

ΑΒΒΑ ΜΑΞΙΜΟΥ

ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ

ΗΤΟΙ

ΕΚΛΟΓΑΙ ΕΚ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΩΝ ΤΕ ΚΛΘ' ΗΜΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΥΡΑΘΕΝ.

MAXIMI ABBATIS

PHILOSOPHI ET MARTYRIS

CAPITA THEOLOGICA

ID EST

SCITE DICTA ATQUE ELECTA, EX DIVERSIS, TUM CHRISTIANORUM, TUM PROFANORUM LIBRIS.

Χάριν παράσχου, Χριστέ, τοῖς ἐμοῖς πόνοις.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΦΡΑΙΜ,

Πῶς χρή ἀναγινώσκειν, ἢ ἀναγινώσκοντι προσέχειν.

Ὅταν ταῖς θεαῖς Βίβλοις προσομιλεῖς, μὴ ἀπλῶς ἔσο κατεσπουδασμένος ἐπιτρέχων ἐξ ἐπιπολῆς καὶ διῶν παρέργως τὰ γεγραμμένα· ἀλλὰ κἂν δεοὶ πολλάκις, καὶ δὲς καὶ τρίς τὸ αὐτὸ ἐπελθεῖν εἰς ἀκρίθειαν, μὴ παραιτήσῃ. Πλὴν ἀλλὰ καὶ μέλλων ἀναγινώσκειν, ἢ ἀναγινώσκοντι προσέχειν ἑτέρω, δεύθητι πρότερον τοῦ Θεοῦ, « Κύριε, λέγων, Ἰησοῦ Χριστέ, διάνοιξον τὰ ὦτα καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας μου, τοῦ ἀκοῦσαι τῶν λόγων σου καὶ συνεῖναι, καὶ τὸ θέλημά σου ποιῆσαι. Πάροικος ἐγὼ εἰμι ἐν τῇ γῆ, μὴ ἀποκρύψῃς ἀπ' ἐμοῦ τὰς ἐντολάς σου. Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου. »

Ἰ ΛΟΓΟΣ Α'.

Περὶ βίου ἀρετῆς καὶ κακίας.

Σολομῶντος. — Ἀρετῆς μὲν σημεῖον οὐδὲν ἔχομεν δεῖξαι (α)· ἐν δὲ τῇ κακίᾳ ἡμῶν καταδαπανήθημεν.

• Psal. cxviii, 19, 18.

• In Gesn. Stobæo 11.

A 528 Gratiam, Christe, meis præbe laboribus.

SANCTI EPHRÆM,

Quomodo legere, vel eum qui legit audire conveniat.

Cum in divinis Libris versaris, noli hoc tantum curare ut levius percurras, et ea quæ scripta sunt, obiter persequaris; sed vel si sæpius, iterumque ac tertio eandem rem perlegere necesse sit, ut eam plene assequaris, ne recuses laborem. Quin et cum aliquid lecturus es, aut ex altero legente auditurus, Deum prius precare in hunc fere modum: « Aures et oculos cordis mei, Domine Jesu 529 Christe, aperi, ut audiam sermones tuos et intelligam, tuamque voluntatem faciam: Advena ego sum in terra, non abscondas a me mandata tua. Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua ». »

SERMO I.

De ea quæ virtute ac vitio transigatur, vita.

Sap. v. 13. — Virtutis quidem signum nullum valemus ostendere: in malignitate autem nostra consumpti sumus.

NOTÆ.

(α) Οὐκ ἔχομεν δεῖξαι. Vulg. aliique præterito, ipseque Sixt. interpr. cum ejus Græca præsentis sint, ut et nostra: videturque aptius τὸ, valemus,

quam quod illi, valemus. Est enim ac si dicat, Nulla in nobis exstant virtutis insignia, qui in malitia nostra toti consumpti sumus.

Prov. i, 10, 15, 16. — Ne te seducant viri impii, A neque ambules in via cum eis; declina autem pedem tuum a semitis eorum: pedes enim illorum in malum currunt.

Prov. xiii, 13. — Qui contemnit negotium, contemnetur ab eo.

Prov. x, 26. — Sicut uva acerba dentibus noxia est, et fumus oculis; sic improbitas, his, qui ea utuntur.

Eccli. xxvii, 30. — Qui facit mala, super eum volventur; et non cognosceat unde adveniant sibi.

Basilii. — Inter ea quæ habentur, sola virtus est cujus auferri possessio non possit.

Virtutis cultus, præclara quidem habenti possessio; sed quæ ipsa, in eum incidentibus, jucundissimum spectaculum præbeat.

Quemadmodum enim igni ultro comes est ut illuminet, et unguento ut odoris fragrantiam spargat; sic bonis actibus necessario hæret ut commodum afferant.

Ea quæ officii sunt capessendi initium est, ut a malis recedas. Ait enim: *Declina a malo, et fac bonum* (Psal. xxxvi, 27).

Theol. orat. i, p. 6, et xiv, p. 217. — Res natura proclivis vitium, incitatioque in deterius cursus, quam si torrens per prona ruat, vel stipula admota scintillæ ventique flatu facile accendatur inque flammam erumpat, unaque cum sua prole consumpta intereat.

Haud facile inveniatur, quæ virtus reliquis omnibus præstet, et cui primas ac victoriæ præmia jure ascribas; quemadmodum nec in prato, vario florum ornatu convestito, eoque suavius fragrante, pulcherrimum odoratissimumque florem reperias, dum alius alio ad se olfactum aspectumque trahit, suadetque ut omnium primus ipse legatur.

Chrysost. — Rara arduaque est boni adeptio, etsi **530** non deest quod in illud gravi pondere trahat ac provocet.

Virtus mercede non agitur, ut et virtus esse pergat, quæ solam honestatem respiciat.

Nominis claritatem parit nedum egregium virtutis facinus, verum etiam excellens malitia improbam sibi famam celebris fuco laudis contrahit.

Fieri non potest ut qui virtuti diligentiam habet, non multos adversantes habeat. Nihil tamen id ad virtutis cultorem, qui his longe clarior evasurus sit.

Multi haud raro laborum lædio ipsas cum re-

Τοῦ αὐτοῦ. — Μὴ σε πλανήσωσιν ἄνδρες ἀσεβεῖς, μὴδὲ πορευθῆς ἐν ὁδῷ μετ' αὐτῶν· ἐκκλινὸν δὲ τὸν πόδα σου ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν· οἱ γὰρ πόδες αὐτῶν (b) εἰς κακίαν τρέχουσιν.

Τοῦ αὐτοῦ. — Ὅς καταφρονεῖ πράγματος, καταφρονηθήσεται (c) ὑπ' αὐτοῦ.

Τοῦ αὐτοῦ. — Ὡσπερ ὄμφραξ ὁδοῦσι βλαβερόν καὶ καπνὸς ὄμμασιν, οὕτω παρανομία τοῖς χρωμένοις αὐτῇ.

Σιράχ. i. — Ὁ ποιῶν πονηρὰ, εἰς αὐτὸν κυλισθήσεται (d), καὶ οὐ μὴ ἐπιγινῶ πόθεν ἦκει αὐτῷ.

Βασιλείου. — Μόνη κτημάτων ἡ ἀρετὴ ἀναφύρετον.

Ἀρετῆς ἀσκήσις, τίμιον μὲν κτῆμα τῷ ἔχοντι· ἡδιστον δὲ θέαμα τοῖς ἐντυγχάνουσιν.

Ὡσπερ γὰρ τῷ πυρὶ αὐτομάτως ἔπεται τὸ φωτίζειν, καὶ τῷ μύρῳ τὸ εὐωδεῖν· οὕτω καὶ ταῖς ἀγαθαῖς πράξεσιν ἀναγκάτως ἀκολουθεῖ τὸ ὠφέλιμον.

Ἀρχὴ πρὸς τὴν ἀνάληψιν τῶν καλῶν ἡ ἀναχώρησις τῶν κακῶν. Ἐκκλινὸν γὰρ, φησὶν, ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν.

Θεολόγου. — Φύσει πρόχειρον ἡ κακία, καὶ πολὺς ἐπὶ τὸ χεῖρον ὁ δρόμος, ἢ βροῦς (e) κατὰ πρηνούς ῥέων, ἢ καλὰμη τις πρὸς σπινθῆρα καὶ ἄνεμον ῥαδίως ἐξαπτομένη καὶ γινομένη φλόξ, καὶ συνδαπανωμένη τῷ οικείῳ γεννήματι.

Οὐ πάνυ τι ῥᾶδιν ἐστὶ τῶν ἀρετῶν τὴν νικῶσαν εὐρεῖν, καὶ ταύτη δοῦναι τὰ πρεσβεῖα καὶ τὰ νικητήρια· ὥσπερ οὐδὲ ἐν λειμῶνι πολυσανθεῖ καὶ εὐώδει τῶν ἀνθέων τὸ κάλλιστον καὶ εὐωδέστατον, ἀλλοτε ἄλλου τὴν δυσφρησιν καὶ τὴν ἔψιν πρὸς ἑαυτὸ μεθέλκοντος, καὶ πρῶτον δρέπεσθαι πειθοντος.

Χρυσόστ. — Σπάνιον ἡ τοῦ ἀγαθοῦ κτῆσις; καὶ πρόσαντες, κἂν εἰ πολὺ τὸ μεθέλκον εἶη καὶ προκαλούμενον.

Ἀμισθος ἡ ἀρετὴ, ἵνα καὶ ἀρετὴ μείνη, πρὸς τὸ καλὸν μόνον βλέπουσα.

Ποιεῖ περιθότους οὐ δεξιὰ πράξεις μόνον, ἀλλὰ καὶ κακία νικῶσα πονηρᾶν εὐδοκίμησιν.

Οὐκ ἐστὶ τὸν ἀρετῆς ἐπιμελούμενον, μὴ πολλοὺς ἔχειν ἐχθρούς· ἀλλ' οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὸν ἐνάρετον· διὰ γὰρ τῶν τοιούτων λαμπρότερος ἐστὶ μειζόνως.

Πολλοὶ πολλάκις αὐτὰς τὰς ἀρετὰς διὰ τοὺς

NOTÆ.

(b) *Οἱ γὰρ πόδες αὐτῶν.* Sic et Vulg. alique, Sixt. desiderant hunc versiculum.

(c) *Καταφρονηθήσεται.* Schol. καταφθαρήσεται· corrupitur, peribit ab illis.

(d) *Εἰς αὐτὸν κυλισθήσεται.* Sic omnia Bibl. nec aliter legerit Max., nisi etiam, quod et aptius, ἐγκυλισθήσεται, pro quo errore ἐγκλεισθήσεται, nihil apta voce ad metaphoram, etsi Gesn. glutiit; sive ejus Maximi interpr. Ribittius, cujus religione,

nihil in ea ipsius versione mutasse, præfando ad Melissam atque Maximum ait. Metaphora est a lapide, qui dum movetur, in eum evolvetur qui movet, ipsumque elidat.

(e) *Καὶ πολὺς ἢ βροῦς.* Comparationis vim habet vox πολὺς, velut etiam nobis excellens, præstans: nihilque apta Gesn. conjectura, ut pro ἢ, legendum sit ὡς. Prosequitur hæc Greg. locis margini ascriptis, etsi paulo aliis verbis.

πόνους φεύγοντες, διὰ τὴν ἐξ αὐτῶν εὐφημίαν αἰροῦνται ποιεῖν. **A** spuant virtutes, nominis claritate, quam præstant, ad eas colendas animum accommodant.

Ὡσπερ τὸ τῆς ζωῆς τέλος ἀρχὴ θανάτου ἐστίν, οὕτως καὶ τοῦ κατ' ἀρετὴν δρόμου ἢ στάσις, ἀρχὴ τοῦ κατὰ κακίαν γίνεται δρόμου. Quemadmodum vitæ finis, mortis initium est; sic et virtutis cursu inducta quies, vitii cursus ac pravitatis inchoatio est.

Δυσεπίτευκτον μὲν εἶναι τὴν ἀρετὴν, μυρίοις ἰδρῶσι καὶ πόνοις, σπουδῇ καὶ καμάτῳ μόγις κατορθουμένην, παρὰ τῆς θείας Γραφῆς ἐδιδάχθημεν. Virtutem rem paratu difficilem ex Scripturis sacris didicimus, quam innumeris sudoribus ac laboribus, diligentiaque ac defatigatione, omni denique conatu obnitendo ægre impleas.

Χρυσοστ. — Εἰ γὰρ τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων ὁ παραβαίνων τοὺς νόμους, ἀπαραίτητον ὑφίσταται τὴν κόλασιν· πῶς μᾶλλον ἀφορήτοις ἐκδοθήσεται βασάνοις, ὁ τοῦ ἐπουρανίου Δεσπότης ἀθετῶν τὰ προστάγματα; **Chrysost.** — Si quis terrenorum hominum leges transgreditur, non effugiet quin pœnam sustineat; quanto magis intolerabilibus tradendus suppliciis est, qui cœlorum Domini præcepta violaverit?

Ὡσπερ ἐπὶ τῆς κιθάρας οὐκ ἀρκεῖ μόνον ἐπὶ μιᾷ νευρᾷ τὴν μελωδίαν ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ πάσας ἐπιέναι δεῖ μετὰ ῥυθμοῦ τοῦ προσήκοντος, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν ἀρετῆς, οὐκ ἀρκεῖ ἡμῖν νόμος εἰς σωτηρίαν εἶς, ἀλλὰ δεῖ πάντας αὐτοὺς μετὰ ἀκριθείας φυλάττειν. Velut in cithara, haud satis est ut in una solum chorda concentum edas, sed omnes numerose atque decenter percurrendæ sunt: sic et ad animi virtutem, ut salutem consequamur, non una lex sufficit, sed necesse est ut eas omnes exacte observemus.

Μὴ τοίνυν λέγωμεν, ὅτι ὁ δεῖνα φύσει κακός, καὶ ὁ δεῖνα φύσει καλός. Εἰ γὰρ φύσει ἀγαθός, οὐδέποτε δυνήσεται γενέσθαι κακός· καὶ εἰ φύσει κακός, οὐδέποτε γενήσεται ἀγαθός. Ne igitur dicamus: Hunc natura bonum, illumque natura malum. Si enim natura bonus est, nunquam malus fieri poterit; et, si natura malus, nunquam fiet bonus.

Οὐχ ὑπομένει τὸ σκότος τὴν τοῦ φωτὸς παρουσίαν· οὐ νόσος ὑγείας ἐπιλαβοῦσης ἵσταται· οὐκ ἐνεργεῖ τὰ πάθη τῆς ἀπαθείας παρουσίας. Non sustinent tenebræ lucis præsentiam; non morbus consistit, ubi sanitas advenit: non vigent affectus ac perturbationes, cum illis sedatis, tranquillique animi habitum nactus est.

Ἐλευθέρην εἶναι προσήκει παντὸς φόβου τὴν ἀρετὴν. Ἀδέσποτον γὰρ ἀρετὴ καὶ ἐκούσιον, παντὸς φόβου καὶ ἀνάγκης ἐλεύθερον. Virtutem ab omni metu liberam esse convenit. Est enim virtus ipsa servitutem respuens ac spontanea, ab omnique metu et necessitate soluta.

Οὐκ ἔστιν ἄλλην κακίας γέννησιν ἐννοῆσαι, ἢ ἀρετῆς ἀπουσίαν. Nulla alia vitii origo excogitari potest, quam virtutis absentia.

Φίλωνος. — Τοῦ φαύλου ἕτερα μὲν τὰ ἐνθύμια, ἕτερα δὲ τὰ ῥήματα, ἄλλαι δὲ αἱ πράξεις· διάφορα δὲ πάντα καὶ μαχόμενα. **Philonis.** — Improbi hominis ac mali aliæ sunt cogitationes, aliaque verba, atque aliæ actiones: diversa omnia ac pugnantia.

Κακίας ἐξοδος ἀρετῆς εἴσοδον ἐργάζεται· ὡς καὶ τούναντιον, ὑπεκστάντος ἀγαθοῦ τὸ ἐφεδρεῖον κακῶν ἐπεισέρχεται. Facessente vitio, virtuti ingressus præstat; vicissimque bono excedente, insidiantia malo pervium fit ut ingrediatur.

Κλήμεντος. — Ἡ τῶν κακῶν ἀπαλλαγὴ σωτηρίας ἐστίν ἀρχή. **Clementis.** — A malis liberari, initium est salutis.

Ὡς εἰσικεν, ἡ δικαιοσύνη τετραγώνος ἐστίν, ἴση καὶ ὁμοία ἐν λόγῳ, ἐν ἔργῳ, ἐν ἀποχῇ κακῶν, ἐν εὐπορίᾳ, ἐν τελειότητι γνωστικῇ· οὐδαμῇ οὐδαμῶς χωλεύουσα. ἵνα μὴ ἀδικὸς καὶ ἀνίσος φανῇ. **Justitia**, ut videtur, quadrangula est, par scilicet atque similis in sermone, opere, abstinentia a malis, in beneficentia, in scientiæ perfectione, **D** nulla usquam ratione claudicans, ne injusta et inæqualis videatur.

Διδύμου. — Σχηματίζου τὴν ἀρετὴν, οὐχ ὅπως ἀπατήσης, ἀλλ' ὅπως ὠφελήσης. **Didymi.** — Virtutem simulato, non ut fallas, sed ut prosis.

Βασιλείαν Θεοῦ λεκτέον τὴν κατάστασιν τῶν κατὰ τοὺς θείους νόμους τεταγμένως βιούντων. **Regnum cœlorum**, eorum statum dicas, qui ex divinorum legum rationibus composite vitam instituunt.

Πᾶσα πρακτικὴ ἀρετὴ ἐν τῷ γίνεσθαι, καὶ οὐκ ἐν τῷ γεγονέναι, τὸ εἶναι ἔχει. Quæ in actione consistit, virtus omnis in eo est, ac esse habet, quod fiat, non quod facta est.

Νηλίου. — Χαῖρε τὴν ἀρετὴν ἡνίκα πράττεεις· ἀλλὰ μὴ ἐπαίρου, μὴ ποτε τὸ ναυάγιον ἐν τῷ λιμένι γένηται. **Nili.** — Gaude interim dum virtutem colis; cave tamen animo extollaris, ne forte naufragium in portu feceris.

Κυρίλλου. — Χρὴ τὴν ἀρετὴν μὴ χωλεύειν καθ' ἐχάτερον, ἀλλ' ἔργῳ καὶ λόγῳ ὀρθὴν καὶ ἀπηρτισμένην κατ' ἀμφοτέρω εἶναι. **Cyrilli.** — Operæ pretium virtutem in utramque partem non claudicare, sed opere ac sermone rectam, atque utrinque perfectam esse.

Virtus aspera est, arduaque ad eam via; nec nisi longo labore sibi eam ullus paraverit.

Ex Patribus. — Quatuor rebus polluitur animus: obambulando per civitatem, nec oculos custodiendo; cum mulieribus ullo prorsus modo consuescendo; nobilium in sæculo amicitiam colendo; ac demum carnales congressus vanaque colloquia diligenda.

Plutarchi. — Ignote virtutis, haud secus ac auri defossi splendor non videtur.

Uti iis qui laboribus corpus exercent, cibus; sic et virtus his, qui sint eruditi, apparet suavis.

Vita, haud secus ac nummus, initio vituperium habens, ubique gentium reprobata efficitur.

Cuncta te existima facere, ut qui neminem lateas. Nam etsi ad præsens celaveris, postea innotesces.

Cum eum quidam injuria affecisset, seque fuga proripiens, in occursum ejus venire non auderet; aliquando tandem in eum incidens: Non ut tu, inquit, me fugias, decet, sed ut ego te, quippe qui improbus sis.

Vir ignavus et imbellis, nec cum cane nec cum asino est comparandus, divitiis scilicet ac deliciis diffluens.

Sic vivere studeas, ut neque a potentioribus contemnaaris, nec inferioribus terribilis sis.

532 *Demosth.* — Quemadmodum domus, puto, et navigii et cæterorum talium bases firmissimas esse convenit: sic actionum primordia et fundamenta vera justaque esse decet.

Clitarchi. — Non quovis modo virtutem habere bonum existima; sed quemadmodum, ac pro quibus decet illa fultum esse.

Virtutem si habes, omnia habes: at si vitium, ne teipsum quidem.

Socrates. — Cum quemdam ex discipulis suis animadvertisset agri quidem studiosiorem, actionis vero negligentem: Heus tu, inquit, vïde ne dum agrum cicurare vis, animum tuum sinas efferrari.

Cum idem intellexisset quemdam ex familiaribus, sedulo admodum effingendam imaginem sibi similem curare, actionis vero cultum negligere: Tu, inquit, effingi tibi lapidem similem diligenter curasti, nec ulla tibi ratio est, ne ipse lapidi similis efficiaris.

Democrit. — Illos probris incessebat, qui corporum curam agentes, ipsi seipsos negligerent; quippe qui domibus diligentiam habeant, nihilque domesticis curæ impendant.

Democrit. — Lineas certiores esse oportet; actiones præclarissimas.

* Forte Socratis hoc dictum.

Τραχεῖα ἡ ἀρετὴ, καὶ ὀρθῶς οἶμος ἐπ' αὐτὴν· καὶ οὐκ ἂν τις ἔλοιτο ταύτην δίχα πόνου μακροῦ.

Ἐκ τῶν Πατέρων. — Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἡ ψυχὴ μιάνεται· τῷ περιπατεῖν ἐν πόλει καὶ μὴ φυλάσσειν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τῷ ὄλως ἔχειν γινῶσιν μετὰ γυναικῶν, καὶ τῷ ἔχειν φιλίαν μετὰ τῶν ἐνδόξων τοῦ κόσμου, καὶ τῷ ἀγαπῆσαι τὰς σαρκικὰς ὁμιλίαις καὶ ματαιολογίας.

Πλουτάρχου. — Τῆς ἀγνοουμένης ἀρετῆς ὡσπερ τοῦ κατορωρυγμένου χρυσοῦ ἡ λαμπρότης οὐ βλέπεται.

Ἡ μὲν τροφὴ τοῖς γυμναζομένοις, ἡ δὲ ἀρετὴ τοῖς πεπαιδευμένοις ἡδέια φαίνεται.

Ὁ βίος καθάπερ νόμισμα διαβληθεὶς ἐν ἀρχαῖς, εἰς πάντα τὸν κόσμον ἀδόκιμος γίνεται.

B Ἄπαντα δοκεῖ ποιεῖν, ὡς μηδὲνα λήσαν. Καὶ γὰρ ἂν παραυτίκα κρύψῃς, ὕστερον ἐφθῆρη.

* Ἀνθρώπου τινὸς αὐτὸν ἀδικήσαντος, καὶ περιφεύγοντος καὶ ἀπαντᾶν αἰσχυνομένου, συντυχῶν ἅπαξ εἶπεν· Οὐ σὲ χρὴ ἐμὲ φεύγειν, ἀλλ' ἐμὲ σὲ, φαῦλον ὄντα.

Οὐκ ἔστι κυνὸς ἀντάξιός οὐδ' ὄνου δειλὸς ἀνὴρ καὶ ἀναλκίς, ὑπὸ πλοῦτου καὶ μαλακίας διεβρύηκώς.

Οὕτως ζῆν προαιροῦ, ὡς μήτε τῶν δυνατωτέρων καταφρονεῖσθαι, μήτε τοῖς ὑποδεεστέροις φοβερὸς εἶναι.

C *Δημοσθ.* — Ὡσπερ οἰκίας, οἶμαι, καὶ πλοίου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, τὰ κάτωθεν ἐχυρότερα εἶναι δεῖ· οὕτω καὶ τῶν πράξεων τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ὑποθέσεις, ἀληθεῖς καὶ δικαίας.

Κλειτάρχου. — Μὴ τὸ ἔχειν ἀρετὴν καλὸν νόμιζε, ἀλλὰ τὸ ὡς δεῖ καὶ ὑπὲρ ὧν δεῖ.

Ἀρετὴν μὲν ἔχων, πάντα ἔξεις· κακίαν δὲ, οὐδὲ σεαυτὸν.

Σωκράτης. — Θεασάμενός τινα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, τοῦ μὲν ἀγροῦ ἐπιμελούμενον, τῆς πράξεως δὲ ἀμελοῦντα· Ὅρα, ὦ οὗτος, ἔφη, μὴ τὸν ἀγρὸν ἐξημερῶσαι βουλόμενος, τὴν ψυχὴν ἀγριώσης.

D Καταμαθὼν δὲ τινα τῶν γνωρίμων ἐσπουδακῶτα ὅπως αὐτῷ ἡ εἰκὼν ὁμοία γένηται, πρὸς αὐτὸν εἶπε, Σὺ ὅπως μὲν σοὶ ὁ λίθος ὁμοίος γένηται ἐσπούδακας· ὅπως δὲ μὴ αὐτὸς λίθος ὁμοίος γένη, οὐ φροντίζεις.

Δημόνακτ. — Τοὺς τῶν σοιμάτων ἐπιμελουμένους, ἑαυτῶν δὲ ἀμελοῦντας ὠνειδίξεν, ὡς τῶν μὲν οἴκων ἐπιμελουμένους, τῶν δὲ ἐνοίκων ἀμελοῦντας.

Δημόκριτ. — Τὰς μὲν γραμμὰς ἀσφαλεστέρως (f), τὰς δὲ πράξεις λαμπροτέρως ἔχειν δεῖ.

NOTÆ.

(f) Τὰς μὲν γραμμὰς ἀσφαλεστέρως. Lineas dicit, quæ sunt principia demonstrationum, maxime

Θεοῦ ἀξιόν σε ποιήσει, τὸ μηδὲν ἀνάξιον αὐτοῦ πράττειν.

Βίας. — Οὕτω πειρῶζῃν, ὡς καὶ ὀλίγον καὶ πολὺν χρόνον βιωσόμενος.

Λάκων. — Λάκων ἐρωτηθεὶς, διατί ἀτείχιστος ἐστὶν ἡ Σπάρτη· Μὴ ψεύδου, ἔφη· τετείχισται γὰρ ταῖς τῶν οἰκούντων ἀρεταῖς.

Διογένης. — Ὀνειδίσαντος αὐτῷ τινος, ὡς εἰς ἀκαθάρτους τόπους εἰσέρχεται, ἔφη· Καὶ ὁ ἥλιος, ἀλλ' οὐ μιáίνεται.

Αἰνιδίου. — Εὐσέθειαν δεῖ φυλάσσειν· πολίταις τὰ βέλτιστα συμβουλεύειν· ἡδονῆς κρατεῖν· βία μηδὲν πράττειν· τὸν τοῦ δήμου ἐχθρὸν πολέμιον νομίζειν· οἰκέτας μεθύοντας μὴ κολάζειν· εἰ δὲ μὴ, δόξεις παροινεῖν.

Λυκούργου. — Λυκούργος ὁ νομοθέτης, τὸ μὲν ἀξιόχρεων τῶν ἀνθρώπων ἔφη ἐν τῇ οὐσίᾳ κείσθαι· τὸ δὲ ἀξιόπιστον, ἐν τοῖς τρόποις.

Πυθαγόρου. — Φιλήδονον, φιλοσώματον, φιλοχρήματον καὶ φιλόθεον τὸν αὐτὸν, ἀδύνατον εἶναι. Ὁ γὰρ φιλήδονος πάντως καὶ φιλοσώματος· ὁ δὲ φιλοσώματος, πάντως καὶ φιλοχρήματος· ὁ δὲ φιλοχρήματος, ἐξ ἀνάγκης καὶ ἄδικος· ὁ δὲ ἄδικος, εἰς μὲν θεὸν ἀνόσιος, εἰς δὲ ἀνθρώπον παράνομος.

Ἐν τοῦ σώματος ἀπαλλαγῆς οὐ δεήσει, ἐκείνων καταφρόνει πάντων· καὶ ἔν ἀπαλλαγῆς δεήσει, πρὸς ταῦτά σοι ἀσκουμένῳ θεὸν παρακάλει γίνεσθαι συλλήπτορα.

Διοδώρου. — Πάντες ἀνθρώποι διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀσθένειαν, βιοῦσι μὲν ἀκαριαῖόν τι μέρος τοῦ παντὸς αἰῶνος· τετελευτήκασι δὲ πᾶν τὸν ὑστερον χρόνον. Καὶ τοῖς μὲν ἐν τῷ ζῆν μηδὲν ἀξιόλογον πράξασι, ὅμα ταῖς τῶν σωμάτων τελευταῖς συναποθνήσκει καὶ τὰ ἄλλα πάντα κατὰ τὸν βίον· τοῖς δὲ δι' ἀρετὴν περιποιησαμένοις δόξαν, αἱ πράξεις ἅπαντα τὸν αἰῶνα μνημονεύονται, διαβούμεναι τῷ θειοτάτῳ τῆς ἱστορίας στόματι.³

Ἵπερίδου. — Δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἐπιδείκνυσθαι, ἐν μὲν τοῖς λόγοις, ἃ φρονεῖ· ἐν δὲ τοῖς ἔργοις, ἃ ποιεῖ.

Ἰταχου φιλοσόφου. — Τοὺς ἀγαθοὺς τῶν ἀνθρώπων, Θεοῦ τι μέρος ἔχειν.

Ἀριστοτέλου. — Θεοῦ μὲν ἐστὶ πράττειν ἃ βούλεται· ἀνθρώπου δὲ, τὰ θέοντα προθυμείσθαι (g).

Ἀντιφάνου. — Ὅταν εὐπαρῶν τις αἰσχυρὰ πράττη πράγματα, τί τούτων ἀπορήσαντα πράξειν προσδοκᾷ;

³ Frigida hæc merces sæpiusque frustranea.

A Dignum te Deo efficies, ubi nihil eo indignum feceris.

Bias. — Sic stude vivere, ut et paucos dies, et longos annos victurus.

Lacon. — Lacon interrogatus, cur Sparta mœnibus cineta non esset: Falleris, inquit; mœnium loco civium virtutibus cineta est.

Diogenes. — Cum quidam ei probro verteret, quod in loca inhonesta intraret: Et sol, inquit, intrat, nec tamen contaminatur.

Lindii. — Servanda pietas est; consulenda civibus quæ optima sint; voluptas domanda; per vim nihil agendum; hostis habendus qui populi inimicus sit; non plectendi servi ebrii; alioqui desipere ipse videaris.

Lycurgi. — Lycurgus legislator honorem ac dignitatem apud homines in opibus sitam esse aiebat; fiduciam autem in moribus.

Pythagor. — Ut idem voluptatis atque corporis ac pecuniæ Deique amator sit, nullo modo fieri potest. Nam voluptatis amans, idem et corpus amet necesse est; et qui corpus amat, idem continuo et pecuniam; qui autem pecuniam, idem necessario et injustus est; injustus autem, **533** in Deum quidem impius, in homines autem iniquus est.

Quibus corpore solutus non indigebis, ea cuncta contemne: quibus autem tunc temporis egebis, horum tibi cultu laboranti, Deum adiutorem **C** præsto fore roga.

Diodori. — Mortalium genus omne ob naturæ imbecillitatem, exiguum quoddam momentum totius ævi in vita durant; reliquum vero totum spatium morte occupati jacent. Et illis sane, qui dum viverent nihil præclari gesserunt, eodem cum corpore obitu omnia pessum eunt. Qui vero, qua functi virtute sunt, gloriam sibi compararunt, illorum actiones per omne ævum, divinissimo historiæ ore celebrante, commemorabuntur.

Hyperidis. — Virum bonum, quæ sentit, verbis; quæ vero facit, opere ostendere decet.

Hittachi philosophi. — Bonos viros, Dei quamdam partem habere decet.

D *Aristotel.* — Dei est, quæ velit agere: hominis autem quæ officii ac honesta sunt, providere.

Antiphan. — Si quis in rerum abundantia turpe aliquid admittit, quid in penuria viventem commissurum putaveris?

NOTÆ

geometricarum, quæ certiores sunt. Nam et linea ipsum est quod βάλβις, *carceres*, unde aurigæ in stadio cursum auspiciantur.

(g) *Τὰ θέοντα προθυμείσθαι.* Quasi velle et inchoare ex nobis sit; operibus vero præstatio, a Deo: quod ipsum hauserint Pelagiani, seu illorum reliquiæ, ex cœnosis philosophorum fontibus, quibus non satis perpecta gratiæ Christi mysteria qua præ-

paratur voluntas, ut sic cogitet τὰ θέοντα, quæ vere honesta sint et ad salutem conducant, nulla in nobis, quasi ex nobis, eorum facultate, ut profitetur magnus gratiæ assertor Paulus. Jejune Gesn. *quæ opus sunt.* Exponendi Patres, quorum affinis loquendi modus, ut cum gratia, illaque excitante velimus: qua voluntate ad majora Dei munera, ipsamque gratiam perfecti operis præparemur.

SERMO II.

A

ΛΟΓΟΣ Β'.

De prudentia et consilio.

Eccli. xl, 25. — Aurum et argentum statuent pedes : et super utrumque consilium præstabit.

Eccli. xxii, 19. — Loramentum ligneum colligatum ædificio, in concussione non dissolvitur : sic animus confirmatus in consilii rationibus, in tempore non formidabit.

Basilii in principium Proverb. — Duplex est ejus quam Græci φρόνησιν dicunt (nos prudentiam) genus. Alia enim est prudentia ac sagacitas, qua quis suo commodo cavet, ac sibi consulit, velut est serpentis, dum caput suum servat; hæc vero, morum quædam versutia videtur, cito inveniens quod in rem suam conducatur, ac simpliciores decipiens, qualis erat iniqui illius dispensatoris (Luc. xvi, 8). Vera autem prudentia, certa iudicii cognitio est, eorum quæ agenda sunt et quæ non agenda; quam qui sequatur, vitii nunquam configetur exitio. Qui igitur **534** intelligit sermones prudentiæ (Prov. i, 3), novit quinam captiosi fallacesque existant, ac quinam vitæ disciplina tenendi, et qui optima documenta tradant. Tanquam igitur solers nummularius, quod est bonum tenebit, et ab omni specie mali se abstinabit.

Theologi. — Qui enim serpentis in malo prudentiam, ac columbæ in bono simplicitatem copulaverit, is neque prudentiam in mali vafritiem animi verti sinet, nec simplicitatem in dementiam.

Chrysost. — Fons et parens radixque prudentiæ, virtus est; uti vicissim omnis improbitas ex insipientia ac dementia originem habet, quemadmodum etiam ait Propheta : *Non est sanitas in carne mea, a facie insipientiæ meæ* (Psal. xxxvii, 4). Virtutis autem cultor ac Dei timore fretus, omnium prudentissimus est. Ideirco etiam ait quidam : *Initium sapientiæ timor Domini* (Eccli. i, 16; Psal. cx, 10).

Ignatii. — Qui perfecti estis, perfecta sapite. Dum enim velitis bene agere, præsto est Deus ut ejus ipsius facultatem præstet.

Plutarchi. — Prudentia, non corporum, sed rerum negotiorumque, priusquam in illis homo versetur, conspectus est; futura dispicere præbens, ut, cum occurrerint, iis postea optime utatur. Corpus enim ante solum oculatum est; retro autem,

⁴ Est in Gesn. Stobæo c, 29. p. 93.

A

ΛΟΓΟΣ Β'.

Περὶ φρονήσεως καὶ βουλήσ.

Σιράχ μ'. — Χρυσίον καὶ ἀργύριον ἐπιστήσουσι πόδας, καὶ ὑπὲρ ἀμφότερα βουλή εὐδοκιμήσει (h).

Σιράχ κβ'. — Ἰμάντωσις ξυλίνη (i) ἐνδεδεμένη εἰς οἰκοδομήν, ἐν σεισμῷ οὐ διαλυθήσεται· οὕτω καρδία ἐστηριγμένη ἐπὶ διανοήμασι βουλήσ, ἐν καιρῷ οὐ δειλιάσει.

Βασιλείου. — Διπλοῦν ἐστὶ τὸ τῆς φρονήσεως ὄνομα. Ἡ μὲν γὰρ τίς ἐστὶ φυλακτικὴ τοῦ οἰκείου συμφέροντος, οἷα ἡ τοῦ ὄψεως τὴν κεφαλὴν ἑαυτοῦ συντηροῦντος· ἡ δὲ τίς ἔοικεν εἶναι κακεντρέχεια τρόπων, ὅξέως τὸ ἴδιον λυσιτελὲς ἐξευρίσκουσα καὶ συναρπάζουσα τοὺς ἀκεραιότερους· ὅποια ἦν ἡ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἀδικίας. Ἡ δὲ ἀληθὴς φρόνησις, διάγνωσις ἐστὶ τῶν τε ποιητέων καὶ οὐ ποιητέων· ἢ ὁ ἐπακολουθῶν, οὐδέποτε τῷ ὀλέθρῳ τῆς κακίας περιπαρήσεται. Ὁ τοίνυν νοῦν λόγους φρονήσεως, οἶδεν τίνες μὲν σοφισματώδεις, τίνες δὲ οἱ κατὰ βίον πρακτικοὶ καὶ τὰ βέλτιστα ἡμῖν ὑποτιθέμενοι· καὶ ὡς δόκιμος τραπεζίτης, τὸ μὲν καλὸν καθέξει, ἀπὸ δὲ παντὸς εἵδους κωνηροῦ ἀφέξεται.

Ὁ γὰρ τὸ τοῦ ὄψεως φρόνιμον περὶ τὸ κακὸν, τὸ τε τῆς περιστερεῶς ἀκέραιον περὶ τὸ καλὸν ἀναμίξας, οὔτε τὸ φρόνιμον ἐάσει κακοῦργον γενέσθαι, οὔτε τὸ ἀπλοῦν ἀνόητον.

Χρυσόστ. — Πηγὴ καὶ μήτηρ καὶ ῥίζα φρονήσεως, ἡ ἀρετὴ· ὡσπερ καὶ πᾶσα πονηρία ἐξ ἀνοίας ἔχει τὴν ἀρχὴν, ὡσπερ δὲ καὶ ὁ Προφήτης φησὶν· *Οὐκ ἔστιν ἰασις ἐν τῇ σαρκὶ μου, ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου.* Ὁ δὲ ἐνάρετος καὶ φόβον Θεοῦ ἔχων, πάντων ἐστὶ συνετώτερος. Διὸ καὶ τίς φησὶν· *Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου.*

Ἰγνατίου. — Τέλαιοι ὄντες, τέλεια φρονεῖτε. Θέλουσι γὰρ ὑμῖν εὖ πράττειν (j), Θεὸς ἔτοιμος εἰς τὸ παρέχειν.

Πλουτάρχ. — Ἡ φρόνησις, οὐ σωματικὴ, ἀλλὰ πραγμάτων ὄψις ἐστὶ, πρὶν ἐν αὐτοῖς γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον· ὅπως ἄριστα χρήσεται τοῖς ἀπαντῶσι καὶ προστυγχάνουσι, παρέχουσα διασκοπεῖν τὸ μέλλον. Τὸ μὲν οὖν σῶμα, πρόσω που μόνον ὠμμάτωται· τοῖς

NOTÆ.

(h) *Βουλή εὐδοκιμήσει.* Sixt. εὐδοκιμεῖται, eodem sensu, ut sunt idem deponens et neutrum; ubi non bene Sixtinæ interpr. *Consilium bene placet*, ac si esset εὐδοκεῖται, quod forte legerit Vulg., dum et ipse *consilium beneplacitum* reddit. Melius igitur, *clarebit, præstabit, majoris erit*, quæ apertissima vocis notio est, ipsa una commoda. Menoch. *Consilium approbatur. Prudens enim consilium, auro et argento præstabilius est.* Tigur. *Prudentia utraque commendabilior.*

(i) *Ἰμάντωσις ξυλίνη.* Recte Vulg. *Loramentum ligneum, colligatum in fundamento ædificii*; ut significetur sermonem esse de ea lignorum strue et subscudum, quæ fundamento jacitur, ubi terra ipsa

impar moli ædificii judicatur. Nec aliud voluit Suid. cum ita exponit, *δέσις ξύλων ἐμβαλλομένων ἐν τοῖς οἰκοδομήμασι, Colligatio lignorum et asserum, quæ in ædificiis fundamento jacuntur*; nec necesse cum Porta intelligere de lignis quibus parietes committuntur, et ut *δέσιν τῶν τοίχων legamus.* Non enim hoc, sed illud sic demum firmat, ut nec terræ motu dejiciatur. Illud ἐν καιρῷ οὐ δειλιάσει, quod est, *in tempore, sub ipsum periculum ejusque alea, non bene Gesn. nullo tempore pertimescet.*

(j) *Θέλουσι γὰρ ὑμῖν εὖ πράττειν.* Et hic Ignatius, de desiderio boni operis, cujus Deus facultatem præstet, ipso auctore, et ut oportet, desiderantibus.

δὲ ὀπίσθεν, τυφλὸν ἐστίν. Ἡ δὲ διάνοια, καὶ τὰ **A** cæcum est. Menti vero comparatum, ea etiam quæ
παρηχημένα βλέπειν τῇ μνήμῃ πέφυκεν. præterita sunt memoria cernere.

* Ἄφρων αὐθιμερὶν ἐξαγγέλλει ὀργὴν αὐτοῦ.

Πᾶς ἄφρων, εὐθύς καὶ μικρόψυχος (k)· οὐ γὰρ
ἐστι πάγιος.

* Εἴ ποτέ τινα εἴωρακεν ἀμαρτάνοντα, ἔλεγε· Μή-
ποτε καὶ ἐγὼ τοιοῦτω περιπέσω.

Μενάνδρου. — Ἄπαντα δοῦλα τοῦ φρονεῖν καθ-
ίσταται.

Βουλευόμενοι παραδείγματα ποιοῦνται παρεληλυ-
θότα τῶν μελλόντων. Τὸ γὰρ ἀφανές, ἐκ τοῦ φανεροῦ
ταχίστην ἔχει τὴν διάγνωσιν.

Ἰσοκράτ. — Ὁ κακῶς διανοηθεὶς περὶ τῶν οικείων, **B**
οὐδέποτε καλῶς βουλευσεται περὶ τῶν ἀλλοτρίων.

Κλειτάρχ. — Ἡ ἰσχὺς τοῦ σώματος μὴ γινέσθω
τῆς ψυχῆς ἀσθένεια· ἰσχὺν δὲ ψυχῆς, φρόνησιν νό-
μιζε.

Δημόνακτ. — Ἐν ἀλλοτρίοις παραδείγμασι παί-
δευε σεαυτὸν, καὶ ἀπαθῆς τῶν κακῶν ἔση.

Ἀριστείδου. — Τὸ μὲν νικᾶν ἐν ταῖς μάχαις, καὶ
τοῖς φαύλοις πολλάκις περιγίνεται· φρονήσει δὲ
καὶ σοφίᾳ κρατεῖν δύνασθαι, μόνον ἐστὶ τῶν εἰδόντων
βουλευέσθαι.

Γαίου. — Σωφρονέστερον οἶμαι τοῦ μετὰ τοῦ πάθους
ἐγκαλεῖν, τὸ πρὶν παθεῖν φυλάξασθαι τοῦ μὴ παθεῖν.

Δημοκράτ. — Φρονήσεως ἔργον, μέλλουσαν ἀδικίαν
φυλάξασθαι· ἀναληθείας (l) δὲ, γενομένης μὴ ἀμύ- **C**
ναςθαι.

Σόλωνος. — Συμβούλευε, μὴ τὰ ἥδιστα, ἀλλὰ τὰ
ἄριστα.

Ἐπικτήτου. — Βουλευέου πολλά περὶ τοῦ λέγειν
τι ἢ πράττειν· οὐ γὰρ ἔξεις ἄδειαν ἀνακαλέσασθαι
τὰ λεχθέντα ἢ πραχθέντα.

Βίας. — Τὸ μὲν ἰσχυρὸν τῷ σώματι γενέσθαι, φύ-
σεως ἔργον· τὸ δὲ λέγειν τὰ συμφέροντα τῇ πατρίδι,
ψυχῆς ἴδιον καὶ φρονήσεως.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, τίς ἄριστος σύμβουλος, ἔφη·
Ὁ καιρὸς.

Τοὺς φρονίμους ἔλεγε μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἀφρόνων,
ἢ τοὺς ἀφρονάς ὑπὸ τῶν φρονίμων ὠφελεῖσθαι· τού-
τους μὲν γὰρ φυλάττεσθαι τὰς ἐκείνων ἀμαρτίας·
ἐκείνους δὲ, τὰς τούτων μὴ μιμεῖσθαι κατορθώσεις. **D**

Δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἀνδρα, μεμνήσθαι μὲν τῶν γενο-
μένων, πράττειν δὲ τὰ ἐνεστώτα· περὶ δὲ τῶν μελ-
λόντων ἀσφαλίζεσθαι.

* Deest auctoris nomen.

NOTE.

(k) *Eὐθύς καὶ μικρόψυχος*. Ejus vocis hoc sensu
exemplum est in Thes. Istud satis apertum; ac si
dicat: Statim, citra omnem ambagem pusillo animo
est. Nec forte aliud sit aut respiciat, quod hic di-
cetur, quam quod est Prov. xiv, 29. Ὁ δὲ ὀλιγόψυχος
(Schol. μικρόψυχος, quod idem est) ἰσχυρῶς ἄφρων.
Pusillanimis valde insipiens. Et ut alicujus Patrum
sententiam existimem, qui illo respexerit, facit
ratio adjuncta, οὐ γὰρ ἐστὶ πάγιος, *Non enim firmus
aut constans est*; in qua ipsa respexerit illud Sirach,

Prov. xii, 16. — *Insipiens eadem die enuntiat
iram suam*.

Prov. xiv, 29. — *Omnis insipiens, palam etiam
pusillo animo est: non enim firmus et stabilis est*.

Si quando aliquem peccantem animadverteret,
dicebat: *Ne et ego in tale quidpiam incidam*.

Menandri. — *Nihil non servire cogit sibi pru-
dentia*.

Is qui inquit consilium, quæ sunt præterita, exem-
pla sibi futurorum facit. Quod enim obscurum est,
ex eo quod est manifestum celerrime dijudicari
ac discerni potest.

Isocratis. — *Qui de suis rebus male statuit, nun-
quam alienis bene consuluerit*.

Clitarchi. — *Robur corporis cave animi infir-
mitas sit: animi autem robur atque vim reputa
prudentiam*.

Demonact. — *Alienis te exemplis erudito, nec
quidquam mali patieris*.

Aristidis. — *Vincere in præliis, etiam improbis,
sæpenumero contingit: prudentia vero et sapientia
posse vincere, id demum eorum est, qui consilio
valeant*.

535 Caii. — *Prudentius arbitror, priusquam eve-
nerit, cavere ne malum eveniat, quam postquam
evenerit, illud accusare*.

Democrat. — *Prudentiæ munus est, quam quis
illaturus sit injuriam cavere; stuporis autem, cum
illata sit, non ulcisci ac depellere*.

Solonis. — *Consule non quæ jucundissima sunt,
sed quæ optima*.

Epicteti. — *Multum delibera, cum quid dicen-
dum aut agendum habueris: nec enim ut ea quæ
dicta factave fuerint, revoces, tibi liberum erit*.

Biantis. — *Robusto et valenti esse corpore, na-
ture munus est: dicere autem ea quæ patriæ uti-
lia sint, id animi proprium est ac prudentiæ*.

Idem interrogatus, quis optimus esset consilia-
rius: *Tempus, inquit*.

Prudentes dicebat magis aliquid ab impruden-
tibus, quam imprudentes a prudentibus utilitatis
captare: hos enim illorum cavere errata; illos
autem non imitari horum virtutes ac recte facta.

Virum bonum decet præterita memoria tenere;
quæ præsentis temporis sint agere; ac futuris di-
ligenter prospicere.

Ὁ δὲ ἄφρων ὡς σελήνη ἀλλοιοῦται xxvii, 44. *Stultus
ut luna mutatur; quod ex illa animi pusillitate illi
provenit*. Hiatus, quem notavit Gesn. nullus alius
videtur, quam quod Sapientis nomen, ejus est
sequens sententia, exciderit, quod in his nimis cre-
brum est.

(l) Ἀναληθείας. Excidit ea vox Gesn. inter-
preti. Est vero affectus per defectum vitiosus, velut
indolentia et stupor, cum nec suadente ratione,
ullo doloris aut miseracionis sensu quis afficitur.

Unum est bene consultandi principium, nosse de quo instituenda oratio sit : secus vero omnino aberrare necesse est.

Euripidis in Antiope.

Magnum unimi frenum ipsa mens est,
Quod sim imbecillis et muliebri corpore.
Non recte accusasti : si enim recte sapere valeo,
Id ipso brachio robusto præstantius est.

Sophoclis in Ajace.

Ex his profecto moribus, nunquam
Ullius legis constitutio fiat :
Si eos qui justitia vincunt expellemus,
Eos autem qui sunt retro, in partem anteriorem
[adducemus.

Sed illis cedendum est : non enim latis,
Aut robustis humeris viri tutissimi sunt ;
Sed qui recte sapiunt, ubique superiores evadunt.
Atqui vos quamvis magnis lateribus præditus,
Parvo tamen flagello regitur, ut per viam rectam
[gradiatur.
Qui enim recte sapit, omnia complexus est.

536 SERMO III.

De pudicitia et castitate.

Job, xxxi, 9. — Si secutum est cor meum uxorem viri alterius; aut si etiam insidiosè pro foribus illius sedi, alteri quoque placeat uxor mea.

Sap. iii, 13. — Beata sterilis incoinquinata, quæ nescivit torum in delicto : habebit fructum in inspectione animarum.

Sap. iv, 1. — Præstantior est virginitas cum virtute conjuncta : immortalis enim est memoria illius; quoniam et apud Deum nota est et apud homines. Cum præsens est, imitantur illam, et desiderant eam cum excesserit : et in perpetuum coronata triumphat, incoinquinatorum certaminum agone superato victrixque.

Eccli. — Qui oblectatur voluptatibus, coronat vitam suam.

Matth. xix, 11. — Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.

Sunt eunuchi, qui ex matris utero fuerunt sic, etc.

Basilii, ex l. De ver. virg. — Neque igitur castitatis nomine laudare convenit eos, qui excisi sunt. Neque enim equos laudamus quod cornu non petant, aut boves quod minime calcitent : sed equos, quod non sint calcitrosi; boves item quod cornu non petant, mansuetudinis laude afflicimus. Non enim in quo quis non potest, sed in quo cum possit, in alterius injuriam potestate non utitur, admirationem habet.

⁶ In Gesn. Stobæo 84.

(m) *Κρεῖσσον παρθενία*. Græca vulg. ἀτεχνία. Vulg. forte ipse *παρθενία* legerit, cum reddit, *casta generatio*. Sive autem legit, sive ipse ἀτεχνίαν habuit, ea voce castitatem ex proposito, qua se quis sponte rei maritali subducit, nec vacat procreandis liberis, ut se virtuti dedat (quæ vera et laudata religiosa *παρθενία* ac virginitas est) intellexit, utraque voce rem expresserit.

A *Μία* ἐστὶν ἀρχὴ τοῦ καλῶς βουλευέσθαι, τὸ γινῶναι περὶ οὗτοῦ ὁ λόγος· εἰ δὲ μὴ, τοῦ παντὸς ἀμαρτάνειν ἀνάγκη.

Εὐριπίδου ἐν Ἀντιόπῃ.

Ψυχῇ μέγας χαλινός ἐστιν ὁ νοῦς.
Τὸ δ' ἀσθενές μου καὶ τὸ θῆλυ σώματος
Κακῶς ἐμέμφθης· εἰ γὰρ εὖ φρονεῖν ἔχω,
Κρεῖσσον τόδε ἐστὶ καρτεροῦ βραχίονος.

Σοφοκλέους ἐν Αἴαντι.

Ἐκ τῶνδε μέντοι τῶν τρόπων οὐκ ἄν ποτε
Κατάστασις γένοιτ' ἂν οὐδενὸς νόμου·
Εἰ τοὺς δίκῃ νικῶντας ἐξωθήσομεν,
Καὶ τοὺς ὀπισθεν εἰς τὸ πρόσθεν ἄξομεν.

Ἄλλ' εἰκτέον τὰδ' ἐστίν· οὐ γὰρ οἱ πλατεῖς,
Οὐδ' εὐρύνωτοι φῶτες ἀσφαιλέστατοι,
Ἄλλ' οἱ φρονούντες εὖ κρατοῦσι πανταχοῦ.
B *Μέγας* δὲ πλευράς βοῦς, ὑπὸ μικρᾶς ὄμως
Μάστιγος ἐρθὸς εἰς ὁδὸν πορεύεται.

Ὁ γὰρ φρονῶν εὖ, πάντα συλλαβῶν ἔχει.

ΛΟΓΟΣ Γ' ὁ.

Περὶ ἀγνείας καὶ σωφροσύνης.

Ἰωβ λα'. — Εἰ ἐξηκολούθησεν ἡ καρδία μου γυναικὶ ἀνδρὸς ἐτέρου· εἰ δὲ καὶ ἐγκάθετος ἐγενόμην ἐπὶ ταῖς θύραις αὐτῆς, ἀρέσαι καὶ ἡ γυνή μου ἐτέρω.

Σοφίας. — Μακαρία στείρα ἀμίαντος, ἥτις οὐκ ἔγνω κοίτην ἐν παραπτώματι· ἔξει καρπὸν ἐν ἐπισκοπῇ ψυχῶν.

C *Κρεῖσσον παρθενία* (m) μετ' ἀρετῆς· ἀθάνατός ἐστιν ἡ μνήμη αὐτῆς· ὅτι καὶ παρὰ Θεῷ γινώσκεται καὶ παρὰ ἀνθρώποις. Παροῦσάν τε μιμοῦνται αὐτήν, καὶ ποθοῦσιν ἀπελθοῦσαν· καὶ ἐν τῷ αἰῶνι στεφανοφόρουσα πομπεύει, τὸν τῶν ἀμιάντων ἄθλων ἀγῶνα νικήσασα.

Σιράχ. — Ὁ ἀντοφθαλμῶν ἡδοναῖς, στεφανοὶ ζωὴν αὐτοῦ.

Ματθ. ιθ'. — Οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται.

Εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῶν ἐγενήθησαν (n) οὕτως, κ. τ. ε.

Βασιλείου. — Οὔτε οὖν ἐπὶ σωφροσύνῃ ἐπαινεῖσθαι προσήκει τοὺς ἀποκοπτομένους τὰ μόρια. Οὐδὲ γὰρ τοὺς ἵππους ὡς μὴ κερατίζοντας, οὐδὲ τοὺς βοῦς ὡς μὴ λακτίζοντας ἐπαινοῦμεν· ἀλλὰ τούτους μὲν, εἰ μὴ λακτίζουσιν, ἐπαινέσομεν· τοῖς δὲ βοῦσιν, εἰ μὴ κερατίζουσι, τῆς ἡμερότητος ἀποδεξόμεθα. Οὐ γὰρ ἐν ᾧ μὴ δύνανται τις, ἀλλ' ἐν ᾧ δυνάμενος οὐκ εἰς ἀδικίαν κέχρηται τῇ δυνάμει, θαυμάζεται.

NOTÆ.

(n) *Ἐγενήθησαν*. Hanc litteram sequuntur Basilien., Eras. etc., etsi plures duplex *vv* habent. Mihi adjuncta particula οὕτως, clarius istud videtur et simplicius *qui sic exstiterunt ex utero* : quibus scilicet negata a natura vis omnis prolifica, nedum partu exeuntibus, sed et cum adhuc ventris clauderentur ergastulo.

Νεκρὸς οὐ στεφανοῦται. Οὐδεὶς δίκαιος δι' ἀδυναμίαν κακοῦ.

Δεῖ οὖν τὸν νοῦν ὡσπερ τινὰ κυβερνήτην ἄνω καθήμενον τῶν παθῶν, καὶ οἰονεὶ πλοῖον τῆς σαρκὸς ἐπιθάντα· καὶ ἐμπείρως τοὺς λογισμοὺς ὡσπερ οἰκίας περιστρέφοντα, καταπατεῖν γενναίως τὰ κύματα· ὑψηλότερον δὲ διαμένοντα καὶ δυσπρόσιτον ὄντα τοῖς πάθεσιν, μηδαμοῦ τῆς ἀπ' αὐτῶν πικρίας, ὡσπερ ἄλμης τινὸς, ἀναπίμπλασθαι.

Θεολόγου. — Σύνοικον αἵρου μηδ' ἀδελφὸν ραδίως.

Ἵπέκκαυμα γὰρ τῆς νόσου τί δεῖ βλέπειν;

Κρεῖσσον κατηφὲς ἦθος, ἢ τεθρυμμένον.

Μύρον δοχεῖον σαπρὸν οὐ πιστεύεται.

Οὔτε φλόξ μένει τῆς ὕλης ἀκατανθίσεως, ἀλλὰ τῷ ἀνάπτοντι συναπέρχεται· οὔτε λογισμὸς ἐμπαθῆς ὑφίσταται μαραινόμενου τοῦ ὑπέκκαυματος.

Ὁφθαλμὸς πορνεύων οὐ φυλάσσει τὴν παρθενίαν. Γλῶσσα πορνεύουσα τῷ πονηρῷ μίγνυται. Πόδες ἄτακτα βαίνοντες ἐκχαλοῦνται νόσον ἢ κίνδυνον τῷ νῷ. Παρθενεύετω καὶ ἡ διάνοια· μὴ βρεμβέσθω καὶ πλανάσθω. Μὴ τύπους ἐν ἑαυτῇ φερέτω πονηρῶν πραγμάτων. Καὶ ὁ τύπος, μέρος πορνείας ἐστί. Μὴ εἰδωλοποιεῖτω τῇ ψυχῇ τὰ μισούμενα.

Χρυσοστ. — Χλεῦθι, τὰ μὲν τῆς παιδοποιίας βρογανα τηρεῖν παρθένα, τὴν δὲ γλῶσσαν μὴ τηρεῖν· ἢ τὴν γλῶσσαν μὲν τηρεῖν, τὴν δὲ ὄρασιν ἢ τὴν ἀκοήν ἢ τὰς χεῖρας μὴ τηρεῖν· ἢ ταῦτα μὲν ἔχειν καὶ τηρεῖν παρθένα, τὴν δὲ καρδίαν μὴ τηρεῖν, ἀλλ' ἐταιρίζεσθαι τῷ φῶ καὶ θυμῷ.

Μὴ καταμαλάττωμεν ἡμῶν τὴν ἰσχὺν, μηδὲ ἐκκόπτωμεν τὰ νεῦρα ταῖς ὁμιλίαις ταύταις. Καὶ γὰρ ἄφατος καὶ πολλὴ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐντεῦθεν εἰσρεῖ κακία. Τί γὰρ, εἰ καὶ μὴ αἰσθανώμεθα, τῇ φιλίᾳ μεθύοντες; Τοῦτο γὰρ αὐτὸ πάντων ἐστί δεινότατον, ὅτι οὐδὲ ἴσμεν ὅπως ἐκνευρίζομεθα, καὶ κτηροῦ παντὸς γινόμεθα μαλακώτεροι. Καθάπερ γὰρ τις λέοντα γυῖρον καὶ βλοσυρὸν λαβὼν, εἶτα ἀποκείρας μὲν τὴν κόμην, ἀνελὼν δὲ τοὺς ὀδόντας, καὶ περιελὼν τοὺς ὀνυχας, αἰσχυρὸν ποιεῖ καὶ καταγέλαστον, καὶ παιδίῳ εὐκαταγώνιστον, τὸν φοβερὸν καὶ ἀφόρητον, καὶ ἀπὸ μόνου τοῦ βρυχήματος τὰ πάντα σείοντα· οὕτω δὴ καὶ αὐταί, πάντας ὅσους ἐὰν λάβωσιν, εὐχειρώτους τῷ διαβόλῳ ποιοῦσι· μαλακωτέρους, θερμότερους, ἀναισχύντους, ἀνοήτους, ἀκροχόλους, θρασεῖς, ἀκαίρους, ἀγεννεῖς, ἀπηνεῖς, δουλοπρεπεῖς, ἀνελευθέρους, ἰταμοὺς, φλυάρους· καὶ ἀπλῶς πάντα τὰ γυναικεῖα πάθη τὰ διεφθαρμένα φέρουσαι, εἰς τὴν τούτων ἐναπομάττονται ψυχὴν. Ἀμήχανον γὰρ τὸν γυναικί συνοικοῦντα μετὰ συμπαθείας τοσαύτης, καὶ ταῖς ἐκείνων ἐνστραφόμενον ὁμιλίαις, μὴ ἀγύρτην τινὰ εἶναι, καὶ ἀγοραῖον καὶ συρφετώδη. Κἂν

A Mortuus corona non donatur. Nemo justus eo nomine quod malum facere non potest.

Mentem igitur decet, velut quemdam gubernatorem, alte animi perturbationibus ac affectibus superiorem, velutque navigium carnem conscendentem, cogitationesque ac rationes velut gubernacula dextre moderantem, fluctus genecrose calcare; altioreque sede constitutam, nullisque facile perturbationibus accessam, nulla ab eis amaritudine, tanquam salsuginis quadam repleti aspergine.

Theologi. — Contubernalem tibi ne quidem fratrem facile deligas.

Quorsum enim ægritudinis fomentum videre attinet?

B Melius est ingenium morosum, quam fracta mollities.

537 Putrido vasi non committitur unguentum.

Neque flamma permanet assumptamateria; sed cum eo abscedit quod accendebat; nec libidinosa consistit cogitatio, emarcescente atque extrito, quid illi fomento erat.

Qui exornicatur oculus, virginitatem non servat. Quæ constupratur lingua, cum malo miscetur. Incompositus pedum incessus, morbum animo arcescit aut periculum. Casta sit ac virgo ipsa animi cogitatio: non sit vaga ac errabunda. Ne rerum malarum formas in se congerat. Est et forma objectaque species, scortationis pars. Ne eorum, quæ odio habentur, ellignantur animo simulacra.

C Chrysost. — Ridiculum est genitales quidem corporis partes castas servare, linguam vero negligere: aut linguam quidem servare puram, visum vero vel auditum aut manus non servare; aut hæc quidem habere ac servare pura, cor autem non servare, sed prope scortationi typo superbix iræque indulgere.

Ne igitur vires nostras emolliamus, neve his congressibus nos ipsos enervemus. Multum enim, et quantum vix verbis exprimi potest, hinc animis nostris vitii influit ac pravitatis. Quid enim, etsi non sentimus præ amicitia ebrii? Hoc enim ipsum longe est gravissimum, quod nec scimus quidem quemadmodum enervemur, omni que cera molliores reddamur. Quemadmodum enim si quis superbum trucemque leonem ceperit, tumque detonsa juba, ei dentes excusserit unguesque evulserit, deformem eum ac deridiculum, ipsisque pueris facile expugnabilem reddit, qui terribilis ac intolerabilis esset, soloque rugitu cuncta quateret. Sic et istæ, quoscunque ceperint, diabolo dedititios faciunt ac obnoxios; molliores, calentes, impudentes, dementes, extremæ bilis homines, audaces, importunos, ignavos, inmites, servili ingenio, illiberales, procaces, nugaces: prorsusque muliebres omnes affectus afferentes, istorum animis imprimunt. Fieri enim non potest, ut qui cum mulieribus tanta morum affectuumque versatur necessitudine, illarumque congressibus ac colloquiis utitur, non sit circulator quidam et circumfora-

neus vilisque e turba homunculus. Nam etsi loquatur, nihil nisi de telis lanisque loquetur, quod verborum **538** muliebrium fucis velut tinctam infectamque linguam habet : sive faciat aliquid, serviliter admodum id facit, quam procul a Christiana abscedens ingenuitate, nec ad ullam magnorum munerum atque virtutum functionem utilis.

Greg. Nyss. — Dominus beatos prædicat, non qui extra omnem perturbationem vivunt (non enim fieri potest, ut in carnali vita ac terrena, spiritalem omnino nullisque obnoxiam ac summæ tranquillitatis vitam agamus), sed qui ad naturales appetitiones atque affectus ægre lenteque moveantur.

Omni plane vitio quasi esca quædam prostans voluptas, cupidores animos in perditionis facile hamum trahit.

Clementis. — Virginum corruptio velutque stupratio dicitur, nedum scortatio, verum etiam immatura ætate elocatio; cum, ut ita dicam, vel ipsa a se, vel a parentibus, immatura viro collocatur.

Ex Patribus. — Rebus quatuor scortatio excitatur; cibi potusque saturitate; somni satietate; otio et lusu inanique garrulitate, ac superfluo vestium ornatu.

Nili. — Remove a conjuge tua eunuchum Smaragdum; nam etsi geminis testibus inferius exsectus videtur, habet tamen nescio quomodo geminos in facie oculos, qui libidinose inspiciant, malaque jam testimonia ac rumores asciscant.

Cyrilli. — Fumi instar, aut etiam veluti vapores quidam, insitarum in nobis voluptatum vigent appetitus. Sed qui temperans atque fortis est, motus cohibet, nec ulterius sinit progredi, affectumque adhuc imbecillum facile comprimit. Qui autem segnis ac negligens est, admittit quidem subnascentes voluptates velut nudas adhuc cogitationes : permittens vero in latum progredi, summe arduam, ac ne vix quidem eluctabilem, resistantiam offendet. Qui enim jam victus est ac superatus, suarum arbiter voluntatum non est : quin potius, ceu Barbaro cuidam victori affectui atque vitio subjacet.

Menandri.

Castitas virtutis promptuarium est.

Jamblichii ex Epistolis de castitate. — Virtus om-

A γὰρ φθέγγηται τι, πάντα ἀπὸ τῶν ἰστέων καὶ τῶν ἐρίων φθέγγεται, τῆς γλώττης αὐτοῦ τῆ ποιότητι τῶν γυναικείων ἀναχρωσθείσης ῥημάτων· κὰν ποιῆ τι, μετὰ πολλῆς τοῦτο ἐργάζεται δουλοπρεπείας, πόρρω τῆς ταῖς Χριστιανοῖς πρεπούσης ἐλευθερίας· ἑαυτὸν ἀποικίσας, καὶ οὐδὲ πρὸς οὐδὲν τῶν μεγάλων κατορθωμάτων γενόμενος χρήσιμος.

Γρηγ. Νύσσης. — Μακαρίζει ὁ Κύριος, οὐ τοὺς ἔξω πάθους βιοτεύοντας (οὐ γὰρ δυνατόν ἐν ὑλώδει ζωῇ τὸν αὔλον καθόλου καὶ ἀπαθῆ κατορθωθῆναι βίον), ἀλλὰ πρὸς τὰς τῆς φύσεως ὁρμὰς βραδέως καὶ δυσκινήτως ἔχοντας.

B Πάσης ὄντως κακίας οἷόν τι δέλεαρ ἡ ἡδονὴ προβληθεῖσα, εὐκόλως τὰς λιχνοτέρας ψυχὰς ἐπὶ τὸ ἄγκιστρον τῆς ἀπωλείας ἐφέλκεται.

Κλήμεντος. — Παρθένων φθορὰ λέγεται, οὐ μόνον πορνεία, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸ καιροῦ ἐκδοσις· ὅταν, ὡς εἰπεῖν, ἄωρος ἐκδοθῆ τῷ ἀνδρὶ, ἦτοι ἀφ' ἑαυτῆς, ἢ παρὰ τῶν γονέων.

Ἐκ τῶν Πατέρων. — Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἐγείρεται ἡ πορνεία, ἐκ τοῦ φαγεῖν καὶ πιεῖν εἰς πλησμονήν· καὶ ὁ κόρος τοῦ ὕπνου, καὶ τὸ ἀργεῖν καὶ παίζειν καὶ ἀργολογεῖν· καὶ ὁ καλλωπισμὸς τῶν ἱματίων.

Νείλου. — Ἀπόστησον ἀπὸ τῆς συμβίου σου τὸν εὐνοῦχον Σμάραγδον· κὰν γὰρ δοκοῖη τῶν κάτω διδύμων ἐκτετμηθεῖν, ἀλλ' ἄνω ἔχει ἐν τῷ προσώπῳ πῶς τοὺς διδύμους ὀφθαλμοὺς, ἐμπαθῶς ἐμβλέποντας, καὶ ἐπισυρομένους ἤδη πονηρὰς μαρτυρίας.

Κυρίλλου. — Καπνοῦ δίκην, ἢ καὶ ὡσπερ τινὲς ἄτμοι τῶν ἐμφύτων ἡδονῶν ἀνίσχουσιν ἐν ἡμῖν αἱ ὀρέξεις. Ἄλλ' ὁ μὲν σώφρων καὶ νεανικὸς, ἐπιτιμᾷ τοῖς κινήμασι, καὶ περαιτέρω προελθεῖν οὐκ ἐᾷ· ὃ καὶ ἀδρανὲς ὄν ἐτι τὸ πάθος ἤττηται βραδίως· ὁ δὲ βράθυμος καὶ καττημελιμένος, εἰσδέχεται μὲν τὰς τῶν ἡδονῶν ἀρχὰς ὡς ἐννοίας ἐτι φιλάς· ἐπιτρέψας δὲ προελθεῖν εἰς πλάτος, δυσχερεστάτην εὐρήσει τὴν ἀντίστασιν (ο). Ὁ γὰρ προαλοὺς καὶ προηττημένος, οὐ τῶν ἰδίων ἐστὶν θελημάτων Κύριος· ὑπόκειται ἢ δὲ μᾶλλον καθάπερ τινὶ Βαρβάρῳ τῷ νικήσαντι πάθει.

Μενάνδρου.

Ταμείον ἐστὶν ἀρετῆς ἢ σωφροσύνης.

Ἰαμβλίχου ἐξ Ἐπιστολῶν περὶ σωφροσύνης.

VARIAE LECTIOES.

¹ ἄλλ. ὑποκείσεται.

NOTÆ.

(ο) *Δυσχερεστάτην εὐρήσει τὴν ἀντίστασιν.* Μα-
luit hanc lectionem, cujus et sensus clarior, quam,
et alii, ἀντίδοσιν. Significatur ardua et pene insu-
perabilis affectuum resistantia, cum quis jam adul-
tos conatur exstirpare, seque illis eximere, pene
captiva voluntate, nec satis sui arbitra. *δυσχερεστά-
την ἀντίδοσιν*, quod exponit Gesn. *difficillimum re-
medium*, vereor ne medice magis quam theologice

dictum ab eo sit. ἀντίδοτον *remedium* sit, quasi
contra malum datum aut venenum; ἀντίδοσις *retri-
butio*; *vices*; ἀντιδοθεῖσα παρθένου, *Greg. virginis
loco data*. Hic ergo reddam, *difficillimam vicem in-
veniat* ac pene insuperabilem, pro ea indulgentia,
qua affectus vitiaque primum sivit crescere et ado-
lescere, atque altis animo radices agere.

— Πᾶσα μὲν ἀρετὴ τὸ θνητοειδὲς πᾶν ἀτιμάζει, τὸ δὲ ἀθάνατον ἀσπάζεται. Πολὺ δὲ διαφερόντως ἡ σωφροσύνη ταύτην ἔχει τὴν σπουδὴν, ἅτε δὴ τὰς προσηλούσας τῷ σώματι τὴν ψυχὴν ἡδονὰς ἀτιμάζουσα, καὶ ἐν ἀγνοῖς βάρθροις βεβῶσα, ὡς φησι Πλάτων. Πῶς γὰρ ἡ σωφροσύνη τελείους ἡμᾶς οὐ ποιεῖ, τὸ ὀτελὲς καὶ ἐμπαθὲς ὅλον ἀφ' ἡμῶν ἐξορίζουσα; Γνοίης δ' ἂν ὡς τοῦτο οὕτως ἔχει, τὸν Βελλεροφόντην ἐννοήσας, ὡς μετὰ τῆς κοσμιότητος συναγωνιζόμενος, τὴν Χίμαιραν καὶ τὸ θηριῶδες καὶ ἄγριον καὶ ἀνήμερον φύλον πᾶν ἀνεῖλεν. Ὅλως γὰρ ἡ τῶν παθῶν ἄμετρος ἐπικράτεισ οὐδὲ ἀνθρώπους ἀφίησιν εἶναι τοὺς ἀνθρώπους, πρὸς δὲ τὴν ἀλόγιστον αὐτοὺς ἔλκει φύσιν καὶ θηριώδη καὶ ἄτακτον.

esse sinit, sed in brutorum ferinamque ac inordinatam eos indolem, exstincta luce rationis trahit.

Μέμνησο λιμοῦ καὶ δίψους· ταῦτα γὰρ δύνανται Β
μεγάλως τοῖς σωφροσύνην διώκουσιν.

Ἐκ τῶν Ἀριστογροππουμῶν (p).—Κρατεῖ ἡδονῆς, οὐχ ὁ ἀπεχόμενος, ἀλλ' ὁ χρώμενος μὲν, μὴ προεκφερόμενός δέ· ὡσπερ καὶ νηὶς καὶ ἵππου, οὐχ ὁ μὴ χρώμενος, ἀλλ' ὁ μετὰ γων ὅπου βούλεται.

Ἡσαίου. — Ἡγοῦμαι μεγίστην εἶναι τῶν λειτουργιῶν, τὸ καθ' ἡμέραν βίον κόσμιον καὶ σώφρονα παρέχειν.

Σωκράτ. — Τὸ μὲν πῦρ, ὁ ἄνεμος, τὸν δὲ ἔρωτα, ἡ συνήθεια ἐκκαίει.

Ἀλέξανδρ. — Αἰχμαλώτους λαβὼν τὰς Δαρσίου θυγατέρας, ἐπειδὴ συνεβούλευον αὐτῷ οἱ φίλοι, εὐειδέσιν οὖσαις αὐταῖς συγγενέσθαι. Αἰσχρὸν, ἔφη, C
ἐστίν, ἀνδρας νικήσαντας, ὑπὸ γυναικῶν ἠττηθῆναι.

Ὁ αὐτὸς εἰς Ἰλλυριοὺς παραγενόμενος, ἐν τῷ τοῦ Διὸς βωμῷ κατιδὼν γυναῖκα κάλλει διαφέρουσαν, ἐκπλαγεὶς αὐτῆς τὴν εὐμορφίαν, πολὺν χρόνον ἐθεᾶτο· τοῦ δὲ Ἡφαιστίωνος εἰπόντος, ὅτι εἰκόσ ἐστι παραλαβεῖν αὐτὴν ἐρωμένην, ἔφη, Καὶ πῶς οὐ δεινὸν, εἰ οἱ ἄλλων ἀκρασίας κολάζειν βουλόμενοι, δουλεύοντες ἀκρασίαις ὑπὸ τῶν ἐκτὸς ἀνθρώπων φωραθῶμεν;

Κλειτάρχου. — Φιλῶν ἂ μὴ δεῖ, οὐ φιλήσεις ἂ δεῖ. Ἀπλήρωτον γὰρ ἡ ἐπιθυμία, διὰ τοῦτο καὶ ἄπορον.

Διογένης. — Δεινὸν ἔλεγεν, εἰ οἱ μὲν ἀθληταὶ καὶ D
οἱ κιθαρῳδοὶ, γαστρὸς καὶ ἡδονῶν κρατοῦσιν, οἱ μὲν τῆς φωνῆς χάριν· οἱ δὲ, τοῦ σώματος· σωφροσύνης δὲ ἕνεκα, οὐδεὶς τούτων καταφρονήσει.

nis quidquid mortale aliquid refert, repudiat; quod vero immortale est, id amplectitur. Sed præ reliquis eximie castitas hoc studio tenetur; quippe quæ voluptates seu libidines animum corpori addicentes aspernetur, et in castis sedibus, ut auctor est Plato, firma consistat. Qui enim nos 539 castitas perfectos non reddat, cum quidquid imperfectum est, vitioque hærens ac libidinosum, a nobis exterminet? Atque hoc ita se habere facile intelligas, si Bellerophontem consideraveris quomodo castitate comite concertans, Chimæram ferumque genus omne et agreste atque immitte sustulerit. Omnino enim affectuum seu libidinum immodica vis ac victoria, ne homines quidem homines

Fac tibi fames et sitis in mentem veniat: hæc enim plurimum valent in iis qui castitatem sectantur.

Ex Aristippi sententiis. — Voluptatem vincit, non qui abstinet, sed qui utitur quidem, et non effuse: sicut et navem et equum regit, non qui non utitur, sed qui transfert ac ducit quo collibitum ei fuerit.

Isai. — Maximum arbitror omnium esse munus, vitæ pudicæ ac castæ (seu sobriæ) quotidie specimen præbere.

Socratis. — Ignem ventus exsuscitat: amorem autem consuetudo inflamat.

Alexander. — Cum captivas in potestate haberet Darii filias, eique amici suaderent, ut quod eleganti forma essent, cum eis congregaretur: Turpe foret, inquit, si virorum victores, a mulieribus nos vinci contingeret.

Idem cum in Illyrios venisset, ac in Jovis ara mulierem forma præstantem animadvertisset, ejus stupens pulchritudinem, diu spectavit: cumque Hæphestion diceret, æquum esse ut cujus amore incensus esset, eam acciperet: Annon, inquit, indignissimum graveque foret, ut qui in aliorum incontinentiam animadvertere velimus, ipsi incontinentiæ servire ab exteris deprehenderemur.

Clitarchi. — Si quæ non decet amas, quæ decet non amas. Cupiditas enim inexplebilis, ac idcirco et egena est.

Diogenes. — Rem indignam esse dicebat, athletas et citharædos gulam vincere ac voluptates, alios ut voci, alios ut corpori ejusque robori consulant: neminem vero temperantiæ causa ac castitatis hæc contemnere.

NOTÆ.

(p) Ἐκ τῶν Ἀριστογροππουμῶν. Monstrum hoc vocis librarii imperitia ortum, sic emendandum putem, Ἐκ τῶν Ἀριστίππου γνωμῶν· cui in Stobæi editione hæc sententia ac superior tribuatur; in Maximi seorsum, forte melius (ex viri scilicet genio) hæc una. Hominem describit Suid. philosophum Socraticum ἐν πᾶσι τὴν ἡδονὴν ἀσπασάμενον καὶ ἐπιχαρῖν. Qui in omnibus voluptatem amplexus sit, ac ani festivus esset. Qui sic ergo affectus esset,

σώφρονα, temperantem, castum, habuit, non qui omnino temperaret, sed qui modum aliquem voluptatis teneret. Quo altior Christiana philosophia, virginitatem omnibus præfert, quæ ipsa σωφροσύνης arcem tenens, castitatis supremum genus, nullum admittat venereorum usum, seu animi in ea consensum, quidquid corpus adhuc animale, vel concupiscat vel patiat

Demonact. — Nonnulli civitatibus dominantur, et a mulieribus serviunt.

Antiphont. — Qui turpia, sive mala, nec desideravit neque tetigit, non est temperans: nihil enim est cujus victor, moderatum se et castum præbuerit.

540 *Epicteti.* — Liber non est, qui se ipse non continet.

Pythagor. — Vis animi a perturbationibus ac affectibus vacui, temperantia est ac sobrietas: hæc enim lux est animi in tranquillitatis jam arce constituti.

Servire affectibus, seu vitiis, gravius est quam tyrannis: nec enim fieri potest ut is liber sit, qui affectibus atque vitiis servit, eorumque dominatu premitur.

Sophoclis. — Turpe est turpiter vivere iis, qui bene nati honestave orti progenie sunt.

Demosthenes. — Decet, ut qui sapiens est hoc enitatur, ut rationem semper cupiditatum victricem iisque superiorem præstet.

Demetrius. — Demetrius Phalereus honestos adolescentes aiebat domi parentes revereri debere; in via omnes, ut quisque se obtulerit: in solitudine seipsos.

Menedem. — Menedemus, cum adolescens quidam dixisset magnum esse, eorum compotem fieri quæ quis desideret, respondit, multo majus esse nihil desiderare, eorum quæ non deceant exque honesti ratione sint.

Bias. — Bias Prieneus beatum eum dicebat qui dives esset, et optatis potiretur: eum tamen beatorem esse, qui nihil optaret aut cuperet.

Xanthi. — Xanthus sapiens, cum adulterum pro foribus formosæ mulieris vidisset: iste, inquit, brevem voluptatem grandi periculo emit.

Chariclei. — Amorum aspectus, amantis memoriam excitat, visaque species animum inflammat, velut igni materies fomentum effecta. Cupiditatis enim fomentum, amatorius sermo est.

SERMO IV.

De fortitudine ac robore.

Matth. xvi, 24. — Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me.

Prov xxxi, 30, 31—Non est homini sapientia, non est fortitudo, non est consilium coram Domino.

⁸ In Gesn. Stobæo.

(g) *Κατέναντι Κυρίου.* Bene est quod Maximus veram Seniorum versionem servavit, per omnia Hebraicis consonam, קַוִּי קַוִּי a quo nec Vulg. differt, *contra Dominum*: idem enim illi passim ea vox ac *coram, in conspectu*, vel etiam præ illo ejusque habita ratione. At quid illud *πρὸς ἀσεβῆ* apud impium, quod et secutus Arabicus? Vellem

Δημόνακτ. — Ἐνιοὶ πόλεων μὲν δεσπόζουσι, γυναιξὶ δὲ δουλεύουσι.

Ἀντιφώντ. — Ὅστις δὲ τῶν αἰσχρῶν, ἢ τῶν κακῶν, μήτε ἐπεθύμησε, μήτε ἤψατο, οὐκ ἔστι σώφρων· οὐ γάρ ἔσθ' ὅτου κρατήσας, αὐτὸς ἑαυτὸν κόσμιον παρέχεται.

Ἐπικτήτου. — Οὐδεὶς ἐλεύθερος, ἑαυτοῦ μὴ κρατῶν.

Πυθαγόρου. — Ῥώμη ψυχῆς ἀπαθοῦς, σωφροσύνη. Αὕτη γὰρ ψυχῆς ἀπαθοῦς φῶς ἐστίν.

Δουλεύειν πάθεσι χαλεπώτερον ἢ τυράννοισι. Ἐλεύθερον ἀδύνατον εἶναι τὸν πάθεσι δουλεύοντα, καὶ ὑπὸ παθῶν κρατούμενον.

B

Σοφοκλέους. — Ζῆν αἰσχρὸν αἰσχρῶς τοῖς καλιῶς πεφυκόσι.

Δημοσθ. — Δεῖ τὸν εὖ φρονούντα, τὴν λογισμὸν αἰετῶν ἐπιθυμιῶν κρείττω πειρᾶσθαι ποιεῖν.

Δημήτριος. — Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς, τοὺς ἀστειοὺς εἶπε τῶν νέων, ἐν μὲν ταῖς οἰκίαις τοὺς γονεῖς δεῖν αἰδεῖσθαι· ἐν δὲ τῇ οἰκῇ, τοὺς ἀπαντῶντας· ἐν δὲ ταῖς ἐργαίαις, ἑαυτούς.

Μενέδημος. — Μενέδημος, νεανίσκου τινὸς εἰπόντος, Μέγα ἐστὶ τὸ τυχεῖν ὧν ἂν τις ἐπιθυμῇ, εἶπεν· Πολλῷ μείζον ἐστὶ τὸ μηδὲν ἐπιθυμεῖν ὧν μὴ δεῖ.

C

Βίας. — Βίας ὁ Πριηνεὺς, εἶπε· Μακάριός ἐστιν ὁ πλουτῶν, καὶ ὧν ἐπιθυμεῖ ἀπολαύων· ὁ δὲ μὴ ἐπιθυμῶν, μακαριώτερος.

Ξάνθου. — Ξάνθος ὁ σοφὸς, θεασάμενος ἐπὶ θύραις εὐπρεποῦς γυναικὸς ἄνδρα οἰκοφθόρον, ἔφη· Οὗτος ἡδονὴν μικρὰν ὠνεῖται μεγάλῳ κινδύνῳ.

Χαρικλείας. — Ἡ γὰρ τῶν ἐρωτικῶν ἀντίβλεψις, ὑπόμνησις τοῦ πάσχοντος γίνεται, καὶ ἀναφλέγει τὴν διάνοιαν ἢ θεά, καθάπερ ὕλη πυρὶ γενομένη ὑπέκκαυμα. Ὑπέκκαυμα γὰρ ἐπιθυμίας λόγος ἐρωτικός.

D

ΛΟΓΟΣ Δ'.

Περὶ ἀνδρείας καὶ ἰσχύος.

Μαθ. ις'. — Εἴ τις θέλῃ ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι.

Παροιμ. κα'. — Οὐκ ἔστιν ἀνθρώπῳ σοφία, οὐδὲ ἔστιν ἀνδρεία, οὐδὲ ἔστι βουλή κατέναντι Κυρίου (g).

NOTÆ.

doceri, unde illis sic claris, hæc tam remota (et quidem olim) subdi. potuerint, quando etiam Cassianus sic legit. Num τὸ σέβας posuerant οἱ Ὅ quod illis τὸ θεῖον, velut etiam Paulo Act. xvii, σεβάσματα, sacra sunt Atheniensium eorumque numina, ac quibus adhibebant cultum, sive *aiias simulacra* erant, sive nudā mente intelligebantur,

Ἴππος ἐτοιμάζεται εἰς ἡμέραν πολέμου· παρὰ δὲ Ἀ Κυρίου βοήθεια.

Σιράχ ιγ'. — Ἰσχυροτέρῳ σου μὴ κοινώνει. Τί κοινωῆσει χύτρα πρὸς λέβητα; αὕτη προσκρούσει, καὶ αὕτη συντριβήσεται.

Ἐφ. ε'. — Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν Θεοῦ, πρὸς τὴ δύνασθαι ὑμᾶς στήναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, κ. τ. ε.

Βασιλείου. — Ὑπένεγκε τοίνυν οὐκ ἀπαθῶς οὐδ' ἀναισθητῶς. Τίς γὰρ μισθὸς ἀναληψίας; ἀλλ' ἐπιπόνως μὲν καὶ σὺν ἀλγηδόσι μυρίαις, πλὴν ὑπένεγκε, ὡσπερ τις γενναῖος ἀγωνιστής, τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἀνδρείαν, οὐ μόνον ἐκ τοῦ τύπτειν τοὺς ἀντιπάλους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ φέρειν στερῶς τὰς παρ' αὐτῶν πληγὰς ἐπιδεικνύμενος· καὶ ὡσπερ τις κυβερνήτης σφοδρὸς καὶ ἀτάραχος ὑπὸ τῆς ἀγαν B περὶ τὸν πλοῦν ἐμπειρίας, ὀρθὴν καὶ ἀθάπτιστον καὶ παντὸς χειμῶνος ὑψηλοτέραν τὴν ψυχὴν διασώζων.

Θεολόγου. — Θάρσος καὶ θράσος, κἂν τοῖς ἐνόμασι πλησιάζει, πλείστον ἀλλήλων τῇ δυνάμει κεχώρισται· ἀνδρείαν τε εἶναι φαμεν καὶ ἀνανδρείαν. Τὸ μὲν γὰρ ἐν τοῖς τολμητέοις θαρρῆν, ἀνδρείας ἐστίν, ὡσπερ τὸ ὑφίσθαι, δειλίας. Οὐ δὲ πλείον ὁ κίνδυνος, ὁμοίως χωρεῖν καὶ ὠθίζεσθαι, ἀλλὰ μὴ κατέχεσθαι, θράσος, ὡσπερ τὸ ὑποχωρεῖν ἀσφαλείας.

Χρυσόστ. — Οὔτε παραιτεῖσθαι δεῖ τοὺς ἀγῶνας, οὔτε πρὸς τούτους ἐπιπηδᾶν. Οὔτω γὰρ καὶ ἡμῖν C ἡ νίκη λαμπροτέρα ἐσται, καὶ ἡ ἥττα τῷ διαβόλῳ καταγελαστοτέρα. Ἐλκυσθέντας μὲν γὰρ γενναίως ἐστάναι· μὴ καλουμένους δὲ, ἡσυχάζειν καὶ τὸν καιρὸν ἀναμένειν, τῶν ἀγαθῶν· ἵνα καὶ τὸ ἀκενόδοξον, καὶ τὸ γενναῖον ἐπιδειξώμεθα.

Σωκράτης. — Θεασάμενος τὰς τῶν Κορινθίων πόρτας ἰσχυρῶς κεκλεισμένας, ἔφη· Μὴ γυναῖκες ἐνθάδε κατοικοῦσιν;

Μενάνδρου. — Ἰσχύς νοῦν οὐκ ἔχουσα, τάφῳ τοὺς ἐμπίπτοντας παραδίδωσιν.

Ἀλέξανδρ. ὁ βασιλεύς. — Οὗτος παρακαλούμενος ὑπὸ τῶν φίλων νυκτὸς ἐπιθέσθαι τοῖς πολεμίοις, εἶπεν· Οὐ βασιλικὸν ἐστὶ κλέπτειν τὴν νίκην. D

Θεασάμενος δὲ τινα ὀμιώνυμον αὐτοῦ δειλὸν ὄντα, ἔφη· Νεανίσκε, ἢ τὸ ὄνομα ἀλλάξον, ἢ τὸν τρόπον.

Equus preparatur ad diem belli; sed a Domino est auxilium.

Eccli. xiii, 3. — Fortiori te ne sis socius. Quid communicabit olla cum lebete? ipsa impinget, et ipsa collidetur.

Ephes. vi, 11. — Assumite armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli, et quæ sequuntur.

541 Basilii. — Sustine igitur, non omnis doloris expers nullove sensu: quæ enim merces ejus stuporis ac indolentiæ? sed quamvis cum ærumna plurimisque molestiis ac doloribus, sustine tamen; uti scilicet strenuus certator, non solum cædendo adversarios, fortitudinem roburque spectandum præbet, verum etiam fortiter ferendo, quas ab aliis acceperit plagas: item ut gubernator doctus, longoque navigandi usu interritus, erectum, nullaque procellarum vi obrutum, ab omni tempestate excelsiorem servans animum.

Theologi. — Audacia animique præsentia et temeritas, etsi Græcarum vocum similitudine (θάρσος et θράσος) vicina sunt, rerum tamen significato inter se plurimum distant; atque alterum quidem fortitudinem esse dicimus, alterum ignaviam. In quibus enim audendum, fiducia uti, fortitudinis est; uti contra cedere, timiditatis. Ubi autem majus est periculum, contra tamen ire et irruere, nec se continere ac retrahere, temeritatis est, uti prudentiæ justæque cautionis, se subducere.

Chrysost. — Neque detrectandum certamen, neque in id temere irruendum. Sic enim et victoria nostra futura splendidior, et victi diaboli probrum majore risu excipiendum. Cum enim trahimur, magno ac excelso animo consistere; non provocatos autem, quieti studere ac tempus expectare, id vero eorum est, qui fortes ac strenui sint; ut et inanis gloriæ labem eluamus, ac virilis animi robur ostendamus.

Socrates. — Conspicatus Corinthiorum portas valide obseratas: Num, inquit, mulieres hic habitant?

Menandri. — Robur mentis carens judicio, in quos inciderit, sepulcro tradit.

Alexander rex. — Hic, cum amici hortarentur ut noctu hostes aggrederetur: Non est, inquit, regium victoriam furari.

Viso autem quopiam eodem ac ipse nomine, qui tamen ignavus esset: Adolescens, ait, aut nomen, aut mores mutato.

NOTÆ.

velut ipse Ignotus illorum deus, cujus religionem ad verum Deum traxit Apostolus; nempe sic ad umbrantibus viris sapientissimis nomen Dei tetragrammaton, quod Hebræorum religio efferri non sinit ac legi; redduntque ipsi passim voce Κύριος, id est Dominus; quandoque etiam certis characteribus et notis depingitur, velut in Procopii Esaia, quas nescio an fucum facere potuerint, ut sic ἀσπῆ pro eo legeretur τὸ πρὸς, in tanta ejus propositionis amplitudine cum accusandi causa, junctum ἀσπῆ, aliter malim ac Nobil. ex Cassiano, ut non

apud, sed adversus et contra significet; ut sit, Non est viro sapientia, non est fortitudo, non est consilium adversus impium; quo scilicet ab eo se tueatur, satisque illi cautum sit (nisi Dei auxilio) adversus eum: qui sensus optimus est; sed ex aliis Hebraicis erutus, quam habeamus, siquidem fuit is a Senioribus productus; vel nisi glossema est, et ex margine in textum irrepsit, ipsamque textus veram vocem extrusit, quod præsertim sequens versus, ejus clare sensus sit.

Idem, cum eum amici ut procreandis liberis operam daret hortarentur: Nihil, inquit, est cur sitis solliciti; relinquam enim vobis liberos, certaminum vi partas victorias.

Idem, cum ad bellum proficiscenti Aristoteles ei diceret expectandam esse perfectam ætatem, tumque demum bellandum: Vereor, inquit, ne dum perfectam 542 ætatem exspecto, juvenilis animi audacia abscedat.

Laco, cum ei quidam ut probrum objiceret, quod claudus cum esset ad bellum exiret: Quid tum? ait; non fugientibus in bello opus est, sed manentibus, ac qui pro certamine manus conserant.

Leonidas. — Leonidas Lacedæmonius, dum ad bellum adversus Persas parva fultus militum manu proficisceretur, dicente quodam cum paucis eum proficisci: At, inquit, cum volentibus.

Laco affecta valetudine aciei præibat. Percontantibus quibusdam, quorsum sic affecto corpore præiret, respondit: Ut morte pro patria defungar.

Musonii. — Honestè moriendi occasionem arripe, dum licet; ne paulo post moriendum tibi sit, nec honestè moriendi facultas jam suppetat.

Ex Dionis Chriis. — Lacæna mulier, cum ejus filius læso crure in prælio claudus factus esset, eamque suam calamitatem ægre ferret: Noli, inquit, fili, dolere; quoties enim gradum feceris, tua illa virtus in memoriam redibit.

Ex Nicolai collectaneis. — Celtæ Oceani accolæ, parietis aut domus ruinam fugere turpe ducunt. Adventanti quoque refluentis Oceani æstui armati occurrunt, et eo usque exspectant donec aquis obruti demergantur, ne videlicet fugâ mortis timorem in illis possit arguere.

Corisci. — Coriscus admodum senex, cum difficili quodam morbo liberatus esset: Apage, inquit, quam moleste reversus sum, jam aliquantum viæ progressus, quam incedere omnino necesse est.

Pyrrhi. — Cum Pyrrhus, ducto in Lacedæmonios exercitu, graves illis minas intentaret, Cercyllidas unus e senatorum numero in concione surgens: Si, inquit, Deus est is qui minatur, nihil nobis metuendum, ut qui per injuriam nihil læserimus: sin autem homo, sciat se viris minitari.

Ex Plutarco Historiis. — Darius Persarum rex, trecentorum millium militum ducto exercitu, ad

Α Παρακαλούμενος δὲ ὑπὸ τῶν φίλων τεκνοποιῆσαι, ἔφη· Μὴ ἀγωνιάτε· καταλείπω γὰρ ὑμῖν τέκνα, τὰς ἐκ τῶν ἀγώνων νίκας.

Τοῦ αὐτοῦ ἐξιόντος ἐπὶ τὸν πόλεμον, Ἀριστοτέλης ἔφη· Περιμένειν τὸ τέλειον τῆς ἡλικίας, καὶ τότε πολέμει. Ὁ δὲ, Φοβοῦμαι, εἶπε, μὴ περιμένων τὸ τέλειον τῆς ἡλικίας, τὴν τῆς νεότητος τόλμαν ἀπολέσω.

Λάκων ὄνειδιζόμενος ὑπὸ τινος, ὅτι χολῶς ὦν ἔξεισιν ἐπὶ τὸν πόλεμον, τί τοῦτο; ἔφη· οὐ φευγόντων ἐστὶ χρεία, ἀλλὰ μενόντων καὶ ἀγωνιζομένων.

Β Λεωνίδας. — Λεωνίδας ὁ Λακεδαιμόνιος, ὀλίγους ἔχων στρατιώτας, εἰς τὴν πρὸς τοὺς Πέρσας μάχην ἐξεπορεύετο. Εἰπόντος δὲ τινος, ὅτι μετ' ὀλίγων παντελῶς ἐκπορεύεται, εἶπεν· Ἀλλὰ μετὰ βουλομένων.

Λάκων ἀσθενῶς τὸ σῶμα διακείμενος ἐπὶ παράταξιν προῆγε· λεγόντων δὲ τινῶν αὐτῷ, Πού τοιοῦτος ὦν πορεύῃ; ἔφη· Ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀποθανεῖν.

Μουσωνίου. — Ἄρπαζε τὸ καλῶς ἀποθνήσκειν ὅτε ἔξεστι, μὴ μετὰ μικρὸν τὸ μὲν ἀποθνήσκειν σοι παρῆ, τὸ δὲ καλῶς μηκέτι ἔξης.

Γ Ἐκ τῶν Δίωκος Χρειῶν. — Λάκαινα γυνή, τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ἐν παρατάξει χολεύοντος, καὶ δυσφοροῦντος ἐπὶ τούτῳ, Μὴ λυποῦ τέκνον, εἶπε· καθ' ἕκαστον γὰρ βῆμα τῆς ἰδίας ἀρετῆς ὑπομνησθήσῃ.

Ἐκ τῆς Νικολάου συναγωγῆς. — Κελτοὶ οἱ τῷ Ὀκεανῷ γειτνιῶντες (r), αἰσχρὸν ἡγοῦνται τοῖχον καταπίπτοντα ἢ οἰκίαν φεύγειν· πλημμυρίδος δὲ ἐκ τῆς ἔξω θαλάττης ἐπερχομένης, μεθ' ὀπλων ἀπαντῶντες ὑπομένουσιν, ἕως κατακλύζονται, ἵνα μὴ δοκῶσι φεύγοντες τὸν θάνατον φοβεῖσθαι.

Κορίσκου. — Κορίσκος εὖ μάλα γέρων ὦν, ὡς ἀπὸ τινος χαλεπῆς ἀβρῶστίας ἀνέβρωσεν, Ἄπλεγε, ἔφη, ὡς ἀγδῶς ἀνέσπροφα, ἤδη τῆς ἰδοῦ προκεκοφῶς, ἣν δεῖ πάντως πορευθῆναι.

Πύρρου⁹. — Πύρρου ἐπιστρατεύσαντος τοῖς Λακεδαιμόνοις, καὶ πολλὰ ἀπειλοῦντος, Κερκυλλίδας εἰς τῶν γερόντων ἀναστάς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, εἶπεν· Εἰ μὲν Θεός ἐστιν ὁ ἀπειλῶν, μὴ φοβώμεθα· οὐδὲν γὰρ ἀδικοῦμεν· εἰ δ' ἄνθρωπος, γνώτω ἀνδράσιν ἀπειλῶν.

Ἐκ τοῦ Πλουτάρχου Ἱστοριῶν. — Δαρζίος ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς μετὰ τριάκοντα μυριάδων ἐν Μα-

VARIORUM NOTÆ.

⁹ Seu magis Cercyllidæ in Pyrrhum.

NOTÆ.

(r) Κελτοὶ, οἱ τῷ Ὀκεανῷ γειτνιάζοντες. Fabulosa hæc Nicolai (quem Damascenum velim, de quo multa Suid. prosequitur, et cujus unum et alterum volumen operum memini me vidisse in pass. codd. Em. card. Mazarini, qui in Regiam gazam nuper illati sunt) aut certe sic exaggeratione dicta, ad summam gentis audaciam, et quæ fortitu-

dinis metas prope excedat, ac temeritatis aliquid habere videatur, denotandam: qua tamen audacia, haud raro, quæ omnem excedant fidem, felicissime præstant, nec usquam crebrius, quam nostra hæc ætate, vel nuper Turcarum Hungarico bello, vel paulo ante, recentissimaque memoria, Hispanico.

ραθῶνι ἐστρατοπεδεύσατο. Ἀθηναῖοι δὲ χιλίους ἑπεμψαν ἐπ' αὐτοὺς, στρατηγούς αὐτοῖς δόντες, Πολύζηλον, Καλλίμαχον, Κυναίγειρον καὶ Μιλτιάδην. Συμβληθείσης δὲ τῆς παρατάξεως, Πολύζηλος μὲν ὑπὲρ ἄνθρωπον φαντασίαν θεασάμενος, τὴν ἕρπαιον ἀπέβαλεν, καὶ τυφλὸς ὢν, ἀνεῖλε τεσσαράκοντα καὶ ὀκτώ. Καλλίμαχος δὲ πολλοῖς πεπαρμένος δόρασι, καὶ νεκρὸς ἐστάθη· Κυναίγειρος δὲ Περσικὰς ἀγομένην ναῦν (s) κατέχων, ἐχειροκοπήθη· ὅθεν καὶ εἰς αὐτοὺς ὑπὸ Παντελείου τοιαύδε γεγράφθαι λέγεται·

Ὡ κενεοῦ καμάτου καὶ ἀπρήκτου πολέμοιο!
 Ἡμετέρω βασιλεῖ τί λέξομεν ἀντιάσαντες;
 Ὡ βασιλεῦ, τί μ' ἐπεμπες ἐπ' ἀθανάτους πολε-
 [μιστάς;
 Βάλλομεν, οὐ πίπτουσι· τιπρώσκομεν, οὐ φοβέ-
 [οῦνται. B
 Μοῦνος ἀνὴρ σύλησεν ὄλον στρατόν· ἐν δ' ἄρα
 [μέσῳ
 Ἀσματοῖς [Ἀσθματ.] ἔστηκε (t) σιδηρεῖαις
 [ὑπὸ ρίζαις,
 Οὐδὲ θέλει πεσέειν· τάχα δ' ἔρχεται ἐνδοθι
 [ρηῶν.
 Λέγε, κυβερνήτα, νέκυος προζύγωμεν ἀπειλάς.

ΛΟΓΟΣ Ε' ¹⁰.

Περὶ δικαιοσύνης.

Ματθ. ε'. — Μιχάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.

Λευιτ. ιθ'. — Ζυγὰ δίκαια καὶ μέτρα δίκαια καὶ χροῦς δίκαιος ἔσται ὑμῖν.

Ἡσαϊ. ις'. — Δικαιοσύνην μάθετε, οἱ ἐνοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς. C

Παροιμ. ιδ'. — Δικαιοσύνη ὑψοῖ ἔθνος, ἐλασσοῦσι δὲ φυλάς αἱ ἁμαρτίαι.

Παροιμ. ιβ'. — Κτήμα τίμιον ἀνὴρ καθαρὸς πορευόμενος ἐν ὁδοῖς δικαιοσύνης.

Ὁδὸς δικαιοσύνης καὶ ἐλεημοσύνης εὐρήσει ζωὴν καὶ δόξαν.

Παροιμ. κς'. — Ὁρύσσων βόθρον τῷ πλῆθει, ἐμπυρεῖται εἰς αὐτόν· ὁ κυλίων λίθον, ἐφ' ἑαυτὸν κυλλεῖ.

Κρεῖττον ὀλίγη λῆψις μετὰ δικαιοσύνης, ἢ πολλὰ γεννήματα μετὰ ἀδικίας.

Σιράχ μ'. — Χρήματα ἀδίκων ὡς ποταμὸς ξηρανθήσεται, καὶ ὡς βροντὴ μεγάλη ἐν ὑετῷ ἐξηχῆσει (u). D

¹⁰ In Gesn. Stobæo 52.

VARIÆ LECTIONES.

NOTÆ.

(s) Περσικὰς ἀγομένην ναῦν. Prætoriam scilicet, seu quæ reliquis ductrix esset classique præiret, quam proinde morari ac impedire ad Græcorum salutem tantum interesset. Male Gesn. Περσικὴν mutat, ac si una navis Persarum veheret, non immensa illa navium silva, quanta opus erat, ad militum illa præsidia et impedimenta; vel adeo præclarum facinus esset, unam quamlibet Persarum navim sic retinere, ac reinendo dexteram secandam dare, illi, qui Græcorum dux exercitus esset.

(t) Ἀσθματοῖς ἔστηκε. Sic certe emend. quod utraque editione Gesn. ἀσματοῖς, quod esset magis ovanti similis, ἀπὸ τοῦ ἄδω· cum et ipse bene reddat, *anhelus*. Sic non raro in bellicosissimis con-

Marathonem consederat. Athenienses mille adversus eos miserunt, præfectis illis ducibus Polyzelo, Callimacho, Cynægiro et Miltiade. Conserta acie, Polyzelus admirabile ac supra hominem visum cum vidisset, visum amisit, cæcusque effectus octo supra quadraginta occidit. Callimachus autem multis telis 543 confossus, etiam mortuus in pedes stabat. Cynægiro Persicarum navium ductricem retinenti, manus abscissa est. Unde etiam in eos hæc a Pantelio esse scripta ferunt:

O inanem laborem et infectum bellum!
 Regi nostro ad eum reversi, quid dicemus?
 Cur me, rex, ad immortales bellatores misisti?

Cædimus, non cadunt; vulneramus, non metuunt.

Vir unus totum spoliavit exercitum: et in medio

Anhelus stetit ferreis in radicibus,

Nec vult cadere; forsitan naves ingreditur.

Dicito, gubernator, cadaveris procul minas fugiamus.

SERMŌ V.

De justitia.

Matth. v, 6. — Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Levit. xix, 36. — Statera justæ, et pondera justa, et congius justus erit vobis.

Isa. xvi, 9. — Discite justitiam, qui habitatis super terram.

Prov. xiv, 34. — Justitia exaltat gentem: diminuunt autem tribus peccata.

Prov. xii, 27, 28. — Res pretiosa vir purus, ambulans in viis justitiæ.

Via justitiæ et eleemosynæ vitam inveniet ac claritatem.

Prov. xxvi, 27. — Qui fodit foveam proximo, incidet in eam: qui volvit lapidem, in seipsum volvit.

Prov. xvi, 8. — Melius est modicum quid accipere cum justitia, quam multi fructus cum injustitia.

Eccli. xl, 13. — Substantia injustorum sicut fluvius exsiccabitur; et sicut tonitruum magnum in pluvia personabit.

tingit ut ægre sternantur, stratique, ac jam mortui habitati, conviviscant, parique interitu hostem involvant. Hi nempe anhelant, ac necdum penitus effusa sanguine aut concreto, calore pugnae, sic pene portento similia patrant.

(u) Ἐν ὑετῷ ἐξηχῆσει. Quasi late sonabit; sic Greg., sic Aretas, relati in *Thesaurō*, ea voce usi: nemo, ad sensum Gesneri, quasi privanter, dum reddit, tonitruum in pluvia personare desinet. Certe etiam per pluviam mistam grandine tum fulgure aer accenditur, tum tonitrua mugiant feriuntque fulmina, quæ tamen omnia modico evanescent: nec aliter sæculi divitiæ, quantavis illarum pompa, brevi intercunt, inque alios commigrant. Quo sensu

Basilii. — Qui veram justitiam non prius animo A repositam habet, sed aut corruptus divitiis est, aut amicitiae indulget, aut potentia flectitur, rectum iudicium proferre non potest.

Justitia est habitus, quod cuique ex merito est, tribuens. Hoc autem consequi 544 arduum est, cum alii, quo laborant defectu prudentiae, quod cuique æquum sit invenire non possint; alii vero, quibus tenentur humanis affectibus, jus fasque aboleant.

Theol. orat. 19. — Iræ Dei faciem (*Isa. LI, 17*) quamdam et credimus et audimus, hoc est commotionis reliquias adversus eos, qui ea digni sunt; quandoquidem Deus ultionum Dominus (*Psal. xciii, 1*). Quamvis enim ex sua benignitate ac clementia ex severitate B ad facilitatem et veniam inclinet, peccantibus tamen non omnia ignoscit, ne benignitate deteriores fiant.

Chrysost. — Deus, nec de omnibus in hac vita exigit poenas, ne resurrectionis spem abjicias, nec iudicium fore expectes, cum hic cuncti justa animadversione rationem reddant: nec contra impune omnia abire sinit, ne rursus putaveris quidquid rerum est nulla regi providentia.

Nyssen. — Justum Dei iudicium, pro eo ac dispositi sumus et affecti, ipsum componitur; ac equalia a nobis profecta fuerint, talia nobis ex similibus vicissim ipso auctore proveniunt.

Evagrii. — Iudex iniquus, contaminata conscientia.

Cyrilli. — Quisquis per injuriam læditur, mœrens animo dolensque aduritur: cumque seipsum ulcisci, aut in æquum descendere non liceat, quod nimirum lædentis quandoque manus prævaleat, cœlestis in malos odii stimulum ad opem sibi ferendam implorat.

Platonis. — Qui nemini facit injuriam, dignus is quidem est ut honori habeatur: qui vero eos qui injuriæ studeant, lædere non sinit, plusquam duplici præ illo honore dignus fuerit. Ille namque unus, iste aliorum plurium instar existit.

Sic enim existimo, et me et te aliosque homines in illa esse sententia, ut deterius esse ducamus injuriam facere, quam accipere; et non dare poenas, quam dare.

affinique allegoria ait Psalter regius: *Periit memoria eorum cum sonitu*; quasi fragore per auras dissipata, non in eis silens, sensu Gesneriano.

(v) *Τρυγίαν τινά*. Sic passim Scriptura exprimit iræ Dei reliquias; uti *Psal. xliii*, et alibi: eoque respexit Greg. cui male conatus medicinam facere, medicinæ spiritalis rudis, medicus Gesnerus, dum eam vocem voce τραχύτητα mutavit. *Divina iræ asperitatem*. Τὸ λῆμμα, in Gregorii editis est λείμμα, quasi *residuum*, ut est *IV Reg. xix, 4*, sicque ipse ex memoria forsitan scripserit, cum magis λῆμμα Scripturarum usu, pro divina animadversione sumatur, quod passim *Vulg. onus*. Nec necesse cum Gesn. mutare λῆμμα, quod etiam inter alia iram ac justitiæ vindictam significat.

(x) *Ἡ διὰ τῶν ἰσῶν ἐλθεῖν*. Quasi, *pari Marte configere, et in æquum venire*; hostis in cum par-

Βασιλείου. — Ὁ τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην μὴ ἔχων προεναποκειμένην τῇ ψυχῇ, ἀλλ' ἢ χρήμασι διεφθαρμένος, ἢ φιλίας χαριζόμενος, ἢ ἐχθρῶ ἀμυνόμενος, ἢ δυναστεία δουσώπουμενος, τὸ κρῖμα κατευθύνειν οὐ δύναται.

Δικαιοσύνη ἐστὶν ἕξις ἀπονεμητικῆ τοῦ κατ' ἀξίαν. Δυσθήρατον δὲ τοῦτο, τῶν μὲν διὰ τὸ περὶ τὴν φρόνησιν ἐλλιπές οὐχ εὐρισκόντων ἐκάστῳ διανεῖμαι τὸ ἴσον· τῶν δὲ διὰ τὸ προκατέχεσθαι ὑπὸ παθῶν ἀνθρωπίνων ἀφανιζόντων τὸ δίκαιον.

Θεολόγου. — Θεοῦ μὲν ὀργῆς τρυγίαν τινά (v) καὶ πιστεύομεν, καὶ ἀκούομεν· τὸ λείμμα τῆς κατὰ τῶν ἀξίων κινήσεως, ἐπειδὴ Θεὸς ἐκδικήσεων Κύριος. Εἰ γὰρ καὶ κλίνει διὰ φιλανθρωπίαν ἐκ τοῦ ἀποτόμου πρὸς τὸ ἐνδόσιμον, ἀλλ' οὐ πᾶν συγχωρεῖ τοῖς ἀμαρτάνουσιν, ἵνα μὴ τῇ χρηστότητι χεῖρους γίνωνται.

Χρυσόστ. — Οὔτε πάντας ἐνταῦθα ἀπαιτεῖ δίκην ὁ Θεός, ἵνα μὴ ἀπογνῶς τὴν ἀνάστασιν, καὶ ἀπελπίσῃς τὴν κρίσιν, πάντων ἐνταῦθα διδόντων λόγον· οὔτε πάντα ἀφίεται ἀτιμωρητὶ ἀπελθεῖν, ἵνα μὴ πάλιν ἀπρονόγητα εἶναι πάντα νομίσῃς.

Τοῦ Νύσσης. — Ἡ τοῦ Θεοῦ δικαιοκρίσια, ταῖς ἡμετέραις διαθέσεσιν ἐξομοιοῦται· καὶ οἶα περ ἂν τὰ παρ' ἡμῶν ἦ, τοιαῦτα ἡμῖν ἐκ τῶν ὁμοίων ἀντιπαρέχεται.

Εὐαγγέλιου. — Ἄδικος δικαστῆς, μεμολυσμένη συνείδησις.

Κυρίλλου. — Πᾶς ὁ ἀδικούμενος, καταφλέγεται μὲν ὑπὸ λύπης· ἀμύνασθαι δὲ οὐχ ἔχων ἢ διὰ τῶν ἰσῶν ἐλθεῖν (x), ἔσθ' ὅτε διὰ τὸ ἠττάσθαι τῆς τοῦ ἀδικούντος χειρὸς, τῆς ἀνωθεν μισοπονηρίας τὸ κέντρον καλεῖ πρὸς ἐπικουρίαν.

Πλάτωνος. — Τίμιος μὲν δὲ καὶ ὁ μηδένα ἀδικῶν· ὁ δὲ μηδ' ἐπιτρέπων τοῖς ἀδικούσιν ἀδικεῖν, πλέον ἢ διπλάσιος τιμῆς ἄξιός ἐκείνου. Ὁ μὲν γὰρ ἐνός, ὁ δὲ πολλῶν ἀντάξιός ἐτέρων.

Ἐγὼ γὰρ δὴ οἶμαι, καὶ ἐμὲ, καὶ σὲ, καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι κάκιον ἡγεῖσθαι· καὶ τὸ μὴ δίδοναι δίκην, τοῦ δίδοναι.

NOTÆ.

tes sustinere. Auctore namque Nonio, *Hostimentum est æquamentum, unde hostes dicti, qui ex æqua causa pugnam ineunt*. Nonii igitur mens est, *hostis venire ab hostio, id est æquo, eo quod qui alteri se bello opponit, is minimum vel æqualis sit, vel talis sibi videatur*. Hinc dimicaturi dicuntur *in æquum descendere*. *Liv. vii, Primo credere duces Gallorum, non descensuros in æquum Romanos*. Translate Seneca l. xi *De ben. c. 13, Benignissimus fuit, descenditque in æquum, et detraxit muneri suo pompam*: nec alio spectat Cyrilli phrasis, quam Gesn. nihil intellexit, dum *par pari reddere, reddidit*. Consentit locus evangelicus, de rege commissuro prælium, qui pacem rogat, nec vult bello experiri, dum non licet per facultatem, ut pares hosti copias educat.

Ἄξιον τούτους ἐπαινεῖν τῶν ἀνθρώπων, οἳ μηδεμίαν ὠφέλειαν προαιροῦνται τοῦ δικαίου· χρήματα γὰρ ἔστι κτήσασθαι, δόξαν δὲ, χρημάτων οὐ βῆδιον πρίασθαι.

Μοσχίωνος. — Ἄμεινον δικαίως κρίναντα, πρὸς τοῦ καταδικασθέντος ἀδίκως μεμφθῆναι, ἢ ἀδίκως κρίναντα, παρὰ τῆ φύσει δικαίως ψέγεσθαι.

Ἐκ τῶν ἑπτὰ φιλοσόφων. — Δοκεῖ δὲ μοι πόλις ἄριστα πράττειν καὶ μάλιστα σώζειν δημοκρατίαν, ἐν ἣ τὸν ἀδικήσαντα τοῦ ἀδικηθέντος προβάλλονται (y), καὶ κολάζουσιν.

Ἵπερίδου. — Διὰ δύο προφάσεις τῶν ἀδικημάτων ἄνθρωποι ἀπέχονται, ἢ διὰ φόβον, ἢ διὰ αἰσχύνην.

Σωκράτης. — Ἄ πάσχοντες παρ' ἑτέροις ὀργίζεσθε, ταῦτα τοῖς ἄλλοις μὴ ποιεῖτε.

Ἐπικτήτου. — Ὅσπερ εὐθύς ζυγός, οὔτε πρὸς κληθοῦς εὐθύνεται ζυγοῦ, οὔθ' ὑπὸ ψευδοῦς κρίνεται· οὔτω καὶ ὁ δίκαιος κριτῆς, οὔθ' ὑπὸ δικαίων εὐθύνεται, οὔτε παρ' ἀδίκους δικάζεται.

Μὴ πρότερον ἑτέρῳ δικαστηρίῳ δικάσης, πρὶν αὐτὸς παρὰ τῆ δίκῃ κριθῆς.

Πυθαγόρου. — Κακὰ μείζω πάσχει διὰ τοῦ συνειδήτος ὁ ἀδικῶν, βασανιζόμενος, ἢ ὁ τῷ σώματι καὶ ταῖς πληγαῖς μαστιγούμενος.

Ζήνωνος. — Ζήνων ὁ Στωϊκὸς φιλόσοφος, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τίνος τῶν γνωρίμων, πῶς ἂν μηδὲν τῶν ἀδίκων πράττοι[μεν], εἶπεν· Ἐάν διὰ παντὸς ὑπολαμβάνητέ με συμπαρεῖναι ὑμῖν.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, εἰ δύναται λανθάνειν Θεὸν ἄνθρωπος ἀδικῶν, Ἄλλ' οὐδὲ διανοούμενος, ἔφη.

Σωκράτης. — Καταδικασθεὶς ὑπὸ Ἀθηναίων κατακρημνισθῆναι, τῆς γυναικὸς Ξανθίππης κλαιούσης, καὶ λεγούσης· ὦ Σώκρατες, ὡς ἀδίκως ἀποθνήσκεις! ἔφη· Σὺ οὖν ἐβούλου με δικαίως ἀποθανεῖν:

Μενάνδρου.

*Χρηστοῦ πρὸς ἀνδρὸς μηδὲν ὑπονόει κακόν.
Δίκαιος ἀδικεῖν οὐκ ἐπίσταται τρόπος.*

Ξενοφῶντι Σωκράτης. — Ἡ οὐ δοκεῖ σοι ἀξιότεκμαρτότερον τοῦ λόγου τὸ ἔργον εἶναι; Πολύ γε, νῆ Δία, ἔφη. Δίκαια μὲν λέγοντες πολλοὶ, ἄδικοι ποιοῦσι· δίκαια δὲ πραττόντων, οὐδ' ἂν εἷς ἄδικος εἴη.

ΛΟΓΟΣ Γ' ¹¹.

Περὶ φίλων καὶ φιλαδελφίας.

Α' Κορ. ιγ'. — Ἐάν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα

¹¹ In Gesn. Stobæo 215.

(y) Τὸν ἀδικήσαντα τοῦ ἀδικηθέντος προβάλλονται. Quasi, ἐπὶ τοῦ ἀδικηθ. Sub ejus presentia, coram sistunt, aut etiam reum peragunt, altero accusante, altero defendente, ac tum justa ultione pœnam inferunt. Quæ ipsa summa æquitas, et qua

Æquum est ut eos laude afficiamus, qui nullum commodum æquitati præponant: nam pecunias comparare licet, haud vero facile pecuniis gloriam parare.

Moschionis. — Præstat recte judicantem, ab eo qui fuit condemnatus, injuste reprehendi; quam iniqua sententia, natura judice juste vituperari.

Ex dictis septem sapientum. — Videtur mihi civitas se optime habere, 545 liberumque populi regimen quam maxime incolume servare, in qua injuriæ auctore illi coram constituto, qui injuriam accepit, reum pœnis subjiciunt.

Hyperidis. — Duplici ex causa solent homines ab injustitia abstinere, aut metu scilicet, aut pudore.

Socrates. — Quæ ab altero passi indignanter fertis, videte ne hæc eadem aliis faciatis.

Epicteti. — Ut justa bilans, nec a vera bilance corrigitur, nec a falsa judicatur: sic et justus judex, neque a justis ipse corrigitur, neque ab injustis judicatur.

Noli prius in altero judicio judicare, quam ipse pro justitiæ tribunali judicatus exieris.

Pythagor. — Majora mala sustinet qui injuriæ auctor est, torquente conscientia, quam qui corpore creditur ac plagis vapulat.

Zenonis. — Zeno Stoicus philosophus, cum ex domesticis quidam quæreret, qua possent ratione injuriarum nihil facere: Si semper, inquit, existimabitis me vobis adesse.

Idem interrogatus an Deum latere possit, qui injuriam facit: Imo, inquit, ne qui cogitat quidem.

Socratis. — Damnatus Socrates ab Atheniensibus ut præcipitio vitam finiret, flente uxore Xantippe, atque dicente: Quam injuste, Socrates, moreris! Tu, inquit, igitur velles me juste mori?

Menandri.

*Ne suspicator de bonis unquam malum;
Nam justus haud ullum nocendi scit modum*

Xenophonti Socrates. — Annon majoris tibi ad fidem opus ipsum videtur, quam sermo? Maxime vero, inquit. Eorum enim qui justa loquuntur, longe plures injusta agunt: eorum autem qui agunt justa, nec unus quidem injustus exstiterit.

SERMO VI.

De amicis et fraterno amore.

I Cor. xiii, 1-3. — Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, fa-

VARIE LECTIONES.

NOTÆ.

democratia (populare regimen) optime conservetur. Nec pene aliter illæ gentes, quibus major jurisdictioni simplicitas mansit. Gesn. versio, quidquid ejus sententiæ luminis est, plane exstinxit.

etus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. *Et paulo post.* Si distribuero in cibos omnes facultates meas, et tradidero corpus meum, ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil sum.

Prov. xxvii, 6. — Fideliora sunt vulnera amici, quam **546** spontanea oscula inimici.

Prov. xxix, 5. — Qui in faciem amici sui rete parat, id pedibus suis inducit.

Prov. xviii, 1. — Excusationes præterdit vir, qui vult recedere ab amicis suis.

Prov. xv, 17. — Melius est excipi oleribus cum amicitia et gratia, quam vitulorum apparatus cum inimicitia.

Eccli. xxii, 25. — Mittens lapidem in volatilia, abigit illa: et, qui conviciatur amico, dissolvit amicitiam.

Eccli. vii, 20. — Ne amicum levi ex causa commutaveris.

Eccli. vi, 14. — Amicus fidelis, protectio valida: et qui invenit illum, invenit thesaurum.

Eccli. ix, 14. — Ne derelinquas amicum antiquum: novus enim non illi comparandus est.

Eccli. vi, 15. — Nihil est quo fidelis amicus permutari possit: nec est ponderatio bonitatis illius.

Basilii. — Ex iis qui improbi sunt ac imperiti, amicus ne unus existit. Neque enim amicitiae honestas cadit in pravum animum; quod nimirum nihil turpe ac inconcinnum transire possit in amicitiae consensum. Malum enim nedum bono adversatur, sed et ipsum sibi contrarium est.

Quæ ab amicis sunt, etsi injuriæ conjuncta, tolerabilia existunt.

Theologi. — Bonos semper pluris facito quam malos.

Malorum si utaris necessitudine, prorsus et malus eris.

Cuncta, facta dictaque, amicitia prone seret ac sustinebit.

Præstat concordia vitio conjuncta exque libidine, pietatis ergo conflatum divortium.

Improborum noxiæ sunt congressiones (quod nempe ea lex sociandæ amicitiae sit, ut eorum qui illa conjunguntur, similibus moribus coalescat) qui videlicet alta odium mente retinentes, velut dilectione tinctam amicitiae quamdam præterdunt speciem; haud secus ac saxa sub aquis latentia, quorum capita exigua lecta aqua, improvisum damnum incautis afferunt.

Ab eo qui malus sit, nihil unquam boni retuleris.

Quærit enim veniam eorum, quæ in vita egit.

Corpora namque loco conjunguntur,

Animi autem spiritu cooptantur.

Inimicitiae noscitur terminos, nullos vero amicitiae.

Nemo tamen existimet in ea me esse sententia, ut omnem pacem amplectendam **547** esse dicam (novi enim uti dissidium quoddam optimam, sic et concordiam exitiosissimam), sed eam demum quæ honeste est, rei que honestæ gratia, ac quæ Deo conjungat.

A χαλκός ἡχῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. Καὶ μετ' ἐλίγον· Ἐὰν φωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μοι, καὶ παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσομαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν εἶμι.

Παροιμ. κζ'. — Ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλου, ἢ ἐκούσια, φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ

Παροιμ. κθ'. — Ὁς παρασκευάζεται ἐπὶ πρόσωπον τοῦ ἑαυτοῦ φίλου δίχτυον, περιβαλεῖ αὐτὸ τοῖς ἑαυτοῦ ποσίν.

Παροιμ. ιη'. — Προφασίζεται ἀνὴρ βουλόμενος χωρῆσθῆναι ἀπὸ φίλων.

Παροιμ. ιε'. — Κρεῖσσον ξενισμὸς λαχάνων πρὸς φίλιαν καὶ χάριν, ἢ παράθεσις μόσχων μετὰ ἐχθρας.

Σιρὰχ κβ'. — Βάλλον λίθον τις ἐπὶ πετεινῆ, ἐπισοθεῖ αὐτὰ· καὶ ὄνειδίζων φίλον, διαλύσει φίλιαν.

Σιρὰχ ζ'. — Μὴ ἀλλάξης φίλον ἕνεκεν ἀδιαφόρου.

Σιρὰχ ς'. — Φίλος πιστὸς σκέπη κραταιά· ὃ δὲ εὐρῶν αὐτὸν, εὔρε θησαυρόν.

Σιρὰχ θ'. — Μὴ ἐγκαταλίπης φίλον ἀρχαῖον· ὃ γὰρ πρόσφατος οὐκ ἔστιν ἐπίσης αὐτῷ.

Σιρὰχ ς'. — Φίλου πιστοῦ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα, καὶ οὐκ ἔστιν σταθμὸς τῆς καλλονῆς αὐτοῦ.

Βασιλείου. — Οὐδεὶς πονηρῶν καὶ ἀμαθῶν φίλος. Οὐδὲ γὰρ πίπτει τὸ φιλίας καλὸν, εἰς μοχθηρὰν διάθεσιν· διότι οὐδὲν αἰσχρὸν καὶ ἀνάρμοστον εἰς συμφωνίαν δύναται χωρῆσαι φιλίας. Τὸ γὰρ κακὸν, οὐ τῷ ἀγαθῷ ἐναντίον ἐστὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ ἑαυτῷ.

Τὰ παρὰ φίλων, κἂν ὕβρις ἢ, φορητά.

Θεολόγου. — Ἄει πρότιμα τοὺς καλοὺς τῶν μὴ καλῶν.

Κακοὶς δ' ὁμιλῶν, καὶ κακὸς πάντως ἔσθι.

Πάντα οἶσει φιλία, καὶ πάσχουσα καὶ ἀκούουσα.

Κρεῖσσων ἐμπαθοῦς ὁμονοίας ἢ ὑπὲρ εὐσεβείας διαστάσις.

Βλαβερὰ αἱ πρὸς τοὺς κακοὺς συνουσίαι· ἐπειδὴ νόμος οὗτος φιλίας δι' ὁμιλιότητος πέφυκεν τοῖς συναπτομένοις ἐγγίνεσθαι· οἱ μῖσος ἐν τῷ βάθει κατέχοντες, ἀγάπῃ δεικνύουσι κατακεχρωσμένην τὴν ἐπιφάνειαν, κατὰ τὰς ὑφάλους πέτρας, αἱ βραχεῖ ὕδατι καλυπτόμεναι, κακὸν ἀπροαίρετον τοῖς ἀφυλάκτοις γίνονται.

Κακοῦ παρ' ἀνδρὸς μὴ ποτε χρηστὸν πάθος.

Ζητεῖ γὰρ ὧν βεβίωκε συτηνώμην ἔχειν.

Τὰ μὲν γὰρ σώματα τόσῳ συνάσπεται,

Ψυχαὶ δὲ πνεύματι συναρμόζονται.

Ἐχθρας ὄρους γίνωσκε, φιλίας δὲ μὴ.

Μηδεὶς οἰεσθῶ με λέγειν, ὅτι πᾶσαν εἰρήνην ἀγαπητέον (οἶδα γὰρ, ὡσπερ στάσιν τινὰ βελτίστην, οὕτω καὶ βλαβερωτάτην ὁμονοίαν), ἀλλὰ τὴν τε καλὴν καὶ ἐπὶ κληῷ, καὶ Θεῷ συνάπτουσαν.

Χρυσοστ. — Ὡς περ ψυχὴ ἀνευ σώματος οὐ κα-
λείται ἄνθρωπος, οὐδὲ ἦν σῶμα ἀνευ ψυχῆς· οὕτως
οὐδὲ ἀγάπη πρὸς Θεόν, ἐὰν μὴ ἔχη ἀκόλουθον καὶ
τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην.

Οὐδὲν ἁμοιόσας ἴσον. Ὁ γὰρ εἷς, πολλοστός ἐστὶν
οὕτως. Ἄν γὰρ ὁμόφυχοι ᾧσι δύο ἢ δέκα, οὐκέτι εἷς
ἐστὶν ὁ εἷς, ἀλλὰ δεκαπλασίων ἕκαστος αὐτῶν γίνε-
ται· καὶ εὐρήσεις ἐν τοῖς δέκα τὸν ἕνα, καὶ ἐν τῷ
ἐνὶ τοῖς δέκα. Κἂν ἐχθροὺς ἔχωσιν ἐν τῷ ἐνὶ προσ-
βαλῶν, ἐν τοῖς δέκα προσβαλῶν, οὕτως ἀλίσκεται.
Ἡπόρησεν ὁ εἷς, ἀλλ' οὐκ ἐστὶν ἐν ἀπορίᾳ· τῷ γὰρ
μείζονι μέρει τὸ ἀποροῦν συσχιάζεται. Ἐκαστος
τούτων εἴκοσι χεῖρας ἔχει καὶ εἴκοσιν ὀφθαλμοὺς,
καὶ πόδας τοσοῦτους, καὶ ψυχὰς δέκα. Οὐ γὰρ τοῖς
ἑαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκείνων ἐργάζεται πάντα.
Εἰ δὲ καὶ ἑκατὸν γένοιτο, τὸ αὐτὸ ἐστὶ πάλιν. Ὁ
αὐτὸς καὶ ἐν Περσίδι καὶ ἐν Ῥώμῃ δύναται εἶναι·
καὶ ὅπερ φύσις οὐ δύναται, ἡ ἀγάπη δύναται. Ἐάν
οὖν χιλίους ἔχη φίλους ἢ δισχιλίους, ἐννόησον ποῦ
πάλιν ὑπερβήσεται τὰ τῆς δυνάμεως. Τὸ γὰρ θαυ-
μαστὸν τοῦτό ἐστι, τὸ χιλιοστὸν ποιῆσαι ἕνα. Βέλτιον
γὰρ ἡμῖν σβεσθῆναι τὸν ἥλιον, ἢ φίλων ἀποστερη-
θῆναι. Πολλοὶ γὰρ τὸν ἥλιον ὀρώντες, ἐν σκότῳ
εἰσι· φίλων δὲ εὐποροῦντες, οὐδ' ἂν ἐν θλίψει γέ-
νοιτο ἂν. Τί γὰρ οὐκ ἂν ἐργάσαιτο φίλος γνησίος;
πόσῃ μὲν οὐκ ἂν ἐμποιήσειεν ἡδονήν; πόσῃ δὲ
ὠφέλειαν; πόσῃ ἀσφάλειαν; κἂν μυρίους θησαυ-
ροὺς εἴπης, οὐδὲν ἀντάξιον γνησίου φίλου εὐροις.
Καὶ καθάπερ τὰ λαμπρὰ τῶν σωμάτων ἄνθος ἀπορ-
ρεῖ (2) πρὸς τοὺς πλησίον τόπους· οὕτω καὶ φίλοι,
οἷς ἐὰν παραγένωνται τόποις, ἑαυτῶν χάριν ἀφιδῶσι.
Κρεῖσσον γὰρ ἐν σκότῳ διάγειν, ἢ φίλων εἶναι
χωρὶς.

ornatum quemdam ad lucem diffundunt in circumfusa ac vicina loca : sic amici ubicunque versati fuerint, ex se gratiam ac suavitatem spirant. Proinde satius est in tenebris versari, quam amicis privari.

Γρηγ. Νύσσης. — Ὡς περ τὰ εὐώδη τῶν ἀρωμά-
των, τῆς ἰδίας εὐπνοίας τὸν παρακείμενον ἀέρα
πλήρη ποιούσιν, οὕτως ἄνδρὸς ἀγαθοῦ παρουσία
τοὺς πέλας ἐνένησιν.

Εὐαγγέλιου. — Ἀγάπη, τὰ φλεγμαίνοντα μόρια
τοῦ θυμοῦ θεραπεύει.

Φίλωνος. — Φίλον ἡγητέον, τὸν βοηθεῖν καὶ ἀν-
ωφελεῖν ἐθέλοντα, κἂν μὴ δύνηται.

Ἐκ χρυσοῦ ποτηρίου πίνειν φάρμακον, καὶ παρὰ
φίλου ἀγνώμονος συμβουλίαν λαμβάνειν, ταυτὸν ἐστίν.

Σκευὴ μὲν τὰ καινὰ, κρεῖττονα· φιλία δὲ, ἡ πα-
λαιότερα.

Οἱ μὲν ἐκ τῆς γῆς καρποὶ κατ' ἐνιαυτὸν· οἱ δὲ ἐκ
τῆς φιλίας, κατὰ πάντα καιρὸν φύονται.

Πολλοὶ φίλους αἰροῦνται, οὐ τοὺς ἀρίστους, ἀλλὰ
τοὺς πλουτοῦντας

Chrysost. — Ut anima sine corpore non vocatur
homo, nec vicissima corpus sine anima : sic nec
charitas quidem in Deum, nisi etiam comitem ha-
beat charitatem in proximum.

Nihil concordie par eique comparandum. Per
eam enim qui unus est, in hunc modum in multos
efficitur. Si enim duo aut decem uno animo fuerint ;
unus haud amplius unus est, sed quisque illorum
decuplex redditur ; offendesque in decem unum,
atque in uno decem. Quod si hostes illis aliqui
sint, qui cum uno congressus fuerit, decem ipsos
impetierit, inque eum modum vincetur. Eget unus,
nec tamen egestate premitur : majori enim parte
et numero egestas obtegitur. Quisque illorum vi-
ginti manibus praeditus est, vigintique oculis ac
totidem pedibus, decemque animabus. Non enim
suis tantum, sed et aliorum cuncta membris ope-
ratur ac viribus. Sin autem etiam centum fuerint,
idem rursus continget. Idem cum in Perside, tum
Romae esse poterit : quodque natura non potest,
id dilectio praestiterit. Si igitur milenos seu etiam
bis milenos amicos nactus fueris, cogita quo de-
mum potestatis excellentia evaserit. Hoc enim
summam habet admirationem, quod unus in mille-
nos augeatur. Praestaret extingui nobis solem,
quam amicis orbari. Etenim multi, cum solem vi-
deant, in tenebris versantur : at, qui multos ha-
bent amicos, ii ne in angustiam quidem inciderint.
Nihil enim, nihil utique dilectione possit esse sua-
vius. Quid enim non efficiat verus amicus ? quam
voluptatem non afferat ? quam utilitatem ? quam
securitatem ? Vel si infinitos thesauros dixeris,
nihil quod cum vero amico comparari possit, in-
veneris. Et quemadmodum splendida corpora

Gregor. Nys. — Quemadmodum odorata aro-
mata, suavi, quam spirant, fragrantia, circumfusum
aerem complent : sic viri boni praesentia vicinos
commodo afficit.

548 *Evagrii.* — Dilectio inflammatas ac tu-
mentes irae partes curat.

Philonis. — Eum amicum existimare debemus,
qui juvare vicemque rependere cupit, etsi praes-
tare non possit.

Qui ab improbo amico consilium accipit, idem
facit, ac qui ex aureo poculo venenum bibit.

Vasa quidem nova, veteribus praestantiora : ami-
cicia vero quo vetustior, eo melior.

Terrae fruges singulis annis, at amicitiae fructus
omni nascuntur tempestate.

Multi amicos sibi deligunt, non qui optimi sint,
sed qui locupletes.

NOTÆ.

(2) Ἄνθος ἀπορρεῖ. Quasi flos (splendor scilicet
ac lux) ornatus, inde manat et defluit. Exstant
haec partim ejus Hom. 2 in 1 ad Thess. Forte Ma-
ximus ex variis locis, hunc sic floridum, amicitiae
icssera, concepinavit. Allue est illud Aeschylī, initio

Promethei, Τὸ σὸν γὰρ ἄνθος, παντέχνου πυρὸς
σέλας. Ubi Sch. τὸν κόσμον exponit. Flos tuus (or-
natus scilicet ac cultus) ignis omnium artificis splen-
dor ac fulgor.

Multi cum videantur amici, amici non sunt; quique non videantur, amici tamen sunt: sapientis igitur partiam sit, ut unumquemque noverit.

Eorum cavenda amicitia est, quorum anceps animus est ac affectus.

Isocratis. — Amicos ascisce, non omnes qui ambiant, sed eos qui ingenio tuo ac moribus congruant.

Ejusdem. — Neminem amicum adhibeas, quin prius inquisieris, qua ratione superioribus amicis usus sit. Existima enim cum talem etiam erga te futurum, qualis erga illos fuerit.

Lente amicitiam inito; ubi autem inieris, amicus perseverare studeto. Æque enim turpe est nullum amicum habere, pluresque alios ex aliis amicos ac sodales mutare.

Vera amicitia tria potissimum querit, virtutem, ut honestum; consuetudinem seu familiaritatem, ut jucundum; ac postremo usum, ut necessarium. Æquo enim animo habendus dum iudicat; gaudendum presentia; et, si eges, utendum.

Plutarchi. — Equi bonitatem bello probamus: amici vero fidem rebus adversis.

Non decet fratres, ut lances in statera, altero humiliato, alterum extolli.

Comis omnibus esto; iis vero qui optimi sunt, utitor. Sic enim illis gravis non eris, istisque amicitias efficieris.

Amicos parato, non quibuscum jucundissime, sed quibuscum optime vivas.

Ex Dionis Christi. — Quot amicos paraveris, tot oculos habebis, quibus quæ velis videas: tot aures, quibus quæ decet, audias: tot mentes, quibus de iis quæ conducunt tecum animo deliberare ac consultare possis. Non enim aliter se habet plurium amicitia, quam si cui Deus unum corpus habenti **549** multas daret animas, quæ omnes illi providerent ac consulent.

Aristotel. — Parande potius facultates amicorum cura, quam amici carum gratia.

Id, cum illi probro verteretur, quod cum improbis versaretur: ille, inquit, optimus medicus est, qui a reliquis depositos suscipit.

Idem aiebat, placere omnibus rem summe arduam esse.

Socrates. — Qui amicitiam violant, etsi eorum qui læsi injuria sunt, ultionem vitarint, haud tamen quam Deus illaturus sit depellent poenam.

Importuno amare perinde sit atque odire. Verum amicam in malis ne timeas.

Idem ex Cræso percontatus, quid præstantissimum ex regno esset consecutus; illoque respondente, ut hostes ulcisceretur, et amicos beneficio afficeret: Quanto, inquit, jucundias, si et illos tibi amicos reddidisses?

Democriti. — Non posse amicis opitulari, inopia: nolle autem, pravitate animi certum iudicium est.

A Πολλοὶ δοκοῦντες εἶναι φίλοι, οὐκ εἰσὶ καὶ οὐ δοκοῦντες, εἰσὶ σοφοῦ οὖν ἔστι γινώσκειν ἕκαστον.

Φεύγειν δεῖ τὴν φιλίαν, ὧντινων ἀμφίβολος ἡ διάθεσις.

Ἰσοκράτ. — Φίλους κτῶ, μὴ πάντας τοὺς βουλομένους, ἀλλὰ τοὺς τῆς σῆς φύσεως ἀξίους ὄντας.

Τοῦ αὐτοῦ. — Μηδένα φίλον ποιῶ, πρὶν ἂν ἐξετάσῃς πῶς κέχρηται τοῖς πρότερον φίλοις. Ἐλπίζε γὰρ αὐτὸν καὶ περὶ σὲ γενέσθαι τοιοῦτον, οἷος καὶ περὶ ἐκείνους γέγονεν.

Βραδέως μὲν φίλος γίνου· γενόμενος δὲ, πειρῶ διαμένειν. Ὁμοίως γὰρ αἰσχρὸν μηδένα φίλον ἔχειν, καὶ πολλοὺς ἑταίρους μεταλλάττειν.

B Ἡ ἀληθινὴ φιλία τρία ζητεῖ μάλιστα· τὴν ἀρετὴν, ὡς καλόν· καὶ τὴν συνήθειαν, ὡς ἡδύ· καὶ τὴν χρείαν, ὡς ἀναγκαῖον. Δεῖ γὰρ ἀποδέξασθαι κρίναντα, καὶ χαίρειν συνόντα, καὶ χρῆσθαι δεόμενον.

Πλουτάρχ. — Ἴππου μὲν ἀρετὴν ἐν πολέμῳ, φίλου δὲ πίστιν ἐν ἀτυχίᾳ κρίνομεν.

Οὐ χρὴ τὸν ἀδελφὸν καθάπερ πλάστιγγα βέπειν εἰς τὸναντίον, ὑψουμένου ταπεινούμενον αὐτόν.

Ἡδέως μὲν ἔχε πρὸς ἅπαντας, χρῶ δὲ τοῖς βελτίστοις. Οὕτω γὰρ, τοῖς μὲν οὐκ ἀπεχθῆς ἔση, τοῖς δὲ φίλος γενήσῃ.

Φίλους κτῶ, μὴ μεθ' ὧν ἥδιστα συνδιατρίψῃς, ἀλλὰ μεθ' ὧν ἄριστα.

C Ἐκ τῶν Διωνος Χρειῶν. — Ὅπόσους γὰρ ἂν τις ἦ κεκτημένος ἑταίρους, τοσοῦτοις μὲν ὀφθαλμοῖς ἀβούλεται ὄρᾶ, τοσαύταις δὲ ἀκοαῖς ἀδεῖ ἀκούει, τοσαύταις δὲ διανοαῖς διανοεῖται περὶ τῶν συμφερόντων. Διαφέρει γὰρ οὐδὲν, ἢ εἰ τῷ θεῷ ἐν σῶμα ἔχοντι, πολλὰς ψυχὰς ἔδωκεν, ἀπάσας ὑπὲρ ἐκείνου προνοουμένας.

Ἀριστοτέλ. — Χρήματα ποιῆσθαι μᾶλλον τῶν φίλων ἕνεκα προσήκει, ἢ τοὺς φίλους τῶν χρημάτων.

Οὗτος ὀνειδιζόμενος ὅτι, πονηροῖς συνδιατρίβει, Ἐκείνος, ἔφη, ἄριστος ἰατρός ἐστιν, ὃς τοὺς ὑπὸ πάντων ἀπεγνωσμένους ἀναλαμβάνει.

D Ὁ αὐτὸς ἔλεγεν, ὅτι τὸ πᾶσιν ἀρέσαι δυσχερέστατον ἐστίν.

Σωκράτης. — Οἱ φιλίαν παραθεωροῦντες, καὶ τὴν ἐκ τῶν ἠδικομένων ἐκφύγῃσι τιμωρίαν· ἀλλ' οὖν γε τὴν ἐκ θεοῦ τιμωρίαν οὐ διακρούονται.

Φιλεῖν ἀκαίρως, ἴσον ἐστὶ τοῦ μισεῖν. Φίλον γνῆσιον ἐν κακοῖς μὴ φοβοῦ.

Ὁ αὐτὸς ἐπερωτῶν Κροῖσον, τί παρὰ τῆς βασιλείας ἔσχε τιμιώτατον· εἶτα ἐκείνου εἰρηκότος, Τὸ τοὺς ἐχθροὺς μετελθεῖν, καὶ φίλους εὐεργετεῖν· Πόσω μᾶλλον, ἔφη, χαριέστερον ἐποίησας, εἰ καὶ τούτους εἰς φιλίαν μετετρόπωσας;

Δημοκρίτ. — Τὸ μὴ δύνασθαι βοῦθεῖν τοῖς φίλοις, ἀπορίας, τὸ δὲ μὴ βούλεσθαι, κακίας τελευτήριον.

Κλειτάρχου. — Σεαυτοῦ τὰ ἀτυχήματα τῶν φίλων ἡγοῦ· τῶν δὲ ἰδίων εὐτυχημάτων κοινῶναι.

Τελευτησάντων τῶν φίλων, θρηνεῖν μὲν οὐκ εὐγενές· προνοεῖν δὲ τῶν οικείων, ἐπιμελές.

Κάτων. — Οὐ τὰ χρήματα φίλοι, ἀλλ' οἱ φίλοι χρήματα. Καὶ χρήματα μὲν, φιλίαν οὐδέποτε ἀν ἐργάσασατο, ὡσπερ οὐδὲ ἡ γῆ Θεόν· φιλία δὲ χρήματα βραδίως κτήσασατο [κτίσ.], καθάπερ καὶ Θεὸς γῆν.

Ὡσπερ μέλιτταν οὐ διὰ τὸ κέντρον μισεῖς, ἀλλὰ διὰ τὸν καρπὸν τημελεῖς· οὕτω καὶ φίλον, μὴ δι' ἐπίπληξιν ἀποστραφῆς, ἀλλὰ διὰ τὴν εὐνοίαν ἀγάπα.

Ὅστις φίλον λυπούμενον ἔφυγεν, οὐδὲ τοῦ χαίροντος ἀπολαύειν ἀξίος.

Μενάνδρου.

Καὶ φιλεῖν δεῖ ὡς καὶ μισήσοντας,
Καὶ μισεῖν ὡς καὶ φιλήσοντας.
Χρυσὸς μὲν οἶδε δοκιμάζεσθαι πυρὶ,
Ἡ πρὸς φίλους δ' εὐνοία καιρῷ κρίνεται.
Ὁ καιρῷ εὐτυχοῦντα κολακεύων φίλον,
Καιροῦ φίλος πέφυκεν, οὐχὶ τοῦ φίλου.

Οὐ πρότερον ἀληθινὸς φίλος κτῆσαι, πρὶν τοὺς φαύλους ἀποδιώξῃς.

Οὐδέποτε ὠρέχθην τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν. Ἄ μὲν γὰρ ἐκεῖνοις ἤρεσκεν, οὐκ ἔμαθον· ἃ δ' ἤδειν ἐγὼ μακρὰν ἦν τῆς ἐκεῖνων διαθέσεως.

Σωκράτης. — Οἱ ἀδελφοὺς παριόντες, καὶ ἄλλους φίλους ζητοῦντες, παραπλήσιοι εἰσι τοῖς τὴν ἑαυτῶν γῆν ἑῶσι, τὴν δὲ ἀλλοτρίαν γεωργοῦσι.

Κριτίου. — Ὅστις τοῖς φίλοις πάντα πρὸς χάριν πράσων ὁμιλεῖ, τὴν παραυτικά ἡδονὴν ἐχθρὰν καθίστησιν εἰς ὕστερον χρόνον.

Πολυαίνου. — Ὅσω ἀν πλεῖον εὐεργετήσῃς τὸν φίλον, τοσοῦτω μᾶλλον τὸ σαυτοῦ συμφέρον ποιήσῃς. Ἀντεπιστρέφει γὰρ πάλιν εἰς ἡμᾶς ἡ ἐξ ἐκεῖνων εὐνοία.

Κυψέλου. — Φίλοις εὐτυχοῦσι καὶ ἀτυχοῦσιν, ὁ αὐτὸς ἴσθι.

Ἐπικτήτου. — Φεύγειν δεῖ κακῶν φιλίαν καὶ ἀγαθῶν ἐχθρὰν.

Σέξτ. — Μὴ κτήσῃ φίλον, ᾧ μὴ πάντα πιστεύεις.

Κύρου. — Πέρφαντος αὐτῷ τινος κόσμον πολὺν, δέδωκε τοῖς φίλοις. Ἐρωτηθεὶς δὲ, διὰ τί οὐχ ὑπελείπετο αὐτῷ, ἔφη· Ὅτι τὸ μὲν ἐμὸν σῶμα οὐκ ἀν δύναίτο πᾶσι τούτοις κοσμεῖσθαι· φίλους δὲ κεκοσμημένους ὁρῶν, μέγιστον ἐμαυτῷ κόσμον ἀποκεῖσθαι ὀβέω.

Τίμων. — Τίμων ὁ μισάνθρωπος, ἐρωτηθεὶς διατί πάντας ἀνθρώπους μισῶ, εἶπε· Διότι τοὺς μὲν πονηροὺς εὐλόγως μισῶ· τοὺς δὲ λοιποὺς, ὅτι οὐ μισοῦσι τοὺς πονηροὺς.

Ῥωμύλ. — Ῥωμύλος ἐγκαλούμενος ὅτι πονηρεῖς ἀνθρώποις σύνεστιν, ἔφη· Καὶ οἱ ἰατροὶ ταῖς νοσοῦσιν· ἀλλ' αὐτοὶ ὑγιαίνουσιν.

Ἀντίγονος Βασιλεὺς. — Οὗτος θύων τοῖς θεοῖς, ἤβητε φιλάττειν αὐτὸν ἀπὸ τῶν δοκούντων εἰσε-

Κλιτάρχη. — Tuas calamitates amicorum esse existima : tuas autem prosperitates eis communica.

Mortuos amicos lugere haud est generosum; providere autem domesticis, diligentiae est.

Catonis. — Non divitiarum amici, sed amici divitiarum. Et divitiarum quidem nunquam amicitiam fecerint, uti nec terra Deum : amicitia vero facile divitias paraverit, quemadmodum et Deus terram.

Ut apem propter aculeum non odisti, sed propter fructum foves ac colis : sic et amicum cave objur-gationis acerbitate offensus averseris, sed dilige quate benevolentia colit.

Qui rebus tristibus amicum fugerit, neque laetis ac illis gaudente dignus est potiri.

B

Μενανδρι.

Sic decet amare, ut qui odio habituri sint,
Sicque odisse, ut qui sint amaturi.
Aurum quidem igne probari consuevit,
Benevolentiam vero erga amicos tempus explorat.
Qui amico adulatur, quo tempore faustis rebus ulitur,
Is temporis amicus est, non amici.

Incerti. — Veros amicos ne prius parato, quam falsos fugaveris.

Nunquam vulgo placere expetii; nam 550 quae illis placent, non didici : quae autem novi, ab eorum longe abhorrent animis.

Socrates. — Qui posthabitis fratribus, alios sibi amicos parant, illis similes sunt, qui agro suo relicto alienum colunt.

C

Critii. — Qui cum amicis ita versatur, ut omnia ad gratiam faciat, is praesentem voluptatem in posterum inimicitiam facit.

Polyaeni. — Quo plura in amicum contuleris munera, eo magis ipse tuis rationibus studueris. Vicissim enim eorum ad nos benevolentia revertitur.

Cypseli. — Amicis idem esto faustis rebus atque infaustis.

Epicteti. — Fugienda malorum amicitia, bonorumque cavenda inimicitia.

Sexti. — Ne amicum tibi adhibueris, cui omnia non credis.

Cyri. — Cum ad eum quidam ingentem mundum misisset, amicis tribuit. Cumque ex eo quaereretur, cur ejus sibi nihil reliquisset, ait : Quia corpus meum omni hoc mundo ornari non possit : amicos autem dum eo ornatos intueor, maximum mihi ornatum repositum esse existimo.

Timonis. — Timon ille, qui ab odio hominum Graecis dictus est Μισάνθρωπος, interrogatus cur omnes odisset homines : Quia, inquit, merito improbos odi; reliquos autem, quia improbos non oderunt.

Romuli. — Romulus, cum ei crimini verteretur, quod cum improbis versaretur : Et medici, inquit, cum aegrotis; sed ipsi sani sunt.

Antigonus rex. — Hic cum diis immolaret, orabat ut se a simulatis amicis servarent. Percontante

vero aliquo, quamobrem tale quid efflagitaret : A Quod, inquit, hostes cum cognosco, caveo.

Alexander. — Quodam percontante ubinam thesauros haberet, submonstrans amicos : In istis, inquit.

Libanii. — Gratulandum amicis, tum, cum bene ac prospere cum illis agitur; uti et rebus tristibus illis condolendum.

Quæ ex amicis in amicos offensæ proveniunt ac injuriæ, longe curatu difficiles sunt, majoraque quam quæ inimicorum existunt, conflant damna.

Pisoniani Dionis. — Quo quis amicos fortiores reddit, eo illis fortior evadit.

Quæ calamitas extra amicitiam non intolerabilis? Quæ felicitas non injucunda semotis amicis?

Facilius calamitates acerbissimas cum **551** amicis feras, quam solus prosperitates maximas.

Eum juste miserrimum judico, qui in miseriis et calamitatibus multos habet qui lætentur, rebus autem secundis qui una delectetur, neminem.

Qui amicis largitur, simul quidem, ut qui largiatur, dando delectatur; simul vero, ut qui ipse acquirat.

SERMO VII.

De eleemosyna.

Matth. v, 7. — Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.

Deut. xv, 11. — Non deerit pauper de terra. Idcirco ego præcipio tibi verbum istud dicens : Aperiens aperies manus tuas fratri tuo pauperi.

Job xxix, 15. — Oculus sui cæcorum, pes claudorum : ego eram pater invalidorum.

Prov. iii, 3. — Eleemosynæ et fides ne te deserant : alliga eas supra collum tuum, et invenies gratiam.

Dan. iv, 24. — Peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas miserationibus pauperum.

Eccli. iii, 33. — Ignem ardentem exstinguet aqua, et eleemosyna expiabit peccata.

Eccli. iv, 8. — Inclina nihil gravate pauperi aurem tuam, et responde ei in lenitate pacifica.

Eccli. xii, 4. — Da pio, et ne susceperis peccatorem : benefac humili, et ne dederis impio.

Eccli. xxix, 15. — Conclude eleemosynam in cellis tuis, et hæc eruet te ab omni malo, et super lanceam roboris adversus inimicum pro te pugnabit.

Eccli. xxxv, 26. — Speciosa misericordia in tempore afflictionis, sicut nubes pluriæ in tempore siccitatis.

φίλων. Πυθθανομένου δέ τινος, διὰ ποίαν αἰτίαν τοιαύτην εὐχὴν ποιεῖται, ἔφη, Ὅτι τοὺς ἐχθροὺς γινώσκων φυλάττομαι.

Ἀλέξανδρ. — Ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, Ποῦ τοὺς θησαυροὺς ἔχεις; δείξας τοὺς φίλους, ἔφη, Ἐν τοῦτοις.

Λιβανίου. — Συγχαίρειν χρή τοῖς φίλοις καλῶς πράττουσιν, ὡς καὶ συναλγεῖν λυπούμενοις.

Αἱ ἐκ φίλων εἰς φίλους γενόμεναι λύπαι, δυσθεράπευτοι λίαν τυγχάνουσι, καὶ μείζους τῶν ἐχθρῶν ἔχουσι τὰς ἐπηρείας.

Πεισωριανοῦ Δίωτος. — Ὅσω δ' ἂν ¹² τις τοὺς φίλους ἰσχυροτέρους ποιεῖ, οὗτος ἰσχυρότερος αὐτῶν γίνεται.

Ποῖα μὲν συμφορὰ δίχα φιλίας οὐκ ἀφόρητος; ποῖα δὲ εὐτυχία χωρὶς φίλων οὐκ ἄχαρις;

Ῥᾶν ἂν τις συμφορὰν χαλεπωτάτην φέρει μετὰ φίλων, ἢ μόνος εὐτυχίαν τὴν μεγίστην.

Ἐκείνον ἀθλιώτατον κρίνω δικαίως, ὃς ἐν μὲν ταῖς συμφοραῖς πλείστους ἔχει τοὺς ἐφθδομένους, ἐν δὲ ταῖς εὐτυχίαις οὐδένα τὸν συνηθόμενον.

Ὁ τοῖς φίλοις χαριζόμενος, ἅμα μὲν ὡς χαριζόμενος ἔδεται διδοὺς, ἅμα δὲ ὡς αὐτὸς κτώμενος.

ΛΟΓΟΣ Ζ' ¹³.

Περὶ ἐλεημοσύνης.

Matth. ε', — Μακάριοι οἱ ἐλεημονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.

Deut. xiv, — Οὐ μὴ ἐκλίπη ἐνδεῆς ἀπὸ τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο ἐγὼ σοι ἐντέλλομαι τὸ ῥῆμα τοῦτο, λέγων. Ἀνοίγων ἀνοίξεις τὰς χεῖράς σου τῷ ἀδελφῷ σου τῷ πένητι.

Ἰωβ κβ', — Ὁφθαλμὸς ἡμῶν τυφλῶν, ποὺς δὲ χωλῶν· ἐγὼ ἡμῶν πατὴρ ἀδυνάτων (α).

Παροιμ. γ', — Ἐλεημοσύνη καὶ πίστις μὴ ἐκλειπέτωσάν σε· ἐφαψαι δὲ αὐτάς ἐπὶ σῶ τραχήλῳ, καὶ εὐρήσεις χάριν.

Δαν. δ', — Τὰς ἀμαρτίας ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι, καὶ τὰς ἀνομίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς πένητων.

Σιράχ γ', — Πῦρ φλογιζόμενον κατασβέσει ὕδωρ, καὶ ἐλεημοσύνη ἐξιλάσκεται ἀμαρτίας.

Σιράχ δ', Κλῖνον πτωχῷ ἀλύπως τὸ οὖς σου, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ ἐν πραύτητι εἰρηνικά.

Σιράχ ιβ', Δὸς τῷ εὐσεβεῖ, καὶ μὴ ἀντιλαβοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ· εὖ ποιήσον ταπεινῷ, καὶ μὴ δῶς ἀσεβεῖ.

Σιράχ κβ', Σύγκλεισον ἐλεημοσύνην ἐν τοῖς ταμείοις σου, καὶ αὕτη σε ἐξελεῖται ἐκ πάσης κλιάσεως [καχώσεως], καὶ ὑπὲρ δόρυ ἀλκῆς κατέναντι ἐχθροῦ παλεμήσει ὑπὲρ σοῦ.

Σιράχ λβ', Ὁραῖον ἔλεος ἐν καιρῷ θλίψεως, ὡς νεφέλη ὕετοῦ ἐν καιρῷ ἀροχίας.

VARIE LECTIONES.

¹² Ὅς δ' ἂν. ¹³ In Gesn. Stobæo 76, in Antonio 27.

NOTE.

(α) Πατὴρ ἀδυνάτων. Fozdo mendo Gesn. utraque editione, πῦρ ἀδυνάτων, quod pueri exscribentis

sic breviam vocem sit. Patre certe egent infirmi, ac velut orphani, non igne.

Βασιλείου. — Πλεονεξίας εἶδος τὸ χαλεπώτατον, ἢ μῆτε τῶν φθειρομένων μεταδιδόναι τοῖς ἐνδεέσι.

Τοσοῦτους ἀδικεῖς, ὅσοις παρέχειν ἠδύνασο.

Θεολόγου. — Τὸ εὖ ποεῖν, τοῦ πάσχειν τιμώτερον, καὶ περισπουδαστότερον κέρδους ἔλεος.

Κρεῖττον μυρίων παιδῶν πατέρα προσαγορεύεσθαι, ἢ μυρίουσιν στατήρας ἔχειν ἐν βαλαντίῳ. Τὰ μὲν γὰρ χρήματα καταλείψεις ἐνταῦθα, καὶ μὴ βουλόμενος· τὴν δὲ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις φιλοτιμίαν ἀποκομίσεις πρὸς τὸν Δεσπότην· ὅταν δὴμος ὅλος ἐπὶ τοῦ κοινοῦ Κριτοῦ παριστάντες σε, τροφέα καὶ εὐεργέτην, καὶ πάντα τὰ τῆς φιλανθρωπίας ἀποκαλῶσιν ὀνόματα· Θεὸς ἔσται ὁ ἀποδεχόμενος· ἄγγελοι εὐφημοῦντες οἱ ἀπὸ κτίσεως ἄνθρωποι μακαρίζοντες· δόξα αἰώνιος, στέφανοι δικαιοσύνης, βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἄθλος σοι ἔσται.

Σκορπιζόμενος ὁ πλοῦτος, καθ' ὃν ὁ Κύριος ἐπιτάττεται τρόπον, πέφυκε παραμένειν· συνεχόμενος δὲ, ἀλλοτριῶσθαι. Ἐὰν φυλάσσεις, οὐκ ἔχεις· ἐὰν δὲ σκορπίσεις, οὐκ ἀπολέσεις. *Ἐσκορπίσεν, ἔδωκε τοῖς πένησι.*

Καλὸν ἐντάφιον ἢ εὐσέβεια. Πάντας περιβαλλόμενος ἀπέλθε. Οἰκεῖον κόσμον τὸν πλοῦτόν σου ποιήσον· ἔχε αὐτὸν μετὰ σεαυτοῦ. Πείσθητι καλῶς συμβούλῳ τῷ ἀγαπήσαντί σε Χριστῷ, τῷ δι' ἡμᾶς πτωχύνσαντι, ἐν' ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν.

Θεολόγου. — Ἐλεημοσύνη, ἢ πάσης ἀπηλλαγμένη ἀδικίας· αὕτη πάντα καθαρὰ ποιεῖ. Τοῦτο καὶ νηστείας βέλτιον καὶ χαμευνίας· καίτοιγε ἐκεῖνα μοχθηρότερα καὶ ἐπιπονώτερα, ἀλλ' αὕτη κερδαλειώτερα, χρωτίζει ψυχὴν, λεπτύνει, καλὴν καὶ ὠραίαν ποιεῖ.

Ἐκεῖνα μόνον κερδήσωμεν, ὅσα ἂν ἐκεῖ προπέμψωμεν. Ἐκεῖνα μόνον ἐστὶν ἡμέτερα, ὅσα τῆς ψυχῆς ἐστὶ κατορθώματα, ἐλεημοσύνη καὶ φιλανθρωπία· οὐ γὰρ δυνατὸν χρήματα λαβόντα ἀπελθεῖν· μάλλον δὲ καὶ προπέμψωμεν αὐτὰ, ὥστε ἐτοιμάσαι ἡμῖν σκηνὴν ἐν ταῖς αἰωνίαις μοναῖς.

Ἐλεημοσύνης χωρὶς, ἄκαρπος ἢ ψυχὴ. Πάντα ἀκάθαρτα ταύτης χωρὶς, πάντα ἀνόνητα. Τοῦτό ἐστὶν ὃ ἐξισουῆσθαι δυνάμεθα τῷ Θεῷ, τὸ ἐλεεῖν καὶ οἰκτεῖρειν. Ὅταν οὖν τοῦτο μὴ ἔχωμεν, τοῦ παντός ἀπεστερήμεθα. Οὐκ εἶπεν, Ἐὰν πιστεύσητε, ὅμοιοί ἐστε τῷ Πατρὶ ὑμῶν. Οὐκ εἶπεν, Ἐὰν παρθενεύσητε· ἀλλὰ τί; *Γίνεσθε οἰκτιρμοὶ, ὡς ὁ Πατὴρ ὁμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.* Ἐλεον γὰρ, φησί, θέλω, καὶ οὐ θυσίαν.

Ἐὰν βουλόμεθα τυχεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ, τούτων πρότεροι μεταδιδόναι τοῖς πλησίον ὀφείλομεν. Ἄν δὲ τοῖς πλησίον τούτων ἀποστερῶμεν, πῶς τούτων τυχεῖν βουλόμεθα; *Μακάριοι, φησὶν, οἱ ἐλεήμονες,*

Basilii. — Avaritiæ genus gravissimum est, ne ea quidem quæ pereunt egenis impartiri.

Tot injuria afficis, quot largiri potuisti.

Theologi. — Nobilius est beneficium præstare, quam accipere; expetibiliorque lucro eleemosyna est.

Præstat innumerabili sobole liberorum patrem vocitari, quam numero superiores stateres in loculis habere. Nam pecunias, velis nolis, ævo hoc relinques: gloriam vero ac magnificentiam honorum operum deferes ad Dominum; tunc nimirum, cum omnis multitudo sub communis Judicis præsentia circumfusi, te ciborum aliorumque bonorum promum condum, et quæcunque propensæ humanitatis nomina sunt, compellabunt; Deus placide habebit ac suscipiet, angeli cantico celebrabunt, qui a mundi ortu exstiteret homines beatum prædicabunt: claritas æterna, justitiæ corona, regnum cælorum, tua merces erunt et præmia.

Divitiæ si dispergantur, qua ratione Dominus documento tradit, ex indole habent ut permaneat; sin autem contineantur, ut in alienum jus ac possessionem transeant. Si servas, non habebis; si disperseris, non amittes. *Dispersit, dedit pauperibus* (Psal. cxi, 9).

Pulchrum funus, pietas. Ubi cunctis indumenta præbueris, discede. Tuas tibi opes tuum mundum facito: eum tibi habe comitem. Christi, qui te dilexit, consilio præclare obsequere; qui propter nos egenus factus est, ut ejus ipsi inopia divites essemus (II Cor. viii, 9).

Theologi. — Eleemosyna ab omni immunis iniquitate cuncta munda facit. Hæc et jejunio et nuda humo cubatione præstantior est; ac licet illa durioris sint disciplinæ majoremque laborem habeant, major tamen eleemosynæ utilitas est; nimirum colore animum inibuit, subtilem reddit, pulchrum ac formosum facit.

Illam duntaxat lucro reportabimus, quæcunque illuc præmiserimus. Illam duntaxat nostra sunt, quæcunque animi virtutes sunt ac recte facta, eleemosyna scilicet et humanitas. Neque enim fieri potest ut sumptis opibus mundo excedas. Quinimo etiam has præmittamus, ut his nobis in æternis sedibus tabernaculum paremus.

Citra eleemosynam infructuosa anima est: sine illa, cuncta immunda, nullius frugis universa sunt. *Ea res est, qua Deo æquari licet, ut nempe eleemosynis studeamus ac miseratione impensissimi. Non dixit: Si jejunaveritis, similes eritis Patris vestri. Non dixit: Si virginitatem colueritis; sed: Estote misericordes, sicut Pater vester cælestis misericors est* (Luc vi, 36). *Misericordiam enim, inquit, volo, et non sacrificium* (Osæ vi, 6; Matth. ix, 13).

Quæ a Deo consequi volumus, hæc prius necesse est ut proximis impendamus. Sin autem proximo, illis carere *553* avertimus, quomodo hæc a Deo consequi volumus? *Beati, inquit, misericordes, quo-*

niam ipsi misericordiam consequentur (Matth. v, 7). **A** ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθῆσονται· ἀνίλεως δὲ κρίσις τῷ
Judicium vero sine misericordia, ei qui non fecerit
misericordiam (Jac. ii, 13). μὴ ποιήσαντι ἔλεος.

Extende manus tuas, non in cœlum, sed in manus pauperum. Si in manus pauperum manum extenderis, ipsum attigisti cœli verticem : nam cujus ibi sedes est, eleemosynam accipit. Sin autem vacuas extendisti, nihil tibi hinc commodi. Non enim quod manus extendas, aut multa verba fundas, sed quod bona præstes opera, tibi est ut exaudiaris. Audi enim quid dicat propheta : *Cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis; et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam vos : sed judicate magis pupillo et humili, et viduam justificare, et discite bonum facere* (Isa. i, 15, 17).

Nisi pauperes essent, magna pars peccatorum non succideretur. Pauperes nobis vulnerum nostrorum medici sunt : remedia nobis suas ipsi manus exporrigunt. Non sic medicus manus extendens et pharmaca imponens sanitatem tribuit, ac pauper manum extendens, et quæ a nobis porriguntur accipiens, mala nostra abstergit. Dedisti stipem, una cum illa etiam peccata exiere. Ejusmodi enim *sacerdotes peccata populi mei comedent* (Osee iv, 8).

Novit cæcus cui eleemosynam impendas manu ducere in regnum cœlorum : et quamvis ad parietes offendat et in foveas cadat, tamen dux tutus est ascensus in cœlum.

Quid, dives, stulte agis, quæ sunt pauperum, in **C** thesauros tuos occultans? Quid petentibus illis indignaris, tanquam de tuo insumas? Bona paterna volunt, non tua; quæ tibi in eorum gratiam credita sunt, non tecum nata. Da, quæ accepisti, usumque tibi lucro pone. Satis tibi est, eo te creatum munere, ut dare debeas, non accipere.

Nihil ita Deo gratum est ac eleemosyna. Id nimirum causæ est cur sacerdotes usu antiquo oleo inungerentur; itemque reges et prophetæ. Dei enim misericordiæ signum habebant oleum. Nam quia Deus hominum miseretur eisque clementia indulget, propterea oleo ungebantur. Etenim sacerdotium oleo voluit consecrari. Reges quoque oleo ungebantur. Omnium enim, inquit, miseratione ducetur, cujus omnia subjacent **554** potestati; id nimirum **D** principi proprium, clementia scilicet ac misereri. Tecum animo considera, per misericordiam mundum fuisse constitutum, ac æmulare Dominum. *Misericordia hominis super proximum suum : (Eccli. xviii, 12).*

Si quid tribuis, vide ne murmuraveris; quod multi facitant, dantes quidem, sed non alacriter; cum dandi alacritas ipsa præstatione majus aliquid ac perfectius sit. Nec vero explorandum putes, qui sit accepturus, sitne dignus qui accipiat, necne? Longe præstat, quantum æstimo, propter eos qui digni sunt, etiam non dignis porrigere, quam propter indignos etiam dignis desse.

Melius est pro facultate conferre, quam nihil

Ἐκτεινόν σου τὰς χεῖρας, μὴ εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀλλ' εἰς τὰς τῶν πενήτων χεῖρας. Ἐὰν εἰς τὰς τῶν πενήτων χεῖρας ἐκτείνῃς τὴν χεῖρα, αὐτῆς ἤψω τῆς κορυφῆς τοῦ οὐρανοῦ· ὁ γὰρ ἐκεῖ καθήμενος λαμβάνει τὴν ἐλεημοσύνην. Ἄν δὲ ἀκάρπους ἀνατείνῃς, οὐδὲν ὠνησας. Οὐ γὰρ ἐν τῇ ἐκτάσει τῶν χειρῶν, οὐδὲ ἐν τῷ πλήθει τῶν ῥημάτων, ἀλλ' ἐν τοῖς ἔργοις ἐπακούεσθαι ἔστιν. Ἄκουε γὰρ τοῦ Προφήτου λέγοντος· *Ὅταν τὰς χεῖρας ὑμῶν ἐκτείνητε, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν· καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. Κρίνατε δὲ μᾶλλον ὄφρα τῶν καὶ ταπεινῶν, καὶ δικαιοῦσατε χήραν, καὶ μάθετε καλὸν ποιεῖν.*

Εἰ μὴ πένητες ἦσαν, οὐκ ἂν τὸ πολὺ τῶν ἀμαρτημάτων ὑπετέμενετο. Ἴατροὶ τῶν τραυμάτων εἰς τῶν ἡμετέρων οἱ πένητες· φάρμακα ἡμῖν παρέχουσι τὰς αὐτῶν χεῖρας. Οὐχ οὕτως ἱατρὸς χεῖρας ἐκτεινῶν καὶ φάρμακα ἐπιτιθεῖς, τὴν ἱατρούειαν παρέχει, ὡς πένης χεῖρα ἐκτεινῶν καὶ τὰ παρ' ἡμῶν λαμβάνων, ἐκμαγεῖον τῶν ἡμετέρων ἔστι κακῶν. Ἐδωκας τὸ ἀργύριον, συνεξήληθε καὶ ἀμαρτήματα. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἱερεῖς, ἀμαρτίας λαοῦ μου φάγονται.

Τυφλὸς οἶδεν ἐλεούμενος εἰς οὐρανῶν βασιλείαν χειραγωγεῖν· καὶ τοίχοις προσκρούων, καὶ βόθροις ἐνολισθαίνων, οὗτος ὁδοποιὸς γίνεται τῆς εἰς οὐρανὸν ἀναβάσεως.

Τί ματαιοπονεῖς, ὦ πλούσιε, τὰ τῶν πενήτων ἐν τοῖς σοῖς θησαυροῖς ἀποκρύπτων; τί αἰτούμενος παρ' αὐτῶν ἀγανακτεῖς, ὡς οἴκοθεν ἀναλίσκων; Τὰ πατρῷα θέλουσιν, οὐ τὰ σά· τὰ ἐγχειρισθέντα σοι δι' αὐτοῦς, οὐ μετὰ σοῦ γεννηθέντα. Ἄ ελαβες, ὄδς, καὶ τὴν χρῆσιν κέρδανον. Ἄρχεῖ σοι ὅτι διδόναι, οὐ λαμβάνειν ἐτάχθης.

Οὐδὲν οὕτως εὐφραίνει τὸν Θεόν, ὡς ἐλεημοσύνη. Διὸ οἱ ἱερεῖς κατὰ τὸ παλαιόν, ἔλαιον ἐχρίοντο, καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ προφῆται. Τῆς γὰρ τοῦ Θεοῦ φιλοανθρωπίας εἶχον σύμβολον τὸ ἔλαιον. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐλεεῖ τοὺς ἀνθρώπους καὶ φιλανθρωπεύεται, διὰ τοῦτο ἔλαιον ἐχρίοντο. Καὶ γὰρ τὴν ἱερωσύνην ἀπὸ ἐλέους ἐποίησεν· καὶ οἱ βασιλεῖς ἔλαιον ἐχρίοντο. Ἐλεήσει γὰρ, φησὶ, πάντα, ὅτι πάντα δύναται. Τοῦτο γὰρ ἀρχῆς ἴδιον, τὸ ἐλεεῖν. Ἐνόησον ὅτι δι' ἔλεον ὁ κόσμος συνεστάθη, καὶ μίμησαι τὸν Δεσπότην. Ἐλεος ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ· Ἐλεος δὲ Κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα.

Misericordia autem Domini super omnem carnem

Μὴ χρῆση ῥῆμα γογγυσμοῦ μετὰ τῆς ἐπιδόσεως, ὅπερ πάσχουσιν οἱ πολλοὶ, διδόντες μὲν, τὸ δὲ προθύμως οὐ προστιθέμεντες, ὃ τοῦ παρέχειν μεῖζόν ἐστι καὶ τελειώτερον. Μηδὲ δοκιμασίαν ζητεῖ τοῦ ληψομένου, ὅστις ἀξίος, καὶ ὅστις οὐ. Πολλῶν γὰρ βέλτιον, οἶμαι, διὰ τοὺς ἀξίους ὀρέγειν καὶ τοῖς ἀναξίους, ἢ τοὺς ἀξίους ἀποστρεφεῖν διὰ τοὺς ἀναξίους.

Κρεῖττον τὸ κατὰ δύναμιν εἰσπνευθῆναι, ἢ τὸ πλῆ

ἄλλείπειν. Οὐ γὰρ ὁ μὴ δυνηθείς, ἀλλ' ὁ μὴ βουλή-
θεὶς ὑπάτιος.

Γενοῦ τῷ πλησίον τιμιώτερος, ἐκ τοῦ φανῆναι
χρηστότερος. Γενοῦ τῷ ἀτυχοῦντι θεός, τὸν ἔλεον
τοῦ Θεοῦ μιμούμενος.

Συμμετρεῖσθαι δεῖ τῷ αἰτουμένῳ τὴν αἰτησιν.
Ὅμοίως γὰρ ἄτοπον παρὰ μικροῦ μέγαρα ζητεῖν,
καὶ παρὰ μεγάλου μικρά. Τὸ μὲν γὰρ ἀκαιρον· τὸ δὲ,
σμικρολόγον.

Χρυσοστ. — Ὅταν διαθρέψῃς τὸν πένητα, σαυ-
τὸν νόμιζε διατρέφειν. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ πράγμα-
τος φύσις, ἐξ ἡμῶν εἰς ἡμᾶς μεταχωρεῖ τὰ διδόν-
μενα.

Μὴ φοβηθῶμεν δικαστὴν, πρὸ τοῦ δικαστηρίου
τὴν χεῖρα προτείνοντα. Μὴ φοβηθῶμεν δικαστὴν
οὐκ ἀρνούμενον τὸ λαθεῖν.

Πολλῆς ἀλογίας, ἀγρὸν μὲν βουλόμενον ἐνήσασθαι,
τὴν εὐφορον γῆν ἐπιζητεῖν· οὐρανοῦ δὲ ἀντὶ γῆς
προκειμένου, παρὸν ἐκεῖ κτῆσασθαι χωρίον, μένειν
ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἀνέχεσθαι πόνων.

Γρηγ. Νύσσης. — Ὁ πτωχῷ κοινωνήσας, εἰς
τὴν μερίδα τοῦ δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντος ἑαυτὸν κατα-
στήσει.

Νείλου. — Καθάπερ ἴδιόν ἐστι τοῦ φωτὸς τὸ φω-
τίσειν, οὕτως ἴδιον Θεοῦ τὸ ἐλεεῖν καὶ οἰκτεῖρειν τὰ
οἰκεῖα πλάσματα.

Τοῦ ἀγίου Εἰρηναίου ἐκ τῆς πρὸς Βίκτωρα
ἐπιστολῆς. — Ἐν ᾧ ἂν τις δύναιτο εὖ ποιεῖν τοῖς
πλησίον, καὶ οὐ ποιεῖ, ἀλλότριος τῆς ἀγάπης τοῦ
Κυρ' νομισθήσεται.

Φίλωνος. — Τοιοῦτος γίνου περὶ τοὺς σοὺς οἰκέ-
τας, οἷον εὐχῆ σοὶ τὸν Θεὸν γενέσθαι. Ὡς γὰρ ἀκούο-
μεν, ἀκουσθησόμεθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· καὶ ὡς ὁρῶμεν,
ὁραθησόμεθα ὑπὸ αὐτοῦ. Προενέγκωμεν οὖν τοῦ
ἐλέου τὸν ἔλεον (b), ἵνα τῷ ὁμοίῳ τὸ ὁμοιον ἀντιλά-
θωμεν.

Δημοσθ. — Δίκαιόν ἐστιν ἐλεεῖν, οὐ τοὺς ἀδίκους
τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τοὺς παρὰ λόγον δυστυχοῦν-
τας.

Βιαντ. — Βίας θανάτῳ μέλλων καταδικάζειν τινά,
ἐδάκρυσεν. Εἰπόντος δὲ τινος, Τί παθῶν, αὐτὸς κα-
ταδικάζων κλαίεις; εἶπεν· Ὅτι ἀναγκαῖόν ἐστι, τῇ
μὲν φύσει τὸ συμπαθὲς ἀποδοῦναι, τῷ δὲ νόμῳ τὴν
ψῆφον.

Φωκίων. — Οὔτε ἐξ ἱεροῦ βωμόν, οὔτε ἐκ τῆς
ἀνθρωπίνης φύσεως ἀφαιρετέον τὸν ἔλεον.

Δημοκρίτ. Ἰσοκράτ. καὶ Ἐπικτήτου. — Ξένους
μεταδίδου, καὶ τοῖς δεομένοις ἐκ τῶν ὄντων· ὁ γὰρ
μὴ διδοὺς δεομένῳ, οὐδὲ αὐτὸς λήψεται δεόμενος.

Πειρατῇ τινι ἐμπροσθέντι εἰς τὴν γῆν, καὶ διαφθει-
ρομένῳ χειμῶνος, περιθόλαιόν τις ἄρας, δέδωκεν,
καὶ εἰς τὴν οἰκίαν εἰσαγαγὼν, τὰ ἐξῆς πάντα παρ-
έσχεν. Ὀνειδισθεὶς δὲ ὑπὸ τινος, ὅτι τοὺς πονηροὺς

A prorsus præstare. Non enim ille in culpa est, qui
non valuit, sed qui noluit.

Esto proximo honoratior, ex eo quod videaris
benignior. Esto illi, qui adversis conflictatur, deus,
Dei misericordiam æmulatus.

Ad rationem ejus a quo petitur, moderanda peti-
tio est. Æque enim absurdum est a parvo magna
quærere, atque a magno parva. Illud enim intempe-
stivum, hoc vero sordidum fuerit.

Chrysost. — Cum pauperem pascis, teipsum ali
existimato. Talis enim est hujus rei natura, ut a
nobis in nos transeant ac redundant, quæ dede-
rimus.

B Nihil judicem metuamus, qui ante judicium por-
rigit manum : nihil judicem metuamus, qui accipere
non recusat.

Valde a ratione alienum est, eum qui agrum
emere velit, agrum feracem requirere : cœloque
vice terræ proposito, cum in eo agrum comparare
liceat, in terra manere ac ejus labores sustinere.

Greg. Nyss. — Qui egeno communicat, in ejus qui
propter nos egenus factus est (II Cor. viii, 9), sese
partem collocat.

Nili. — Ut lucis proprium est illuminare ; sic Dei
proprium est suorum operum misereri.

S. Irenæi ex epist. ad Victorem. — Quandiu quis
in facultate habet ut proximis beneficiat, nec facit,
alienus a Domini dilectione æstimabitur.

C Philonis. — Talem te famulis tuis præbe, qualem
tibi Deum optas. Ut enim audimus, a Deo audie-
mur ; et ut videmus, videndi ab eo sumus. Miseri-
cordiam igitur misericordiæ prærogemus, ut pro
simili 555 simile recipiamus.

Demosth. — Æquum est ut misereamur, non ini-
quorum hominum ac improborum, sed eorum qui
nullo suo reatu ac immeriti in malis versantur.

Biantis. — Bias capitali quemdam sententiâ dam-
natus, in fletum erupit. Rogatus autem, qui
id accidisset, ut qui judex sederet, ipse lugeret :
Quia, inquit, naturæ quidem, ut miserationem, legi
vero, sententiâ ut tribuamus, necesse est.

D Phocionis. — Nec ex templo ara, nec ex humano
genere tollenda misericordia est.

Democriti, Isocratis et Epicteti. — Peregrinis tri-
bue ac egenis ex tua facultate : qui enim egenti non
tribuerit, ne ipse quidem accipiet, cum egerit.

Cum piratæ cuidam in terram ejecto, ac tempe-
state naufragium passo, quispiam vestem contu-
lisset, atque in domum induxisset, omnique deinceps
humanitate prosecutus esset ; exprobrante quodam

NOTÆ.

(b) Προενέγκωμεν τοῦ ἐλέου τὸν ἔλεον. Sic
emendo, quod erat προσενέγκωμεν, facili scribæ
lapsu. Sic plana constructio ac sensus ; nempe esse
misericordiam, quam prærogamus. eleemosynis

pauperum, quasi semen ejus, quam a Deo nos con-
secuturos speramus, ac velut fenori datam pecu-
niam, quam fructu innumerabili in cœlo recipia-
mus.

quod in sceleratos beneficia conferret: Non homini, inquit, sed humanæ ipsi conditioni honorem hunc habui.

Charicleæ. — In terra peregrina, quod venale est, nescientibus pretiosum carumque est: quod vero rogatur, id facile præstant qui sunt misericordes.

SERMO VIII.

De beneficentia et gratia.

Luc. vi, 31. — Sicut vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter.

I Joan. iii, 6. — Qui facit bonum, ex Deo est: qui autem malum facit, Deum non vidit.

Eccli. xviii, 16, 17. — Melius verbum bonum, quam datum; sermo bonus supra donum.

Eccli. xvii, 18. — Gratiam hominis ut pupillam oculi conservato.

Eccli. iii, 34. — Qui gratiam refert, in posterum quoque in memoria habetur; et in tempore casus sui inveniet firmamentum.

Basilii. — Quemadmodum oculi, quod valde adfacet iisque impositum est, non vident, sed necessaria moderata quædam distantia est: sic quoque videntur ingrati animi præteritæ gratiæ sensum percipere in honorum abalienatione.

Theologi. — Quandiu secundis ventis navigas, manum præbe naufrago: dum vero bene tibi est affluisque divitiis, auxiliare illi, qui in malis est.

556 Homo nihil tam Dei divinæque indolis habet, quam ut bene faciat; quanquam alter majoribus, alter minoribus in rebus ejus specimen exhibeat, uterque nimirum pro sua facultate.

Chrys. — Benefaciendo Deum te imitari existimato.

Multos videmus, post accepta beneficia, sic contemnere ut mancipia, a quibus hæc in eos collata munera, et frontem adversus eos caperare.

Bene illis faciamus, qui ne sentiunt quidem, quid a nobis accipiant muneris: ut nec laudem, nec quidvis aliud reponentes, mercedem aliquid deterrant. Cum enim nihil ex hominibus acceperimus, majora a Deo consequemur.

Sufficit haud raro ipsa voluntas, ut magnum præstetur bonum.

Non bene facit qui bene facit, sed ipse munere donatur magisque beneficium accipit, non tribuit: majus enim illi acceptum, quam datum accrescit. Deo quippe feneratur, non hominibus: opes auget, non minuit: minuit vero, nisi minuat, nisi dederit.

VARIE LECTIONES.

⁷⁵ In Gesn. Stobæo 77.

(c) *Μέμνηται καὶ εἰς τὰ μετὰ ταῦτα.* Recte monet Nobil. illud μέμνηται videri positum quasi passive, quasi in memoria est; et sententia, inquit, optimo fuit. Sic certe accipit Maximus, cui palam Gesn. vim facit, dum reddit, futura quoque cogitat, et in posterum prospicit. In quibusdam codd. ponitur, Καὶ Κύριος ἀνταποδιδούς χάριτας, μέμνηται.

εὐεργετεῖ· Οὐ τὸν ἄνθρωπον, ἔφη, ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον τετίμηκα.

Χαρικλείας. — Ξένη ἐν γῆ, τὸ μὲν ὄνιον, σπάνιον τοῖς ἀγνοοῦσιν· τὸ δὲ αἰτούμενον, εὐμετάδοτον τοῖς ἐλεοῦσι.

ΛΟΓΟΣ Β' ¹⁴.

Περὶ εὐεργεσίας καὶ χάριτος.

Λουκ. ε', — Καθὼς ἐθέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως.

Α' Ἰωάνν. γ', — Ὁ ἀγαθοποιῶν, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν· ὁ δὲ κακοποιῶν, οὐχ ἑώρακε τὸν Θεόν.

Σιράχ ιη', — Κρεῖσσον ὁ λόγος ἀγαθός, ἢ δόσις· γαθός λόγος ὑπὲρ δόμα.

Σιράχ ιζ', — Χάριν ἀνθρώπου, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ συντήρησον.

Σιράχ λγ', — Ὁ ἀνταποδιδούς χάριτας, μέμνηται καὶ εἰς τὰ μετὰ ταῦτα (c)· καὶ ἐν καιρῷ πτώσεως αὐτοῦ εὐρήσει στήριγμα.

Βασιλείου. — Ὅσπερ γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ, τὸ ἄγαν προσκείμενον οὐχ ὀρῶσιν, ἀλλὰ δέονται συμμέτρου τινὸς ἀποστάσεως· οὕτω καὶ αἱ ἀχάριστοι ψυχαὶ εὐλοκασιν ἐν τῇ ἀπαλλοτριώσει τῶν ἀγαθῶν τῆς παρελθούσης χάριτος ἐπαισθάνεσθαι.

Θεολόγου. — Ἔως πλεῖς ἐξ οὐρίας, τῷ ναυαγοῦντι δὸς χεῖρα· ἔως δὲ εὐεκτηῖς καὶ πλουτεῖς, τῷ κακοπαθοῦντι βοήθησον.

Οὐδὲν οὕτως ὡς τὸ εὖ ποιεῖν ἄνθρωπος ἔχει Θεοῦ· καὶ ὁ μὲν μείζω, ὁ δὲ ἐλάττω εὐεργετῆ, ἐκάτερος, οἶμαι, κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν.

Χρυσόστ. — Εὐεργετῶν, νόμιζε μιμῆσθαι Θεόν.

Ὁρῶμεν πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων, μετὰ τὰς εὐεργεσίας, καθάπερ ἀνδραπόδων οὕτως ὑπερορῶντας τῶν εὐεργετησάντων, καὶ τὰς ὀφρῦς ἀνασπώντων κατ' αὐτῶν.

Εὐεργετῶμεν τοὺς μηδὲ αισθανομένους ὅτι εὐεργετοῦνται, ἵνα μὴ ἀντιδιδόντες ἡμῖν τὸν ἔπαινον, ἢ ὅ τι δῆποτε, ἐλαττώσωσιν ἡμῖν τὸν μισθόν. Ὅταν γὰρ μηδὲν παρὰ ἀνθρώπων λάβωμεν, τότε μείζονα παρὰ Θεοῦ ληψόμεθα.

Ἄρκει πολλαχοῦ καὶ προαίρεσις μέγα ποιῆσαι ἀγαθόν.

Οὐκ εὖ ποιεῖ ὁ εὖ ποιῶν, ἀλλ' εὖ πάσχει αὐτός, καὶ εὐεργετεῖται μᾶλλον, οὐκ εὐεργετεῖ. Μείζονα γὰρ λαμβάνει ἢ δίδωσι. Θεῷ γὰρ δανείζει, οὐκ ἀνθρώποις· αὐξοῖ τὸν πλοῦτον, οὐ μειοῖ· μειοῖ δὲ, ἐὰν μὴ ἐλαττώσῃ, ἐὰν μὴ δῷ.

NOTÆ.

Et Dominus reddens gratias, meminit; nimirum, eleemosynæ. In Vulg. nostra est nova sent. *Deus prospector est ejus, qui reddit gratiam: et meminit ejus in posterum.* Male etiam omissa Gesn. vox αὐτοῦ, ipsa in Sixt. desiderata, sed quam habet Max. habuitque Vulg. dum reddit, *In tempore casus sui.*

Χρυσοστ. — Ὁ μὲν πρῶτον εὐεργετῶν, φανεράν A ἐπιδείκνυται τὴν χρηστότητα· ὁ δὲ εὐεργετηθεὶς, ὅ τι ἂν ἀποδοῖ, ὀφείλημα ἀποδίδωσιν, οὐ χάριν ἀποτίθεται.

Κλήμεντος Ῥώμης. — Οὐ δίκαιόν ἐστι τοῦ δεδωκότος ἐγκαταλειφθέντος, τὰ δοθέντα παραμένειν τοῖς ἀγνώμοσιν.

Τοῦ Νύσσης. — Ὁ θελήσας τὸ ἀγαθὸν μόνον, κωλυθεὶς δὲ πρὸς τὸ καλὸν τῷ μὴ δύνασθαι, κατ' οὐδὲν ἐλαττοῦται τῆς ψυχῆς διαθέσει, τοῦ διὰ τῶν ἔργων τὴν γνώμην δεῖξαντος.

Φίλων. — Οὐδὲν οὕτω εὐάγωγον εἰς εὐνοίαν, ὡς ἡ τῶν εὐεργετημάτων εὐφημία.

Πλέον ἀγάπα, βασιλεῦ, τοὺς λαμβάνειν παρὰ σοῦ χάριτας ἰκετεύοντας, ἢ περ τοὺς σπουδάζοντας δωρεάς σοι προσφέρειν. Τοῖς μὲν γὰρ ὀφειλέτης ἀμοιβῆς καθίσταται· οἱ δὲ σοῦ τὸν ὀφειλέτην ποιήσουσι τὸν οἰκειούμενον τὰ εἰς αὐτοὺς γινόμενα, καὶ ἀμειβόμενον ἀγαθαῖς ἀντιδόσεσιν τὸν φιλάνθρωπόν σου σκοπόν.

Τοῦ αὐτοῦ, ἄλλ. Πλουτ. — Ἡ χάρις ὡσπερ ἡ σελήνη, ὅταν τελεία γένηται, τότε καλὴ φαίνεται.

Δημοκρίτ. — Θεῶ ὅμοιον ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ὅταν τὸ εὖ ποιεῖν μὴ καπηλεύηται· καὶ τὸ εὐεργετεῖν καὶ τὸ ἀληθεύειν.

Ὁ αὐτὸς ἰδὼν τινα προχείρως πᾶσι χαριζόμενον, καὶ ἀνεξετάστως ὑπηρετούμενον, Κακῶς, εἶπεν, ἀπόλοιο, ὅτι τὰς Χάριτας παρθένοισι οὐσας, πόρνας ἐποίησας.

Μοσχίωνος. — Τὸ μὲν εἰς ἀχάριστον ἀναλῶσαι, ἐπιζήμιον· τὸ δὲ εἰς εὐχάριστον μὴ ἀναλῶσαι, βλαβερόν.

Κάτωνος. — Οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, πρὸς μὲν τὰς τιμωρίας ἐτοιμοτέρως ἔχουσι· πρὸς δὲ τὰς εὐεργεσίας καὶ φιλίας, ὑπτίως.

Ἀλέξανδρ. — Ξενοκράτει τῷ φιλοσόφῳ πενήτηκοντα τάλαντα πέμψας, ὡς οὐκ ἐδέξατο, μὴ δεῖσθαι φήσας, ἐρώτησεν, εἰ μὴδὲ φίλον ἔχει Ξενοκράτης· Ἐμοὶ γάρ, ἔφη, μόλις ὁ Δαρσίου πλοῦτος εἰς τοὺς φίλους ἤρκεσεν.

Τινὸς δὲ τῶν αὐτοῦ φίλων αἰτήσαντος αὐτὸν εἰς προῖκα τῆς θυγατρὸς, ἐκέλευσε πενήτηκοντα τάλαντα λαβεῖν· αὐτοῦ δὲ φήσαντος, ἱκανὰ εἶναι δέκα, Σοὶ μὲν, ἔφη, λαβεῖν, ἐμοὶ δὲ οὐχ ἱκανὰ εἶναι δέκα δοῦναι.

Ὁ αὐτὸς πληρώσας ποτὲ ὀστέων πίνακα, ἔπεμψε Διογένει τῷ Κυνικῷ φιλοσόφῳ· ὁ δὲ λαθὼν, εἶπεν, Κυνικὸν μὲν τὸ βρῶμα, οὐ βασιλικὸν δὲ τὸ δῶρον.

Ὁ αὐτὸς εἶπεν, τῆς αὐτῆς ἀμαρτίας εἶναι, τὸ εἰδέναι οἷς μὴ δεῖ, καὶ τὸ μὴ εἰδέναι οἷς δεῖ.

Διογένης ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, διὰ τίνα αἰτίαν οἱ ἄνθρωποι, τοῖς μὲν προσαιτοῦσι, διδῶσιν· τοῖς δὲ φιλοσοφοῦσιν, οὐδαμῶς, εἶπεν, Ὅτι χωλοὶ μὲν καὶ τυφλοὶ ἴσως ἐλπίζουσι γενέσθαι, φιλόσοφοι δὲ οὐ.

Φιλιστίων.

Ἡ γῆ δανείζειν κρεῖττόν ἐστιν ἢ βροτοῖς, ἵτις τόκους δίδωσι μὴ λυπουμένη.

Chrysost. — Qui prior beneficium confert, is aperte benignitatem prodit: beneficio autem affectus quidquid reddiderit, debitum reddit, non gratiam reponit.

Clementis Romani. — Haud æquum est, eo qui dedit derelicto, quæ data sunt, apud ingratos remanere.

Nyssen. — Qui solum animo bonum destinavit, ac, qua laborat imbecillitate, quominus honestatem illam eniteretur prohibitus est, is nihil minoris est ea animi affectione, quam qui rebus ipsis voluntatem ostendit.

Philonis. — Nihil æque benevolentiam conciliat, ac beneficiorum grata commemoratio.

Plustibi diligendi sunt, imperator, qui abs te supplices gratias petunt, quam qui munera tibi offerre student. His enim reddendæ vicis reus es; illi vero eum tibi debitorem obstringent, qui in suis numerat, quæ in illos contuleris, quique optimis remunerationibus misericordia procliviorum animum tuum donaturus sit.

Ejusdem, al. Plutarchi. — Gratia, hæud secus ac luna, cum perfecta fuerit, tunc pulchra lucet.

Democrit. — Deo simile habet homo benefacere (si modo hoc ipsum non cauponetur), beneficentiamque ac veritatem colere.

Idem cum animadvertisset quemdam quibuslibet proclive largiri ac suppeditare, nullaque iudicii ratione obsequiis effusum: Male, inquit, pereas, qui Gratias, quæ virgines sint, meretrices effeceris.

557 Moschionis. — In ingratum quidpiam conferre, damnosum; non autem conferre in eum qui gratus sit, noxium.

Catonis. — Multi hominum ad ulciscendum promptissimi, ad præstanda autem munera et amicitias conciliandas tardissimi sunt.

Alexander. — Cum Xenocrati philosopho quinquaginta talenta misisset, isque repudiasset, quod sibi opus esse negaret; percontatus est, num nec amicum Xenocrates haberet: Mihi enim, inquit, vix Darii gaza in amicos sufficeret.

Cum quidam amicorum in filia dotem aliquid ab eo petiisset, quinquaginta talenta iussit numerari; illo autem dicente decem satis esse: Tibi, inquit, satis decem accipere; mihi autem non satis decem dare.

Idem discum ossibus plenum Diogeni Cynico philosopho misit: quo accepto, ait: Est quidem cibus cynicus (qui scilicet canem deceat), sed donum minime regium.

Idem dicebat: In eodem ponendum vitio, dare indignis, et dignis non dare.

Diogenes a quodam rogatus quid causæ esset, cur homines mendicis darent, philosophis vero nihil largirentur: Quia, inquit, se claudos et cæcos fore expectare possunt, philosophos autem minime.

Philistion.

Præstat terræ, quam mortalibus, mutuum dare; Quæ non invita, usuras reddat ac senora.

Lysandri. — Lysander, cum ei Dionysius tyrannus in siliarum usum vestes pretiosas misisset, noluit accipere, dicens: Vereri ne illo ornatu turpiores eæ viderentur.

Gratia, si quid aliud in vita, plerisque quam citissime marcescit.

Demosth. — Qui non recte malis utuntur, nec si faustum aliquid a Deo illis contigerit, reminiscuntur.

Aiebat idem, eum qui beneficium contulerit, ejus confestim debere oblivisci: eum vero qui accipit, in perpetuum meminisse.

Heracliti Physici. — Opportuna gratia, quasi cibus fami conveniens, animi indigentiam sanat.

Menandri.

Cum alius nihil quidquam amplius dare volet, Partem accipe. Præ eo enim ut nihil accipias, Vel minus accipere, majoris aliquid tibi longe com- [modi erit.]

558 SERMO IX.

De magistratu seu imperio, et potestate.

Eccli. xxxiii, 24. — Ne dederis maculam in gloriam tuam; et in die gloriæ ne extollaris.

Basilii Hom. in initium Proverb. — Regnum est legitima præfectura.

Quæ igitur a rege traduntur præcepta, qui vere ea dignus sit appellatione, longe legitima sunt, quæ nimirum id spectent, quod cunctis universim utile est, non quæ ad privatæ utilitatis scopum comparata sint. Hoc enim tyrannum inter regemque differt, quod ille undequaque sua parat commoda; hic vero, eorum quibus præest utilitati studet.

Si cor regis in manu Dei est (Prov. xxi, 1), non armorum vi illius consultum salutis est, sed Deo illi ductore ac præside. Est autem in Dei manu non quivis, sed qui regis nuncupatione dignus est.

Ex principis indole componi plerumque subditi solent: ut qualescunque tandem fuerint ductores, tales qui imperio reguntur necesse sit esse.

Vetus sententia est, qui virtuti studeant, haud libenter ut magistratum adeant adjicere animum.

Theologi. — Cum homini difficile sit scire pa-

Λυσάνδρου. — Λύσανδρος, Διονυσίου τοῦ τυράννου πέμφαντος ἱμάτια ταῖς θυγατράσιν αὐτοῦ τῶν πολυτελῶν, οὐκ ἔλαβεν, εἰπὼν, θεοιδέναί μὴ διὰ ταῦτα μᾶλλον αἰσχρὰ φανῶσιν.

Ἡ χάρις, ὡς οὐδὲν ἄλλο ἐν βίῳ, τοῖς πολλοῖς τάχιστα γηράσκει.

Δημοσθ. — Οἱ μὴ χρησάμενοι τοῖς καιροῖς [κακοῖς] ὀρθῶς, οὐδὲ εἰ συνέβη τι αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ χρηστὸν, μνημονεύουσιν.

Ὁ αὐτὸς ἔλεγεν, Τὴν μὲν δίδόντα χάριν, χρὴ παραχρῆμα ἐπιλανθάνεσθαι· τὸν δὲ λαμβάνοντα, διὰ παντὸς μεμνήσθαι.

Ἡρακλείτου Φυσικοῦ. — Ἡ εὐκαιρὸς χάρις, λιμῶ καθάπερ τροφὴ ἀρμόττουσα, τὴν τῆς ψυχῆς ἔνδειαν ἰᾶται.

B

Μενάνδρου.

Ὅταν ἕτερός σοι μηδὲν πλεῖον δίδῃ, Δέξαι τὸ μῶριον· τοῦ λαβεῖν γὰρ μηδὲν, Τὸ λαβεῖν ἔλαττον, πλεῖον ἔσται σοι πολὺ.

ΛΟΓΟΣ Θ' ¹⁵.

Περὶ ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας (d).

Σιράχ λη'. — Μὴ δῶς μῶμον ἐν τῇ δόξῃ σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ δόξης μὴ ἐπαίρου.

Βασιλείου. — Βασιλεία ἐστὶν ἔννομος ἐπιστασία.

Αἱ οὖν παρὰ βασιλέως δίδόμεναι ὑποθήκαι, τοῦ γε ἀληθῶς τῆς προσηγορίας ταύτης ἀξίου, πολὺ τὸ νόμιμον ἔχουσι, τὸ κοινῇ πᾶσι λυσιτελεῖ σκοποῦσαι, καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἰδίας ὠφελείας συντεταγμέναι. Τοῦτο γὰρ διαφέρει τύραννος βασιλέως, ὅτι ὁ μὲν τὸ ἑαυτοῦ πανταχόθεν σκοπεῖ· ὁ δὲ, τὸ τῶν ἀρχομένοις ὠφέλιμον ἐκπορίζει.

Παροιμ. κα'. — Εἰ καρδία βασιλέως ἐν χειρὶ Θεοῦ, οὐ σώζεται διὰ ὀπλιτικτὴν δύναμιν, ἀλλὰ διὰ τὴν θεῖαν χειραγωγίαν. Ἐν χειρὶ δὲ Θεοῦ ἐστὶν, οὐχ ὁ τυχῶν, ἀλλ' ὁ ἀξίος τῆς τοῦ βασιλέως προσηγορίας.

Πρὸς τὸ τοῦ ἀρχόντος ἦθος πλάττεσθαι πέφυκεν ὡς τὰ πολλὰ τὸ ἀρχόμενον· ὥστε ὅποιοι ποτε οἱ ἄγοντες ᾧσι, τοιοῦτον ἀνάγκη καὶ τὸ ἀ[να]γόμενον εἶναι.

Παλαιὸς ἐστὶ λόγος, τοὺς ἀρετῆς μεταποιουμένους, μεθ' ἡδονῆς αὐτοὺς μὴ ἐπιβάλλειν ἀρχαῖς.

Θεολόγου. — Ἀνθρώπων χαλεποῦ ἔντος τὸ εἰδέ-

VARIAE LECTIONES.

¹⁵ Est in Gesn. Stobæo 153 et 154, etc.

NOTÆ.

(d) *Περὶ Ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας.* Incipit ab hoc sermone liber Cl. V. de Balleddens; ipse quoque ejus initio oblitteratus, ut non nisi ab Antigoni sententia et sequenti Epaminondæ legi potuerit: cujus hæc tanta, una forsitan duntaxat excepta sententia, Gesneri cura Maximo ablata, Antonio tributa, serm. in Stobæo 153 et sequentibus, quibus hæc late materia tractatur, et quæ ad bonos vel malos principes ac reges spectant; quæ Maximus uno titulo complexus et prosecutus erat. Tantaque

illa seges locorum Scripturæ ab eo collecta sit, ut loci Patrum Basilii, Theologi et Chrysostomi, quibus præcipue illi solempne horum locorum doctrinam moralem confirmare: ex quibus pauca delibabo superiori conjectura, ne sic jejuna in eis Maximus abeat, per Gesneri illam in eum molitionem: in reliquis vale dicto conjecturæ, Balledd. ms. codex ipse nobis dux erit et regula, qua sibi Maximum reddamus, eaque duntaxat ascribemus, quæ is illi tribuit atque vindicat.

ναί ἄρχεσθαι, κινδυνεύει πολλῶ χαλεπώτερον εἶναι **A** rere, periculum est ne multo difficilius sit scire τὸ εἶδέναι ἄρχειν ἀνθρώπων.

Ἡ μὲν ἀταξία, ἀναρχίας ἐστὶ γνῶρισμα· ἡ δὲ τάξις, τὸν ἡγεμονεύοντα δείκνυσι. Τί γὰρ ὄφελος κυβερνήτῃ εἶναι χρηστὸν, πονηροῖς χρώμενον ἐρέταις;

Μὴ τις ἐνὸν ἀκινδύνως ἔπεσθαι, ἄρχειν ἐπικινδύνως ἐπιθυμείσθω· μηδ' ὁ τῆς ὑποταγῆς νόμος καταλύεσθω, ἡ καὶ τὰ ἐπίγεια συνέχει καὶ τὰ οὐράνια.

Οἱ βασιλεῖς, αἰδεῖσθε τὴν ἀλουργίδα· νομοθετήσει γὰρ καὶ νομοθέταις ὁ λόγος. Γινώσχετε τί τὸ πιστευθὲν ὑμῖν, καὶ τί τὸ περὶ ὑμᾶς μυστήριον. Κόσμος ὅλος ὑπὸ χεῖρα τὴν ἡμετέραν διαδήματι μικρῶ καὶ βραχεῖ ῥακίῳ κρατούμενος. Τὰ μὲν ἄνω, μόνου Θεοῦ· τὰ δὲ κάτω, καὶ ὑμῶν. Θεοὶ γίνεσθε τοῖς ὑφ' ὑμᾶς· ἵνα εἶπω τι καὶ τολμηρότερον· **Καρδία βασι-** **B** **λέως ἐν χειρὶ Θεοῦ,** καὶ εἴρηται καὶ πεπίστευται. Ἐνταῦθα ἔσω τὸ κράτος ὑμῶν, ἀλλὰ μὴ ἐν τῷ χρυσῷ καὶ ταῖς φάλαγξι.

Τὸ δραστήριον δείκνυε μὴ τῷ δρᾶν κακῶς, τῷ δ' εὖ τι ποιεῖν, εἰ θέλεις εἶναι θεός. Τὸ δὲ ἔστιν ἀνδρὸς εἰδότος συγγενεῖς· κτείνει δὲ ῥᾶττα καὶ τρυγῶν (e) καὶ σκορπίος.

Χρυσοστ. — Τιμῆς μέγεθος, τοῖς οὐκ ἀξίως ζῆν προαιρουμένοις, προσθήκη τιμωρίας ἐστίν.

Βασιλείας τοῦ Θεοῦ δύο οἶδεν ἡ Γραφή, τὴν μὲν κατ' οἰκειώσιν, τὴν δὲ κατὰ δημιουργίαν. Βασιλεύει **C** μὲν γὰρ ἀπάντων, καὶ Ἑλλήνων, καὶ Ἰουδαίων, καὶ δαιμόνων, καὶ τῶν ἀντιτεταγμένων, κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας λόγον.

Ὅταν ἄρχων ἀνεπίληπτος ᾖ πᾶσι, τότε δύναται μεθ' ὅσης βούλεται ἐξουσίας καὶ κολάζειν καὶ συγχωρεῖν, τοὺς ὑπ' αὐτῷ ταττομένους ἄπληκτους.

Οὐδὲν οὕτω δείκνυσι τὸν τὴν ἀρχὴν ἔχοντα ὡς ἡ φιλοστοργία περὶ τοὺς ἀρχομένους. Καὶ γὰρ πατέρα οὐ τὸ γεννῆσαι μόνον ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸ φιλεῖν μετὰ τὸ γεννῆσαι. Εἰ δὲ ἐνθα φύσις, ἀγάπης χρεῖα, πολλῶ μᾶλλον ἐνθα ἡ χάρις.

Οὐκ ἐν τῇ γλάνιδι καὶ τῇ ζώνῃ, οὐδὲ ἐν τῇ φωνῇ τοῦ κήρυκος ἄρχων, ἀλλ' ἐν τῷ τὰ πεπονηκότα ἀνακᾶσθαι, καὶ τὰ κακῶς ἔχοντα διορθοῦν· καὶ κολάζειν μὲν ἀδικίαν· μὴ συγχωρεῖν δὲ ὑπὸ δυναστείας τὸ δίκαιον ἀπελαύνεσθαι.

Φίλων. — Ὁ μὲν Θεὸς οὐδενὸς δεῖται· ὁ βασιλεὺς δὲ, μόνου Θεοῦ. Μιμοῦ τοίνυν τὸν οὐδενὸς δεόμενον, καὶ δαφιλεύου τοῖς αἰτούσι τὸν ἔλεον, μὴ ἀκριβολογούμενος περὶ τοὺς σοὺς ἰκέτας, ἀλλὰ πᾶσι παρέχων τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμάς. Πολλὸ γὰρ κρεῖττόν ἐστι διὰ τοὺς ἀξίους ἔλαειν καὶ τοὺς ἀναξίους.

(e) **Καὶ τρυγῶν.** Non alius videtur sensus, quam quem paulo prius in versione expressi ut velit nihil juvare regis nomen si re ipsa tyrannus est. uti nec quia piscicivus esse videtur, avis piscis

imperare.

Ordinis perversio ac confusio indicio est, non esse qui magistratu præsit: at ordo ducem præsidemque ostendit. Quid enim juvat, quod bonus gubernator, qui pravos opera remiges adhibeat?

Nemo, cui tuto sequi liceat, rem alexæ plenam præesse desideret: neque vero subjectionis lex infringatur, quæ et terrena et cælestia conservat.

Reges, purpuræ reverentiam habete; etenim ratio etiam legislatoribus legem imponet. Intelligite quod vobis creditum est, et quale sit, quod vos contingit, mysterium. Mundus universus sub manu vestra exigua fascia parvoque panniculo tenetur. Superna quidem, solius Dei sunt: inferiora vero ac terrena, etiam vestra. Dii estote iis, qui in ditione sunt, ut et aliquid audacius loquar: *Cor regis in manu Dei* (*Prov. xxi, 1*), et dictum est, et creditum. Illic **559** vestrum sit imperii robur, non in auro armatisque militibus.

Vim efficaciamque agendi ostende, non ut male, sed ut boni aliquid agas, si deus esse velis. Id nimirum viri est qui naturam genusque noverit. Facile vero tum τρυγῶν (pastinacam marinam Latini vocant, tanta cum turture ὀμωνυμία) tum scorpius necant.

Chrysost. — Honoris magnitudo, his qui non pro ejus dignitate vitam instituunt, supplicii accessio est.

Duo Dei regna novit Scriptura, alterum per necessitudinem, alterum creationis jure. Est vero creationis hac ratione universorum Rex, etiam Græcorum et Judæorum et dæmonum; eorum denique qui adversi animis sunt.

Cum is qui magistratu præest cunctis irreprehensus est, tunc quantalibet potestate et pœnas irrogare et condonare omnibus imperio subditis potest.

Nihil est quod sic principem ostendat, ac paterna pene erga subditos amoris vis. Nam et patrem non hoc solum facit, quod genuit, sed et quod liberos amat, quos sustulit. Quod si amore opus ubi natura, potiori longe ratione ubi gratia.

Non in læna et zona, nec in præconis voce cernitur princeps, sed quod ea quæ laborant instauret, et quæ male habent corrigat, puniatque improbos, nec per potentiam jus eliminari ac convelli sinat.

Philonis. — Deus nullius eget; rex, solius Dei. Imitare igitur eum, qui nullius eget, largamque misericordiam petentibus impende, cum tuis supplicibus summo jure non agens, sed cunctis vitæ com meatum præbens. Multum enim præstat, in eorum qui digni munere sunt, gratiam, etiam indi-

NOTE.

suecæ (id est turturis) Græcè nomen habeat: perinde enim sit ac si scorpius vocetur, ac quidquid ejusmodi bestiarum est.

eorum misereri; quam propter indignos, etiam A καὶ μὴ τοὺς ἀξίους ἀποστερεῖν διὰ τοὺς ἀναξίους. dignos frustrari.

Aristotel. — Qui multis ipse formidabilis est, multos formidat.

Decet sapientes magistratus, non pro magistratus apice; sed pro virtutum cultu admirationem habere; quo scilicet mutata eis fortuna, iisdem laudibus celebrentur.

Isocratis. — Æmulare non summum adeptos magistratum, sed qui optime suo magistratu fungantur.

Pessimum eum magistratum dicebat, qui cum imperio sibi præesse non posset.

560 *Democrit.* — Amari potius velis in vita, quam metui: quem enim omnes metuunt, timet et ipse omnes.

Qui magistratum gerit, adversus tempora rerumque vicissitudines, rationem habeat necesse sit; adversus contrarios ac contumaces, audaciam animique præsentiam; erga denique subditos benevolentiam.

Qui aliis imperaturus est, debet ipse prius sibi imperare.

Clitarchi. — Satius est stultis parere, quam imperare.

Diogenes. — Rogatus quemadmodum aliquis in civitate ac republica potestate utatur: Velut igne, inquit, ut neque prope admodum accedat, ne exuratur; neque nimis procul abscedat, ne per ejus absentiam rigeat.

Cyri. — Nemini cum imperio præesse convenit, qui non subditis melior sit.

Solonis. — Impera dummodo prius parere didiceris: qui enim parere didicit, is et imperare noverit.

Magistratum adeptus, nullis pravis ministris utaris. Quidquid enim illi deliquerint, in te culpa transferetur, penes quem potestas sit.

Ut plebem colere debet, qui in democratia (id est, statu populari liberaque republica) vivit: sic et qui in monarchia (sub unius scilicet principatu) regem admirari ac laudare convenit.

Chæremón. — Omnino virtus altum sapere non sinit.

Antigonus. — Antigonus rex matronæ cuidam ipsum beatum prædicanti, Si scires, inquit, o mater, quantorum malorum pannus hic existat (diadema monstrans), in stercore jacentem non tolleres.

Epaminon. — Epaminondas Thebanus, conspecto

Ἀριστοτέλ. — Ὁ πολλοῖς φοβερὸς ὢν, πολλοὺς φοβεῖται.

Δεῖ τοὺς νοῦν ἔχοντας τῶν δυναστευόντων, μὴ διὰ τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ διὰ τὰς ἀρετὰς θαυμάζεσθαι, ἵνα τύχης μεταπεσοῦσης, τῶν αὐτῶν ἐγκωμίων ἀξιῶνται.

Ἰσοκράτ. — Ζήλου μὴ τοὺς μέγιστην ἀρχὴν κτησαμένους, ἀλλὰ τοὺς ἀριστα τῇ παρουσίᾳ χρησαμένους.

Κάκιστον ἔλεγεν ἄρχοντα εἶναι, τὸν ἄρχεῖν ἑαυτοῦ μὴ δυνάμενον.

Δημοκρίτ. — Ποθητὸς εἶναι μᾶλλον ἢ φοβερὸς κατὰ τὸν βίον προαιροῦ· ὃν γὰρ πάντες φοβοῦνται, B πάντας φοβεῖται.

Τὸν ἄρχοντα δεῖ ἔχειν, πρὸς μὲν τοὺς καιροὺς λογισμὸν· πρὸς δὲ τοὺς ἐναντίους τόλμαν· πρὸς δὲ τοὺς ὑποτεταγμένους εὐνοίαν.

Δεῖ τὸν ἐτέρων μελλοντα ἄρχειν, αὐτὸν ἑαυτοῦ πρότερον ἄρχεῖν.

Κλειτάρχ. — Κρεῖσσον ἄρχεσθαι τοῖσιν ἀνοήτοις, ἢ ἄρχεῖν.

Διογένης. — Ἐρωτηθεὶς πῶς ἂν τις πολιτεύηται ἐξουσίᾳ (f). ἔφη· Καθάπερ πυρὶ, μήτε λίαν ἐγγὺς εἶναι, ἵνα μὴ κατακαῖ· μήτε πόρρω, ἵνα μὴ ριγῶσῃ.

Κύρον. — Ἄρχεῖν οὐδενὶ προσήκει, ὅς οὐ κρείττων ἐστὶ τῶν ἀρχομένων.

Σόλ. — Ἄρχε πρῶτον μαθὼν ἄρχεσθαι· ἄρχεσθαι γὰρ μαθὼν, ἄρχεῖν ἐπιστήσῃ.

Εἰς ἀρχὴν κατασταθεὶς, μηδενὶ γρῶ πονηρῶ πρὸς τὰς διοικήσεις. Ἴν γὰρ ἂν ἐκεῖνος ἀμάρτοι, σοὶ τὰς αἰτίας τῶ ἄρχοντι ἐπιθήσουσιν.

Ὅσπερ τὸν ἐν δημοκρατίᾳ πολιτευόμενον, τὸ πλῆθος δεῖ θεραπεύειν· οὕτω καὶ τὸν ἐν μοναρχίᾳ κατοικοῦντα, τὸν βασιλέα προσήκει θαυμάζειν.

Χαιρέμων. — Ὅλως κρεῖσσον (g), οὐκ ἔῤῥ φρονεῖν μέγα.

Ἀντίγον. — Ἀντίγονος ὁ βασιλεὺς, πρὸς τινὰ μακαρίζουσαν αὐτὸν γραῦν· Εἰ ἦδεις, ἔφη, ὦ μητερ, ὅσων κακῶν ἐστὶ τοῦτο τὸ βᾶκος, δείξας τὸ διάδημα, οὐκ ἂν ἐπὶ κοπρίᾳ κείμενον ἐβάστασας.

Ἐπαμιν. — Ἐπαμινώνδας ὁ Θηβαῖος ἰδὼν στρα-

NOTÆ.

(f) *Πολιτεύηται ἐπ' ἐξουσίᾳ.* Quasi cum potestate versetur; et ut bene Gesn. illa utatur. Sic nempe temperanda consuetudo, ne quasi ex contemptu periculum creet; nec omnino fugiendus conspectus, ne beneficiis principis nihil fovearis; quod scite declaratum regentis metaphora per absentiam solis.

(g) *Κρεῖσσον.* Perinde ea vox de Deo dici queat, et de virtute, nec in tam brevi sententia discerni facile potest, quo eam sensu auctor usurparit. Equi-

dem cum Gesn. proclive virtutem reddidi, cui maxime insidiatur superbia, per ejus etiam occasionem fomentum sumens; cum Deus superbis resistat, omnique modo ab illa arceat, etiam permittendo alia turpia et bellum perturbationum; de quo proinde verius, τὸ κρεῖσσον, non sinere hominem altum sapere, quam de virtute: de qua solum veram, quatenus superbia perit, humilitate servatur ac concrecit.

τόπεδον μέγα καὶ καλὸν, στρατηγὸν οὐκ ἔχον· Ἡλί-
κον, ἔφη, θηρίον καφαλήν οὐκ ἔχει.

Φιλίππου. — Τὸν βασιλέα δεῖ μνημονεύειν, ὅτι
ἄνθρωπος ὢν ἐξουσίαν εἴληπεν [ἔλαβεν] ἰσότητος, ἵνα
προαιρηῆται μὲν τὰ καλὰ καὶ θεῖα, φρονήσει δὲ ἄν-
θρωπίνῃ χρῆται.

Εἰ βούλει τὴν οἰκίαν εὖ οἰκείσθαι, μιμοῦ τὸν
Σπυρτιάτην Λυκούργον. Ὅν γὰρ τρόπον οὐ τείχεσι
τὴν πόλιν ἐφραξεν, ἀλλ' ἀρετῇ τοὺς ἐνοικοῦντας
ὠχύρωσεν, καὶ διαπαντὸς ἐτήρησεν ἐλευθέραν τὴν
πόλιν· αὐτῶς καὶ σὺ, μὴ μεγάλην αὐτὴν περιβῆλα
καὶ τοίχους ὑψηλοὺς ἀνίστα, ἀλλὰ τοὺς ἐνοικοῦντας
εὖνοίῃ, καὶ πίστει, καὶ φιλίᾳ στήριζε, καὶ οὐδὲν εἰς
αὐτὴν εἰσελεύσεται βλαβερὸν, οὐδ' ἂν τὸ σύμπαν τῆς
κακίας παρατάξῃται στίφος.

Μηδεὶς τῶν φρονίμων τοῦ ἄρχεῖν ἀλλοτριούσθω.
Καὶ γὰρ ἀσεβὲς τὸ ἀποσπᾶν ἑαυτὸν τῆς τῶν δεομέ-
νων εὐχρηστίας [εὐχαριστ.] καὶ ἀγενὲς τὸ τοῖς φαύ-
λοις παραχωρεῖν. Ἀνόητον γὰρ τὸ αἰρεῖσθαι κακῶς
ἄρχεσθαι μᾶλλον, ἢ καλῶς ἄρχεῖν.

Δεινὸν καὶ χαλεπώτατον τοὺς χεῖρους τῶν βελτιό-
νων ἄρχεῖν, καὶ τοὺς ἀνοητοτέρους τοῖς φρονιμωτέ-
ροις προστάττειν.

Εὐμένης. — Εὐμένης ὁ βασιλεὺς ἔλεγε τοῖς ἀδελ-
φοῖς διαπαντὸς· Ἐάν μὲν ὡς βασιλεὶ προσφέρῃσθε,
ὡς ἀδελφοῖς ὑμῖν χαρίσομαι· ἐάν δὲ ὡς ἀδελφῶ,
ἐγὼ ὑμῖν ὡς βασιλεὺς.

Κότυς. Κότυς ὁ τῶν Θρακῶν βασιλεὺς, Θηβαίων
σεμνυνομένων ὅτι Λακεδαιμονίων ἰγῆσαντο· Ἐγὼ, C
φρῆσιν, ἐώρακα χειμάρρους ποταμῶν μείζους τῶν
ἀεννάων γενομένους, ἀλλ' ὀλίγον χρόνον.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τίνοι καταλιμπάνεις τὸ βασι-
λειον; ἔφη· Τῷ δυναμένῳ.

Φίλων. — Τῇ μὲν οὐσίᾳ τοῦ σώματος, ἴσος παν-
τὸς ἀνθρώπου ὁ βασιλεὺς· τῇ ἐξουσίᾳ δὲ τοῦ ἀξιώ-
ματος, ὁμοίος ἐστὶ τὸ ἐπὶ πάντων Θεῷ. Οὐκ ἔχει
γὰρ ἐπὶ γῆς αὐτοῦ ὑψηλότερον. Χρὴ τοίνυν καὶ ὡς
θητὸν μὴ ἐπαίρεσθαι, καὶ ὡς Θεὸν μὴ ὀργίζεσθαι.
Εἰ γὰρ καὶ εἰκόνι θεϊκῇ τετίμηται, ἀλλὰ καὶ κόνει
χοϊκῇ συμπέπλεκται, δι' ἧς ἐκδιδάσκειται τὴν πρὸς
πάντας ἀπλότητα [ὁμοιότητα].

Μουσωνίου. — Πειρατέον καταπληκτικὸν μᾶλ-
λον τοῖς ὑπηκόοις, ἢ φοβερὸν θεωρεῖσθαι· τῷ μὲν D
γὰρ σεμνότης [τὸ σεμνότητος], τῷ δὲ ἀπήνεια παρ-
ακολουθεῖ.

Δημοκρίτ. — Πονηρὰ φύσις ἐξουσίας ἐπιλαβομέ-
νη, δημοσίας ἀπεργάζεται συμφοράς.

Ἀντισθένης. — Τότε τὰς πόλεις ἀπόλλυσθαι συμ-
βαίνει, ὅταν μὴ δύνωνται οἱ κρατοῦντες τοὺς φαύ-
λους ἐκ τῶν σπουδαίων διακρίνειν.

Ἐπισφαλὲς μαινομένῳ δοῦναι μάχαιραν, καὶ μο-
χθηρῷ δύναμιν.

Μενάνδρου. — Πλοῦτος ἀλόγιστος προσλαβὼν
ἐξουσίαν, καὶ τοὺς φρονεῖν δοκοῦντας ἀνόητους ποιεῖ.

Δημοσθ. — Τὸ γὰρ εὖ πράττειν παρὰ τὴν ἀξίαν,

A ingenti exercitu proboque, quem imperator defice-
ret: Quanta, inquit, bestia caput non habet?

Philippi. — Rex meminisse debet, homo cum
sit, parem Deo potestatem accepisse, ut quæ præ-
clara sunt atque divina animo deligat ac constituat
et prudentia utatur humana.

Si vis domum bene habitari, Lyncurgum Sparta-
num imitare. Quemadmodum enim ille non muris
ciinxit urbem, sed virtute incolas obvallavit, sic tu
quoque, ne magnum atrium cingito, neve altos
excita parietes, sed qui domum habitent benevo-
lencia et fide et amicitia firmato, nihilque in eam
noxium **561** ingrediatur, vel si omnis malitiæ
cuneus infensa acie petat.

B Nemo qui præditus prudentia sis, magistratus
onus excutito. Etenim impium est, teipsum sub-
ducere, ne iis prosis qui egeant; degenerisque
animi labes, ut cedas illis, qui mali existant.
Dementia namque est, malle male imperio subdi,
quam illo bene præesse.

Dirum molestissimumque est, deteriores melio-
ribus præesse, ac qui dementiores sunt, prudentio-
ribus jubere.

Eumenes. — Eumenes rex crebro fratribus di-
cere solebat: Si me ut rege utamini, ego tanquam
fratribus indulgebo: sin autem ut fratre, ego
vobis ut rex.

Cotys. — Cotys Thracum rex, gloriantibus The-
banis quod Lacedæmoniis imperarent: Vidi, in-
quit, torrentes perennibus fluviis majores factos,
sed ad breve tempus.

Idem interrogatus cui relinqueret arcem regiam:
Potenti, inquit.

Philonis. — Corporis quidem substantia rex cui-
vis homini æqualis est: dignitatis vero potestate,
Deo, qui est super omnia (*Rom.* ix, 5), similis est.
Non enim habet super terram, qui illo sublimior
sit. Operæ pretium igitur, ut et quasi mortalis non
extollatur, et ut Deus, ira non abripiatur. Quan-
quam enim divina imagine honoratus est, terreno
tamen pulveri copulatus est, quo docetur esse se
omnibus similem.

Musonii. — Conandum est ut subditis venerabi-
lior, quam terribilior videare: alteri enim hone-
statis gravitas, alteri ferocitas comes est.

Democrit. — Prævus animus arrepta potestate
publicas calamitates ac clades affert.

Antisth. — Tunc nimirum urbes contingit inte-
rire, cum ii, qui rerum potiuntur, malos a bonis
discernere non valent.

Ut furioso gladium, sic improbo potestatem tra-
dere, periculosum.

Menandri. — Opulentia rationis exors nacta
potestatem, eos etiam qui sapere videbantur, stul-
tos reddit.

Demosth. — Nam quod quis supra quam ex suis

rationibus existat prospere agit, occasio est, ut et A
supra quam ex illis videatur, desipiat.

ἀφορμή τοῦ κακῶς φρονεῖν παρὰ τὴν ἀξίαν γί-
νεται.

562 SERMO X.

De vituperatione et calumnia.

Matth. v, 11. — Beati eritis, cum probra in vos conjecerint, et persecuti vos fuerint, et dixerint omnne malum verbum adversum vos mentientes propter me.

I Cor. iv, 12. — Maledicimur, et benedicimus: blasphemamur, et obsecramus.

Prov. x, 18. — Operiunt inimicitiam labia justa: qui autem maledicta proferunt, insipientissimi sunt.

Eccli. xxviii, 11. — Vir scelerosus turbabit amicos, et inter medios pacem habentium jacet calumniam: ut materia ignis sic exardescet.

Eccli. xi, 7. — Priusquam interrogas, ne vituperes; intellige primum, et tunc corripe.

Basilii. — Non verba ipsa dolorem habent incutere, sed nostra in eum qui conviciatur superbia et contemptus, horumque singulorum cogitatu animi pensitatio.

Solent prope magnis principibus, illiberalia isthæc obsequia adhærere, ut cum proprio bono careant, quo inclarescant, ex alienis malis ipsa sese commendent.

Theologi. — Non magna res est corripere: est enim istud facillimum, ac potest quivis præstare: tuam vero vicissim sententiam mentemque inferre, id vero viri religiosi ac cati est.

Præstat male audire, quam ut maledicas.

Non vulgares solum homines, sed qui etiam optimi sint, incessit momus.

Chrysost. — Quemadmodum benedictia et laudatio amicitie origo est; sic maledictia et calumnia, inimicitie odiique ac malorum innumerebilia, parens ac ratio est.

Fieri non potest, ut qui virtute vitam instituunt, ab omnibus bene audiant.

Si illi qui leves et inanes narrationes excipiunt, haud facile veniam sint habituri, qui calumniam struunt detrahuntque ac maledictis incessunt, quam defensionem habebunt?

Non nobis grave sit quod male audiamus, sed quod juste male audiamus.

Plerique hominum suorum patroni vitiorum existunt: aliena traducunt ac criminantur.

Plutarchi. — Lingua maledica, malæ mentis certum indicium est.

563 *Isocratis.* — Cave calumnias, etiamsi falsæ

ΛΟΓΟΣ Γ' ¹⁶.

Περὶ ψόγου καὶ διαβολῆς.

Ματθ. Ε'. — Μακάριοι ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσιν, καὶ εἰπῶσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ.

Β' Κορινθ. Δ'. — Λοιδορούμενοι, εὐλογοῦμεν· βλασφημούμενοι, παρακαλοῦμεν.

Παροιμ. Γ'. — Καλύπτουσιν ἐχθρὰν χεῖλη δίκαια (h)· οἱ δὲ ἐκφέροντες λοιδορίας, ἀφρονέστατοι εἰσι.

Σιράχ ΚΗ'. — Ἄνθρωπος ἀμαρτωλὸς ταραξίζει φίλους, καὶ ἀναμέσον εἰρηνευόντων βαλεῖ διαβολήν· κατὰ τὴν ὕλην τοῦ πυρὸς οὕτως ἐκκαυθήσεται.

Ἐκκλησι. ΙΑ'. — Πρὶν ἐξετάσεις, μὴ μέμψη νόησον πρῶτον, καὶ τότε ἐπιτίμα.

Βασιλείου. — Οὐ τὰ ῥήματα πέφυκε τὰς λύπας κινεῖν· ἀλλ' ἡ κατὰ τοῦ λοιδορήσαντος ἡμᾶς ὑπεροψία, καὶ ἡ ἐκάστου αὐτῶν ὑπεροψία.

Πεφύκασί πως ταῖς μεγάλαις δυναστείαις αἱ ἀνελεύθεροι αὐταὶ παραφύεσθαι θεραπείαι, αἱ διὰ τὸ ἀπορεῖν οἴκειου ἀγαθοῦ δι' οὗ γνωρισθῶσιν, ἐκ τῶν ἀλλοτριῶν κακῶν ἑαυτοῦς συνιστῶσιν.

Θεολόγου. — Τὸ μὲν γὰρ ἐπιτιμᾶν, οὐ μέγα βῆστον γὰρ καὶ τοῦ βουλομένου παντός· τὸ δὲ ἀντείστασθαι τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἀνδρὸς εὐσεβοῦς καὶ νοῦν ἔχοντος.

C Κακῶς ἀκούειν κρεῖσσον, ἢ λέγειν κακῶς.

Ἄπτεται οὐ τῶν πολλῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρίστων ὁ μῶμος.

Χρυσόστ. — Ὡσπερ τὸ καλῶς λέγειν καὶ ἐγκωμιάζειν ἀρχὴ φιλίας ἐστίν· οὕτω τὸ κακῶς λέγειν καὶ διαβάλλειν, ἐχθρας, καὶ ἀπεχθείας, καὶ μυρίων κακῶν ἀρχὴ καὶ ὑπόθεσις γέγονεν.

Οὐ δυνατὸν τοὺς ἐν ἀρετῇ ὄντας παρὰ πάντων ἀκούειν καλῶς.

Εἰ οἱ παραδεχόμενοι ἀκοήν ματαίαν οὐκ ἂν τύχοιεν συγγνώμης· οἱ διαβάλλοντες καὶ λοιδοροῦντες ποίαν ἔξουσι ἀπολογίαν;

D Μὴ τὸ κακῶς ἀκούειν ἀλγῶμεν, ἀλλὰ τῷ δικαίως ἀκούειν κακῶς.

Οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, τῶν μὲν ἰδίων ἀμαρτημάτων συνήγοροι γίνονται· τῶν δὲ ἀλλοτριῶν κατηγοροί.

Πλουτάρχου. — Γλῶσσα βλάτφημος, διανοίας κακῆς ἔλεγχος.

Ἰσοκράτ. — Εὐλαβοῦ τὰς διαβολὰς, κἄν ψευδεῖς

VARIAE LECTIOES.

¹⁶ In Gesn. Stobæo 70.

NOTÆ.

(h) *Χεῖλη δίκαια.* Sensus litteræ ad Maximi scorum accommodatissimus: Qui iusti sunt, non esse susurrone, sed operire quas inimicitias et odia sciunt, ne detegendo, majus eis fomenta adhibeant.

Heb. tamen *קָרַח* falsitatis habent. Vulg. *labia mendacia*; quasi dolo maloque animo hæc operire intelligantur, ut in tempore noceant. Quid legerint oī Seniores, ut ita redderem, non liquet.

᾿ωσιν. Οἱ γὰρ πολλοὶ, τὴν μὲν ἀλήθειαν ἀγνοοῦσι, A fuerint: Vulgus enim veritatem ignorans, ad famam pròs δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσιν.

Οὗτος ἀκούσας παρά τινος, ὅτι Ὁ δεῖνα ἐπ' ἐμοῦ τάδε κατὰ σοῦ ἐλοιδορεῖ. Εἰ μὴ σὺ, εἶπεν, ἡδέως ἤκουσας, οὐκ ἂν ἐκεῖνος ἐλοιδορεῖ.

Δημοκρίτ. — Ἡ μὲν μάχαιρα τέμνει· ἡ δὲ διαβολὴ χωρίζει φίλους.

Σωκράτης. — Ἀπαγγελλαντός τινος αὐτῷ, ὅτι Ὁ δεῖνά σε κακῶς λέγει, Καὶ τυπτέτω με, ἔφη, μὴ παρόντα.

Ψίθυρον καὶ διάβολον ἄνδρα, μὴ παραδέχου. Οὐ γὰρ ἔνεκεν εὐνοίας τοῦτο ποιεῖ. Ὡς γὰρ τὰ τῶν ἄλλων ἀπόρρητα ἀπεκάλυψέ σοι, ὡσαύτως καὶ τὰ ὑπὸ σοῦ λεγόμενα ἑτέροις ἀναθήσεται.

Μοσχίωνος. — Ὑπὸ πολλῶν διαβάλλεσθαι κακῶν, B οὔτε ἀληθές, οὔτε βλαβερόν· τὸ δὲ ἄφ' ἑνὸς ἀγαθοῦ ψέγεσθαι, καὶ ἀληθές καὶ λυσιτελέσ.

Δημόνακτ. — Τινὸς σοφιστοῦ αἰτιωμένου αὐτὸν, καὶ λέγοντος, Διατί με κακῶς λέγεις; Ὅτι μὴ καταφρονεῖς, ἔφη, τὸν κακῶς λέγοντα.

Διογένης. — Λοιδουρούμενος ὑπὸ τινος φαλακροῦ, ἔφη· Σὲ μὲν οὐχ ὑβρίζω, τὰς δὲ τρίχας σου ἐπαινῶ, ὅτι κακὸν ἐξέφυγον κρανίον.

Προδότου δὲ τινος κακῶς αὐτὸν λέγοντος, ἔφη· Χαίρω ἐχθρὸς σου γενόμενος· σὺ γὰρ οὐ τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ τοὺς φίλους κακῶς ποιεῖς.

Ἀριστιππ. — Ἀριστιππος ὑβριζόμενος ὑπὸ τινος, ἀνεχώρει· τοῦ δὲ ἐπιδιώκοντος καὶ λέγοντος, C Φεύγεις; Ναί, ἔφη· του μὲν γὰρ κακῶς λέγειν σὺ τὴν ἐξουσίαν ἔχεις, τοῦ δὲ μὴ ἀκούειν, ἐγώ.

Πελοπίδ. — Πελοπίδας ἀνδρείου στρατιώτου διαβληθέντος αὐτῷ, ὡς βλασφημοῦντος αὐτόν· Ἐγὼ τὰ μὲν ἔργα, ἔφη, αὐτοῦ βλέπω, τῶν δὲ λόγων οὐκ ἤκουσα.

Φιλήμων.

Ἡδίων οὐδὲν οὐδὲ μουσικώτερον
Ἐς ἡ δύνασθαι λοιδουρούμενον φέρειν.
Καὶ γὰρ ὁ λοιδωρῶν, ἂν ὁ λοιδουρούμενος
Μὴ προσποιῆται, λοιδορεῖται ὁ λοιδωρῶν.

Δημοσθ. — Δημοσθένης, λοιδουρούμενος τινὸς αὐτόν· Οὐ συγκαταβαίνω, εἶπεν, εἰς ἀγῶνα, ἐν ᾧ ὁ νικῶμενος τοῦ νικῶντός ἐστι κρείττων.

Μενάνδρ.

Οὐδὲν διαβολῆς ἐστὶν ἐπιπονώτερον.
Τὴν ἐν ἑτέρῳ γὰρ κειμένην ἀμαρτίαν,
Ἄει μέμψιν ἰδίαν (i) αὐτὸν ἐπιναγκές λαβεῖν.
Ὅστις δὲ διαβολαῖς πειθεται ταχὺ,
Ἡτοι πονηρὸς αὐτός ἐστι τοῖς τρόποις,
Ἡ παντάπασι παιδαρίου γνώμην ἔχει.

Ῥηγίν. — Πολλοὶ γοῦν ἤδη μείζω κακὰ πεπόνθασιν ὑπὸ τῶν διαβολῶν, ἢ τῶν πολεμίων· καὶ πολλοὶ ἤδη

respicit.

Hic, cum quidam ad eum obtreclatoris verba referret, ac diceret: Me præsente hæc ille maledicta de te jaciebat: Nisi tu, inquit, libenter audisses, neutiquam ille conviciatus esset.

Gladius quidem secat, calumnia autem inter amicos separat.

Socrates.— Cum quidam ei dixisset: Quidam de te male loquitur: Etiam non præsentem, inquit, verberet.

Susurronem et calumniatorem ne admittas; non enim benevolentiae causa id præstat. Quippe qua ratione aliorum tibi aperuit secreta, eadem etiam abs te dicta aliis referet.

Moschion. — A multis malis traduci, neque verum est nec noxam affert; ab uno autem bono reprehendi, et verum et utile est.

Demonact. — Culpante quodam sophista, atque dicente: Quid causæ est cur maledictis incessas? Quod tu, inquit, incessentem non contempnas.

Diogenes. — Cum a calvo quodam convicio afficeretur: Tibi, inquit, contumeliam non dico, sed capillos tuos laudo, quod malam effugerint calvariam.

Cum illi proditor quidam obtreclaret: Gaudeo, inquit, me factum inimicum tuum; non enim inimicis, sed amicis male facis.

Aristippus. — Aristippus cum contumelia a quodam afficeretur; secedebat. Maledicò autem persequente, ac dicente: Fugis? Etiam, inquit; nam tu, male dicendi potestatem habes, ego non audiendi.

Pelopidas. — Pelopidas, cum apud eum fortis quidam miles delatus esset, quod ipsi obloqueretur: Ego, inquit, facta ejus video, verba non audi.

Philemonis.

Nihil suavius, et quasi ad numeros jucundius
Est, quam ut maledictis appetitus ferre possis.
Etenim convicia, si is, in quem jactantur,
Dissimulet, in sui proclive auctorem recidunt.

Demosth. — Demosthenes, cum ei quidam convicium faceret: Non descendo, inquit, in certamen, D in quo victus victore superior est.

Menandri.

Nihil calumnia molestius est.
Quod enim alteri peccatum inest,
Suam semper labem sumat necesse est.
Quisquis statim fidem calumniis habet,
564 Aut moribus improbis præditus est,
Aut ingenium prorsus puerile habet.

Rhegini. — Multi jam majoribus malis affecti sunt auctore calumnia, quam hostium vi:

NOTÆ

(i) Ἄει μέμψιν ἰδίαν. Elegantem Menandri iambum, quo significat, quidquid labis inest, ei, qui calumniam patitur, in eum refundi qui calumniam facit; qui nimirum, quo magis vituperat, eo majori ipse dignus vituperio magisque calumniosus

judicetur, longo Gesnerus circuitu, in contrarium torquet, dum reddit, *Necesse est illuminet qui calumniam patitur, proprium crimen suscipere.* Dixisset, qui *inset calumniam*, nec a Menandri procul mente abisset.

multisque jam magis nocuit aurium infirmitas, quam quod inimicorum sunt appetiti insidiis.

Cleanthes.

Nihil usquam calumnia maleficentius: Clam enim seducto, qui fidem habuit, Odium confingit in eum qui nihil reus sit.

Sexti. — Qui amicum cavillatur, nulla digni sit laude, vel si vera dixerit.

Chryssippi. — Cum quidam ei diceret: Amicus clanculum sugillat ac detrahit: Hominem, inquit, ne arguito; quippe idem palam facturus est.

Idem a viro quodam nequam multis affectus conviciis: Optime, inquit, fecisti, quod eorum quæ tua erant, nihil reliquum feceris.

Idem referente quodam nonnullos ei detrahere ac obloqui: At ego, inquit, sic vitæ rationes institutam, ut nemo illis fidem habiturus sit.

Liciani. — Quis non fateatur, in omnibus rebus æqualitatem, nihilque nimium aut redundans, justitiæ opera esse; inæqualitatem vero et nimiam habendi cupiditatem, injustitiæ? Atqui is, qui calumnia adversus absentes clanculum utitur, quid est cur avarus plusque habendi cupidus, seu iniquus raptor, non censeatur? Quippe qui totum auditorem suum reddat, ejusque præoccupet animum ac aures obstruat, quas calumnia repletas, sequenti sermone impervias clausasque efficiat.

SERMO XI

De adulatione.

Luc. vi, 26. — Væ, cum benedixerint vobis homines.

Juda, 16. — Hi sunt murmuratores, querulosi, secundum desideria sua ambulantes; et os eorum loquitur superba, mirantes personas quæstus causa.

Prov. xxvi, 22. — Sermones adulatorum molles: hi vero feriunt penetralia viscerum.

Melior est vir arguens, quam alter, qui aduletur.

Isa. iii, 12. — Qui beatos vos dicunt, ipsi vos decipiunt, et semitam viarum dissipant.

565 *Basilii.* — Fugiamus adulationem et assentationem, et insidiosæ vulpis astutiam variasque fraudes.

Nihil enim molestius, his qui viri cordati sunt, quam ut ad gloriam vivant, et quæ ex vulgi sunt opinione animis attendant, non rectam rationem vitæ ducem instituant.

Theologi. — Si me, cum malus essem, optimum existimares, quid me facere oporteret? Deteriorem fieri, ut magis tibi placerem? Non sic mihi consultum velim. Eadem ratione, nec si ex virtute viventem, me offendere ac peccato labi arbitraris, tui causa virtutis vitam mutabo. Non enim tibi magis, quam mihi met ipsi vivo.

VARIE LECTIONES.

¹⁷ In Gesn. Stob. 65. ¹⁸ Bas. ἀρχιλόγου.

ἢ μείζω ἡδίκηται ὑπὸ τῆς τῶν ὠτων ἀσθενείας, ἢ ὑπὸ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλῆς.

Κλεάνθ.

Κακουργότερον οὐδὲν διαβολῆς ἐστὶ πού. Λάθρα γὰρ ἀπατήσασα τὸν πεπεισμένον, Μίσος ἀναπλάττει πρὸς τὸν οὐδὲν αἴτιον.

Σέξτ. — Ὁ ἐνδιαβάλλον φίλον, μὴ εὐδοκιμεῖτω, καὶ ἀληθῆ λέγῃ.

Χρυσίππ. — Εἰπόντος αὐτῷ τινος, Ὁ φίλος σε λάθρα λοιδορεῖ, ἔφη· Μὴ ἐλεγχε αὐτὸν, ἐπεὶ φανερῶς αὐτὸ ἔχει [μέλλει] ποιεῖν.

Ὁ αὐτὸς ὑπὸ τινος πονηροῦ πολλὰ λοιδορηθεὶς, ἔφη· Κάλλιστα ἐποίησας, μηδὲν σοι τῶν προσόντων παραλιπῶν.

Ὁ αὐτὸς, τινὸς λέγοντος ὅτι Σὲ τινες λοιδοροῦσιν, ἔφη· Ἄλλ' ἐγὼ οὕτως διάξω, ὥστε ἀπιστεῖσθαι αὐτούς.

Λικιαν. — Τίς γὰρ οὐκ ἂν ὁμολογήσειε, τὴν μὲν ἰσότητά ἐν ἅπασιν, καὶ τὸ μηδὲν πλεον, δικαιοσύνης ἔργα εἶναι· τὸ δὲ ἄνισόν τε καὶ πλεονεκτὸν, ἀδικίας; Ὁ δὲ τῇ διαβολῇ κατὰ τῶν ἀπάντων λάθρα χρώμενος, πῶς οὐ πλεονέκτης ἐστίν; ὅλον τὸν ἀκροατὴν σφετεριζόμενος, καὶ προκαταλαμβάνων αὐτοῦ τὰ ὦτα, καὶ ἀποφράττων, καὶ τῷ δευτέρῳ λόγῳ παντελῶς ἄβαστα κατασκευάζων αὐτὰ ὑπὸ τῆς διαβολῆς προπεπλησμένα.

ΛΟΓΟΣ ΙΑ' ¹⁷.

Περὶ κολακείας.

Λουκ. Γ'. — Οὐαὶ ὅταν καλῶς εἴπωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι.

Ἰουδ. — Οὗτοι εἰσι γογγυσταί, μεμψίμοιροι, κατὰ ἐπιθυμίας αὐτῶν πορευόμενοι, καὶ τὸ στόμα αὐτῶν λαλεῖ ὑπέρογκα, θαυμάζοντες πρόσωπα ὠφελείας χάριν.

Παροιμ. ΚΓ'. — Λόγοι κερκώπων μαλακοί· οὗτοι δὲ τύπτουσιν εἰς ταμεία σπλάγχνων.

Κρεῖσσον ἀνδρὸς ἐλέγχοντος, ὑπὲρ ἄλλου κολακεύοντος.

Ἠσαΐ. Γ'. — Οἱ μακαρίζοντες ὑμᾶς, πλανῶσιν ὑμᾶς, καὶ τὴν τρίβον τῶν ὁδῶν ταράσσουσιν.

Βασιλείου. — Φύγωμεν κολακείας καὶ θωπειας, καὶ τῆς ἀρχιλόγου ¹⁸ ἀλώπεκος τὸ κερδαλέον καὶ ποικίλον.

Οὐδὲν γὰρ χαλεπώτερον τοῖς εὖ φρονοῦσι, τοῦ πρὸς δόξαν ζῆν, καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς δοκοῦντα περισκοπεῖν, καὶ μὴ τὸν ὀρθὸν λόγον ἡγεμόνα ποιεῖσθαι τοῦ βίου.

Θεολόγου. — Εἰ μὲ ὄντα κακὸν, ἄριστον ὑπελάμβανες, τί με ποιεῖν ἐχρῆν; εἶναι μᾶλλον κακὸν, ἵνα πλεον ἀρέσκω σοι; οὐκ ἂν τοῦτο ἑμαυτῷ συνεβούλευσα. Οὕτως οὐδὲ εἰ κατορθοῦντά με πταίειν ὑπολαμβάνεις, τὸ κατορθοῦν διὰ σὲ μεταβῆσομαι. Οὐ ζῶ γὰρ σοὶ μᾶλλον ἢ ἑμαυτῷ.

Ἔστι γὰρ ἀνδρὸς μεγαλόφρονος φίλων ἀποδέχεσθαι ἄλλοι μᾶλλον ἐλευθερίαν, ἢ ἐχθρῶν κολακείαν.

Πολλῷ βέλτιον βραχέα λυπήσαντα μέγιστα ὠφελεῖσθαι, ἢ τὸ πρὸς ἡδονὴν διώκοντα, ζημιῶσαι τῷ κεφαλαίῳ.

Χρυσόστ. — Ὅταν μεταβολὴ τις γένηται πρὸς τὸ χεῖρον, τότε τῶν κολάκων ἀφαιρεῖται τὰ προσωπεῖα. Τότε ὁ χορὸς ἐλέγχεται τῶν ὑποκριτῶν, καὶ ἡ σκῆψις τοῦ πράγματος. Ἀνοίγονται πάντων τὰ στόματα, Ὁ μιὰρὸς, λέγοντες, ὁ πονηρὸς, ὁ παμπόνηρος. Οὐ χθὲς αὐτὸν ἐκολάκευες; οὐ τὰς χεῖρας αὐτοῦ κατεφίλεις; Προσωπεῖον ἦν ἐκεῖνα. Ἦλθεν ὁ καιρὸς, καὶ ἔρριψα τὸ προσωπεῖον, καὶ ἀπεφηνάμην τῇ διανοίᾳ.

Κλήμεντος. — Νόσος φιλίας ἢ κολακεία· τὰς τῶν ἀρχόντων εὐπραγίας μᾶλλον, ἢ τοὺς ἀρχοντας αὐτοὺς εἰώθασι θεραπεύειν οἱ πλείστοι.

Πλουτάρχ. — Ἔοικεν ἡ κολακεία γραπτῇ πανοπλίᾳ. Διὸ τέρψιν μὲν ἔχει· χρεῖαν δὲ οὐδεμίαν παρέχει.

Τὰ μὲν ξύλα τὸ πῦρ αὐξάνοντα, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πυρὸς καταναλίσκεται· ὁ δὲ πλοῦτος τρέφων τοὺς κόλακας, ὑπ' αὐτῶν τούτων διαφθείρεται.

Ὅσπερ οἱ κόρακες παρεδρεύοντες ἐξορύσσουσι τοὺς τῶν νεκρῶν ὀφθαλμούς· οὕτως οἱ κόλακες τοῖς ἐπαίνοις τοὺς λογισμοὺς διαφθείρουσι τῶν ἀνθρώπων.

Λαγῷ μὲν κύνα, φίλῳ δὲ κόλακα φύσει πολέμιον ἡγητέον.

Οὔτε τῆς γαμετῆς τὴν ἑταίραν, οὔτε τῆς φιλίας τὴν κολακείαν δεῖ προτιμᾶν.

Χαίρειν χρὴ τοῖς ἐλέγχουσιν, οὐ τοῖς κολακεύουσιν. Οἱ μὲν γὰρ ἡμᾶς λυποῦντες, διεγείρουσιν· οἱ δὲ χαριζόμενοι, ἐκλύουσι καὶ σκελίζουσιν.

Ἰσοκράτ. — Διόρα καὶ τοὺς τέχνη κολακεύοντας, καὶ τοὺς μετ' εὐνοίας θεραπεύοντας, ἵνα μὴ πλείον οἱ πονηροὶ τῶν χρηστῶν ἔχωσιν.

Μίσει τοὺς κολακεύοντας ὥσπερ τοὺς ἐξαπατῶντας· ἀμφοτέρω γὰρ πιστευθέντες, τοὺς πιστεύσαντας ἀδικοῦσι.

Κράτης. — Κράτης πρὸς νέον πλούσιον πολλοὺς κόλακας ἐπισυρρόμενον, εἶπε, Νεανίσκε, ἐλεῶ σου τὴν ἐρημίαν.

Ἐπικτήτου. — Οἱ μὲν κόρακες, τῶν τετελευτηκότων τοὺς ὀφθαλμούς λυμαίνονται, ὅταν οὐδὲν αὐτῶν ἔστι χρεῖα· οἱ δὲ κόλακες, τῶν ζώντων τὰς ψυχὰς διαφθείρουσι, καὶ ταύτης ἕμματα τυφλῶν τοῦσιν.

Πιθήκου ὀργὴν, καὶ κόλακος ἀπειλήν, ἐν ἴσῳ θετέον.

Ἀποδέχου τοὺς τὰ χρηστὰ συμβουλευεῖν ἐθέλοντας, ἀλλὰ μὴ τοὺς κολακεύειν ἐκάστοτε σπεύδοντας. Οἱ μὲν γὰρ τὸ συμφέρον ἐν ἀληθείᾳ ὀρῶσιν· οἱ δὲ, πρὸς τὰ δοκοῦντα τοῖς κρατοῦσιν ἀφορῶσι· καὶ τῶν σωματῶν τὰς σκιάς μιμούμενοι, τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις συννεύουσιν.

Est enim viri magnanimi, ut amicorum magis libertatem dicendi, quam inimicorum adulationem probet ac laudet.

Multo satius est brevi molestia, maxima conciliare bona, quam voluptati studendo, totius sortis jacturam inferre.

Chrysost. — Cum in deterius mutatio quaedam acciderit, tunc adulatorum auferuntur larvæ: tunc histrionum manifeste chorus, rei que prætextus produntur. Aperiantur omnium ora: Impurus ille, sceleratus, omniumque scelestissimus, dicunt: at, Num heri illi assentabaris? nonne manus deosculabaris? Larva hæc, persona erant. Venit tempus; personam abjeci, et animi sensum aperui.

Clementis. — Amicitiae labes est adulatio. Nempe plerique hominum, magis principum fortunas, quam ipsos principes ac proceres colere solent.

Plutarchi. — Adulatio similis armaturæ pictæ. Idecirco delectat illa quidem, at præstat nihil quod in rem conducat.

Ligna ignem augendo, ab ipso consumuntur igne: divitiæ vero quæ adultores alant, ab iis ipsis perduntur.

Ut corvi advolantes, cadaverum oculos effodiant: sic adultores laudando, hominum rationem animumque vitiant.

Vulpi canem, amico adulatorem natura infensum existimandum est.

Nec uxori meretricem, nec amicitiae adulationem debemus præponere.

Gaudendum magis arguentibus, quam assentatoribus: illi namque qua pungunt acerbitate, animos excitant; hi vero obsequendo dissolvunt atque supplantant.

Isocratis. — Qui arte assententur, ab illis discerne, 566 qui animo bene volepte colant, ne apud te mali, quam boni meliore conditione existant.

Assentatores æque ac seductores odio habent; utrique enim lædunt injuria a quo fidem impetraverint.

Crates. — Crates adolescenti opulento multos adultores pellicienti: Adolescens, inquit, tuam solitudinem doleo.

Epicteti. — Corvi quidem defunctorum corrumpunt oculos, cum jam eorum nullus usus est: adultores autem vivorum labefactant animos; eorumque lumina exstingunt.

Simii ira ac adulatoris minæ, eodem loco habendæ.

Illos proba qui velint bona consulere, non qui quotidie adulari studeant. Illi enim quod vere sit conducibile vident; hi vero, quæ potentibus arrideant hæc spectant; corporumque umbras imitantes, assentiuntur quicquid illi dixerint.

Dionis Chrysost. — Etenim, ut verbo dicam, vitiorum omnium extremum adulationem invenies. Nam primum quidem, rem pulcherrimam ac iustissimam (laudem scilicet) corrumpit; ut jam, ne si vere quidem adhibita fuerit, fidem mereatur: quodque omnium gravissimum est, virtutis præmia vitio tribuit; ut sceleratius facere videantur, quam qui pecunia adulterant ac corrumpunt. Hi enim suspecta a eam reddunt; illi vero, virtutis fidem labefactant.

Diogen. — In adulatione velut in sepulcro, solum amicitiae nomen titulo ascriptum est.

Idem interrogatus, quænam bestiarum dirissimum morsum figeret: Ex feris, inquit, calumniatores; ex sicuris vero, assentatores.

Demost. — Demosthenes aiebat hoc differre assentatorem a corvo, quod alter vivos, alter mortuos devoret.

Antist. — Antisthenes ait satius esse in corvos, quam in assentatores incidere: illi enim corpus demortui lædunt, hi viventis animo labem inferunt.

Phavorini. — Sicut Actæonem quos aleret canes enecarunt; sic adulatores devorant qui se nutriunt.

Zenonis. — Argue teipsum, quisquis es, nec ad gratiam audias; sed aufer assentatorum dicendi licentiam.

Pythagor. — Gaude potius arguentibus te, quam adulantibus; ac velut hostibus deteriores, qui assentantur, aversare.

Socrates. — Adulatorum benevolentia, quasi fusa acie, infortunia ac casus adversos fugit.

Philonis. — Aversare illusorias assentatorum voces: obscurantes enim animi rationes, rerum veritatem videre non sinunt. Aut enim ea laudant, quæ digna vituperio sunt, aut non raro vituperant, quæ omnem laudem excedunt.

Sotionis, ex libro De ira. — Delphini, quoad unda subest, natantes comitantur; nunquam vero in littus egrediuntur: sic adulatores rerum tranquillo assidui sunt, amicosque, quandiu pia via est, officiose deducunt: ubi autem asperam salutaverint, recedunt.

Phocion. — Phocion ad Antipatrum dicere solēbat: Non potes me et amico uti et adulate.

SERMO XII.

De divitiis et paupertate ac avaritia.

Matth. xix, 24. — Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum.

I Tim. vi, 17. — Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto di-

Διωτος τοῦ Χρυσοστ. — Πασιῶν γὰρ, ὡς ἔπος εἶπειν, τῶν κακιῶν, ἐσχάτην ἂν τις εὖροι τὴν κολακείαν. Πρῶτον μὲν γὰρ τὸ κάλλιστον καὶ δικαιοτάτον διαφθείρει τὸν ἔπαινον, ὥστε μηκέτι δοκεῖν πιστὸν μηδ' ἀληθῶς γινόμενον· καὶ τό γε πάντων δεινότατον, τὰ τῆς ἀρετῆς ἔπαθλα τῇ κακίᾳ δίδωσιν· ὥστε πολὺ χεῖρον δρῶσι τῶν διαφθειρόντων τὸ νόμισμα. Οἱ μὲν γὰρ ὑποπτον αὐτὸ ποιοῦσιν· οἱ δὲ τὴν ἀρετὴν ἄπιστον.

Διογένης. — Ἐπὶ τῆς κολακείας, ὡς περ ἐπὶ μνήματος, αὐτὸ μόνον τὸ ὄνομα τῆς φιλίας ἐπιγράφεται.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τί τῶν θηρίων κάκιστα δάκνει; ἔφη· Τῶν μὲν ἀγρίων, συκοφάντης· τῶν δὲ ἡμέρων, κόλαξ.

Δημοσθ. — Δημοσθένης ἔφη, τὸν κόλακα τοῦτο διαφέρειν τοῦ κόρακος, ὅτι ὁ μὲν ζῶντας, ὁ δὲ νεκροὺς ἐσθίει.

Ἀντισθένης. — Ἀντισθένης φησὶν· Αἰρετώτερον εἰς κόρακας ἐμπεσεῖν, ἢ εἰς κόλακας· οἱ μὲν γὰρ ἀποθανόντος τὸ σῶμα, οἱ δὲ ζῶντος τὴν ψυχὴν λυμαίνονται.

Φαβωρίν. — Ὅσπερ ὁ Ἀκταίων ὑπὸ τῶν τροφομένων ὑπὲρ αὐτοῦ κυνῶν ἀπέθανεν, οὕτως οἱ κόλακες τοὺς τρέφοντας κατεσθίουσιν.

Ζήνωνος. — Ἐλεγχε σαυτὸν, ὅστις εἶ, καὶ μὴ πρὸς χάριν.

Ἄκου· ἀφαιροῦ δὲ κολάκων παρρησίαν.

Πυθαγόρ. — Χαῖρε τοῖς ἐλέγχουσί σε μᾶλλον, ἢ τοῖς κολακεύουσιν· ὡς δ' ἐχθρῶν χεῖρονας ἐκτρέπου τοὺς κολακεύοντας.

Σωκράτης. — Ἡ τῶν κολάκων εὖνοια καθάπερ ἐκ τροπῆς, φεύγει τὰς ἀτυχίας.

Φίλωνος. — Ἀποστρέφου τῶν κολάκων τοὺς ἀπατηλοὺς λόγους. Ἐξαμβλύνοντες γὰρ τοὺς τῆς ψυχῆς λογισμοὺς, οὐ συγχωροῦσι [ἰδεῖν] τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν. Ἡ γὰρ ἐπαινοῦσι τὰ ψόγου ἀξία, ἢ ψέγουσι πολλάκις τὰ ἐπαινῶν κρεῖττονα.

Σωτιῶνου ἐκ τοῦ περὶ ὀργῆς. — Οἱ δελφίνες μέχρι τοῦ κλύδωνος συνδιανήχονται τοῖς κολυμβῶσι· πρὸς δὲ τὸ ξηρὸν οὐκ ἐξοκειλοῦσιν· οὕτως οἱ κόλακες ἐν εὐδία περιμένουσι, καὶ τοὺς φίλους εἰς ἀποδημίαν προπέμποντες μέχρι τῆς λείας συμπαρακολουθοῦσιν· ἐπειδὴν δὲ εἰς τραχείαν ἔλθωσιν, ἀπίασιν.

Φωκίων. — Φωκίων εἰώθει λέγειν πρὸς Ἀντίπατρον· Οὐ δύνασαι μοι καὶ φίλῳ καὶ κόλακι χρῆσασθαι.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ' 19.

Περὶ πλούτου, καὶ πενίας, καὶ φιλαργυρίας.

Ματθ. ιθ'. — Εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Α' Τιμ. ζ'. — Τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι παράγγελτε μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἑλπιεῖν ἐπὶ

NOTÆ.

¹⁹ In Gesn. Stob. 250 et 251.

πλούτου ἀδηλόγηται, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ, τῷ παρέχοντι ἡμῖν πάντα πλουσίως εἰς ἀπόλαυσιν.

Ἰωβ κ'. — Πλοῦτος ἀδίκως συναγόμενος ἐξεμεθῆσεται.

Παροιμ. ιθ'. — Κρεῖσσον πτωχὸς δίκαιος, ἢ πλούσιος ψεύστης.

Ἐκκλη. ι'. — Τῷ ἀργυρίῳ ὑπακούσεται τὰ σύμπαντα.

Σιράχ λα'. — Ἀγρυπνία πλούτου ἐκτῆκει σάρκα, καὶ ἡ μέριμνα αὐτοῦ ἀφιστᾷ ὕπνον.

Σιράχ λγ'. — Πλούτου σφαλέντος πολλοὶ ἀντιλήπτορες ἐλάλησαν ἀπόρρητα, καὶ ἐδικαίωσαν αὐτόν.

Πλούσιος ἐλάλησε, καὶ πάντες ἐσίγησαν, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ ἀνύψωσαν ἕως τῶν νεφελῶν.

Βασιλ. — Πενία μετ' ἀληθείας, πάσης ἀπολαύσεως Β τοῖς σωφρονουῖσι προτιμότερα.

Οὐ τὸ πένεσθαι ἐπονείδιστον, ἀλλὰ τὸ μὴ φέρειν εὐγνωμόνως τὴν πενίαν.

Λογισμὸς γὰρ φυλαργυρία προειλημμένος, τρυτάνη ἐστὶν ἐπὶ τὸ βαρὺ τοῦ κανόνος τὴν ῥοπήν καταφέρουσα.

Θεολόγου.

Πένητος ἀνδρὸς οὐδὲν ἀσφαλέστερον.
Πρὸς τὸν Θεὸν νένευκε, καὶ μόνον βλέπει.
Ὡς ἀπόλοιτο πλοῦτος, εἰ μὴ βοηθεῖ πένησιν.
Κρεῖσσον πενία, μὴ δικαίας κτήσεως,
Καὶ γὰρ νόσος γε, τῆς κακῆς εὐεξίας.

Δεινὸν πένεσθαι, χεῖρον δ' εὐπορεῖν κακῶς.

Χρυσόστ. Ὡ πηλίχον ἀξίωμα τῆς πενίας ἰ Θεοῦ γίνεται προσωπεῖον. Κρύπτεται ἐν πενίᾳ Θεός· καὶ πένης μὲν, ὁ τὴν χεῖρα προτείνων· Θεός δὲ, ὁ δεχόμενος.

Ὡσπερ ἐξ ἀδηφαγίας μὲν γίνεται φλεγμονή, ἐκ δὲ φλεγμονῆς τίχεται πυρετός, εἶτα θάνατος ἐκείθεν πολλάκις· οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ πλούτου ὑπερβολῆς, ἀπόνοια γίνεται. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν σωμάτων φλεγμονή, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἀπόνοια (j). Εἶτα ἐξ ἀπονοίας ἐπιθυμία τῶν οὐ προσηκόντων ἐπακολουθεῖν εἴωθεν.

Γρηγ. Νύσσης. — Τὸ καλῶς ἔχειν ὀλίγα πολὺ τιμιώτερον, τοῦ κακῶς ἔχειν πολλά.

Οὐδεὶς ποτε, τοῦ κερδαίνειν γίνεται κόρος· ἀλλὰ τὸ αἰεὶ λαμβανόμενον, ὕλη καὶ ὑπέκκαυμα τῆς τοῦ πλείονος ἐπιθυμίας καθίσταται.

Βαρὺ χρῆμα τὸ χρυσίον ἐστὶ· κοῦφον δὲ καὶ ἀνωφερὲς πρᾶγμα ἡ ἀρετή. Εἰ οὖν χρῆ τῶν ἀνω προσβαίνειν, τῶν κατελθόντων [καθελκ.] πτωχεύσωμεν, ἵνα ἐν οὐρανοῖς ἀνω γινώμεθα.

Πλούτου κάλλος οὐκ ἐν βαλαντίοις, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν χρηζόντων ἐπικουρίᾳ.

(j) Ἐπὶ ψυχῆς ἀπόνοια. Ita nude Ball. submota ea voce τῶν σωμάτων, quam et Gesn. expungendam conjecerat: aut certe reponendum esset τῶν ἀνθρώπων, ut de humana anima sermo esse intelligatur, quæ sic τοῦ νοῦ ἐκπίπτει: unde dictam ἀπόνοιαν, auctor Chrys. in Epist. ad Rom. Quasi a

vitiarum, sed in Deo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum:

Job xx, 15. — Divitiæ injuste congregatæ, evomentur.

Prov. xix, 1. — Melior est pauper justus, quam dives mendax.

Eccle. x, 19. — Pecuniæ obedient omnia.

Eccle. xxxi, 1. — Vigilia divitiarum tabefacit carnes, et cura earum adimit somnum

Eccle. xiii, 26, 28. — Divite decepto multi adjutores: locutus est nefanda, et justificaverunt eum.

Dives locutus est, et omnes tacuerunt, et ejus sermonem ad nubes usque extulerunt.

Basilii — Paupertas cum veritate, omni jucunditate pretiosior, his, qui sano animo sint.

Non quod pauper sis probrum est, sed quod paupertatem grato animo ac modeste ferre non possis.

Ratio enim occupante avaritia, trutina est, quæ regulæ momentum in grave deprimat.

Theologi

Viro paupere nihil securius:
In Deum tendit, et solum eum videt.

568 Pereant opes, nisi egenis subveniant.
Præstat paupertas injuste partis possessionibus:
Nam et morbus, mala corporis pinguitudine.

Grave pauperem esse; pejus vero male divitem esse.

Chrysost. — O quanta paupertatis præstantia! Dei personam gerit. Occultatur in paupertate Deus: ac quidem pauper est qui manum porrigit; Deus autem, qui accipit.

Ut ex edacitate nascitur inflammatio, exque inflammatione febris, cui non raro mors comes est: sic et a rerum divitiarumque exsuperantia, vesana quædam insolentia animique elatio. Quemadmodum enim in corporibus inflammatio, sic et in hominum animis ea insolentia est et elatio: ex qua deinde, earum rerum cupiditas, quæ pro status ratione non conveniunt, proclive consequitur.

Greg. Nyss. — Pauca honeste habere pluris faciendum, quam multa inhoneste.

Nulla est unquam lucrandi satietas: sed quod semper acquiritur, majoris cupiditatis materia fomesque efficitur.

Aurum res gravis est: levis autem et quæ altum petat, virtus. Siquidem igitur petenda cœlestia, iis pauperes simus quæ detrahunt, ut alta cœlorum nanciscamur.

Divitiarum pulchritudo non in oculis sita est, sed in præstanda indigentium opitulatione.

NOTÆ.

mente dilabitur exciditque, elationis scilicet vitio, quod τῇ φλεγμονῇ in corpore rite opponitur. Est autem illa, Tumor durus et callidus cum tensione, renisu et dolore ac pulsatione: ἀπόνοια, vesana quædam insolentia, et elatio: non quod simplicius reddidit Gesn. amentia.

Philonis. — Pecuniarum prædiorumque desideria tempus consumunt : honestum vero est, temporis esse parcum.

Majorem diligentioreque curam illis adhibe, qui virtutis ac religionis causa pauperes sunt et egestate prementur; præterea etiam similiter eorum qui ex morbo aliove adverso casu, quam illis, qui male administrata re familiari, aut ea ganeo- num more prodige dissipata, egeni existunt.

Nili. — Noli divitias quærere, eo nomine ut in pauperum eleemosynas impendas : Deus enim ex his quæ suppetunt justum decernit eleemosynarum modum.

Plutarch. — In prælio quidem ferrum auro tutius munimentum præstat; in vita vero ratio opibus securior est.

Nec equo sine freno, nec divitiis sine ratione et consilio uti tuto possumus.

Neque convivium absque colloquio, **569** nec sine virtute divitiæ voluptatem habent.

Similis est avari vita, cænæ mortui. Cum enim nihil ei desit, deest ille qui ea recreandus est. Nec a mortuo fabulatio, nec ab avaro gratia requirenda sit.

Apes ad mellis, avari autem ad lucri odorem citius confluunt.

Avaro necis loco est, pecunias lucri causa augendi cupiditas : hincque earum ademptio, velut sanguinis, ei mortem affert.

Parant aliqui in vita, quæ ad victum spectant, quasi ipsi victuri post vitam.

Divites autem et inexplebiles, aqua intercute laborantibus similes esse dicebat : hi enim aquis pleni sitiunt, illi pecuniis.

Nec equus generosus audiat, qui magni pretii ephipio reliquoque apparatu instructus est, sed qui præclara præditus indole; neque vir studiosus, qui ampla dives substantia est, sed qui ipse nobili fortique animo pollet.

Contemne eos qui divitiis student, partis autem uti non possunt : similiter enim eis accidit, ut si quis egregium comparet equum, cum ipse equitandi rudis sit.

Magnanimos existimato, non eos qui majora sibi assumunt quam possint retinere : sed eos, qui mediocritatem sequentes, ea quæ instituerunt perficere possunt.

Aristotel. — Paupertas multis eget; insatiabilis cupiditas, omnibus.

Neminem unquam ob divitias et gloriam beatum dixeris : ejusmodi enim omnia minora sunt quam ut bona credantur.

Non qui dives est, sed qui divitiis non eget, is beatus est.

(k) Ὁ μὴ χρήζων πλούτου. Conjecturam, qua particulam negantem addideram, firmavit Ball. codex. Nimirum in eo sensus et antithesis, divitem esse, non qui habeat divitias, sed qui illis non

Φίλων. — Αἱ μὲν χρημάτων καὶ κτημάτων ἐπιθυμῖαι τοὺς χρόνους ἀναλίσκουσι· χρόνου δὲ φείδεσθαι, καλόν.

Μεῖζονα καὶ σπουδαιοτέραν ἐπιμέλειαν ποιῶν εἰς τοὺς δι' ἀρετὴν καὶ θεοσέβειαν πτωχεύσαντας ἢ πενομένους· ἄλλως τε ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς ἐκ νόσων καὶ συμπτωμάτων ἀπορούοντας, παρὰ τοὺς ἐκ κακοπραγμονίας ἢ ἀσωτίας πτωχεύσαντας.

Νείλου. — Μὴ βούλου πλουτεῖν φιλοπτωχίας ἕνεκα· ἀπὸ γὰρ τῶν ὄντων τοῦ ἐλεεῖν ὁ θεὸς νομοθετεῖ τὸ δίκαιον.

Πλουτάρχ. — Ἐν πολέμῳ μὲν πρὸς ἀσφάλειαν σίδηρος χρυσοῦ κρείσσων· ἐν δὲ τῷ ζῆν, ὁ λόγος τοῦ πλούτου.

Οὔτε ἵππῳ χωρὶς χαλινῶν, οὔτε πλούτῳ χωρὶς λογισμοῦ, δυνατόν ἀσφαλῶς χρήσασθαι.

Οὔτε συμπόσιον ἄνευ ὁμιλίας, οὔτε πλοῦτος χωρὶς ἀρετῆς ἡδονὴν ἔχει.

Ἔοικεν ὁ τῶν φιλαργύρων βίος νεκροῦ δειπνῶ. Πάντα γὰρ ἔχων, τὸν εὐφρανθησόμενον οὐκ ἔχει. Οὔτε παρὰ νεκροῦ ὁμιλίαν, οὔτε παρὰ φιλαργύρου δεῖ χάριν ἐπιζητεῖν.

Τοῦ μέλιτος μέλιται τάχιον ἔρχονται ἐπ' αἰσθησίν· τοῦ κέρδους δὲ, οἱ φιλάργυροι.

Σφαγὴ ἐστὶ τοῦ φιλαργύρου ἢ τοῦ χρήματος ἢ πρὸς τὸ κέρδος ἐπιθυμία· ὅθεν ἢ τοῦ χρήματος ἀφαίρεσις, ὥσπερ αἵματος, ἐπιφέρει τὸν θάνατον αὐτῷ.

Ἐτοιμάζονται τινες διὰ τοῦ βίου τὰ πρὸς τὸν βίον, ὡς βιωσόμενοι μετὰ τὸν βίον.

Τοὺς πλουσίους δὲ καὶ ἀπλήστους ὑδρωπιῶσιν εἰκέναι ἔλεγεν· οἱ μὲν γὰρ πεπλησμένοι ὑδάτων διψῶσιν, οἱ δὲ χρημάτων.

Οὔτε ἵππος εὐγενῆς κρίνοιτ' ἂν πολυτελεῖ σκευὴν ἔχων· ἀλλ' ὁ τῆ φύσει λαμπρὸς· οὔτε ἀνὴρ σπουδαῖος ὁ πολῦτιμον οὐσίαν κεκτημένος, ἀλλ' ὁ τὴν ψυχὴν γενναῖος.

Καταφρόνει τῶν περὶ τὸν πλοῦτον σπουδαζόντων, χρῆσθαι δὲ τοῖς ὑπάρχουσι μὴ δυναμένων. Παραπλήσιον γὰρ οἱ τοιοῦτοι πάσχουσιν, ὥσπερ ἂν εἰ τις ἵππον κτήσαιτο καλόν, κακῶς ἵππεύσειν ἐπιστάμενος.

Μεγαλόφρονας νόμιζε, μὴ τοὺς μεῖζονα περιβαλλομένους, ὧν οἱοί τε εἰσι κατασχεῖν, ἀλλὰ τοὺς μετρίων μὲν ἐφιεμένους, ἐργάζεσθαι δὲ δυναμένους, οἷς ἂν ἐπιχειρῶσι.

Ἀριστοτέλ. — Ἡ πενία πολλῶν ἐστὶν ἐνδεής· ἢ ἐξ ἀπληστίας, πάντων.

Μηδέποτε μακαρίσεις ἀνθρώπον ἐπὶ πλούτῳ καὶ δόξῃ· πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀγαθῶν ἐλάττωσι πίστει δέδεται.

Οὐχ ὁ πλουτῶν, ἀλλ' ὁ μὴ χρήζων πλούτου (k) μακάριος.

NOTÆ.

egeat, earum jam usu superior, quæ ipsa nihil remota verbi χρήζω significatio : non quod reddit Gesn. sed utens divitiis : quæ antithesis nihil gravis est, et quale in reliquis elucet Plutarchi sententiis.

Μέγιστόν ἐστὶ πλοῦτος, τὸ γινώσκειν ὅτι περιττός ἐστιν.

Ἄν μὴ πολλῶν ἐπιθυμεῖς, τὰ ὀλίγα πολλὰ δόξει. Μικρὰ γὰρ ὀρεξίς πενίαν ἰσοσθενῆ πλοῦτος ποιεῖ.

Ὁ κατὰ φύσιν πλοῦτος, ἀρτῷ καὶ ὕδατι καὶ τῇ τυχοῦσῃ τοῦ σώματος σκέπη, συμπεπλήρωται. Ὁ δὲ περιττός, κατὰ ψυχὴν ἀπέραντον ἔχει καὶ τὴν τῆς ἐπιθυμίας βάσανον.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, πῶς ἂν τις γένηται πλούσιος· Ἐάν τῶν ἐπιθυμιῶν ἔσται πένης, φησὶν.

Ὅσα μὲν ἐπὶ τῇ φύσει, πάντες ἐσμὲν πλούσιοι· ὅσα δ' ἐφ' ἡμῖν, πάντες ἐσμὲν πένητες.

Ὁ τῷ κατὰ φύσιν ἀρκούμενος πλοῦτος, τοῦ πολλὰ κεκτημένου, πλείονα δὲ ἐπιθυμοῦντος, πολὺ ἐστὶ πλουσιώτερος. Τῷ μὲν γὰρ οὐδὲν ἐλλείπει· τῷ δὲ, καὶ ὧν κέκτηται πολλῷ πλείονα.

Ἡ τέκνοις ἄγαν χρημάτων συναγωγῆ, πρόφασίς ἐστὶ φιλαργυρίας, ἢ ἐλέγχουσα.

Τὰ μέγιστα τῶν οἱ πένητες ἐκπεφεύγασιν· ἐπιβουλήν, φθόνον καὶ μῖσος· οἷς οἱ πλούσιοι καθ' ἡμέραν συνοικοῦσιν.

Διογένης. — Διογένης ὁ Κυνικός φιλόσοφος, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τίνος, διὰ τί τὸ χρυσεῖον χλωρόν ἐστίν, εἶπεν· Ὅτι πολλοὺς ἐπιβούλους ἔχει.

Ὁ αὐτὸς ἰδὼν τοὺς Ἀναξιμένους οἰκέτας πολλὰ σκεύη περιφέροντας, ἤρετο· Τίνος ταῦτα; Τῶν δὲ εἰπόντων, Ἀναξιμένους, Οὐκ αἰδεῖται, φησὶ, ταῦτα ἔχων ἅπαντα, αὐτὸς ἑαυτὸν μὴ ἔχων;

Σωκράτης. — Ὁ μὲν οἶνος συµμεταβάλλεται τοῖς ἀγγεῖοις· ὁ δὲ πλοῦτος, τοῖς τῶν κεκτημένων τρόποις.

Ἰδρῶς μὲν ἐκ τῶν γυμνασίων εὐσχημονέστερον· πλοῦτος δὲ, ἐκ τῶν ἰδίων πόνων.

Τὰ τῶν πλουσίων καὶ ἀσώτων χρήματα, ταῖς ἐπὶ τῶν κρημνῶν συκέαις εἰκαζεν, ἀφ' ὧν ἄνθρωπον μὲν μὴ λαμβάνειν, κόρακας δὲ καὶ ἰκτίνους, ὡσπερ παρὰ τούτων ἐταίρας καὶ κόλακας.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, τίνας οἱ φιλοχρήματοι, ἐφη· οἱ τὰ αἰσχρὰ κέρδη θηρώμενοι, καὶ τοὺς ἀναγκαίους τῶν φίλων ὑπερορῶντες.

Ὁ τῶν φιλαργύρων πλοῦτος, ὡσπερ ὁ ἥλιος καταδύς εἰς τὴν γῆν, οὐδένα τῶν ζώντων εὐφραίνει.

Εὐριπίδου ἐν Δανάῃ.

Ὁ χρυσὸν δεξιῶμα κάλλιστον βροτοῖς,
Ὡς οὐδὲ μήτηρ ἠδονὰς τοίας ἔχει,
οὐ παῖδες ἀνθρώποισιν, οὐ φίλος πατήρ.
Εἰ δ' ἢ Κύπρις τοσοῦτον ὀφθαλμοῖς ὄρῃ,
οὐ θαῦμ' ἐρωτας μυρίους αὐτὴν τρέφειν.

Μοσχίων. — Ὡσπερ οὐ τῷ ἵππῳ κόσμος, οὐδὲ τοῖς ὄρνεσι καλιὰ ὑφοῦσθαι καὶ γαυριᾶν δίδωσιν· ἀλλὰ τῷ μὲν τοῦ ποδὸς ἡ ὠκύτης, τοῖς δὲ τῶν πτερῶν· οὕτως οὐδ' ἄνθρωπον καλλωπισμὸς καὶ τρυφή, ἀλλὰ χρηστότης καὶ εὐποιία.

Maximum est in divitiis, scire quod superflua sunt.

Si non multorum desiderio teneris, etiam pauca, multa videbuntur. Quod enim exiguum quid appetis, parem opulentiae paupertatem praestabit.

Naturales divitiae, pane et aqua explentur, vilique tegumento; superfluae autem, etiam infinitum animo cupiditatis cruciatum habent.

Idem interrogatus, quemadmodum quis dives fieri possit: Si, inquit, cupiditatum pauper exstiterit.

570 Ad naturam quod attinet, omnes divites sumus: quod vero ad nos, omnes pauperes.

Qui naturalibus divitiis contentus est, multo illo ditior est, qui cum multa possideat, plura concupiscit. Illi enim nihil deest; huic vero, plura quam incensu habeat.

Nimia in liberorum gratiam pecuniarum avaritia, praetextus avaritiae est, mores proprios ostendens.

Malorum maxima pauperes evaserunt: nempe insidias, invidiam, odium; in quibus divites quotidie versantur.

Diogenes. — Diogenes Cynicus philosophus interrogatus, quid causae sit cur aurum pallescat: Quod, inquit, multos insidiantes habeat.

Idem videns Anaximenes famulos, vasorum multam suppellectilem circumferentes, interrogavit: Cujus illa essent? Illisque respondentibus, Anaximenes: Annon pudet eum, inquit, tam multa habere, cum seipsum ipse non habeat?

Socrates. — Vinum quidem, una cum vase mutatur; opes vero ex eorum qui habent genio componuntur.

Honestiores parti bello sudores; opes, quae laboribus partae sint.

Divitum et prodigorum bona, fico arbori in praerupto et ancipiti loco sitae similia dicebat, unde nihil homines accipiant, sed corvi et milvi; quemadmodum ab illis scorta et assentatores.

Idem interrogatus, quinam essent avari et pecuniarum studiosi: Qui turpia, inquit, lucra venantur, et necessarios amicos contemnunt.

Avarorum divitiae, quemadmodum sol post occasum, viventium neminem recreant.

Euripidis in Danae.

O aurum pulcherrimum mortalibus festivum munus!
Nam neque mater tales blanditias habet:
Non tam chari liberi, non amicus pater.
Quod si Venus tales habet oculorum radios,
Non mirum est ipsam infinitos amatores alere.

Moschionis. — Quemadmodum equorum phalerae nidusque avium, non eis sublimem volatum ac superbiam praestant; sed equis quidem velocitas pedum, avibus vero alarum pernicies: sic nec homini superfluous ornatus ac deliciae, sed bonitas ac beneficentia gloriam pariunt.

571 Apud Persas natus si esses, non studeres A
in Græcia sedes quærere, sed in natali solo beatus
agere. Cur igitur in paupertate natus laboras dite-
scere, non in ea manens vitam feliciter degere?

Vir sobrius, paupertatem ferendi constantia et
strenuitate colens, divitiis nobiliorem præstat.

Ingens dos, liberos meliores non efficit.

Clitarchi. — Continentia, pietatis basis; habendi
cupiditas, injustæ rapacitatis initium. Injustitia
enim ex avaritia nascitur.

Catonis. — Gloria et divitiæ absente prudentia,
parum tuta possessio.

Apollonii. — Non natura, res turpis paupertas;
sed turpi ex causa pauperem esse, id probum est.

Eusebii. — Stulti mortales, qui longe locupletes
sint, tametsi malos, magnifice colunt ac laudant; B
bonos autem, cum viderint pauperes, contemnunt
ac sugillant.

Menandri.

*Animum divitem habeamus necesse est: pecuniæ vero,
Nihil sunt aliud quam objectus ac externus ornatus*
[vita.

*Beatus qui et opibus et mente præditus est;
Is enim probe illis utetur in quibus decet.
Quisquis auro manum supponit,
Etsi non dicit, mala animo cogitat ac decernit.
Nunquam eum felicem judicavi,
Qui valde dives, rebus suis frui non habet.
Dicis, sed quæ dicis, lucri causa dicis.*

Cratonis.

*Nulla est in vita, paupertate major
Calamitas; nam licet bonæ indolis sis,
Tamen ridiculus eris.
Præstat honeste pauperem, quam inhoneste divitem*
[esse;
Illud enim miserationem, hoc reprehensionem affert.

Ex Phavorini comment. — Bæotus septuagenario
major invento thesauro, sublato crure contempsit,
ac velut nihil jam ad ipsum attineret, præteriiit.

Aristonymi. — Quemadmodum enim compotantes
vinum, alii quidem bacchantur ac furunt,
alii mitiori genio fiunt; sic se etiam res in divitiis
habet.

Bionis. — Bion deridiculos eos esse dicebat, qui
divitiis studium ponerent, quas fortuna **572** tri-
buit, illiberalitas servet, benignitas auferat.

Theognidis.

*Non te frustra, Plute, dii venerantur, et omnes,
Namque tibi facile est, non leve ferre malum.
Haud aveo dives fieri, nec multa requiro,
Absque malo paucis vivere sufficet*

Luciani.

*Editus in lucem nudus sum, nudus abibo:
Quid frustra sudo funera nuda videns?*

Simonidis. — Simonides interrogatus, utrum ma-
gis expetendum, divitiæ an sapientia: Nescio, in-
quit: video tamen sapientes divitum januas fre-
quentantes.

Aristidis. — Aristides cognomento Justus, cum
quidam ei dives paupertatem exprobraret: Mihi,

Ἐν Πέρσαις μὲν γεννηθεὶς, οὐκ ἔσπευδες οἰκεῖν
τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' αὐτόθι διάγων εὐτυχεῖν. Ἐν πενίᾳ
δὲ γνηθηθεὶς, τί σπεύδεις πλουτεῖν, ἀλλ' οὐκ αὐτόθι
μένων εὐτυχεῖν;

Τὴν πενίαν ὁ σώφρων καρτερίᾳ καὶ γενναϊότητι
τιμῶν, πλούτου τιμιωτέραν ἀποφαίνει.

Προῖξ πολλὰ τέκνα βελτίονα οὐ ποιεῖ.

Κλειτάρχ. — Ἐγκράτεια κρηπὶς εὐσεβείας·
ὄρεξις κτήσεως, ἀρχὴ πλεονεξίας. Ἐκ γὰρ φιλαρ-
γυρίας ἀδικία φύεται.

Κάτωνος. — Δόξα καὶ πλοῦτος ἄνευ φρονήσεως,
οὐκ ἀσφαλὴ κτήματα.

Ἀπολλωνίου. — Οὐ τὸ πένεσθαι κατὰ φύσιν
αἰσχρὸν, ἀλλὰ τὸ δι' αἰσχρὰν αἰτίαν πένεσθαι, ὄνειδος.

Εὐσεβίου. — Οἱ μάταιοι τῶν ἀνθρώπων, τοὺς μὲν
μεγάλᾳ χρήματι ἔχοντας καὶ φαύλους ὄντας, τιμῶ-
σι τε καὶ τεθαυμάζουσι· τῶν δὲ σπουδαίων, ἐπειδὴν
ἀχρηματίαν καταγνώσιν, ὑπερφρονέουσιν.

Μενάνδρου.

*Ψυχὴν ἔχειν δεῖ πλοῦσιαν· τὰ δὲ χρήματα
ταῦτ' ἔστιν ὄψις παραπέτασμα βίου.*

*Μακάριος ὅστις οὐσίαν καὶ νοῦν ἔχει.
Χρηταὶ γὰρ οὗτος εἰς ἃ δεῖ ταῦτα καλῶς.
Ὅστις ὑπέχει χρυσίῳ τὴν χεῖρα,
Κἂν μὴ φησὶ, πορηρὰ βουλευέται.
Οὐ πρόποτε ἐζήλωσα πλουτοῦντι σφόδρα
Ἄνθρωπον ἀπολαύοντα μηδὲν ὧν ἔχει.
Λέγεις, ἃ δὲ λέγεις, ἔνεκα τοῦ λυβεῖν λέγεις.*

Κράτωνος.

*Οὐκ ἔστι πενίας μείζον οὐδὲν ἐν βίῳ
Σύμπτωμα· καὶ γὰρ ἂν φύσει σπουδαῖος ᾖς,
Καταγέλαστος ἔση.
Καλῶς πένεσθαι μᾶλλον, ἢ πλουτεῖν κακῶς·
Τὸ μὲν γὰρ ἔλεον, τὸ δ' ἐπιτίμησιν φέρει.*

Ἐκ τῶν Φαυωρίνου. — Βοιωτὸς ἐντυχὼν θησαυρῷ
μετὰ ἑβδομήκοντα ἔτη, ἐπάρας τὸ σκέλος ἀπεματά-
ισε καὶ παρήλθεν, ὡς οὐκέτι δυνατὸς πρὸς αὐτόν.

Ὡσπερ τὸν αὐτὸν οἶνον πίνοντες, οἱ μὲν παρρηνοῦ-
σιν, οἱ δὲ πρᾶϋνονται· οὕτω καὶ τὸν πλοῦτον.

Βίωνος. — Βίων καταγελάστους ἔλεγεν τοὺς
σπουδάζοντας περὶ τὸν πλοῦτον, ὃν τύχη μὲν παρ-
έχει, ἀνελευθερία δὲ φυλάττει, χρηστότης δὲ ἀφ-
αίρεῖται.

D

Θεόγγιδος.

*Οὐ σὲ μάτην, ὦ Πλοῦτε, θεοὶ τιμῶσι μάλιστα,
Ἥ γὰρ φηδὴ τὴν κακότητα φέρεις.
Οὐκ ἔραμαι πλουτεῖν, οὐτ' εὐχομαι, ἀλλὰ μοι
[εἶη
Ζῆν ἀπὸ κῶν ὀλίγων οὐδὲν ἔχοντι κακόν.*

Λουκιανῷ.

*Γῆς ἐπέβην γυμνός, γυμνός δ' ἐπὶ γαῖαν ἀπειμι,
Καὶ τί μάτην μοχθῶ, γυμνὸν ὄρων τὸ τέλος;*

Σιμωνίδου. — Σιμωνίδης ἐρωτηθεὶς, πότερον
αἰρετώτερον πλοῦτος, ἢ σοφία· Οὐκ οἶδα, ἔφη· ὁρῶ
μέντοιγε τοὺς σοφοὺς ἐπὶ τὰς τῶν πλουσίων θύρας
φοιτῶντας.

Ἀριστείδου. — Ἀριστείδης ὁ δίκαιος, ὄνειδιζό-
μενος ἐπὶ πενίᾳ ὑπὸ τινος πλουσίου, εἶπεν· Ἐμοὶ μὲν

ἡ πενία οὐδὲν ἱστορήσει κακόν· σοὶ δὲ ὁ πλοῦτος ἄταραχὰς οὐκ ὀλίγας.

Ἰέρωνος. — Ὀνειδιζόμενος ὅτι πολλοὺς ῥητορεύειν διδάξας, ἐπένετο, εἶπεν· Οὔτε γὰρ ἐδίδαξα φιλαργυρεῖν.

Μουσωνίου. — Τῶν μὲν Κροίσου καὶ Κύρου θησαυρῶν πενίαν ἐσχάτην καταψηφιούμεθα· ἓνα δὲ καὶ μόνον πιστεύομεν πλούσιον, σοφόν, τὸν δυνάμενον κτήσασθαι τὸ ἀνευδεῆς πανταχοῦ.

Ξενοφῶντος φιλοσόφου. — Τὴν πενίαν ἔλεγεν αὐτοδίδακτον φιλοσοφίαν εἶναι· ἃ γὰρ ἐκείνη τοῖς λόγοις πείθει, αὕτη τοῖς ἔργοις ἀναγκάζει.

Πολλῶν κακῶν ἐπικάλυμμά ἐστὶν ὁ πλοῦτος.

Ὁ αὐτὸς, τὸν πλούσιον καὶ ἀπαίδευτον ἔφησε, ῥύπον εἶναι περιηργυρωμένον.

Φιλιστίων. — Κἂν μύριων πηχῶν γῆς κύριος ὑπάρχεις, θανῶν γενήσῃ τριῶν ἢ τεσσάρων.

Δημόνακτος. — Εἰσὶ τινες, οἳ τὸν μὲν παρόντα βίον οὐ ζῶσιν, ἀλλὰ παρασκευάζοντες πολλῇ σπουδῇ ὡς ἕτερον βίον βιωσόμενοι, οὐ τὸν παρόντα.

Ἐκ τῶν Ἀριστίππου γυνῶν. — Οὐχ ὥσπερ ὑπόδημα τὸ μεῖζον ἀχρηστον, καὶ ἡ πλείων κτήσις. Τοῦ μὲν γὰρ ἐν τῇ χρήσει τὸ περιττὸν ἐμποδίζει· τῇ δὲ, καὶ ὅλη χρῆσθαι κατὰ καιρὸν ἔξεστι, καὶ μέρει.

Δημοσθένους. — Δημοσθένης ὁ ῥήτωρ, θεασάμενός τινα ἐκφερόμενον φιλάργυρον, ἔφη· Οὗτος βίον ἀβίωτον βιώσας, ἑτέροις βίον κατέλιπεν.

Ζημίαν αἰροῦ μάλλον, ἢ κέρδος αἰσχρόν· τὸ μὲν γὰρ ἄπαξ σὲ λυπήσει, τὸ δὲ, διαπαντός.

Δημοκρίτου. ἄλ. *Θεοφ.* — Τοὺς πολλοὺς τῶν πλουσίων ἔλεγεν ἐπιτρόπους εἶναι, ἀλλὰ μὴ δεσπότας τῶν χρημάτων.

Πλάτωνος. — Ὅστις σῶμα θεραπεύει τὸ ἑαυτοῦ, οὐχ ἑαυτὸν θεραπεύει (1)· ὅστις δὲ χρήματα, οὐθ' ἑαυτὸν, οὔτε τὰ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἔστι πορρωτέρω τῶν ἑαυτοῦ.

Διφίλου.

Εἰ μὴ τὸ λαβεῖν ἦν οὐδ' εἰς πονηρὸς ἦν.
Φιλαργυρία τοῦτ' ἔστιν, ὅταν ἀφελὸς σκοπεῖν.
Τὰ δίκαια, τοῦ κέρδους διαπαντός δοῦλος ἦς.

Ἀνακρέοντος. — Ἀνακρέων δωρεὰν παρὰ Πολυκράτους λαθὼν πέντε τάλαντα, ὡς ἐφρόντισεν ἐπ' αὐτοῖς δυοῖν νύκτοι, ἀπέδωκεν αὐτὰ, εἰπὼν, οὐ τιμᾶσθαι αὐτὰ τῆς ἐπ' αὐτοῖς φροντίδος.

Ἰσοκράτους. — Τίμα τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν δυοῖν ἕνεκα, τοῦ τε ζημίαν μεγάλην ῥαδίως ἐκτίσαι, καὶ τῷ φίλῳ σπουδαίῳ δυστυχούντι βοηθῆσαι· πρό· ἐξ

A inquit, paupertas nihil mali pariet; tibi autem divitiæ, turbas non paucas.

Hieronis. — Cum vituperaretur, quod cum multis rhetoricam docuisset, ipse egeret: Nequa enim, inquit, eos docui avaritiæ studere.

Musonii. — Cræsi quidem Cyrique thesauros extremæ paupertatis damnabimus; unum vero solumque divitem, eum, qui sapiens sit, credemus; qui nimirum justam ubique sufficientiam possidere possit.

Xenophont. philosoph. — Paupertatem a se doctam philosophiam esse dicebat: quæ enim hæc verbo suadet, illa opere cogit.

B Multorum malorum tegumentum est opulentia. Idem, divitem et indoctum, sordes inargentatas esse dicebat.

Philistion. — Vel si fueris terræ decem millium cubitorum dominus, mortuus tamen eris trium aut quatuor.

Demonact. — Sunt quidam qui præsentem vitam non vivunt, sed magno se studio præparant, quasi aliam vitam victuri, non istam.

Ex Aristippi sententiis. — Non ut calceamentum majus inutile est, sic et majores divitiæ: quod enim illius justo majus est, usum impedit; divitiis autem pro temporis locique ratione et universim uti licet, et in parte.

Demosth. — Demosthenes orator videns avarum quemdam funere efferi: Hic, inquit, vitam non vitalem vivens, aliis victum reliquit.

C Damnum magis expete quam turpe lucrum: illud enim semel, hoc semper molestum erit.

573 *Democrit. al. Theocr.* — Multos divitum procuratores esse dicebat, non autem pecuniarum dominos.

Platonis. — Qui corpus curat, rem ille suam, non seipsum curat: qui autem pecunias, neque se ipse, neque sua curat; sed quod a suis quam procul abest.

Διφίλι.

Si nemo acciperet, nullus improbus esset.
Avaritia hæc est, cum omissis spectare
Quæ juris sunt, lucri perpetuo servus es.

Anacreont. — Anacreon cum dono accepisset a Polycrate quinque talenta; unamque et alteram noctem eorum sollicitus egisset, ipsa reddidit, dicens, non se ea tanti æstimare, quanta illis sollicitudo comes sit.

Isocratis. — Duabus ex causis substantiam tuam magni æstima, ut et ingentem facile jacturam resarcias, et amico viro studioso, non æqua utenti

NOTE.

(1) Τὸ ἑαυτοῦ, οὐχ ἑαυτὸν θεραπεύει. Clara sententia, Platonis præsertim sensu, cui totus homo erat anima, non ipse ex anima constans et corpore, uti se res habet in navi et gubernatore: cum tamen corpus res proprie hominis esset et a natura, quasi Deo illi ejus auctore, ad expiandas in illo vitæ superioris culpas. Quem errorem ex illo Origenes mutuatus est. Absurde Gesnerus sensuque

contrario, omnique Platonice philosophice adverso: Qui corpus curat, is non rem suam, sed seipsum curat. Etiam ecclesiastice August. I. *De cura pro mortuis habenda*, hinc fidelium pietatem commendat, curandis suorum funebus; quod illorum corpora eorum essent, longe iis conjunctiora, quam reliqua omnia, quæ exterius adhibentur, ornamenta, vestis, annulus, etc.

fortuna, ejus præstatione subvenias : ad vitæ autem incertum, nihil admodum, sed moderate eam diligas.

Præsentibus contentus esto, et futura quærito.

SERMO XIII.

De virtute qua quis rebus suis contentus est.

Luc. xii, 22. — Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini.

Philipp. iv, 11, 12. — Ego didici, in iis in quibus versor, sufficiens esse. Scio et humiliari, scio et abundare : ubique et in omnibus institutus sum ; et satiari, et esurire ; et abundare, et penuriam pati. Omnia possum in eo, qui me confortat, Christo.

Prov xxx, 8, 9. — Divitias et paupertatem ne dederis mihi, Domine ; sed mihi constitue quæ necessaria sunt et sufficiant, ne forte satiatas mendax inveniar, et dicam : Quis me videt ? aut egestate compulsus furer, et jurem nomen Dei.

Eccli. xl, 18. — Vita, qua sibi sufficiens operarius est, condulcorabitur.

Eccli. xxxi, 24. — Somnus sanitatis in intestinis moderatis.

Basilii. — Quæ animal dispensat, virtus, quod sufficientiæ sit ac tenuioris victus facile digesserit, ac animali, quod nutritur, conveniens atque affine reddiderit : lauto **574** vero apparatu diversique generis assumptis cibis, tumque in finem non valens obsistere, varia morborum genera facit.

Theologi. — Præstat longe pauca bene honesteque habere, quam multa male.

Chrysost. — Non ille dives est, qui multa in censu habet, sed qui paucioribus eget.

Ad justî usus compendia, fratres, non ad voluptatem vita contribuitur. Quod igitur naturæ superfluum est amputantes, quod necessarium est ascisemus.

Niti. — Bonum est intra necessitatis se fines continere, ac ne hoc excedamus cunctis viribus contendere. Nam si quis vel modicum per cupiditatem ad vitæ delicias animum deflexerit, nullus deinceps quominus ulterius progrediatur coercere poterit.

Possessionis justæque substantiæ modus, necessarius est corporis usus : quem superare, dedecus est et luxuria, non amplius necessarius usus. Ut enim tunica ad corporis modulum aptata tum usui est, tum ornamento cedit ; quæ autem undique diffluit et pedibus implicatur, humique indecore trahitur, quidquid operis aggrediari impedimento existit : sic possessio ac substantia, quæ necessarium usum corporis excedit, tum virtuti officit, tum

Α τὸν ἀδηλον βίον μηδὲν ὑπερβαλλόντως, ἀλλὰ μετρίως αὐτὴν ἀγάπα.

Στέργε μὲν τὰ παρόντα · ζήτει δὲ τὰ μέλλοντα.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ' ²⁰

Περὶ αὐταρκειᾶς.

Λουκ. ιβ'. — Εἶπεν ὁ Κύριος · Μὴ μεριμνήσητε τῆ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσηθε.

Φιλιππησ. δ'. — Ἐγὼ ἔμαθον, ἐν οἷς εἰμι, αὐτάρκης εἶναι. Οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν · ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσι μεμύημαι · καὶ χορτάζεσθαι, καὶ πεινᾶν · καὶ περισσεύειν, καὶ ὑστερεῖσθαι. Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ.

Παροιμ. λ'. — Πλοῦτον καὶ πένιν μὴ μοι δῶς, Κύριε · σύνταξον δέ μοι τὰ δέοντα καὶ τὰ αὐτάρκη, ἵνα μὴ πλησθεὶς ψευδῆς γένωμαι, καὶ εἶπω · Τίς με ὄρα, ἢ πενηθεὶς κλέψω (m) καὶ ὀμόσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Σιράχ μ'. — Ζωὴ αὐταρκειᾶς ἐργάτου γλυκανθήσεται.

Σιράχ λ'. — Ὑπνος ὑγείας ἐπὶ ἐντέρων μετρίων.

Βασιλείου. — Ἡ οἰκονομοῦσα τὸ ζῶον δύναμις, αὐτάρκειαν μὲν καὶ λιτότητα ῥαδίως κατεκράσατο καὶ ὑπέκλιψε τῷ τρεφομένῳ · πολυτέλειαν δὲ καὶ ποικιλίαν βρωμάτων παραλαβοῦσα, εἶτα ἀντισχεῖν πρὸς τὸ πέρας οὐκ ἐπαρκέσασα, τὰ ποικίλα γένη τῶν νοσημάτων πεποίηκεν.

Θεολόγου. — Τὸ καλῶς ἔχειν ὀλίγα, πολὺ τιμιώτερον τοῦ κακῶς ἔχειν πολλὰ.

Χρυσοστ. — Οὐ πλούσιός ἐστιν ἐκεῖνος, ὁ πολλὰ κικτημένος, ἀλλ' ὁ μὴ πολλῶν δεόμενος.

Πρὸς χρείαν, ἀδελφοί, οὐ πρὸς ἡδονὴν ἡ ζωὴ συμμετρεῖται. Τὸ οὖν περιττὸν τῆς φύσεως ἀποθέμενοι, τὸ ἀναγκαῖον μόνον ἀσπασώμεθα.

Νελλου. — Καλὸν τοῖς ὄροις τῆς χρείας ἐμμένειν, καὶ φιλοκικεῖν πάσῃ δυνάμει τούτους μὴ ὑπερβαίνειν. Ἐὰν γὰρ ὀλίγον παρενεχθῇ τις ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἐπὶ τὰ ἡδέα τοῦ βίου, οὐδεὶς λοιπὸν ἴσθησι τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω φράν.

Μέτρον κτήσεώς ἐστιν ἡ χρεία τοῦ σώματος · τὸ δὲ ταύτην ὑπερβαίνειν ἀκοσμία λοιπὸν, καὶ οὐκέτι χρεία ἐστίν. Ὡς γὰρ ὁ συμμεμετρημένος τῷ σώματι χιτῶν, καὶ χρεία ἐστὶ καὶ κῆσμος · ὁ δὲ πάντοθεν περιφρέων καὶ τοῖς ποσὶν ἐμπλεκόμενος, καὶ τῇ γῆ μετὰ τοῦ ἀπρεποῦς ἐπισυρόμενος, ἐμπόδιον πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν γίνεται · οὕτως ἡ ὑπερβαίνουσα τὴν τοῦ σώματος χρείαν χρῆσις, καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐστὶν ἐμπόδιον, καὶ πολλὴν ἔχει κατάγνωσιν παρὰ

VARIÆ LECTIONES.

²⁰ In Gesn. Stobæo 49.

NOTÆ.

(m) Ἡ πενηθεὶς κλέψω. Argent. aliaque, πέντης γεννηθεὶς. Habent perinde Vulg. et quæ Græca cum illis conveniunt. Sixtina desiderant, pluraque alia

ad finem libri Prov. quæ etiam agnoscunt Heb. Targ. Syr. etc.

ταῖς εἰν φύσιν τῶν πραγμάτων ἐρευνᾶν δυνα-
μένους.

Κλήμειντ. — Ὀλιγοδείας μὲν ἐρασταί, πολυτέ-
λειαν δὲ, ὡς ψυχῆς καὶ σώματος νόσον ἐκτρεπόμενοι.

Ἡ τῶν ἀναγκαίων κτήσεις καὶ χρήσις, οὐ τὴν ποιό-
τητα βλαβεράν ἔχει, ἀλλὰ τὴν παρὰ τὸ μέτρον
ποσότητα.

Φίλωνος. — Ὁ σπουδαῖος καὶ ὀλιγοδεής, ἀθανά-
του καὶ θνητῆς φύσεως μεθόριον· τὸ μὲν ἐπιδέξ
ἔχων διὰ σῶμα θνητόν· τὸ δὲ μὴ πολυδεές, διὰ ψυ-
χὴν ἐφιεμένην ἀθανασίας.

Δημοκρ. — Αὐταρκίη τροφῆς, μικρὰ νύξ οὐδέ-
ποτε γίνεται.

Κλειτάρχ. — Ὀφείλομεν ἑαυτοὺς ἐθίζειν ἀπὸ B
ὀλίγων ζῆν, ἵνα μηδὲν αἰσχρὸν ἕνεκεν χρημάτων
μάθωμεν.

Σωκράτ. — Σωκράτης ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, Τίς
σοι πλουσιώτερος εἶναι δοκεῖ; εἶπεν· Ὁ ἐλαχίστοις
ἀρχούμενος· αὐτάρκεια γάρ ἐστι φύσεως πλοῦτος.

Ὡσπερ εἰς ὁδὸν τὸν βίον, οὐ τὰ πολλοῦ ἀξία συν-
τίθει ἐφόδια, ἀλλὰ ἀναγκαιότερα.

Βέλτιόν ἐστιν ἐν μιᾷ περιουσίᾳ συστελλόμενον εὐ-
θυμεῖν, ἢ μεγάλης τυγχάνοντα δυστυχεῖν.

Ἀλέξανδρ. — Εἰπόντος αὐτῷ τινος τῶν δοκούν-
των εὐνοεῖν, ὅτι Δύνανται αἱ πόλεις σου πλεῖον παρ-
έχειν ἐξόδους (n), εἶφη· Κηπουρὸν μισῶ τὸν ἐκ ῥιζῶν C
ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα.

Δημοκρίτ. — Τράπεζαν πολυτελέα μὲν τύχη πα-
ρατίθησιν, αὐταρκέα δὲ σωφροσύνη.

Ἐκ τῶν *Ἐπικτήτου* καὶ *Ἰσοκράτ.* — Αὐτάρκεια,
καθάπερ ὁδὸς βραχεῖα καὶ ἐπιτερπής, χάριν μὲν ἔχει
μεγάλην, πόνον δὲ μικρόν.

Ὁχύρωτον σαυτὸν τῇ αὐταρκείᾳ· τοῦτο γάρ
δυσάλωτόν ἐστιν χωρίον.

Σωκράτ. — Ξανθίππης Σωκράτει τῷ ἀνδρὶ ἐπι-
τιμώσης, διότι λιπῶς παρεσκευάζετο ὑποδέξασθαι D
φίλους, εἶπεν· Εἰ μὲν ἡμέτεροί εἰσιν, οὐδὲν ἐκείνοις
μελήσει· εἰ δὲ ἀλλότριοι, ἡμῖν περὶ αὐτῶν οὐδὲν
μελήσει.

ΛΟΓΟΣ ΙΔ' 21.

Περὶ προσευχῆς.

Matth. 5. — Προσευχόμενοι μὴ βαττολογήσητε,

²¹ Est in Gesn. Stob. 294.

(n) Πλεῖον παρέχειν ἐξόδους. Gesn. conjectura
est, legendum εἰς φόρους. Sed mihi non suadet
contra exemplarium fidem; nam etiam εἰσόδος Poly-
lyxeno et veteri Lexico Stephani, ἀνάλωμα est,
sumptus, impensa: enimque alias ἐξόδος expeditio sit,
erit et præstatio vectigalium ac tributorum, quibus

A apud eos, qui rerum naturam scrutari norant,
pessime audit, etiamque atque etiam vituperatur.

Clementis. — Sobrietatis et mediocritatis amato-
res; luxum vero sumptusque profusiores, tanquam
animi corporisque morbum devitantes.

Rerum necessariorum possessio et usus, non qua-
litate noxiam habet, sed quæ modum excedit,
quantitatem.

Philonis. — Vir bonus et paucis egens seu fru-
galis, in immortalis mortalisque naturæ confinio
est: qui nempe indigeat quidem, propter mortale
corpus; sed non multis, qua præditus anima est
appetente immortalitatem.

Democriti. — Sobrio tenuique victui, nunquam
nox brevior existit.

Clitarchi. — Operæ pretium ut nos ipsos ad fruga-
litate exerceamus, ne per occasionem parandarum
opum turpe aliquid condiscamus.

Socratis. — Soerates, quodam interrogante,
quís illi ditior esse videretur, respondit: Cui pau-
cissima sufficerent. In sufficientia enim positæ sunt
naturæ divitiæ.

575 Quasi vitæ iter peracturus, non quæ magni
pretii sint viatico composito, sed quæ in rem ma-
gis necessaria existant.

Præstat una brevique substantia contractum
æquo animo esse, quam magnis opibus ditatum in
eis infortunatum esse.

Alexander. — Cum ei amicorum quidam, eorum-
que qui ejus præcipue rebus studere viderentur,
dixisset, posse urbes, quæ ejus ditionis essent, ma-
jora tributa præstare, respondit: Olitorem odi,
quæ radicebus excindit olera.

Democrit. — Sumptuosam mensam apponit for-
tuna; frugalem vero suisque contentam, sobrietas
ac temperantia.

Ex sententiis Epictet. et Isocrat. — Frugalitas,
suisque contenta vitæ ratio, quasi via brevis ac
delectabilis; magnam quidem habet gratiam, labo-
rem vero exiguum.

Obvalla teipsum virtute suis ipsa contenta sti-
pendiis; hæc enim arx est quam nulla facile vis
expugnare possit.

Socrates. — Cum Xantippe virum suum Socratem
inereparet, quod tenuiore apparatu amicos excipe-
ret, dixit: Si nostri fuerint, nihil curabunt; sin
alieni, eorum nobis nulla habenda ratio sit.

SERMO XIV.

De oratione seu precibus ad Deum.

Matth. vi, 7. — Dum oratis, nolite multum loqui,

VARIÆ LECTIONES.

NOTÆ.

principi ejusque exercitiis tuenda republica suf-
ficiatur. Hinc Biblicum vocabulum ἐξοδῶν et ἐξο-
διάζειν, eodem sensu, quod Seniores ex usu magis
sui temporis, et ut vocem Græcā, usurpaverint,
quam ipsi cuderint.

sicut ethnici : putant enim quod in multiloquio suo exaudientur. Nolite ergo assimilari eis ; scit enim Pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis eum.

Jac. v, 13. — Tristatur quis vestrum ? oret. Aequo animo est ? psallat. Infirmatur quis in vobis ? accersat presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei salvum reddet infirmum, et eriget eum Dominus : et si in peccatis fuerit, remittentur ei.

Prov. xv, 8. — Hostiae impiorum abominatio Domino : preces autem recte ambulantium, acceptae apud eum.

Eccli. vii, 9. — Noli esse pusillanimis in oratione tua.

Eccli. xviii, 22. — Ne impediaris reddere orationem Domino tempore opportuno.

Basilii. — Auris divina, voce non eget ad audiendum. Novit enim statim in ipso motu **576** cordis, ea quae inquiramus, dignoscere. Annon audis quod Moses, cum nihil loqueretur, tacitis suis suspiriis Dominum interpellans (*Rom. viii, 26*), auditus ab eo sit, dicente : *Quid clamas ad me (Exod. xiv, 15)* ?

Iustorum enim operum praesentia, ingentis apud Deum clamoris vicem habet.

Theologi. — Ne abjectioris animi velutque sordidioris notam nobis arcessamus, dum minuta quaedam nec digna satis largientis munificentia, a Deo postulamus.

Chrysost. — Magna quaedam res est oratio, si animo in Deum grato ac candore fiat : si nos ipsos instituamus, ut nedum cum petitiones accipimus, Deo gratias agamus, sed et cum illis frustramur. Quandoque enim dat, quandoque vero non dat, utili utrumque consilio. Sive igitur acceperis, sive non acceperis, etiam non accipiendo, plane accepisti : sive impetraveris, sive non impetraveris, et non impetrando, utique impetrasti. Quandoque enim non accipere, conducibilius est. Nam nisi non accipere haud raro ex nostris rationibus esset, omnino etiam praestaret ac daret. Ita vero non impetrare, ut hoc ipsum utile sit ac commodum,

Cum oratio mundis ex labiis proficiscitur, exque

ὡςπερ οἱ ἔθνηκοι · δοκοῦσι γάρ, ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. Μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδε γὰρ ὁ Πατήρ ὑμῶν ὧν χρεῖζιν ἔχετε, πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν.

Ύακ. ε'. — Κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν ; προσευχέσθω. Εὐθυμεῖ τις ; ψαλλέτω. Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν ; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτόν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι Κυρίου · καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος · κἂν ἁμαρτίας ἢ πεποικηκῶς, ἀφεθήσεται αὐτῷ.

Σολομ. — Θυσίαι ἀσεβῶν βδέλυγμα Κυρίῳ · προσευχαὶ δὲ κατευθυνόντων, δεκταὶ παρ' αὐτῷ.

Σιράχ ζ. — Μὴ ὀλιγοψυχῆσης ἐν τῇ προσευχῇ σου.

Σιράχ ιη. Μὴ ἐμποδίσης τοῦ ἀποδοῦναι εὐχὴν (ο) εὐκαίρως.

Βασιλείου. — Ἡ θεία ἀκοή, οὐ φωνῆς δεῖται πρὸς αἰσθησιν. Οἶδε γὰρ καὶ ἐν τῷ κινήματι τῆς καρδίας γνωρίσαι τὰ ἐπιζητούμενα. Ἡ οὐκ ἀκούεις ὅτι Μωϋσῆς μηδὲν φθεγγόμενος, τοῖς ἀλαλήτοις ἑαυτοῦ στεναγμοῖς (p) ἐντυγχάνων τῷ Κυρίῳ, ἤκούετο παρὰ τοῦ Κυρίου, λέγοντος· *Τί βοᾷς πρὸς με ;*

Ἔργων γὰρ δικαίων παρουσία, μεγαλοφωνία ἐστὶ παρὰ Θεῷ.

Θεολόγου. — Μὴ μικρολογίαν καταγνωσθῶμεν, ἐν τῷ μικρὰ αἰτεῖν ἡμᾶς καὶ τοῦ διδόντος ἀνάξια.

Χρυσοστ. — Μέγα ἀγαθὸν εὐχὴ, ἐὰν μετὰ διανοίας εὐχαρίστου γένηται · ἐὰν παιδεύσωμεν ἑαυτοῦ μὴ μόνον λαμβάνοντες, ἀλλὰ καὶ ἀποτυγχάνοντες εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ. Καὶ γὰρ ποτὲ μὲν δίδωσι, ἀμφοτέρω χρησίμως. Ὄποτε κἂν λάβης, κἂν μὴ λάβης, ἔλαβες ἐν τῷ μὴ ἀπολαβεῖν. Κἂν ἐπιτύχης, κἂν μὴ ἐπιτύχης, ἔτυχες ἐν τῷ μὴ ἐπιτυχεῖν. Ἔστι γὰρ ὅτε τὸ μὴ λαβεῖν λυσιτελέστερον. Εἰ γὰρ μὴ συμφέρον ἡμῖν ἦν πολλακίς τὸ μὴ λαβεῖν, πάντως ἔδωκεν ἂν. Τὸ δὲ συμφερόντως ἀποτυχεῖν, ἐπιτυχεῖν ἐστίν.

impetrare, ut hoc ipsum utile sit ac commodum,

Ὅταν ἐκ καθαρῶν χειλέων ἐξέρχηται δέησις, καὶ

NOTÆ.

(o) Τοῦ ἀποδοῦναι εὐχὴν. Videtur Maximus pro oratione sumpsisse, uti et Vulg. *Ne impediaris orare semper* ; quamvis vox reddendi, magis videatur insinuare volum, quod perinde significat ea vox, ut auctor Hieron. epist. ad Sunium. Qui si oratio et ipsa ut debitum attenditur, qua teneamur Deo, quatenus habet divinam laudem, ejusque confessionem et nostri agnitionem, qua ratione haud dubium eam nobis præceptam esse ; et quidem assiduam, ut magis expressit Paulus I Thess. v, 17, agnovitque interpret in his verbis, nisi pro εὐκαίρως, διεπνεκῶς habuit, quod *assidue* est, et quod ille reddidit *semper* ; utrovis certe adverbio indicavit hic de oratione loqui sacrum scriptorem, de qua et sequentia, πρὶν εὐξασθαι ἑτοίμασον σαυτόν. Vulg. *Ante orationem præpara animam tuam. Nec aliter*

Amb. *Exhort. ad virgines* : nec satis commode reddatur, antequam voveat, ut existimavit Nobilius.

(p) Τοῖς ἀλαλήτοις αὐτοῦ στεναγμοῖς. Inenarrabilibus vertit interpret Rom. viii, quo palam respicit Basilium. Erasm. I Petr. i, τὸ χαρᾶ ἀνεκλάλητον, *gaudio ineffabili*, ubi iterum Vulg. *gaudio inenarrabili*. Hic visum commodius, *tacitis gemitibus* ac mente pressis, nulloque vocis sono divinas aures pulsantibus, quem sensum ea vox nulla vi ferre potest, nec alio accepit Basilium. Alio autem sensu ἀλάλητοι στεναγμοί, quorum in nobis auctor divinus Spiritus, *inenarrabiles gemitus* pro ea vi impetrandi quam habent et præstantia, tali auctore, supra omne quod aut loqui aut intelligere possumus.

ἐκ καρδίας ἀνυποκρίτου, οἶδε φθάσαι τὸ ἀκολάκτου- A
τρον οὖς τοῦ Δεσπότη.

Ὅταν δι' εὐχῆς αἰτησώμεθα τι τὸν Δεσπότην, μὴ
ταχέως ἐξατονήσωμεν· ἀλλὰ τὸ συνεχές τῆς ἀπο-
τυχίας, τῆ συνεχείᾳ τῆς αἰτήσεως ἐκνικήσωμεν.

Ἐν ταῖς ἀναβολαῖς καὶ ἐν ταῖς ὑπερθέσεσι τῶν
ἔωρεῶν τοῦ Θεοῦ, μὴ προκάμνωμεν, μηδὲ προανα-
πίπτωμεν. Πολλάκις γὰρ ὁ Δεσπότης τὴν δοκοῦσαν
ἀναβολὴν, εἰς τὴν τῆς πίστεως γυμνασίαν παρέλκει.

Καλὸν πάντοτε διὰ προσευχῆς ὁμιλεῖν τῷ Θεῷ. Εἰ
γὰρ συντυχία ἀνδρὸς ἀγαθοῦ βελτιοῖ τὸν ἐντυγχάνοντα,
πόσω μᾶλλον τὸ καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτὶ καθομι-
λεῖν τῷ Θεῷ;

Πολλάκις ὁ Θεὸς ἀναβάλλεται τὴν αἴτησιν, οὐ
βουλόμενος ἡμᾶς παρελκῆται, ἀλλὰ τῆ μελλήσει τῆς B
δόσεως τὴν διηνεκῆ προσεδρείαν ἡμῖν σοφίζόμενος.
Οὕτω γὰρ καὶ φιλόστοργοι πατέρες ποιοῦσι, τὰ
ῥῆθυμα τῶν παιδῶν, καὶ πρὸς τὰ παιδικὰ παίγνια
τρέχοντα, πολλάκις ὑποσχέσει δόσεως καὶ δώρου
μεγίστου κατέχουσι παρ' ἑαυτοῖς.

Ἀνθρώπων μὲν γὰρ δεόμενοι, καὶ δαπάνης χρη-
μάτων δεόμεθα καὶ κολαχέας δουλοπρεποῦς, καὶ
πολλῆς περιόδου καὶ πραγματείας χρεία. Οὐ γὰρ
ἐξ εὐθείας αὐτοῖς τοῖς κυρίοις δοῦναι (q) τὴν χάριν
ἐνὶ καὶ διαλεχθῆναι πολλάκις, ἀλλ' ἀνάγκη πρότερον
διακόνους καὶ οἰκονόμους αὐτῶν καὶ ἐπιτρόπους,
καὶ χρήμασι καὶ ῥήμασι καὶ παντὶ θεραπεῦσαι
τρόπῳ, καὶ τότε δι' ἐκείνων τὴν αἴτησιν λαβεῖν.
Ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστιν οὕτως. Οὐ γὰρ δεῖται C
μεσιτῶν ἐπὶ τῶν ἀξιούντων· οὐδ' οὕτως δι' ἐτέρων
παρακαλούμενος, ὡς δι' ἡμῶν αὐτῶν δεόμενων ἐπι-
νεύει τῆ χάριτι.

Εὐηχὸς ἔστιν ἐκείνη ἡ φωνή, καὶ μέχρι τῆς θείας
ἀναβαίνουσα ἀκοῆς· οὐχ ἡ μετὰ τινος διατάσεως γι-
νομένη κραυγή· ἀλλ' ἡ ἀπὸ καθαρᾶς συνειδήσεως
ἀναπτομένη ἐνθύμησις.

Γρηγ. Νύσσης. — Ὁ ἐν καιρῷ προσευχῆς μὴ
πρὸς τὰ λυσιτελοῦντα τῆ ψυχῇ τεταμένος, ἀλλὰ πρὸς
τὰς ἐμπαθεῖς τῆς διανοίας κινήσεις, συνδιατίθεσθαι
τὸν Θεὸν ἀξιῶν, λῆρὸς τίς ἐστιν, ὡς ἀληθῶς, καὶ
βαττολόγος καὶ φλήναφος καὶ φλύαρος, καὶ εἴ τι ἄλλο
τῆς τοιαύτης σημασίας ἐστίν.

Εὐσεβίου. — Ὑπὲρ τῆς κοινῆς χρῆ εὐχεσθαι
πρότερον σωτηρίας, εἰθ' οὕτως ὑπὲρ αὐτῶν.

Νελλου. — Ὡς περ τὰ στρουθία διὰ τῆς τῶν
πτερῶν κινήσεως μετάρσια γίνεται, οὕτω καὶ ὁ
θεοσεβὴς ἄνθρωπος ἀπὸ τῶν ἐπιγείων πρὸς τὰ οὐρά-
νια διὰ προσευχῶν μετατίθησιν ἑαυτόν.

Ἐὰν κακῶς καὶ ἀσυμφόρως αἰτεῖς, καθάπερ

A animo nihil simulationis labe laborante, ad aures
Domini proclive evadet, quas nulla adulatio pulset.

Cum precibus aliquid a Domino petierimus, ne
cito animum despondeamus; sed continuam repul-
sam continua petitionis instantia vincamus.

Dum Deus dona differt morasque nectit, ne defi-
ciamus neve animis concidamus. Sæpe enim Domi-
nus, eam, quæ videtur, dilationem, fidei exercendæ
causa protrahit.

Præclarum est cum Deo jugiter orando confabu-
lari. Si enim viri probi indulta congressio, cum qui
congregiatur inque illum incidat meliore frage
componit, quanto magis quod diu noctuque cum
Deo sermonem misceamus!

Sæpenumero Deus petitionem differt, non quia
velit nos protrahere, sed ut dandi cunctatione, seu
astu quodam, orandi nobis assiduitatem conciliet.
Sic enim et parentes liberorum amantes solent:
segniores quippe liberos, et ad ludiera puerorum
currentes, dandi promissione, doneque maximi spe
illectos, haud raro apud se retinent.

Cum hominum auxilia openique exquirimus,
sumptu nobis et pecuniis 577 opus est, et adula-
tionē servili, multoque ambitu ac negotiosa tracta-
tione. Non enim recta ipsos dandæ rei, ac muneris
arbitros, sæpius etiam alloqui licet, sed necesse
est ut prius famulos domusque eorum præfectos
ac procuratores pecuniis verbisque delinias, mo-
disque omnibus tibi concilies, ac tum demum illo-
rum impetres opera quod flagitas. Non sic autem
in Deo se res habet. Non enim intercessoribus eget
in his qui orant: nec sic obsecrantibus aliis ac no-
bils ipsis rogantibus gratia votis annuit.

Sonora claraque vox est, et ad divinum recta
ascendens auditum, non qui rugitu ac contentione
clamor editur, sed quæ in cælum ex munda con-
scientia cogitatio subvolat.

Greg. Nyss. — Qui orationis tempore, non ad ea
quæ animo conducibilia sunt, intentus, sed libidi-
nosæ mentis cogitationibus distentus, Deum votis
assentiri rogat, is vere delirus est et inepte loquax,
verborumque funditor et blatero, ac si quid aliud
ejusmodi significatus existit.

Eusebii. — Primum pro communi salute precan-
D dum est, deinde pro nobis ipsis.

Nili. — Ut aviculæ alarum motu in sublime tol-
luntur, sic vir pius ac Dei cultor a terrenis ad su-
blimia precum vi ac instantia transfertur.

Dum male, ac secus ac tuis conducat rationibus

NOTÆ.

(q) Αὐτοῖς τοῖς κυρίοις δοῦναι. Ipsos, qui dandi
muneri arbitri sint, penes quos ejus facultas, nec allo-
qui sæpius licet. Clara Chrysostomi hic sententia,
usuque probata, ut vix nisi illa ambitu impetrare
aliquid a principe ullus possit; demerendo scilicet,
qui illo familiarius utantur, iisque admissoribus.
Nihil apte Gesn. Non enim recta ipsis dominis mu-
nus dare licet, aut colloqui; ac si de dando sermo es-
set, non ab eis impetrando, quo orationis scopus
collineat. Nec istud Chrysostomi quidquam officit

intercessioni sanctorum, ac Christi mediationem
excludit; ex quo, ac cujus meritis habent sancti,
quidquid sibi aliisve impetraverint, sive adhuc
agunt in sæculo, sive ab illo erepti sunt, et regnant
cum Christo. Velinque doceant sectarii, quid magis
noceant beatorum jam in cælo suffragia, quam
vita mortali, per quam liquet toties Paulum expe-
tisse, ex eis ipsis qui minores essent, ejusque di-
scipuli et auditores, ut pro se orarent.

potis, velut is, qui febrim ardoris exustus vinum sibi præberi rogat; qui futura prospiciat Deus, tuam minime voluntatem facit, nec quod extra rationem flagitas tribuit.

Ne in oratione divitias quæsieris, non sanitatem, vel ut ho es ulciscaris; non humanam gloriam; sed ea so immodo quæ ad animi salutem conducant.

Quemadmodum ut spiritum ducas nunquam non tempus est ac opportunum, sic neque ut mystica munera ad extremum usque spiritum a Domino petas.

Cum boni alicujus consequendi causa Deum oraveris, nec confestim exauditus fueris; noli negligere neve despondeas animum, sæpe enim petitio tua in rem tuam non conducit.

Aristot. — Qui preces offert, prudens existat necesse est: ne imprudens sibi ipse malum aliquod oret.

Alexander. — **578** Alexander rex, cum Antipater adversus matrem multa scriberet ac criminaretur: Nescis, inquit, Antipater, matris unam lacrymam, multis accusationibus confertas epistolas delere?

Epicuri. — Siquidem Deus humanis se precibus facilem redderet iisque obsequeretur, universum genus humanum quam cito interiret; cum subinde multa et acerba iræ impotentes alii in alios precantur.

Isocrat. — Tunc homines meliore fruge componuntur, cum ad Deum accedunt: eique adeo similes sunt, ut sint benefici et veritatem colant.

Biantis. — Is, cum aliquando una cum impiis quibusdam navigio veheretur, navique procella jactata, illi deos invocarent: Silete, inquit, ne nos sentiant hic navigare.

Eos, qui a diis meliorem mentem peterent, nec ipsi seipsos emendare studerent, stultos dicebat ac stupidos: nec enim pictorem a diis precari, ut lineam dent ac suavem colorem, quin artem ipse didicerit; nec vero ullum evadere musicum ipsa precum vi, nisi condiscantur quæ sunt musices. Eodem modo ne prudentem quidem ullum unquam fore precando, nisi earum rerum disciplinam coluerit.

SERMO XV.

De doctrina et litteris, seu eloquentia et sermone.

Matth. v, 19. — Amen dico vobis, qui fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.

¹¹ In Gesn. Stob. 266.

A ὁ πυρέτων ἄνθρωπος παρακαλεῖ παρασχεῖν αὐτῷ οἶνον, προβλέπων ὁ Θεὸς τὰ μέλλοντα οὐ ποιεῖ τὸ θέλημα σου, οὐδὲ παρέχει τὴν ἀλόγιστον δέησιν.

Μὴ πλοῦτον ἐν δεήσει ζητήσης, μὴ υἱείαν, ἢ τῶν ἐχθρῶν ἄμυναν· μὴ δόξαν ἀνθρωπίνην· ἀλλὰ μόνον τὰ συντελοῦντα πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς.

Ὅσπερ τὸ ἀναπνεῖν οὐδέποτε ἄκαιρον, οὕτως οὔτε τὸ αἰτεῖσθαι παρὰ Κυρίου αἰτήματα μυστικά μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς.

Ὅταν περὶ τινος ἀγαθοῦ παρακαλέσης τὸν Θεόν, καὶ μὴ εἰσακούσῃ σου παραυτίκα, μὴ ἐλιγώρησῃς, μηδὲ ὀλιγοψυχήσῃς· πολλάκις γὰρ πρὸς τὸ παρὸν οὐ συμφέρει σοὶ τὸ αἶτημα.

Ἀριστοτ. — Τὸν εὐχόμενον δεῖ φρόνιμον εἶναι· μὴ λάθῃ τι κακὸν εὐξάμενο; ἑαυτῷ.

Ἀλέξανδρ. — Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς, ἐπεὶ Ἀντίπατρος αὐτῷ πολλὰ κατὰ τῆς μητρὸς ἔγραφεν, Ἄγνοεῖς, ἔφη, Ἀντίπατρε, ὅτι μητρὸς ἐν δάκρυον, πολλῶν διαβολῶν ἐπιστολὰς ἀπαλείφει;

Ἐπικούρ. — Εἰ ταῖς τῶν ἀνθρώπων εὐχαῖς ὁ Θεὸς κατηκολούθει, θάπτον ἂν ἀπόλοιτο πάντες ἄνθρωποι, συνεχῶς πολλὰ καὶ χαλεπὰ κατ' ἀλλήλων εὐχόμενοι.

C *Ἰσοκράτ.* — Οἱ ἄνθρωποι τότε γίνονται βελτίους, ὅταν Θεῷ προσέρχονται· ὅμοιον δὲ ἔχουσι Θεῷ, τὸ εὐεργετεῖν καὶ ἀληθεύειν.

Βίας. — Οὗτος συμπλέων ποτὲ ἀσεβέσι, χειμαζομένης τῆς νεῶς, κάκεινων Θεοῦς ἐπικαλουμένων, Σιγάτε, ἔφη, μὴ αἰσθωνταὶ ἡμᾶς ἐνθάδε πλείοντας.

Τοὺς αἰτουμένους παρὰ τῶν Θεῶν φρένας ἀγαθὰς, καὶ μὴ ἑαυτοὺς παιδεύοντας, ἀναισθήτους ἔφασκεν εἶναι. Οὔτε γὰρ ζωγράφον εὐχόμενον τοῖς θεοῖς δοῦναι αὐτῷ γραμμὴν καὶ εὐχροίαν λαβεῖν ἂν, εἰ μὴ μάθοι τέχνην· οὔτε μουσικὸν γενέσθαι ποτ' ἂν ἔνεκεν εὐχῆς, εἰ μὴ ἂν τὰ μουσικὰ μάθοι. Τὸν δὲ αὐτὸν τρόπον, οὐδ' ἂν φρόνιμόν τινα γενέσθαι εὐχόμενον, εἰ μὴ τούτων τὴν μάθησιν λάθοι.

D

ΛΟΓΟΣ ΙΕ' ¹².

Περὶ διδασχῆς καὶ λόγων (r).

Matth. i'. — Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

NOTÆ.

(r) *Περὶ διδασχῆς καὶ λόγων.* Addit Gesn. sive Antonius, καὶ ὁμιλίαις, quod sit explicatio superioris vocis. Quasi de doctrina, quæ familiari allocutione ac tractatione tradatur; in qua tantus enituit Chrysostomus, illoque superior Gregorius Theolo-

gus, cujus auditor fuit Hieronymus. Non bene itaque Gesnerus, *De doctrina quæ tum sermone tum conversatione sit*, ac si πολιτείας esset loco ὁμιλίας, vel essent hæc duo membra opposita ac subdividentia; quod longe a verō est.

Ύακ. α'. — Ἐστω πᾶς ἄνθρωπος ταχύς εἰς τὸ ἀκούσαι, καὶ βραδύς εἰς τὸ λαλῆσαι. Καὶ, εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίσει, οὗτος τέλειός ἐστι, δυνάμενος χαλιναγωγῆσαι καὶ ὅλον τὸ σῶμα.

Σολομ. — Εἰς ὧτα ἄφρονος μηδὲν λέγε, μὴ ποτε μυχτηρίσῃ τοὺς συνετοὺς σου λόγους.

Σιράχ ΚΑ'. — Ἐξήγησις μωροῦ, ὡς ἐν ἑδίῳ φορτίον· ἐπὶ δὲ χεῖλη συνετοῦ εὐρεθήσεται χάρις.

Βασιλείου. — Μήποτε τῇ ἀμετρίᾳ τοῦ λόγου ἀχρηστα ποιήσωμεν ἡμῖν τὰ φιλοπόνως συνειλεγμένα. Ἄτονουσα μὲν ἡ διάνοια πάντων ὁμοῦ περιδράζασθαι, ὅμοιον πάσχει γαστρὶ, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ κόρου, εἰς πέψιν ἀγαγεῖν τὰ παραπεμφθέντα μὴ δυναμένη.

Βέλτιον τὰς ἑαυτῶν ἡνίας ἐνδιδόναι τεχνικωτέροις, ἢ ἄλλων ἡνιόχους εἶναι ἀνεπιστήμονας· καὶ ἀκοὴν ὑποτιθέσθαι μᾶλλον εὐγνώμονα, ἢ γλῶσσαν κινεῖν ἀπαίδευτον.

Θεολόγου.

Ἄφρωνον ἔργον κρεῖττον ἀπράκτου λόγου.
Βίου μὲν οὐδεὶς πώποτε ὑψώθη διχα,

Λόγου δὲ πολλοὶ τοῦ κενῶς ψοφουμένου.
Ἡ μὴ διδάσκειν, ἢ διδάσκειν τῷ τρόπῳ.

Τοῦ λαλεῖν αἰσχρὰ (s), τὸ ἀκούειν ἀτιμότερον.

Χρυσοστ. — Τότε μάλιστα οἱ μαθηταὶ εἰς τὸν ἀγαθὸν ἀγωνίζονται ζῆλον, ὅταν παρὰ τῶν διδασκάλων ἔχωσι τὰ παραδείγματα.

Οὐκ ἀκίνδυνον ἡ ἀκρόασις, ὅταν ἡ διὰ τῶν ἔργων προσθήκη μὴ γένηται.

Ἐστὶ γνῶσις λόγου χωρὶς, καὶ ἔστι γνῶσις μετὰ λόγου. Καὶ γὰρ εἰσὶ πολλοὶ γνῶσιν μὲν ἔχοντες, λόγον δὲ οὐκ ἔχοντες.

Νείλου. — Περισσὸς πᾶς λόγος πρὸς διόρθωσιν, ὅταν ἡ τῶν ἀκουόντων πρὸς τὸ χεῖρον νεύουσα σπουδὴ, τοῖς κατὰ συμβουλήν λεγομένοις ἐναντίως διάκειται.

Διδύμου. — Τότε ἀνύει διδάσκαλος καὶ πιστεύεται λέγων, ὅταν ἀφ' ὧν πράττει, παιδεύει, κατὰ τὸ, Ὡς ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν.

Μοσχίωνος. — Τὸν προσομιλοῦντα τριχῆ διασκοποῦ, ὡς ἀμείνονά, ἢ ὡς ἤττονα, ἢ ὡς ἴσον· καὶ εἰ μὲν ἀμείνονα, ἀκούειν χρὴ καὶ πείθεσθαι αὐτῷ· εἰ δὲ ἤττω, ἀπειθεῖν· εἰ δὲ ἴσον, συμφωνεῖν.

Δημόνακτ. — Ὁ λόγος, ὡσπερ πλάστης ἀγαθὸς τῆς ψυχῆς περιτίθεται σχῆμα.

Jac. 1, 19; iii, 2. — Sit omnis homo velox ad audiendum, et tardus ad loquendum. Et: Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est: potest etiam freno circumducere totum corpus.

Prov. xxiii, 9. — In auribus insipientis nihil loquaris, ne forte prudentes sermones tuos subsannaverit.

Eccli. xxi, 19. — Narratio stulti quasi sarcina in via: in labiis autem cordati inveniatur gratia.

Basilii. — Cavendum est ne nimia sermonis prolixitate ea reddamus inutilia, quæ magno labore a nobis collecta sunt. Mens enim fatigata factaque debilior, quam ut cuncta simul complecti possit, eodem modo afficitur ac venter, qui ob nimiam saturitatem non sit par coquendis cibis sibi commissis.

579 Præstat sui regendi habenas his, quorum major peritia existat committere, quam aliorum aurigas minus solertes esse; et aures potius præstare benignas, quam linguam indoctam cedere.

Theologi.

Præstat opus tacitum sermoni infecto.

Sine actione vitæque nemo unquam sublimis evectus [est;

Multi sine sermone ac verbo inaniter sonante.

Aut non usurpanda doctrina, aut morum exemplo [tradenda,

Audire turpia, quam loqui inhonestius.

Chrysost. — Tunc præsertim discipuli bona æmulatione accenduntur, cum præclaris magistrorum exemplis fulciuntur.

Haud periculo vacat audire, cum ad ea quæ audieris, accessio ex operibus non sequitur.

Tum scientia est cum eloquendi facultate, tum quæ illius expertus existat. Nam multi sunt habentes quidem scientiam, sed qui sermonem non habeant.

Nili. — Frustra est doctrina ad emendationem, cum auditorum in vitium prona diligentia atque animus, iis quæ consilio dicuntur contrarie afficitur.

Didymi. — Tum magister institutum peragit ac fidem habet, quibus loquitur, dum actione vitæque instituta eruditionem præstat, juxta quod scriptum est: *Quæ cepit Jesus facere et docere* (Act. 1, 1).

Moschion. — Eum qui tecum miscet colloquia, trifariam considera; aut ut præstantiorem, aut ut inferiorem, aut ut parem. Ac quidem si præstantior fuerit, audias operæ pretium est, eique morem geras: sin inferior, noli parere; sin par exstiterit, illi assentire.

Demonact. — Oratio tanquam bonus figulus, animi sibi formam effingit.

NOTÆ.

(s) *Τοῦ λαλεῖν αἰσχρὰ.* Sic emendavi ipso syllabarum servato numero, pro eo quod erat ἀ χρῆ, legitque Gesn., *quæ decet*; cui omnino adjectum officiat. Quomodo enim ἀτιμον et ἀτιμότερον, *turpe, dedecus*, audire vel loqui quæ deceant et officii sunt? Verum hoc tanti decoquebat Gesn. nec in eo mendandi aliquid ei subolebat, sed in eo duntaxat, quod et τὸ λαλεῖν, et τὸ ἀκούειν scriptum est. Quod certe nisi meliori cod. integraque Gregorii sen-

tentia et lucubratione certo emendari non potest. Utrumque alia et alia ratione turpius dici potest. Accepi quod acutius, in eosque jactatur, qui detractoribus et susurronibus faciles aures præbent; quas nisi præberent, nec detractores aut susurrones essent. Ballesdeni cod. hocce titulo, pauca solum initio habet, reliquis in eo desideratis, undecumque id evenerit.

Solonis. — Quantum in bello ferrum, tantum in A civitate ac republica proba rectaque oratio valet.

Idem, sermonem aiebat operum esse simulacrum.

Diogenis — Oratores dicebat studere, ut bene ornateque dicerent; ut autem bene agerent, nullo modo.

Cum Atticus quidam illum accusaret, cur Lacedæmonios propensius laudans non apud eos habitaret? Quia medicus parandæ sanitatis artifex haud cum illis versatur, qui valent.

Eteoclis. — Non dicentis facultatem, sed rei naturam perpendendam esse dicebat.

Socrates. — **580** Aut quam minimum cum potentibus, aut quam jucundissime esse fabulandum.

Non ex verbis res, sed ex rebus verba vigere decet. Non enim verborum causa res struuntur, sed verba ex rebus.

*Suadeant dicentis mores, non oratio.
Bene enim ac ornate loqui malum est,
Si nocumenti aliquid afferat.*

Antagor. — Antagoras cum Thebaidos librum apud Bæotos recitaret, nec recitanti quisquam attenderet, complicato volumine: Merito, inquit, Bæoti vocamini; nam boum aures habetis.

Hieron. — Hic orationem habens auditoremque concilians, tria sibi proposita esse dicebat; ut intelligentes juvaret, rudes doceret, invidos dolore afficeret.

OEnopides. — Aiebat, qualis sit hominis indoles geniusque, talem et sermonem esse.

Romul. — Aiebat Romulus: Vas testeum ictu probari; hominem vero ex sermone.

SERMO XVI.

De correptione.

Joan. v, 14. — Dixit Dominus paralytico: Ecce sanus factus es; jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

I Thess. v, 14. — Rogamus vos, fratres, corripite pusillanimes et inquietos, suscipite infirmos; ac semper quod bonum est sectamini.

Sap. xii, 2. — Idcirco eos qui prolabantur, paulatim arguis, Domine, et de quibus peccant, admonens corripis, ut malitiæ sua liberati, in te credant.

Eccli. xviii, 12. — Misericordia Domini super omnem carnem, arguens et corripiens et convertens tanquam pastor suum gregem.

Basilii. — Violenta namque disciplina firmo animo hæerere non solet: quod autem voluptate et gratia insinuat, id vero firmiter durabiliusque insidet.

Qui jacentem vult erigere, eo qui lapsus est

Σόλωνος. — Ὅσον ἐν πολέμῳ δύναται σίδηρος, τοσοῦτον ἐν πολιτείᾳ λόγος εὖ ἔχων ἰσχύει.

Ὁ αὐτὸς ἔφασκε, τὸν λόγον, εἰδῶλον εἶναι τῶν ἔργων.

Διογένης. — Τοὺς ῥήτορας τὰ δίκαια μὲν ἔφη ἐσπουδακέναι λέγειν, πράττειν δὲ, οὐδαμῶς.

Ἀττικῶ τινος ἐγκαλοῦντος αὐτῷ, διατί Λακεδαιμονίους μᾶλλον ἐπαινῶν, παρ' ἐκείνοις οὐ διατρίβει, οὐδὲ γὰρ ἰατρὸς, ἔφη, ὑγείας ὧν ποιητικὸς ἐν τοῖς ὑγιαίνουσι τὴν διατριβὴν ποιεῖται.

Ἐτεοκλέους. — Μὴ τὰς τῶν λεγόντων, ἔφη, δυνάμεις, ἀλλὰ τὰς τῶν πραγμάτων φύσεις δοκιμάζειν.

Σωκράτης. — Ὡς ἤκιστα τοῖς δυνάσταις, ἢ ὡς ἤδιστα ὁμιλεῖν.

Οὐκ ἐκ τῶν λόγων τὰ πράγματα, ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων τοὺς λόγους δεῖ κρατεῖν. Οὐ γὰρ ἔνεκα τῶν λόγων τὰ πράγματα συντελεῖται, ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων οἱ λόγοι.

*Τρόπος ἔστω πείθων τοῦ λέγοντος, οὐ λόγος.
Τὸ γὰρ λέγειν εὖ, δεινὸν ἔστιν, εἰ φέροι
Τινὰ βλάβην.*

Ἀνταγόρας. — Ἀνταγόρας ἐπεὶ ἀνεγίνωσκε παρὰ Βοιωτοῖς τὸ τῆς Θηβαίδος σύγγραμμα, καὶ οὐδεὶς ὑπεσημαίνετο, κλείσας τὸ βιβλίον, Δικαίως, εἶπε, καλεῖσθε Βοιωτοί· βοῶν γὰρ ὦτα ἔχετε.

Ἰέρων. — Οὗτος ἀκρόασιν ποιούμενος, εἶπε τριῶν ἐστοχάσθαι, τοὺς συνετοὺς ὠφελεῖν, τοὺς ἀπίστους διδάξαι, καὶ τοὺς φθονεροὺς λυπῆσαι.

Οἰνοπίδ. — Οὗτος, ὅποια ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶ, τοιοῦτον ἔφασκεν εἶναι καὶ τὸν λόγον.

Ῥωμύλ. — Οὗτος, τὸν μὲν κέραμον ἐκ τοῦ κοπτοῦ ²³ ἔφη δοκιμάζεσθαι· τὸν δὲ ἀνθρώπον ἐκ τοῦ λόγου.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ' ²⁴.

Περὶ νοουθεσίας.

Ἰωάνν. ε'. — Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ παραλυτικῷ, Ἰδὲ ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένοιτο.

Α' Θεσσ. ε'. — Παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ἀδελφοί, νοουθετεῖτε ὀλιγοψύχους καὶ ἀτάκτους· καὶ ἀντέχετε τῶν ἀσθενῶν, καὶ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώκετε.

Σολομώντος ιβ'. — Διὰ τοῦτο τοὺς παραπίπτοντας κατ' ὀλίγον ἐλέγχεις, Κύριε, καὶ ἐν οἷς ἀμαρτάνουσιν ὑπομιμησῶν νοουθετεῖς, ἵνα ἀπαλλαγέντες τῆς κακίας αὐτῶν πιστεύσωσιν ἐπὶ σέ.

Σιράχ ιη'. — Ἐλεος Κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, ἐλέγχων καὶ νοουθετῶν καὶ ἐπιστρέφων ὡς ποιμὴν τὸ ποίμνιον αὐτοῦ.

Βασιλ. — Βίαιον γὰρ μάθημα οὐ κέφυκε παραμένειν· τὸ δὲ μετὰ τέρψεως καὶ χάριτος εἰσδυόμενον, μονιμώτερόν πως ψυχαῖς ἐνιζάνει.

Ὁ τὸν κείμενον ἐγείρειν βουλόμενος, ὑψηλότερος

²³ Gesn. κόπτον. ²⁴ In Gesn. Stobæo 68.

εἶναι τοῦ πεπτωκότος πάντως ὀφείλει· ὁ δὲ ἐξ A altiore esse omnino necesse est : sin autem pariter collapsus est, alio et ipse qui erigat, indiget.

Θεολ. — Μῆτε τὸ ἀλγεῖν ἀπαρμύθητον, μῆτε τὸ εὖ πράττειν ἀπαιδαγωγῆτον.

Χρυσοστ. — Μὴ ἄλλους ἰατρεύειν ἐπιχειρήσωμεν, αὐτοὶ βρούοντες ἔλχεσιν.

Συμφέρει δάκνεσθαι διὰ τῆς τῶν ῥημάτων ἀληθόνος τοὺς ἀμαρτάνοντας, ἵνα τῆς διὰ τῶν πραγμάτων ἀσχημοσύνης ἀπαλλαγῶσιν.

Μὴ δεῖ βαρύνεσθαι τὴν παραίνεσιν. Εἰ γὰρ βαρύνεσθαι ἔδει, ἐμὲ ἔδει τὸν πολλάκις λέγοντα καὶ οὐκ ἀκούμενον· οὐχ ὑμᾶς, τοὺς ἀεὶ μὲν ἀκούοντας, ἀεὶ δὲ παρακούοντας.

Ἀριστοτ. — Μὴ ἔλαττον ἡγοῦ τοῦ ἐπαινεῖσθαι τὸ νοουθετεῖσθαι.

Διογένης. — Νεκρὸν ἰατρεύειν καὶ γέροντα νοουθετεῖν, ταυτὸν ἐστίν.

Δημοσθ. Πυνθανομένου τινός, πῶς ἂν τις ἑαυτοῦ διδάσκαλος γένηται, ἔπερ ὧν ἐπιτιμᾷ τοῖς ἄλλοις, ἔφη, καὶ ἑαυτῷ ἐπιτιμῶν μάλιστα.

Δημητρίου Φαληρέως. — Ἄ γὰρ οἱ φίλοι τοῖς βασιλεύουσιν οὐ θαρρόυσι παραινεῖν, ταῦτα ἐν τοῖς βιβλίοις γέγραπται.

Ὡσπερ τὸ μέλι τὰ ἠλκωμένα δάκνει, τοῖς δὲ κατὰ φύσιν ἡδύ ἐστίν· οὕτω καὶ οἱ ἐκ φιλοσοφίας λόγοι.

Εὐριπίδ.

Ἄπαντές ἐσμεν εἰς τὸ νοουθετεῖν σοφοί.
Αὐτοὶ δ' ὄταν ποιῶμεν, οὐ γινώσκομεν.

Αἰσώπ. — Αἰσώπος ἔφη, δύο πήρας ἕκαστος ἡμῶν φέρειν· τὴν μὲν, ἔμπροσθεν· τὴν δὲ, ὀπισθεν· καὶ εἰς μὲν τὴν ἔμπροσθεν, ἀποτιθέναι τὰ τῶν ἄλλων ἀμαρτήματα· εἰς δὲ τὴν ὀπισθεν, τὰ ἑαυτῶν· διὸ οὔτε καθορῶμεν αὐτά.

Ἰσοκράτ. — Μηδὲν πονηρῷ πράγματι μῆτε παρίστασο, μῆτε συνηγόρει· δόξεις γὰρ καὶ αὐτὸς τοιαῦτα πράττειν, εἰ τοῖς ἄλλοις πράττουσι βοηθεῖς.

Ἐπικτήτου. — Τὸν νοουθετοῦντα δεῖ πρῶτον τῆς τῶν νοουθετουμένων αἰδοῦς τε καὶ ἀσχύνης ἐπιμελεῖσθαι· οἱ γὰρ ἀπερυθριάσαντες ἀδιόρθωτοι.

Κρεῖττον τὸ νοουθετεῖν τοῦ ὀνειδίζειν· τὸ μὲν γὰρ, D ἡπιόν τε καὶ φίλον· τὸ δὲ, σκληρὸν καὶ ὕβριστικόν· καὶ τὸ μὲν διορθοῖ τοὺς ἀμαρτάνοντας, τὸ δὲ, μόνον ἐξελέγχει.

Ἐμπεδοκλ. — Ἐρωτηθεὶς, διατί σφόδρα ἀγανακτεῖς κακῶς ἀκούων, ἔφη, Ὅτι οὐδὲ ἐπαινούμενος αἰσθήσομαι, εἰ μὴ κακῶς ἀκούων ἀχθήσομαι.

ΛΟΓΟΣ 12^{ος}.

Περὶ παιδείας καὶ φιλοσοφίας.

Ἰωάν. 7^{ος}. — Ἀπέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ

⁹⁸ In Gesn. Stob. 216

Theologi. — Nec tristitia ac dolor omni vacat consolatione, nec rerum prosperitas castigatione.

581 Chrysost. — Ne aliis mederi tentemus, qui ipsi ulceribus scateamus.

Utile est peccantes verborum acrimonia morderi, ut ipsa rerum turpitudine possint liberari.

Non ægre ferendæ sunt admonitiones. Si enim ægre ferendæ essent, me par esset ægre ferre, qui sæpe dicam, et non audiar; non vos, qui semper audiatis, sed nunquam obaudiatis.

Aristotel. — Nihil minus existimā corripī quam B laudari.

Diogen. — Mortuum sanare, et senem corripere, idem fuerit.

Demost. — Percontante quodam quo quis modo sibi ipse præceptor evaserit : Si, inquit, quæ in aliis reprehendit, in se quoque maxime reprehendat.

Demetrius Phaleres. — Ea enim de quibus amici reges admonere non audent, in libris scripta jacent.

Quemadmodum mel exulceratas partes mordet, sanis autem suave est : sic et philosophiæ sermones ac documenta.

Euripid.

Omnes sapientes sumus ut corripiamus.
Nos vero cum jecerimus, non agnoscimus.

C Æsop. — Aiebat Æsopus habere singulos duas peras, alteram ante, alteram retro; ac quidem in anteriori reponere aliorum delicta, in posteriori vero, sua : atque eam ob rem, nec oculate ea videmus.

Isocratis. — Nulli malæ rei aut præsentiam exhibeas, aut favorem præbeas atque defendas. Videberis enim ipse talia agere, si aliis qui agant auxilio fueris.

Epicteti. — Qui sit correpturus, id in primis curare debet, ut eorum qui sint corripiendi, pudori ac verecundiæ consulat. Qui enim semel pudorem amiserint, nullo modo emendari possunt.

Præstat admonere ac corripere, quam exprobrare ac conviciari : illud enim lenitatis et amicitiaæ plenum est, hoc vero acerbum et contumeliosum : atque prius quidem peccantes corrigit, hoc vero solum redarguit.

Empedocl. — Interrogatus cur male audiens etiam atque etiam indigne ferret : Quia, inquit, ne laudes quidem sentiam, nisi male audiens moleste feram.

SERMO XVII.

582 De disciplina seu eruditione et philosophia.
Joan. vii, 14. — Ascendit Jesus ad templum, et

decebat turbas. Mirabantur autem Judæi, dicentes: Quomodo hic scit litteras, cum non didicerit?

I Cor. iii, 18. — Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens. Sapiencia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum.

Prov. i, 20. — Sapientia in viis clamat, et in plateis palam agit.

Eccli. xxvi, 18. — Non est commutatio eruditæ animæ.

Eccli. vi, 18, 19. — Fili, in juventute tua dilige doctrinam: et sicut qui arat et seminat, accede ad eam, et fructus ejus bonos sustine.

Basilii. — Melius est ac conducibilius, cum idiotæ ac imperiti simus, per charitatem Deo proximos fieri, quam qui multa scientia rerumque peritia præditi videamur, in Dominum nostrum maledicos existere.

Similes sunt oculis noctuæ, qui operam otiumque posuerunt inani sapientiæ. Nam et illius oculi noctu robusti sunt; illucente autem sole, hebescunt. Horum quoque mens, inaniam rerum contemplatione acutissima est; veræ autem lucis consideratione obscura ac hebes.

Theologi. — Exploratum existimo apud omnes qui mentis compotes sunt, esse disciplinam (eruditionem, litteras) omnium quæ in hominibus bona habentur, primum.

Qui eruditioni litterisque studetis, ne plus æquo litteris fidatis; nec superflue supraque rationis modum argutari velitis: nec ubique improbe vincere cupiatis, sed est quando etiam honeste vinci sustineatis.

Princeps sapientia, vita laudabilis et Deo expiata.

Prima sapientia contemnere sapientiam, quæ in sermone et verborum strophis, nec non spuris ac superfluis opponendi genere argumentis sita est. Utinam vero mihi liceat quinque verba loqui in ecclesia cum intellectu, quam decem millia in lingua (*I Cor. xiv, 19*).

Neque enim qui in verbis sapiens est, ille mihi sapiens est; neque **583** ille qui lingua quidem volubili, at inconstanti animo ac indisciplinato præditus est: sed si quis pauca de virtute loquitur, multa vero re ipsa præstat, atque doctrinæ vita factisque fidem conciliat. Præstat namque subjecta oculis pulchritudo, quam oratione verbisque descripta; ac quæ manibus teneantur divitiæ, ejusmodi divitiis, quæ sint mera insomniorum figmenta. Sapientia denique, non quæ sermone pompam habeat, sed quæ operibus sit comprobata: *Intellectus enim, inquit, bonus omnibus facientibus eum* (*Psal. cxx, 40*), non autem vocis præconio celebrantibus.

Aut enia exercenda philosophia est, aut honori habenda, si non prorsus ab honesto velimus exce-

A ἐδίδασκε τοὺς ὄχλους. Ἐθαύμαζον δὲ οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες, Πῶς οὗτος οἶδε γράμματα, μὴ μεμαθηκώς;

A' Κορ. γ'. — Εἴ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι ἐν ὑμῖν, ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γινέσθω, ἵνα γένηται σοφός. Ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν.

Παροιμ. α'. — Σοφία ἐν ἐξόδοις ὑμνεῖται, ἐν δὲ πλατείαις παρρησίαν ἄγει.

Σιρὰχ κς'. — Οὐκ ἐστὶν ἀντάλλαγμα οὐδὲν πε- παιδευμένης ψυχῆς.

Σιρὰχ ς'. — Τέχνον ἐν νεότητί σου ἐπίλεξα: παιδείαν καὶ ὡς ἀρροτριῶν καὶ σπείρων πρόσσελθε αὐτῇ, καὶ ἀνάμενε τοὺς ἀγαθοὺς καρποὺς αὐτῆς.

Βασιλείου. — Ἄμεινον καὶ συμφερότερον ἰδιώ- τας καὶ ὀλιγομαθεῖς ὑπάρχειν, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης πλησίον γενέσθαι τοῦ Θεοῦ, ἢ πολυμαθεῖς καὶ ἐμ- πείρους δοκοῦντας εἶναι, βλαπτήμους εἰς τὸν ἑαυτῶν εὐρίσκεισθαι Δεσπότην.

Τοῦ αὐτοῦ. — Ἐοίκασι τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς γλαύ- κης, οἱ περὶ τὴν ματαιὰν σοφίαν ἠσυχοληκότες. Καὶ γὰρ ἐκείνης αἱ ὕψεις νυκτὸς μὲν ἐβρῶνται· ἡλίου δὲ λάμψαντος, ἀμαυροῦνται. Καὶ τούτων ἡ διάνοια, ὀξυτάτη μὲν πρὸς τὴν τῆς ματαιότητος θεωρίαν· πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς κατανόησιν, ἐξ- αμαυροῦται.

Θεολόγου. — Οἶμαι δὲ πᾶσιν ἂν ὁμολογεῖσθαι τῶν νοῦν ἔχόντων, τὴν παιδευσιν τῶν παρ' ἡμῶν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον.

C Οἱ περὶ λόγους, μὴ σφόδρα τοῖς λόγοις θαρρῆτε, μηδὲ σοφίζεσθε περισσὰ καὶ ὑπὲρ λόγον· μηδὲ νικᾶν ἐπιθυμεῖτε πάντα κακῶς· ἀλλ' ἐστὶν ἅ καὶ ἠτῶσθαι καλῶς ἀνέχεσθε.

Σοφία πρώτη, βίος ἐπαινετὸς καὶ Θεῷ κεκαθα- μένος.

Σοφία πρώτη σοφίας ὑπεροχῆν, τῆς ἐν λόγῳ κει- μένης καὶ στροφαῖς λέξεων, καὶ ταῖς κισθῆλαις καὶ περιτταῖς ἀντιθέσσειν. Ἐμοὶ δὲ γένοιτο πάντε λό- γους ἐν ἐκκλησίᾳ λαλεῖν μετὰ συνέσεως, ἢ μυρίους ἐν γλώσσῃ.

D Οὐ γὰρ ὁ ἐν λόγοις σοφός, οὗτός μοι σοφός, οὐδ' ὅστις γλώσσαν μὲν εὐστροφον ἔχει, ψυχὴν δὲ ἄστα- τον καὶ ἀπαιδευτον· ἀλλ' ὅστις ὀλίγα μὲν περὶ ἀρε- τῆς φθέγγεται, πολλὰ δὲ οἷς ἐνεργεῖ παραδείκνυσιν, καὶ τὸ ἀξιόπιστον τῷ λόγῳ διὰ τοῦ βίου προστίθη- σιν. Κρείστων γὰρ εὐμορφία θεωρουμένη, τῆς λόγῳ ζωγραφουμένης· καὶ πλοῦτος ἐν αἰ χεῖρες κατέχουσιν, ἢ ὄνειροι πλάττουσιν. Καὶ σοφία, οὐχ ἡ τῷ λόγῳ λαμπруνομένη, ἀλλ' ἡ διὰ τῶν ἔργων ἐλεγχόμενη. Σύνεσις γὰρ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν, φησὶν, ἀλλ' οὐ τοῖς κηρύττουσιν.

Ἡ γὰρ φιλοσοφία, ἢ τιμητέον φιλοσοφίαν, εἴ- περ μὴ μέλλομεν παντι ὡς ἐξω τοῦ καλοῦ πίπτειν.

μηδὲ ἀλογίαν κατακριθῆσθαι λογικοὶ γεγονότες, **A** dere, et cum rationales facti simus, et rationis cultu ad rationem properemus, brutorum genio atque indole absentiae rationis labem notataque incurrere.

Σοφώτεροι γὰρ τῶν πολλῶν οἱ κόσμου χωρίζαντες ἑαυτοὺς, καὶ τῷ Θεῷ τὴν βίον καθιερώσαντες.

Οὐδὲν ἀναλωτότερον φιλοσοφίας, οὐδὲν ἀλυπότερον. Πάντα ἐνδύσει πρότερον ἢ φιλόσοφος. Δύο ταῦτα δυσκράτητα, θεὸς καὶ ἄγγελος, καὶ τὸ τρίτον, φιλοσοφία. [Ἔστι γὰρ φιλόσοφος] αἶψος ἐν ὕλῃ, ἐν σώματι ἀπερίγραπτος, ἐπὶ γῆς οὐράνιος, ἐν πάθεισιν ἀπαθής, πάντων ἠττώμενος πλὴν φρονήματος· νικῶν τῷ νικᾶσθαι τοὺς κρατεῖν νομίζοντας. **U**nam ego sapientiam novi, ut nempe Deus timeatur. *Initium enim sapientiae timor Domini* (Psal. cx, 10; Eccli. i, 16). *Et: Finem loquendi omnem audi; Deum time, et serva mandata* (Eccl. xii, 15).

Ἐγὼ μίαν σοφίαν οἶδα, τὸ φοβεῖσθαι Θεόν. Ἄρχή τε γὰρ σοφίας, φόβος Κυρίου. Καὶ, Τέλος λόγου τὸ πᾶν ἄκουε, τὸν Θεὸν φοβοῦ, καὶ τὰς ἐντολάς φύλασσε.

Ποιήσατε δικαιοσύνης ὄπλον, καὶ μὴ θανάτου, τὴν παιδεύειν.

Χρυσόστ. — Ὡς περ γῆν μὴ βρεχομένην οὐκ ἔστι κλῆν μυρία λάβη σπέρματα στάχυας ἐξενεγκεῖν· οὕτω ψυχὴν οὐκ ἔστιν μὴ ταῖς θεαῖς Γραφαῖς φωτισθεῖσαν, κλῆν μυρία τις ἐκχέη ῥήματα, καρπὸν τινὰ ἐπιδείξασθαι.

Διδύμι. — Ἐντυγχάνειν δεῖ ταῖς θεαῖς Γραφαῖς. Ὡς περ γὰρ ὁ οἶνος πινόμενος ἀναπαύει λύπην, καὶ μεταβάλλει καρδίαν εἰς εὐφροσύνην· οὕτως ὁ πνευματικὸς οἶνος εἰς χαρὰν μεταβάλλει τὴν ψυχὴν.

Τὸ εἰδέναι τινὰ ὅτι ἀγνοεῖ, σοφίας ἐστίν· ὡς καὶ τὸ εἰδέναι ὅτι ἠδίκησε, δικαιοσύνης.

Τὸν γνωστικὸν οὐδέποτε τὸ πλουτεῖν γήθειν ποιεῖ, οὐδὲ τὸ χρημάτων ἀπορεῖν εἰς ταπεινώσειν ἄγει· τῆς ἀρετῆς καὶ σοφίας αὐτὸν ὑπερυψώσεως, καὶ ὑπερώνω αὐτῶν ἵστασθαι παρασκευαζούσης.

Φίλωνος. — Ἀνάγκη ἀπειρία καὶ κακία ἠνώχου, τὰ ὑπεξευγμένα κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι καὶ βράθρων· ὡς περ ἐμπειρία καὶ ἀρετὴ διασώζεσθαι.

Ἀμύχανον τὰ μεγάλα πρὸ τῶν μικρῶν παιδεύειν θῆναι.

Κλήμεντ. — Ἐπεταί τῇ γνώσει τὰ ἔργα, ὡς τῷ σώματι ἡ σκιά.

Πλουτάρχου. — Ὁνειρώ εἰσικεν ὁ τῶν ἀπαιδευτῶν βίος, κενὰς ἔχων φαντασίας.

Οὔτε ἐν ἰχθύσι φωνήν, οὔτε ἐν ἀπαιδευτοῖς ἀρετὴν δεῖ ζητεῖν.

Οὔτε ὕδωρ θαλερὸν, οὔτε ἀπαιδευτὸν ψυχὴν ταράσσειν δεῖ.

Δυσάρεστοι ὄντες οἱ ἀπαιδευτοί, καθάπερ ἐξ οὐκιῶν, τῶν προαιρέσεων καθ' ἡμέραν μετακίζονται.

Οἱ μὲν ξένοι, ἐν ταῖς ὁδοῖς, οἱ δὲ ἀπαιδευτοί, ἐν τοῖς πράγμασι διαπλανῶνται.

Πλάτωνος. — Πᾶσα ἐπιστήμη χωριζομένη δι-

Majori sapientia quam pro vulgi ratione content, qui saeculo sese subducentes, vitam Deo consecrarunt.

Nihil inexpugnabilius philosophia, nihilque a noxa laeque immunius. Omnia prius cedent, quam philosophus. Duo sunt invicta, Deus et angelus; necnon tertium, philosophia. Est enim philosophus immaterialis in materia, in corpore incircumscribitus, coelestis cum in terra versetur, in affectibus nihil eis obnoxius; qui cunctus victoria cedat, praeterquam animi sensu ac prudentia: qui eo quod vincitur, qui se victores existiment, vincat.

Unam ego sapientiam novi, ut nempe Deus timeatur. *Initium enim sapientiae timor Domini* (Psal. cx, 10; Eccli. i, 16). *Et: Finem loquendi omnem audi; Deum time, et serva mandata* (Eccl. xii, 15).

Arma justitiae, non mortis, correctionem facite.

Chrysost. — Quemadmodum terra nisi imbre infusa ac irrigata, tametsi iussita, susceperit semina, spicas proferre non potest: sic neque animus divinis Scripturis non illuminatus, fructum unquam protulerit, etiamsi quis verba innumera apud eum effundat.

Didymi. — Legendae sunt divinae Scripturae. Uti enim vini potus dolorem sedat; et cor ex tristitia in letitiam transfert; sic spiritale vinum gaudio perfundit animam.

Quod quis sciat se nescire, sapientiae est; ut et quod sciat se injuriam fecisse, justitiae.

Sapientis animam nec divitiae gaudio **584** efferrunt, nec inopia ac pecuniarum egestas in humilia deprimit, quem scilicet virtus ac sapientia alta attollant, illisque superiorem constituent.

Philonis. — Necessae est aurigae imperitia et malitia, jumenta per praecipua agi atque barathra; vicissimque illius peritia et virtute fore incolumia.

Fieri non potest ut majora, ante ea quae minora sunt, docearis.

Clementis. — Opera scientiam sequuntur, haud secus ac corpori comes est umbra.

Plutarchi. — In somnio similis est rudium vita ac indoctorum, inanes specie ludentes cogitationes habens.

Neque in piscibus vox, neque in indoctis ac indisciplinatis virtus querenda est.

Nec aquam turbidam, nec indoctum animum ac indisciplinatum, commovere par est.

Indocti, cum morosi sunt, quasi ex aedibus, ex suis quotidie institutis migrant.

Peregrini quidem, in viis; in loci vero, in negotiis errant.

Omnis scientia, justitiae reliquisque virtutibus

minime conjuncta, versutia, laud vero sapientia, A
apparet.

Isocratis. — Uti apem, quibuslibet floribus insi-
dentem, ex singulis quod sit utile, videmus decer-
pere; sic et disciplinæ cupidus decet, nullius
expertes, ea quæ conducant, undique legere.

Diligentius verborum atque doctrinæ quam pe-
cuniarum deposita servato.

Aristot. — Beatitudo, non in multarum rerum
censu ponenda est, sed in animo bene constituto.
Neque enim quisquam corpus beatum dicat, quod
splendidis vestibibus colluceat, sed quod sanum sit
ac robustum, etiamsi eorum quæ dicta sunt, ei
nihil suppetat. Eodem modo et animus si fuerit
eruditus, qui ejusmodi fuerit, ejusque generis B
homo, beatus dicendus est; non si rebus externis
splendidus ornatus, ipse homo nihili fuerit. Nam
nec equum, si ornamenta aurea habeat et pretiosa
magni æstimamus, cum ignavus sit: sed qui optime
corpore constitutus est ac generosus, hunc maxime
laudare solemus. Quemadmodum enim si quis
herus vernis suis deterior sit, deridiculus habeat-
ur: sic 585 eos miseros judicamus, quibus con-
tingit ut quas possident opes, ipso eorum genio,
majori in pretio habendæ sint.

Demosth. — Demosthenes aiebat doctrinæ radi-
cem amaram esse, fructus autem dulces.

Democrit. — Disciplina, iis quidem qui rebus C
secundis utantur, ornamentum est; iis vero qui
adversis, refugium.

Civitates appensis donariis; animos disciplinis
ornandos esse.

Socrates. — Divitem quemdam indoctum conspi-
catus: Ecce, inquit, aureum mancipium.

Idem interrogatus, inter animalia quodnam pul-
cherrimum esset, respondit: Homo qui sit disci-
plinis ornatus.

Expobrante quodam quod barbare loqueretur:
Ego quidem, inquit, sermone barbarus sum, vos
autem moribus.

Idem interrogatus, quænam optima esset disci-
plina: Dediscere mala, respondit.

Demonact. — Indocti, tanquam pisces capti, dum D
trahuntur, silent.

Diogen. — Rogatus quod onus terra gravissimum
sustineret: Indoctum, inquit, hominem.

Eristippus Cyrenæicus philosophus adolescentes
hortari solebat, ut talia sibi viatica quærent,
quæ cum ipsis in naufragio enatare possent.

Solon. — Cum ei quandoque probro verteretur,
quod intentata lite oratorem mercede redemisset:
Sane, inquit, nam et cœnam instructurus coquum
conduco.

Cleanthes. — Aiebat Cleanthes eos, qui disci-
plinis carebant forma, duntaxat a bestiis differre.

A καιρόνης και τῆς ἄλλης ἀρετῆς, πανουργία, ἀλλ'
οὐ σοφία φαίνεται.

Ἰσοκράτ. — Ὡσπερ τὴν μέλιτταν ὀρώμεν, ἐφ'
ἅπαντα μὲν τὰ βλαστῆματα καθίζανουσιν, ἀφ' ἐκά-
στου δὲ τὰ χρήσιμα λαμβάνουσιν· οὕτω δεῖ καὶ τοὺς
παιδείας ὀρεγομένους, μηδενὸς μὲν ἀπείρως ἔχειν,
πανταχόθεν δὲ τὰ χρήσιμα συλλέγειν.

Μᾶλλον τήρει τὰς τῶν λόγων, ἢ τὰς τῶν χρημά-
των παρακαταθήκας.

Ἀριστοτ. — Νομίζομεν δὲ τὴν εὐδαιμονίαν οὐκ
ἐν τῷ πολλὰ κεκτηῆσθαι γίνεσθαι· μᾶλλον δὲ, ἐν τῷ
τῆ ψυχῆ εὖ διακεῖσθαι. Καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐ τὸ
λαμπρῶ ἐσθῆτι κεκοσμημένον, φαίη τις ἂν εἶναι
μακάριον, ἀλλὰ τὸ τὴν ὑγίαν ἔχον καὶ σπουδαίως
διακείμενον, καὶν μηδὲν τῶν παρακειμένων αὐτῷ
παρῆ. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ψυχῆν, ἐὰν ἡ πε-
παιδευμένη, τὴν τοιαύτην καὶ τὸν ἄνθρωπον εὐδαι-
μονα προσαγορευτέον ἐστίν· οὐκ ἂν τις ἐκτὸς ἢ λαμ-
πρῶς κεκοσμημένος, αὐτὸς δὲ μηδενὸς ἀξίος. Οὕτε
γὰρ ἵππον ἐὰν φέλλια χρυσᾶ καὶ σκεύη ἔχει πολυτε-
λῆ, φαῦλος ὢν, τὸν τοιοῦτον ἀξιόν τινος νομίζομεν
εἶναι· ἀλλ' ὅς ἂν διακείμενος ἢ σπουδαίως, τοῦτον
μᾶλλον ἐπαινοῦμεν. Ὡσπερ γὰρ εἰ τις τῶν οἰκετῶν
αὐτοῦ χεῖρων εἴη, καταγέλαστος ἂν γένοιτο· τὸν
αὐτὸν τρόπον, οἷς πλείονος ἀξίαν τὴν κτῆσιν εἶναι
συμβέβηκεν τῆς ἰδίας φύσεως, ἀθλίους τούτους εἶναι
δεῖ νομίζειν.

Δημοσθ. — Οὗτος, τὴν μὲν ῥίζαν τῆς παιδείας
ἔφη εἶναι πικράν· τοὺς δὲ καρποὺς, γλυκαῖς.

Δημοκρίτ. — Ἡ παιδεία, εὐτυχοῦσι μὲν ἐστὶ
κόσμος, ἀτυχοῦσι δὲ, καταφύγιον.

Τὰς μὲν πόλεις ἀναθήμασι· τὰς δὲ ψυχὰς, μαθή-
μασι δεῖ κοσμεῖν.

Ξωκράτ. Ἰδὼν πλούσιον ἀπαιδευτον, ἔφη, Ἰδοῦ
καὶ τὸ χρυσοῦν ἀνδράποδον.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, τί τῶν ζώων κάλλιστόν ἐστι,
ἔφη, Ἀνθρώπος παιδεία κοσμούμενος.

Ὁνειδιζόμενος ὑπὸ τινος ὅτι βαρβαρίζει, ἔφη,
Ἐγὼ μὲν τῷ λόγῳ, ὑμεῖς δὲ τῷ τρόπῳ.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, τί ἀριστόν ἐστι μάθημα,
ἔφη, Τὸ ἀπομαθεῖν τὰ κακά.

Δημόνακτ. — Οἱ ἀπαιδευτοὶ, καθάπερ οἱ ἀλιευό-
μενοὶ ἰχθύες, ἐλκόμενοι σιγῶσι.

Διογένης. — Ἐρωτηθεὶς, τί γῆ βαρύτερον βα-
στάζει, ἔφη, Ἀνθρώπον ἀπαιδευτον.

Ἐρίστιππος ¹⁶ ὁ Κυρηναῖκος φιλόσοφος, παρεκε-
λεύετο τοῖς νέοις τοιαῦτα ἐφόδια κτᾶσθαι, ἅτινα αὐτοῖς
καὶ ναυαγήσασιν συνεχολυμβήσει.

Σόλ. — Ὁνειδιζόμενός ποτε, ὅτι δίκην ἔχων ἐμι-
σθίσαστο δῆτορα, Καὶ γὰρ, ἔφη, ὅταν δεῖπνον ἔχω,
μάγειρον μισθοῦμαι.

Κλεάνθ. — Κλεάνθης, τοὺς ἀπαιδευτοὺς, μόνῃ
τῇ μορφῇ τῶν θηρίων διαφέρειν.

VARIE LECTIONES.

¹⁶ Ἀρίστιππ. Gesn.

Γλύκων. — Γλύκων ὁ σοφὸς, τὴν παιδείαν ἔλεγεν ἅτερον ἄτυλον εἶναι.

Ἐμπεδοκλ. — Ἐμπεδοκλῆς ὁ φυσικὸς πρὸς τὸν λέγοντα, ὅτι Οὐδένα σοφὸν δύναμαι εὐρεῖν κατὰ λόγον, εἶπε, Τὸν γὰρ ζητοῦντα σοφὸν, αὐτὸν πρότερον εἶναι δεῖ σοφόν.

Ἰέρων. — Ἰέρων ὁ Σικελὸς τύραννος, Ξενοφάνους τοῦ Κολοφωνίου ποιητοῦ ψέγοντος "Ὀμηρον, ἠρώτησεν αὐτὸν, Πόσους οἰκέτας ἔχεις; τοῦ δὲ εἰπόντος, Δύο, καὶ τούτους μόγις τρέφειν* Οὐκ αἰσχύνῃ, φησὶν, "Ὀμηρον ψέγων, ὅς μετηλλαχὼς πλείονας ἢ μυρίους τρέφει;

Καπίωνου φιλοσόφ. — Φιλόσοφος ²⁷ ἔχων δύο μαθητάς, ἓνα μὲν ἀφυῆ, φιλόπονον δὲ· ἕτερον δὲ εὐφυῆ, ἀργὸν δὲ, εἶπεν, Ἀμφότεροι ἀπόλλυσθε, ὅτι σὺ μὲν θέλων, οὐ δυνήσῃ· σὺ δὲ δυνάμενος, οὐ θέλεις. **B** *bis ambobus actum est, idcirco quia, tu cum velis, non poteris; tu autem qui valeas, minime vis.*

Ὁ αὐτὸς ἔλεγε, μεγάλους δεῖ λαμβάνειν μισθοὺς μαθητῶν τοὺς διδασκάλους· παρὰ μὲν τῶν εὐφυῶν, ὅτι πολλὰ μαθάνουσι· παρὰ δὲ τῶν ἀφυῶν, ὅτι πολὺν κόπον παρέχουσιν.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, τί αὐτῷ γέγονεν ἐκ φιλοσοφίας, ἔφη, Τὸ ἀνεπιτάκτως ποιεῖν, ἃ τινες διὰ τὸν ἐκ τῶν νόμων φόβον ποιῶσιν.

Φιλιστίων.

Μαθημάτων φρέντιζε μᾶλλον, ἢ χρημάτων.
Τὰ γὰρ μαθήματα εὐπορεῖ τὰ χρήματα.
Ἐκ τοῦ παθεῖν γίνωσκε καὶ τὸ συμπαθεῖν.
Καὶ σοὶ γὰρ ἄλλος συμπαθήσεται παθῶν.
Τὰ σπουδαῖα μελέτα καὶ τὸν νέμον.
Ἐάν τι παρημακῶς μαθήσῃς, μὴ αἰσχύνου,

Βέλτιον γὰρ ὀψιμαθῆ καλεῖσθαι ἢ ἀμαθῆ.

Θεόκριτ. — Θεόκριτος ὁ Χίος ἀφουῶς ποιητοῦ ἀκρόασις ποιούμενος, ἐρωτιόμενος ὑπ' αὐτοῦ, ποῖά ἐστι καλῶς εἰρημένα, ἔφη, Ἄ παρέλιπες.

Τοῦ αὐτοῦ. — Ὁ μὲν γεωργὸς, τὴν γῆν· ὁ δὲ φιλόσοφος τὴν ψυχὴν ἐξημεροῖ.

Ἐκ τοῦ Δημοκράτ. Ἰσοκράτ. καὶ Ἐπικτήτου. — Τῆς παιδείας ὡσπερ χρυσοῦ τὸ καλὸν ἐν παντὶ τόπῳ τίμιον.

²⁸ *Σοφίαν ὁ ἀσκήων, ἐπιστήμην τὴν περὶ Θεοῦ ἀσχεῖ.*

Τοῦ αὐτοῦ. — Οὐδὲν ἐν ζώοις κάλλιστόν ἐστιν, **D** ὡς ἄνθρωπος παιδείᾳ κεκοσμημένος.

Ἀριστοτ. — Ταῖς μὲν πόλεσι τὰ τεύχη, ταῖς δὲ φυχαῖς ὁ ἐκ παιδείας νοῦς, κόσμον καὶ ἀσφάλειαν παρέχεται.

Δημοκρίτ. ²⁹ — Νεανίσκου ἐν θεάτρῳ ἐναθρονομένου, καὶ λέγοντος σοφὸν εἶναι, πολλοῖς ὀμιλήσας σοφοῖς, εἶπέ τις, Καγὼ πολλοῖς πλουσίοις, ἀλλὰ πλούσιος οὐκ εἰμί.

Glycon. — Glycon sapiens, doctrinam sacrum asylum esse dicebat.

Empedocl. — Empedocles, naturalis philosophus, querente quodam quod neminem ratione atque animo sapientem offenderet, respondit: Nempe oportet eum, qui sapientem sit quæsiturus, prius sapientem esse.

Hieron. — Hieron Siculus tyrannus, cum Xenophanes Colophonius poeta Homerum vituperaret, quot famulos haberet, interrogavit. Illeque respondente, se duos habere, vixque illis alendo esse: Non te pudet, inquit tyrannus, Homerum vituperare, qui plures decem millibus fatis functus alit?

Capion philosophus binos habens discipulos, alterum quidem tardo ingenio, sed labore strenuum; alterum vero proba indole naturaque habilem, sed otiosum ac segnem, dixit. **586** *Vobis ambobus actum est, idcirco quia, tu cum velis, non poteris; tu autem qui valeas, minime vis.*

Idem dicebat, magistros a discipulis ingenti stipendio donandos esse: ab iis qui felici ingenio sint ac ingenui, quod multa discant; ab iis vero qui tardo ac rudi, quod molestiæ plurimum exhibeant.

Idem interrogatus, quid ex philosophia commodi esset consecutus, respondit: Ut a me ipse ac injussus faciam, quæ alii quidam legum meorum præstant.

Philistion.

Majorem disciplinæ curam adhibe, quam pecuniis: Nam disciplinæ pecunias suppeditant.
Dolendo etiam condolere discito.
C *Nam et alius tibi condolescet, qui ipse alias doluit.*
Quæ sunt seria legemque meditator.
Si quid effeta jam ætate didiceris, non te pudeat.

Præstat enim audire, qui sero didiceris, quam qui indoctus sis.

Theocrit. — Theocritus Chius audito rudi poeta et illepedo, percontante illo: Quænam scite eleganter dicta essent: Ea, inquit, quæ omisisti.

Ejusdem. — Agricola terram, philosophus animum excolit.

Ex Democratis (al. Demonact.), Isocrat. et Epicteti sententiis. — Scientiæ, sicut auri, magna ubique existimatio est.

Is, qui sapientiam colit, eam quæ de Deo est, scientiam colit.

Ejusdem. — Nullum est adeo pulchrum animal, ut homo litteris ac eruditione ornatus.

Aristot. — Urbibus quidem mænia, animis autem, mens ex disciplinis exulta decus et munimentum præstat.

Democrit. — Cum juvenis in theatro gloriaretur, et sapientem se prædicaret, ut qui cum multis sapientibus versatus esset, respondit quidam: Ego etiam cum multis divitibus versatus, non tamen dives sum.

VARIÆ LECTIONES.

²⁷ In Melissa aliis Theocriti subjectum. ²⁸ Bal. τοῦ αὐτοῦ, id est Democratis, ut et sequentia. ²⁹ Τοῦ αὐτοῦ Gesn.

Idem ait haud æquum esse, cum qui sit eruditus A inter eos qui ineruditi sunt sermones conferre, uti neque sobrium inter ebrios.

Ejusdem. — Idem dicebat: Eum qui disciplinis instituitur, tribus his egere, scilicet genio, exercitatione ac tempore.

OEnopides. — OEnopides, viso juvene multos libros habente, eorumque sibi copiam parante: Non arcæ, inquit, sed pectori.

Idem dicebat, libros eorum qui docti essent commentarios esse; eorum vero qui indocti, monumenta.

Idem dicebat mentem genium esse, 587 eruditus quidem bonorum auctorem; ineruditus vero, malorum.

Socrat. — Socrates philosophus interrogatus, B quidnam in vita jucundissimum esset, respondit: Eruditio et virtus, rerumque ignotarum lustratio.

Stilpo. — Stilpo Megaricus philosophus, capta patria ac direpta a Demetrio tyranno, ductus ad regem, et ab eo interrogatus, num et ipse aliquid amisisset? Eorum, inquit, quæ mea sunt, nihil; etenim doctrinam habeo et eruditionem; reliqua vero, quid est cur potius mea, quam obsidentium ducam?

Idem cum a Demetrio direpta urbe sic rogaretur: Num quid tuarum rerum tibi ablatum est, Stilpo? Nihil, inquit.

Non armenta mihi quisquam mea abegit, equosve; et alioqui nullum vidi militum, qui virtutem C humeris sublatam auferret.

Lasus. — Lasus Hermeneus interrogatus, quidnam sapientissimum esset: Experientia, inquit.

Idem, dicente ei rudi artis pictore: Opere tectorio illinc domum tuam, ut eam pingam: Minime ait, sed tu eam prius pinge. ut postea illinam.

Protagor. — Protagoras, nec artem sine exercitatione, nec exercitationem sine arte aliquid esse dicebat.

Epicuri. — Non specie tenus ac simulate capescenda philosophia, sed vere. Non enim necesse habemus ut valere videamur, sed ut reipsa valeamus.

Demonact. — Idem interrogatus, quis ejus præceptor exstiterit: Atheniensium, inquit, tribunal; nempe obscure significans, rerum negotiorumque experientiam, omni sophistica disciplina esse præstantiorem.

Ὁ αὐτὸς ἔφη, οὐ καλὸν πεπαιδευμένον ἐν ἀπαιδεύτοις διαλέγεσθαι, ὡς περ οὐδὲ νήφοντα μεθύουσιν.

Τοῦ αὐτοῦ ³⁹. — Ὁ αὐτὸς ἔλεγεν, ὅτι ὁ παιδευόμενος τριῶν τούτων χρῆται, φύσεως, μελέτης, χρόνου.

Οἰνοπίδ. — Οἰνοπίδης ὄρων μαιράκιον πολλὰ βιβλία κτώμενον, ἔφη, Μὴ τῇ κισσιῶν ἀλλὰ τῷ στήθει.

Ὁ αὐτὸς ἔλεγε, τὰ βιβλία, τῶν μὲν μεμαθηκότων ὑπομνήματα εἶναι, τῶν δὲ ἀμαθῶν μνήματα.

Ὁ αὐτὸς εἶπε, τὸν νοῦν παραίτιον δαίμονα, τοῖς μὲν πεπαιδευμένοις, ἀγαθῶν· τοῖς δὲ ἀπαιδευτοῖς, κακῶν εἶναι.

Σωκράτ. — Σωκράτης ὁ φιλόσοφος ἐρωτηθεὶς, Τί ἥδιον ἐν τῷ βίῳ; ἔφη, Παιδεία καὶ ἀρετὴ καὶ ἰστορία τῶν ἀγνοουμένων.

Στίλπων. — Στίλπων ὁ Μεγαρικὸς φιλόσοφος, ἀλούσης αὐτοῦ τῆς πατρίδος ὑπὸ Δημητρίου τοῦ τυράννου καὶ διαρπαγείσης, ἀναχθεὶς ἐπὶ τὸν βασιλέα, καὶ ἐρωτώμενος, εἴ τι δὴ αὐτὸς ἀπώλεσε, τῶν ἐμῶν μὲν οὐδὲν, ἔφη· τὸν γὰρ λόγον καὶ τὴν παιδείαν ἔχω· τὰ δὲ λοιπὰ, διατί μᾶλλον ἐμὰ, ἢ οὐχὶ τῶν πολιορκούντων;

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς τῆς πόλεως αὐτοῦ διαρπαζομένης ὑπὸ Δημητρίου, Μὴ καὶ τῶν σῶν, Στίλπων, τί ἀφαιρεῖται; εἶπεν, Οὐδέν.

Οὐ γὰρ πάποτε' ἐμὰς βοῦς ἤλασαν, οὐδὲ μὲν ἔππους· ἄλλως τε δὲ, οὐδένα στρατιωτῶν ἀρετὴν ἐπ' ὤμων ἐκφέροντα εἶδον.

Λάσος. — Λάσος ὁ Ἑρμηνεύς (1) ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, τί εἴη σοφώτατον, Πεῖρα, ἔφη.

Ὁ αὐτὸς, ἀφουοῦς ζωγράφου λέγοντος αὐτῷ, Κονιάσον σου τὴν οἰκίαν, ἵνα αὐτὴν ζωγραφίσω, ἔφη, Οὐ μὲν οὖν, ἀλλὰ πρότερον αὐτὴν ζωγράφησον, ἵνα μετὰ ταῦτα ἐγὼ αὐτὴν κονιάσω.

Πρωταγ. — Πρωταγόρας ἔλεγε, μηδὲν εἶναι, μήτε τέχνην ἄνευ μελέτης, μήτε μελέτην ἄνευ τέχνης.

Ἐπικούρ. — Οὐ προσποιεῖσθαι δεῖ φιλοσοφεῖν, ἀλλ' ὄντως φιλοσοφεῖν. Οὐ γὰρ προσδεόμεθα τοῦ δοκεῖν ὑγιαίνειν, ἀλλὰ τοῦ κατ' ἀλήθειαν ὑγιαίνειν.

Δημιώνακτ. — Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, τίς αὐτοῦ διδάσκαλος γεγονὸς εἴη, Ἴδὸ τῶν Ἀθηναίων, ἔφη, βῆμα, ἐμφαίνων ὅτι ἡ διὰ τῶν πραγμάτων ἐμπειρία, κρείττων πάσης σοφιστικῆς διδασκαλίας ἐστίν.

VARIAE LECTIOES.

³⁹ Al. Δημάδης.

NOTÆ.

(1) Λάσος ὁ Ἑρμηνεύς. Sic etiam habuit Gesn. expressitque in versione *Hermeneus*, etsi ea vox illi in Græcis excidit. Emendatius Suid. Λάσος Χηθρίνου, Ἑρμιονεύς, πόλεως τῆς Ἀχαιῶν, *Lasus Chabrinus F. Hermionensis ex Hermione urbe Achaicæ*; quem antiquissimum memorat circa VII olymp. tempore Darii Hystaspis F., qui primus de musica librum scripserit, dithyrambum in certamen deduxerit, et orationum iudiciale genus docuerit:

unus e septem sapientibus nonnullis habitus, loco Pimandri. Sive ergo Ἑρμῆνη sive Ἑρμόνη dicta est ejus civitas, patronymicum est, quod sic ex illa vel a Suida vel a Maximo vocatus est. Facit cum Suida et Stephanus, qui ipse Ἑρμόνην vocat, et rationem appellationis, sive etymum affert, ut dicatur Ἑρμιον, quasi Ὀρμιον, id est, portus, quod Jupiter et Juno ex Creta eo appulerint.

ΛΟΓΟΣ· ΙΗ' ²¹.

Περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας.

Λουκ. ις'. — Ἀπέλαθες σὺ τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακὰ· νῦν δέ, ὅδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι.

Α'. Κορ. δ'. — Ἀχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν καὶ διψῶμεν καὶ γυμνητεύομεν, καὶ κολαφιζόμεθα, καὶ ἀστατοῦμεν ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσίν.

Σιράχ ιβ'. — Ἐν ἀγαθοῖς ἀνδρός, οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἐν λύπῃ, καὶ ἐν κακίᾳ αὐτοῦ καὶ ὁ φίλος διαχωρισθήσεται (u).

Σιράχ ιη'. — Μνησθητι καιρὸν λιμοῦ ἐν καιρῷ πλησμονῆς· πτωχείαν καὶ ἔνδειαν ἐν ἡμέρᾳ πλούτου. Ἀπὸ πρωτῆ ἕως ἑσπέρας μεταβάλλει ὁ καιρὸς.

Σιράχ θ'. — Μὴ ζηλώσης δόξαν ἀμαρτωλῶν.

Ἐξ Ἐπιγρ.

Ὡς κε [ὡς δὲ] φέρει τὸ φέρον σε φέρειν, [φέρου ²²· εἰ δ' ἀπειθήσεις, καὶ σαυτὸν βλάβῃς, καὶ τὸ φέρον σε φέρειν.

Θεολόγου. — Ὅταν εὐπλοεῖς, μάλιστα μέμνησο ζάλης.

Τίς οἶδεν, εἰ ὁ μὲν διὰ κακίαν κολάζεται, ὁ δὲ ὡς ἐπαιρόμενος (v) αἴρεται· ἀλλὰ μὴ τούναντίον, ὁ μὲν διὰ πονηρίαν ὑψοῦται, ὁ δὲ δι' ἀρετὴν δοκιμάζεται;

Χρυσόστ. — Ἐν μόνον πεισθῆναι χρῆ, ὅτι συμφερόντως ἡμῖν ἅπαντα οἰκονομεῖται παρὰ Θεοῦ. Τὸν δὲ τρόπον μηκέτι ζητεῖν, μήτε ἀγνοοῦντας ἀσχάλλειν ἢ ἀθυμεῖν. Οὔτε γὰρ δυνατόν ταῦτα εἶδέναι, οὔτε συμφέρον· τὸ μὲν, διὰ τὸ θνητοῦς εἶναι· τὸ δὲ, διὰ τὸ ταχέως εἰς ἀπόνοιαν αἰρεσθαι.

Νελλου. — Οὐ χρῆ ἐπὶ παντὶ πτώματι καὶ πάσῃ ἀμαρτίᾳ ἀνθρώπου ἐπαίρεσθαι, οὐδ' ἐπιχαίρειν ποτὲ τῷ ὑποσκελισθέντι, κἂν εἰ δοκεῖ ὁ τοιοῦτος ἐχθρὸς φόνιος εἶναι.

Θρῆνει τὸν ἀμαρτωλὸν εὐθηνοῦντα· τὸ ξίφος γὰρ αὐτῷ τῆς δίκης ἐπιτείνεται.

Διατί δίκαιοι ἀσθενοῦσι καὶ πένονται, ἄδικοι δὲ αἴρονται καὶ πλουτοῦσι; Φημί, ἵνα οἱ μὲν στεφανωθῶσιν, οἱ δὲ αἰωνίως τιμωρηθῶσιν.

Πάντων σου τῶν πραγμάτων κατευοδοιμένων, ἐκδέχου μεταβολήν· καὶ πάλιν ποτὲ ὑπὸ ἀπροσδοκῆ-

A

SERMO XVIII.

De secundis rebus atque adversis.

Luc. xvi, 25. — Recepisti tu bona tua in vita tua et Lazarus similiter mala. Nunc autem hic consolationem habet, tu vero cruciaris.

I Cor. iv, 11. — Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis cædimur, et instabiles sumus operantes manibus nostris.

Eccli. xii, 9. — In bonis viri, inimici ejus in tristitia; **588** in malis autem, etiam amicus disjungetur.

Eccli. xviii, 25. — Memento famis in tempore saturitatis; mendicitatis et egestatis in die divitiarum. A mane ad vesperam mutatur tempus.

B Eccli. ix, 16. — Noli æmulari gloriam peccatorum.

Ex Epigram.

Ut te fata volunt, sic fertor : sin minus, ipse

Mærorem quæres, fataque te rapient.

Theologi. — Cum secunda uteris navigatione, tum tempestatis maxime debes meminisse.

Quis scire possit, an hic propter vitia puniatur, ille qua præstat virtutis laude efferatur; aut contra, hic propter improbitatem extollatur, ille propter virtutem probetur?

Chrysost. — Unum hoc certum tenere debemus; sic ut nobis utile est, cuncta Deum dispensare; nec modus quod id fiat, curiosius inquirendus; vel si ille nos lateat, ægre ferendum atque dolendum. Nam neque fieri potest ut hæc sciamus, nec vero scire ex nostris existit rationibus; tum quod mortales sumus, tum quod inani fastu ac insolentia facile extollimur.

Nili. — Quidquid ruinæ alicui acciderit, quidquid peccaverit, cavendum ne inde extollamur, autve ei qui supplantatus fuerit, unquam insultemus, vel si ille capitalis hostis noster extiterit.

Peccatorem luge secundis rebus utentem; quippe cui divinæ ultionis gladius intentetur.

Quid causæ est cur justis infirmi sint rerumque egestate premantur; injusti vero honores ac divitias consequantur? Nempe ut illi coronentur, hi vero æternis suppliciis crucientur.

D Cum tibi prospere cedunt omnia, tum mutationem time; ac rursus, si quando inexpectatis

VARIÆ LECTIONES.

²¹ In Gesn. Stob. 248. ²² ἄλλ'. Εἰ τὸ φέρον σε φέρει, φέρει καὶ φέρου.

NOTÆ.

(u) Ὁ φίλος διαχωρισθήσεται. Sic et modo Græca. Vulg. In malitia illius amicus agnitus est; unde liquet legisse διαγνωσθήσεται, velut etiam II, 30, in filiis suis agnoscitur vir, ubi Græca, ἐν τέκνοις αὐτοῦ γνωσθήσεται ἀνὴρ· quo utroque loco interpret. tempus mutavit: sed parum refert. Vox quoque nihil abhorret. At quod κακίαν malitiam reddit, parum aptum est, aut ex usu ejus vocis: liquet enim κακίαν idem hic esse ac κάκωσιν, mala, afflictionem, argumntum, et si quid ejusmodi est, quæ Latine nemo dicat malitiam.

(v) Ὡς ἐπαιρόμενος. Mendum esse liquet, cui

vellem fecisset medicinam Gesnerus medicus. Fortitan videar fecisse, mutando ἐπ' ἀρετῇ, quod oppositum τῷ, διὰ κακίαν. Sic certe clara Gregorii sententia, ipsa expressa in Ecclesiaste, quod omnia omnibus eveniant; nec raro tristiora justis ac probis, quam malis et sceleratis, ne quis jam terrenæ felicitatis causa virtutem colat, quidquid olim carnales Judæi. Sic tenendum judicium, quidquid boni aut mali cuiquam evenerit: cujus memorem crebrius voluissem illust. Annalium Patrem; magno onere hinc suos levaturum Annales, puriusque ex historici munere illos edituram.

calamitatibus densaque malorum procella convolutus fueris ac obseptus, mitiora cogita ac meliora.

Philonis. — Lætari malis alienis, etsi aliquando æquum, at non humanum.

Qui secundis rebus modum ac disciplinam teneat is, iisdem afflictis, mœrensque ac dolens consolari non respuat.

Maximum enim calamitosis præsidium, vicissitudinis spes, quodque melior rerum status ob oculos versetur.

Inducta plaga viro prudenti disciplina **589** sit; nec raro calamitas ærumnaque rerum prospero statu præstat.

Maxima calamitas viro, qui rebus adversis utatur, quod nec suppetat qui consolari ac relicere possit.

Magnum afflictis rebus remedium, quam ex animo miserationem inferas; quodque vere condoleas magnam partem calamitatis levat.

Evagrii. — Homini non levi, quævis levis calamitas est.

Plutarchi. — Nec ægrum aureis pedibus lectus juvet, nec stolidum insignis prosperitas.

Ægris medicos, iis autem qui rebus afflictis sint, amicos adesse decet.

In ebrietatibus, bacchantur plurimi; rebusque adversis ac malis appetiti, mente emoveantur.

Infirmo onus imponere, eique qui animo indisciplinato sit, ut res prospere cedant, facere, idem prorsus existit.

Splendidæ fortunæ, haud secus ac ventorum turbines, magna naufragia faciunt.

Ut qui cœlo sereno navigant, in promptu habent quibus tempestatem levant: sic et sobrii catique homines rebus prosperis præpararunt, quæ adversis adjumenta existant.

Ægrotantis victus ratio, et insipientis prosperitas, res morosa est.

Haud abnuat fortuna a mali certaminum positōris indole, haud raro victorem coronantis, cujus nihil strenui operis est.

Fortuna sagittarii instar, quandoque quidem in nos jaculans, ut in scopum quemdam, metam attingit; quandoque vero in ea quæ nobis adjacent propiusque circumstant.

Quod rebus tristibus uteris, tege, ne gaudium inimicis feceris.

Isocratis. — Calamitatem nemini exprobraveris: communis enim fortuna, et incertum quid futurum sit.

Nihil rerum humanarum firmum putato. Sic enim nec in prosperis gaudio diffunderis, nec in adversis æquo justius tristis eris.

Etiā solers gubernator quandoque naufragium facit; utiturque rebus adversis qui fultus virtute sit.

Democriti. — Generam bonum assecutus, nactus

Α των συμφορῶν κυκλούμενος, φαντάζου τὰ χρηστὰ καὶ κρείττονα.

Φίλων. — Χαίρειν ἐπὶ ταῖς ἐτέρων ἀτυχίαις, εἰ καὶ δίκαιόν ποτε, ἀλλ' οὐκ ἀνθρώπινον.

Οὐ μὴ τὸ ἀλγεῖν ἀπαραμύθητον, εἰ μῆτε τὸ εὖ πράττειν ἀπαιδαγώγητον.

Μεγίστη γὰρ ἐπικουρία τοῖς ἀτυχοῦσι, μεταβολῆς ἐλπίς, καὶ τὸ κρείττον ἐν ὀφθαλμοῖς κείμενον.

Πληγὴ τοῖς εὖ φρονοῦσι παιδεύμα γίνεται, καὶ κρείττων εὐημερίας πολλάκις κακοπάθεια.

Μεγίστη συμφορὰ ἀνθρώπῳ εὐσπραγοῦντι, καὶ ἡ ἐρημία τοῦ ἀνακτησομένου.

Μέγα τῷ ἀτυχοῦντι φάρμακον ἔλεος ἀπὸ ψυχῆς εἰσφερόμενος· καὶ τὸ συναλγεῖν γνησίως, πολὺ τι κουφίζει τῆς συμφορᾶς.

Εὐαγρίου. — Πᾶσα συμφορὰ κούφη ἐστὶν ἀνδρὶ μὴ κούφῳ.

Πλουτάρχ. — Οὔτε τὸν ἀρρώστοῦντα ἡ χρυσόπους ὠφελεῖ κλίνη, οὔτε τὸν ἀνόητον ἡ ἐπίσημος εὐτυχία.

Τοῖς μὲν νοσοῦσιν ἰατροὺς· τοῖς δὲ ἀτυχοῦσι, φίλους δεῖ παρεῖναι.

Ἐν μὲν ταῖς μέθαις παροῖνοῦσιν· ἐν δὲ ταῖς ἀτυχίαις παρανοοῦσιν οἱ πλεῖστοι.

Ἀρρώστοῦντι φορτίον ἐπιθεῖναι, ἢ ἀπαιδεύτῳ ψυχῇ εὐτυχίαν, ταυτὸν ἐστίν.

Αἱ ἐπιφανεῖς τύχαι, καθάπερ οἱ σφοδροὶ τῶν ἀνέμων, μέγала ποιοῦσι ναυάγια.

Ὅσπερ οἱ ἐν εὐδίᾳ πλέοντες, καὶ τὰ πρὸς τὴν χειρῶνα ἔχουσιν ἔτοιμα· οὕτως οἱ ἐν εὐτυχίᾳ φρονοῦντες εὖ, καὶ τὰ πρὸς τὴν ἀτυχίαν ἡτοιμάκασι βοηθήματα.

Νοσοῦντος δίαίτα, καὶ ἀφρονος εὐτυχία, τὸ δυσᾶρεστον.

Ἔοικεν ἡ τύχη φαύλῳ ἀγωνοθέτῃ· πολλάκις γὰρ τὸν μηδὲν-πράσσοντα στεφανοῖ.

Ἡ τύχη καθάπερ τοξότης, ποτὲ μὲν ἐπιτυγχάνει βάλλουσα ἐφ' ἡμᾶς, ὥσπερ ἐπὶ τινα σκοπὸν· ποτὲ δὲ ἐπὶ τὰ σύνεγγυς παρακείμενα ἡμῖν.

Ἀτυχίαν κρύπτε, ἵνα μὴ τοὺς ἐχθροὺς σου εὐφράνης.

Ἰσοκρ. — Μηδὲν συμφορὰν ἐνειδίσης· κοινὴ γὰρ ἡ τύχη, καὶ τὸ μέλλον ἀόρατον.

Νόμιζε μηδὲν εἶναι τῶν ἀνθρώπινων βέβαιον. Οὕτω γὰρ οὔτε εὐτυχῶν ἔση περιχαρῆς, οὔτε δυστυχῶν περιλυπός.

Καὶ κυβερνήτης ἀγαθὸς ἐνίστα ναυαγεῖ· καὶ ἀνὴρ σπουδαῖος ἀτυχεῖ.

Δημοκρίτ. — Γαμβρόν δὲ μὲν ἐπιτυχῶν, εὖρεν

υῖόν· ὁ δὲ ἀποτυχὼν, ἀπώλεσε καὶ θυγατέρα. A est filium; in malum vero qui incidit, etiam filiam amisit.

Σωκράτ. — Καλὸν μὲν ἐπὶ τῆς ἐστίας φαίνεσθαι τὸ πῦρ λαμπρόν· ἐπὶ δὲ τῆς ἀτυχίας, τὸν νοῦν.

Σωκράτης. — Οἱ μὲν ἀκρατεῖς ἐν ταῖς ἀρρώστιας, οἱ δὲ ἄφρονες ἐν ταῖς εὐτυχίαις εἰσὶ δυσθεράπευτοι.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τί λυπεῖ τοὺς ἀγαθοὺς; ἔφη, Εὐτυχία πονηρῶν· φιλεῖ γὰρ εὐήμερα παράλογος, ὕβρειως ἔργα προκαλεῖσθαι.

Ὅν ἡ τύχη προπηλακίζει, καὶ παρὰ τῶν πράων οὕτως μάστιγας εὐρίσκει.

Δημόνακτ. — Οὔτε οἱ ἄμουσοι τοῖς ὄργανοις, οὔτε οἱ ἀπαίδευτοι ταῖς τύχαις δύνανται συναρμόσασθαι.

Δείκνυσιν ἡ μὲν τροπή, τὸν κατὰ ἀλήθειαν ἀνδρεῖον· ἡ δὲ ἀτυχία, τὸν φρόνιμον.

Ἐκ τῶν Φαυωρίνου. — Εὐτυχῶν μὴ ἔσο ὑπερήφανος· ἀπορήσας, μὴ ταπεινοῦ· τὰς μεταβολὰς τῆς τύχης γενναίως ἐπίστασο φέρειν.

Ἀλέξανδρ. — Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς ἰδὼν Διογένην κοιμώμενον ἐν πίθῳ, ἔφη, ὦ πίθε μεστὲ φρενῶν· ὁ δὲ φιλόσοφος ἀναστὰς, ἔφη· ὦ βασιλεῦ μέγιστε.

Θέλω τύχης σταλαγμὸν, ἢ φρενῶν πίθον,
Ἦς μὴ παρούσης (x), δυστυχοῦσιν αἱ φρένες.
Ἦρὸς ἔν τις ἀντέφησε τῶν φιλοφρόνων,
Ῥατὶς φρενῶν μοι μᾶλλον, ἢ βυθὸς τύχης,

Ἦς μὴ παρούσης δυστυχοῦσιν αἱ φρένες.

Ἐπικούρου. — Ἡ ταπεινὴ ψυχὴ, τοῖς μὲν εὐημερήμασιν ἐχαυνώθη· ταῖς δὲ συμφοραῖς, καθηρέθη.

Δημοσθ.³³ — Τὸν μὴ βουλόμενον γενναίως φέρειν ἀτυχίαν, μηδ' εὐτυχίαν ἔφη δύνασθαι.

Κυψέλου Κορινθ. — Εὐτυχῶν μέτριος ἴσθι· ἀτυχῶν δὲ, φρόνιμος.

Ἐκ τοῦ Ἐπικτήτου καὶ Ἰσοκράτ. — Οἱ πεπαιδευμένοι καθάπερ οἱ ἐκ παλαίστρας, κἂν πέσωσι, ταχέως καὶ ἐπιδεξίως ἐκ τῆς ἀτυχίας ἐξανίστανται.

Τὸν λογισμὸν ὡσπερ ἰατρὸν ἀγαθόν, ἐπικαλεῖσθαι δεῖ ἐν ἀτυχίᾳ βοηθόν.

Εὐτυχίας ὡσπερ μέθης ἄφρων ἐπὶ πλεῖον ἀπαλάσας, ἀνοητότερος γίνεται. D

Τῶν εὐτυχοῦντων ἀνταγωνιστῆς ὁ φθόνος.

Ὁ μεμνημένος τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ἐπ' οὐδενὶ τῶν συμβάντων δυσχερανεῖ.

Εἰς μὲν τὸ εὐπλοῆσαι, κυβερνήτου καὶ πνεύματος·

VARIÆ LECTIONES.

³³ Gesn. Δημητρ. Φαλ.

NOTÆ.

(x) Ἦς μὴ παρούσης. Ita etiam, hocque ordine Ball. et quos laudat Gesn. codd. Ipse versum hunc quintum repræsentat, ac τὸ, ἧς, quod priore sensu palam τύχην referat, sapientiæ reddit, referendo ad βανίδα. Ego utrumque malim, nec nisi scribæ inscitia, alterutrum expunctum fuisse: sic enim

Socrat. — In foco ignem; adversis rebus animum splendide lucere, id vero præclarum est.

590 Socrates. — Gulæ incontinentes, ægra valetudine; prosperoque rerum successu stulti curatu difficiles.

Idem interrogatus: Quidnam viros bonos mœrore afficiat, respondit: Malorum felicitas; proclive enim, quam nulla ratio frenet prosperitas, injuriam verbis factisque provocat.

Quem suggillat fortuna, is, et ab eis qui mites sunt ac probi verbera offendit.

Demonact. — Ut musicæ rudes organis, sic indisciplinati haud valent fortunæ aptari.

B

Eum qui vere fortis sit ostendit accepta clades inque fugam versa acies; qui vero prudens, adversa fortuna.

Ex Phavor. Comm. — Cum rebus prosperis uteris, noli superbia efferi; cum in angustia rerumque inops exstiteris, ne animo dejiciaris: fortunæ mutationes fortiter ferre noveris.

Alexander. — Alexander rex, Diogenem in dolio dormientem cernens: O dolium, inquit, sapientiæ plenum. Philosophus autem cum assurrexisset: O regum maxime, inquit.

Malo fortunæ stillam, quam sapientiæ dolium, Cujus absentia misere cum sapientia agitur. Cui quidam ex sapientiæ studiosis respondit, C Pluris mihi est sapientiæ gutta, quam fortunæ pelagus, Cujus absentia misere cum animo agitur.

Epicuri. — Humilis pusillusve animus, prosperitatibus inflatur ac tumet: adversis autem rebus fastum ponit ac dejicitur.

Demosth. — Qui sinistram fortunam ferre nequeat, eum ne dextram quoque ferre posse aiebat.

Cypsel. Cor. — In læta fortuna moderatus esto: in tristi, prudens.

Ex Epict. et Isocrat. — Qui sint eruditi, haud secus ac ii qui in palæstra certant: tametsi casum fecerint, cito ac sagaciter ab infortunio emergunt.

Rationis opem, ceu boni medici, adversis rebus invocare convenit.

Demens secundis rebus quasi ebrietatis poculo uberius fruens, ipse seipso dementior redditur.

Eorum, qui prosperis rebus utuntur, adversarius est livor.

Qui meminerit quidnam sit homo, quidquid accidat, nihil moleste tulerit.

591 Ad faustam navigationem gubernatore opus

³³ Gesn. Δημητρ. Φαλ.

(x) Ἦς μὴ παρούσης. Ita etiam, hocque ordine Ball. et quos laudat Gesn. codd. Ipse versum hunc quintum repræsentat, ac τὸ, ἧς, quod priore sensu palam τύχην referat, sapientiæ reddit, referendo ad βανίδα. Ego utrumque malim, nec nisi scribæ inscitia, alterutrum expunctum fuisse: sic enim

salse dictum, quod ita, ipsis ejusdem verbis vir prudens sobriusque Diogeni regegit, non satis ex philosophi persona locuto, dum fortunam sapientiæ sanæque menti prætulit. Itaque repetere malui, etsi in versione eundem leporem et argutiam servare non licuit.

est et vento; ad vitæ vero felicitatem ratione ar-

teque.
Prosperitate, dum adest, tanquam autumnî fructibus frui decet.

A ratione alienus est, qui ea, quæ naturali necessitate contingunt, indignanter fert.

Bias. — Infortunatum eum dicebat, qui infortunium non ferret.

Idem interrogatus, quidnam difficile foret: Rerum, inquit, in deterius mutationem strenue ferre.

Zeno. — Zeno Citius facta naufragio, suisque omnibus amissis, nihil molle aut non generosum locutus est; sed: Euge, inquit, fortuna, quod ad pallium hoc nos redegeris.

Hieron. — Idem interrogatus, quisnam felix esset ac beatus, respondit: Is qui sano corpore, qui animo dives, et qui ingenio docilis.

Thales. — Thales cum interrogaretur, quemadmodum quis calamitatem optime ferre posset: Si, inquit, hostes viderit in majori versari miseria.

Romul. — Ne facile hominem beatum prædicaveris, cujus spes in amicis jactantur, aut liberis, ullisve aliis rebus quarum salus unius diei sit. Sunt enim isthæc incerta: in se autem inniti ac sustentari, divina solum firmitas est.

Idem aiebat: Quæ nocent hominibus, ea et eorum vitam docent. Multi enim cum ratione futura prævidere non possent, ex malorum sensu res perceperunt.

Gaude si quid tibi boni acciderit; moderate dole, si quid mali evenerit.

Philistion.

*Calamitates nostræ calamitatibus solvuntur,
Aliaque aliis mala solatio sunt.*

Euripid.

*In malis benefaciendum amicis est.
Cum enim fortuna tribuit, quid opus amico est?
Satis est Deus ipse juvare volens.*

Josephi. — Quemadmodum ineptorum est secundis rebus nimium efferi: sic mollium est et effeminatorum in adversis dejici ac terreri; facilis enim in utrisque mutatio accidit.

592 SERMO XIX.

De ira et furore, seu excandescencia.

Matth. v, 22. — Omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio.

³⁴ In Gesn. Stobæo 99.

(y) Τὸ δὲ ἐφ' ἑαυτοῦ ὀχεῖσθαι. Audacius temereque mutatum Gesnero, quasi emendanti, ἐπ' αὐτοῦ μόνον τοῦ Θεοῦ, solo Deo fretum esse, stabile est. Id vero Christianus philosophus, et quem non lateat mysterium Christi gratiæ; non Romulus, quisquis tandem est, homo gentilis, vel Romæ conditor, vel alter eodem nomine; sed quod Græca ipsa nihil immutata significant, Dei solummodo firmitatem esse sibi uni inniti, a se sustentari, in nullo alio spe jactari: quam ipsi (cultu scilicet philosophiæ) nancisci existimabant, præsertim Stoici, ut

Α εἰς δὲ τὸ εὐδαιμονῆσαι, λογισμοῦ δεῖ καὶ τέχνης.

ἰῆς εὐτυχίας ὡσπερ ὀπώρας παρούσης ἀπολαύειν δεῖ.

Ἄλόγιστός ἐστιν, ὁ ἐν τοῖς συμβαίνουσι κατὰ φυσικὴν ἀνάγκην ἀχθόμενος.

Bias. — Ἀτυχῆ ἐφη εἶναι τὸν ἀτυχίαν μὴ φέροντα.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τί δυσχερές; Τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἐφη, μεταβολὴν εὐγενῶς ὑπενεργεῖν.

Ζήνων. — Ζήνων ὁ Κιτιεὺς περιπεσὼν ναυαγίῳ καὶ τὰ ὄντα ἀπολέσας, οὐδὲν ἀγεννὲς ἐφθέγγετο· ἀλλ', Εὐγε, εἶπεν, ὦ τύχη, ὅτι συνέστειλας ἡμᾶς εἰς τὸ τριβῶνιον τοῦτο.

Ἰέρωνος. — Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τίς ὁ εὐδαίμων; ἐφη, Ὁ τὸ μὲν σῶμα ὑγιής, τὴν δὲ ψυχὴν εὐπορος, τὴν δὲ φύσιν εὐπαίδευτος.

Θαλῆς. — Ὁ Θαλῆς ἐρωτηθεὶς, Πῶς ἂν τις ἀτυχίαν ἀριστα φέροι; ἐφη, Εἰ τοὺς ἐχθροὺς χεῖρονα πράττοντας βλέποι.

Ρωμύλ. — Ῥαδίως μὴ μακαρίσης ἀνθρωπον σαλεύοντα ἐπὶ φίλοις ἢ τέκνοις, ἢ τισι τῶν ἐφημερῶν σωτηρίαν ἐχόντων. — Ἐπισφαλῆ γὰρ τοιαῦτα· τὸ δὲ ἐφ' ἑαυτοῦ ὀχεῖσθαι (y), τοῦ Θεοῦ μόνου βέβαιον.

Ὁ αὐτὸς ἐφη, τὰ παθήματα τοῖς ἀνθρώποις, μαθήματα εἶναι περὶ τὸν βίον. Πολλοὶ γὰρ οὐ δυνάμενοι τὸ μέλλον προορᾶν τῷ λόγῳ τῷ πάσχειν ἤσθοντο τὰ πράγματα.

Χαῖρε ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι τῶν ἀγαθῶν, καὶ λυποῦ μετρίως ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι τῶν κακῶν.

Φιλιστίων.

*Λύουσιν ἡμῶν συμφοραὶ τὰς συμφορὰς,
Παρηγοροῦσι τὰ κακά (z), δι' ἑτέρων κακῶν.*

Εὐριπίδ.

*Ἐν τοῖς κακοῖς δεῖ τοὺς φίλους εὐεργετεῖν.
Ὅταν γὰρ ἡ τύχη διδῷ, τί χρὴ φίλου;
Ἄρκει γὰρ ὁ Θεὸς αὐτὸς ὠφελεῖν θέλων.*

Ἰωσήπου. — Ὅσπερ ἀπειροκάλων τὸ λίαν ἐπαίρεσθαι ταῖς εὐπραγίαις· οὕτως ἀνάνδρων τὸ καταπτῆσσειν ἐν τοῖς πταίσμασι· ὀξεῖα γὰρ ἀμφοτέροις ἡ μεταβολή.

D

ΛΟΓΟΣ ΙΘ' ³⁵.

Περὶ ὀργῆς καὶ θυμοῦ.

Ματθ. ε'. — Πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰχῆ, ἔνοχος ἐστὶ τῇ κρίσει.

NOTÆ.

quasi simulacro Deum ipsum præferrent, illique opera et studio suo suaderent, quod est illa natura; nempe αὐτάρκεις, sibi ipsis sufficientes, rebusque omnibus superiores, ea animi constantia, cui nulla vis inferri possit. Quæ tamen in eis superbi potius spiritus erant, quam veræ virtutis: solus Christianus divino agente Spiritu hoc enititur, partimque præstat, tum consummandus cum ipsum φύσει βέβαιον assequetur.

(z) Παρηγοροῦσι τὰ κακά. Male Gesn. intellexit, quasi aliena mala nostris solatio sint, non ipsa

Ερ. Ε. — Ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παρορ-
γισμῷ ὑμῶν· μηδὲ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ.

Πᾶσα πικρία καὶ ὀργὴ ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν, σὺν
πάσῃ κακίᾳ.

Παροιμ. κζ'. — Βαρὺ λίθος, καὶ δυσβίαστακτον
ἄμμος· ὀργὴ δὲ ἄφρονος βαρυτέρα ἀμφοτέρων.

Παροιμ. ις'. — Κρεῖσσον ἀνὴρ μακρόθυμος ἰσχυ-
ροῦ· ὁ δὲ κρατῶν ὀργῆς, ὡς καταλαμβάνων πόλιν.

Θυμὸς βασιλέως, ἄγγελος θανάτου· ἀνὴρ δὲ σοφὸς
ἐξιλάσσει αὐτόν.

Σιράχ Δ'. — Ὀργὴ καὶ θυμὸς ἐλαττοῦσιν ἡμέ-
ρας.

Βασιλ. — Ἀμυνόμενος δὲ καὶ εἰς ἴσον ἀντικαθ-
ιπτάμενος τῷ λοιδορίῳ, τί καὶ ἀπολογήσῃ; Ὅτι
παρώξυνε κατάρξας; Καὶ ποίας τοῦτο συγγνώμης
ἄξιον; Οὐδὲ γὰρ ὁ πόρνος ἐπὶ τὴν ἑταίραν μετατι-
θίς τὴν αἰτίαν, ὡς πρὸς τὴν ἀμαρτίαν διερεθίσασ-
σιν, ἦττον τῆς κατακρίσεως ἀξιοῦται.

Τί ὀργῆς ἀφρονέστερον; Ἐκν μείνης ἀόργητος,
ἔρχουνας τὰ ὑβρίσαντα, ἔργῳ τὴν σωφροσύνην ἐπι-
δειξάμενος.

Θυμὸς ἐγείρει μάχην, μάχη δὲ γεννᾷ λοιδορίας· αἱ
δὲ λοιδορίαί, πληγᾶς· πληγαὶ δὲ τραύματα· ἐκ δὲ
τραυμάτων, πολλάκις θάνατος.

Θεολόγου. — Οὔτε στέφανοι χωρὶς ἀνταγωνιστῶν·
οὔτε πτόμα χωρὶς ἀντιπάλου.

Τυφλὸν ὁ θυμὸς καὶ ἐπίλυπον, καὶ μάλιστ' ἴσταν
τὸ δικαίως ἀγανακτεῖν παρῆ.

Χρυσοστ. — Ὅταν σέ τις ὑβρίσῃ, ἐννόησον τὴν
κόλασιν ἣν κολάζεται· καὶ οὐ μόνον οὐχ ἔξεις
ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ δάκρυα ἀφήσεις. Οὐδὲ γὰρ πρὸς
πυρέττοντά τις παροξύνεται, οὔτε πρὸς τὸν φλεγ-
μαίνοντα ἀλλ' ἔλεσι πάντως καὶ δακρύει. Εἰ δὲ καὶ
ἀμύνασθαι βούλει, σίγησον, καὶ καιρίαν ἔδωκας αὐ-
τῷ τὴν πληγὴν. Ἄν δὲ δηχθεὶς ὑβρίσῃς, ἀναγκά-
ζεις ἀληθῆ νομίζεσθαι τὰ λεγόμενα. Διατί γὰρ ὁ
πλούσιος ἀκούων ὅτι πένης ἐστὶ, γελᾷ; ὅτι μὴ σύν-
οιδεν ἑαυτῷ πενίαν. Εἰ τοίνυν μέλλομεν γελᾶν ἐπὶ
ταῖς ὑβρίσει, μεγίστην ἀπόδειξιν παρεξόμεθα, τὸ μὴ
συνειδέναι τοῖς λεγομένοις.

minime conscius est. Sic igitur, si pro injuriis, quæ irrogantur, risum **593** reposuerimus, nihil admodum argumento probabimus.

Οὐδὲν οὕτω καθαρότητα νοῦ καὶ τὸ διειδὲς θολοῖ
τὸ τῶν φρενῶν, ὡς θυμὸς ἄτακτος, καὶ μετὰ πολλῆς
τῆς ῥύμης φερόμενος.

Εὐτονωτέρας ἐπὶ τῆς ὀργῆς χρῆζομεν τῆς σπου-
δῆς. Τυραννικὸν γὰρ τὸ πάθος, καὶ πολλάκις παρα-
σύρει τοὺς μὴ νήφοντας, καὶ πρὸς τὸ βάραθρον αὐτὸ
κτάγει τῆς ἀπυλείας.

Ὀργίλος εἶ; ἔσο κατὰ τῶν ἀμαρτημάτων
τῶν σαυτοῦ τοιοῦτος· ἐπίπληρτε τῆ ψυχῆ· μάστι-
ζε τῆ συνειδήσει σου (α). Σφοδρὸς ἔσο κριτῆς καὶ

NOTE.

nostra alia aliis, quasi malorum quadam serie
nobis conserta vita, in quorum aliis aliorum me-
minisse juvat: quo facit illud poetæ:

O passi graviora! dabit Deus his quoque finem.

(α) Quod habebat Gesn. μάστιζε τῆ συνειδήσει
σου, emendabatque τὸ συνειδὲς σου, *flagris cæde*
conscientiam, meliori puto conjectura restituo,

Ephes. iv, 26, 31. — Sol non occidat super ira-
cundiam vestram: et nolite locum dare diabolo.

Omnis amaritudo et ira tollatur a vobis, cum
omni malitia.

Prov. xxvii, 3. — Gravis est lapis, et ægre por-
tabilis arena: sed ira stulti gravior utroque.

Prov. xvi, 32; 14. — Melior est vir lenis, forti: qui
autem iræ dominatur, sicut qui urbem capit.

Ira regis, nuntius mortis: vir autem sapiens pla-
cabit eam.

Eccli. xxx, 26. — Ira et furor minuunt dies.

Basilii. — Dum porro ulcisceris, parque pari re-
feris convitiatori, quid excusationis habebis? An
quod prior ille irritaverit? Sed istud qua venia di-
gnum est? Neque enim scortator, dum in meretri-
cem confert culpam, quod illa ad peccatum inci-
taverit, damnationi suæ quidquam detrahit.

Quid ira dementius? Iram si continueris, injuriæ
auctorem pudore affecisti, qui mentis sobriæ ipso
opere specimen ipse edideris.

Ira excitat rixam, rixa parit convitia; convitia
ictus, ictus vulnera, nec raro vulnera mors conse-
quitur.

Theologi. — Nec corona datur sine adversariis,
nec sine collectatore quisquam sternitur cadit-
que.

Ira res cæca est et molestiarum plena, et maxi-
me cum causa indignandi justa subest.

Chrysost. — Si quis in te contumeliosus exstite-
rit ac injuriam fecerit, cogita ejus cruciatum; ac,
nedum non irasceris, sed et lacrymas fuderis. Nec
enim quispiam febrem patienti irascitur, aut ei qui
tumore languet ac inflammatur, sed prorsus mise-
retur fletuque prosequitur. Sin autem etiam ulci-
sci vis, sile, gravemque ei dedisti plagam. Quod si
convitii sensu exasperatus injuriam regeris, tu
ipse ea quæ in te dicuntur, vera existimari cogis.
Nam cur, rogo, si quis virum divitem ac opulen-
tum, pauperem dixerit, is risu, quod ita dictum
est, excipit! Quod nimirum sibi ipse paupertatis
quæ irrogantur, risum **593** reposuerimus, nihil

Nihil æque mentis puritatem lucidumque animi
oculum turbat, ac ira inordinata et quæ magno
impetu crumpat.

Contentior nobis diligentia in ira adhibenda est.
Violenta enim passio est; nec raro transversos agit
qui minus sobrii sint, et ad ipsum perditionis ba-
rathrum detrudit.

Iracundus es? Talis esto adversus peccata tua:
animum increpa: cæde conscientiæ flagello. Esto
vehemens acerbisque judex atque exactor in de-

sola articuli compositione cum suo substantivo.
Inauditum sane cædi vel συνειδὲς, vel συνειδῆσιν,
quod utrumque est *conscientia*, non cædere, quæ
semper incorrupta judex sit, et de malo remurmur-
ret, officiique admoneat: quo nihil communius in
doctrina morum, nisi ipsa peregrina est non mili-
tanti in Ecclesiæ castris.

lietis tuis. Hoc iræ emolumentum: eam in rem nobis Deus eam indidit.

Evagrii. — Qui se a cibis potuque abstinens, extra rationem ira incitatur, similis est navi alto æquore dæmonem gubernatorem habenti.

Cyrelli. — Quæ bestia tam sæva et immanis est ut vir iracundus, ac qui effreni iræ velut tyranno pareat?

Ex Patribus. — Quatuor ex rebus ira nascitur: ex dandi et accipiendi rationibus, ex eo quod quis suæ morem gerat voluntati, ex studio litium, ex eâ opinione qua quis tanquam prudens sit, sibi blanditur.

Dionysii Halicarn. — Hoc apud nos termino finienda ira, donec cessent peccata. Ait enim: *Ira-scimini, et nolite peccare* (Psal. iv, 5; Ephes. iv, 26).

Apollonii. — Iræ passio nisi sermocinatione erumpat voceque prodatur ac deliniatur, morbus naturalis efficitur.

Plutarch. — Iræ, haud secus ac canes, cæcas pariunt criminationes.

Equi duri, frenis; at iræ acutæ atque præpetes ratione reguntur atque sedantur.

Ut aqua bene temperata inflammationes; sic oratio lenis iram diluit.

Ut enim cæcias nubes, sic improborum vita in se convicia attrahit.

Aristotel. — Ut fumus oculis immeans lædensque pupillam, quod est ante pedes prospicere non sinit: sic et ira ingruens, menti tenebras offundit, nec quid inde absurdi proveniat, animum dispicere permittit.

An non vides abesse rationem ab iis omnibus, quæ in ira aguntur; quæ videlicet furorem fugiat velut acerbum tyrannum?

Ira perturbatio est affectu animi bestiis similis, continue premens, dura res **594** ac violenta, cædium causa, calamitatis oppugnando socia, damnorum parens ac infamiæ, pecuniarum perditio; ad hæc etiam corruptionis labisque origo.

πικρὸς δικαστὴς τοῖς οἰκείοις ἀμαρτήμασι. Τοῦτο τῆς ὀργῆς τὸ κέρδος ἐστὶ· διὰ τοῦτο ἡμῖν αὐτὴν ἐνέθηκεν ὁ Θεός.

Εὐαγρίου. — Βρωμάτων ἢ πομάτων ἀπεχόμενος, θυμὸν δὲ ἀλόγως κινῶν, οὗτος ἔοικε ποντοποροῦσῃ νηϊ, καὶ ἐχούσῃ δαίμονα κυβερνήτην.

Κυρίλλου. — Ποῖον οὕτω θηρίον ὦμὸν καὶ ἀνήμερον, ὡς δύσοργος ἀνὴρ, καὶ ἀκράτῳ θυμῷ τυραννόμενος;

Ἐκ τῶν Πατέρων. — Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἡ ὀργὴ ἐγγίνεται, τοῦ δοῦναι καὶ λαθεῖν, καὶ τοῦ ποιῆσαι τὸ ἴδιον θέλημα, καὶ τοῦ ἀγαπᾶν δίκαια, καὶ τοῦ νομίζεσθαι φρόνιμον εἶναι ἑαυτὸν.

Διονυσίου Ἀλικαρν. (b). — Τὸ ὀργίζεσθαι παρ' ἡμῖν ἄχρι τοῦ παύειν τὰ ἀμαρτήματα περιορισθῆσεται. « Ὀργίζεσθε γὰρ, φησὶ, καὶ μὴ ἀμαρτάνετε. »

Ἀπολλωνίου. — Τὸ τῆς ὀργῆς πάθος μὴ καθομιλούμενον (c) μηδὲ θεραπευόμενον, φυσικὴ νόσος γίνεται.

Πλουτάρχ. — Οἱ θυμοὶ, καθάπερ οἱ κύνες, τυφλὰ τίχτουσιν ἐγκλήματα.

Οἱ μὲν τραχεῖς ἵπποι τοῖς χαλινοῖς· οἱ δὲ ὄξεις θυμοὶ, μετάγονται τοῖς λογισμοῖς.

Τὸ μὲν εὐκρατον ὕδωρ τὰς φλεγμονὰς· ὁ δὲ ἐπιεικῆς λόγος, τὰς ὀρμὰς διαλύει.

Ὡς γὰρ ὁ καικίας τὰ νέφη, καὶ ὁ φαῦλος βίος ἐφ' ἑαυτὸν ἔλκει λοιδορίας.

Ἀριστοτ. — Ὡς περ καπνὸς ἐπιδάκνων τὰς ὄψεις, οὐκ ἔῃ προβλέπειν τὸ κείμενον ἐν τοῖς ποσίν, οὕτως ὁ θυμὸς ἐπερχόμενος, τῷ λογισμῷ ἐπισκοπεῖ, καὶ τὸ συμβησόμενον ἐξ αὐτοῦ ἄτοπον οὐκ ἀφήσει τῇ διανοίᾳ προβλέπειν.

Οὐχ ὀρθῶς ὅτι τῶν ἐν ὀργῇ διαπραττομένων ἀπάντων ὁ λογισμὸς ἀποδημεῖ, φεύγων τὸν θυμὸν ὡς πικρὸν τύραννον;

Ὁ θυμὸς ἐστὶ πάθος, θηριῶδες μὲν τῇ διαθέσει, συνεχὲς τῇ θλίψει, σκληρὸν δὲ καὶ βίαιον τῇ δυνάμει, φόνου αἰτίον, συμφορᾶς σύμμαχον, βλάβης συνεργὸν καὶ ἀτιμίας, καὶ χρημάτων ἀπώλεια· ἔτι δὲ καὶ φθορᾶς ἀρχηγόν.

NOTÆ.

(b) *Διονυσίου Ἀλικαρν.* Quod ita scriptum est, mendii suspitione non caret. Quæ enim sententia illi tribuitur, Christiani hominis est et in Scripturis versati, quarum testimonio illam probat, cum Dionysius Halicarnasseus (unus et alter) in Christi castris non meruerint. Voluit forte Maximus et scripsit *Διονυσίου Ἀλεξανδρέως*. *Dionysii Alexandrini*, qui ipse scriptis suis rem Christianam locupletaverit. Nec, an ita scripserit, fugientibus miniatis litteris codicis Ballesd. deprehendere licuit. Subjungit Apollonium, qui ipse (si tamen ipse) Commodus et Severo imp. in Ecclesia floruit, et adversus Montanum et Priscillam, auctore Hieronymo, scripsit. Vel potius, cum citasset ex Patribus, duos hos subjunxit, qui in illis, sententiis hujusmodi clari fuerint, sive error aliquis in nominibus obrepsit, sive non. Aut denique pro Juliano Dionysius obrepsit. Notus Julianus Halicarnasseus, ex quo, licet hæretico, hanc Maximus sententiam ha-

bere potuerit: sicque passim in catenis exstant virorum non ecclesiasticorum sententiæ. Ut enim ex Græcis corradunt Maximus et Antonius, sic nec ex hæreticis corradere quidquam vetat: quanquam non vidéo alios palam hæreticos in istis ab eis referri.

(c) *Μὴ καθομιλούμενον.* De ira loquitur, quam quis corde premat, nec verbis sinat erumpere. Hoc enim passionem auget, nec raro etiam corpori labem affert; cum alias quasi evaporante sanguinis illa circa cor accensione querulosis irati verbis, animus ei levetur, ac corpus ipsum mitius habeat. Non bene Gesn. si sermone non deliniatur atque curetur, quasi de alio loquatur, qui sermone iratum deliniat. Id enim accidentarium est, nec ira, non sic delinita, a se morbum labemque corpori affert; sed quam dicebam, quæ sic animo incrudescat, vitemque ipsam auferat.

Εὐήρου.

Πολλάκις ἀνθρώπων ὀργὴν ῥόον ἐξεκάλυψε
Κρυπτόμενον, μινίας πολὺν χεῖρον.

Φιλήμον.

Μαινόμεθα πάντες ὅταν ὀργιζόμεθα,
Τὸ γὰρ κατασχεῖν ἐπὶ τῆς ὀργῆς, πόνοσ μέγας.

Εὐριπίδ.

Αἰδῶσ γὰρ ὀργῆς πλεῖον ὠφελεῖ βροτοῖσ.
Ὡσπερ δὲ θνητὸν καὶ τὸ σῶμ' ἡμῶν ἔφν,

Οὕτω προσήκει μηδὲ τὴν ὀργὴν ἔχειν
Ἄθανατον, ὅστις σωφρονεῖν ἐπίσταται.

Ἡροδότ. — Ὡς ἐν τοῖσ ὡσὶ τῶν ἀνθρώπων οὐκ
αἰεὶ ὁ θυμὸσ (d). Χρηστὰ μὲν γὰρ ἀκούσασ, τέρψεωσ
ἐμπιπλᾷ τὸ σῶμα · ὑπεναντία δὲ τοῖσ τουτέοισιν
ἀκούσασ, ἀνοιδαίνει.

Ἀρρίανου. — Μεγαλόθυμοι πράωσ (e) εἰσὶ τινεσ, B
ἡσυχῆ καὶ οἶον ἀοργήτωσ πράττοντεσ, ὅσα καὶ οἱ
σφόδρα τῷ θυμῷ φερόμενοι. Φυλακτέον οὖν καὶ τὸ
τούτων ἀβλέπημα, ὡσ πολὺ χεῖρον ὂν τοῦ διατεινόμε-
νον ὀργίζεσθαι. Οὗτοι μὲν γὰρ ταχὺ κόρον τῆσ
τιμωρίας λαμβάνουσιν · οἱ δὲ εἰσ μακρὸν προτει-
νουσιν, ὡσ οἱ λεπτῶσ πυρέττοντεσ.

Ἀπολλώνιοσ Δημοκράτ. — Ὁ ὑπὲρ μικρῶν
ἀμαρτημάτων ἀνυπερβλήτωσ ὀργιζόμενεσ, οὐκ ἔσ
διαγνῶναι τὸν ἀμαρτάνοντα, πότε ἔλαττον, πότε
μεῖζον ἠδίκησεν.

Σωτίων ἐκ τοῦ Περί ὀργῆσ. — Τοῖσ σοφοῖσ ἀντι-
ὀργῆσ, Ἡρακλείτω μὲν, δάκρυα · Δημοκρίτω δὲ,
γέλωσ ἐπήει.

Ὡσπερ πλοῖα γενναῖα, οὐκ ὅσα ἐν εὐδίᾳ πλεῖ, ἀλλ' C
ὅσα πρὸσ χειμῶνα ἀντέχει καὶ σώζεται · οὕτω καὶ
ἀνθρωποὶ ὀργῆ καὶ κινήσει ἀντέχοντεσ, μεγάλοὶ καὶ
ἀνδρεῖοὶ.

Δημοκρίτ. — Θυμῷ μάχεσθαι μὲν χαλεπὸν · ἀν-
δρὸσ δὲ τὸ κρατέειν εὐλογίστου.

Πλάτων. — Ὀργιζόμενὸσ ποτε τῷ οἰκέτῃ, ἐπι-
στάντοσ Ξενοκράτουσ, Λαθίων τοῦτον, ἔφῃ, μαστίγω-
σον · ἐγὼ γὰρ ὀργίζομαι.

Φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ ἐπανατεινόμενον τῷ παιδί βα-
κτηρίαν, ἐστάναι χρόνον πολὺν μετέωρον ταύτην
ἔχοντα · καὶ τὴν αἰτίαν ἐρωτώμενον, φῆσαι κολάζειν
τὸν ἐξ αὐτοῦ προορμήσαντα θυμόν.

Ναυκράτ. — Ναυκράτησ ὁ σοφὸσ, τοῦσ ὀξυθύμοσ D
ἔφῃ παραπλήσιον τοῖσ λύχνοισ πάσχειν · καὶ γὰρ
τούτουσ πλείονι ἐλαίῳ ἐκκαίεσθαι.

A

Eveni.

Prodidit ira viri mentem, quæ sæpe lateret.
Insano et gravior tecta furore foret.

Philemonis.

Furore incitatur omnes cum irascimur;
Ingens enim labor est in ira continere.

Euripid.

Pudor mortalibus quam ira utilior,
Quemadmodum autem et nostrum corpus mortali
[origine prodiit,

Sic ne iram habere convenit immortalē,
Eum qui modestiam ac virtutem colere noverit.

Herodot. — Ergo in hominum auribus non sem-
per ira residet. Si enim jucunda audierit, volu-
ptate corpus explet : sin vero his contraria audiat,
intumescit.

Arrian. — Sunt nonnulli leniter animosi, qui
sedate ac velut remota ira et excaescentia om-
nia agant, quæ et ira acius incitati. Horum ita-
que etiam noxa cavenda ac cæcitas, longe scilicet
deterior, quam eorum qui vehementi ira aguntur.
Nam hos quidem cito capit ultionis tædium; illi
vero in longum protrahunt tempus, haud secus ac
ii qui lenta febre tabescunt.

Apollonius ad Democr. — Qui ob levia delicta
vehementius ira concitatur, non sinit discernere
peccantem, utrum leviter, an graviter deliquerit.

Sotionis ex tractatu De ira. — Viris sapientibus
pro ira, Heraclito quidem, lacrymæ; Democrito
vero, risus existere.

C Ut naves egregiæ sunt, non quæ sereno cælo
navigant, sed quæ tempestati resistunt, evadunt-
que ab ea incolumes : sic homines iræ resistentes
ac commotioni, magni sunt ac fortes.

Democrit. — Res ardua est iræ repugnare; vin-
cere autem, viri est magna prudentia ac rationis
vi præditi.

Platonis. — Cum aliquando Plato servo irascere-
tur præsentē Xenocrate : Hunc, ait, sume, et ver-
beribus cæde; ad me enim quod attinet, incessit ira.

Eundem aiunt, cum servo fustem intentaret, diu
stetisse suspensum tenendo elevatum; causamque
rogatum, respondisse iræ se motum, qui ex ipso
proruperat, castigare.

Naucrates. — Naucrates sapiens, iis qui iræ acu-
tioris sint, idem propemodum accidere 595 dice-
bat, ac lucernis : quippe has quoque præ olei co-
pia exuri.

NOTÆ.

(d) Οὐκ αἰεὶ ὁ θυμὸσ. Prætulī lectionem Ballest.
Cod. nec acquiescere possim Gesn. cui θυμὸσ animus
sit, non ira, seu furor, de qua totus hic sermo.
Non ergo semper in auribus ira, sed tum demum
cum quis audit non placentia. Quod et argutum et
clarum; nihil τὸ, οἰκεῖ Gesn. quod ab eis iram
prorsus excludat, contra mentem Herodoti.

(e) Μεγαλόθυμοὶ πράωσ. Quasi magnarum ira-
rum specie quadam lenis animi; qui scilicet acriter
ulciscantur, etsi fervorem irarum solita irascentium
commotione non prodant. Leniter (leni scilicet
specie) animosi. Est enim μεγαλόθυμοσ, poetis

metri causa μεγαθύμοσ, idem ac θυμοειδής, tri-
buiturque etiam equo et apro: Nec bene Gesn.
Sunt nonnulli leniter magnanimi; qua voce, nulla
vis irarum designatur, sed animi celsitas et forti-
tudo, de qua non est hic sermo. Τὸ ἀβλέπημα,
Suid. delictum; hic cæcitatē sonare existimō,
eorum scilicet, qui virtutis specie vitia exsequun-
tur. Minus est quod reddit Gesn. inconsideratio-
nem: malim stuporem, ac si quid ejusmodi eam
mentis rectæque rationis absentiam clarius ex-
primit.

Demonact. — *Judicii severitate, non irarum impotentia, puni.*

Menandri.

Vir improbus et veterator, clementiæ obrepens habitu.

Proximis quasi laqueus occultus prætenditur.

Nullum est, ut videtur, iræ remedium

Aliud, nisi modesta catalogue amici oratio ac sermo.

Vel si vehementer doleas, at nihil irritatus

Temere facias. Iram enim a ratione alienam vincere,

In perturbationibus, maxime sapientem decet.

Theognidis.

Haud licet, ira, tibi credere vela omnia.

Ne in parvis ac levibus te iracundum exhibeas.

Aristippus. — Aristippus Cyrenæus philosophus, quemdam iratum conspicatus, verbisque succensentem: Ne, inquit, ex ira verba proferamus, sed verbis iram sedemus.

Pythagor. — Ab iis qui injuriam fecerunt, ne sumito pœnam; satis est enim illos sua dejici malitia.

Prodest cum muliere iracunda exercitationis causa socialis vitæ rationes inire. Nam et equites ferocioribus equis assuescere condecet; quos si domuerint, aliis etiam facilius utentur.

SERMO XX.

De silentio et arcanis.

Matth. xii, 36. — Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die judicii.

Jac. i, 19. — Sit omnis homo velox ad audiendum, et tardus ad loquendum.

Prov. xiii, 3. — Qui custodit os suum, conservat de tribulatione animam suam.

Eccli. xx, 52. — Sapientia absconsa, et thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque?

Prov. xviii, 18. — Contradictionem lenit vir tacitus: et qui diligit vitam suam, parcit ori suo.

Basilii. — Dicenda tacendaque nosse debemus. Non enim omnia quæ Dei sunt, linguæ humanæ verbis explicare licet; ne mens, velut res se in oculo habet, cum totum solem vult contueri, ipsum hoc amittat, quo pollet luminis.

Theologi. — Sane loquere, si quid habes quod præstet silentio; ubi autem silentium sermoni præstat, silentii magis jura cole.

VARIE LECTIONES.

³⁵ Al. Δημωκρ. ³⁶ Al. Ἀριστίππ. ³⁷ In Gesn. Stob. 128. ³⁸ Gesn. τῆς γλώσσης.

NOTÆ.

(f) *Παρέχειν ἄρμενα πάντα.* Vela omnia pandere: totis scilicet animis in eam incumbere, nec servato rationi judicio. Metaphora ab iis qui navigant; sicque navim ventis credunt, cum aliquando parcus iis uti ars suadeat. Non vidit Gesn. rem sic tritam, dum reddit, *haud licet, ira, tibi concedere congrua cuncta*; nisi carbasa voluit et cogitavit.

(g) *Ἀντιλογίας πραῦνει σιγηρός.* Sacer textus, παύει. Vulg. *comprimit*. Pro σιγηρός, *vir taciturnus*, aliis est κληρός, Vulg. *sors*: nec aliter Argent. Expositores quoque Rodulph. Baynus, Drus. Grot.

Δημώκρ. ³⁵ — Κόλαζε κρίνων, ἀλλὰ μὴ θυμούμενος.

Μενάνδρου.

Ἄνθρωπος κακοῦργος πρᾶον ὑπείσελθῶν σχῆμα,

Κεκρυμμένη πρόκειται παγίς τοῖς πλησίον.

Οὐκ ἔστιν ὄργης, ὡς εἶοικε, φάρμακον,

Ἄλλ' ἢ λόγος σπουδαῖος ἀνθρώπου φίλου,

Εἰ καὶ σφόδρα ἀλγεῖς, μηδὲν ἠρεθισμένος

Πράξεις προπετῶς ὄργης καὶ ἀλογίστου κρα-

[τεῖν.]

Ἐν ταῖς ταραχαῖς μάλιστα τὸν φρονούντα δεῖ.

Θεόγνιδος.

Οὐ δύναμαι σοι, θυμέ, παρέχειν ἄρμενα πάντα (f).
Μὴ ἐπὶ μικροῖς αὐτὸς ἑαυτὸν ὀξύθυμον δείκνυς.

Ἀριστίππ. — Ἀριστίππος ὁ Κυρηναῖος φιλόσοφος, θεασάμενός τινα ὀργιζόμενον, καὶ διὰ τῶν λόγων χαλεπαίνοντα, ἔφη, Μὴ τοὺς λόγους δι' ὀργῆς ἄγωμεν, ἀλλὰ τὴν ὀργὴν διὰ τῶν λόγων καταπαύωμεν.

Πυθαγόρ. ³⁶ — Τοὺς ἀδικήσαντας, μὴ πράττει δίκας· ἀρκεῖ γὰρ αὐτοὺς ὑπὸ τῆς ἰδίας ταπεινοῦσθαι κακίας.

Καλὸν ἔστι συζῆν γυναικὶ θυμῶδει χάριν ἀσκήσεως. Καὶ γὰρ τοὺς ἵππεας ἐθίζεσθαι δεῖ τραχέσιν ἵπποις κεχρῆσθαι· τούτων γὰρ κρατήσαντες, καὶ τῶν ἄλλων βραδίως κρατήσουσιν.

ΛΟΓΟΣ Κ' ³⁷.

Περὶ σιωπῆς καὶ ἀπορρήτων.

Ματθ. ιβ'. — Πᾶν ῥῆμα ἀργόν, ἂν ἐν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

Ἰακ. α'. — Ἔστω πᾶς ἄνθρωπος ταχύς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, καὶ βραδύς εἰς τὸ λαλῆσαι.

Παροιμ. κα'. — Ὅς φυλάσσει τὸ ἑαυτοῦ στόμα, διατηρεῖ ἐκ τῆς θλίψεως τὴν ψυχὴν αὐτοῦ.

Σιράχ κ'. — Σοφία κεκρυμμένη καὶ θησαυρὸς ἀφανής, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις;

Σολομ. ιη'. — Ἀντιλογίαν πραῦνει σιγηρός (g)· ἀγαπῶν δὲ ζωὴν αὐτοῦ, φείδεται στόματος αὐτοῦ.

Βασιλείου. — Εἰδέναι ὀφείλομεν ἂν χρὴ λαλεῖν, καὶ ἂν χρὴ σιωπᾶν. Οὐ γὰρ πάντα ῥητὰ τῆ γλώσσης ³⁸ τὰ τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ὁ νοῦς καθάπερ ὀφθαλμὸς ὄλον τὸν ἥλιον θέλων ἀποβλέπειν, ἀπολέσῃ καὶ ὁ ἔχει φῶς.

Θεολόγου. — Φθέγγου μὲν, εἴ τι κρεῖττον σιωπῆς ἔχεις· ἀγάπα δὲ ἡσυχίαν, ἐνθα κρεῖττον λόγου τὸ σιωπᾶν.

cum Hebræis, a quibus non putem voluisse Seniores, sic nulla causa discedere, ut τὸ, ἕτη σιγηρὸν redderent, non κληρὸν, rem sic proclivem: sed potius antiquo mendo sic scribæ mutatum esse. Quin et δίκαιος legerit interpr. Arabicus, ipse ex Græcis sua reddens, dum justus ait. Altera sententiæ pars aliunde sumpta est, ut sunt innumera, sic quasi ex Salomone vel Sirach accepta, quæ jam non exstant in Vulgatis codd. vel quia exciderunt, vel quia postmodum illis inserta sunt.

Λέγε σιγῆς τι κρείσσον, ἢ σιγῆν ἔχει.

Χρυσοστ. — Οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴν εἴπωσί τι τῶν ἀπορρήτων, παρακαλοῦσι τὸν ἀκούοντα καὶ ὀρκοῦσι μηδενὶ λυγρὸν εἰπεῖν ἑτέρῳ· αὐτόθεν δηλοῦντες, ὅτι πρᾶγμα ἄξιον κατηγορίας ἐποίησαν. Εἰ γὰρ ἐκεῖνον μηδενὶ εἰπεῖν ἑτέρῳ παρακαλεῖς, πολλῷ μᾶλλον σὲ πρότερον τούτῳ ταῦτα εἰπεῖν οὐκ ἔχρῃν.

Ἐκ τῶν Γερόντων. — Ἀγάπα τὸ σιγᾶν ὑπὲρ τὸ λαλεῖν· ἡ σιωπὴ γὰρ θησαυρίζει· τὸ δὲ λαλεῖν διασκορπίζει.

Πρὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν τὴν ἡσυχίαν (h) ἐξελέξατο ὁ Θεός· γέγραπται γάρ, Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον;

Ὁ θέλων σωθῆναι, διωξάτω τὴν ἀκτημοσύνην καὶ τὴν σιωπῆν.

Ἀπολλων. — Πολλὴν ἐπιμέλειαν ποιῆσαι χρὴ, περὶ τοῦ μὴ λέγειν ἢ μὴ δεῖ. Παντελῶς γὰρ ἀπαιτεῖται τινός ἐστι τὸ μὴ δύνασθαι σιωπᾶν, ἀλλ' ἐκλαλεῖν τὰ μὴ καλῶς ἔχοντα.

Σοφὸς ἀνὴρ καὶ σιγῶν τὸν Θεὸν τιμᾶ, εἰδὼς καὶ διατί σιγᾶ.

Πλουτάρχ. — Ἄπερ ἂν σιωπᾶσθαι βούλει, μηδενὶ εἰπῆς· ἢ πῶς παρά τινος ἀπαιτεῖς τὸ πιστὸν τῆς σιωπῆς, ὃ μὴ παρέσχες σεαυτῷ;

Τὸ σιωπᾶν οὐ μόνον ἀδύνατον, ὡς φησὶν Ἱπποκράτης, ἀλλὰ καὶ ἄλυτον καὶ ἀνώδυνον.

Ζήνων. — Ὅτε ξένοι τινὲς ἐν συμποσίῳ παρόντες φιλοφρονούμενοι Ζήνωνα, προπιόντες αὐτῷ, ἤρουντο ἡσυχίαν ἄγοντα, Περὶ σοῦ δὲ τί χρὴ λέγειν, ὦ Ζήνων, τῷ βασιλεῖ; κακεῖνος ἔφη, Ἄλλο μηδὲν, ἢ ὅτι πρεσβύτερος ἐστὶν ἐν Ἀθήναις παρά πότον σιωπᾶν δυνάμενος.

Ἀνάχαρσις. — Οὗτος ἐστιαθεὶς παρὰ Σόλωνι, καὶ κοιμώμενος ὤφθη, τὴν μὲν ἀριστερὴν χεῖρα τοῖς μορβίοις, τὴν δὲ δεξιὰν τῷ στόματι προσκειμένην ἔχων. Ἐγκρατεστέρου γὰρ ὤφτετο χαλινῷ δεῖσθαι τὴν γλῶτταν.

A Dicit quidpiam silentio melius, aut silentium tene.

Chrysost. — Plerique hominum, cum arcanum aliquid enuntiaverint, serio auditorem monent et obtestantur, adiguntque juramento, nemini ultra dicturum: hocque ipso, rem se dignam vituperio fecisse, haud obscure recludunt. Nam si illum hortaris ac rogas ut nulli alteri dicat, potiori jure nec te illi prius dicere oportebat.

Seniorum. — Ama silentium magis quam loqui; horum enim alterum thesaurum accumulatur, alterum dispergit.

Præ omnibus præceptis Deus quieti animi silentium elegit. Scriptum enim est: *Super quem respiciam, nisi super humilem et quietum seu tacitum*

B (*Isa. LXVI, 2*)?

Qui salvus esse desiderat, paupertatis ac silentii cultor existat.

Apollonii. — Magna sedulo adhibenda diligentia est, ut ea minime loquaris, quæ non loqui decet. Omnino enim insulsi est et indisciplinati, silentium sibi indicere non posse, sed quæ non conveniat garrulo ore effutire.

Vir sapiens, etiam dum silet, Deum honorat, qui et sciat quamobrem sileat.

Plutarch. — Quæ velis silentio haberi, nemini dixeris; aut quomodo ab alio silentii fidem exiges, quam tu ipse tibi non servaveris?

Silere non modo sitim prohibet, ut ait Hippocrates, verum etiam nihil molestum expersque doloris est.

C

Zeno. — Cum hospites quidam in convivio Zenonem hilarius accipientes, eumque poculis invitantes, tacitum interrogassent, quid de se regi nuntiari vellet: Nihil aliud, inquit, quam versari Athenis senem, qui in computatione possit silentium tenere.

Anacharsis. — Illic a Solone epulo acceptus, cum se cubitum recepisset, sic compositus deprehensus est, ut sinistra manus verendis, dextera ori imposita esset. Nempe fortiori freno linguam indigere putabat.

NOTÆ.

(h) *Τὴν ἡσυχίαν.* Hesysh. etiam ἐρημίαν exponit; redditque Cicero apud Xenophantem *solitudinem*, nec mirum Christianæ philosophiæ professores, qui sibi a sæculi rebus vacationem et otium peculiarius indixerunt, ut uni Deo sibi que vacent, hoc sibi nomen usurpasse, ad solitudinis illam quietem religioso cultu et silentio significandam, ex qua et Ἠσυχασταὶ dicti, qui sic solitarii agunt, eoque silentio se ipsi supra se levant, et proxime cœlestibus mentibus divina contemplatione junguntur: a quo nec ipsum monachi nomen abhorret. Sic enim soli, vel cum cœnobitæ, et Ἠσυχασταί, qui silentium unice colant, ac mundi curis vacui existant. Etiam Pythagorici, quod sibi silentium primo tirocinio indicebant, ἡσυχίαν vocabant. Laert. πενταστῆς ἡσυχία Πυθαγορείων. Apud Lucian. de eodem silentio: Ἠσυχίη μακρὴ καὶ ἀφωγία, καὶ πέντε ὄλων ἐτέων λαλεῖν μηδέν. Sic illi primæ disciplinæ superstitioso ad annos quinque silentio: nostri ad omnem vitam et religioso, uti-

D liori quandoque fabulatione rumpendo, iis præsertim, qui Christi et apostolorum vitæ propius æmuli, institutum habent, nedum ut silentio contententur, sed ut etiam contemplata sermone tradant, præcipuoque episcopis munere adjuvatores existant, eam in rem cunctis aptiores, quo a mundi salo remotiores, ejusque securi, eo periclitantes, sæcularis militiæ viros et mulieres omnis status, propense juveni: cum mallent tacere unisque divinis impendi laudibus ac contemplationibus, nisi secus suaderet, et vero cogeret, charitas; concilia item generalia, summique antistites necessarium sibi subsidium duxissent; et vero qui onus satis intelligant, suorumque salutem, non humano fastui studeant, sedulo adhibeant; nec hinc hierarchiam solvi, sed fulciri, ut finem assequatur, probe intelligant; velut etiam divinis revelationibus in Francisco et Dominico, semel et iterum Deus ostendit.

Aristotel. — Qui tacere nescit, is nec loqui novit.

597 *Idem* interrogatus, quid in vita difficillimum sit: Tacere, inquit, quæ loqui non decet.

Idem interrogatus, quid causæ esset, cur qui loqui alios doceret, ipse taceret, respondit: Sane etiam eos ipsa non scindit, enses tamen et gladios scindendo acutos reddit.

Isocratis. — Duo loquendi tempora statue, ut vel de illis loquaris, quæ certo noveris, vel de quibus loqui necessarium sit. In his enim duntaxat oratio præstat silentio; in aliis, silere præstat, quam loqui.

Al. Arist. — Hominis improbi, sicut taciti canis, non tam vox cavendæ, quam silentium.

Theophrastus Peripateticus philosophus juvenem videns in convivio tacentem, dixit: Siquidem cum rudis sis ac insulsus silentium tenes, catus ac prudens es; sin autem cum sis eruditus et catus, inscite siles.

Charetis.

*Linguae compos esse ubique maxime stude,
Cum enim seni tum juveni honorem affert
Opportuna lingua prædita silentio.*

Hieronis. — Arcanum prodentes sermonem injurios esse aiebat, et in eos, quibus evulgarent. Odimus enim, non solum qui locuti sunt, sed et qui audierunt, ea quæ sciri nolumus.

Pittaci. — Facturus es? ne dixeris; nisi enim res successerit, risum debebis.

Sophoclis.

*Cum quis in furto palam deprehensus fuerit,
Sileat necesse est, etsi apprime loqui novit:
Pudor enim in malis nihil prodest:
Quod silentium loquenti auxilio sit.*

Xenocrat. — Xenocrates singulas diei partes in certas actiones dividens, etiam silentio partem tribuit.

Alexandri.

*Qui sermones velut deposito acceptos
Evulgavit, injustus est, aut valde incontinens.
Ob quæstum quidem, injustus; sine quæstu autem,
Incontinens: uterque tamen peræque malus est.*

Lycurgi. — Hic quodam percontante cur Lacedæmonii breviloquentiæ studerent, Quia, inquit, prope silentio est.

Philonidæ. — Præstat tenere silentium, quam loqui vane.

Democriti. — Cum quemdam animadvertisset multa disputantem, sed imperite, Hic, inquit, non dicendi peritus videtur esse, sed tacendi imperitus.

598 *Solonis.* Sermones silentio obsignato, silentium vero, dicendi opportunitate.

Simonid. — Aut tenendum opportunum silentium, aut utilis sermo habendus est.

Demost. — Aiebat nunquam pœnituisse quod tacuisset; sæpius vero quod locutus esset.

VARIE LECTIONES.

⁸⁹ *Al. Αναξανδριδ.*

Ἀριστοτέλ. — Ὁ μὴ εἰδῶς σιωπᾶν, οὐκ οἶδε διαλέγεσθαι.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τί δυσκολώτατόν ἐστιν ἐν τῷ βίῳ, εἶπε, Τὸ σιωπᾶν ἢ μὴ δεῖ λαλεῖν.

Ἐρωτηθεὶς, Διὰ ποίαν αἰτίαν τοὺς ἄλλους διδάσκων λέγειν, αὐτὸς σιωπᾶς; ἔφη, Καὶ γὰρ ἡ δόξα αὐτῆ μὲν οὐ τέμνει, τὰ δὲ ξίφη ὀξεῖα ποιεῖ.

Ἰσοκράτ. — Δύο ποιῶν καιροὺς τοῦ λέγειν, ἢ περὶ ὧν οἶσθα σαφῶς, ἢ περὶ ὧν ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Ἐν τούτοις γὰρ μόνοις ὁ λόγος τῆς σιγῆς κρείττων· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις, ἄμεινον σιγᾶν ἢ λέγειν.

Ἄλλ. Ἀριστ. — Φαύλου ἀνδρὸς, καθάπερ κυνὸς σιγηροῦ δεῖ τὴν σιγῆν, ἢ τὴν φωνὴν εὐλαβεῖσθαι.

Β Θεόφραστ. — Θεόφραστος ὁ Περιπατητικὸς φιλόσοφος, ἐν συμποσίῳ νεανίσκον τινὰ βλέπων ἠτυχίαν ἔχοντα, εἶπεν· Εἰ μὲν ἀπαιδεύτος ὢν σιωπᾶς, πεπαιδευμένος ὑπάρχεις· εἰ δὲ πεπαιδευμένος, ἀπαιδευτῶς σιωπᾶς.

Χάρητ.

*Γλώσσης μάλιστα πανταχοῦ πειρῶ κρατεῖν,
Ὁ γὰρ γέροντι καὶ νέῳ τιμὴν φέρει,
Ἡ γλῶσσα, σιγῆν καιρίαν κεκτημένη.*

Ἰέρων. — Τοὺς ἀπόρρητον λόγον ἐκφέροντας ἀδικεῖν ὄρετο, καὶ πρὸς οὓς ἐκφέρουσιν. Μισοῦμεν γὰρ, οὐ μόνον τοὺς ἐκλαλήσαντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀκούσαντας [B. ἀκούοντας], ἢ μὴ βουλόμεθα.

Πιττακοῦ. — Ὁ μέλλεις ποιεῖν, μὴ λέγε· ἀπετυχὼν γὰρ γελασθήσῃ.

Σοφοκλ.

*Κλέπτων δ' ὅταν τις ἐμφανῶς ἐφευρεθῆ,
Σιγᾶν ἀνάγκη, κἄν καλὸν φέρῃ στόμα.
Αἰδῶς γὰρ ἐν κακοῖσιν οὐδὲν ὠφελεῖ.
Ἡ γὰρ σιωπὴ τῷ λαλοῦντι σύμμαχος.*

Ξενοκράτ. — Ξενοκράτης διαιρῶν ἕκαστον μέρος τῆς ἡμέρας εἰς πρᾶξιν τινα, καὶ τῇ σιωπῇ μέρος ἀπένειμεν.

*Ἀλεξάνδρ.*⁹⁰

*Ὅστις λόγους παρακαταθήκην λαβὼν
Ἐξεῖπεν, ἀδικὸς ἐστὶ, ἢ ἀκρατὴς ἄγαν·
Ὁ μὲν διὰ κέρδος, ἀδικὸς· ὁ δὲ τούτου δίχα,
Ἀκρατὴς· ἴσως δὲ γ' εἰσὶν ἀμφότεροι κακοί.*

Λυκούργου. — Οὗτος πρὸς τὸν εἰπόντα, Διατί Λακεδαιμόνιοι τὴν βραχυλογίαν ἀσχοῦσιν; εἶπεν, Ὅτι ἐγγύς ἐστι τοῦ σιγᾶν.

Φιλονίδου. — Κρείττον σιωπᾶν ἐστὶν, ἢ λαλεῖν μάτην.

Δημοκριτ. — Θεασάμενός τινα, πολλὰ μὲν, ἀπαιδευτα δὲ διαλεγόμενον, Οὗτος, ἔφη οὐ λέγειν μοι δοκεῖ δυνατός, ἀλλὰ σιωπᾶν ἀδύνατος.

Σόλων. — Σφραγίζου, τοὺς μὲν λόγους, σιγῆ τὴν δὲ σιγῆν, καιρῶς.

Σιμωνίδου. — Ἡ σιγῆν καιρίων ἔχειν δεῖ, ἢ λόγον ὠφέλιμον.

Δημοσθ. — Οὗτος μηδέποτε ἑαυτῷ ἔλεγε μεταμελῆσαι σιγήσαντι· φθειγμένῳ δὲ, πολλάκις.

Ὀνειδίζοντος αὐτῷ τινος, ὅτι τὸ στόμα δυσῶδες ἦεν· Πολλὰ γὰρ, εἶπεν, αὐτῷ τῶν ἀπορρήτων ἔγκατεσάπη.

ΛΟΓΟΣ ΚΑ' 40.

Περὶ πολυπραγμοσύνης καὶ ἡσυχίας.

Λουκ. ι'. — Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά. Ἐνὸς δέ ἐστι χρεία· Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς.

Α' Θεσ. δ'. — Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, περισσεύειν μᾶλλον καὶ φιλοτιμεῖσθαι ἡσυχάζειν, καὶ πράσσειν τὰ ἴδια, καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς χερσὶν ὑμῶν.

Ἰωβ, ια'. — Ἠσυχάσεις, καὶ οὐκ ἔσται ὁ πολέμων σε.

Ἰωβ, λθ'. — Καταγελῶν πολυοχλίαν πόλεως, μέμψιν φορολόγου οὐκ ἀκούει.

Σιράχ ια'. — Τέκνον, μὴ περὶ πολλά ἔστωσαν αἱ πράξεις σου· ἐὰν γὰρ πληθύνῃς, οὐκ ἀθῶος ἔσῃ.

Βασιλείου. — Ὡσπερ γὰρ τὰ θηρία εὐκαταγωνιστὰ εἰσι καταψηχθέντα· οὕτως ἐπιθυμίαι καὶ ὄργαι καὶ φόβοι καὶ λύπαι, τὰ ἰσθόλα τῆς ψυχῆς κακὰ, κατευνασθέντα διὰ τῆς ἡσυχίας, καὶ μὴ ἐξαγριαινόμενα τῷ συνεχεῖ ἐρεθισμῷ, εὐκαταγωνιστότερα τῇ δυνάμει τοῦ λόγου γίνεται.

Ἠσυχία οὖν ἀρχὴ καθάρσεως τῆ ψυχῆ, μήτε γλώσσης λαλούσης τὰ τῶν ἀνθρώπων, μήτε ὀφθαλμῶν εὐχροίας σωματίων καὶ συμμετρίας περισκοπούντων, μήτε ἀκοῆς τὸν τόνον τῆς ψυχῆς ἐκλούσης ἐν ἀκροάσει μελῶν πρὸς ἡδονὴν πεποιημένων· μήτε ῥήμασιν εὐτραπέλων καὶ γελοιαστῶν ἀνθρώπων, ὃ μάλιστα λύειν τῆς ψυχῆς τὸν τόνον πέφυκεν.

Νοῦς μὲν γὰρ μὴ σκεδαννύμενος ἐπὶ τὰ ἔξω, μηδὲ ὑπὸ τῶν αἰσθητηρίων ἐπὶ τὸν κόσμον διαχεόμενος, ἐπάνεισι μὲν πρὸς ἑαυτόν· δι' ἑαυτοῦ δὲ πρὸς τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν ἀναβαίνει· κάκεινῳ τῷ κάλλει περιλαμπόμενός τε καὶ ἐλλαμπόμενος, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως λήθην λαμβάνει, μήτε πρὸς τροφῆς φροντίδα, μήτε πρὸς περιβολαίων μέριμναν, τὴν ψυχὴν καθελκόμενος· ἀλλὰ σχολὴν ἀπὸ τῶν γῆινων φροντίδων ἄγων, τὴν πᾶσαν ἑαυτοῦ σπουδὴν ἐπὶ τὴν κτήσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν μετατίθησι, πῶς κατορθωθῆ αὐτῷ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀνδρεία· πῶς δὲ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ φρόνησις, καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρεταί.

Ἐν τοῖς ἔλκουσι τὴν ψυχὴν καὶ ἀσχολίας βιωτικᾶς ἐμποιοῦσιν, περιγενέσθαι τῆς ἐπιπόνου μελέτης, ἀμήχανον.

Θεολόγου. — Χρή τι καὶ ἡσυχάζειν, ὥστε ἀθολῶτως προσομιλεῖν τῷ Θεῷ· καὶ μικρόν τι συνάγειν τὴν νοῦν ἀπὸ τῶν πλανώντων.

Τηρουμέν τὰς ἀλλήλων ἀμαρτίας, οὐχ ἵνα θρηνησωμεν, ἀλλ' ἵνα ὀνειδίσωμεν· οὐδὲ ἵνα θεραπεύσω-

Exprombrante quodam quod ore fetido esset, Sane, ait, multa in eo secreta computruere.

SERMO XXI.

De curiositate negotiorumque sollicitudine, et de quiete atque ab eis vacatione.

Luc. x, 41. — Martha, Martha sollicita es, et turbaris erga plurima. Porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

I Thess. iv, 11. — Rogo itaque vos, fratres, ut abundetis magis, et operam detis ut quieti sitis, et operemini manibus vestris.

Job iii, 13. — Quiesces, et non erit qui oppugnet te.

Job xxxix, 7. — Irridens turbam civitatis, reprehensionem exactoris non audit.

Eccli. xi, 10. — Fili, ne circa multa sint actus tui: si enim multiplicaveris, insons non eris.

Basilii. — Ut enim bestię si defricentur ac demulceantur, facile expugnantur; sic cupiditates, iræ, timores, dolores, venenata animi mala, vacatione ac silentio atque otio consopita, nec jugi proritatione efferata, vi rationis facillius edomari possunt.

Quies igitur et vacatio seu otium, emundationis animæ principium est, cum neque lingua res humanas loquitur, nec oculi colorum fucos apteque disposita ac concinna corporibus membra dispiciunt, nec aures animi tenorem solvunt, audiendis canticis ad voluptatem modulatis, aut dictis scurrilibus ac ridiculis, quæ animi gravitatem vel maxime elidere ac labefactare solent.

Mens enim cum ad res externas non dissipetur, nec a sensibus ad ea quæ sæculi sunt terrenaque diffunditur, ad seipsam revertitur, ac per se ipsa ad Dei ascendit intelligentiam; quo videlicet colustrata splendore ac circumfusa, ipsius quoque naturæ obliviscitur; 599 non alimenti causa, non vestimenti animum sollicitans, sed terrenis curis liberata, studium omne atque operam ad sempiterna bona comparanda confert; quomodo scilicet temperantiam et fortitudinem, quomodo justitiam et prudentiam, ac virtutes reliquas præstet et impleat.

Fieri non potest ut inter ea quæ animum distrahunt, ac sæculi curas injiciunt, strenuo quis conatu cœlestium meditatione potiatur.

Theologi. — Nonnihil etiam dandum quieti ac silentio, ut inturbata mente cum Deo consuescere liceat, familiariaque cum eo miscere colloquia; ac tantisper a rebus fallacibus et quæ in errorem mittunt, subducendus animus.

Alii aliorum errata observamus, non ut iugeamus, sed ut exprobremus, neque ut curemus,

40 Est in Gesn. Stob. 49.

sed ut noxa graviore premamus, proximique vulnera nostrorum malorum excusationem habeamus.

Subducta negotiis quies ac vacatio iis quæsitâ claritate munerumque infulis, præstantior existit.

Prov. xvii, 1. Chrysost. — Melior est buccella panis in sale cum quiete et securitate, quam lautarum epularum apparatus ac mensa cum curis animum distrahentibus et sollicitudinibus.

Non enim fieri potest, ut qui alienam vitam ac mores curiosius rimatur, is unquam suos curet. Cum enim quidquid illi operæ est in eam rem conferat ac insumat, necesse est ut quæ illius sunt temere neglectaque jaceant.

Philonis. — Vir sapiens solitudinis otia vitamque a negotiis vacuum ac cessationem persequitur, quo nimirum divinis contemplationibus silentio agens consuescat.

Vir sapiens perfuga est, transmigratque a vita perturbata atque confusa ad beatam eam vitam, quæ pacificos decet.

Evagrii. Præstat in storea jacentem agere bonoque animo esse, quam in lecto aureo curis perturbari.

Quatuor ex rebus animus incultus redditur, quod non ipse secum quiete atque otio agat, quod distrahi rerum curis ac negotiis lubens habeat, quod terrena concupiscat, ac quod præparens existat.

Nili. — Vita quieta atque privata extraque negotia, divitiarum abundantia illustrior existit.

Res dura est iis qui jam recens sæculo nuntium remittunt, solitudinis quies ac **600** vacatio; quod tunc memoria occasionem nacta insitam omnem immunditiam commoveat, cum id ante ei liberum non esset, ob multa illa quibus distrahebatur, negotia.

Cyrilli. — Turbato animo atque anxio, neque honesti atque virtutum ulla cogitatio, neque Dei gratia accedit.

Athanasii. — Melius est ut dubietate animum pulsante, sileamus atque credamus, quam ut ex illa, a credulitate et fide resiliamus.

Socrat. — Socrates interrogatus, quinam tranquillo animo ac imperturbati viverent: Qui, inquit, nullius sibi sceleris malique conscii sunt.

Moschion. — Qui turbarum causa secessit, quam fecit jacturam lucro ducit.

Aristipp. — Aristippus quodam illi dicente: Propter te ager perit, respondit: Ergo præstat propter me periisse, quam ut ego illius causa perierim.

Demosth. — Cum quidam ei diceret: Agrum negligis nec curas rem familiarem, tibi vero vacas: Ejus nimirum, inquit, curam ago, cujus causa etiam agrum comparavi.

Α μεν, ἀλλ' ἵνα προσπλήξωμεν, καὶ ἀπολογίαν ἔχωμεν τῶν ἡμετέρων κακῶν τὰ τῶν πλησίον τραύματα.

Ἡ ἀπράγμων ἡσυχία, τῆς ἐν πράγματι περιφανείας τιμιωτέρα.

Χρυσοστ. — Κρεῖσσον γὰρ ψωμὸς ἐν ἄλατι μεθ' ἡσυχίας καὶ ἀμεριμνίας, ἢ παράθεσις ἐδεσμάτων πολυτελῶν ἐν περισπασμοῖς καὶ μερίμναις.

Οὐ γὰρ ἔστιν ἄνθρωπον τοὺς ἀλλοτρίους πολυπραγμονοῦντα βίους, τῆς οἰκείας ἐπιμεληθῆναι ποτε ζωῆς. Τῆς γὰρ σπουδῆς αὐτῷ πάτης εἰς τὴν τῶν ἐτέρων πολυπραγμοσύνην ἀναλισκομένης, ἀνάγκη τὰ αὐτοῦ ἀπλῶς κείσθαι καὶ ἡμελημένως.

Φίλωνος. — Ὁ σοφὸς ἡρεμίαν καὶ ἀπραγμοσύνην διώκει, ἵνα τοῖς θείοις θεωρήμασιν ἐν ἡσυχίᾳ ἐπιτύχη ⁶¹.

Σοφὸς μέτοιχος καὶ μετανάστης ἔστιν ἐκ τοῦ πεφυρμένου βίου, πρὸς τὴν εἰρηναίους πρέπουσαν καὶ μακαρίαν ζωὴν.

Εὐαγρίου. — Ζῆν ἀμεινον ἐπὶ στιβάδος κατακείμενον καὶ θαρρῆειν, ἢ ταράσσεσθαι χρυσὴν ἔχοντα κλίνην.

Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἡ ψυχὴ ἔρημος γίνεται, τοῦ μὴ ἡσυχάσαι, καὶ διὰ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν περισπασμὸν, καὶ τοῦ ἐπιποθεῖν τὴν ὕλην, καὶ τοῦ κνιπέυσθαι.

Νελλίου. — Βίος ἡσύχιος, χρημάτων πολλῶν περιφανέστερος.

Ἐπίπονος τοῖς νεωστὶ ἀποτασσομένοις ἡ ἡσυχία. Τότε γὰρ καιρὸν λαβοῦσα ἡ μνήμη, πᾶσαν ἀνακινεῖ τὴν ἐγκειμένην ἀκαθαρσίαν, οὐ σχολάζουσα πρότερον τοῦτο ποιεῖν διὰ τὸ πλῆθος τῶν περισπώντων πραγμάτων.

Κυρίλλου. — Ἐν θορυβουμένῳ καὶ ἀγωνίᾳ ἔχοντι νῶ, οὔτε ἐννοιά τις τῶν καλῶν, οὔτε Θεοῦ χάρις ἐγγίνεται.

Ἀθανασ. — Βέλτιον ἀποροῦντας σιωπᾶν καὶ πιστεύειν, ἢ ἀπιστεῖν διὰ τὸ ἀπορεῖν.

Σωκράτης. — Ἐρωτηθεὶς, Τίνες ἀταράχως ζῶσιν; Οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς, εἶπεν, ἀτοπον συνειδότες.

Μοσχίωνος. — Ἀκαλλαγεὶς ἕνεκα ὀχλήσεως, κέρδος ἡγεῖται ὁ ἄνθρωπος τὴν ζημίαν.

Ἀριστίππ. — Λέγοντος αὐτῷ τινος, Διὰ σὲ ἀπώλων ὁ ἀγρὸς· Οὐκοῦν, ἔφη, κάλλιον δι' ἐμὲ τὸν ἀγρὸν, ἢ διὰ τὸν ἀγρὸν ἐμέ.

Δημοσθ. — Λέγοντος αὐτῷ τινος, ὅτι Τοῦ ἀγροῦ ἀμελεῖς, ἑαυτῷ δὲ σχολάζεις· Τούτου ⁶² γὰρ, ἔφη, ἐπιμελοῦμαι, δι' ὃν καὶ τὸν ἀγρὸν ἐκτησάμην.

VARIÆ LECTIONES.

⁶¹ Gesn. τῶν θεῶν ἐν εὐκαιρίᾳ ἐπιτύχη. ⁶² Gesn. male τούτων εἰ δι' ὧν.

Σερίνου. — Θαλήν εἰς τὸν οὐρανὸν ὀρῶντα, καὶ ἄ
ἐμπροσθέντα εἰς βάραθρον ἢ θεράπαινα θεωροῦσα,
δικαίως ⁴³ παθεῖν ἔφη, Ὡς γὰρ τὰ παρὰ ποσὶν
ἀγνοῶν, τὰ ἐν οὐρανῷ ἐσκόπει.

Ἀριστοτ. — Ἀριστοτέλης τοὺς τὰ ἐναργῆ πράγ-
ματα πειρωμένους δεικνύναι, ὁμοίον ἔφη ποιεῖν
τοῖς λύχνῳ τὸν ἥλιον φιλοτιμουμένοις δεικνύναι.

Εὐκλείδης. — Εὐκλείδης ὁ φιλόσοφος, ἐρωτη-
θεὶς ὑπὸ τινος, Ὅποιοί τινές εἰσιν οἱ θεοὶ, καὶ τίνοι
χαίρουσι; Τὰ μὲν ἄλλα οὐκ οἶδα, εἶπεν· τοὺς μέντοι
φιλοπράγμονας ὅτι μισοῦσιν, ἀσφαλῶς οἶδα.

Δημόνακτ. — Ὑγιαίνων νοσεῖ πᾶς περίεργος, ὁ
τὰ ἀλλότρια πολυπραγμονῶν.

Ἄλλων ἐξεταζόντων εἰ ὁ κόσμος ἐμψυχός, καὶ Β
αὐθις εἰ σφαιροειδής, Ὑμεῖς, εἶπεν, περὶ μὲν τοῦ
κόσμου πολυπραγμονεῖτε· περὶ δὲ τῆς αὐτῶν ἀκο-
σμίας οὐ φροντίζετε.

ΛΟΓΟΣ ΚΒ' ⁴⁴.

Περὶ πλεονεξίας.

Λουκ. ιβ'. — Ὁρᾶτε καὶ φυλάσσετε ἀπὸ τῆς
πλεονεξίας· ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὲς ἡ ζωὴ
αὐτῷ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ.

Α' Κορ. γ'. — Διατί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; Διατί
οὐχὶ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε; Ἄλλ' ὑμεῖς ἀδικεῖτε καὶ
ἀποστερεῖτε, καὶ ταῦτα ἀδελφούς· ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι
ἀδικοὶ βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν;

Σολομ. α'. — Οὐκ ἐμπλησθήσεται ὀφθαλμὸς τοῦ
ὀρᾶν, καὶ οὐ πληρωθήσεται οὖς ἀπὸ ἀκροάσεως.

Σιράχ δ'. — Μὴ ἔστω ἡ χεὶρ σου ἐκτεταμένη
εἰς τὸ λαβεῖν, καὶ ἐν τῷ ἀποδιδόναι συνεσταλμένη.

Σιράχ μ'. — Χρήματα ἀδίκων, ὡς ποταμὸς ξηραν-
θήσονται, καὶ ὡς βροντὴ μεγάλη ἐν ὑετῷ ἐξηχῆσαι.

Σιράχ ε'. — Μὴ ἐπὶ χερσὶ (i) ἐπὶ χρήμασι ἀδι-
κοῖς· οὐδὲν γὰρ ὠφελήσουσιν ἐν ἡμέρᾳ ἐπαγωγῆς.

Σιράχ ιδ'. — Πλεονέκτου ὀφθαλμὸς οὐκ ἐμπι-
πλάται ἐν μερίδι.

Σιράχ κα'. — Ὁ οἰκοδομῶν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐν
χρήμασι ἀλλοτρίοις, ὡς ὁ συνάνων τοὺς λίθους αὐ-
τοῦ εἰς τὸν χειμάρρουν (j).

VARIÆ LECTIONES.

⁴³ Gesn. δίκαια. ⁴⁴ In Gesn. Stob. 54.

Serini. — Thaletem oculis in cœlum intentum,
cum in foveam prolapsam ancilla videret: Merito,
ait, id viro evenit; quasi enim nesciens res pro
pedibus positas, quæ in cœlo sunt totus conside-
rabat.

Aristotel. — Aristoteles, eos qui res evidentes
demonstrare conentur, similiter facere dicebat,
ac si quis lucernæ fulgoribus solem ostendere con-
tendat.

Euclides. — Euclides philosophus, quodam ex
eo quærente: Quales sint dii et qua re gaudeant:
Cætera quidem, inquit, ignoro; odisse tamen cu-
riosos, certo scio.

Demonact. — Valens æger laborat omnis curio-
sus, res aliorum anxie perquirens.

Exquirentibus aliis, an mundus animatus esset,
ac rursus, an sphericæ figuræ? Vos, inquit,
anxie nimis ac curiose de mundo exquiritis, nec
ipsi de vobis, quod omni mundo careatis ac sor-
deatis, curatis.

SERMO XXII.

De avaritia ac plus habendi injusta cupiditate.

Luc. xii, 15. — Videte et cavete ab avaritia; quia
non in abundantia cujusquam vita ejus est, ex his,
quæ possidet.

601 *I Cor. vi, 7.* — Quare non magis injuriam
patimini? Quare non magis damnum accipitis?
Sed vos injuriam facitis et damno afficitis, idque
fratres. An nescitis quia injusti regnum Dei non
possidebunt?

Eccle. i, 8. — Non satiabitur oculus visu, et non
implebitur auris auditu.

Eccle. iv, 36. — Ne sit manus tua porrecta ad
accipiendum, et in dando contracta.

Eccle. xl, 13. — Divitiæ iniquorum quasi amnis
exarescent, et quasi magnum tonitruum in pluvia
personabunt.

Eccle. v, 10. — Ne tibi gratuleris de divitiis in-
justis; nihil enim juvabunt in die ultionis.

Eccle. xiv, 9. — Avari oculus non satiatur in
parte.

Eccle. xxi, 9. — Qui ædificat domum suam in
alienis pecuniis, sicut qui congregat lapides suos
D in torrente.

NOTÆ.

(i) *Μὴ ἐπὶ χερσὶ.* Noli gaudere. Videtur hæc
Maximi littera sincerissima et genuina. Illud Sixt.
ἔπεχε, ubi interpr. Noli attentus esse in divitiis,
durius est; magisque illud Vulg. Noli anxius esse
in divitiis injustis, quod magis sonat eas displicere,
et quasi sacer scriptor hoc prohibeat, velut dicat:
Securus esto de illis, cum oppositum suadeat, at-
que id clara ratione, quod nulla earum futura
utilitas in die ἐπαγωγῆς, id est ultionis; ubi et
illud obscurius, in die obductionis, quod Nobilius
retinuit. Non gaudendum itaque de illis præcipi-
tur, quod nulla eorum futura utilitas, ὅτι οὐδὲν
ὠφελήσουσιν· ubi etiam mendosum τὸ ὠφελήσεις et
solæcus: τὸ, ὠφελήσει σε, vestigium potius nostri

hujus ὠφελήσουσιν.

(j) *Εἰς τὸν χειμάρρουν.* Est istud mihi genui-
num: εἰς τὸν χειμῶνα, quod habent Sixt. in hieme,
non ita planum. Certe nihil vetat in hieme colligi
lapides, unde utilis ædificatio consurgat: in tor-
rente vero colligere, qui omnia rapiat trahatque
ac disperdat; id vero stultum, uti etiam ex alienis
ædificare, quæ præsertim injuste quis possidet.
Facile fuit mutare χειμάρρουν in χειμῶνα· at quod
in aliis legitur, εἰς χῶμα τῆς ταφῆς αὐτοῦ, in tu-
mulum sepulturæ suæ, id quidem remotius, etsi
sensus optimus est: fore scilicet eas ædes quasi
monumentum et titulum ejus injustitiæ.

Basilii. — Alienorum xpetitor, paulo post lu- A
gebit suis spoliatus.

Prov. xxx, 16. — Quanta videt oculus, tanta desiderat avarus. Infernus non dixit: Sufficit; nec avarus ac iniquus raptor unquam dixit: Sufficit. Malus hic in urbe. convena, malus ruri vicinus. Mare suos fines agnoscit; nox quoque olim positos terminos non transcendit (*Job xxvi, 10; Gen. 1, 9*). Avarus autem nullum tempus reveretur: terminum non agnoscit, nec successionis ordini concedit; sed ignis violentiam imitatur; omnia corripit, omnia absumit et depascitur. Quid igitur postea? Nonne tres universim te cubiti manent? Nonne paucorum lapidum moles ad condendam miseram carnem sufficiet? Ad quid igitur laboras? Quorsum inique agis?

Præstat paulatim industria ac consiliis levare inopiam, quam repente alienis sublatum, ad extremum omni substantia nudari.

Qui ea quæ sunt alterius accipiens, alteri tribuit, is non misericordiæ opus exercet, sed extremam injustitiam facit. Nam si ex ablatis per injuriam misericordiam impendis, illis impende a quibus abstulisti. Etenim pius est ac religiosus, non qui in multos effundit eleemosynam, sed qui nullum injuria lædit.

Theologi. — Scorti merces non caste dispertitur. Extremæ enim miseræ est, non in suis munitioribus, sed in alienis fragilibus tutum esse.

602 *Chrysost.* — Qui non indiget alienis, sed sua sibi sufficere existimat, is omnium ditissimus est.

Qui suæ cupiditati modum imponere nescit, is etsi omnia omnium sibi acquirat, quomodo unquam dives fuerit?

Plutarchi. — Qui ex turpi luero in præclara munera sumptus faciunt, simile quid faciunt, ac qui Deum ex sacrilegio colunt.

Democrit. — Divitiæ malo facinore partæ, majori possidentur dedecore.

Haud quidem inutile divitias parare; per injustitiam autem longe pessimum est.

Socrates. — Socrates avaros avibus comparabat, quarum una quidem deglutit quidquid occurrerit, ac quandoque suffocatur; reliquæ vero comites volant et assectantur, ut partem rapiant ac partim suffocentur.

Diogen. — Diogenes interrogatus quænam bestię truciores essent, respondit: In montibus quidem ursi et leones; in urbibus vero publicani et calumniatores.

Antiphan. — Mala lucra, breves voluptates, longos dolores habent.

Euripidis.

Qui plura semper appetit, jus negligit,
Nec idem amicis se sociat, nec civibus.

Βασιλείου. — Ὁ τῶν ἀλλοτρίων ἐρῶν, μετ' οὐ πολὺ θρηνησεῖ τῶν ἰδίων ἀποστερούμενος.

Ὅσα βλέπει ὀφθαλμῶς, τσαυτα ἐπιθυμεῖ ὁ πλεονέκτης. Ὁ ᾄδης οὐκ εἶπεν, Ἄρκει· οὐδὲ ὁ πλεονέκτης εἰπέ ποτε, Ἄρκει. Πονηρὸς ἐν πόλει σύνοικος, πονηρὸς ἐν ἀγροῖς. Ἡ θάλασσα οἶδεν τὰ ὄρια αὐτῆς· ἡ νύξ οὐχ ὑπερβαίνει ὀρθροθεσίας ἀρχαίας. Ὁ πλεονέκτης οὐκ αἰδεῖται χρόνον, οὐ γνωρίζει ὄρον, οὐ συγχωρεῖ ἀκολουθία διαδοχῆς· ἀλλὰ μιμεῖται τοῦ πυρὸς τὴν βίαν· πάντα ἐπιλαμβάνεται, πάντα ἐπινέμεται. Τί εἶναι μετὰ ταῦτα; Οὐχὶ τρεῖς σε πήχεις ἀναμένουσιν οἱ πάντες; οὐχὶ λίθων ὀλίγων βάρος ἀρχέσει πρὸς φυλακὴν δυστήνην σαρκί; ὑπὲρ τίνος οὖν μοχθεῖς; ὑπὲρ τίνος παρανομεῖς;

B

Βέλτιον ταῖς κατὰ μικρὸν ἐπινοαίαις τὴν χρεῖαν παραμυθήσασθαι, ἢ ἀθρόως ἐπαρθέντα τοῖς ἀλλοτρίοις ὑστερον πάντων ὁμοῦ προσόντων ἀπογυμνοῦσθαι.

Ὁ τὰ ἐταίρου λαμβάνων, καὶ ἐτέροις διδοὺς, οὐκ ἠλέησεν, ἀλλ' ἠδίκησεν ἀδικίαν τὴν ἐσχάτην. Εἰ μὲν γὰρ ἐλεεῖς ἐξ ὧν ἀδικεῖς, ἐλέησον οὐς ἀδικεῖς. Εὐσεβῆς γὰρ ἐκεῖνος, οὐχ ὁ πολλοὺς ἐλεῶν, ἀλλ' ὁ μηδένα ἀδικῶν.

Θεολόγου. — Μίσθωμα πόρνης ἀγνώως οὐ μερίζεται. Ἔστι γὰρ τῆς ἄκρας κακοδαιμονίας, μὴ ἐν τοῖς ἰδίοις ἰσχυροῖς τὸ ἀσφαλὲς ἔχειν, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀλλοτρίων σαθροῖς.

C

Χρυσόστ. — Ὁ γὰρ μὴ δεόμενος τῶν ἀλλοτρίων, ἀλλ' ἐν αὐταρκεῖα νομιζὼν εἶναι, πάντων ἐστὶν εὐπορώτερος.

Ὁ τὴν ἑαυτοῦ μὴ δυνάμενος στήσαι ἐπιθυμίαν, κἂν τὰ πάντων περιθέβληται, πῶς οὗτος ἔσται ἐν εὐπορίᾳ ποτέ;

Πλουτάρχου. — Οἱ ἀπὸ τῶν αἰσχροῶν κερδῶν εἰς τὰς καλὰς ἀναλίσκοντες λειτουργίας, ὁμοίον τι ποιοῦσι, τοῖς ἀπὸ τῆς Ἱεροσουλίας θεοσεβοῦσιν.

Δημοκρίτ. — Πλοῦτος ἀπὸ κακῆς ἐργασίας ἐπιγινόμενος, ἐπὶ φανερώτερον ὄνειδος κέκτηται.

Χρήματα πορίζειν μὲν, οὐκ ἀχρεῖον· ἐξ ἀδικίας δὲ, πάντων κἄχιον.

Σωκράτης. — Τοὺς πλεονέκτας εἰκαζε ταῖς ἡρμισιν· ὧν ἡ μὲν καταπίνει, ὃ τι ἂν προστύχη, καὶ ἔστιν ὅταν πνίγεται· αἱ δ' ἄλλαι παρακολουθοῦσιν ἀφελεῖν αὐτὸ σπεύδουσαι, ἵνα παρὰ μέρος πνιγῶσιν.

Διογένης. — Ἐρωτηθεὶς, ποῖα εἴη θηρία χαλεπώτερα, εἶπεν, Ἐν μὲν τοῖς ὄρεσιν, ἄρκοι καὶ λέοντες· ἐν δὲ ταῖς πόλεσι, τελῶναι καὶ συκοφάνται.

Ἀντιφάνους. — Τὰ μὲν πονηρὰ κέρδη, τὰς μὲν ἡδονὰς ἔχει μικρὰς, τὰς δὲ λύπας μακρὰς.

Εὐριπίδ.

Ὅστις γὰρ ἐπὶ τὸ πλεῖον ἔχειν πέφυκ' ἀνήρ,
οὐδὲν φρονεῖ δίκαιον οὐδὲ βούλεται,
Φίλοις τ' ἄμικτός ἐστι, καὶ πάσῃ πόλει.

Καταλαβόν τις τινα λίθους αὐτοῦ κλέπτοντα, κα-
κείνου λέγοντος, ὅτι Οὐκ ἐγίνωσκον ὅτι σοί εἰσιν,
ἔφη, Ἄλλ' ἦδεις ὅτι οὐδὲ σοί.

Μενάνδρου.

Πλεονεξία μέγιστον ἀνθρώποις κακόν.

Οἱ μὲν θέλοντες προσλαβεῖν τὰ τῶν πέλας,
Ἄποτυγχάνουσι πολλάκις νικώμενοι.
Τὰ δ' ἴδια προστιθέασι τοῖς ἀλλοτρίοις.

Πλάτωνος. — Κλοπή μὲν χρημάτων, ἀνελεύθε-
ρον ἀρπαγή δὲ, ἀναίσχυντον ⁴⁵.

Φιλήμ.

Ἐὰν οἷς ἔχωμεν, τούτοις μὴδὲ χρώμεθα,
Ἄ δ' οὐκ ἔχομεν ταῦτα ζητοῦμεν,
Ἐν μὲν διὰ τύχην, ὧν δὲ δι' ἑαυτοὺς ἐσόμεθα
[ἐστερημένοι.]

Εὐριπίδ.

Εἰ δ' εὐτυχῶν τις, καὶ βίον κεκτημένος,
Μηδὲν δ' ὅμως τι τῶν καλῶν πειράσεται.
Ἐγὼ μὲν αὐτὸν οὐποτ' ὄλιβιον καλῶ,
Φύλακιν δὲ μᾶλλον χρημάτων εὐδαιμόνα.

ΛΟΓΟΣ ΚΓ' ⁴⁶.

Περὶ τιμῆς γονέων καὶ φιλοτεκνίας.

Δευτ. ε', ζ'. — Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μη-
τέρα καί. Ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.

Κολ. γ'. — Τὰ τέχνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν
ὑμῶν κατὰ πάντα· τοῦτο γάρ ἐστὶν εὐάρεστον ἐν
Κυρίῳ.

Σιράχ γ'. — Τέκνον, ἀντιλαβοῦ ἐν γῆρα (k) πα-
τρός σου, καὶ ἐὰν ἀπολίπη σύνεσιν, συγγνώμην
ἔχε· καὶ μὴ ἀτιμάσῃς αὐτὸν ἐν πάσῃ ἰσχύϊ σου.
Ἐλεημοσύνη γὰρ πατρός, οὐκ ἐπιλησθήσεται· καὶ
ὡς εὐδία ἐν παγετῷ, οὕτως ἀναλυθήσονται σου αἱ
ἀμαρτίαι.

Σιράχ ζ'. — Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ σου δόξασον τὸν πα-
τέρα σου, καὶ μητρὸς ὠδίνας (l) μὴ ἐπιλάβῃ. Μνή-
σθητι ὅτι δι' αὐτῶν ἐγεννήθης, καὶ τί ἀνταποδώσεις
αὐτοῖς, καθὼς αὐτοὶ σοί;

Βασιλείου. — Εὐγνώμονες παῖδες μεγάλα ποιοῦσι
τὰ τῶν πατέρων ἐγκώμια.

Θεολόγου. — Ἔργασαι τὸ καλὸν, ὅτι καλὸν τῷ
πατρὶ πείθεσθαι· καὶ εἰ σοὶ μὴδὲν ἔσσεσθαι μέλλοι,
τοῦτο αὐτὸ μισθός, τῷ πατρὶ χαρίσασθαι.

Ὡς οἰκέτης δούλευσον τοῖς γεννήσασί σε· τί γὰρ
ἀνταποδώσεις αὐτοῖς, οἷα αὐτοὶ σοί; ἀντιγεννησά-
σαι γὰρ αὐτοὺς οὐκ ἐνι.

Οἱ τῆς τῶν παίδων κοσμιότητός τε καὶ σωφροσύ-
νης ἀμελοῦντες πατέρες, παιδοκτόνοι τυγχάνουσι,
καὶ χαλεπώτερον ἢ ἐκεῖνοι, ὅσῳ καὶ πρὸς ψυχὴν ἢ
ἀπώλεια καὶ ὁ θάνατος.

VARIAE LECTIONES.

⁴⁵ Bal. ἀναίσχυντων Φιλήμον. ⁴⁶ In Gesn. Stobæo 199.

NOTÆ.

(k) Ἀντιλαβοῦ ἐν γῆρα. *Subveni*, et quasi sus-
tenta patrem in senectute. Vulg. et Sixt. interpr.,
Suscipe senectam patris; quod sensu non abludit,
etsi vim Græcæ vocis non omnino exprimit. Fre-
quens est in Græcorum liturgiis.

(l) Καὶ ὠδίνας μητρὸς σου. Gesn. mendo ty-

Cum aliquis suos quemdam furto auferentem
lapides deprehendisset; isque sic deprehensus
diceret, nescivisse se illos ejus esse: Atqui, in-
quit, sciebas nec esse tuos.

Menandri.

Avaritia alienique cupiditas malum hominibus ma-
[ximum]:

Nam qui volunt aliena bona suis addere,
Haud raro victi exspectatione excidunt sua.
Suaque adeo alienis adjungunt bona.

Platon.— *Pecunias furari, illiberalitatis est; eas*
rapere, impudentiæ.

Philemon.

Si quæ habemus, iis ne utimur quidem,
Et quæ non habemus, ea quarimus:
His per fortunam, illis per nos ipsos privabimur.

Euripidis.

Si quis beatus possidens magnas opes,
Bonis tamen non audeat frui suis,
Hunc jure felicem vocare non licet:
At jure custodem pecuniarum dixeris.

603 SERMO XXIII.

De honore parentum, et liberorum amore.

Deut. v et vi. — *Honora patrem tuum et matrem;*
et: Diliges proximum tuum sicut teipsum.

Coloss. iii, 20. — *Filii, obedite parentibus vestris*
per omnia: hoc enim placitum est in Domino.

Eccli. iii, 14. — *Fili, subveni in senectute patri*
tuo, et si defecerit sensu, veniam da; neq̄ con-
temnas eum in omni fortitudine tua. Eleemosyna
enim patris, non erit in oblivione: et sicut serenitas
glaciem liquat, sic dissolventur peccata tua.

Eccli. vii, 29. — *In toto corde tuo honora patrem*
tuum, et dolorum matris tuæ ne obliviscaris. Me-
memento quia per illos natus es; et quid retribues
illis, quemadmodum illi tibi?

Basilii. — *Probi filii magna parentum præstant*
encomia.

Theologi. — *Operare quod honestum ac officii est,*
quod bonum sit patri obtemperare. Ac licet nihil
inde tibi lucri pollicere, hoc ipsum merces est,
quod patri obsequaris.

Chrysost. — *Tanquam servus insta parentum se-*
dulus obsequio. Quid enim retribues illis, qualia
ipsi in te contulerunt? haud enim licet vicissim
gignere.

Qui liberorum honestos sobriosque mores, paren-
tes negligunt, liberorum sicarii sunt: atque hoc
illis gravius, quod et animi perditio ista est ac inte-
ritus.

pographico, ὠδύνας. Nempe *dolores partus*, qui et
absolute *dolores*. Sic Tob. iv monet filium Tobias,
ut memor sit, quæ et quanta mater in utero pro-
pter eum passa pericula; ubi Vulg. et Sixt., *Gemi-*
tus matris tuæ ne obliviscaris; quod paulo commu-
nius est.

Cyrilli. — Christianorum prima virtus laudem habens, pietas est, ut parentes honore afficiamus, atque his qui genuerunt, labores rependamus, ac quanta facultas necessaria vitæ subsidia ac quibus reficiantur, in illos conferamus. Etsi enim pleraque illis reddiderimus, hoc tamen quod sustulerunt, nunquam illis reddere poterimus.

Filii parentibus morem gerant necesse est. Ubi tamen veritatis ratio ac doctrina cogit, Deo habendus honor, ac quæ illius sunt, naturali ipso parentum amore potiore loco ducenda sunt.

Philonis. — Deum nemo quo par est dignumque honore prosequi potest, sed justo solum; cum nec fieri possit, ut et parentibus pares gratias referamus: nam neque vicissim illos gignere inque lucem suscipere possumus.

604 *Aristotel.* — Operæ pretium ut filius magis patris servus sit, quam famulus aut vernaculus: ille namque natura, hic lege est servus.

Isocrat. — Talis esto erga parentes, quales optes in te fore, quos liberos ipse sustuleris.

Alexander. — Alexander rex interrogatus, utrum magis amaret Philippum patrem, an Aristotelem magistrum, respondit: Ille nimirum tribuit ut essem, hic ejus quod est bene ac honeste mihi est auctor.

Idem, matre Olympiade grave aliquid imperante: O mater, ait, acerbam novem in utero mensium hospitii mercedem exigis!

Socrates. — Cum uxor reprehenderet, quod filium inutilem ac socordem non admitteret, atque ex illo eum esse diceret, despuens ille: Et hoc, inquit, ex me est, nec ullius tamen usus est.

Melesii. — Qualia symbola in parentes tu ipse contuleris, talia in senectute te recepturum expecta a liberis.

Euripid.

*Quisquis autem parentes in vita colit,
Hic nimirum vivens pariter et vita sanctus Dei amicus
[existit.]*

*Nullum liberis hoc præstantius munus,
Quam ut strenuo bonoque sati parente,
Coudignum quoque parentibus honorem tribuant.*

Solon. — Rogatus Solon quid causæ esset, cur nullas adversus eos qui parentes percussissent pœnas statuisset, respondit: Quod nullos tales existimabam fore.

Plato. — Plato, cum quemdam animadvertisset insolentius cum patre agentem seque in eum effertentem: Non desines, inquit, adolescens, eum contemnere, ob quem magnifice de te sentire vis?

Ex Æliani Historia. — Prima supra octogesimam Olympiade, aiunt Ætnam igne fluxisse; tumque Philonomum et Calliam Catanæ cives, sublatis parentes per medias flammæ, aliis spretis pignori- bus, extulisse; cujus et officii gratia a Deo mercedem accepere. Illis namque celeri se fuga prori-

Κυρίλλου. — Χριστιανῶν ἐνάρετος εὐσέβεια πρώτη, τὸ τιμᾶν τοὺς γεννήσαντας· τὸ τοὺς πόνους ἀμείψασθαι τῶν φύντων, καὶ πάσῃ δυνάμει τὰ πρὸς ἀνάπαυσιν αὐτοῖς ἐνεργεῖν. Κἂν γὰρ τὰ πλεῖστα τούτοις ἀποδῶμεν, ἀλλ' ἀντιγεννησάι τούτους οὐ- πώ *1 δυνησόμεθα.

Εἶκαιν ἀναγκαῖον πατράσι τοὺς παῖδας· ἀλλ' ἐν- θαπερ ἂν ὁ τῆς ἀληθείας ἐλαύνῃ λόγος, τιμάσθω Θεὸς καὶ νικάτω τὰ αὐτοῦ καὶ φιλοστοργίας δύνάμιν φυσικῆν.

Φίλων. — Ἄξιως οὐδέις τὸν Θεὸν τιμᾶ, ἀλλὰ δι- καίως μόνον, ὅποτε οὐδὲ τοῖς γονεῦσιν ἴσας ἀποδοῦ- ναι χάριτας ἐνδέχεται· ἀντιγεννησάι γὰρ οὐχ οἷόν τε τούτους.

B

Ἀριστοτ. — Χρῆ τὸν υἱὸν δοῦλον εἶναι τοῦ πα- τρός ἢ τὸν οἰκέτην· ὁ μὲν γὰρ φύσει τοῦ πατρὸς δοῦλός ἐστιν· ὁ δὲ νόμῳ.

Ἰσοκράτ. — Τοιοῦτος γίνου περὶ τοὺς γονεῖς, οἷους ἂν εὔξαι περὶ σεαυτὸν γενέσθαι τοὺς σεαυτοῦ παῖδας.

Ἀλεξάνδρ. — Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς ἐρωτηθεὶς, τίνα μάλλον ποθεῖ, τὸν πατέρα Φίλιππον, ἢ Ἀρι- στοτέλην τὸν διδάσκαλον, ἔφη, Ὅ μὲν γὰρ τοῦ γε- νέσθαι, ὁ δὲ τοῦ καλῶς γενέσθαι αἷτιος.

Ὁ αὐτὸς βαρὺ τι ἐπιταττούσης αὐτῷ τῆς μητρὸς Ὀλυμπιάδος, ἔφη, ὦ μήτερ, πικρὸν γε ἐνοίκιον τῆς ἐνναμηναίου *2 με ἀπαιτεῖς.

C

Σωκράτης. — Μεμφομένης αὐτῷ τῆς γυναικὸς αὐ- τοῦ, ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ οὐ προσίεται ἀχρηστον ὄντα, καὶ λεγούσης ὅτι ἐξ αὐτοῦ εἶη, ἀποπτύσας· Καὶ γὰρ τοῦτο, εἶπεν, ἐξ ἐμοῦ, ἀλλ' οὐ χρήσιμον.

Μελεσίου. — Οἷους ἂν ἐράνοὺς ἐνέγκῃς τοῖς γο- νεῦσι, τοιοῦτους αὐτοὺς ἐν τῷ γήρῳ παρὰ τῶν τέ- κνων προσδέχου.

Εὐριπίδ.

*Ὅστις δὲ τοὺς τεκόντας ἐν βίῳ σέβει,
Ὅδ' ἐστὶ καὶ ζῶν καὶ θανῶν Θεοῦ φίλος.*

*Οὐκ ἐστὶ παισὶ τούτου κάλλιον γέρας,
Ἡ πατρὸς ἐσθλοῦ κάγαθοῦ πεφρονέσθαι,
Καὶ τοῖς τεκοῦσιν ἀξίαν τιμὴν νέμειν.*

Σόλωνος. — Σόλων ἐρωτηθεὶς, διατί κατὰ τῶν τυπτόντων τοὺς πατέρας ἐπιτίμιον οὐχ ὤρισεν, εἶ- πεν, ὅτι οὐχ ὑπέλαβον τοιοῦτους τινας ἔσεσθαι.

Πλάτωνος. — Πλάτων θρασυνόμενον ἰδὼν τινα πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, οὐ παύσῃ, μειράκιον, εἶπε, τούτου καταφρονεῖν, δι' ὃν μέγα φρονεῖν ἀξιοῖς;

Ἐκ τῆς Ἀλλιαροῦ ἱστορίας. — Πρώτη καὶ ὀγδοη- κοστῇ Ὀλυμπιάδι φασὶ τὴν Αἴτην ρυθῆναι, ὅτε καὶ Φιλόνομος καὶ Καλλίας οἱ Καταναῖοι, τοὺς ἑαυτῶν πατέρας ἀράμενοι, διὰ μέσης τῆς φλογὸς ἐκόμισαν τῶν ἄλλων κτημάτων καταφρονήσαντες· ἀνθ' ὧν καὶ ἀμοιβῆς ἔτυχον τῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ. Τῆ γὰρ τοι πῦρ

VARIE LECTIONES.

*1 Bal. οὐ ποτε. *2 Bal. ἐνναμηνησῶν.

θεόντων αὐτῶν διέστη, καθ' ὃ μέρος ἐκεῖνοι παρ-
εγένοντο.

Ἐκ τῶν Ἐπικτητοῦ Ἐγχειριδίου καὶ Ἰσοκρ.
Τοὺς υἱοὺς σπούδαζε πεπαιδευμένους μᾶλλον, ἢ
πλουσίους καταλιπεῖν.

Θυγάτηρ ἀλλότριον κτῆμα ὑπάρχει τῷ πατρί.

Ὁ αὐτὸς τοῖς παισὶ συνεβούλευσεν αἰδῶ δεῖν
καταλιπεῖν, ἢ χρυσόν.

Πατὴρ ὕβρις, ἡδὺ φάρμακον· πλεον γὰρ ἔχει τὸ
ὠφελῶν τοῦ δάκνοντος.

Ἔγω καὶ θυγατρὶ μὴ προσμειδιάσης, ἵνα μὴ
ὑστερον δακρύσης.

ΛΟΓΟΣ ΚΔ' 20.

Περὶ φόβου.

Ματθ. κς'. — Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον· ἡ δὲ
σὰρξ ἀσθενής.

Πράξ. ι'. — Ἐπ' ἀληθείας καταλαμβάνω, ὅτι
οὐκ ἔστι προσωπολήπτης ὁ θεός, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει
ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην,
δεκτὸς αὐτῷ ἔστιν.

Παροιμ. ιδ'. — Φόβος Κυρίου (m) πηγὴ ζωῆς·
ποιεῖ δὲ ἐκκλίνειν ἐκ παγίδος θανάτου.

Σολομ. ιβ'. — Τέλος λόγου, τὸ πᾶν ἄκουε, τὸν
θεὸν φοβοῦ, καὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ φύλασσε, ὅτι
τοῦτο πᾶς ἄνθρωπος.

Σιρὰχ μ'. — Χρήματα καὶ ἰσχύς ἀνυψοῦσι καρ-
δίαν· καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρω φόβος Κυρίου.

Βασιλείου. — Ὡς γὰρ ὁ ἐμπεπηγότες ἔχων ἐν C
ἑαυτῷ τοὺς σωματικούς ἤλους, ἀνενέργητός ἐστιν,
ὑπὸ τῶν ὀδυνῶν κατεχόμενος· οὕτως ὁ τῷ φόβῳ τοῦ
θεοῦ κατειλημμένος, οὐκ ὀφθαλμῶ χρήσασθαι πρὸς
ἃ μὴ δεῖ, οὐ χεῖρας κινήσαι πρὸς ἀπηγορευμένας
πράξεις, οὐχ ὄλιως μικρὸν ἢ μείζον ἐνεργῆσαι παρὰ
τὸ καθῆκον δύναται, ὅσον ὀδύνη τινὶ τῇ προσδοκίᾳ
τῶν ἀπειληθέντων συμπεπαρμένος.

Θεολόγου. — Οὐκ ἀπὸ θεωρίας ἀρξαμένους, εἰς
φόβον χρῆ καταλήγειν. Θεωρία γὰρ ἀχαλίνωτος,
τάχα ἂν καὶ κατὰ κρημνῶν ὤσειεν· ἀλλὰ φόβῳ στοι-
χειωμένους καὶ καθαιρομένους, καὶ, ἵνα οὕτως εἴπω,
λεπτυνόμενος, εἰς ὕψος αἴρῃσθαι.

Ἐν φοβηθῶμεν μόνον, τὸ φοβηθῆναι θεοῦ τι
πλεον (n).

Φύλλων λυγρῶν ἐκφοβοῦσιν οἱ κτύποι.

Ἄγδρας δ' ἀνάνδρους αἱ σκιαί τῶν πραγμάτων.

Χρυσοστ. — Οὐ τοσοῦτον ἐργάσασθαι δυνήσεται
λόγος, ὅσον ἐργάζεται φόβος. Ὁ γὰρ τῆς γεέννης
φόβος τὸν τῆς βασιλείας ἡμῖν κομιεῖ στέφανον. Αἰ-

VARIÆ LECTIONES.

20 In Antonio, Solonit.; idem fere. Eccl. xxx, 9. 20 Est in Gesn. Stob. 288.

NOTÆ.

(m) Φόβος Κυρίου. Sic et Vulg. ipsaque Hebrai-
ca, פּוֹיָרַת דְּיְהוָה timor Domini. Nec aliter red-
ditur aliis locis, quibus ejus vocis usus frequentis-
simus est. Sic etiam Syriac. et Paraphrastes Chald.
Arabica tamen proxime ex Græcis τῶν Ὁ' expressa,
perinde imperium, præceptum, quod est Græce
πρόσταγμα. Notant tamen Romana scholia, alios
habere φόβος, uti hic codices representant.

(n) Τὸ φοβηθῆναι θεοῦ τι πλεον. Gesneri con-

A rientibus, qua parte se verterent, ignis divisus lo-
cum fecit.

Ex Epicteti Enchiridio et Isocrat.

Liberos stude doctiores, quam ditiores relinquere.

Filia, aliena patri possessio est.

Idem, liberis pudorem magis relinquendum,
quam aurum consulebat.

Objurgatio patris dulce medicamentum; plus
enim prodest, quam mordet.

605 — Filio filiaque ne arrideas, ne in poste-
rum lugeas.

B

SERMO XXIV.

De timore.

Matth. xxvi, 41. — Spiritus quidem promptus est,
caro autem infirma.

Act. x, 34. — In veritate comperi, quia non est
personarum acceptor Deus: sed in omni gente, qui
timet Deum et facit justitiam, acceptus est illi.

Prov. xiv, 27. — Timor Domini fons vitæ: facit
autem declinare a laqueo mortis.

Eccl. xii, 13. — Finis sermonis, quod totum est,
audi: Deum time, et mandata ejus observa: hoc
est enim omnis homo.

Eccl. xl, 26. — Facultates et robur exaltant cor:
et super utraque timor Domini.

Basilii. — Ut enim is, qui infixos corpori clavos
habet, quidquid agendum sit iners est, quod dolori-
bus ac cruciatu totus occupetur: sic quem Domini
timor corripuit, non oculo uti potest ad ea quæ non
sunt officii, non ullis vetitis manus admovere; non
prorsus minus aliquid aut majus contra ac honesti
ratio poscit, præstare; quem nimirum velut doloris
quidam aculeus, intentatæ minæ confixerint.

Theologi. Orat. in Lumina. — Non auspicandum a
contemplatione, ut in timore velut extremo desina-
mus. Contemplatio enim freno soluta, forte etiam
in præceps impulerit: sed primis quasi elementis
timore institutos, purgatosque, et, ut ita dicam,
tenuatos, sic in sublime erigi convenit.

Unum duntaxat timeamus, ne quid Deo magis
D timeamus.

Lepores foliorum crepitus terrent:

Sic viros parum viriles, umbræ rerum.

Chrysost. — Non tantum verbis effici poterit,
quantum præstat timor. Nam gehennæ timor, regni
nobis coronam afferet. Diabolus, modo velimus,

jectura, ut sit reponendum τοῦ, ἀντὶ τὸ, maxima
ἀστοχαστά ἐστι; nihilque aptum quod sic dissute
interrogando reddit, *Metuamus tantum; quid est
in metu Domini amplius?* Aliud theologi acumen,
ipsis ejus verbis nulla vi expressum; nempe *Timea-
mus, ne præ Deo aliquid timeamus*: quod certe
evangelicum documentum, ut Dei timori nihil
anteponamus.

multorum nobis bonorum auctor existit. Metuentes enim ejus insidias, sobrii sumus, Deumque mente recolimus. Nam qui videt instantem hostem, ad eum confugit, qui opem ferre potest.

Quemadmodum dum miles armatus **606** domui continue assidet, non latro, non parietum effossor, non ullus alius sic facinorosorum hominum audebit apparere : sic quandiu Dei timor occupat, nihil facile illiberalium affectuum animis nostris obrepserit.

Didymi. — Fieri non potest ut qui Deum vere timet homo pavidus sit; quippe cum dictum sit, Præter Deum, neminem alium esse timendum.

Climaci. — Quemadmodum solis radius ubi domum intraverit, cuncta luce perfundit, ut et tenuissima corpuscula, ac pulvis volans cernatur : sic et Dei timor cum in animam venerit, omnia ei delicta ostendit.

Severiani. — Humanæ salutis initium, Dei timor, omniumque in nobis bonorum radix, Dei lex. Nec enim divina lex timoris expers, nec sine lege timor existit. Nam lex quidem, eorum quæ sunt constituta, timorem ministrum habet; timor vero, eorum quæ præcepta sunt et ordinata, legem exploratorem.

Biantis. — Rogatus Bias, quid humanis in rebus esset metu intrepidum, respondit : Recta conscientia.

Epicuri. — Qui metuendum ipse præferat, non potest absque metu esse.

Democrit. — Non metu abstinendum a peccatis, sed quod ita honesti ipsa ratio poscit.

Euripidis.

*Insulsus est, quisquis timore debilis,
Resumpto tantisper animo, altum sapit.*

Menandri.

*Stultitia mihi videtur manifesta,
Intelligere quæ convenit, nec cavenda cavere.*

SERMO XXV.

De iis qui cito mutantur, deque pœnitentia.

Luc. ix, 62. — Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei.

II Petr. ii, 21. — Melius est non agnovisse viam justitiæ, quam post agnitionem, retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto præcepto. Contigit autem illis quod vero proverbio dicitur : *Canis reversus ad suum vomitum; et : Sus lota in volutabro lutæ (Prov. xxvi, 11).*

Prov. xvii, 20. — Vir qui facile lingua mutatur, incidet in mala.

607 *Prov. xxvi, 11.* — Sicut canis cum reversus fuerit ad vomitum suum et factus odibilis, sic insi-

⁵¹ In Gesn. Stob. 306.

τία ἡμῶν πολλῶν ἀγαθῶν, εἰ βουλοίμεθα, ὁ διάβολος· δεδοικότες γὰρ αὐτοῦ τὰς ἐπιβουλάς, νήφομεν καὶ μεμνήμεθα τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ ἐφεστῶτα τὸν ἐχθρὸν ὄρων, τῷ δυναμένῳ πρόστρέχει βοήθειαν.

Καθάπερ ἐν οἰκίᾳ στρατιώτου διηνεκῶς ὠπλισμένου, οὐ ληστής, οὐ τυχωρύχος, οὐκ ἄλλος τις τῶν ταῦτα κακουργούντων τολμήσει φανῆναι· οὕτω φόβου κατέχοντος ψυχᾶς, οὐδὲν τῶν ἀνελευθέρων παθῶν ἐπεισέρχεται ῥαδίως ἡμῖν.

Διδύμων. — Οὐ δυνατὸν τὸν ἀληθῶς φοβούμενον τὸν Θεὸν δειλίαν ἔχειν, εἰρημένου τοῦ, Πλὴν αὐτοῦ μὴ φοβοῦ ἄλλον.

Κλίμακος. — Ὡσπερ ἀκτὶς ἡλίου δι' ὀπῆς εἰσελθοῦσα ἐν οἴκῳ πάντα φωτίζει, ὡς καὶ τὸ λεπτότατον ὄραν, τὸν τε κοινορτὸν πετόμενον· οὕτω καὶ φόβος Θεοῦ μετὰ διακρίσεως ἐν καρδίᾳ γενόμενος, πάντα αὐτῇ τὰ ἀμαρτήματα ὑποδεικνυσιν.

Σευηριανοῦ. — Ἀρχὴ σωτηρίας ἀνθρώπων ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος, καὶ ῥίζα πάντων ἐν ἡμῖν ἀγαθῶν ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος. Οὔτε δὲ Θεοῦ νόμος ἄνευ φόβου, οὔτε φόβος ἄνευ νόμου. Ὁ μὲν γὰρ νόμος τῶν ἐπιτεταγμένων ὑπηρέτην ἔχει τὸν φόβον· ὁ δὲ φόβος τῶν προστεταγμένων (ο) δικαστὴν ἔχει τὸν νόμον.

Βίας. — Βίας ἐρωτηθεὶς, τί ἂν εἴη τῶν κατὰ τὸν βίον ἄφοβον, εἶπεν, Ὁρθὴ συνείδησις.

Ἐπικούρου. — Οὐκ ἔστιν ἄφοβον εἶναι, φοβερὸν φαινόμενον.

Δημοκροῦ. — Οὐ διὰ φόβον, ἀλλὰ διὰ τὸ δέον, ἀπέχεσθαι χρεῶν ἀμαρτημάτων.

Εὐριπίδου.

*Ἀσύνητος, ὅστις ἐν φόβῳ μὲν ἀσθενῆς,
Λαβῶν δὲ μικρὸν τι ψυχῆς φρονεῖ μέγα.*

Μενάνδρου.

*Εὐθήθειά μοι φαίνεται δηλουμένη,
Τὸ νοεῖν μὲν ὅσα δεῖ, μὴ φυλάττεσθαι δ' ἄ δεῖ.*

ΛΟΓΟΣ ΚΕ' ⁵¹.

Περὶ τῶν ταχέως μεταβαλλομένων, καὶ περὶ μετανοίας.

Λουκ. θ. — Οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθετὸς ἐστὶν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Β'. Περ. β'. — Κρείσσόν ἐστι μὴ ἐπεγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἢ ἐπιγνόντα ἐπιστρέψαι ἐκ τῆς παραδοθείσης αὐτῷ ἀγίας ἐντολῆς. Συμβέβηκε δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας, *Κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον, καὶ ὕψι λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβοῦρου.*

Παροιμ. ιζ'. — Ἀνὴρ εὐμετάβολος γλώσση ἐκπεσεῖται εἰς κακά.

Παροιμ. κς'. — Ὡσπερ κύων ὅταν ἐπέλθῃ ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ ἔμετον καὶ μισητὸς γένηται, οὕτως

NOTÆ.

(ο) *Τῶν προστεταγμένων.* Sanum hunc locum represento, ex Cl. V. Ballest. codice, cum tribus fere in Gesn. laboraret; ipsum jam nihil diffi-

lem, et in quo clarum Severiani acumen, ut est argutus auctor, ipse quoque in deliciis Constanti-nopoli habitus, τοῦ Χρυσορρήμονος ἀμυλῆς.

ἄφρων τῆ ἑαυτοῦ κακίᾳ ἀναστρέψας ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν. *A piens sua malitia revertens ad peccatum suum.*

Σιράχ λδ'. — Ἄνθρωπος νηστεύων ἐπὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, καὶ πάλιν πορευόμενος καὶ τὰ αὐτὰ ποιῶν, τῆς προσευχῆς αὐτοῦ τίς εἰσακούεται; καὶ τί ὠφέλησεν ἐν τῷ ταπεινωθῆναι αὐτόν;

Βασιλ. — Ὁ ἐν προκοπῇ γενόμενος ἀγαθῶν ἔργων, εἶτα παλινδρομήσας πρὸς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, οὐ μόνον τὸν ἐπὶ τοῖς πεποντημένοις μισθὸν ἐζημιώθη, ἀλλὰ καὶ βαρυτέρας ἀξιοῦται τῆς κατακρίσεως.

Οἷς εὐκόλος πρὸς μεταβολὴν ἡ διάνοια, τούτοις οὐδὲν ἀπεικῆς καὶ τὸν βίον εἶναι μὴ τεταγμένον.

Μηδεὶς ἐν κακίᾳ διάγων, ἑαυτὸν ἀπογινώσκέτω, εἰδὼς ὅτι γεωργία μὲν τῶν φυτῶν τὰς ποιότητας μεταβάλλει· ἡ δὲ κατ' ἀρετὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλεια δυνατὴ ἐστὶ παντοδαπῶν ἀβρώστημάτων ἐπικρατῆσαι.

Ἄνθρωποι ταῖς νεφέλαις εἰκόασι, πρὸς τὰς τῶν πνευμάτων μεταβολὰς ἄλλοτε κατ' ἄλλο μέρος τοῦ ἀέρος ἐμπερομέναις.

Οὐ χρόνου ποσότητι, διαθέσει δὲ ψυχῆς ἡ μετανοία κρίνεται.

Θεολόγου. — Δέον εὐμετακινήτους μὲν εἶναι πρὸς τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χειρόνος, ἀκινήτους δὲ πρὸς τὸ χειρόν ἀπὸ τοῦ βελτίονος.

Οὐχ ἡ μετάθεσις τοῦ κακοῦ τὸ αἰσχρὸν ἔχει· ἀλλ' ἡ τοῦτου τήρησις τὴν ἀπώλειαν.

Τὸ μὴ ἁμαρτάνειν ἀναισθήτως, ἀλλ' ἐπιγινώσκειν καὶ συνορᾶν τὸ πλημμεληθὲν, οὐκ ἐστὶ μικρὸν· ἀλλ' ὁδὸς τίς ἐστὶ καὶ ἀρχὴ πρὸς διόρθωσιν ἄγουσα, καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολὴν.

Κούφους καὶ ἀνοήτους τούτους ὑπολαμβάνομεν, τοὺς ῥαδίως ἐπ' ἀμφοτέρα φερομένους, καὶ μεταβέοντας, καθάπερ αὔρας μεταπιπτούσας, ἢ μεταβολὰς καὶ παλιρροίας Εὐρίπου, ἢ θαλάσσης ἄστατα κύματα.

Χρυσοστ. — Ὁ μετανοήσας ἐφ' οἷς ἔπραξε δεινοῖς, κἂν μὴ τῶν ἁμαρτημάτων ἀξίαν ἀποδείξηται τὴν μετάνοιαν, καὶ αὐτῆς ταύτης ὁμῶς ἔξει τὴν ἀντίδοσιν.

Εὐαγγέλιου. — Φυτόν μεταφερόμενον συνεχῶς, καρπὸν οὐ ποιεῖ.

Σωκράτ. — Ἄνδριάς μὲν ἐπὶ βάσεως, σπουδαῖος δὲ ἀνὴρ ἐπὶ καλῆς προαιρέσεως ἐστὼς, ἀμετακίνητος ὀφείλει εἶναι.

ΛΟΓΟΣ ΚΖ' ⁸².

Περὶ ἁμαρτίας καὶ ἐξαγορεύσεως.

Ἰωαν. η'. — Πᾶς ὁ ποιῶν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας.

Σιράχ. κα'. — Ὡς ἀπὸ προσώπου ὄφρα, φεῦγε ἀπὸ ἁμαρτίας· ἐὰν γὰρ προσέλθῃς, δήξεται σε. Ἰδόντες λέοντος οἱ ὀδόντες αὐτῆς, καὶ ἀναιροῦντες ψυχὰς ἀνθρώπων.

Πρὸς Ῥωμ. ς'. — Μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι, εἰς τὸ ὑπακούειν ταῖς

Eccli. xxxiv, 30; Syxt. 21. — Homo qui jejuna pro peccatis suis, iterumque vadit et eadem facit; orationem illius quis exaudiet? quidve profecit humiliando se?

Basilii. — Qui postquam in bonis operibus profecit, iterum ad antiquam consuetudinem redit, non solum superiorum laborum mercedem perdit, verum etiam majori pœna dignus elicetur.

Quorum facile mobilis animus, haud mirum nihil eis ex honesti ratione vitam compositam esse.

Nemo qui in vitio versetur, seipsum desperet, qui sciat agricultura mutari stirpium qualitates; animique colenda virtute diligentia, omnis generis illius ægrotudines posse superari.

Homines nubibus similes sunt, quæ pro vario ventorum flatu huc quandoque atque illuc feruntur.

Non temporis mora, sed animi affectu pœnitentia judicatur.

Theologi. — Tales nos esse convenit, ut a vitio ad virtutem facilis nobis mutatio sit, a virtute autem ad vitium animus sit prorsus immobilis.

Nullum dedecus a vitio mutari: illud vero retinere, exitio existit.

Non nullo sensu peccare, sed delictum agnoscere ejusque conscium esse, haud res exigua est; sed via quædam et initium ad emendationem ducens, ac mutationem ad frugem meliorem.

Leves ac stultos judicamus, qui facile in utramque partem feruntur, fluuntque ac refluent ventorum more, alias ex aliis auras mutantium, atque Euripi reciprocos æstus, ac maris instabiles fluctus inconstantia referunt.

Chrysost. — Quem pœniteat malorum, quæ egit, etsi pro scelerum gravitate dignam satis pœnitentiam non egerit, hujus ipsius, quod sic eum pœnituit, mercedem habebit.

Evagrii. — Quæ jugiter solum mutet, stirps, omnis expers fructus erit.

608 *Socrat.* — Ut statua in basi, sic vir bonus ac studiosus, in bono proposito firmus stare debet.

SERMO XXVI.

De peccato et confessione.

Joan. viii, 34. — Omnis qui facit peccatum, servus est peccati.

Eccli. xxi, 2. — Tanquam a facie colubri, fuge a peccato; si enim accesseris mordebit te. Dentes leonis dentes ejus, et qui interficiunt animas hominum.

Röm. vi, 12. — Ne ergo regnet peccatum in mortali vestro corpore, ut obediatis concupiscentiis

⁸² In Gesn. Stob. 297.

ejus : neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato.

Eccli. xxvii, 41. — Leo venationi insidiatur; sic peccatum facientibus iniqua.

Eccli. xxxix, 50. — Bona bonis creata sunt ab initio; sic et peccatoribus mala.

Basilii. — Quemadmodum ut incidenda sit caro, vel cantherio exurenda, non medicus est auctor, sed morbus : sic et civitatum excidia extremæque clades, quæ ex peccatorum exuberantia ortum habeant, omni accusatione Deum liberant.

Peccatum quandiu quidem parturitur, aliquid pudoris habet : ubi autem fuerit consummatum, qui ejus auctores sint, omnibus impudentiores reddit.

Ut fumus apes, et fetor columbas fugat, sic et vitæ nostræ custodem angelum res longe luctuosa ac fetens peccatum abigit.

Sicut umbra corpori comes est, sic animis peccata, claraque actuum simulacra existunt.

Natura pronum vitium est, præcepsque est in deterius cursus.

Res facile æmulationem habens eaque proclivis, improbitas est; nec quidquam sic expeditum, ac fieri malum.

Ne graveris peccatum tuum confiteri, ut præsentis ævi pudore, futuri dedecus probrumque caveas (nam et hæc illius pars supplicii est), ostendasque odisse te vere peccatum : quod traducas ac tripudio ostentes atque triumphes, **609** ut quod vere dignum contumelia est.

Circumda stercora, lacrymas, gemitus, quam confessione humilioreque ac sprete disciplina præstes meliorem frugem.

Nulla his qui excesserunt in inferno confessio est ac emendatio. Concluserunt enim Deus, præsentis ævo, vitam et actionem; futuro autem, eorum quæ gesta fuerint, rationes atque examen.

Vitium silentio pressum atque occultum, latens animi morbus existit.

Theologi. — Facilius quis tenuis vitii copiosius labe imbuatur, quam altæ virtutis paulatim honestatem asciscat. Nam et mel exigui absinthii vis citissime inficit; ipsum vero, nec si duplum quidem exstiterit, absinthio dulcedinem infundit.

Chysost. — Tale quid peccatum est. Antequam perficiatur, eum, qui se illi reum addixerit, quasi temulentum reddit. Ubi autem adimpletum fuerit et jam peractum, quæ fuerat voluptas, hæc sese subducit ac exstinguitur; nudus autem stat ac-

Α ἐπιθυμίαις αὐτοῦ· μήτε παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν ὄπλα ἀδικίας τῇ ἀμαρτίᾳ.

Σιράχ. κζ'. — Λέων θήρᾳ ἐνεδρεύει, οὕτως ἀμαρτία τοὺς ἐργαζομένους ἀδίκᾳ.

Σιράχ. λθ'. — Ἀγαθὰ τοῖς ἀγαθοῖς ἐκτίσθη ἀπ' ἀρχῆς, οὕτω καὶ τοῖς ἀμαρτωλοῖς κακά.

Βασιλ. — Ὡσπερ τῆς τομῆς ἢ τοῦ καυτῆρος, οὐχ ὁ ἰατρὸς αἴτιος, ἀλλ' ἡ νόσος· οὕτω καὶ οἱ τῶν πόλεων ἀφανισμοὶ ἐκ τῆς ἀμετρίας τῶν ἀμαρτανόμενων τὴν ἀρχὴν ἔχοντες, τὸν Θεὸν ἀπάσης μέμψεως ἀπολύουσιν.

Ἡ ἀμαρτία ὡς μὲν ὠδίνεται, ἔχει τινὰ αἰσχύνην· ἐπειδὴν δὲ τελεσθῆ, τότε ἀναίσχυντοτέρους ποιεῖ τοὺς ἐργαζομένους αὐτήν.

Β Ὡς γὰρ τὰς μελίσσας καπνῆς φυγαδεύει καὶ τὰς περιστεράς δυσωδία· οὕτω καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἄγγελον ἢ πολύδακρυς καὶ δυσώδης ἀφίστησιν ἀμαρτία.

Ὡσπερ ἡ σκιά τῆς σώματι, οὕτω ταῖς ψυχαῖς αἱ ἀμαρτίαι παρέπονται, ἐναργεῖς τὰς πράξεις εἰκονίζουσαι.

Φύσει πρόχειρον ἡ κακία, καὶ πολὺς ἐπὶ τὸ χεῖρον ὁ δρόμος.

Εὐζήλωτον μέντοι καὶ πρόχειρον πρᾶγμα ἡ μοχθηρία· καὶ οὐδὲν οὕτω ῥάδιον ὡς τὸ γενέσθαι κακόν.

Μὴ ἀπαξιώσης ἐξαγορεύσαι σου τὴν ἀμαρτίαν, ἵνα τῇ ἐντεῦθεν αἰσχύνῃ τὴν ἐκεῖθεν φύγη (ἐπειδὴ μέρος καὶ τοῦτο τῆς ἐκεῖσε κολάσεως) καὶ δείξης ὅτι τὴν ἀμαρτίαν ὄντως μεμίσηκας, παραδειγματίσας αὐτὴν καὶ θριαμβεύσας, ὡς ἀξίαν ὑβρείως.

Περιβαλοῦ κόπρια, δάκρυα, στεναγμούς, τὴν δι' ἐξαγορεῖσεως καὶ ἀτιμοτέρας ἀγωγῆς ἐπανόρθωσιν.

Οὐκ ἔστι τοῖς ἀπελθοῦσιν ἐν ἄδη ἐξομολόγησις καὶ διόρθωσις. Συνέκλεισε γὰρ ὁ Θεὸς, ἐνταῦθα μὲν βίον καὶ πρᾶξιν· ἐκεῖ δὲ, τὴν τῶν πεπραγμένων ἐξέτασιν.

Κακία σιωπηθεῖσα, νόσος ὑπουλός ἐστιν ἐν τῇ ψυχῇ.

Θεολόγου. — Θᾶττον γὰρ ἂν τις ὀλίγης κακίας μεταλάβοι πλουσίως, ἢ ἀρετῆς βαθείας κατὰ μικρόν.

Δ Ἐπεὶ καὶ μέλιτι μὲν μικρὸν ἀψίνθιον τάχιστα μεταδίδωσι τοῦ πικροῦ, μέλι δὲ οὐδὲ τὸ διπλάσιον ἀψίνθιω τῆς ἑαυτοῦ γλυκύτητος.

Χρυσοστ. — Τοιοῦτον ἡ ἀμαρτία· πρὶν ἢ μὲν ἀπαρτισθῆναι, μεθύειν ποιεῖ τὸν ἀλόντα· ἐπειδὴν δὲ πληρωθῆ καὶ ἀπαρτισθῆ, τότε τὰ μὲν τῆς ἡδονῆς ταύτης ὑπεξίσταται καὶ σθέννυται· γυμνὸς δὲ ἔστηκε λοιπὸν ὁ κατήγορος, τοῦ συνειδότος (p) δημίου τάξιν

NOTÆ.

(p) Τοῦ συνειδότος. Gesn. cum voce κατήγορος jungit; quasi ipsa conscientia non accuset, sed accusetur, nec ejus quasi active tribunal sit, sed passive: quod idem n. 50, in eo reprehendi. Ego potius genitivum absolutum accipio, et quo explicetur ipse accusator et tortor, ipsa nimirum conscientia, quæ horum vices gerat, sic animum cædendo et vellicando. Quare nominativi illi so-

locco positi, ut solent passim Græci moderni usurpare, pro quibus gignendi casu Chrysostomus scripserit. Libet conjecturam firmare ex uno et altero ejus loco, concione 1 et 4, in divitem et Lazarum. Et 4 quidem: Δικαστήριον χωρὶς ἐλέγχων, καὶ ἀπολογία χωρὶς κατηγορίας, καὶ ἀπόδειξις ἄνευ μαρτύρων· αὐτῶν τῶν τὸ πρᾶγμα ἐργασαμένων ἑαυτοὺς ἐλεγχόντων, καὶ τὸ λάθρα γεγεννημένον ἐκπομπευόντων.

ἐπέχων [ἐπέχοντος] καὶ καταξάνων τὸν πλήμμε-
ληκότα, καὶ τὴν ἐσχάτην ἀπαιτῶν δίχην, καὶ μο-
λίβδου παντὸς βαρύτερον ἐπικείμενος.

Ἀπόσπῃθι τῆς πονηρίας, παῦσαι τῆς κακίας, ἐπι-
λαβοῦ τῆς ἀρετῆς, καὶ ὑπόσχου μηκέτι αὐτὰ ποιεῖν·
καὶ ἀρκεῖ τοῦτο εἰς ἀπολογίαν. Ἐγὼ διαμαρτύρομαι
καὶ ἐγγυῶμαι, ὅτι τῶν ἀμαρτανομένων ὑμῶν ἕκαστος,
ἂν ἀποστὰς τῶν προτέρων κακῶν ὑπόσχηται τῷ Θεῷ
μετὰ ἀληθείας μηκέτι αὐτῶν ἄψασθαι, οὐδὲν ἕτερον
ὁ Θεὸς ζητεῖ πρὸς ἀπολογίαν μείζονα. Φιλάνθρωπος
γάρ ἐστι καὶ ἐλεήμων· καὶ καθάπερ ἡ ὠδίνουσα ἐπι-
θυμεῖ τεκεῖν, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐπιθυμεῖ τὸν ἔλεον
ἐκχεῖν τὸν ἑαυτοῦ.

Ὅσπερ γὰρ σπινθὴρ ἐὰν φθάσῃ ἐπιλαβέσθαι τινός,
πάντα λοιπὸν κατανέμεται· οὕτω τῆς ἀμαρτίας
φύσις, ἐπειδὴ τῶν τῆς ψυχῆς λογισμῶν ἐπιλάβηται,
καὶ μηδεὶς ἢ ὁ σβέσεων, χαλεπωτέρα λοιπὸν καὶ δυσχεί-
ρωτος γίνεται, τῇ τῶν δευτέρων προσθήκῃ εἰς μεί-
ζονα καταφρόνησιν ἐπαιρομένη.

Ὅσπερ γὰρ ὁ ἐν ἀμαρτήμασιν ὢν, ἐτέρων κατ-
ηγορῶν, ἑαυτοῦ πρὸ ἐκείνων κατηγορεῖ· οὕτω καὶ ὁ
ἐν συμφορᾷ ὢν καὶ ὄνειδίζων ἐτέρου συμφορᾶς, ἑαυτὸν
πρὸ ἐκείνου ὄνειδίζει.

Καθάπερ οἱ διὰ νυκτὸς ἀσελήνου βαδίζοντες τρέ-
μουσι, κἂν μηδεὶς ὁ φοβῶν παρῆ· οὕτω καὶ οἱ τὴν
ἀμαρτίαν ἐργαζόμενοι, θαρρῶν οὐκ ἔχουσι, κἂν μη-
δεὶς ὁ ἐλέγχων ᾖ.

Ἐπὶ ἐνός οὐ θέλομεν ἀσχημονῆσαι ἐνταῦθα· ἐπὶ
δὲ μυριάδων ἔχει τί ποιήσομεν;

Γρηγ. Νύσσης. — Πολλὴ πρὸς τὴν κακίαν ἐστὶν
ἡ εὐκολία, καὶ ὀξύρροπος ἐπὶ τὸ χεῖρον ἢ φύσις.

Κυρίλλου. — Πολλὰ πταίμεν ἅπαντες. Νοσεῖ
γὰρ ἡ φύσις τὸ εἰς ἀμαρτίαν εὐκολον, διὰ τῶν ἐξ
ἀρχῆς εἰσοικισαμένων τὸ πάθος.

Φιλῶνος. — Τῷ μὲν ἀγνοίᾳ τοῦ κρείττονος δια-
μαρτάνοντι συγγνώμη παρεισέρχεται· ὁ δὲ ἐξεπίτη-
δες ἀδικῶν, ἀπολογίαν οὐκ ἔχει.

Κλήμεντος. — Φοβηθῶμεν οὐχὶ νόσον τὴν ἐξω-

Τίς ἐπεισε, τίς ἠνάγκασεν εἰς μέσον εἰσενεγκεῖν τὰ
πρὸ τοσοῦτου τολμηθέντα χρόνου; Οὐκ εὐδὴλον ὅτι
τὸ συνειδὸς, ὁ ἀπαραλόγιστος δικαστής, συνσχῶς αὐ-
τῶν κατέσειε τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ψυχὴν ἐθορύβει;
*De fratribus Josephi loquitur, scelus agnoscenti-
bus. Judicium nullis arguentibus, defensio sine ac-
cusatione, probatio absque testibus; ipsi qui scelus
patraverant sese arguentibus, et quod clam commis-
sum erat traducentibus. Quis suasit? quis coegit, ut
quæ tanto ante tempore ausi erant, in medium pro-
ferrent? Num liquet idcirco nimirum quod conscien-
tia, incorruptus ille iudex et cui nemo obrepat, eo-
rum continue cogitationem quateret, atque animum
turbaret? id est, vero de malis universim.* Ἀνάπτου-
ξόν μοι τοῦτου τὸ συνειδὸς, καὶ ἄφει πολὺν ἐνδοθεν
θόρυβον τῶν ἀμαρτημάτων, φόβον διηγεκῆ, χει-
μῶνα, ταραχὴν. Καθάπερ ἐν δικαστηρίῳ τὸν νοῦν
ἐπὶ τὸν θρόνον ἀναβάντα τὸν βασιλικὸν τοῦ συνει-
δότος, καὶ ὡσπερ τινὰ δικαστὴν καθήμενον, καὶ τοὺς
λογισμοὺς παριπτῶντα καθάπερ δημίους, καὶ ἀναρ-
τῶντα τὴν διάνοιαν καὶ καταξάνοντα ὑπὲρ τῶν ἀμαρ-

cusator, conscientia carnificis locum tenente, ejus-
que qui deliquit latera deradit, extremumque
supplicium deposcit, atque omni plumbo gravius
incumbit.

Abscede ab improbitate, cessa a malitia; arripe
virtutem, ac pollicere non amplius te ea facturum;
satisque hoc est ad satisfactionem. Ego contestor
spondeoque, quisquis nostrum peccaverit, si modo
a prioribus malis discedens, vere Deo pollicetur,
se ad ea amplius non reversurum, nullam ipsum
majorem ex illo satisfactionem exquirere. Etenim
humanitate propensus ac misericors est: ac sicut
parturiens, parere desiderat, sic et ipse miseri-
cordiam suam cupit effundere.

Quemadmodum enim scintilla si quid appre-
henderit, quidquid reliquum est vorante flamma
comburit; sic peccati vis, postquam animi cogi-
tationes invaserit, nec sit aliquis qui exstinguat,
gravissima jam peneque insuperabilis evadit; dum
nimirum ex iis quæ postmodum accedunt, in ma-
jorem contemptum exsurgit.

Ut enim qui in peccatis est, dum alios accusat,
ipse sibi prior crimen intentat; sic et qui versa-
tur in calamitate, alii exprobrans calamitatem,
sibi ipse prior exprobrat.

Quemadmodum ii, qui nocte illuni **610** am-
bulant, tametsi nemo sit qui exterreat, tremunt;
sic et qui peccant, etsi nemo est qui arguat, fidu-
ciam habere non possunt.

Uno teste nostram hic prodi turpitudinem nolu-
mus; quid illic sub multorum millium præsen-
tiam faciemus?

Nyssen. — Multa in vitium pronitas est, ruitque
facile natura in id quod deterius est.

Cyrilli. — In multis offendimus omnes. Laborat
enim natura proclivitatis in peccatum labe, eorum
reatu qui a principio ejus illi auctores exstiter.

Philonis. — Ei qui virtutis rectique ignorantia
peccat, præsto facile venia est; qui autem de
industria injuste agit, excusationem non habet.

Clementis. — Timeamus non morbum, qui exte-

NOTÆ.

τημάτων, καὶ ἐμβοῶντα μεγάλα μηδενὸς εἰδότης·
*Explica mihi ejus conscientiam, et ingentem intus
videbis peccatorum tumultum, metum continuum,
procellam, turbationem. Quasi in judicio mentem
regium conscientia thronum conscendere, ac velut
judicem sedere, necnon rationes ac cogitationes tan-
quam tortores adhibentem, animumque ex equuleo
levantem, ejusque latera ob peccata radentem atque
ingentem clamorem nemine sciente edentem.* Ubi
Erasm. pari Gesnero errore, τὴν διάνοιαν conscien-
tiam reddit, latera conscientia radentem; quam
bene, cujus dictus sit regius judicantis thronus, et
quo sibi sic carnifices cogitationes adhibeat; id est,
mens ipsa, ut ejus induit rationem, quæ proinde
ut sic non cædi dicenda est, sed ipsa cædere; ut
sit formalis propriaque locutio, ex Patrum usu et
Scripturæ, atque theologia, non impropria atque
barbara: quidquid sibi blandiatur Erasmus,
unusque omnium iudex styli auctorum censorque
sedere ambiat.

rius afficit, sed peccata unde ille existit; animique ægritudinem, non corporis.

Theotimi. — Peccatum velut obicis ejusdam rationem habet, Dei in nos benevolentiam inhibens.

Josephi. — Ratio affectus non extirpat, sed adversus eos luctatur.

Nec ignem pallio licet involvere, nec turpe peccatum tempore obtegere.

Aristotel. — Haud procul ab innocentia, et ut labis purus habeatur, abscedit, qui modeste peccatum confessus sit.

Pythagor. — Stude peccata tua non verbis occultare, sed curare reprehensionum aculeis.

Demost. — Quemadmodum corporis morbus, si tegatur atque laudetur, haud sane sanitatis remedia recipit; sic nec male tutus animus facile curari poterit.

Moschionis. — Præstat, cum raro virtutis cultorem profitearis, sæpius modestum atque sobrium esse; quam ut raro peccatum agnoscens, sæpius delictis impliceris.

Zeno. — Vive, homo, non solum ut edas et bibas, sed ut quod vivis abutaris ut bene beateque vivas.

Phavorini. — Affectio quædam animum invasit; ac quidem quid illa sit, nescio. Aiunt qui docti sunt ac initiati, amorem esse. Invide ac inconsulte, dæmon, infirmum corpus adortus es, quod te ferre non potest. Abs te abscedo, dæmon; a tua me pugna recipio, non sum tuus miles.

Theophrast. — Amor, nescientis rationem cupiditatis ejusdam exsuperantia est; celerem accessum habens, at quæ tarde dimittat.

611 SERMO XXVII.

De ciborum incontinentia ac gula.

Luc. vi, 25. — Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis; væ vobis qui ridetis, quia lugebitis et flebitis.

Jac. v, 5. — Epulati estis deliciose super terram et eluxuriati; enutristis corda vestra sicut in die occisionis.

Prov. xxiv, 15. — Ne seducaris in saturitate ventris tui.

Prov. xxv, 16. — Mel nactus, quantum sufficit edito, ne forte repletus evomas.

Eccli. xi, 30. — Vir respiciens in mensam alienam, non est vita ejus in computatione vitæ.

Basilii. — Nullum cum ventre fidum commer-

³ In Gesn. Stob. 87.

(q) Ἐρωτα δὲ αὐτὸ λέγουσι. Istud de amore hac et sequenti sententia, paulo remotius a titulo videtur, ac potius alio spectare. Forte erat novus titulus ac sermo, cujus reliqua exciderint: nisi Maximus subtiliter adjecit, ut significaret esse amorem affectuum omnium principem ac fontem, ipsum plane insuperabilem, ex quo peccatum et injustitia,

Α θεν, ἀλλ' ἀμαρτήματα, δι' ἃ ἡ νόσος· καὶ νόσον ψυχῆς, οὐχὶ σώματος.

Θεοτίμου. — Ἐοικεν ἡ ἀμαρτία παραβλήματι κωλύοντι τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν γενέσθαι.

Ἰωσήπου. — Οὐκ ἐκριζωτῆς τῶν παθῶν, ἀλλ' ἀνταγωνιστῆς ἐστὶν ὁ λογισμὸς.

Οὔτε πῦρ ἱματίῳ περιστέλλαι δυνατὸν, οὔτε αἰσχροὺν ἀμαρτήματα χρόνῳ.

Ἀριστοτ. — Οὐ πρόβῳ τοῦ ἀναμαρτήτου καθίστησιν ἑαυτὸν, ὁ τὸ ἀμαρτηθὲν ἐπιεικῶς ὁμολογήσας.

Πυθαγόρου. — Τὰ ἀμαρτήματά σου πειρῶ, μὴ λόγοις ἐπικαλύπτειν, ἀλλὰ θεραπεύειν ἐλέγχοις.

Δημοσθ. — Ὡσπερ σωματικὸν πάθος οὐ κρυπτόμενον οὐδὲ ἐπαινούμενον ὑγιάζεται· οὕτως οὐδὲ ψυχὴ κακῶς φρουρουμένη θεραπεύεται.

Μοσχίωνος. — Βέλτιον ὀλιγάκις ὁμολογοῦντα κατορθοῦν, σωφρονεῖν πολλάκις, ἢ ὀλιγάκις ἀμαρτάνειν λέγοντα, πλημμελεῖν πολλάκις.

Ζήνων. — Ζῆθι, ὦ ἄνθρωπε, μὴ μόνον ἵνα φάγῃς καὶ πίῃς, ἀλλ' ἵνα τῷ ζῆν πρὸς τὸ εἶ ζῆν καταχρήσῃ.

Φανωρίνου. — Πάθος τί μου προσέπεσε τῇ ψυχῇ, καὶ τί μὲν ἐστὶν οὐκ οἶδα. Ἐρωτα δὲ αὐτὸ λέγουσιν (q) οἱ μεμνημένοι. Βάσκανε δαῖμον καὶ ἀλόγιστε, ἀσθενεὶ προσελήλυθας σώματι, φέρειν σε μὴ δυναμένῳ. Ἐξίσταμαί σου, δαῖμον· παραχωρῶ σου τῆς μάχης· οὐκ εἰμί σου στρατιώτης.

Θεοφράστ. — Ἐρως ἐστὶν ἀλογίστου τινὸς ἐπιθυμίας ὑπερβολή, ταχεῖαν μὲν ἔχουσα τὴν πρόσοδον, βραδεῖαν δὲ τὴν ἀπόλυσιν.

ΛΟΓΟΣ ΚΖ'

Περὶ ἀκρασίας καὶ γαστριμαργίας.

Λουκ. ζ'. — Οὐαὶ οἱ ἐμπεπλησμένοι, ὅτι πεινάσετε· οὐαὶ οἱ γελῶντες, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε.

Ἰακ. ε'. — Ἐτρυφήσατε ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐσπαταλήσατε· ἐτρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς.

Παροιμ. κδ'. — Μὴ ἀπατηθῆς ἐν χορτασίᾳ καὶ δόξῃ σου.

Παροιμ. κε'. — Μέλι εὐρῶν, τὸ ἱκανὸν φάγε, μὴ ποτε πλησθεῖς ἐξεμέσης.

Σαρ. μ'. — Ἀνὴρ βλέπων εἰς τράπεζαν ἀλλοτρίαν, οὐκ ἐστὶν ὁ βίος αὐτοῦ ἐν λογισμῷ ζωῆς.

Βασιλείου. — Γαστήρ συναλλάκτης ἐστὶν ἀπιστό-

NOTÆ.

cum ille pravus est, et qualis viget in natura corrupta nec sanata, experiébanturque oī ἐξω philosophi (Græci scilicet et ethnici) a Christi gratia extranei. Etiam cum ad divina transfertur, velut quamdam passionem vi nominis importat, ipsaque divinius quid et majus charitate videtur, ut Dionysius De divinis nominibus exposuit.

τατος, ταμείον ἀφύλακτον ἢ πολλῶν ἀποτεθέντων, τὴν μὲν βλάβην παρακατέχουσα, τὰ δὲ παραδοθέντα οὐ κατέχουσα.

Λίχνη γαστήρ, ἡ αἰεὶ ἀπαιτοῦσα καὶ μηδέποτε λήγουσα. Ἡ λαμβάνουσα σήμερον, καὶ αὔριον λανθανομένη. Ὅταν ἐμπλησθῆ, περὶ ἐγκρατείας φιλοσοφεῖ· ὅταν διαπνευσθῆ, ἐπιλανθάνεται τῶν δογμάτων.

Φοβήθητι τὸ ὑπόδειγμα τοῦ πλουσίου. Ἐκεῖνον παρέδωκε τῷ πυρὶ ἢ διὰ βίου τρυφῆς. Οὐ γὰρ ἀδικίαν, ἀλλὰ τὸ ἀβροδίατον ἐγκληθεὶς, ἀπετηγανίζετο ἐν τῇ φλογὶ τῆς καμίνου.

Ἐκ γὰρ τῆς παχείας τροφῆς καὶ οἴνου, αἰθαλώδεις τινὲς ἀναθυμιάσεις ἀναπεμπόμεναι, νεφέλης δίκην πυκνῆς, τὰς ἀπὸ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐλλάμψεις ἐπὶ τὸν νοῦν διακόπτουσι. Διὸ καὶ Μωϋσῆς πρὸς θεωρίαν Θεοῦ ἀναβαίνων διὰ τοῦ νοῦ, ἄσιτος καὶ ἄποτος ἡμερῶν τεσσαράκοντα διετέλεσεν, ἀθόλωτον διαμένειν αὐτῷ τὸ ἡγεμονικὸν διοικούμενος.

Θεολ. — Ἀϋπνός ἐστι καὶ ἀκοίμητος πρὸς τὴν τοῦ πλείονος ἐπιθυμίαν ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσει.

Δὸς εἶπε γαστήρ. Ἦν λαβοῦσα σωφρονεῖς, δώσω προθύμως· ἦν δὲ τοῖς κάτω δίδωσ Κόπρον· λάδοις μὲν, ἀλλ' ὅμως μὴ πλουσίαν. Εἰ δ' οὖν κατὰσχοις, δώσωμεν καὶ πλουσίαν.

Ἀκρασία γὰρ ἐμοί, πᾶν τὸ περιττὸν καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν καὶ ταῦτα, πεινρόντων ἄλλων καὶ δεομένων, τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ καὶ κράματος.

Οὐδὲν οὕτω ἐπίμαχόν τε καὶ φιλόνεικον, ὡς ἡ γαστήρ.

Χρυσος. — Φαγῶν καὶ πιῶν καὶ ἐμπλησθεὶς, πρόσεχε σεαυτῷ. Ἀπόκρημνος γὰρ ἐστὶν ὁ τόπος τῆς τρυφῆς.

Ἰω. Κλίμ. — Θλιβομένης κοιλίας (r) ταπεινοῦται καρδία· θεραπευομένης δὲ, γαυριᾶ λογισμός.

Νυσσ. — Ὅφον σοι γενέσθω ἔνδεια· καὶ τὸ μὴ ἐπιβάλλειν κόρον τῷ κόρῳ, μηδὲ ἀμβλύνειν τῇ κραιπάλῃ τὴν ὄρεξιν.

Ῥίζα τῶν περὶ τὸν βίον πλημμελημάτων ἐστίν, ἢ περὶ τὸν λαιμὸν ἀσχολία.

Μέχρι τῆς ὑπερώας ἢ τῶν ἡδυσμάτων αἴσθησις τὸν ὄρον ἔχει· ἀπὸ δὲ ὑπερώας, ἀδιάκριτος ἢ τῶν ἐμβαλλομένων διαφορὰ, ὁμοτίμως τὰ πάντα τῆς φύσεως πρὸς δυσωδίαν ἀλλοιούσης.

Φίλωνος. — Ἐγκρατείας μὲν ἴδιον, ὑγίεια καὶ

(r) Θλιβομένης κοιλίας. Sententia Climaci ipsa aperta, ventris afflictatione maloque inediae, animum ad humilitatem cogi, ejusque luxuriaet deliciis, ad superbiam erigi; idque Scripturae phrasi, qua jubemur humiliare animas nostras in jejunio, etc. absone plane Gesn. sive (cujus ille versionem intactam voluit) Ribbitius, *Onerato ventre deprimitur cor: si autem ratio ejus habeatur, exultat ac gestit animus*. Ergo θλίβεσθαι et θλίψις, *onerare et onus?*

A cium; penu est incustoditum. Injecta in eum ciborum copia labem retinet; quæ illi credita sunt, non servat.

Venter liguritor est, qui semper expetit, et nullum unquam finem facit. Qui sumit hodie, nec in crastinum meminit. Cum repletus fuerit ac distentus, de temperantia et victus parcitate philosophatur; ubi vapores discusserit, eorum quæ statuerat oblivio subit.

Formidabile divitis exemplum (*Luc. xvi*). Igni ille traditus est ob vitæ delicias. Nullo enim injustitiæ reatu, sed vitæ lautioris luxuriosæque piaculo in camini flamma cruciabatur.

Ex crassiore cibo vini que potu, fuliginosi quidam vapores sublatis, instar condensæ nubis, Spiritus sancti illustrationes in animam intercipiunt ac præpediunt. Quamobrem etiam Moyses, cum ad Dei contemplationem mente ascenderet, dies quadraginta absque cibo potuque jejunos egit, hoc inde satagens, ut vis animi atque acies nihil illi turbata constaret.

Theologi. — Nullo torpescit somno, ac perpetuo vigil est humana natura, insana majoris compendii plusque habendi fame,

Da, inquit venter. Si cum acceperis modestus fueris, Prompte dabo. Sin inferioribus transmittis Stercus; accipies quidem, sed non opulente. Sin retinebis, opulente dabimus.

Ad me quod attinet, incontinentia est ac luxuria quidquid superfluum ac ultra justam necessitatem est: idque cum alii esuriant ac egestate premantur, qui ex eodem luto massaque concreti sunt.

Nihil tam contentiosum et pronum ad lites, ac venter.

Chrys. — Cum comederis atque biberis fuerisque saturatus, attende tibi et cautus esto: etenim præceps deliciarum locus.

Climaci. — Inter ventris angustias ejusque pressura, cor humiliatur; illius vero curatione superbit animus.

Nyssen. — Obsonii loco tibi sit inopia; et quod satietatem satietate non cumules, nec appetitus hebetetur per crapulam.

Radix errorum, qui in vita versantur, est gula et studium.

Condimentorum sensus ad palatum usque terminatur: deinceps vero eorum quæ injiciuntur, nulla discretio, cuncta ex æquo in putres fæces immutante natura.

Philonis. — Temperatæ victus rationi, comes sa-

NOTE

Quale, rogo? escarumne? Istud quam morale et dignum Climaco, severissimæ disciplinæ homine, cura ventris exsultare et gestire animum; quasi eam ille curam suadeat, ac si fere medicus præscribat cœliaco, non qua corpus levet, sed qua animum diffundat; non magis ab ea revocet, quasi Pauli verbis, *Carnis curam ne feceritis*, ut animo superbiam detrahat.

litas viciumque robur; incontinentia vero ac luxuria, infirmitas ac aegritudo ipsa prope mortis interitioni haerens.

Plutarch. — Deliciae, velut ex castris, ex indisciplinatorum animo, optima quæque auferunt.

Democrit. — Sanitatem a Deo exposcunt homines; cumque ejus apud se virtutem habeant, non intelligunt. Per incontinentiam enim vitæque luxuriam contrari præstantes, ipsi sanitatis proditores existunt.

Quemadmodum unctio non quæ suavis, aut quæ prolixa, bona est, sed quæ sanum præstat; sic cibus, non qui deliciosus aut copiosus, bonus est, sed qui ad valetudinem conducit.

Ne cito nimiaque festinatione comederis: est enim hoc caninum, ac ejusmodi, ut bestiam magis quam hominem deceat.

Catonis. — Is, cum deliciarum sumptus reprehenderet: Quam difficile, aiebat, est ad ventrem, qui auribus careat, verba facere!

Antisth. — Antisthones interrogatus: Quid sit dici festi celebritas? Gulæ occasio, inquit.

Epicteti. — Cura ne te cibi, qui in ventrem mittuntur, pingues alant, sed quæ animo inest lætitia. Illi enim in excrementa vertuntur, unaque cum illis laus defluit; animus autem a corpore sejunctus, incorruptus perpetuo manet.

In conviviiis cœnisque obeundis, memento duos esse qui excipiantur, tum scilicet corpus, tum animam; ac quidquid corpori dederis, statim te effudisse: in perpetuum vero servare, quod in animi partem cesserit.

613 *Diogen.* — Quibus in ædibus ingens ciborum copia est, versari et murium feliumque multitudinem; sed et corpora multis cibis inferta, pro eorum ratione multos pariter morbos contrahere.

Crates. — Cum Delphis Phrynes scorti statuam auream vidisset, exclamavit: Hoc nempe tropæum exstat Græcorum impudiciæ.

Idem juvenem luctatorem videns, vino et carnibus, ac qua exercebat, longe corpulentior fieri: O miser, inquit, desine adversus teipsum firmum adeo struere carcerem.

Theognidis.

Multo plures jam satiætas, quam fames, perdidit.
Virorum, quos supra quam sors ferat habendi cupido
[incessit.

Socrates. — Homines vivere ut edant, aiebat; se autem edere ut viveret.

SERMO XXVIII.

De tristitia, animique dolore ac mœstitia.

Matth. v, 5. — Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

II Cor. ii, 2. — Quis est qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me?

A Ισχύς ἄκρασίας δὲ, ἀσθένεια καὶ νόσος γειτνιώσθαι θανάτῳ.

Πλουτάρχ. — Ἡ τρυφή, καθάπερ στρατοπέδου, τῆς τῶν ἀπαιδευτῶν ψυχῆς τὰ ἀριστερά ἀφαιρεῖται.

Δημοκρίτ. — Ὑγείαν ἔχειν παρὰ Θεοῦ αἰτοῦνται οἱ ἄνθρωποι· τὴν δὲ ταύτης δύναμιν παρ' ἑαυτοῖς ἔχοντες, οὐκ ἴσασιν. Ἀκρασίᾳ γὰρ τὰ ἐναντία πράσσοντες, αὐτοὶ προδύται τῆς ὑγείας γίνονται.

Ὅσπερ ἀλείμμα οὐ τὸ ἡδὺ καλὸν, οὐδὲ τὸ μακρὸν, ἀλλὰ τὸ ὑγιεινόν· οὕτω καὶ τροφή, οὐχ ἡ ἡδεῖα καλὴ, οὐδὲ ἡ πολλή, ἀλλ' ἡ ὑγιεινή.

B Τάχος καὶ ἐπειξίς ἀπέστω τοῦ ἐσθίειν· κυνῶδες γὰρ τοῦτο, καὶ θηρίῳ μᾶλλον ἢ ἀνθρώπῳ πρέπον.

Κάτωνος. — Οὗτος τῆς πολυτελείας καθαπτόμενος, εἶπεν, Ὡς χαλεπὸν ἐστὶ λέγειν πρὸς γαστέρα, ὧτα μὴ ἔχουσιν.

Ἀντισθένης. — Ἀντισθένης ἐρωτηθεὶς, τί ἐστὶν ἔορτή, εἶπε, Γαστριμαργίας ἀφορμή.

Ἐπικτήτου. — Φρόντιζε ὅπως σε μὴ τὰ ἐν τῇ γαστρὶ σιτία πιαίνει, ἀλλ' ἡ ἐν τῇ ψυχῇ εὐφρασίη. Ἐπεὶ τὰ μὲν ἀποσχυβαλίσκεται, καὶ συνεχρεῖ ὁ ἔπαινος· ἡ δὲ ψυχὴ χωρισθεῖσα, διαπαντὸς ἀκήρατος μένει.

C Ἐν ταῖς ἐστιάσεσι, μέμνησο ὅτι δύο ὑποδέχονται· τὸ τε σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ· καὶ ὁ τι ἂν τῷ σώματι δῶς, τοῦτο εὐθὺ ἐξέχεας· ὁ τι δ' ἂν τῇ ψυχῇ διαπαντὸς τηρεῖς.

Διογένης. — Τῶν οἰκιῶν ἐνθα πλείστη τροφή, πολλοὺς μῦς εἶναι καὶ γαλάς· καὶ σώματα δὲ τὰ πολλὴν τροφήν δεχόμενα, καὶ νόσους ἴσας ἐφέλκεσθαι.

Κράτης. — Κράτης ἰδὼν χρυσοῦν εἰκόνα Φρόνης τῆς ἐταίρας ἐν Δελφοῖς ἐστῶσαν, ἀνέκραγεν, ὅτι τοῦτο τῆς Ἑλλήνων ἀκρασίας τρόπαιον ἕστηκεν.

D Ὁ αὐτὸς νεανίσκον ἰδὼν ἀθλητικῶν οἴνω καὶ κρεοφαγίᾳ καὶ ἀσχήσει σάρκα πολλὴν ὑποτρέφοντα, εἶπεν, ὦ δαιμόνιε, παῦσαι καθ' ἑαυτοῦ ποῦδων τὸ δεσμοτήριον ἰσχυρόν.

Θεόγνιδος.

Πολλῶ τοι πλέονας λιμοῦ κέρως ὤλεσεν ἡδὴ
Ἄνδρας, ὅσοι μοίρης πλείον ἔχειν ἔθελον⁶⁴.

Σωκράτης. — Οὗτος τοὺς μὲν ἀνθρώπους ἔλεγε ζῆν ἵνα ἐσθίωσιν· ἐγὼ δὲ ἐσθίω ἵνα ζῶ.

ΛΟΓΟΣ ΚΗ⁶⁵.

Περὶ λύπης καὶ ἀθυρίας.

Matth. ε'. — Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

β' Κορ. β'. — Τίς ἐστὶν ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ;

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁴ B. ἀλέλασαν ἔχειν. ⁶⁵ Est in Gesn. Stob. 240.

Σολομ. — Ὡς περ σῆς ἱματίω (s) καὶ σκώληξ ξύλων, αὐτῷ λύπη ἀνδρός βλάπτει καρδίαν.

Σιράχ 2η. — Ἀπὸ λύπης ἐκβαίνει θάνατος· καὶ λύπη καρδίας κάμψει ἰσχύιν.

Βασιλείου. — Ὡς περ οἱ σκώληκες τοῖς ἀπαλωτέροις τῶν ξύλων ἐντίκτανται μάλιστα, οὕτως αἱ λύπαι τοῖς μαλακωτέροις ἦθσαι τῶν ἀνθρώπων ἐμφύονται.

Ὁ λέγων μὴ πρέπειν τῷ δικαίῳ τὴν θλίψιν, οὐδὲν ἕτερον λέγει, ἢ μὴ ἀρμόζειν τῷ ἀθλητῇ τὸν ἀνταγωνιστὴν.

Θεολόγου. — Φέρει παραμυθίαν ὀδυνομένῳ κοινωνία τῶν στεναγμῶν.

Ἔστι ποτὲ ἡδονῆς λύπη τιμιωτέρα, καὶ κατήφεια πανηγύρεως· καὶ γέλωτος οὐ καλοῦ, δάκρυον ἐπαινετόν.

Μέγα γὰρ τὸ παρὰ συναλγούντων φάρμακον. Οἱ γὰρ τὸ ἴσον τοῦ πάθους ἔχοντες, πλεόν εἰσὶν εἰς παραμυθίαν τοῖς πάσχουσι.

Χρυσόστ. — Καιρὸς ἀθυμίας, οὐχ ὅταν πάσχωμεν κακῶς, ἀλλ' ὅταν δρωμεν κακῶς.

Πλουτάρχ. — Ὅδον μὲν τὴν λειοτάτην ἐκλέγεσθαι· βίον δὲ, τὸν ἀλυπότατον.

Ἐπενδύεσθαι δεῖ, τῷ μὲν θώρακι, χιτῶνα· τῇ δὲ λύπῃ, νοῦν.

Σωκράτης. — Ἐρωτηθεὶς, τί λύπει τοὺς ἀγαθοὺς, εἶπεν, εὐτυχία πονηρῶν.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Πῶς ἂν τις ἀλύτως διάγει, τοῦτο ἀδύνατον, εἶπεν· οὐ γὰρ ἔστι πόλιν ἢ οἰκίαν οἰκοῦντα καὶ ἀνθρώπους ὀμιλοῦντα μὴ λυπεῖσθαι.

Λευκίπ. — Τοῦτο γὰρ ἴδιον τῶν ὀφθαλμῶν, ἐν τοῖς μεγάλοις κακοῖς μὴ ἐκχέειν δάκρυον· ἐν δὲ ταῖς μετρίαις συμφοραῖς, ἀφθόνως τὰ δάκρυα καταρρέει.

Χαρακλ. — Πολλάκις γὰρ τὸ χαρᾶς ὑπερβάλλον, εἰς ἀλγεινὸν περιίσταται· καὶ τῆς ἡδονῆς τὸ ἄμετρον, ἐπίσπαστον λύπῃν ἐγέννησε.

Μοσχίων. — Ἐπεσθαι τοῖς τερπνοῖς εἴωθε καὶ τὰ λυπηρά.

Δημώνακκ. — Δεῖ ὥς περ φορτίον τὴν λύπῃν ἀναθέμενον, μὴ στέοντα [στένοντα] φέρειν.

Χαρικλ. — Οἱ ἀνθρώποι τάφους μὲν κατασκευάζουσι καὶ ἐντάφια ὥς περ μέλλοντες αὐτοῖς χρῆσθαι· ἀφοβίαν δὲ καὶ ἀλυπίαν τὴν περὶ τοῦ θανάτου ἢ χρῆσονται, οὐ κατασκευάζονται.

Θεοπόμπ. — Εἰ τις πλεῖστα τῶν ἀγαθῶν κερτημένος μετὰ τοῦ λυπεῖσθαι διάγει τὸν βίον, πάντων ἂν εἴη καὶ τῶν ὄντων καὶ τῶν ἐσομένων ἀθλιώτερος.

(s) Ὡς περ σῆς ἱματίω. Ait Nobilius non exstare in Vulg. quod multa ex eis desiderent. Hentzen. obelo configens, non invenisse in decem codicibus admonet. Non desunt tamen qui habeant. Hebræa non habent, sed Targum habet, nec alian-

Prov. xxv, 20. — Sicut tinea vestimento et vermis ligno, sic tristitia viri nocet cordi

Eccli. xxxviii, 19. — Ex tristitia provenit mors; et tristitia cordis vim flectet.

Basilii. — Quemadmodum teredines tenerioribus lignis maxime innascuntur; sic tristitia ac dolor mollioribus hominum animis ac ingeniiis.

Qui negat decere justum, quod affligit ac cruciat, nihil aliud dicit, quam si athletæ adversarium deesse conveniens statuat.

Theologi. — Communio et societas luctus, ei solatio est, qui in dolore agit.

Tristitia quandoque voluptate præstabilior est, festivaque jucunditate mœstitia: inhonesto denique risu meliores laudabiles lacrymæ.

Magnum scilicet ab eis remedium, qui pari sorte dolent. Qui enim æqualiter laborant, plus aliquid laborantibus solatii afferre possunt.

Chrys. — Tunc nimirum indulgendi mœstitiæ tempus est, non cum malis afficimur, sed cum mala patramus.

Plutarchi. — Via quidem eligenda planissima; vita **614** vero, a dolore ac mœstitiæ sensu remotissima.

Thoraci tunicam, menti tristitiam superinduamus operæ pretium est.

Socrat. — Rogatus Socrates: Quid bonis molestum sit: Malorum, inquit, prosperitas.

Idem rogatus, qua quis ratione a tristitia immunis agat: Res, inquit, est impossibilis. Neque enim fieri potest ut quis in urbe, aut domi versetur, hominumque consuetudine utatur, et a tristitia immunis existat neque doleat.

Leucippæ. Hoc enim oculorum proprium, ut in magnis malis lacrymas non effundant; in minoribus autem et quæ non prorsus excedant, copiose illis indulgeant.

Characl. — Haud raro namque excellens longeque præstans gaudium, in doloris sensum vertitur; et quæ modum nesciat voluptas, tristitiam una comitem trahit.

Moschion. — Cum iis quæ recreant pariter sequi consueverunt, quæ molesta sunt.

Demonact. — Tristitia velut onus quoddam impositum haud invite ferenda atque gemitu.

Charicleæ. — Mortales sepulcra exstruunt, et quæ ad funus et sepulturam pertinent præparant, quasi his sint usuri: quomodo autem mortis metu et dolore vacent, quorum usus futurus est, nihil tale præparant.

Theopompi. — Si quis pleraque bonorum adeptus, eorum compos effectus cum tristitiâ ægroque animo vitam agit, is, næ mortalium omnium miserabilissimus qui vel existunt aut futuri sunt?

NOTÆ.

de, ut videtur, quam ex Hebræis. Syriaca etiam; proinde non immerito servatum est, seu restitutum in postrema Latinorum Bibliorum recognitione.

Ex Epictet., Isocrat. et Democrit. sententiis. — A Si vis tristitiæ expertem vitam agere, quæ eventura sunt sic existima, ac si jam accidissent.

Fac animi dolore vaces, non ut doloris ipso sensu careas, brutorum more; nec ut rationis expertus, velut insipientes; sed tanquam virtutis cultor, qui videlicet pro doloris remedio rationem habeas.

Illi vir probus gratique animi est, qui non tristis agit, aut dolet ob ea quæ non habet, sed gaudet de iis quæ habet.

Qui ob calamitates tum minime animo discruciantur, tum facto maxime resistunt, ii et civitatum et rudis vulgi præstantissimi habendi sunt.

Epictet. — Interrogatus Epictetus, quonam B quis modo hosti dolorem incusserit: Si quis, inquit, ita se comparet, ut quam optime vitam instituat.

Insipientes, tempus; sapientes autem ratio mœrore liberat.

Possidippi. — Nemo est, homo cum sit, qui ab omni immunem dolore ac tristitia vitam **615** egerit; nec cui in finem usque fauste ac prospere cesserit.

Euripid. — In nullo vita inveniri potest ab omni dolore ac tristitia immunis.

SERMO XXIX.

De somno.

Matth. xxvi, 40, 41; Marc. xiv, 37. — Venit Je- C sus, et invenit discipulos suos dormientes; erant enim oculi eorum gravati, et dicit eis: Sic non potuistis una hora vigilare mecum? Vel Judam videte, quomodo non dormit. Vigilate ergo et orate.

I Thess. v, 6. — Igitur non dormiamus sicut et cæteri, sed vigilemus, et sobrii simus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt; et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. Nos autem qui diei sumus, sobrii simus.

Prov. xxiii, 2. — Induitur disrupta et lacera omnis somnolentus.

Ecclesi. xlii, 9. — Sollicitudo vigiliarum interpellabit dormitationem.

Basilii. — Gratias age, o homo, illi qui et invi- D tis per somnum continuam laboris fatigationem solvit, brevique captata requie ad potentiaæ vigorem iterum reducit.

Theologi. — Vir somnolentus somniorum inventor est; somnus enim visa, non res docet.

Chrysost. — Somnus aliud nihil est quam temporanea mors, et quotidianus interitus.

⁶⁶ Apud. Stob. 90.

(1) *Kān τὸν Ἰούδαν θεάσασθε.* Hæc perinde, quæ desiderantur in codicibus evangelicis, usurpat Ecclesia Latina, feria 5, in Cœna Domini, ex secretiori forte aliqua Scriptura accepta, additque, et festinat me tradere Judæis. Maximus sic olim scri-

Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου, Ἰσοκράτ, Δημοκρ. — Εἰ βούλει ἀλυπον βίον ζῆν, τὰ μέλλοντα συμβαίνειν ὡς ἤδη συμβεβηκότα λογίζου.

Ἄλυπος ἴσθι, μὴ τὴν ἀπάθειαν, ὡς τὰ ἀλόγια τῶν ζώων· μηδὲ τὴν ἀλογίαν, ὡς οἱ ἀφρονες· ἀλλ' ὡς ἐνάρετος, τὸν λόγον τῆς λύπης ἔχων παραμύθιον.

Εὐγνώμων ὁ μὴ λυπούμενος ἐν οἷς οὐκ ἔχει, ἀλλὰ χαίρων ἐφ' οἷς ἔχει.

Ὅσοι τινὲς πρὸς τὰς συμφορὰς, γνώμη μὲν ἤκιστα λυποῦνται, ἔργῳ δὲ μάλιστα ἀντέχουσιν, οὗτοι καὶ τῶν πόλεων καὶ ἰδιωτῶν κράτιστοί εἰσιν.

Ἐπικτήτου. — Ἐρωτηθεὶς πῶς ἂν τις τὸν ἐχθρὸν λυπήσῃ, ἔφη, Ἐαυτὸν παρασκευάζων βέλτιστα πράττειν.

Τοὺς ἀφρονας ὁ χρόνος· τοὺς δὲ φρονίμους ὁ λόγος τῆς λύπης ἀπαλλάττει.

Ποσειδίου. — Οὐδεὶς ἀλυπος τὸν βίον διήγαγεν, ἄνθρωπος ὢν· οὐδ' ἄχρι τοῦ τέλους ἔμεινεν εὐτυχῶν.

Εὐριπίδ. — Οὐκ ἔστιν εὐρεῖν βίον ἀλυπον ἐν οὐδενί.

ΛΟΓΟΣ ΚΘ⁶⁶.

Περὶ ὕπνου.

Matth. κς'. Marc. ιδ'. Λουκ. κδ'. — Ἐλθὼν ὁ Ἰη- σουῦς, εὗρε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι, καὶ λέγει αὐτοῖς, Οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ. Κἀν τὸν Ἰούδαν θεάσασθε (1) πῶς οὐ καθεύδει. Γρηγορεῖτε οὖν καὶ προσεύχεσθε.

ἀ' Θεσ. ε'. — Ἄρα οὖν μὴ καθεύδωμεν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν. Οἱ γὰρ καθεύδοντες, νυκτὸς καθεύδουσι· καὶ οἱ μεθυσκόμενοι, νυκτὸς μεθύουσιν· ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες, νήφωμεν.

Παροιμ. κγ'. — Ἐνδύεται διεβρήγμένα καὶ ρακώδη, πᾶς ὑπνώδης.

Σιράχ λα'. — Μέριμνα ἀγρυπνιας ἀπαιτήσῃ νυσταγμόν.

Βασιλείου. — Εὐχαρίσται, ἄνθρωπε, τῷ ἀκουσίως ἡμᾶς διὰ τοῦ ὕπνου τῆς συνεχείας τῶν πόνων λύοντι, καὶ ἐκ μικρᾶς ἀναπαύσεως, πάλιν πρὸς τὴν ἀκμὴν τῆς δυνάμεως ἐπανάγοντι.

Θεολόγου. — Ἄνθρωπος ὑπνώδης, εὐρετῆς ὀνειράτων· μύστης γὰρ ὕπνος φασμάτων, οὐ πραγμάτων.

Χρυσόστ. — Ὑπνος οὐδὲν ἔστιν, ἢ θάνατος πρόσκαιρος, καὶ ἐφήμερος τελευτή.

NOTÆ.

pta invenit; quod ita quasi Scripturæ verba produci: nisi Tractatorum allipsis enarrando textum evangelicum adhibuit, quod postea quasi ex textu habitum sit.

Γρηγ. Νύσσης. — Ὡσπερ ἐπὶ τῆς καθύγρου γῆς, ἅπειδ' ἀν' θερμότεραις ἀκτίσιν ἐπιλάμψαι ὁ ἥλιος, ἀτμοὶ τινες ὀμιχλώδεις ἀπὸ τοῦ βάθους ἀνέλκονται· ὁμοίον τι γίνεται καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γῆ, τῆς τροφῆς ὑπὸ τῆς φυσικῆς θερμότητος ἀναζεύσσης· ἀνωφερεῖς δὲ ὄντες οἱ ἀτμοὶ κατὰ φύσιν καὶ ἀερώδεις, καὶ πρὸς τὸ ὑπερκεῖμενον ἀναπνέοντες, ἐν τοῖς κατὰ τὴν κεφαλὴν γίνονται χώροις.

Φίλων. — Εἰκότως μελέτην θανάτου· σκιάν δὲ καὶ ὑπογραμμὸν τῆς αὔθις ἐσομένης ἀναβιώσεως, τὸν ὕπνον οἱ τάληθῆ πεφρονηκότες ἀπεφῆναντο· ἐκατέρων γὰρ ἐναργεῖς φέρει τὰς εἰκόνας, καὶ μεθιστᾶ τὸν αὐτὸν ἐξ ὀλοκλήρου.

Κλήμεντ. — Ὅσα περὶ ὕπνου λέγουσι, τὰ αὐτὰ χρῆ καὶ περὶ θανάτου ἐξακούειν. Ἐκάτερος γὰρ δηλοῖ τὴν ἀποστασίαν τῆς ψυχῆς· ὁ μὲν μᾶλλον, ὁ δὲ ἥττον.

Πᾶσι δὲ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, διαμαχητέον ὑμῖν πρὸς τὸν ὕπνον, ὡς πλείονα χρόνον τοῦ ζῆν διὰ τὴν ἐγρήγορσιν μεταλαμβάνειν.

Ὁ γὰρ ὕπνος ὡσπερ τελώνης τὸν ἡμισὺν ἡμῖν τοῦ βίου συνδιαιρεῖται χρόνον.

Πολλοῦ γε δεῖ μεθ' ἡμέραν καθεύδειν, τοῖς καὶ τῆς νυκτὸς τὸ πλεῖστον εἰς ἐγρήγορσιν ἀποτεμνομένοις.

Δημοκρίτ. — Ἄγρυπνος ἔσο κατὰ τὸν νοῦν· συγγενῆς γὰρ τοῦ ἀληθινοῦ θανάτου ὁ περὶ τοῦτον ὕπνος.

Οἱ ἡμερήσιοι ὕπνοι σώματος ἔχλησιν, ἢ ψυχῆς ἀδημοσύνην, ἢ ἀργίην ἢ ἀπαιδευσίαν σημαίνουσιν.

Φιλοστράτ. — Οὐδὲ γὰρ οἱ σώφρονες καὶ σπουδαῖοι νυστάζουσι, κἂν πηρῶ τῶν νυκτῶν σπουδάζουσιν. Οὐ γὰρ ἐξωθεν αὐτοὺς ὁ ὕπνος ὡσπερ δεσπότης, ὑβρίσας εἰς τὸν αὐχένα δεδουλωμένον ὑπὸ τοῦ οἴνου· ἀλλ' ἐλεύθεροί τε καὶ ὀρθοὶ φαίνονται. Καταδαρθέντες δὲ καθαρᾶ τῇ ψυχῇ δέχονται τὸν ὕπνον, οἷτε ὑπὸ τῶν εὐπραγιῶν ἀνακουφιζόμενοι, οὔτε ὑπὸ κακοπραγίας τινὸς ἐκτρώσκοντες. Σύμμετρος γὰρ πρὸς ἄμφω ταῦτα ψυχὴ νήφουσα, καὶ οὐδετέρου τῶν παθῶν ἥττων· ἔθεν καὶ καθεύδει ἡδίστα καὶ ἀλύπτατα, μὴ ἐξισταμένη τοῦ ὕπνου.

ΛΟΓΟΣ Λ' ⁸⁷.

Περὶ μέθης.

Λουκ. κα'. — Προσέχετε ἑαυτοῖς, μήποτε βαρυνθῶσιν αἱ καρδίαι ὑμῶν ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιοτικαῖς· καὶ αἰφνιδίως ὑμῖν ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα ἐκείνη.

Ῥωμ. ιγ'. — Ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν· μὴ κώμαις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις.

Σολ. ζ'. — Ἀγαθὸν πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους, ἢ εἰς οἶκον πότου.

Παροιμ. κγ'. — Μὴ ἴσθι οἰνοπότης· πᾶς γὰρ μέθυτος πτωχεύσει.

⁸⁷ In Gesn. Stobæo 88.

Greg. Nyss. — Ut in humente terra, calidioribus solis radiis illustrata ac fota, vapores quidam nebulosi ex imo excitantur; idem propemodum contingit in nostri corporis terra, dum naturali calore cibus effervescit: cumque vapores suapte natura sursum ferantur et aerii sint, exspirentque in locum superiorem, in capitis sede consistunt.

Philonis. — Merito mortis meditationem, umbramque et formam futuræ rursus vitæ instaurationis, viri vera sapientes asserte tradiderunt: amborum enim clara fert simulacra ac de integro eundem ex altero in alterum transfert.

Clementis. — Omnia quæ de somno dicuntur, eadem et de morte dicta accipienda sunt; utrumque enim animi defectionem declarat: hæc magis, ille minus.

Totis viribus, ut summa dicam, cum **616** somno nobis digladiandum, ut per vigiliam, longiora vitæ spatia consequamur.

Somnus velut quidam publicanus, prope dimidium vitæ tempus nobis aufert.

Tantum abest ut interdium dormiendum sit, ut et noctis partem maximam vigiliæ sit tribuendum.

Democrit. — Mente vigil esto; qui enim illi somnus obvenit, veræ mortis cognatus et affinis existit.

Diurni somni corpus gravant, aut animo lædium ac mœstitudinem afferunt, aut otiosi segnisque animi indicio sunt, aut indisciplinati.

Philostrati. — Qui sapientes et sobrii sunt, studiosique ac strenui, nunquam dormitant, etiamsi studia sua in multam noctem producant. Non enim somnus tanquam dominus eos extrudit, cervicem vino subactam contumeliæ habens eamque tentans; sed liberi rectique conspiciuntur. Dormientes vero, pura mente somnum suscipiunt, ut neque secundis rebus levius efferantur, neque ullis adversis dejiçiantur. In utrisque enim mens sobria moderationem tenet, neutroque se affectu vinci patitur. Itaque et suavissime et sine molestia, somno non intercepto, dormit.

SERMO XXX.

De ebrietate.

Luc. xxi, 34. — Attendite vobis, ne quando graventur corda vestra in crapula et ebrietate et curis hujus vitæ: et superveniat in vos repentina dies illa.

Rom. xiii, 13. — Sicut in die honeste ambulemus: non in comessionibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudiciis.

Eccle. vii, 3. — Bonum est ire in domum luctus, quam in domum convivii.

Prov. xxiii, 20, 21. — Noli esse vini bibax; omnis enim vino deditus mendicabit.

Qui libenter in vini potationibus moratur, in mutationibus suis relinquet infamiam.

Eccli. xxxi, 41. — In convivio vini ne arguas proximum, et non despicias eum in jucunditate illius.

Basilii. — Ut enim aqua adversatur igni, sic vini immoderatus potus rationem exstinguit.

Optimus vini potus modus est, corporis necessarius usus.

617 Ebrietas Dominum non suscipit; Spiritum sanctum expellit. Nam fumus quidem apes fugat; crapula vero spiritalia dona eliminat.

Theologi. — Atque hi quidem ad hunc modum: nos autem in altis et sublimibus lectis, eximiisque, et quæ pene tangere nefas sit, stragulis, splendide recumbemus. Et quidem illi præclare secum agi putabunt, si vel aqua expleantur; nos autem vini pocula usque ad ebrietatem hauriemus: imo etiam ultra temulentiam, quod saltem ad eos attinet qui majore intemperantia laborant; atque ex pluribus vinis alia rejiciemus; alia, ut suavia et grata, probabimus, de aliis etiam philosophabimur, atque detrimento ducemus, nisi ad patrium, etiam exoticum quoddam vinum inter alia celebre velut tyrannus accesserit. Nos quippe lautos et delicatos, ac supra quam usus exigit, profusiores esse atque haberi decet; perinde atque venereorum mancipia.

Chrysost. — Qui ebrietate et luxuria vitam ducunt, his in noctis tenebras dies vertitur: non velut sol exstinguatur, sed quod eorum animus vini crapula obtenebrescat.

Evagrii. Vinum, corpus; Dei sermo animum roborat.

Plutarchi. — Mundi quidem igni et aquæ labes ac interitus est; luxuriosorum vero opes amoribus corruunt et temulentia.

Diogenes. — Cum illi in quodam convivio largius merum propinaretur, id effudit. Quod vero aliqui rem improbabant: Si ebibero, inquit, non solum vinum peribit, sed et me una secum perdet.

Menandri. — Injuria vinumque amicorum mores ac indolem amicis detegere solent.

Multum meri parum sapere cogit.

Non quidem copia potus, si quis observet,

Desipere facit, sed potantis ingenium.

Molestum est autem cum quis præ vino nimis loquitur,

Nihil sciens, simulans vero scire.

Pythag. — Hic aiebat ebrietatem vesaniæ exercitamentum esse.

Cleostrat. — Cleostratus cuidam sibi dicenti: Non te pudet, qui ebrius sis, respondit: Nec vero teipsum pudet, quod hominem ebrium corripis?

Epictet. — Cicades, canoræ sunt; cochleæ autem, matæ; gaudentque, hæc quidem, **618** humido allabente; illæ vero, calido confovente. Cochleas ros excitat, qua infundente gurgitibus exeunt; cicadas sol ardoribus provocat, per quos stridulum

Ἄ ὅς ἐστιν ἡδὺς ἐν οἴνων διατριβαῖς, ἐν τοῖς ἐκείνου ὀχυρώμασι καταλείπει ἀτιμίαν.

Σιράχ λα'. — Ἐν συμπόσιῳ οἴνου μὴ ἐλεγχε τὸν πλησίον, καὶ μὴ ἐξουθενώσης αὐτὸν ἐν εὐφροσύνῃ αὐτοῦ.

Βασιλ. — Ὅσπερ γὰρ ὕδωρ πολέμιόν ἐστι πυρὶ, οὕτως ἀμετρία οἴνου λογισμὸν κατασβέννυσι σὺφρονα.

Μέτρον ἀριστόν τῆς τοῦ οἴνου χρήσεως, ἡ χρεια τοῦ σώματος.

Μέθη. Κύριον οὐχ ὑποδέχεται. Πνεῦμα ἅγιον ἀποδιώκει. Καπνὸς μὲν γὰρ φυγαδεύει μελίσσας· χαρίσματα δὲ πνευματικὰ ἀποδιώκει κραιπάλη.

Θεολ. — Καὶ οἱ μὲν πένητες, οὕτως· ἡμεῖς δὲ ἀνακεισόμεθα λαμπροὶ λαμπρῶς, ἐπὶ στιβάδος ὕψηλῆς τε καὶ μετεώρου, καὶ τῶν περιττῶν καὶ ἀψήστων ἐπιβλημάτων. Καὶ τοῖς μὲν πολὺς κόρος καὶ ὕδατος· ἡμῖν δὲ καὶ μέχρι μέθης οἱ τοῦ οἴνου κρατῆρες· μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ μέθην τοῖς ἀκολαστοτέροις· καὶ τὸν μὲν ἀποπεμφόμεθα τῶν οἴνων, τὸν δὲ ἐκκρινούμεν ὡς ἀνθοσμίαν· περὶ δὲ τοῦ φιλοσοφῆσομεν· ζημία δὲ, εἰ μὴ προσέσται τῷ ἐγκωρίῳ, καὶ τῶν ὀνομαζομένων ξένων τις, ὡσπερ τύραννος. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς ἀβροῦς καὶ τῆς χρείας περιττοτέρους εἶναι· ὡσπερ αἰσχυνομένους, εἰ μὴ κακοὶ νομιζόμεθα καὶ δοῦλοι γαστρῶς, καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα.

venereorum mancipia.

Χρυσόστ. — Τοῖς ἐν μέθῃ καὶ ἀκολασία βιοῦσιν, ἡ ἡμέρα πρὸς τὸ τῆς νυκτὸς μεταστρέφεται σκότος· οὐ τοῦ ἡλίου σβεννυμένου, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων διανοίας σκοτιζομένης τῇ μέθῃ.

Εὐαγγέλιου. — Ῥώννυσι μὲν οἴνος σῶμα· τὴν δὲ ψυχὴν λόγος Θεοῦ.

Πλουτάρχ. — Φθείρεται μὲν κόσμος πυρὶ καὶ ὕδατι· ὁ δὲ τῶν ἀκολάστων πλοῦτος, ἔρωτι καὶ μέθῃ.

Διογένης. — Ἐν συμπόσιῳ τινὶ, πολλοῦ αὐτῷ οἴνου διδομένου, τοῦτον ἐξέχεεν· ἐπεὶ δὲ τινες αὐτὸν ἐμέμφοντο, Ἐὰν γὰρ αὐτὸν, ἔφη, ἐκπίω, οὐ μόνον αὐτὸς ἀπόλλυται, ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς προταπόλλυσιν.

Μενάνδρ. — Ὑβρις καὶ οἴνος ἀποκαλύπτειν εἰώθασιν φίλοις τὰ ἥθη τῶν φίλων.

Ὁ πολὺς ἄκρατος, ὀλίγ' ἀναγκάζει φρονεῖν.

Οὐ γὰρ τὸ πλῆθος, ἀν' σκοπῇ τις, τοῦ πότου

Ἄ Ποιεῖ παροινεῖν, τοῦ πίνοντος δ' ἡ φύσις.

Χαλεπὸν ὅταν τις ὦν πίνῃ πλέον λαλή,

Μηδὲν κατιδὼν, ἀλλὰ προσποιούμενος.

Πυθαγ. — Οὗτος ἔλεγε, Τὴν μέθην, μανίας εἶναι μελέτην.

Κλεόστρατ. — Κλεόστρατος πρὸς τὸν εἰπόντα αὐτῷ, Οὐκ αἰσχύνῃ μεθύων, ἔφη, Σὺ δὲ οὐκ αἰσχύνῃ μεθύοντα νοῦθετῶν;

Ἐπικτήτου. — Οἱ τέττιγες μουσικοί· οἱ δὲ κοχλῆαι, ἄφωνοι· χαίρουσι δὲ, οἱ μὲν ὑγραινόμενοι· οἱ δὲ, ἀλεινόμενοι. Ἐπειτα προκαλεῖται, τοὺς μὲν, ἡ δρόσος· καὶ ἐπὶ ταύτῃ ἐκδύνουσι· τοὺς δ' αὖ διεγείρει ἀκμάζων ὁ ἥλιος, καὶ ἐν αὐτῷ ἄδουσι. Τοι-

γαρούν εἰ βούλει μουσικῶς καὶ εὐάριστος ὑπάρχειν ἄνηρ, τῆνικα μὲν ἐν τοῖς πότοις ὑπὸ τοῦ οἴνου δρασιῶν ἢ ψυχῆ, τότε αὐτὴν μὴ ἐκ προοῦσαν μολύνεσθαι· ἀλλ' ἴγνικα ἐν τοῖς συνεδρίοις ὑπὸ τοῦ λόγου διαπυρωθῆ, τότε θεσπίσεις καὶ ᾄδειν τὰ τῆς δικαιοσύνης κέλους λόγια.

Αἰσχίν. — Κάτοπτρον εἶδους χαλκός ἐστ', οἶνος δὲ νοῦ.

Ἀνάχαρσις. — Κερναμένου κρατῆρος ἐφαστίου, τὸν μὲν πρῶτον ὑγείας· τὸν δὲ δεύτερον, ἡδονῆς· τὸν δὲ τρίτον, ὕθρεως· τὸν δὲ τελευταῖον, μανίας.

Πλάτων. — Μεθύων κυβερνήτης, καὶ πᾶς παντὸς ἄρχων, ἀνατρέπει πάντα, εἴτε πλοῖον, εἴτε ἄρμα, εἴτε στρατόπεδον, εἴτε ὃ τί ποτε εἴη τὸ κυβερνώμενον ὑπ' αὐτοῦ.

Σοφοκλέους. — Σοφοκλῆς ἐμέμφετο Αἰσχύλῳ, ὅτι μεθύων ἔγραψε. Καὶ γὰρ εἰ τὰ δέοντα ποιεῖ, φησὶν, ἀλλ' οὐκ εἰδώς γε.

Ἐπιπέτης. — Ἡ ἀμπελος τρεῖς βότρυας φέρει, τὸν μὲν πρῶτον ἡδονῆς· τὸν δεύτερον μέθης· τὸν τρίτον ὕθρεως.

Ἐν οἴνω μὴ πολυλόγει, ἐπιδεικνύμενος παιδείαν· χολερά γὰρ ἀποφθέγγη.

Μέθυσός ἐστιν ὁ τριῶν πίνων πλέον, κἄν μὴ μεθύσῃ, ὑπερέβῃ τὸ μέτρον.

ΛΟΓΟΣ ΑΑ' 59.

Περὶ παρόρησις καὶ τοῦ ἐλέγχου.

Ἰωάν. ζ'. — Οὐδεὶς ἐν κρυπτῷ τί ποιεῖ, καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρόρησι εἶναι (u).

α' Ἰω. γ'. — Ἐὰν ἡ καρδία ἡμῶν μὴ καταγινώσκει τῶν, παρόρησιαν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν· καὶ ὁ μὲν αἰτοῦμεν, λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τηρῶμεν, καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῶμεν 60.

Παροιμ. ιζ'. — Ἐξουσίαν δίδωσι λόγοις, ἀρχὴ δικαιοσύνης.

Σιράχ η'. — Μὴ ἐκκαίης ἀνθρακας ἀμαρτωλοῦς ἐλέγχων, μὴ ἐμπρησθῆς ἐν φλογὶ πυρός ἀμαρτιῶν αὐτῶν.

Βασιλείου. — Ἐοικεν ὁ μὲν ἐλεγχος τέλος ἔχειν τὴν διόρθωσιν τοῦ ἀμαρτάνοντος· ὁ δὲ ὀνειδισμὸς, ἐπὶ ἀσχημοσύνη τοῦ ἐπταικότος γίνεται.

Ὁ ἐφυσυγάζων, καὶ μὴ ἐλέγχων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ ἀδελφοῦ, ἀσπλαγχνός ἐστιν, ὥσπερ ὁ τὸν ἰὸν ἐναφείς τῷ δηχθέντι ὑπὸ τοῦ ἰσθόλου.

Θεολόγον. — Πολλῶ βέλτιον βραχεία λυπήσαντα μέγιστα ὠφελῆσαι, ἢ τὸ πρὸς ἡδονὴν διώκοντα ζημιῶσαι τῷ κεφαλαίῳ.

Μεῖζον γὰρ ἀγαθὸν τὸ ἐλεγχθῆναι (v), τοῦ ἐλέγξαι

VARIAE LECTIOES.

59 In Gesn. Stob. 67. 60 Gesn. τηροῦμ. ποιούμ.

NOTÆ.

(u) Ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρόρησι εἶναι. Quod legitur Gesn. αὐτὸ, habetque Ballest. αὐτῷ, probare non potui, nec ullos interpretes agnovisse deprehendi; emendavi ergo, quod sacer textus vulgatus habet, αὐτὸς, petitque tota series. τὸ, ἐν παρόρησι,

A melos cantilantes edunt. Ergo si musice canorus vir, omnique ex parte aptus esse velis, eum in conviviiis animus vino, tanquam rore immaduerit, tum cave ulterius progressus polluat: sed eum in conciliis ac concessibus ratione incaluerit, tum sancire jube, ac justitiæ placita et oracula canere.

Æschinis. — Speculum formam referens, ars est; vinum, mentem explicans.

Anacharsis. — Ejus poculi quod honestatis causa domi temperatur, primum sanitatis, alterum voluptatis, tertium injuriæ, postremum insanie haustum bibi.

Platonis. — Ebrius gubernator, ac quisquis ullo modo præest, omnia evertit, sive navim, sive currum, sive exercitum, sive quidquid tandem illius curæ regendum commissum fuerit.

Sophoclis. — Sophocles Æschylum reprehendebat, quod ebrius scriberet. Etsi enim, inquit, recta, at non prudentem, ac qui sciat eum facere.

Epioteti. — Vitis tres producit uvas: primam voluptatis; alteram ebrietatis; tertiam contumeliæ.

Inter pocula noli verborum copiam fundere, eruditionis ostentandæ causa; flet enim ut bile loquaris.

Ebriosus est, qui plura tribus bibit pocula; Ac licet non fuerit inebriatus, modum tamen excessit.

SERMO XXXI.

De libertate loquendi et reprehendendi.

Joan. vii, 4. — Nemo in occulto quid facit, et querit ipse clarus esse.

I Joan. iii, 21. — Si cor nostrum non reprehendit nos, fiduciam habemus ad Deum: et quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus custodimus, et ea quæ sunt placita coram eo, facimus.

Prov. xvii, 14. — Potestatem dat sermonibus, principium justitiæ.

Eccli. viii, 13. — Ne accendas carbones arguendo peccatores, ne incendaris flamma ignis peccatorum ipsorum.

Basilii. — Videtur reprehensio hoc spectare, ut is qui deliquit, emendetur; convicium vero, ut qui offendit, probro afficiatur.

619 Qui tacet, nec peccatum fratris coarguit, immisericors est, haud secus ac qui in morsum a serpente venenum immittit.

Theologi. — Longe præstat, minori dolore ac molestia maximam utilitatem afferre, quam persequendo quod voluptate deliniat, ipsius capitalis jacturæ auctorem esse.

Melius existimo argui, quam arguere, quanto

(v) Μεῖζον τὸ ἐλεγχθῆναι. Sic bene Gesn. et

potius est te a malo liberari, quam ut alium libereres.

Chrysost. — Quovis modo libere loqui, vulgaris etiam hominis sæpenumero sit; sic vero loqui ut officii ratio poscit, et convenienti tempore, et cum moderatione congrua et prudentia rem præstare, id vero magnum valde animum et admirandum requirit.

Vita legibus instituta, loquendi libertatem facit.

Maxima libertas ac fiducia, existimare eam tibi deesse; ut et contra pudor maximus, justificare seipsum apud Dominum: ac rei testes, Pharisæus et publicanus locupletes sunt.

Phocionis. — Cum aliquando Phocion Atheniensis, non ad gratiam, sed ad utilitatem Athenis concionaretur, eique Damades orator dixisset: Occidet te populus, Phocion, si insanierit: Te vero, inquit ille, si sanæ mentis exstiterit.

Plutarchi. — Nec e mundo sol tollendus, nec loquendi libertas ex hominum eliminanda congressu.

Xenochar. — Xenocharis philosophus de obscenis quibusdam aliquando rogatus, cum nihil responderet, et is qui interrogaverat silentii causam quæreret: De talibus, inquit, te rogare decet, me autem tacere.

Isocratis. — Da libertatem loquendi viris prudentibus, ut de quibus ambigis, habeas qui tecum exquirant ac judicent.

Democrit. — Cum Democritus pro Atheniensibus apud Philippum legatione fungeretur, ac liberius loqueretur, ad eum Philippus: Nunquid times ne tibi caput jubeam amputari? Ad quem ille: Nihil, inquam; nam si caput abstuleris, patria ipsum mihi immortale reponet.

Pythagoræ. — Dicente quodam: Valde me perstringis suggillasque: Sane, inquit; nam splenicis aspera prosunt atque austera et acerba, dulcia vero noxia sunt.

Epicteti et Isocratis. — Neque gladio obtuso, neque inordinata libertate loquendi utendum est.

Ex Ariston. — Quemadmodum mel exulcerata mordet, iis autem quæ sunt ex natura, suave est; sic et philosophorum sermo ac doctrina.

Perinde facit, qui ex oratione libertatem tollit, ac si ex absinthio acrimoniam sublatam velit.

Hermæ et Isidori. — Reprehensio agnita, o regum maxime, eum qui sit reprehensus, ad eorum cupiditatem ducit, quorum antea ignorantia laborabat.

Socrati. — Libertatis loquendi, velut pomorum dulcior gratia congruo tempore existit.

VARIE LECTIONES.

¹⁶ Gesn. τοῦ τυχόντος. ⁶² Gesn. ἰδίω.

contrario sensu reddat; velut etiam habet Ballest. τοῦ ἐλεγχθῆναι τὸ ἐλέγξαι, cui Maximi ratio pugnat, quæ nititur utili; quod scilicet is, qui reprehenditur, inde melior fiat, eo quod emendetur, cum reprehendenti nihil lucri ejusmodi accedat.

(r) Ὡςπερ ὀπώρας. Erat ὡςπερ ὄρας, nullo

νομίζω· ὅσω μείζον ἐστίν, τὸ αὐτὸν ἀπαλλαγῆναι κακοῦ, τοῦ ἄλλον ἀπαλλάξαι.

Χρυσόστ. — Τὸ μὲν ἀπλῶς παρρησιάζεσθαι, καὶ τῶν τυχόντων⁶¹ πολλάκις· τὸ δὲ εἰς τὸ δέον καὶ καιρῷ τῷ προσήκοντι, καὶ μετὰ τῆς ἀρμοττούσης συμμετρίας καὶ συνέσεως τῷ πράγματι χρῆσασθαι, μεγάλῃς λίαν καὶ θαυμαστῆς δεῖται ψυχῆς.

Ἐννομος ζωῆ, παρρησίας δημιουργός.

Μεγίστη παρρησία, τὸ μὴ νομίζεῖν ἔχειν παρρησίαν· ὡςπερ οὖν αἰσχύνῃ μεγίστη, τὸ δικαιοῦν ἑαυτὸν ἐνώπιον Κυρίου· καὶ μάρτυς τῶν λεγομένων, ὁ Φαρισαῖος καὶ ὁ Τελώνης.

Φωκίων. — Φωκίωνος ποτὲ τοῦ Ἀθηναίου δημηγοροῦντος, οὐ τὰ πρὸς χάριν, ἀλλὰ τὰ πρὸς ὠφέλειαν τοῖς Ἀθηναίοις· Δαμάδου δὲ τοῦ ῥήτορος εἰρηκότος αὐτῷ, Ἀποκτενοῦσί σε, ὦ Φωκίων, ὁ δῆμος, ἦν μανῶσι· Σὲ δὲ, εἶπεν, ἂν σωφρονῶσιν.

Πλουτ. — Οὔτε ἐκ τοῦ κόσμου τὸν ἥλιον, οὔτε ἐκ τῆς ὀμιλίας τὴν παρρησίαν.

Ξενοχάρ. — Ξενοχάρης ὁ φιλόσοφος, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος περὶ τινῶν αἰσχυρῶν, καὶ μὴ ἀποκρινόμενος· ἐκείνου δὲ εἰπόντος, Τί σιωπᾶς; Περί τοιούτων, ἔφη, σοὶ μὲν ἐρωτᾶν, ἐμοὶ δὲ μὴ ἀποκρίνασθαι πρέπει.

Ἰσοκράτ. — Δίδου παρρησίαν τοῖς εὖ φρονούσιν, ἵνα περὶ ὧν ἀμφιγνοίης, ἔχῃς τοὺς συνδοκιμάσοντας.

Δημοκρίτ. — Δημοκρίτου πρεσβεύοντός ποτε ὑπὲρ Ἀθηναίων πρὸς Φίλιππον, καὶ παρρησία διαλεγόμενου· ὁ Φίλιππος, Οὐ φοβοῦ μὴ τὴν κεφαλὴν σου, ἔφη, προστάξω ἀφαιρεθῆναι; Οὐ, φησὶν· ἐάν γάρ σὺ μὲν ταύτην ἀφέλῃς, ἡ πατρίς μοι αὐτὴν ἀθάνατον ἀναθήσει.

Πυθαγ. — Φῆσαντός τινος, Λίαν μοι ἐπισκώπτεις, ἔφη; Καὶ γὰρ τοῖς σπληνικοῖς τὰ μὲν δριμαῖα καὶ πικρὰ, ὠφέλιμα· τὰ δὲ γλυκαῖα, βλαβερά.

Ἐκ τῶν Ἐπικτ. καὶ Ἰσοκρ. — Οὔτε μάχαιραν ἀμβλείαν· οὔτε παρρησίαν ἀτακτον ἔχειν δεῖ.

Ἐκ τῶν Ἀριστοτύμου. — Ὡςπερ τὸ μέλι τὰ ἠλκωμένα δάκνει· τοῖς δὲ κατὰ φύσιν ἡδύ ἐστίν· οὕτω καὶ οἱ ἐκ φιλοσοφίας λόγοι.

Ὅμοιον ἀψινθίου δριμύ, καὶ λόγου τὴν παρρησίαν ἐκκόψαι, ὅμοιον.

Ἐρμοῦ καὶ Ἰσιδώ. — Ἐλεγχος ἐπιγνωσθεὶς, ὦ μέγιστε Βασιλεῦ, εἰς ἐπιθυμίαν φέρει τὸν ἐλεγχθέντα, ὧν πρότερον οὐκ ἤδει.

Σωκράτ. — Τῆς παρρησίας ὡςπερ ὀπώρας (x) ἐν καιρῷ ἡ χάρις ἡδεῖα⁶².

NOTÆ.

prorsus sensu, quidquid Gesn. (seu Ribbittius) conatus reddere. Quid enim frugis quod reddunt, Libertatis, ut cujusque partium anni, in tempore gratia jucundior. Ergo et sævissimæ hiemis, etc. Ut vero emendavi, de pomis et fructibus, quorum præcipue proventus autumnis, nihil clarius. Nempe hu-

Εὐσεβίου. — Ἐχθρὸς τὰ ἀληθῆ εἰπὼν, τοῦ προσποιουμένου φίλου πρὸς χάριν, ἐστὶ πάντως αἰρετώτερος⁶³.

ΛΟΓΟΣ ΛΒ'⁶⁴.

Περὶ φιλοπονίας.

Ἰωάν. ε'. — Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὼ ἐργάζομαι.

Πράξ. κ'. — Αὐτοὶ γινώσκετε, ὅτι ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὔσι μετ' ἐμοῦ, ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐταί. Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων.

Σολομ. γ'. — Ἀγαθῶν πόνων, καρπὸς εὐκλεῆς.

Σιμ. γα'. — Ἐργάζεσθε τὸ ἔργον ἡμῶν πρὸ καιροῦ, καὶ δώσει τὸν μισθὸν ὑμῶν ἐν καιρῷ αὐτοῦ.

Βασιλ. — Τὸ γὰρ πόνῳ κτηθὲν περιχαρῶς ὑπέδεχθη, καὶ φιλοπόνως διεφυλάχθη. Ὡν μέντοι πρόχειρος ὁ πορισμὸς, τούτων ἢ κτήσις εὐκαταφρόνητος.

Τί τῶν ἀγαθῶν εὐκολόν; Τίς καθεύδων τρόπαιον ἔστησε; Τίς τρυφῶν καὶ καταυλούμενος τοῖς τῆς εὐσεβείας στεφάνοις κατεκοσμήθη; Οὐδεὶς μὴ δραμῶν ἀνείλετο βραβεῖον. Πόνοι γεννῶσι δόξαν, κάματοι προξενοῦσι στεφάνους.

Θεολ. — Γενναιότερον ἐκ τοῦ παθεῖν τὸ φιλόσοφον, ὥσπερ ψυχρῷ σιδήρῳ, οὕτω τοῖς κινδύνοις στομυζόμενον.

Χρυσόστ. — Πανταχοῦ διὰ δυσκολίας καὶ πόνων τοῖς ἀνθρώποις πέφυκε τὰ χρήσιμα παραγίνεσθαι.

Φιλωνος. — Ὁ μὲν τὸν πόνον φεύγων, φεύγει τὰ ἀγαθὰ· ὁ δὲ τλητικῶς καὶ ἀνδρείως ὑπομένων τὰ δυσκαρτέρητα, σπεύδει πρὸς μακαριότητα.

Ἰσοκρ. — Γύμναζε σαυτὸν πόνοις ἐκουσίοις, ἵνα δόξης καὶ τοὺς ἀκουσίους ὑπομένειν.

Καρκίν.

Οὐδεὶς ἔπαινον ἠδοναῖς ἐκτήσατο·
Οὐδεὶς ῥάθυμος εὐκλεῆς ἀνήρ·
'Αλλ' οἱ πόνοι τίκτουσι τὴν εὐανδρίαν.

Φιλίσκ. — Οὐκ ἔστιν, ὧ μάταιε, σὺν ῥαθυμίᾳ τὰ τῶν πονούντων μὴ πονήσαντας λαβεῖν.

Εὐαγρίου. — Ἄτοπόν ἐστὶν διώκοντα τὰς τιμὰς, φεύγειν τοὺς πόνους, δι' ὧν αἱ τιμαί.

Πλουτ. — Ὡσπερ ὄργανον ἄνεσιν καὶ ἐπίτασιν λαμβάνον ἡδὺ γίνεται, οὕτω καὶ βίος.

Νικίου. — Οὗτος οὕτω φιλόπονος ἦν, ὥστε πολλάκις ἐρωτᾶν τοὺς οἰκέτας, εἰ λέλονται, ἢ εἰ ἠρίστηκεν.

Ἀρχιμήδ. — Ἀρχιμήδην τῆ σάνιδι προσκείμενον ἀποσπώντες βίᾳ οἱ θεράποντες, εἴλειπον· ὁ δὲ, καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος ἀγλημιμένου διεγράφε τὰ σχήματα.

VARIE LECTIONES.

⁶³ Bal. Σωκράτ. ⁶⁴ In Gesn. Stob. 118.

Eusebii. — Inimicus qui vera loquatur, pluris omnino faciendus, amico simulato loquente ad gratiam.

SERMO XXXII.

De laboris studio ac diligentia.

Joan. v, 17. — Pater meus usque modo operatur, et ego operor.

Act. xx, 34. — Ipsi scitis, quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, et his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos

Sap. iii, 15. — Bonorum laborum gloriosus est fructus.

Eccli. li, 38. — Operamini opus vestrum ante tempus, et dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

Basilii. — Quod enim labore partum est, majore lætitia accipitur diligentiusque servatur; quorum autem facilis est acquisitio, horum proclive contemnatur possessio.

Quid in eis, quæ de genere bonorum sunt, facile? Quis somno deditus tropæum erexit? Quis deliciis fractisque modulis atque tibiis, pietatis coronas consecutus est? Nemo nisi qui cucurrerit, palmam retulit. Labores gloriam pariunt; sudores strenui anxiique coronarum existunt pararii.

Theologi. — Ex malorum perpeessione virtus ipsa generosior fortiorque redditur; quæ, sicut ferrum frigida, sic periculis daretur

Chrysost. — Ubique per difficultates et labores, bona hominibus obvenire solent.

Philonis. — Qui laborem fugit, is bona fugit; qui autem tolerante strenuoque mentis proposito quæ dura sunt sustinet, ad beatitatem festine currit.

Isocrat. — Exerce teipsum assumptis sponte laboribus, ut et eos, qui invitis obveniunt, sustinere proberis.

621 *Carcini.*

Nemo unquam laudem voluptatibus consecutus est. Nullus segnior vir magnifice clarus factus est. Sed labores fortis animi claritatem adducunt.

Philisci. — Fieri non potest, stulte homo, ut cum segnitie, ipsi non laborantes, laborantium præmia consequamur.

Evagrii. — Absurdum est, ut qui honores consecatur, labores fugiat, quibus honores parantur.

Plutarchi. — Quemadmodum organum alterna remissione ac intensione suave redditur, sic et vita.

Nicias. — Hic adeo labori deditus fuit, ut sæpe famulos rogaret, num lavisset, ac pransus esset.

Archimedes. — Archimedes tabulæ incumbentem, cum famuli per vim abstractum ungerent; ille in ipsa delibuta cute figuras depingebat.

NOTÆ.

rum cuiusque καιρός est et tempestas, per quam jucundior eorum gratia; quod ipsum de parabola,

arguto sermone et sententia, diversis ejus generis exemplis declarant ipsa divina eloquia.

Demosth. — Demosthenes a quodam rogatus, a quonam modo oratoriam artem nactus esset: Plus, inquit, olei, quam vini insumendo.

Ex Democr. et Isocrat. sententiis. — Corpus quidem laboribus subige iisque exerce; animum vero ad ferenda strenue fortiterque pericula adhibe.

Idem rogante quodam, qua re differrent viri laboribus strenui, ab iis qui segnes et desides vitam agerent: Qua, ait, pii ab impiis: quod scilicet bona spe freti sunt.

Idem conspecto juvene laboribus strenuo, Pulcherrimum, inquit, senectuti condis obsonium.

Democriti. — Sponte assumpti labores, ut levius sustineamus qui externo agente atque invitis adhibentur, efficiunt.

SERMO XXXIII.

De iurejurando.

Matth. v, 34. Ego autem dico vobis non jurare omnino; neque per caelum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum ejus.

Jac. v, 12. — Ante omnia autem, fratres mei, nolite jurare, neque per caelum, neque per terram, neque aliud quodcunque juramentum. Sit autem sermo vester: Est, est; Non, non.

Sap. xiv, 30. — Juraverunt injuste in dolo spreta sanctitate. Non enim eorum per quos jurantur virtus, sed peccantium poena ulciscitur **622** semper injustorum praevagationem.

Eccli. xiii, 9, 12. — Ut servus in quem continuo inquiritur, a livore non minuetur; sic qui jurat Deumque assidue nominat, a peccato non mundabitur.

Vir multum jurans implebitur iniquitate, et non discedet a domo illius plaga.

Qui iurejurando falsum astruit, pessimas inhumanitatis merces elucratur, quod reus perjurii sit.

Basilii. — Turpe est omnino ac dementiae plenum, accusare teipsum, ac si fidem non merearis, dictisque jurisjurandi firmitatem adjicere.

⁶⁵ Al. Demosth. ⁶⁶ In Gesn. Stob. 113.

Δημοσθ. — Ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, Πῶς τῆς ῥητορικῆς περισγένετο, ἔφη, Πλέον ἔλαιον οἴνου δαπανήσας.

Ἐκ τῶν Δημοκρίτ. καὶ Ἰσοκράτ. — Γύμναζε τοὺς μὲν πόνοις, τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν γενναίως ὑπομένειν τοὺς κινδύνους.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, τίνοι οἱ φιλόπονοι τῶν ῥαθύρων διαφέρουσιν, εἶπαν, ὡς οἱ εὐσεβεῖς τῶν ἀσεβῶν (y), ἀλείψιν ἀγαθαῖς.

Ὁ αὐτὸς ἰδὼν νεανίαν φιλοπονοῦντα, ἔφη, Κάλιστον ἔβον τῷ γήρατι ἀρτύεις.

Δημοκρίτ. — Οἱ ἐκούσιοι πόνοι, τὴν τῶν ἀκουσίων ὑπομονὴν ἐλαφροτέρην παρασκευάζουσιν.

ΛΟΓΟΣ ΛΓ' 68.

Περὶ ὄρκου.

Matth. ε'. — Λέγω ὑμῖν μὴ ὀμῶσαι ἕως, μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, μήτε ἐν τῇ γῆ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ.

Ἰακ. ε'. — Πρὸ πάντων δὲ, ἀδελφοί μου, μὴ ὀμύετε· μήτε τὸν οὐρανὸν μήτε τὴν γῆν, μήτε ἄλλον τινὰ ὄρκον· ἔστω δὲ ὑμῶν τὸ, Ναί, ναί, καὶ τὸ, Οὐ, οὐ.

Σολομ. ιδ'. — Ἀδίκως ὀμωσαν ἐν δόλῳ καταφρονήσαντες ὀσιότητος (z). Οὐ γὰρ ἡ τῶν ὀμνυομένων δύναμις, ἀλλ' ἡ τῶν ἀμαρτανόντων δίκη, ἐπιξέρεται ἀεὶ τὴν τῶν ἀδίκων παράθεσιν.

Σιράχ κγ'. — Ὅσπερ οἰκέτης ἐξεταζόμενος ἐν δειλεχῶς (a), ἀπὸ μάλωπος οὐκ ἐλαττωθήσεται· οὕτως ὁ ὀμνύων καὶ ὀνομάζων Θεὸν διαπαντὸς ἀνθρώπος, ἀπὸ ἀμαρτίας οὐ καθαρισθήσεται.

Σιρ. κγ'. — Ἀνὴρ πολύορκος πλησθήσεται ἀνομίας, καὶ οὐκ ἀποστήσεται ἀπὸ τοῦ οἴκου αὐτοῦ μάστιξ.

Πιστούμενος τὸ ψεῦδος διὰ τῶν ὄρκων, κακὸν ἐμπόρευμα τῆς ἀπανθρωπίας τὴν ἐπιορκίαν προσκτάται.

Βασιλ. — Αἰσχρὸν γὰρ παντελῶς καὶ ἀνόητον ἑαυτοῦ κατηγορεῖν, ὡς ἀναξίου πίστεως, καὶ τὴν τῶν ὄρκων ἀσφάλειαν ἐπιφέρεισθαι.

NOTÆ.

(y) Ὡς οἱ εὐσεβεῖς τῶν ἀσεβῶν. Simile superiori erratum Gesn., sed gravius, quo strenui laboribus, impiis similes dicuntur; inertes, piis, quod et bona spe fulciantur, non industrii et laboribus assidui, contra ac dicit auctor: *Eo modo quo pii ab impiis, spe nimirum bona; non ut Gesn. quo impii a piis, etc.*

(z) Καταφρονήσαντες τὴν ὀσιότητα. Quasi sprete juramenti religione; id enim ὀσιότης, quod Vulg. paulo remotius *justitiam* reddit secutique Nobili et Gesn. Illud etiam ἐπιξέρεται, parum accommodate, *perambulat super injustorum praevagationem*. Potius, quasi hostiliter insequitur, invadit, ulciscitur. Pessimum quod Gesn. ὀμνυομένων, *jurantium* reddit, non magis *juratorum*, ut Vulg. vel clarius, *illorum per quos juratur*. Sensus est, etiam cum ficta numina, jurantur, ulcisci Deum, non propter ficta ipsa numina, et quod eorum violata religio, sed quod ipsum hoc scelus (abusus

scilicet juramenti injustitiae causa) Dei iram gravius provocet.

(a) Ἐξεταζόμενος ἐν δειλεχῶς. De quo continue habeatur quaestio. Stat itaque in hoc simile, quod sicut servus qui sic austero hero utitur, ut continue in illum inquirat, necesse est ut saepius vapulet, livoremque ac vibices ferat; sic et qui saepius jurat, Deumque assidue nominat, ut perjurio, ejusque nominis irreverentia, peccet. Non bene igitur Gesn. *Servus semper vapulans*; apud quem etiam mendosum, ἀπὸ μάστιγος οὐκ ἐλαττωθήσεται, inauditumque quod reddit, *a flagello non emendatur*. Etsi enim vera sententia, subditiua tamen, nec scriptori sacro intenta. Vox Θεόν, Deum, ex istis in Vulg. et Sixt. supplenda. Balb. Χρυσοστόμου, inseribit. An quod Maximus sic integram sententiam ex Chrysostomo habuit; aut potius, quod sic Antiquarius lusit?

Θεολ. — Ὁ μὲν γὰρ εὐορκῶν, τυχὸν ἂν ποτε καὶ A παρασφαλεῖ· ὁ δὲ μὴ, ὁμνύων, τὸν τῆς ἐπιορκίας κίνδυνον διαπέφυγε.

Ὁ νόμος φησὶν, *Ὁὐκ ἐπιορκήσεις· σὺ δὲ οὐδὲ ὁμῆ τὴν ἀρχὴν, οὐ μικρὸν οὐ μείζον· ὡς τοῦ ὅρκου τὴν ἐπιορκίαν τίκτοντος.*

Χρυσόστ. — Οἱ συκοφάνται τὸ ψεῦδος πιπράσκουσιν· ἀλλήλους ψευδόμενοι τοὺς ὅρκους ἀνήλωσαν, εἰς τὸ ὁμνύειν, καὶ μόνον, τὸν θεὸν ἐπιστάμενοι.

Σωκράτης. — Δεῖ γὰρ τοὺς ἀγαθοὺς ἀνδρας, τρόπον ὅρκου πιστότερον φαίνεσθαι παρεχομένους.

Ὅρκον ἐπακτὸν προσδέχου διὰ δύο προφάσεις· ἢ σεαυτὸν αἰτίας ἀπολύων, ἢ φίλους ἐκ μεγάλων B κινδύνων διασώζων.

Ἐνεκεν χρημάτων μηδαμῶς θεὸν ὁμύσης· μηδ' ἂν εὐορκεῖν μέλλεις· δόξεις γὰρ, τοῖς μὲν ἐπιορκεῖν, τοῖς δὲ φιλοχρημάτως ἔχειν.

Ἀμφιδος.

Ὅστις γὰρ ὁμνύοντι μηδὲν πείθεται, αὐτὸς ἐπιορκεῖν ῥαδίως ἐπίσταται.

Οἱ πολλοὶ τοῖς ἀνθρώποις τὸ εὐορκεῖν εἶναι παραινουῖσιν· ἐγὼ δὲ καὶ τὴν ἀρχὴν μηδ' εὐπετῶς ὁμνύειν ὅσιον ἀποφαίνομαι.

Εὐσεβίου. — Τρόπου καλοκαγαθίαν, ὅρκου δεῖ πισσιότεραν ἔχειν.

ΛΟΓΟΣ ΑΔ' 67.

Περὶ κενοδοξίας

Ἰωαν. ε'. — Δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες, τὴν δόξαν τὴν παρὰ μόνου θεοῦ οὐ ζητεῖτε.

Γαλ. ε'. — Μὴ γενώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους προκαλούμενοι, ἀλλήλους 68 φθονοῦντες.

Παροιμ. ιβ'. — Κρεῖσσων ἀνὴρ ἐν ἀτιμίᾳ δουλεύων ἑαυτῷ, ἢ ὁ τιμὴν ἑαυτῷ περιθεὶς καὶ προσδεόμενος ἄρτου.

Σιράχ α'. — Μὴ ἐξύψου σεαυτὸν, ἵνα μὴ πέσης, καὶ ἐπάγῃς τῇ ψυχῇ σου ἀτιμίαν.

Σιράχ ε'. — Μισητὴ ἐναντίον Κυρίου καὶ ἀνθρώπων ἡ κενοδοξία 69.

Κενόδοξοί εἰσιν οἱ πλουτιζόντες ἑαυτοὺς, μηδὲν D ἔχοντες.

Βασιλ. — Κενόδοξός ἐστιν, ὁ ψιλῆς ἔνεκεν τῆς ἐν κόσμῳ δόξης ποιῶν τι ἢ λέγων.

Τῷ ὄντι θεραπευόμενα τὰ ὑπερήφανα ἔθνη, ἑαυτῶν ὑπεροπτικώτερα πέφυκε γίνεσθαι.

Ὁμοίως γὰρ ἐστὶ χαλεπὸν ἐν τε δυσκολίαις πραγμάτων ἀταπεινώτον τὴν ψυχὴν διασώσασθαι, καὶ ἐν ταῖς ὑπερηφανείαις μὴ ἐπαρθῆναι.

Θεολ. — Μέγα τοῖς ἀνθρώποις ἡ κενοδοξία πρὸς ἀρετὴν ἐμπόδιον.

Theologi. — Qui verē ac sancte jurat, forte etiam quandoque erraverit; at, qui non jurat, omne perjurii periculum effugit.

Lex ait: *Non perjurabis (Levit. xix, 12)*; tu autem: *Neque omnino jurato, quidquid minoris majorisve juramenti est (Matth. v, 35)*; quod nimirum juramentum perjurii parens ac auctor existit.

Chrysost. — Sycophantæ, mendacia vendunt; alii alios fallentes, juramenta insumunt; uno hoc Deum scientes, quod inter juramenta ejus meminerunt.

Socrates. — Bonos viros decet, eam exhibere morum probitatem, quæ jurejurando ad fidem firmior videatur.

Jusjurandum oblatum duplici ex causa suscipito; ut nempe te ipse a crimine absolvas, aut amicos a magnis periculis liberēs.

Pecuniarum causa ne Deum juraveris, nec si verum juraturus sis; aliis enim perjurus, aliis avaritiæ morbo laborare videberis.

Amphidīs.

Qui nihil fidei juranti tribuit, Ipse pejerare facile novit.

Plerique homines hortantur suadentque ut verum jurent; ego vero ne primum quidem facere jurare, sanctum religiosumque affirmo.

Eusebii. — Morum probitatem et innocentiam, habere decet jurisjurandi religione firmiorem.

SERMO XXXIV.

De inani gloria.

Joan. v, 44. — Qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam, quæ a solo Deo est, non queritis.

623 Galat. v, 26. — Non efficiamur inanīs gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

Prov. xii, 9. — Melior est vir in vilitate serviens sibi, quam qui sibi honorem adhibens, indiget pane.

Eccli. i, 38. — Ne exaltes teipsum, ne cadas, et inducas animæ tuæ inhonorationem.

Eccli. x, 7. — Odibilis coram Domino et hominibus inanīs gloria.

Inanīs gloriæ vitio laborant, qui se divites jactant, cum nihil habeant.

Basilii. — Inanīs gloriæ cupidus ac vanus est, qui nudæ gloriæ sæculi causa, quidpiam facit aut dicit.

Plane superbi mores obsequio definiti, seipsis arrogantiores fieri consuevere.

Perinde enim grave ac arduum est, tum rerum angustiis iisque afflictis non animo dejici, tum illis florentibus mundi quæ superbia, non eo exaltari.

Theologi. — Inanīs gloria grande mortalibus parandæ virtutis obstaculum ponit.

VARIE LECTIONES.

67 In Gesn. Stob. 163. 68 Gesn. ἀλλήλους. 69 Bibl. ἡ ὑπερηφ. *superbia*.

Quod videri velis, longe plurimam ejus partem aufert quod existis.

Proclivis est sui ipsius deceptio, et ut aliquid te esse existimes, cum nihil sis, inani inflatus gloria.

Turpe est, qui minorum compos existas, magnos animos assumere.

*Noli velle videri malis melior,
Sed dole, quod sis bonis inferior.*

Chrysost. — Merito igitur ab antiquis dicta est inanis gloria; inanis enim est, quæ nihil intus habeat utile: sed, sicut larvæ splendidæ quidem, et dignæ quæ amori habeantur, exterius apparent, sed intus inanes sunt; quo fit, ut licet veris vultibus elegantiores sint, neminem tamen unquam in sui amorem induxerint. Tale quid etiam, quin et miserabilius aliquid, vulgi gloria.

Greg. Nyss. — Divitiarum causa fastuosum esse, aut claris natalibus superbire, vel gloriam ambire, aut proximo clariorem videri velle (quibus rebus humani perficiuntur honores), cuncta hæc humani honoris eversionem ac dedecus continent.

Philonis. — In politicis ac republica si titulos pompamque abstuleris, præter inanem fastum, quod sani sensus sit nihil inveneris.

Evagrii. — Difficile est inanis gloriæ dæmonem vitare: quod enim feceris illius destruendæ causa, hoc tibi inanis gloriæ initium erit.

624 Joan. Glim. — Solem fur abominatur; superbus vero eos spernet, qui lenis sint ac modesti animi.

Socrates. — Utres vacuos ventus inflat atque distendit; stultos homines inanis sui opinio.

Diogenes. — Fastus tumor haud secus ac pastor, quo velit, vulgus hominum trahit.

Alexander. — Alexander longa conflictatus ægritudine, ubi convaluisset, nihil se pejus habere dixit. Admonuit enim nos morbus, non magnos sumere animos, qui mortales simus.

Philistin.

*Si pravam ac nequam hominem altum ferri videris,
Divitiarumque splendore atque fortuna superbe glori-
[riantem,
Ac qui supercilium altius quam pro fortuna extu-
[lerit:
Hujus tu mutationem ruinamque ocuis expecta.
Altius enim tollitur, ut casu graviore ruat.*

Menandri. — O qui in seipsis altum tument atque sapiunt, ter omnes quaterque miseri. Non enim sciunt hominis naturam et indolem.

Aristotel. — Aristoteles, conspecto adolescente fastu nimio superbiente: Adolescens, inquit, utinam qualis tu tibi videris ipse existam! qualis vero reipsa existis, inimici mei existant.

Idem conspecto juvene pretiosa sibi veste placentente eaque gloriante: Non desines, inquit, juvenis, de ovis tibi virtute placere?

Τὸ οἶσθαι, τοῦ εἶναι τὸ πλεῖστον ἀφαιρεῖται.

Ῥᾶστον ἑαυτὸν ἀπατᾶν καὶ οἶσθαι εἶναι τι, οὐδὲν ὄντα, ὑπὸ τῆς κενῆς δόξης φυσώμενον.

Αἰσχρὸν ἰσχυρῶν μικρῶν κρατοῦντα, φυσᾶσθαι μέγα.

*Μὴ φρόνει τῶν κακῶν φαίνεσθαι κρείττων·
Λυποῦ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἠττώμενος.*

Χρυσόστ. — Εἰκότως ἄρα εἴρηται παρὰ τῶν παλαιῶν κενοδοξία. Διάκενος γάρ ἐστιν, ἔνδον οὐδὲν ἔχουσα τι χρήσιμον· ἀλλ' ὡσπερ τὰ προσιωπεῖα, δοκεῖ μὲν εἶναι λαμπρὰ καὶ ἐπέραστα, κενὰ δὲ ἔνδοθεν ἐστὶ· διὸ καὶ τῶν σωματικῶν ὕψεων εὐπρεπέστερα ὄντα, οὐδένα οὐδέποτε πρὸς τὸν ἔρωτα ἰδεῖν ἐπεισε τὸν ἑαυτῶν· οὕτω, μᾶλλον δὲ ἀθλιώτερον, καὶ ἡ παρὰ τῶν πολλῶν δόξα.

Γρηγ. Νύσσ. — Τὸ ἐπὶ πλούτῳ κομπάζειν, ἢ γενέσει σεμνύνεσθαι, ἢ πρὸς δόξαν ὀρᾶν, ἢ δοκεῖν ὑπὲρ τὸν πέλας εἶναι, δι' ὧν αἱ ἀνθρώπινοι πληροῦνται τιμαὶ, ταῦτα πάντα καθαίρεισι τῆς ἀνθρωπίνης τιμῆς καὶ ὄνειδος γίνεται.

Φίλων. — Τῶν πολιτικῶν ἐὰν τὰς ὕλας ἀφέλης, κενὸν τύφον εὐρήσεις νοῦν οὐκ ἔχοντα.

Εὐαγγ. — Καλεπὸν διαφυγεῖν τὸν τῆς κενοδοξίας δαίμονα· ὃ γὰρ ποιήσης καθαιρήσων αὐτήν, τοῦτο ἀρχὴ σοὶ κενοδοξίας γενήσεται.

Ἰω. Κλίμ. — Βδελύττεται ἥλιον κλέπτῃς· ὑπερήφανος δὲ, πράξεις ἐξουδενώσει.

Σωκράτ. — Τοὺς μὲν κενοὺς ἀσκοῦς, τὸ πνεῦμα δὶστῆσαι· τοὺς δὲ ἀνοήτους ἀνθρώπους τὸ οἶημα.

Διογένης. — Ὁ τύφος ὡσπερ ποιμὴν, οὗ θέλει τοὺς πολλοὺς ἄγει.

Ἀλεξάνδρ. — Ἀλέξανδρος νοσήσας μακρὰν νόσον, ὡς ἀνέρωσεν, οὐδὲν, ἔφη, διατιθέσθαι χεῖρον· ὑπέμνησε γὰρ ἡμᾶς ἡ νόσος, μὴ μέγα φρονεῖν θνητοὺς ὄντας.

Φιλιστιῶν.

*Ἐὰν ἰδῆς πονηρὸν εἰς ὕψος αἰρόμενον,
λαμπρῶ τε πλούτῳ καὶ τύχῃ γαυρούμενον,
Ὅφρῦν τε μείζω τῆς τύχης καθηρκότα ἴ,*

Τούτου τάχιον μεταβολὴν προσδόκα.
Ἐπιείρεται γὰρ μείζον, ἵνα καὶ μείζον πέσῃ.

Μενάνδρου. — Ὡ τρισάθλιοι ἅπαντες οἱ φυσῶντες ἐφ' ἑαυτοὺς μεγάλα· αὐτοὶ γὰρ οὐκ ἴσασι ἀνθρώπου φύσιν.

Ἀριστοτ. — Ἀριστοτέλης θεασάμενος νεανίσκον κατωφρυωμένον, Νεανίσκα, ἔφη, οἷος μὲν δοκεῖς αὐτὸς εἶναι, ἐγὼ γενοίμην· οἷος δὲ τῇ ἀληθείᾳ ὑπάρχεις, τοιοῦτοί μου οἱ ἐχθροὶ γένοιντο.

Ὁ αὐτὸς κατανοήσας μειράκιον ἐπὶ πολυτελείᾳ τῆς γλαυμύδος σεμνυνόμενον, Οὐ παύσῃ, ἔφη, μειράκιον, ἐπὶ προβάτου σεμνυνόμενος ἀρετῇ.

VARLE LECTIONES.

⁷⁰ Gesn. μικρῶν. ⁷¹ Gesn. καθαίροντα.

Ἡρακλ. — Ἡράκλειτος ὁ φυσικὸς, οἷησιν ἐλεγεν ἅ
ἐγκοπὴν προκοπῆς.

ΛΟΓΟΣ ΛΕ' 11.

Περὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους.

Ἰωαν. γ'. — Ὁ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, ἔρχεται
πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὅτι ἐν
θεῷ εἰσιν ἐργασμένα.

Ἐφ. δ'. — Ἀποθέμενοι ψεῦδος, λαλεῖτε ἀλήθειαν
ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ὅτι ἵσμεν ὅ' ἁλῶν
μέλη.

Παροιμ. θ'. — Ὃς ἐρείδεται ἐπὶ ψεύδεσιν (b),
ὁὗτος ποιμανεῖ ἀνέμους · ὁ δ' αὐτὸς διώξεται ὄρνεα
περωτά.

Σιρ. κζ'. — Πετεινὰ πρὸς τὰ ὅμοια αὐτοῖς κα-
ταλύει. Καὶ ἀλήθεια εἰς τοὺς ἐργαζομένους αὐτὴν B
ἐπανήξει.

Σιράχ λδ'. — Ἀπὸ ἀκαθάρτου, τί καθαρθήσεται;
καὶ ἀπὸ ψεύδους, τί ἀληθεύσει;

Βασιλείου. — Οὔτε ἐν δικαστηρίοις, οὔτε ἐν
ταῖς ἄλλαις πράξεσιν, ἐπιτήδειον τὸ ψεῦδος, τοῖς
τὴν ὀρθὴν ὁδὸν καὶ ἀληθῆ προελομένοις τοῦ βίου.

Τοῦ Θεολόγου. — 72 Τὸ μὲν ἀληθὲς ἓν, τὸ δὲ
ψεῦδος, πολυσαχιδές.

Χρυσόστ. — Οὐδεμιᾶς δεῖται βοήθειας ἢ τῆς
ἀληθείας ἰσχύς · ἀλλὰ κἂν μυρίους ἔχη τοὺς σθεν-
νύοντας αὐτὴν, οὐ μόνον οὐκ ἀφανίζεται, ἀλλὰ καὶ

Heraclitus. — Heraclitus, naturalis philosophus,
inanem fastum suique opinionem aiebat profectus
excisionem esse.

SERMO XXXV.

De veritate et mendacio.

Joan. iii, 21. — Omnis qui facit veritatem, venit
ad lucem, ut manifestentur opera ejus quia in
Deo facta sunt.

Ephes. iv, 25. — Deponentes mendacium, loqui-
mini veritatem unusquisque cum proximo suo;
quoniam sumus invicem membra.

Prov. ix, 12. — Qui nititur mendaciis, hic pascet
ventos; idem vero persequetur aves pennas ha-
bentes.

Eccli. xxvii, 10. — Volatilia ad similia sui
divertunt; et veritas ad eos, qui illam operantur,
revertetur.

Eccli. xxxiv, 4. — Ab immundo quis mundabi-
tur? et a mendace, quid veri dicetur?

625 *Basilii.* — Nec in judiciis, nec in ullis aliis
actionibus commodum mendacium est, iisque ido-
neum, qui rectam veramque vitæ viam inire sta-
tuerunt.

Theologi. — Verum quidem unum est; menda-
cium autem multiplex.

Chrysost. — Nullo eget mendacio veritatis vis.
Quin vel si infiniti extinguere moliantur, non
modo non evanescit, verum etiam per eos qui

VARIÆ LECTIONES.

72 Et Διονυσίου in Melissa.

NOTÆ.

(b) Ὃς ἐρείδεται ἐπὶ ψεύδεσιν. Versus hic in C
vulgatis Græcis omnibus desideratur, ut et in He-
braicæ. Syriacæ. et Targum: solumque agnoscunt
vulgata Latina, totidem verbis, ac hic retulit Ma-
ximus; ex quibus emendo, quod Gesn. sequentibus
editum erat, οὐδ' αὐτὸς, ὁ δ' αὐτὸς, Et idem aves
pennigeras persequetur: quod proverbii loco est
de frustraneo conatu. Alio spectat illud Prov. i,
17: Frustra jacitur rete ante oculos pennatorum;
quod Græci sic esserunt; citantque Patres, Οὐ γὰρ
ἀδίχως ἐκτείνεται δύκτια περωτοῖς. Lucif. et Sixt.
Non enim injuste retia tenduntur avibus. Forte me-
lius, Num enim, interrogate, quod et ita scripse-
runt οἱ LXX, propius Hebraicis, Hellenismo non
satis animadverso, etiam Græce eruditus, quod eos
deficeret notitia linguæ Hebraicæ. Legerint certe,
quod habent omnia Biblia, קנין non cujus
nullum usquam in eis exstat vestigium, קנין נל.
Certe non frustra, ultro, gratis, nulloque emolu-
mento eis injici tendique retia, longe exploratissi- D
mum est: unaque hæc mea domi dum puer agerem
ineunte autumno, uvisque maturis, venatio, et au-
cupium, gentis indole locique opportunitate fre-
quentissimum, ut expanso e duplici quercu (seu alia
proceriore arbore) eam in rem confecto reti, e vi-
nea ad nemora crepusculo fere devolantes turdos
aliasque ejusmodi aves, animi gratia indulgensque
consuetudini, nec aliter quam volantes, et inter
volandum, illo in eas injecto, mihi caperem: ac si
hoc ipsum aucupii genus voluit hic indicare Sa-
piens, ut est Palæstina et ipsa clivis et collibus mire
vitifera, cui non desint opposita ac aquiloni obver-
sa nemora et silvæ, ubi volucres ipsæ uvis pingue-
scentes peneque ebriæ, ament cubare: qui fere
situs, ejus, quo natus sum et educatus, in Nitio-
brigum sinibus ad Garumnæ fluvium, municipii,

agrique illius, quo nihil tota late Gallia et Aquita-
nia aut fertilius aut amœnius, Marmandam vocant,
jam Albigenis tempore Vallisarnano castrum
nobilissimum: addant ego, fidei catholicæ avitæque
pietatis, per superioris ævi grassationem Calvinia-
norum invictum propugnaculum arcemque, ut vix
una alterave sectariorum familia, cum toti fere
provinciæ dominarentur, in eo sedes invenire po-
tuerit: eorum vim omnem astusque, civium pro-
pensissima voluntate, deluserit; nec aliter quam jam
Galliæ regem ipsumque catholicum Henricum IV,
admiserit; Ludovicum XIII, subigendis vicinis op-
pidis Calviniano spiritu rebellibus, viris, annonæ,
tormentis, mire adjuverit; nuncque regnanti Lu-
dovico XIV, subigenda ipsa metropoli, et ad offi-
cium cogenda, per superiores tumultus, pene
ὄρμητῆριον fuerit, amplissimumque comneatum
suffecerit; ut qua in Deum, ea in regem fide,
(dum præsertim ipse re magis, dum nomine, Chri-
stianissimus, Christianæ rei totus studet) spectabi-
le sit. Hæc mihi obiter grati animi patriæ monumen-
to, etsi tot annos Christi amor religiosæque institu-
tionis palestra, me illa extorrem fecit, ejusque dein-
ceps visendæ spem abstulit; extincta præsertim sæ-
culo familia, mihi que pridem cælo præeunte, nullis
nuptiarum in liberis, copulis, iisque Christi causa
fere repudiatis, dum eorum unus et alter generoso
conatu celsa perfectionis petendo, bonus Christi
odor, sanctitatis late fragrantiam sparserunt; et
quod scriptioni librisque superiorum jussu, almi
Galliæ cleri invitatione, meoque ipsius nutu ac
propensione, si quid utilis operæ in rem Christia-
nam et litterariam conferre possim, occupato, jam
pene seniculo Lutetiæ Parisiorum brevi immorien-
dum sit.

labefactare conantur, illustrior celsiorque evaserit; illis, qui se frustra torqueant, risu jure exceptis.

Evagrii. — Veritatem silentio premere, aurum est humo defodere.

Isidori Pelusiote. — Quod primum mendacium auditur, majorem in aurem fidem habet, quam veritas, quæ postea ac secuto sermone monstratur.

Severiani. — Mendacium, dum sibi fidem quærit, non aliter invenit, quam apparentis veritatis fundamentum fixerit.

Thales. — Thales Milesius percontante quodam, quantum a vero falsum abesset: Quantum, inquit, oculi ab auribus.

Plutarchi. — Equale quidem libra; veritas autem, philosophica ratione judicatur.

Grave est a via ac a veritate errare.

Charicleæ. — Honestum bonumque quandoque mendacium est, tunc nimirum cum illis commodum, qui loquuntur, nullum auditoribus affert detrimentum (b').

Gerini. — Quemadmodum debilis hebesque oculus solis lumen intueri non potest, sic (ac potiori longe ratione) nec mens infirma obtusiorque verum cernere valet.

Ex Epict. et Isocrat. — Nihil præ veritate majori in pretio habendum; nec amicitiae delectus immunis ab affectibus est, quibus justitia confunditur ac contenebratur.

Æsop. — Æsopus rogatus quid mentientibus lucri accederet. Ut nec, si verum dicant, inquit, illis fides habeatur.

Plato. — Plato veritatem rem auditu jucundissimam aiebat; Polemon autem dicere veritatem, quam audire, multo jucundius esse asserebat.

Menandri. — Præstat mendacium, quam verum malum eligere.

SERMO XXXVI.

De morte.

Joan. xi, 25. — Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet: et omnis qui vivit, et credit in me, non morietur in æternum.

626 *I Thess. iv, 12.* — Nolo vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non doleatis, sicut et cæteri qui spem non habent.

Sap. iv, 13. — Consummatus in brevi, explevit

⁷³ In Gesn. Stob. 261.

δι' αὐτῶν τῶν ἐπιχειρούντων, φαιδρετέρα καὶ ὑψηλότερα ἂν εἴη, τῶν εἰκῆ κοιπόντων ἑαυτοὺς καταγελῶσα.

Εὐαγρίου. — Τὸ σιγᾶν τὴν ἀλήθειαν, χρυσὸν ἐστὶ θάπτειν.

Ἰσιδώρου Πελοῦσι. — Τὸ ψεῦδες ἐν πρώτοις λεχθὲν πλείονα πίστιν ἔχει παρά τὴν ἐν δευτέρῳ λόγῳ δεικνυμένην ἀλήθειαν.

Σευηριανοῦ. — Τὸ ψεῦδος ὅταν θελή πιστεῦσθαι, εἰ μὴ πῆξῃ θεμέλιον δοκούσης ἀληθείας, οὐ πιστεύεται.

Θάλης. — Θάλης ὁ Μελήσιος ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, Πόσον ἀπέχει τὸ ψεῦδος τοῦ ἀληθοῦς, Ὅσον, ἔφη, ὀφθαλμοὶ τῶν ὠτων.

Πλουτάρχου. — Τὸ μὲν ἴσον ζυγῶ· τὸ δὲ ἀληθές, τῷ ἐκ φιλοσοφίας λόγῳ κρίνεται.

Ὁδοῦ καὶ ἀληθείας χαλεπὸν ἀποπλανηθῆναι.

Χαρικλ. — Καλὸν γάρ ποτε καὶ τὸ ψεῦδος, ὅταν ὠφελοῦν τοὺς λέγοντας, μηδὲν καταβλάπτει τοὺς ἀκούοντας.

Γηρίνου. — Καθάπερ τὸ τοῦ ἡλίου φῶς οὐκ ἐστὶ θεάσασθαι ἀσθενεῖ καὶ ἀδυνάτῳ τῇ ὄψει, οὕτω, καὶ ἐπι μᾶλλον τὴν ἀλήθειαν οὐκ ἐστὶν ἰδεῖν ἀσθενεῖ καὶ ἀδυνάτῳ τῇ διανοίᾳ.

Ἐκ τῶν Ἐπικτ. καὶ Ἰσοκράτους. — Μηδὲν τῆς ἀληθείας τιμιώτερον ἐστὶν· μηδὲ φιλίας ἐκλογῆ ἐκτὸς παθῶν διακαιμένη, οἷς τὸ δίκαιον συγχέεται καὶ ἀκοιζέται.

Δισώπ. — Δῖσωπος ἐρωτηθεὶς, Τί ὄφελος τοῖς ψευδομένοις ἐκ τοῦ ψεύδους, ἔφη, Τὸ κἂν ἀληθῆ λέγουσι μὴ πιστεύεσθαι.

Πλάτων. — Πλάτων μὲν ἡδίστον εἶναι τῶν ἀκουσμάτων τὴν ἀλήθειαν ἔλεγε· Πολέμων δὲ πολὺ ἡδίων τοῦ ἀκοῦειν τὸ λέγειν (c) εἶναι τ' ἀληθῆ.

Μενάνδρου. — Κρεῖττον ἐλέσθαι ψεῦδος, ἢ ἀληθές κακόν.

ΔΟΓΜΟΣ Ας' ⁷³.

Περὶ θανάτου.

Ἰωαν. ια'. — Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται· καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐκ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα.

α' Θεσ. δ'. — Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπεῖσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα.

Σολομ. δ'. — Τελειωθείς ἐν ὀλίγῳ, ἐπλήρωσε (d)

NOTÆ.

vere audivit, et non Xenocratem, cui proxime in illa successit.

(d) Τελειωθείς ἐν ὀλίγῳ, ἐπλήρωσε. Ita distinguit Ball. alii fere non distinguunt, potestque τὸ, ἐν ὀλίγῳ, perinde utrique jungi, seu etiam in utroque intelligi. Brevi itaque consummatus, brevi longos annos complevit; meritis scilicet ac virtutibus longe provectus, et quasi in illis consenuisset, Argent. et Basileens. sequentibus addunt vocem κακῶν· ἀρροσῆ γὰρ κακῶν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, obscuro satis sensu, nisi malis prona ac infirma, seu obnoxia anima vitæque intelligatur; quæ sit ratio, cur Deus festinaverit de sæculo rapere, secundum or-

(b') Non probat Ecclesia.
(c) Τοῦ ἀκοῦειν τὸ λέγειν. Sic emend. quod Ball. pariter habet, τοῦ λέγειν· secus ac putavit Gesn. τὸ ἀκοῦειν τοῦ λέγειν, tanquam hoc reponat Polemon Platoni, Vera audire, quam loqui jucundius; non contra, vera loqui, quam audire jucundius. Hoc certe, non illud petit ejus arguta responsio. Dicente enim illo veritatem esse auditu jucundissimam, reponit, ac si dicat: Imo certe dictu, quam auditu jucundior; qua ipsa sententia viro gratificatur, nec proclive loquatur discipulus magistro, post quem quartus academiam rexit; ut non nisi valde juvenis aliter potuerit Platonem audire, si tamen

χρόνους μακρούς· ἀρεστή γάρ ἐν Κυρίῳ ἡ ψυχὴ A longos annos; placita enim erat in Domino anima illius: propter hoc properavit de medio iniquitatis.

Σιράχ Δ'. — Κρείσσων θάνατος ὑπὲρ ζωῆν πικρὰν, ἢ ἀβρώστημα ἔμμονον (e).

Σιράχ Δη'. — Τέκνον, ἐπὶ νεκρῶ κατάγαγε δάκρυα, καὶ ποιήσον πένθος κατὰ τὴν τάξιν ⁷⁴ αὐτοῦ ἡμέραν μίαν καὶ δύο, χάριν διαβολῆς, καὶ παρακλήθητι λύπης ἕνεκα. Γνώθι γάρ ὅτι οὐκ ἔστιν ἐπάνοδος, καὶ τοῦτον γάρ οὐκ ὠφελήσεις, καὶ σαυτὸν κακώσεις. Ἀπὸ γὰρ λύπης ἐκβαίνει θάνατος.

Βασιλείου. — Ὡσπερ γὰρ οἱ ἐν τοῖς πλοίοις καθεύδοντες, αὐτομάτως ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἄγονται, καὶ αὐτοὶ μὴ αἰσθάνονται· ἀλλ' ὁ δρόμος αὐτοῦς πρὸς τὸ τέλος ἐπείγει· οὕτω καὶ ὑμεῖς τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς ἡμῶν παραβρέοντες, οἴονεϊ τινι κινήσει συνεχεῖ, καὶ ἀπαύστῳ, πρὸς τὸ οἰκεῖον ἕκαστος πέρας τῷ λαυθάνοντι δρόμῳ τῆς ζωῆς ἡμῶν κατεπειγόμεθα.

Ὁ μὲν ἐν τῷ βίῳ τυγχάνων, οὕπω μακαριστὸς διὰ τὸ ἀδηλον τῆς ἐκβάσεως· ὁ δὲ συμπληρώσας τὰ ἐπιβάλλοντα, καὶ ἀναντιβρόχῳ τέλει τὴν ζωὴν κατακλείσας, οὗτος ἤδη ἀσφαλῶς μακαρίζεται.

Οὐδεὶς μετὰ τὸ λυθῆναι τὴν πανήγυριν πραγματεύεται, οὐδὲ μετὰ τοὺς ἀγῶνας παρελθῶν στεφάνονται· οὐδὲ μετὰ τοὺς πολέμους ἀνδραγαθεῖ.

Θεολόγου.

Παντὶ βροτῷ θνήσκοντι πᾶσα γῆ τάφος.
Hic γὰρ τὸ ἐκ γῆς γῆ τε καὶ εἰς γῆν πάλιν.

Χρυσόστ. — Εἰ πόλιν ἐκ πόλεως ἀμειβοῦντες, τοῦ χειραγωγούντος δεόμεθα· πολλῶ μᾶλλον ἡ ψυχῆ, τῆς σαρκὸς ἀπάρασα, καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν μεθισταμένη ζωὴν, τῶν ὀδηγησόντων δεήσεται.

Καθάπερ σῶμα ψυχοβράχον καὶ ἐγγύς ὢν τελευταίας, μυρίας ἐπισπᾶται κακώσεις· καὶ οἰκίας μελλούσης καταπίπτειν, πολλὰ προπίπτειν εἰώθεν, καὶ ἀπὸ τῆς ὀροφῆς, καὶ ἀπὸ τῶν τοίχων· οὕτω καὶ τῆς οἰκουμένης ἐγγύς καὶ ἐν θύραις ἔστιν ἡ συντέλεια, καὶ διὰ τοῦτο τὰ μυρία διέσπартαι πανταχοῦ κακᾶ.

Ἀριστοτ. — Ἐκ τοῦ βίου κράτιστόν ἐστιν ὑπεξελεθῆν ὡς ἐκ συμποσίου, μήτε διψῶντα, μήτε μεθύοντα.

Ὁ ἐν νόσῳ διαθήκας γράφων, παραπλήσια πάσχει, D τοῖς χειμῶνι θαλαττίῳ εὐτρεπίζειν ἀρχομένοις τὰ τῆς νηὸς ὄπλα.

Σωκράτ. — Αἰροῦ καλῶς τεθνάναι μᾶλλον, ἢ ζῆν αἰσχρῶς.

VARIAE LECTIONES.

⁷⁴ ἄλ. ἀξίαν.

NOTÆ.

dinem divinæ Providentiæ, ne secus mutaretur pro humana vertibilitate. Quid si *δυσάρεστος κακῶν* scripsit sacer scriptor? quadrat certe optime vulgaris Græcis. Quod læderet eam malorum vitæ, seu etiam sæculi, ἔσπευσεν ἐκ μέσου πονηρίας. *Sedulo studuit de medio pravitatis exire, festinavit, contendit*: votis scilicet, quæ Deus in eo sic præmaturo rapto proclive impleverit.

Eccli. xxx, 17. — Melior est mors quam vita amara, aut ægrotudo diuturna.

Eccli. xxxviii, 16. — Fili, super mortuum deduc lacrymas; et fac luctum secundum meritum ejus, unum diem aut duos propter detractionem; et consolare propter tristitiam. Scias enim non esse reversionem. Neque enim illi proderis, et tu ipse discruciaris; ex tristitia enim mors evenit.

Basilii. — Quemadmodum qui in navigiis dormiunt, ultro a ventis aguntur; ac licet ipsi non sentiant, cursus tamen ad finem urget suscepti itineris: sic et nos, vitæ nostræ tempore peresfluente, velut jugi quodam ac indefesso motu, ad proprium quisque finem, occulto vitæ nostræ cursu festinamus.

Qui adhuc vivit, eventus incerto, necdum beatus prædicandus est: qui vero implevit quæ eum contingebant atque perfunctus vitam indubio sine conclusit, hic jam tuto beatus dici queat.

Nemo solutis jam mundinis negotiatur; aut post certamina veniens coronatur; vel post prælia fortia facta designat.

Theologi.

Cuivis morienti quavis terra sepulcrum est.
Quidquid enim ex terra est, et est terra, et in terram [revertitur.]

Chrysost. — Si, qui ex una in aliam urbem commigrant, ductore indigent; potiori longe ratione anima solvens a corpore, atque ad futuram transmigrans vitam, viæ ducibus indigebit.

Ut quod animam agit, jamque morti corpus vicinum est, innumeras ægrotudines ac noxas contrahit; domoque ruinam minante, multa prius delabi solent, tum e tecto, tum e parietibus; sic et propinqua, jamque in januis mundi consummatione, innumera ubique sparsa mala ingruunt.

Aristotel. — Optimum est sic vita exire ac ex convivio, ut neque siticulösus nec temulentus exsistas.

Qui jam æger testamenti conscribit tabulas, haud absimilis illi est, qui orta jam tempestate ac sæviente procella, 627 navis arma incipit apparere.

Socratis. — Honestè potius mori velis, quam turpiter vivere.

(e) *Ἡ ἀβρώστημα ἔμμονον.* Indicio sunt Vulg. Syriac. Arabic. interpretes desiderari aliquid quod sit idem ac mors ipsa, more solito Scripture, idem aliis verbis repetendū, uno et altero membre ejusdem sententiæ Vulg. *æterna requies*, quasi *legerit αἰώνιος λῆξις*, Syriac. et Arabic. *descendere in foveam*, sive ipse *fovea*, et infernus; quod ipsum mori atque mors est, Scripture phrasi.

Clitarchi. — Satius est mori, quam incontinentia animum offuscare.

Moschionis. — Aliis aliis ingruentibus morbis peneque continuis, nec mors ipsa adesse cunctatur.

Ex Phavorini scriptis. — Aristides cognomento Justus, rogatus, quandiu liceat hominem justum rectique tenacem vivere: Quoad, inquit, existimabit præstare mori, quam vivere.

Amasis. — Amasis Ægyptiorum rex, ad amicum amisso filio consolatoriam scribens: Si, inquit, cum nondum esset non dolebas, ne nunc quidem, cum non amplius futurus est, dolere debes.

Diogen. — Diogenes Cynicus deplorante quodam, quod peregre fatis functurus esset, ait: Quid, stulte, deploras ac quereris, cum ex omni loco eadem ad infernum via sit?

Decebat quidem, nos coacto cætu, eum qui natus sit, quantis malis obnoxius veniat, luctu prosequi; contra vero vivis sublatum et laborum finem adeptum, gaudio, faustis laudibus ac omnibus, domo efferre.

Epicuri. — Adversus alia quidem se tutum præstare licet; ad mortem autem quod attinet, omnes urbem colimus nullo præsidio munitam.

Musonii. — Non potest præsentem diem honeste vivere, qui non proposuerit eum se extremum victurum.

Polyæni. — Ne doleas super his qui moriuntur; est enim hæc necessariæ vitæ functio; sed super his qui turpiter diem claudunt.

Democrit. — Democritus, cum ex ægritudine in lethargum incidisset, tumque emersisset: Nihil mihi, inquit, vitæ amor imponet: seque ipsum e vita eduxit.

Menandri.

*Ter misera et ærumnosa natura;
Multisque curis vita referta.*

Major necessitas medendi animo, quam corpori: præstat enim mori, quam male vivere.

Sophoclis.

*Fidus tibi, tumule, quis ex mortalibus?
Heu mortuis! quam cito fuit brevissima,
Et pristina omnes describit inita gratia!*

Bias. — Bias, cum quis in liberorum interitum mortem invocaret: Quid est, inquit, homo, cur illam arcessas? nunquid non veniet nisi arcesseris?

628 Idem conspecto projecto humique jacente gladio, Quem, ait, perdidisti, aut quis te?

Idem rogatus, quænam inter mortes mors mala foret, respondit: Quæ justa legum censura infligitur.

Socrat. — Socrates ab Atheniensibus præcipitii damnatus, flente ejus uxore Xantippe, atque dicente: Quam inique, o Socrates, moreris! Velles igitur, inquit, me juste mori?

Idem, dicente quodam Athenienses mortis sententiam in eum dixisse: Quin ante illos, inquit, natura.

Κλητάρχου. — Κρείττον ἀποθανεῖν, ἢ δι' ἀκρασίας ψυχὴν ἀμαυρῶσαι.

Μοσχίωνος. — Ταῖς νόσοις ὁ θάνατος ἀλλήλαις ἐπικαταλαμβάνουσαι, οὐδ' αὐτὸς παρεῖναι ἀναβάλλεται.

Ἐκ τῶν Φαβωρίν. — Ἀριστείδης ὁ δίκαιος ἐρωτηθεὶς, Πόσον ἐστὶ χρόνον ἀνθρώπον καλὸν ζῆν, ἔφη, Ἔως ἂν ὑπολάβῃ τὸ τεθάναι τοῦ ζῆν κρείττον εἶναι.

Ἀμασις. — Ἀμασις ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς, φίλῳ ἀποβαλόντι υἱὸν, γράφων παραμυθητικὸν, εἶπεν, Εἰ ὅτε οὐδέπω ἦν οὐκ ἐλύπου, μηδὲ νῦν ὅτι οὐκ ἐτι ἔσται λυπηθῆς.

Διογένους. — Διογένης ὁ Κυνικὸς ὀδυρομένου τινὸς ἐπειδὴ ἐπὶ ξένης ἤμελλε τελευτᾶν, εἶπε, Τί ὀδύρῃ, ὦ μάταιε, πανταχόθεν γὰρ ὁδὸς ἡ αὐτῆ εἰς ἄδου.

Ἐχρῆν μὲν ἡμᾶς σύλλογον ποιουμένους, τὸν φῦντα θρηνεῖν εἰς ὅσ' ἔρχεται κακά· τὸν δ' αὖ θανόντα καὶ πόνων πεπαυμένον, χαίροντας, εὐφημοῦντας, ἐκπέμπειν δόμων.

Ἐπικούρ. — Πρὸς μὲν τ' ἄλλα δυνατὸν ἀσφάλειαν πορίσασθαι· χάριν δὲ θανάτου πάντες ἄνθρωποι πόλιν ἀτείχιστον οἰκοῦμεν.

Μουσωνίου. — Οὐκ ἐστι τὴν ἐνεστηκυῖαν ἡμέραν καλῶς βιώναι, μὴ προθέμενον αὐτὴν ὡς ἐσχάτην βιῶσαι.

Πολυαίνου. — Ἐπὶ τοῖς ἀποθνήσκουσι μὴ λυποῦ· ἀναγκαῖον γάρ· ἀλλ' ἐπὶ τοῖς αἰσχροῦς τελευτῶσιν.

Δημοκρίτ. — Οὗτος νοσήσας καὶ ληθαργῶ περιπεσὼν, ὡς ἀνέντηψεν, Οὐδέν με, ἔφη, ἐξαπατήσει ἡ φιλοζωία· καὶ ἐξήγαγεν ἑαυτὸν τοῦ βίου.

Μενάνδρου.

*Τρισάθλιόν γε καὶ ταλαιπωρὸν φύσει.
Πολλῶν τε μεστὸν ἐστὶ τὸ ζῆν φροντίδων.*

Ψυχὴν σώματος ἀναγκαιότερον ἴσθαι. Τοῦ γὰρ κακῶς ζῆν, τὸ τεθάναι κρεῖσσον.

Σοφοκλ.

*Τύμβῳ γὰρ οὐδεὶς πιστὸς ἀνθρώπων φίλος.
Φεῦ τοῦ θανόντος, ὡς ταχεῖα τοῖς βροτοῖς
Χάρις διαρρεῖ, καὶ προδοῦσ' ἀλίσκεται.*

Βίας. — Βίας ἐπικαλουμένου τινὸς τὸν θάνατον ἐπὶ τέκνων ἀπωλεία, ἔφη, Τί αὐτὸν καλεῖς, ἄνθρωπε; οὐκ ἂν μὴ καλέσης ἤξει;

Οὗτος θεασάμενος μάχαιραν ἐρρίμμενην, ἔφη, Τίς σε ἀπώλεσεν, ἢ τίνα σύ.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Ποῖος τῶν θανάτων κακὸς, ἔφη, Ὁ ἀπὸ τῶν νόμων ἐπαγόμενος.

Σωκράτης. — Σωκράτης καταδικασθεὶς ὑπὸ Ἀθηναίων κατακριμνησθῆναι, τῆς γυναικὸς Ξανθίππης κλαιούσης καὶ λεγούσης, Ὁ Σώκρατες, ὡς ἀδίκως ἀποθνήσκεις, εἶπε, Σὺ οὖν ἐβούλου με δίκαιως ἀποθανεῖν;

Ὁ αὐτὸς εἰπόντος αὐτῷ τινὸς, Οἱ Ἀθηναῖοί σου θάνατον ἐψηφίσαντο, ἔφη, Πρὸ αὐτῶν δὲ ἡ φύσις.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τίνος ἐστὶν ἐν ἅδου; εἶπεν· Ἄλλοτε ἐγὼ πεπόρευμαι, οὐτε τῶν ἐκεῖτέ τινα συντυχῆκα.

Σέξτου. — Οἰκείων, ζώντων μὲν, ποιοῦ ἐπιμέλειαν· ἀπογεννημένων δὲ, δεῖ τὰ σώματα τῇ γῆ συμμιγῆθαι· τοῦτο γὰρ καὶ ὄσιον· οὐ γὰρ συνθάπτεται ψυχὴ τῷ σώματι. Μάτην οὖν ὁ πολὺς πόνος περὶ τὰς ταφάς.

Ἀναξαγ. — Δύο διδασκαλίας εἶναι οἶμαι θανάτου, τὸν τε πρὸ τοῦ γενέσθαι χρόνον, καὶ τὸν ὕπνον.

Ἐκ τῶν Φιλιστίνωνος γνωμῶν. — Καυσίανοι τοὺς μὲν γεννωμένους θρηνοῦσι, τοὺς δὲ τελευτήσαντας μακαρίζουσι.

ΛΟΓΟΣ ΑΖ' ⁷⁵.

Περὶ εἰρήνης καὶ πολέμου.

Λουκ. ι'. — Εἰς ἣν δ' ἀνοικεῖν εισέρχησθε, πρῶτον λέγετε· Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ· καὶ ἐὰν ἢ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν.

Β' Κορ. ιγ'. — Εἰρηνεύετε, ἀδελφοί, καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης ἔσται μεθ' ὑμῶν.

Παροιμ. ιζ'. — Κρεῖσσον ψωμὸς μεθ' ἡδονῆς ἐν εἰρήνῃ, ἢ οἶκος πολλῶν ἀγαθῶν μετὰ μάχης.

Σαρ. κε'. — Ἐν τρισὶν ὥρασι θην καὶ ἀνέστην ὥραία ἐναντίον Κυρίου καὶ ἀνθρώπων· ὁμόνοιαι ἀδελφῶν, καὶ εἰρήνη τοῦ πλησίον, καὶ γυνὴ καὶ ἀνὴρ ἑαυτοῖς συμπεριφερόμενοι.

Βασιλείου. — Ὅσον ἐστὶ τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθόν, τί χρὴ λέγειν πρὸς ἄνδρας υἱοὺς τῆς εἰρήνης; Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἴδιον Χριστιανοῦ, ὡς τὸ εἰρηνοποιεῖν· διότι καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ μισθὸν μέγιστον ἡμῖν ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο.

Θεολόγου. — Κρεῖσσων ἐπαινετὸς πόλεμος, εἰρήνης χωριζούσης Θεοῦ.

Χρυσόστ. — Ὁ ἐπευξάμενος εἰρήνην ἅπασιν, τὸν πόλεμον τῶν παθῶν ἐξέβαλε, καὶ λιμῆνος εὐδιωτέραν τὴν ψυχὴν κατεσκεύασεν.

Νύσσης. — Ὡσπερ γὰρ ὑγείας ἐπιλαβοῦστος νόσος ἐξαφανίζεται, καὶ φωτὸς φανέντος οὐχ ὑπολείπεται σκότος· οὕτως καὶ τῆς εἰρήνης ἐπιφανείσης, λύεται πάντα τὰ ἐκ τοῦ ἐναντίου συνιστάμενα πᾶθη.

Δημοσθ. — Δεῖ τοὺς ὀρθῶς πολέμῳ χρωμένους, οὐκ ἀκολουθεῖν τοῖς πράγμασιν, ἀλλ' αὐτοὺς ἐμπροσθεν εἶναι τῶν πραγμάτων.

Πόλεμος ἐνδοξός, εἰρήνης αἰσχρᾶς αἰρετιώτερος.

Ἡροδοτ. — Οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἀνόητός ἐστιν, [?] ὅστις πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἰρέσεται.

Μενάνδρου.

Εἰρήνη γεωργῶν κἂν πέτραις τρέφει καλῶς.
Πόλεμος δὲ, εἰ κἂν πεδίῳ, κακῶς ἔφου.

Ἀριστοφ.

Εἰρήνη βαθύπλουτε καὶ ζευγάρων βοϊκόνη!
Εἰ γὰρ ἐμοὶ παυσάμενῳ τοῦ πολέμου γένοιτο

⁷⁵ In Gesn. Stob. 166.

Idem interrogatus, Quamquam apud inferos essent? Nec ego, inquit, unquam ivi, nec cum aliquo eorum qui illic versantur sermonem contuli.

Sext. — Necessariorum, dum vitæ superstites sunt, curam agito; morte autem sublato, eorum humo commiscenda cadavera; quod et hoc pium sit ac justum; non enim una cum corpore sepelitur animus. Frustra igitur nimis ille funerum labor suscipitur.

Anaxagor. — Duo esse mortis documenta puto: tempus quod ante ortum fuit, et somnum.

Ex Philistionis Sent. — Causiani nascentes quidem luctu prosequuntur; qui vero diem obierunt, faustis laudibus ac omnibus beantes concelebrant.

B

SERMO XXXVII.

De pace et bello.

Luc. x, 5. — In quacunque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui; et si ibi fuerit filius pacis, super eum requiescet pax vestra.

II Cor. xiii, 11. — Pacem habete, fratres, et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum.

Prov. xvii, 1. — Melior est buccella cum voluptate in pace, quam domus multorum bonorum cum jurgio.

Eccli. xxv, 1. — In tribus decora enitui, et surrexi decora coram Domino et hominibus: concordia fratrum, proximorum pax, et vir et uxor sibi bene consentientes.

Basilii. — Quantum sit pacis bonum, quid necesse loqui apud viros, qui sint filii pacis? Nihil enim est Christiano magis proprium, quam ut pacem conciliet: unde etiam Dominus eo nomine amplissimam mercedem pollicitus est.

629 Theologi. — Præstat bellum laudabile, ejus generis pace quæ a Deo separat.

Chrysost. — Qui pacem omnibus bene precatus est, affectuum bellum sustulit, ac portu omni tranquillio rem animum reddidit.

Nyssen. — Quemadmodum enim sanitatis adventu aboletur morbus, luceque apparente non superant tenebræ; sic et illucente pace cuncta solvuntur atque diffantur adversarii fraude conflata animorum labe vitia atque mala.

Demost. — Qui bello recte uti volunt, ii, non negotia sequantur necesse est, sed ut antevertant.

Honestum bellum turpi paci præferendum.

Herodot. — Nullus enim est tam stultus, qui paci bellum præponat.

Μενάνδρι.

Pax agricolam vel in petris alit bene,
Bellum autem vel in campo malum est.

Αριστοφάν.

O pax profundas divitiæ et jugum boum!
Utinam enim mihi pacem habenti liceat

*Fodere incurvato, et loto trahere
Vinum, panem pinguem et raphanum ferenti!*

Euripid.

*Prudentia quam plurimus vincit manus;
At imperita multitudo auget malum.*

SERMO XXXVIII

De spe.

Matth. vi, 26. — Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: et Pater vester cœlestis pascit illa.

Rom. viii, 24. — Spes quæ videtur, non est spes. Nam quod videt quis, non sperat. Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus.

Sap. xvi, 29. — Ingrati spes, quasi hiberna pruina liquescet, et quasi aqua inutilis dilluet.

Sap. v, 15. — Spes impii tanquam pulvis qui a vento rapitur, et ut fumus qui a vento dissufflatur, et ut recordatio hospitis unius diei præterit.

Eccli. ii, 11. — Respicite in antiquas nationes, et videte, quis confidit in Domino, et confusus est; aut quis permansit in timore ejus, et despexit illum?

Basilii. — Qui in homine spem ponit, ullave alia sæculi re animo erigitur, non potest **630** dicere: *In te, Domine, speravi* (*Psal. xxx, 2; cxlv, 2.*) Præceptum enim est, ne confidamus in principibus.

Laudo qui dixit, esse spes vigilantium somnia.

Theologi. — Cum magna sperantes, iis repente fuerimus potiti, opinione minora videntur, quæ nacti fuerimus.

Nec nimis confidere, nec valde desperare.

Alterum enim animum dissolvit, alterum evertit.

Quæ quis ne sibi acciderent metuit, etsi non acciderunt, ac si accidissent pertulit.

In ipso portu, prospera navigatio multis in naufragium cessit.

Multis ex dira procella felici exitu ad portum appulsa navis.

Nec dejecto tristitia animo jucundiores desperes diem: nec rerum felici statu nullam mœstitiam expectes.

Unum in rebus firmum est ac stabile, spes in Deum; reliqua omnia suo apte genio non sunt, sed putantur esse.

Chrysost. — Fieri non potest ut frustretur sine, qui toto animo in Deum sperans, quæ sua sunt confert omnia.

Greg. Nyss. — Bonorum, quæ nobis expectantur, flus afflictio est ac ærumma. Ut igitur fructum nanciscamur, etiam florem decerpamus.

Nili. — Inexpectatum malum omnino turbat cum incidit; expectatum autem, quod animum ad iterpetendum paratum inveniat, levius quodammodo evadit.

A Σκάφαντ' ἀποκλίσει, καὶ λουσαμένῳ διεκλύσει
τῆς τρυγῆς, ἄψτον λιπαρὸν καὶ ῥάφανον φέ-
[ροντι ¹⁶.

Εὐριπίδ.

Σοφὸν γὰρ εἶθεύ. λευγα τὰς πολλὰς χέρας
Νικῆ γὰρ σὺν ἐγλω δ' ἀμαθία πλέον κακόν ¹⁷.

ΛΟΓΟΣ ΔΗ' ¹⁸.

Περὶ ἐλπίδος.

Ματθ. ε'. — Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ Πατὴρ οὐρανοῦ, ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά.

Ῥωμ. η'. — Ἐλπίς βλεπομένη, οὐκ ἔστιν ἐλπίς· ὃ γὰρ βλέπει τις, οὐκ ἐλπίζει. Εἰ δὲ ὃ οὐ βλέπομεν, ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα.

B *Σολ. ιε'*. — Ἀχαρίστου ἐλπίς, ὡς χειμῆριος πάχνη ταχέσεται, καὶ ῥυήσεται ὡς ὕδωρ ἀχρηστον.

Σολ. ε'. — Ἐλπίς ἀσεβοῦς, ὡς φερόμενος χνοῦς ὑπὸ ἀνέμου, καὶ ὡς καπνὸς ὑπὸ ἀνέμου διαλυθεῖς ¹⁹, καὶ ὡς μυσία καταλύτου μονοήμερου διωδεύθη.

Σιράχ β'. — Ἐμβλέψατε εἰς τὰς ἀρχαίας γενεάς, καὶ ἴδετε, τίς ἠλπισεν ἐπὶ Κύριον καὶ κατησχύνθη, ἢ τίς ἐνέμεινεν ἐν τῷ φόβῳ αὐτοῦ, καὶ ὑπερεῖδεν αὐτόν;

Βασιλείου. — Ὁ ἐπ' ἀνθρώπον ἐλπίζων, ἢ ἐπ' ἄλλο τι τῶν κατὰ τὸν βίον μεταωριζόμενος, οὐ δύναται εἰπεῖν· Ἐπὶ σέ, Κύριε, ἠλπισα. Παράγγελμα γὰρ ἔστι μὴ ἐλπίζειν ἐπ' ἄρχοντας.

Ἐπαινῶ τὸν εἰπόντα, τὰς ἐλπίδας εἶναι γρηγορόντων ἐνώπια.

C *Θεολόγου.* — Ὅταν μεγάλα ἐλπίζοντες ἀθρόως τοῖς ἐλπισθεῖσιν ἐντύχωμεν, ἐλάττω τῆς δόξης ὀράται τὰ φαινόμενα.

Μὴ σφόδρα θαρσύνῃ, μηδ' ἀπελπίζειν ἄγαν.

Τὸ μὲν γὰρ ἐκλύει· τὸ δὲ ἀνατρέπει.

Ἄ γὰρ τις ὡς πεισόμενος δέδοικε, ταῦτα πέπονθε κἄν μὴ πάθῃ.

Πολλοὶ πρὸς ὄρμους εὐπλοῦν ἔδω σκάφος.

Πολλοὶ προσωρμίσθησαν ἐκ τρικυμίας.

Μήτε ἀθυρῶν ἀπελπίζει εὐήμεριαν, μήτε καλῶς πράπτων ἀθυρίαν.

D Ἐν ἔστιν ἐν τοῖς οὐρανοῖς τὸ μόνιμον, ἢ πρὸς θεὸν ἐλπίς· τὰ δὲ ἄλλα πάντα, οὐχί ἐστι τῆ φύσει, ἀλλὰ νομίζεται.

Χρυσόστ. — Ἀμήχανον τοῦ τέλους ἐκπεσεῖν, τὴν ὅλην διανοίαν ἐπὶ τὸν θεὸν ἐλπίζοντα, καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα εἰσφέροντα.

Γρηγ. Νύσ. — Τῶν προσδοκωμένων ἀγαθῶν ἡ θλίψις ἀνθος ἐστίν. Διὰ οὖν τὸν καρπὸν, καὶ τὸ ἄνθος δρεψώμεθα.

Νεῖλου. — Τὸ ἀπροσδοκῆτον κακὸν θορυβεῖ πάντως ἐπελήθον· τὸ δὲ προσδοκῆθὲν εὐτρέπη πρὸς τὴν πείραν εὐρὴν τὴν λογισμὸν, κουφότερον ποιεῖ τὸ θεινόν.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶ B. φέροντα. ¹⁷ Plura Antonius tit. 75. ¹⁸ Est in Gesa. Stoh. 260. ¹⁹ Bal. διεκλύθη.

Προκοπίου σοφιστοῦ. — Τὸ ἐλπισθὲν ἀγαθὸν εἰς τοῦναντίον περιπεσόν, ἀπαραμύθητον ἔχει τὸ πάθος.

Πλουτάρχ. — Οὔτε ναῦν ἐξ ἑνὸς ἀγκυρίου, οὔτε βίον ἐκ μιᾶς ἐλπίδος ὀρμιστέον.

Στάσιμοί εἰσιν αἱ τῶν πεπαιδευμένων ἐλπίδες, ὡς ἐν λιμένι τῷ λογισμῷ ὀρμουῖσαι.

Αἱ μὲν τῆς ἀρετῆς ἐλπίδες, ἰδιᾶί εἰσι τῆς ψυχῆς· αἱ δὲ τῆς κακίας, νόθοι.

Ταυτὸν ἔστιν ἐξ ἀσθενοῦς ἀγκυρίου σκάφος ὀρμῆν, καὶ ἐκ φαύλης γνώμης ἐλπίδα.

Σωκράτ. — Αἱ πονηραὶ ἐλπίδες, ὡσπερ οἱ κακοὶ ὁδηγοί, ἐπὶ ἀμαρτήματα ἄγουσιν.

Οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρός, οὔτε ἐλπίς ἀγαθὴ χωρὶς πόνου γεννᾷ τι χρήσιμον.

Λευκίππ. — Τὰ γὰρ ἡδέα, κἂν μὴ πικρῇ, τέρπει τὰς ἐλπίσιν.

Τὸ γὰρ ἐλπισθὲν (f), ἅπαξ ἐξήρηται τῆς ψυχῆς· καὶ τὸ μηδαμόθεν ἐτι προσδοκώμενον, ἀπαλλαγὴν παρασκευάζει τοῖς κάμουσιν.

Χαρικλ. — Ἡ γὰρ εἰς τὸ μήπω λεχθὲν ἐπειξίς τοῦ λόγου, τὸ ὀλόκληρον τῶν ἤδη λεχθέντων παραιρεῖται.

Λευκίππης. — Ὁ μὲν γὰρ τοῦ κινδύνου φόβος, ἐθορύβει τὰς τῆς ψυχῆς ἐλπίδας· ἡ δὲ ἐλπίς τοῦ τυχεῖν, ἐκάλυπτεν ἡδονῇ τὸν φόβον· οὕτω καὶ ἐλπίζον⁸⁰ ἐφοβαῖτο, καὶ ἔχαιρε τὸ λυπούμενον.

ΛΟΓΟΣ ΛΘ'.

*Περὶ γυναικῶν*⁸¹.

Ἰωάν. δ'. — Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι ὁ λαλῶν σοι. Καὶ ἐπὶ τοῦτο ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασαν ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει.

Α' Τιμ. β'. — Γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μανθανέτω ἐν πάσῃ ὑποταγῇ· γυναικὶ δὲ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἀνδρός.

Παροιμ. ε'. — Μὴ πρόσεχε φαύλη γυναικί· μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης, ἢ πρὸς καιρὸν λιπαίνει σοι φάρυγγα· ὕστερον μὲντοι πικρότερον χολῆς εὐρήσεις.

Παροιμ. κς'. — Ὡσπερ σκώληξ ἐν ξύλῳ, οὕτως ἀνδρα ἀπόλλυσι γυνὴ (g) κακοποιός.

Παροιμ. κα'. — Κρεῖττον οἰκεῖν ἐν ἐρήμῳ, ἢ μετὰ γυναικὸς μαχίμου καὶ γλωσσώδους καὶ ἐργίλου.

Σαρ. κς'. — Συνοικῆσαι λέοντι καὶ δράκοντι εὐδὸκῆσαι, ἢ συνοικῆσαι μετὰ γυναικὸς πονηρᾶς.

Procopii sophistæ. — Expectati boni versæ in contrarium spes, inconsolabilem dolorem adducunt.

Plutarchi. — Nec navis ex una anchora, nec ex una spe vita firmanda est.

Stabiles sunt eruditorum spes, ut quæ in ratione quasi in portu conquiescant.

Virtutis spes, animi propriæ sunt ac genuinæ; vitii autem, spurixæ.

Idem est ex infirma anchora navim in portu hærrere, ac spem ex mala voluntate.

Socrates. — Improbæ spes, tanquam mali viæ duces, in errorem inducunt.

Nec mulier sine viro, nec bona spes sine labore utile quidquam parit.

Leucippis. — Jucunda, quanquam non præsto sunt, spe deliniunt animum.

Cujus enim spes nulla est, semel animo sublaturus est; quodque nusquam amplius expectatur, ægros metu liberat.

Charstelei. — **631** Orationis enim ad id quod necdum dictum est, festinatio, eorum quæ jam dicta sunt integritatem tollit.

Leucippes. — Periculi metus, animi spes turbabat, spesque rei consequendæ, metum voluptate tegebat: atque in hunc modum, et qui sperabat terrebatur, et qui animo dolebat, idem ipse gaudebat.

SERMO XXXIX.

De mulieribus.

Joan. iv, 26. — Dicit ei Jesus: Ego sum, qui loquor tecum. Et continuo venerunt discipuli ejus, et mirabantur quod cum muliere loquebatur.

I Tim. ii, 11. — Mulier in silentio discat cum omni subjectione; docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum.

Prov. v, 2-4. — Noli attendere mulieri pravæ. Mel enim distillant labia mulieris fornicariæ; quæ ad tempus impinguant fauces tuas: postea tamen felle amariorem invenies.

Prov. xxv, 20. — Sicut in ligno vermis, sic virum suum perdit uxor malefica.

Prov. xxi, 19. — Melius est habitare in deserto, quam cum muliere rixosa et loquace et iracunda.

Eccli. xxv, 23. — Cum leone et dracone commorari magis placeat, quam habitare cum muliere nequam.

⁸⁰ B. ἐλπίζων. ⁸¹ In Gesn. Stob. 181.

NOTÆ.

(f) Τὸ γὰρ ἀπελπισθὲν. Ita mihi mutandum indulsi, quod vox sequens ἐξήρηται τῆς ψυχῆς, id omnino exigat. Non enim quod speratur, sed quod non speratur, sublaturus animo est: in quo jam est, atque existit, quod spe præsumitur, si modo illa certa et firma est. Non male igitur spes in bonis, τὸ προσδοκώμενον in malis, quorum metu liberatur, qui ea eventura non expectat.

(g) Οὕτως ἀνδρα ἀπόλλυσι γυνή. Sic quoque Hier. l. i *Adversus Jovinianum*, pro eo quod modo Græco, οὕτω λύπη ἀνδρός βλάπτει καρδίαν· quod

voces λύπη et γυνή permutatæ sint. Nec liquet, quid potius Salomon scripserit, quod Hebraica non exstent; et quæ sunt in Vulg. *Ita tristitia viri nocet cordi*, ex Græcis accepta sint. Quod autem ait Nobil. *Tota ista sententia abest in Vulg.* videtur non satis attente dictum, cum pleraque Biblia Vulg. editionis habeant, etsi Hentenius obelo configens, non exstare admonet in decem exemplaribus. Hinc in Lugdun. an. 1521 et 1523 reperi, *Alias non haberi totum hunc versum*; quod et Nobilius, uti cautius dicere potuit, sic et verius.

Basilii. — Prava mulierum studia animique, imbecilles contubernaliū animas, interitu mergunt.

Theologi, in fratris Epitaph. — Mulierum insipientissimæ, quas propria pulchritudo gratiaque deficiat, ad colorum pigmenta fucosque confugiunt; honestaque velut specie (ut sic loquar) se theatro ostentant, affectato decore deformes, nativæque turpitudine effectæ turpiores.

Chrysost. — Qui malam uxorem habet, is suorum jam scelerum mercedem se reportasse noverit.

Grave paulo tenuioris fortunæ ducere uxorem; grave, et paulo opulentiorē: nam alterum quidem, substantiæ nocet; alterum vero, viri auctoritatem ac libertatem lædit.

Clementis. — Omnem ad calumniam suspicionem amolitur mulier, quæ superfluo cultu non utatur, nec ultra decoris metam ornari velit.

Sexti. — Malam mulierem sigillum decet.

Democrit. — Extremum dedecus ac injuria, virum uxori subditum esse.

Solon. — 632 Rogante quodam Solonem, num uxorem duceret, respondit: Si deformem duxeris, molestum erit; sin venustam, communem habebis.

Diogenes. — Mulieres inter se sermonem miscentes conspicatus, Aspis, inquit, a vipera venenum mutuatur.

Pulcheria. — Rogante quodam, amplo multarum matronarum consessu, Cur una reliquarum mulierum ornatum non assumeret, respondit: Quod sufficiens mulieri ornatus existat viri virtus.

Pythagor. — Æquale est, sive in ignem, sive in mulierem incideris.

Secundi. — Secundus ille sapiens interrogatus, Quid esset mulier, respondit: Viri naufragium, domus tempestas, quietis impedimentum, vitæ captivitas, quotidianum damnum, voluntaria pugna, sumptuosum bellum, contubernalis bestia, assidens sollicitudo, leena sortis necessitudine conjuncta, exornata Scylla, animal nequam, malum necessarium.

Triplici malo appetitus sum; Grammatica ac paupertate, nec exitiosam uxorem evadere valui.

Philoxenus. — Philoxenus poeta, rogante quo-

⁸¹ Gesn. Κυρίλλου.

(h) Πρὸς τὰ χρώματα. Ut nimirum cerusa, minio genas insciant, ac nativum colorem mentiantur. Inscite Gesn. χρήματα legit, redditque pecunias; ad pecunias confugiunt; quasi pecuniæ ad fucum muliebrem quidquam faciant, nisi remote et accidentario, cum pars maxima divitum mulierum pigmento omni abstineant. Omnia hic antitheta pro subtili Gregorii vena, κοσμίως θεωριζόμενοι quasi per hoc quod mundum quaerunt et honestati studere videntur, scenicæ mulieris

Βασιλ. — Αἱ πονηραὶ τῶν γυναικῶν διαθέσεις, τὰς ἀσθενεῖς ψυχὰς τῶν συνοικούντων καταβαπτίζουσιν.

Θεολόγου. — Αἱ τῶν γυναικῶν ἀφρονέσταται, ἀπορούσαι κάλλους οἴκειου, πρὸς τὰ χρώματα (h) φεύγουσι: καὶ εἰσὶν, ὡς ἂν εἶποιμι, κοσμίως θεωριζόμενοι, δι' εὐσχημοσύνην ἀσχήμονες, καὶ δι' αἰσχος αἰσχρότεροι.

Χρυσοστ. — Ὁ ἔχων γυναῖκα πονηρὰν, γινωσκέτω ὅτι ἤδη τοὺς μισθοὺς τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ ἐχομίσατο.

Δεινὸν πανιγροτέραν λαβεῖν γυναῖκα, δεινὸν εὐπορωτέραν. Τὸ μὲν γὰρ εἰς τὴν οὐσίαν ἐβλάψε, τὸ δὲ, εἰς αὐθεντίαν καὶ ἐλευθερίαν, τὸν ἄνδρα.

Κλήμεντ. ⁸² — Ἀνύποπτον εἰς διαβολὴν δεικνύσαι γυναῖκα, τὸ μὴ καλλωπίζεσθαι, μηδὲ μὴν κοσμεῖσθαι, παρὰ τοῦ πρέποντος.

Σέξτου. — Ἐπὶ γυναικὶ πονηρᾷ καλὴν σφραγίς.

Δημοκρίτ. — Ὑπὸ γυναικὸς ἀρχεσθαι, ὕβρις ἂν εἴη ἐσχάτη.

Σόλωνος. — Σόλων ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, εἰ γήμη, ἔφη: Ἐάν μὲν αἰσχρὰν γήμη, ἔξεις ποινήν· εἰ δ' ὠραίαν, ἔξεις κοινήν.

Διογένης. — Κοινολογουμένας γυναῖκας θεασάμενος, ἔφη, Ἄσπις παρ' ἐχίδνης φάρμακον δανείζεται.

Πουλχερία. — Αὕτη ἐρωτηθεῖσα ὑπὸ τινος ἐν συνόδῳ πλειόνων γυναικῶν, διατί μόνη τῶν ἄλλων γυναικῶν οὐ φορεῖ κόσμον, ἔφη: Αὐτὰρ ἡς κόσμος ἐστὶ γυναικί, ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετή.

Πυθαγόρ. — Τὸ εἰς πῦρ καὶ εἰς γυναῖκα ἐμπσεῖν, ἴσον ὑπάρχει.

Σεκοῦνδος. — Σεκοῦνδος ὁ σοφὸς (i) ἐρωτηθεὶς, τί ἐστὶ γυνή; εἶπεν: Ἀνδρὸς ναυάγιον, οἴκου ζάλη, ἀμεριμνίας ἐμπόδιον, βίου ἄλωσις, καθημερινὴ ζημία, ἀθάϊρετος μάχη, πολυτελὴς πόλεμος, συνέσθιόμενον θηρίον, συγκαθημέντ μέριμνα, συμπλεκομένη λέαινα, κεκοσμημένη σκύλλα, ζῶον πονηρὸν, ἀναγκαῖον κακόν.

Ὁ αὐτὸς ἔφη, Τριῶν κακῶν τέτευγμα: γραμματικῆς, πενίης, καὶ οὐλομένης γυναικὸς ἐκφυγεῖν οὐκ ἴσχυσα.

Φιλόξενος. — Φιλόξενος ὁ ποιητής, εἰπόντος

VARIÆ LECTIONES.

NOTÆ.

probum assumentes: honesto quasi cultu atque ornatu theatro personatæ; ac si quid ejusmodi his tam brevibus iis amulo acumine reponi potest; non quod Gesn. *theatrali ornatu conspicua*.

(i) Σεκοῦνδος ὁ σοφός. Citat Holsten. in suo Secundo tanquam ex Antonio Melissa serm. 122; sive ita illi Rom. codd. habuerint; sive, quod humanum est, memoriæ obrepsit, ut pro Maximo, Antonium citaret, apud quem non occurrit, sed apud Maximum.

τινός, Διὰ τὴν Σοφοκλῆς χρηστὰς παρειαγάγει τὰς A γυναῖκας, αὐτὸς δὲ φαύλας, εἶπεν, Ὅτι Σοφοκλῆς μὲν, οἷας δεῖ εἶναι τὰς γυναῖκας λέγει· ἐγὼ δὲ, οἷαι εἶσιν.

ΛΟΓΟΣ Μ' 23.

Περὶ ἀντιλογίας καὶ θρασυτήτος καὶ ἐριδος.

Ματθ. ε'. — Ἰκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος; Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· Μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ραπίσει εἰς τὴν δεξιάν σου, σιγήσῃ, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην.

Ῥωμ. θ'. — Ὁ ἄνθρωπε, μενοῦν γὰρ, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ; Μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, Τί με ἐποίησας οὕτως; ἢ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυλάματος ποιῆσαι, ὃ μὲν εἰς τιμὴν σκεῦος, ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν;

Παροιμ. κζ'. — Σίδηρος σίδηρον ὀξύνει· ἀνὴρ δὲ παροξύνει (j) πρόσωπον ἑταίρου.

Παροιμ. κς'. — Ἄνεμος βορρᾶς ἐξεγείρει νέφη (k)· πρόσωπον δὲ ἀναιδὲς, γλώσσαν ἐρεθίζει.

Σιράχ δ'. — Μὴ γίνου θρασύς ἐν τῇ γλώσσῃ σου, καὶ νωθὸς καὶ παρεϊμένος ἐν τοῖς ἔργοις σου.

Σιράχ κβ'. — Πρὸ πυρός, ἀτμὶς καμίνου καὶ καπνός· οὕτω πρὸ αἰμάτων, λοιδορίαί.

Ἄνθρωπος συνεθιζόμενος λόγοις ὀνειδισμοῦ, ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ μὴ παιδευθῆ.

Ἐρις κατασπυρομένη ἐκκαίει πῦρ· καὶ μάχη κατασπυροῦσα ἐκχέει αἷμα.

Βασιλ. — Ἡ ἀντιλογία τὸ αὐτοκρατορικὸν καὶ ἀνυπότακτον δεῖκνυσι, καὶ ἐν σχῆματι ταπεινώσεως γίνηται.

Θεολόγου. — Φιλεῖ γὰρ τὰ γενναῖα φρονήματα πρὸς τὸ βίβη κρατοῦν ἀθαδίζεσθαι, καὶ καθάπερ φλόξ ὑπ' ἀνέμου ῥιπιζομένη, τοσοῦτω μᾶλλον ἀνάπτεσθαι, ὅσῳ περ ἂν σφοδρότερον καταπνέηται.

Χρυσόστ. — Μὴ πρὸς τοὺς παραινούντας σιγᾶν ἀντίτεινε, λέγων, Οὐκ ἀνέξομαι ἵνα μου καταγελάσας ὁ δαίμων ἀπέλθῃ. Οὐ γὰρ δὴ τότε σου καταγελάσῃ, ἀλλ' ὅταν ἐπαξέλθῃς. Εἰ δὲ καὶ τότε γελάσεται, ὡς ἀνόητος καὶ τοῦτο πείσεται. Σὺ δὲ μὴ ζήτηῖ νικῶν τὴν παρὰ τῶν ἀνοήτων μαρτυρίαν, ἀλλ' ἀποχρώσας

²³ In Gesn. Stob. 101.

SERMO XL.

De contradictione et procacia et contentione.

Matth. v, 38. — Audistis quia dictum est: Oculum pro oculo, et dentem pro dente? Ego autem dico vobis: Non resistere malo; sed quisquis tibi in dexteram maxillam incusserit alapam, verte illi et alteram.

Rom. ix, 20. — Atqui, o homo, tu quis es, qui ex adverso respondes Deo? Nunquid dicit figmentum, ei qui se finxit: Quid me fecisti sic? Annon habet potestatem figulus lutī, ut ex eadem massa fingat aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam?

Prov. xxvii, 17. — Ferrum acuit ferrum, et vir exacuet faciem amici.

Prov. xxv, 25. — Ventus aquilo suscitatur nubes; vultus autem impudens irritat linguam.

Eccli. iv, 54. — **633** Noli esse audax in lingua tua, et segnis ac remissus in operibus tuis.

Eccli. xxii, 30. — Ante ignem, camini vapor et fumus; sic ante vulnera et caedes, convicia.

Vir assuetus probrosis verbis ac maledictis, in omnibus diebus suis non emendabitur.

Eccli. xxviii, 13. — Contentio festinata accendit ignem, et lis festinans effundit sanguinem.

Basilii. — Contradicendi ipsa libido sui juris quidpiam ostendit, ac quod subijci respuit, etsi humilitatis specie contingit.

Theologi. — Solent enim generosa fortisque animi ingenia, ei contumacius praefracteque obniti, quod vi addicit ac dominatu premit; nec aliter ac flamma ventilantibus auris, tanto magis accendi, quanto vehementius perflatur.

Chrysost. — Ne his qui silere admonent, adverseris, dicens: Non feram ut ille me risu excipiens, abeat. Non enim tunc deridet, sed si ulciscaris. Quod si etiam tunc deriserit, et ut stulto id illi contigerit. Tu vero qui victoria potiris, ne stultorum testimonium ambias; sed satis esse existimato

NOTÆ.

(j) Παροξύνει. In Hebr. eadem est vox, qua ferrum exacui ferro dicitur, et qua vir amicum exacuerit: ut utrumque in bonum sonet, alterum physice, alterum per metaphoram; nec aliter voluerint oi LXX, etsi Hellenismo suo ac voce abusi sint. quæ exasperare sonat; redditque Gesn. et forte voluit Maximus, atque ad intentum suum aptavit: apud quem ἑτέρου est pro ἑταίρου, quod et emendavi ex sacro textu.

(k) Ἐξεγείρει νέφη. Vulg. Fugat pluviam. Contrario enim sensu vox Hebraica redditur, ut ab alia aliaque radice aliis aliisque deducitur, sive etiam alia et alia vis in eodem verbo consideratur. Aq. ὠδίνει ὑμβροῦς, parturit imbres, idemque R. Chim. Symm. διαλύει, dissolvit, quod idem est

D ac illud fugat, Hieronymi. Probat R. Hinman, quod aquilo ventus siccus sit, non pluviosus: quod et liquet. Eadem est vox psal. xxix, 9, תִּהְיֶה לְהַטִּיבֵי ubi Aquila eodem modo, ὠδίνοντος, facientis parturire cervos, oi LXX, καταρτίζοντος præparantis, ad partum scilicet; quod sit terrendo pavidum animal et quasi fugando; et, ut iidem hic, exsuscitando. Ac num sic intellexerunt exsuscitari nubes, non ut pluviam afferant, eaque graves densentur, quod austri potius est, sed ut eo diffante quasi fugitent et tenuentur ac vanescant? eadem fere causa, sed contrario effectu. Sententia ipsa proverbii id exigere videtur, ut contrarium præstet vultus impudens ac ventus aquilo; ille verba provocet, hic nubes dissipet ac fuget.

quod sapientes senserint. Quin potius in Deum aspice, isque tui laudator erit. Quem vero Deus suspiciat ac laudet, humanis honoribus inhiare prorsus dedecet.

Greg. Nyss. — Cætera quidem peccata et tempore et fortunis, et aliunde petita ope indigent, ut fiant; sermonis autem natura a se peccandi facultatem habet.

Philonis. — Inverecundia, improbæ mentis propria est; pudor autem et verecundia, ejus quæ proba ac tenax honesti sit. At neque pudore affici, nec impudentius agere aut proterve, ejus est, qui stupidi animi sit, nec ad assensum inflecti velit.

Impudens aspectus elataque cervix, et continuus superciliorum motus ac superbus incessus: quidquid denique mali egeris, nullo affici pudore, turpissimi animi notæ sunt, obscuras suorum dedecorum lineas oculis conspicuo corpori inseribentis.

Philistionis.

*Qui nec se ipse erubescit,
Forum quæ patravit scelerum conscius
Quomodo alium erubescet, eorum nihil conscius?*

Arist. — Pudore non affici, cum sis malus, ejusmodi malitia est ac vitii vis, quæ modum omnem excedit.

Socratis. — Cave lingua impudentius utaris; haud raro enim audacia et temeritas ipsum etiam caput perdidit.

Euripid. — **634** Temeritate et audacia, nemo hactenus; sed labore et industria fortique proposito et modestia, virtutem comparavit.

Menandri. — Nihil est dementia, ut existimo, audacius magisque temerarium.

Musonii. — Cunctis futurus es venerationi, si te ipse prior revereri cœperis.

Theophrast. — Reverere teipsum, nec ullum alium erubescas.

Catonis. — Idem adolescentem rubore suffusum contuitus, Euge, inquit, hic enim virtutis color est.

Maxime se quemque revereri oportere putato; neminem enim unquam a se disjunctum esse.

SERMO XLI.

De senectute et juventute.

Joan. xxi, 18. — Cum esses junior, cingebas te, et ambulabas quo volebas; cum autem senueris, extends manus tuas, et alius te cinget, et ducet quo tu non vis.

Hebr. xii, 12. — Itaque remissas manus et dissoluta genua erigite; et semitas rectas facite pedibus vestris.

Eccli. vi, 33. — Longitudo vitæ, viæ justitiæ.

In multitudine presbyterorum sta; et si quis sapiens est, conjungere illi.

Eccli. viii, 7. — Ne spernas hominem in senectute sua; nam etiam ex nobis senescunt.

VARIE LECTIONES.

^a *α.λ. Γρηγ. Νύσσ.* ^b *In Gen. Stob. 265.*

νόμιζε τὴν παρὰ τῶν συνεστῶν. Μᾶλλον δὲ πρὸς τὸν Θεὸν ἀνάβλεψον, κάκεινός σε ἐπαινέσει· τὸν δὲ παρ' ἐκείνου θαυμαζόμενον, οὐ δεῖ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων τιμὴν ὅλως ἐπιζητεῖν.

Γρηγ. Νύσσ. — Τὰ μὲν γὰρ λοιπὰ τῶν ἀμαρτημάτων, καὶ χρόνου καὶ πραγμάτων καὶ τῶν ἐξωθεν συνεργίας πρὸς τὸ γενέσθαι δέονται· ἡ δὲ τοῦ λόγου φύσις, κατ' ἐξουσίαν ἔχει τὸ πλημμελεῖν.

Φίλωνος. — Ἄναισχυντία μὲν ἴδιον φαύλου· αἰδῶς δὲ, σπουδαίου· τὸ δὲ μήτε αἰσχύνεσθαι μήτε ἀναισχυντεῖν, τοῦ ἀκαταλήπτως ἔχοντος καὶ ἀσυγκαθέτως.

^a Ἄναιδὲς βλέμμα καὶ μετέωρος αὐχὴν, καὶ συνεχῆς κίνησις ὀφρῶν, καὶ βάδισμα σεσοδημένον, καὶ τὸ ἐπὶ μηδενὶ τῶν φαύλων ἐρυθρίαν, σημεῖα ψυχῆς ἐστὶν αἰσχίστης, τοὺς ἀφανεῖς τῶν οἰκείων ὄνειδῶν τύπους ἐγγραφούσης τῷ φανερῷ σώματι.

Φιλιστίων.

*Ὅστις γὰρ αὐτὸς αὐτὸν οὐκ αἰσχύνεται,
Συνειδῶς αὐτῷ φαῦλα διαπεπραγμένῳ,
Πῶς τὸν γε μηδὲν εἰδὼτ' αἰσχυνθήσεται;*

Ἀριστοτέλ. — Τὸ μὴ αἰσχύνεσθαι κακὸν ὄντα, κακίας ὑπερβολή.

Σωκράτους. — Γλώσση θρασεῖξ μὴ χρῆσθαι· πολλάκις γὰρ τὸ θράσος, καὶ αὐτὴν διώλεσε τὴν κεφαλὴν.

Εὐριπίδ. — Θράσει μὲν οὐδεὶς οὐδέπω, πόνῳ δὲ καὶ γενναϊότητι καὶ ἐπιεικεῖα ἀρετὴν ἐπεκτήσατο.

Μενάνδρ. — Οὐκ ἐστὶν ἀνοίας οὐδὲν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τολμηρότερον.

Μουσωνίου. — Αἰδοῦς παρὰ πᾶσιν ἄξιός ἐστι, εἰάν πρῶτον ἄρξῃ σαυτὸν αἰδεῖσθαι.

Θεοφράστ. — Αἰδοῦ σεαυτὸν, καὶ ἄλλον οὐκ αἰσχυνθήσῃ.

Κάτωνος. — Ὁ αὐτὸς ἰδὼν μειράκιον ἐρυθρίασαν, ἔφη. Θάρρει· τοιοῦτον γὰρ ἔχει ἡ ἀρετὴ τὸ χρῶμα.

Μάλιστα νόμιζε δεῖν ἕκαστον αἰδεῖσθαι ἑαυτὸν· μηδένα γὰρ ἑαυτοῦ μηδέποτε χωρὶς εἶναι.

ΛΟΓΟΣ ΜΑ' ⁸³.

Περὶ γήρωσ καὶ νεότητος.

Ἰωάν. κα'. — Ὅτε ἦς νεώτερος, ἐζώννυες ἑαυτὸν καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες· ὅταν δὲ γηράσῃς, ἔκτεναῖ· τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σε ζώσει, καὶ οἴσει ὅπου οὐ θέλεις.

Ἑβραϊ. ιβ'. — Διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε· καὶ τροχίλας ὀρθὰς ποιήσατε τοῖς ποσὶν ὑμῶν.

Σιράχ ε'. — Μῆκος βίου, ὁδοὶ δικαιοσύνης.

Ἐν πλήθει πρεσβυτέρων, στῆθι· καὶ εἴ τις σοφὸς, προσκολληθήσῃ αὐτῷ.

Σιράχ η'. — Μὴ ἀτιμάσῃς ἄνδρα ἐν γῆραι· αὐτοῦ· καὶ γὰρ καὶ ἐξ ἡμῶν γηράσκουσιν.

Σιρίλ, με'. — Ὡς ὠραῖον πολιαῖς κρίσις, καὶ Ἀ
πρεσβυτέρους ἐπιγνώνας βουλήν!

Ὡς ὠραία γερόντων σοφία, καὶ δεδοξασμένοις
διανοήματα ⁸⁶ βουλῆς!

Ἐμίσησεν ἡ ψυχὴ μου γέροντα μοιχόν, ἐλαττού-
μενον συνέσει.

Βασιλ. — Πλέον τῷ ὄντι τῆς ἐν ⁸⁷ θριξί λευκό-
τητος εἰς πρεσβυτέρου σύστασιν, τὸ ἐν φρονήσει
πρεσβυτερικόν.

Διαφέρει τοῦ νηπίου καθ' ἡλικίαν οὐδέν, ὁ ἐν ταῖς
φρεσὶ νηπιάζων.

Θεολόγου. — Αἰσχρὸν τὴν μὲν ἡλικίαν παρακμά-
σαι, μὴ παρακμάσαι δὲ τὴν ἀσέλγειαν ⁸⁸.

Παιδεύεται τι καὶ πολιὰ, καὶ οὐ πάντῃ τὸ γῆρας,
ὡς εἶκεν, εἰς σύνεσιν ἀξιόπιστον.

Χρυσοστ. — Πολιὰ οὐ τρίχες λευκαί, ἀλλὰ ψυχῆς
ἀρεταί.

Μὴ τὸν νέον διάβαλλε· μηδὲ τὸν γεγηρακότα
ἐπαινέει· οὔτε γὰρ ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς ἡλικίας ἀρετὴ
καὶ κακία, ἀλλ' ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς γνώμης.

Γρηγ. Νύσσ. — Ἐπὶ παντός ὡς ἐπὶ πολὺ πράγ-
ματος, ἐπισφαλῆς σύμβουλος ἡ νεότης· καὶ οὐκ ἂν
τις βῆδῖως κατώρθωσέ τι τῶν σπουδῆς ἀξίων, ἢ
μὴ καὶ πολιὰ συμπαραλήφθη πρὸς κοινωνίαν τοῦ σκέμ-
ματος.

Φίλων. — Ὁ ἀληθεῖα πρεσβύτερος, οὐκ ἐν μήκει
χρόνου, ἀλλ' ἐπαινετῷ καὶ τελείῳ βίῳ θεωρεῖται.

Εὐαγρίου. — Τὸ ἐντιμον ἐν γῆρα εἶναι, ἀπόδειξις
τοῦ φιλόπονον πρὸ γῆριος γεγονέναι· τὸ δὲ σπουδαῖον
ἐν νέῳ, ἐχέγγυον τοῦ ἐντιμον ἐν γῆρα εἶσεσθαι.

Ἄνθει πρὸς ἐπιστήμην ψυχῆ, ὅποτε αἱ τοῦ σώ-
ματος ἀκμαὶ χρόνου μήκει περαίνονται.

Νείλου. — Θριξί λελευκαμένη, τὴν ἐντεῦθεν τῆς
ψυχῆς ἀποδημίαν βῶα καὶ διαμαρτύρεται.

Πλουτάρχ. — Ὁ μὲν χαιμῶν, σκέπης· τὸ δὲ γῆρας,
ἀλυπίας δεῖται.

Πλουτάρχ ⁸⁹. — Ἡδὺ ἐστὶν ὡσπερ φίλω σπουδαίῳ,
οὔτω καὶ λόγῳ καλῷ συγγηράσκειν.

Παρακελεύετο τοῖς νέοις τρία ταῦτα ἔχειν, ἐπὶ μὲν **D**
τῆς γνώμης, σωφροσύνην· ἐπὶ δὲ τῆς γλώττης,
σιγῆν· ἐπὶ δὲ τοῦ προσώπου, αἰδῶ.

Ἐκ τῶν Φαυωρίνου. — Ἐρατοσθένης ὁ Κυρη-
ναῖος, τῆς ἡλικίας ἔφη, τὸ μὲν ἀκμάζον, ἔαρ εἶναι·
θέρος δὲ καὶ μετόπωρον, τὸ μετὰ τὴν ἀκμὴν· χειμῶ-
να δὲ, τὸ γῆρας.

Σόλωνος. — Γῆρας, ἔλεγεν ὄρμον εἶναι κακόν·
εἰς αὐτὸ γὰρ πάντα καταφεύγει.

Διογένους ⁹⁰. — Ἐρομένου τινὸς αὐτὸν, Τί νομίζεις
τὸ γῆρας; ἀπεκρίνατο, Τοῦ ζῆν χειμῶνα.

Διογένους. — Ἰδὼν δὲ γραῦν καλλωπιζομένην, εἶ-

Erecli. xlv, 6; 7, 4. — Quam speciosum canis
judicium, et presbyteris scire consilium!

Quam speciosa senum sapientia, et gloriosis con-
silia intelligentia!

Odit anima mea senem adulterum, et qui sensu
deficiatur.

Basilii. — Plus revera ad presbyteri (id est se-
nioris) commendationem facit, senilis prudentia,
quam canities.

Nihil differt ab eo qui annis puer, qui animi
sensu puerascit.

Theologi. — Turpe est pubem defloruisse, nec
libidinem deferbuisse.

Etiam canities aliquid discit, nec omnino senec-
tus, uti par est, omnem nacla sapientiam pa-
tanda est.

Chrysost. — Cani, non albicantes capilli, sed vir-
tutes animi.

Ne juveni detrahas, neve eum laudes qui longo
provectus senio sit: non enim in ætatis discrimina
posita **635** virtus est ac malitia, sed in animi
alia aliaque sententia.

Greg. Nyss. — In omni fere negotio juvenum con-
silia parum tuta sunt, nemoque ejus ætatis facile
dignum aliquid æmulatione præstitit, ac nisi
cani auxilio fuerint.

Philonis. — Qui veritate scior est, non ætatis
longitudine, sed laudabili ac perfecta vita conside-
ratur.

Evagrii. — Quod veneranda quis senectute fulgeat,
indicio est ante senectutem virtutis labores sedulo
coluisse; studiose autem culta vita juvenis, pignus
est senectutis in posterum venerationi habendæ.

Tunc floret animus ad scientiam, cum corpora
vigor longævitate marcescit.

Nili. — Cani albicantes, animæ jam inde emigra-
tionem clamant, ejusque testimonium dant.

Plutarchi. — Hiems quidem et pluvia, tecto indi-
get; senectus autem, animi serenitate et ut vacua
tristitia sit.

Plutarchi. — Jucundum plane ut cum amico mo-
rum honestate conspicuo, sic cum honesta ratione
eraditioneque consenescere.

Juvenes hortabatur tria hæc habere: in animo,
modestiam ac castitatem; in lingua, silentium; in
vultu, verecundiam.

Ex phavorini commentariis. — Eratosthenes Cy-
renæus, ætatis florem, ver esse dicebat; quod ab
illo est, ætatem autumnumque; ac demum senium,
hiemem.

Solonis. — Aiebat Solon, senectutem malum esse
portum; quippe ad quam omnia confugiant.

Diogenes. — Quærente quodam, Quidnam illi se-
nectus videretur esse? respondit: Vite hiemem.

Diogenes. — Diogenes, conspecta anu superfluo

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁶ Β. διανόημα. ⁸⁷ Bal. ἐπί. ⁸⁸ Bal. ἀσέλγειαν. ⁸⁹ ἀ.λ. Σωκράτ. ⁹⁰ Α. Σόλων.

meretricioque cultu conspicua, Siquidem, inquit, A ad vivos spectat animus, decepta es; sin ad mortuos, ne moras trahe.

Alexandri. — Alexander, viso quodam sene qui capillos inficeret, Non capillos, inquit, sed genua tingito.

Orgias interrogatus, qua victus ratione tam prolixæ senis utitis annos attingisset; Quod, inquit, nihil unquam quasi genio indulgens ac voluntatis nutu vel comederim, vel etiam egerim.

Procop. — Vitæ longitudo, exspectatione prolixa; ubi autem præterit, insomnio ac umbra obscurior existit.

Philemon.

Syra, Syra, quid es? ut vales?

Hoc nunquam roges, cum senem offenderis,

636 *Aut anum; sed statim scito non bene habere.*

Herodis.

Ubi sexagesimum solem flexeris,

O Grylle, Grylle, morere et esto cinis:

Nam cæcus foret omnis deinceps vitæ flexus.

Philemonis. — Est quandoque et juvenum mentis solertia et senum insipientia. Non enim tempus prudentiam docet, sed recta insoles et ingenium victusque ratio.

Democriti. — Paupertas et senium, vulnus duplex curatu difficillimum.

Vetus hæc laudatio: Faciendo, juvenes.

Consiliis vero, præstare seniores.

Leo senex robustior hinnulo florentis juventæ.

Robur et pulchritudo, juventutis bonum; senectus vero, temperantiæ flos et castitatis.

SERMO XLII.

De patientia et longanimitate.

Luc. xxi, 19. — In patientia vestra possidete animas vestras.

Jac. v, 10. — Fratres, exemplum accipite laboris et longanimitatis, prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini. Ecce beatos dicimus eos, qui patienter sustinent. Patientiam Job audistis, et exitum Domini vidistis.

Prov. xxv, 15. — Lenis patientiæ vir exstinguet lites; impius autem magis exsuscitat.

Eccli. ii, 4. — Quidquid tibi illatum fuerit, accipe, et in vicissitudine humiliationis tuæ leniter sustine; quia in igne probatur aurum, et homines accepti in fornace dejectionis.

Eccli. xxii, 29. — Sustine in tempore tribulationis, et persevera cum proximo, ut in hæreditate illius coheres sis.

Basilii. — Sit tibi contubernale Dei præceptum,

VARIAE LECTIONES.

⁹¹ Forte Γοργίας. ⁹² Bal. ἐκείνου. ⁹³ Gesn. καὶ ὀρθὴ διαίτα. ⁹⁴ In Gesn. Siebæo 93.

NOTÆ.

(1) Πᾶν ὃ ἐὰν ἐπαχθῇ σοι. Vulg. exque eo Xist. interpres, *Omne quod tibi applicatum fuerit: quod minus expressum et pene barbarum. Quidquid illatum. Quidquid ærumnarum obvenerit.* Hesych. ἐπάγω, ἐπιφέρω clariusque in voce ἐπαγωγῆ, συμφορά, περισπράς, ἤτοι τὸ ὀπισσοῦν κακῶς ἐπαγόμενον. *Calamitas, tentatio, seu quidquid pernarum in-*

πεν, Εἰ μὲν πρὸς τοὺς ζῶντας, πεπλήνεσαι· εἰ δὲ πρὸς τοὺς νεκροὺς, μὴ βράδυνε.

Ἀλεξάνδρ. — Ἀλέξανδρος ἰδὼν τινα τῶν γερόντων βαπτόμενον τὰς τρίχας, εἶπε, Μὴ τὰς τρίχας βάπτου, ἀλλὰ τὰ γόνατα.

Ὀργίας ⁹¹ ἐρωτηθεὶς, ποῖα διαίτη χρώμενος, εἰς μακρὸν γῆρας ἤλθες; Οὐδὲν οὐδέποτε, εἶπε, πρὸς ἡδονὴν εὐτε φαγῶν, οὐτε δράσας.

Προκόπιος. — Βίου μῆκος, προσδοκῆθὲν μὲν, πολὺ· παραδραμὸν δὲ, πέφυκεν ὀνειρῶν καὶ σκιᾶς ἀμυδρότερον εἶναι.

Φιλήμον.

Σύρα, Σύρα, τί ἐστὶ; πῶς ἡμῖν ἔχεις;

Μηδέποτε ἐρώτα τοῦτ' ἐπ' ἄν γέροντ' ἰδῆς.

Ἡ γράων τινα ἴσθι δ' εὐθὺς δι' κακῶς ἔχει.

Ἡρώδου.

Ἐπὴν τὸν ἐξηκοστὸν ἡλίον κάμψης,

Ὁ Γρύλλε, Γρύλλε, θνήσκε, τέφρα γίνου,

Ὡς τυφλὸς ὁ ὑπὲρ κείνο ⁹² τοῦ βίου *καμπτήρ.*

Φιλήμον. — Ἔστι που σύνεσις νέων, καὶ γερόντων ἀσυνεσία· χρόνος γὰρ οὐ διδάσκει φρόνησιν, ἀλλὰ φύσις ὀρθὴ καὶ διαίτα ⁹³.

Δημοκρίτ. — Γῆρας καὶ πένια, δύο τραύματα δυσθεράπευτα.

Παλαιὸς αἶνος, ἔργα μὲν νεωτέρων,

Βουλὰὶ δ' ἔχουσι τῶν γεραιτέρων κράτος.

Γῆρας λεόντων κρείσσον ἀκμάτων νεβρῶν.

Ἰσχύς καὶ εὐμορφίη, νεότητος ἀγαθόν· γῆρας δὲ, σωφροσύνης ἄνθος.

ΛΟΓΟΣ MB' ⁹⁴.

Περὶ ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας.

Λουκ. κδ. — Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

Ἰακ. ε'. — Ἀδελφοί, ὑπόδειγμα λάβετε τῆς κακοπαθείας καὶ τῆς μακροθυμίας τοὺς προφήτας, οἱ ἐλάλησαν τῷ ὀνόματι Κυρίου. Ἰδοὺ μακαρίζομεν τοὺς ὑπομένοντας. Τὴν ὑπομονὴν Ἰωβ ἔχούσατε, καὶ τὸ τέλος Κυρίου ἴδετε.

Παροιμ. ιε'. — Μακροθύμως ἀνὴρ, κατασβέσει κρίσεις· ὁ δὲ ἀσεβὴς, ἐγείρει μᾶλλον.

Σιράχ β'. — Πᾶν ὃ ἐὰν ἐπαχθῇ σοι (1), δέξαι, καὶ ἐν ἀλλάγματι ταπεινώσεώς σου, μακροθύμησον, ὅτι ἐν πυρὶ δοκιμάζεται χρυσοῦς, καὶ ἄνθρωποι δεκτοὶ ἐν καμίνῳ ταπεινώσεως.

Σιράχ κβ'. — Ὑπόμεινον ἐν καιρῷ θλίψεως, καὶ διάμενε ἐπὶ τὸν πλησίον, ἵνα ἐν τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ συγκληρονομήσῃς.

Βασιλείου. — Ἔστω σοι ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ σύν-

fertur. Unde et quod versu superiori, ἐν καιρῷ ἐπαγωγῆς, iisdem redditur, in tempore obductionis, malim abductionis, id est captivitatis; nam eidem Hesychio, ἐπαγωγῆς, αἰχμαλωσίας, nec aliter Vulg. reddiderit. Nam quod ait Nobil. sensu non differre τὸ ἐπαχθῆ, applicatum, id certe rudius, nec ulli bono grammatico satis probatum.

αικος, οἷόν τι φῶς καὶ διαύγεια πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων διάκρισιν, ἀδιαλείπτως παρεχομένη· ἥτις πόρρωθεν τὴν τῆς ψυχῆς σου ἐπιστάσιαν προκατασχούσα, καὶ τὰς ἀληθεῖς περὶ ἐκάστου δόξας προευτρεπίζουσα, ὑπ' οὐδενὸς ἑάσει σε τῶν προσπιπτόντων ἀλλοιωθῆναι· ἀλλὰ προευτρεπισμένον τῆ διανοίᾳ, ὡσπερ τινὰ σκόπελον θαλάσσης γείτονα, ἀσφαλῶς καὶ ἀσειστῶς τῶν τε βιαίων πνευμάτων καὶ τῶν κυμάτων τὰς προσβολὰς ὑπομένειν.

Θεολ. — Βέλτιον τοῦ τάχους ἢ μακροθυμία, καὶ τῆς οὐθαδείας ἢ συγκατάθεσις.

Ἄγαθὸν χρηστότητι νικᾶν θρασύτητα, καὶ βελτίους ποιεῖν τοὺς ἀδικούντας, οἷς καρτεροῦμεν πάσχοντες.

Ἄλγοῦσιν καὶ οἱ τῷ κόσμῳ προστετηχότες (m), καὶ πολλῶ πλέον τῷ Θεῷ δουλευόντων· ἀλλὰ μισθὸς αὐτοῖς τὸ ἀλγεῖν· ἡμῖν δὲ καὶ τὸ πάσχειν ἔμμισθον, ἔτιαν διὰ τὸν Θεὸν καρτεροῦμεν.

Μὴ γενώμεθα δούλοι κακοὶ, ἀγαθύνοντι μὲν ἐξομολογούμενοι τῷ Δεσπότη· παιδευόμενοι δὲ, μὴ προστιθέμενοι· καίτοι ποτὲ κρείσσον ὑγείας πόνης, καὶ ὑπομονῆ ἀνέσεως, καὶ ἐπίσκεψις ἀμελείας.

Χρυσοστ. — Οὐδὲν οὕτως αἰδεσίμους ποιεῖ, ὡς τοὺς ὑβριζομένους φέρειν.

Καθάπερ τοῖς μετανοοῦσιν ἢ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία ὠφέλιμος, οὕτω τοῖς ἀνευδότοις καὶ σκληροῖς μειζόρων γίνεται κολάσεων πρόφασις.

Ὅταν τις ἐπηρεάζῃ, μὴ πρὸς αὐτὸν ἴδῃς, ἀλλὰ πρὸς τὸν κινουῦντα δαίμονα· καὶ τὴν ὀργὴν ἀπασαν κατ' ἐκείνου κένωσον· αὐτὸν δὲ καὶ ἐλέει τὸν ὑπ' ἐκείνου κινούμενον.

Οὐδὲν γὰρ οὕτω λαμπροῦς ποιεῖ καὶ ζηλωτοῦς, καὶ μυρίων ἐμπίπλησι ἀγαθῶν, ὡς πειρασμῶν πλήθος, καὶ κίνδυνοι καὶ πόνοι καὶ ἀθυμίαι· καὶ τὸ διηνεκῶς ἐπιβουλεύεσθαι, καὶ παρ' ὧν οὐδαμῶς ἐχρῆν, καὶ πάντα πράως φέρειν.

Ὅπερ γὰρ ἂν πάθωμεν ἀδίκως παρ' ὄνουον, ἢ εἰς ἀμαρτημάτων διάλυσιν ὁ Θεὸς ἡμῖν λογίζεται τὴν ἀδικίαν ἐκείνην, ἢ εἰς μισθοῦ ἀντίδοσιν.

Νείλου. — Τὸ ὀλιγωρεῖν, καὶ μὴ θέλειν ὑπομένειν συμφορὰς, μεγάλης καὶ ποικίλης ἀφροσύνης ἴδιον.

Γλύκωνος. — Γνώσις Θεοῦ διὰ μακροθυμίας καὶ πραότητος εἰς ἄνδρα γνωρίζεται.

Γρηγ. Νύσσ. — Ἡ τοῦ λοιδορεῖσθαι καὶ ὑβρίζειν ἀκολουθία, διὰ μακροθυμίας ἴσταται τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω φορᾶς· ὡς εἰ γέ τις ὑβρει τὴν ὑβριν καὶ λοιδορίᾳ τὴν λοιδορίαν ἀμύνοιτο, πλεονάσει πάντως, τρέφων διὰ τῶν ὁμοίων τὸ ἄτοπον.

(m) Καὶ οἱ τῷ κόσμῳ προστετηχότες. Qui mundo addicti sunt, eique affixi: metaphora ab iis, quae liquefacta aliis affunduntur, atque hinc firmitus hærent; re sic proclivi, nihil apte Gesn. Qui orbi

ceum lux quædam ac irrationalis fulgor, ad rerum iudicium ac discretionem jugiter suppetens; quod olim nactum ut animo tuo præsideat, verasque rei cujusque opiniones occupato instruat, in nullis te casibus a constantia dimoveri sinat; sed mente instructum atque paratum, velut scopulum quamdam mari prominentem, secure immotaque firmitate violentos ventorum flatus ac sese allidentes fluctus, sustinere faciat.

Theologi. — Melior est lenitas celeritate, et comitas animique indulgentis accommodatio, 637 quam pervicacia.

Præstat audaciam mansuetudine vincere, atque ad meliorem frugem injuriæ auctores, qua tolerantia mala patimur, adducere.

Dolent et qui mundo addicti sunt, ac multo magis, quam qui divinis obsequiis mancipati sunt: verum illis hoc merces est, ut doleant; nobis vero, nec ut mala feramus mercede vacat, modo propter Deum toleraverimus.

Ne simus servi mali, qui beneficienti Domino gratias agamus; castiganti vero, animum non adhibeamus: tametsi quandoque ægritudo sanitate melior, præstatque remissione patientia, et cura quam securitas.

Chrysost. — Nihil tantam venerationem conciliat, ac quod injurias probraque patienter ferimus.

Quemadmodum pœnitentibus Dei lenitas utilis est, sic et pervicacibus ac duro corde majoris supplicii occasio causaque efficitur.

Cum quis injuria damnove affecerit, ne ad eum respicias, sed ad dæmonem noxæ incentorem, omnemque in eum iram effunde: illius autem qui sic agatur ac impellatur, etiam miserere.

Nulla profecto res est, quæ sic splendorum dignosque æmulatione efficiat, et sexcentis demum bonis adimpleat, ac tentationum turba et pericula laboresque ac tristitiæ; necnon continenter insidiis appeti, ipsorum quoque quos minime decebat, molitione, cunctaque leniter ferre.

Quidquid enim injuste a quocunque patiamur, aut ad difluenda peccata nobis injuriam Deus imputat, aut ad mercedis remunerationem.

Nili. — Tædio negligere, nec mala pati velle, magnæ variæque proprium insipientiæ est.

Glycon. — Dei scientia per lenitatem et mansuetudinem in virum cognoscitur.

Greg. Nyss. — Conviciorum injuriarumque progressus lenitate ferendi sistitur. Nam si quis injuriam injuria, conviciumque convicio ulcisci voluerit, hoc ipso plane vitia augebit, dum quod absurdum est, ex similibus alit.

NOTÆ.

præfecti sunt. Possunt et orbi præfecti esse servi Dei ac sancti, nec eos Theologus illis opponit, sed qui sic mundo dediti sunt, et de mundo sunt.

Firma et indubitata gratiæ spes, consecutio fructus, his qui per patientiam expectant, efficitur.

Democrit. — Si ea, quæ sunt perpetienda, discere liceret, nec ea perpeti necesse esset, discere bonum esset; sin autem perpetiendum **638** est, quid opus discere, cum perpeti necesse sit?

Solon. — Solon, quodam in eum spuerente, rem patienter tulit; alioque, quod sic tulisset, vituperante: Atqui, inquit, piscatores ut gobium capiant, maris se spuma aspergi ferunt; nec ego idem feram ut hominem capiam?

Metrodori. — Noli quærere ut ea quæ fiunt, fiant ut vis; sed sic ut fiunt fieri velis.

SERMO XLIII.

De laude.

Luc. vi, 26. — Væ vobis, cum benedixerint vobis homines; sic enim faciebant pseudoprophetis patres eorum.

Jac. iii, 10. — Ex eodem ore procedit benedictio et maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri. Nunquid fons ex eadem scaturigine fundit dulcem et amaram aquam?

Prov. xxvii, 21. — Probatio argenti et auri, ignitio; vir vero probatur ore laudantium eum.

Eccli. xxvii, 8. — Ante animi sensu prolatum sermonem, ne laudaveris hominem: hæc enim est tentatio hominum.

Basilii. — Ne ad laudes animo emolliamur, quæ veritatem superant.

Theologi. — Quæ modum excedunt laudes, in causa sunt ut aliqui, id quoque quod officii est, contempnant. Quorum enim novi laudes, horum plane et profectus.

Nec quidquid alienum est laudetur, quod justitiæ luce non fulget; nec quidquid nostrum est ac domesticum, si præclarum ac honestum est, despectui habeatur; ne inde illi lucrum accedat, quod alienum sit, huic vero ipsa necessitudo damno vertatur. Utroque enim æquitatis violetur ratio, illorum nempe præconio, horumque silentio.

Chrysost. — Qui namque improbitatem laudat, quo per penitentiam curanda sit, eam remedio fraudat.

Non solum qui mala agunt, sed et qui eos laudant, ejusdem ac illi pœnæ, aut etiam gravioris socii erunt.

Sancti Ignatii. — Quanquam religione cultuque in Deum fulgeo, magis mihi verendam est, atque ab illis cavendam, qui temere inani fastu inflant. Qui enim laudant me flagellant.

⁸⁸ In Gesa. Stob. 68. ⁸⁶ In Melissa pluribus.

Τὸ πιστὸν καὶ ἀναμφίβολον τῆς ἐλπίζομένης χάριτος, ἀπόλαυσις τοῖς δι' ὑπομονῆς ἀποκτεχομένοις γίνεται.

Δημοκρίτ. — Εἰ μὲν ἦν μαθεῖν ἂ δει παθεῖν, καὶ μὴ παθεῖν, καλὸν τὸ μαθεῖν· εἰ δὲ παθεῖν, τί δει μαθεῖν; παθεῖν γὰρ χρή.

Σόλων. — Σόλων, προσπτύσαντος αὐτῷ τινος, ἠνέσχετο· μεμφαμένου δὲ αὐτῷ ἑτέρου ἐπὶ τούτῳ, Εἶτα οἱ μὲν ἄλιεῖς, εἶπεν, ὑπομένουσι βραίνεσθαι τῇ θαλάσῃ, ἵνα κωθίον θηράσωσιν· ἐγὼ δὲ μὴ ἀνάσχωμαι τὸ αὐτὸ παθεῖν ἵνα ἀνθρώπον ἀλιεύσω;

Μητροδώρου. — Μὴ ζήτηι γίνεσθαι τὰ γινόμενα ὡς θέλεις, ἀλλὰ θέλε ὡς ἂν τὰ γινόμενα γίνηται.

ΛΟΓΟΣ ΜΓ' ⁸⁸.

Περὶ ἐπαινοῦ.

Λουκ. ζ'. — Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσιν οἱ ἄνθρωποι· κατὰ ταῦτα γὰρ ἐποιοῦν τοὺς ψευδοπροφήτας οἱ πατέρες αὐτῶν.

Ἰακ. γ'. — Ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος ἐξέρχεται εὐλογία καὶ κατάρα. Οὐ χρή, ἀδελφοί μου, ταῦτα οὕτω γίνεσθαι. Μὴ τι ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὀπῆς βρῦει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρὸν;

Περσιμ. κα'. Δοκίμιον ὄργυρίου καὶ χρυσοῦ, πύρωσις· ἀνὴρ δὲ δοκιμάζεται διὰ στόματος ἐγκωμιαζόντων αὐτόν.

Σιρὰχ κζ'. — Πρὸ λογισμοῦ (n) μὴ ἐπαινέσῃς ἄνδρα· οὗτος γὰρ πειρασμὸς ἀνθρώπων.

Βασιλ. — Μὴ πρὸς ἐπαινους χαυνωθῶμεν τοὺς ὑπὲρ τὴν ἀλήθειαν.

Θεολ. — Αἱ τῶν τιμῶν ὑπερβολαὶ, παρασκευάζουσι τινὰς καὶ τοῦ δέοντος καταφρονῆσαι· ὧν γὰρ τοὺς ἐπαινους οἶδα, τούτων σαφῶς καὶ τὰς ἐπιδόσεις.

Μήτε τὸ ἀλλότριον ἐπαινεῖσθω πᾶν, ὃ μὴ δίκαιον· μήτε ἀτιμαζέσθω τὸ οἰκεῖον εἰ τίμιον· ἵνα μὴ τῷ μὲν κέρδος ἡ ἀλλοτριότης ἦ· τῷ δ' εἰς ζημίαν περιστηῖ τὸ τῆς οἰκειότητος. Ἀμφοτέρως γὰρ ἂν ὁ τοῦ δικαίου βλάπτειτο λόγος, κακείνων ἐπαινουμένων, καὶ τούτων σιωπωμένων.

Χρυσοστ. — Ὁ γὰρ ἐπαινῶν πονηρίαν, τῆς ἐκ τοῦ μετανοῆσαι θεραπείας αὐτὴν ἀπεστέρησε.

⁸⁶ Οὐχ οἱ τὰ φαῦλα πράττοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τούτους ἐγκωμιάζοντες, τῆς αὐτῆς, ἢ καὶ χαλεπωτέρας ἐκείνοις κοινωνήσουσι κολάσεως.

Τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου. — Κἂν ἐρῶμενος ὦ τὰ κατὰ Θεόν, πλέον με δεῖ φοβεῖσθαι καὶ προσέχειν τοῖς εἰκῆ φυσιοῦσί με. Ἐπαινοῦντες γὰρ με μιστιγοῦσιν.

NOTÆ.

(n) *Πρὸ λογισμοῦ.* Ald. editio, λόγου· quæ tamen una reliquis non præscribit, quibus λογισμοῦ habetur. Vatabl. idem valere ac λόγος dicit, et esse sermonem seu orationem, qua hominum ingenia probantur. Sic quoque Vulg. et Sixt. ante sermonem. Qui si erat, πρὸ διαλογισμοῦ, ante con-

sertum sermonem: vel certe λογισμὸν, quasi consilium velit auctor, deliberatum sermonem et ex animo, qui ipsam animum prodat; dixeratque superiori versu, λόγον ἐνθυμήματος, quasi ἀνιμί serio cogitantis. Syriac. et Arab. hunc versum considerant.

Κλήμεντος. — Θηρεύουσι τοῖς μὲν κυσὶ, τοὺς Ἀ λαγωῦς, οἱ κυνηγοί· τοῖς δὲ ἐπαίνοις τοὺς ἀνοήτους οἱ πολλοί.

Τὸν μὲν λιθανωτὸν, τοῖς θεοῖς· τὸν δὲ ἔπαινον τοῖς ἀγαθοῖς ἀπονέμειν χρή.

Υσοκράτ. — Πιστοὺς ἡγοῦ, μὴ τοὺς πᾶν ὅ τι ἂν ποιῆς καὶ λέγῃς ἐπαινοῦντας, ἀλλὰ τοῖς ἀμαρτανο- μένοις ἐπιτιμῶντας.

Μοσχίων. — Εἰ θέλεις καλῶς ἀκούειν, μάνθανε καλῶς λέγειν. Πειρῶ καλῶς πράττειν, καὶ οὕτω καρπώσῃ τὸ καλῶς ἀκούειν.

Πολυαῖνου. — Παρόντα μῆτε ψέγε, μῆτ' ἐπαίνει· τὸ μὲν γὰρ ἔχθραν φέρει· τὸ δὲ κολακείαν.

Κυψέλλου. — Ζῶν μὲν, ἐπαινοῦ· ἀποθανῶν δὲ, μακαρίζου.

Ἀνταγένης. — Οὗτος εἶπεν, Ὅταν ἐπαινῶσί με πολλοὶ, τότε νομίζω μηδενὸς ἄξιός εἶναι· ὅταν δὲ ὀλίγοι, σπουδαῖον ἄνθρωπον.

ΛΟΓΟΣ ΜΑ' 97,

Περὶ κάλλους.

Ματθ. ζ'. — Καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει. Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβά- λετο ὡς ἐν τούτων.

Α' Τιμ. β'. — Βούλομαι τὰς γυναῖκας ἐν κατα- στολῇ κοσμίῳ, μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς· μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ.

Παροιμ. ζ'. — Μὴ σε νικήσῃ κάλλους ἐπιθυμία· ἢ μηδὲ ἀγρευθῆς σοῖς ὀφθαλμοῖς.

Σιράχ ια'. — Μὴ αἰνέσῃς ἄνδρα ἐν κάλλει αὐτοῦ.

Σιράχ κς'. — Κάλλος προσώπου ἐπὶ ἡλικίᾳ στα- σίμη.

Βασιλείου. — Ὁ σήμερον εὐθαλῆς τῷ σώματι κατασεσαρκωμένος ὑπὸ τρυφῆς, ἐπανθοῦσαν ἔχων τὴν εὐχροίαν, ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀκμῆς σφριγῶν καὶ σύντονος καὶ ἀνυπόστατος τὴν ὀρμὴν, αὐριον ὁ αὐτὸς οὗτος ἐλεεινὸς, ἢ τῷ χρόνῳ μαρανθεῖς, ἢ νόσῳ διαλυθεῖς.

Θεολόγου. — Χρυσὸς καὶ λίθοι, καὶ τὰ τέχνης καὶ χειρὸς ὠραίσματα, τὴν μὲν αἰσχρὰν ἐλέγχει τῇ παραθέσει, τῇ καλῇ δ' οὐ προσθήκη, κάλλους ἠττώ- μενα.

Κάλλος νόμιζε τὴν φρενῶν εὐκοσμίαν.

Οὔτε φλόξ μένει τῆς ὕλης θάπανηθείσης, ἀλλὰ τῷ ἀνάπτουσι συναπέρχεται· οὔτε λογισμὸς ἐμπαθῆς ὑφίσταται μαραινόμενὸς τοῦ ὑπεκκαύματος.

Μὴ σε νικήσῃ τῷ κάλλους ἐπιθυμία, μηδὲ συναρ- πασθῆς σοῖς βλεφάροις, εἰ δυνατόν, μέχρι καὶ παρ- οράματος (ο).

⁹⁷ In Gesn. Stob. 161.

(ο) Μέχρι καὶ παροράματος. Ut vel saltem limis oculis aut quasi conniventibus aspicias: sic enim

Clementis. — Venatu capiunt venatores, canibus quidem, lepores; vulgus vero laudibus, qui sunt insipientes.

639 Thus quidem, diis; laus vero bonis tri- buenda sit.

Isocrat. — Fideles existima, non qui laudent quidquid egeris aut dixeris, sed qui increpent cum peccaveris.

Moschionis. — Si bene audire vis, discce bene loqui. Stude bene agere, atque ut bene audias, boni operis fructu consequeris.

Polyani. — Præsentem nec vitupera, nec lauda- veris; alterum enim inimicitiam affert, alterum adulationem.

Cypseli. — Vivens, laudare; vita functus, bea- tus prædicator.

Antagenes. — Aiebat Antagenes: Cum me vul- gus hominum laudat, nullius me dignum esse ar- bitror; cum vero pauci, virum studiosum.

SERMO XLIV.

De pulchritudine.

Matth. vi, 28. — Considerate lilia agri, quomodo crescunt; non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis.

I Tim. ii, 9. — Volo mulieres in habitu modesto, cum verecundia et castitate ornare seipsas; non tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste pretiosa.

Prov. vi, 25. — Ne te vincat pulchritudinis cu- piditas, nec capiaris oculis tuis.

Eccli. xi, 2. — Ne laudaveris virum in pulchri- tudine ejus.

Eccli. xxvi, 22. — Pulchritudo vultus in ætate stabili.

Basilii. — Qui hodie vegeto est corpore, corpulentus præ deliciis, florenti forma ac venusto colore, ob ætatis vigorem lascivens turgensque, et torosus, ac cujus nemo impetum ferat; is ipse eras miserabilis erit, vel tempore factus marcidus, vel morbo dissolutus.

Theologi. — Aurum, lapilli, reliquaque hominum artis manusque ornamenta, mulieris, quæ turpis sit et invenusta, sui comparatione deformitatem produunt; formosæ vero nihil decoris addunt, cujus venustati cedant.

Pulchritudinem existima, animi ornatum ac de- centiam.

Nec flamma manet consumpta materia, sed simul cum fomento suo evanescit; nec libidinosa cogi- tatio consistit, illius emarcescente fomento.

Prov. vi, 25. — Ne te vincat formæ concupiscen- tia, nec arripiaris palpebris tuis, si fieri potest, **640** ne ad minimum et quasi conniventibus oculis obtutum.

NOTÆ.

Patres castitatis observantissimi, summam oculor- um exigunt continentiam, quod per eos facile

Chrysost. — Quænam oculorum virtus? Num ut sint molles et saginati et rotundi et cærulei; an ut acuti visus et perspicaces, nempe ad cernendum acres? Quænam vero lucernæ virtus? Ut clare luceat ac domum omnem fulgoribus collustret, an ut pulchre formata sit et rotunda? Non enim ex formæ compositione, sed ex moribus et honestate consurgunt pulchritudinis notæ.

Plutarchi. — Pronus in speculum te ipse aspice et contuere; ac siquidem pulcher appareas, ea fac quæ deceat pulchrum; sin autem deformis, id quod vultus speciei deest, morum honestate supple.

Leucippes. — Oculus amicitiae conciliator ac parens; conversationisque necessitudo, ut gratiam habeas, majorem venerationem præstat.

Oculorum enim reciproci, aliique in alios refracti, obtutus, velut in speculo, rerum simulacra effingunt.

Diogenes. — Eos, qui forma elegantes, imperiti sint, similes aiebat alabastris habentibus acetum.

Eteocles. — Gloriantem quodam ob pulchritudinem: Non te pudet, inquit, qua flores venustate, altum sapere et efferrî, cum ad breve tempus depositam habeas?

Æsop. — Æsopus ad eum qui pulchritudine male uteretur: O quali veste, inquit, indutus, male eam exuis!

Idem, cum probro objiceretur, quod vultu turpi esset: Ne, inquit, in vultum, sed in mentem animum intende.

Conspecto adolescente vestium luxu sibi placente: Siquidem in virorum gratiam, inquit, frustra nea vota sunt; sin in mulierum, injuriam facis.

Idem, conspecto formoso adolescente, ac qui eo nomine amaretur: Fac, inquit, adolescens, ac da operam ut corporis amatores ad animum transferas.

Menandri.

Cum naturalem pulchritudinem boni abunde Mores exornant, duplici illecebra capitur qui adeat.

Socr. — Pulchra et bona, aiebam, non ad exornandas luxuriose facies, sed ad virtutes in vita conciliandas, mortalibus accrescere.

Eorum qui forma venusti sunt, haud secus ac animalium venenatorum morsus, cavenda oscula.

641 SERMO XLV.

De futuro iudicio.

Matth. xvi, 27. — Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: et tunc reddet unicuique secundum opera ejus.

I Cor. iii, 15. — Uniuscujusque opus manifestum

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁵ B. εὐστρόφους. ⁹⁶ φαίνη. ⁹⁷ ἄλλ. Διογέ. ⁹⁸ In Gesn. Stob. 282.

NOTÆ.

obrepat concupiscentia. Gesn. vel usque ad contemptam, quæ est altera hujus vocis acceptio:

Χρυσοστ. — Τίς ἄρετὴ ὀφθαλμῶν; ἄρα τὸ ὑγροῖς εἶναι καὶ εὐτρόφους ⁹⁵ καὶ τρογγύλους καὶ κυανούς, ἢ τὸ ὀξεῖς καὶ διορατικούς; Καὶ τίς ἄρετὴ λύχνου; τὸ λαμπρῶς φαίνειν καὶ πᾶσαν καταυγάζειν τὴν οἰκίαν, ἢ τὸ καλῶς πεπλάσθαι καὶ τρογγύλον εἶναι; Οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς διαπλάσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῶν τρόπων καὶ τῆς κοσμιότητος τὸ κάλλος χαρακτηρίζεται.

Πλουτάρχ. — Εἰς κάτοπτρον κύψας, θεωρεῖ· καὶ εἰ μὲν καλῶς φαίνει ⁹⁶, ἀξιὸν τούτου πράττει· εἰ δὲ αἰσχρῶς, τὸ τῆς ὕψεως ἐλλειπῆς ὠραῖζε καλοκαγαθία.

Λευκίππης. — Ὁφθαλμὸς γὰρ φιλίας πρόξενος· καὶ τὸ σὺνηθες τῆς κοινωνίας εἰς χάριν αἰδεσιμώτερον.

Ὁφθαλμοὶ γὰρ ἀλλήλοις ἀντανακλώμενοι, ἀπομάττουσιν ὡς ἐν κατόπτρῳ τῶν σωμάτων τὰ εἶδωλα.

Διογένης. — Τοὺς εὐεῖδεις καὶ ἀπαιδεύτους, ὁμοίους ἔφη εἶναι ἀλαθάστροις ἔχουσιν ὄξος.

Ἐτεοκλέους. — Σεμνυνομένου τινὸς ἐπὶ τῷ κάλλει, Οὐκ αἰσχύνῃ, ἔφησεν, ἐπὶ τῇ ὥρᾳ μέγα φρονῶν, ἦν παρακαταθήκην τοῦ μικροῦ χρόνου ἔχεις;

Αἰσώπου. — Αἰσώπος πρὸς τὸν κάλλει κακῶς κεχρημένον, εἶπεν· Ὅποιῳ ἱματίῳ ἠμφισαμένως, κακῶς αὐτὸ ἀποδύη!

Ὁ αὐτὸς ὀνειδιζόμενος ὅτι χυλεπὴν ἔχει τὴν ὄψιν, ἔφη· Μὴ μου τὸ εἶδος, ἀλλ' εἰς τὸν νοῦν πρόσσεχε.

¹ Θεασάμενος νεανίσκον καλλωπιζόμενον, εἰ μὲν πρὸς ἄνδρας, ἔφη, ἀτυχεῖς· εἰ δὲ πρὸς γυναῖκας ἀδικεῖς.

Ὁ αὐτὸς θεασάμενος μεῖράκιον εὐμορφον, καὶ διὰ τοῦτο φιλούμενον, ἔφη, Ὡ μεῖράκιον, σπούδασον τοὺς τοῦ σώματος ἐραστὰς ἐπὶ τὴν ψυχὴν μεταγαγεῖν.

Μενάνδρου.

Ὅταν φύσει τὸ κάλλος ἐπικοσμεῖ τρόπος. Χρηστός, διπλασίως ὁ προσίων ἀλλίσκεται.

Σωκράτ. — Τὰ καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ, ἔφη ἐγὼ, οὐ διὰ τὰς ὠραιότητάς τῶν ὕψεων, ἀλλὰ διὰ τὰς ἐν τῷ βίῳ ἀρετὰς τοῖς ἀνθρώποις ἐπαύξασθαι.

^B Τὰ τῶν καλῶν φιλήματα φυλάττεσθαι δεῖ, ὡς τὰ τῶν ἰοβόλων δῆγματα.

ΛΟΓΟΣ ΜΕ΄.

Περὶ μελλούσης κρίσεως.

Ματθ. ις'. — Μέλλει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ· καὶ τότε ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Α' Κορ. γ'. — Ἐκάστου τὸ ἔργον φανερὸν γενήσε-

nihil hic congrua, uti nec seq. num etsi Hier. in illo ea abutitur, et Sixt. interpr.

ται. Ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται καὶ ἐκείνου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει.

Σολομ. ιβ'. — Σύμπαν τὸ ποίημα ἄξει ὁ Θεὸς εἰς κρίσιν, ἐν παντὶ παρεωραμένῳ (p), ἐὰν ἀγαθόν, ἐὰν πονηρόν.

Σιράχ ιζ'. — Ἐξαναστήσεται Κύριος καὶ ἀνταποδώσει πᾶσι, καὶ τὸ ἀνταπόδομα αὐτῶν εἰς κεφαλὰς αὐτῶν ἀνταποδώσει.

Βασιλείου. — Μὴ με νομίσης, ὡσπερ μητέρα τινὰ τροφόν, ψευδῆ σοι μορμολύχεια ἐπισηΐειν, ὡσπερ ἐκεῖναι ποιεῖν περὶ τοὺς νηπίους τῶν παίδων εἰώθασιν, ὅταν θρηνηῶσιν ἄτακτα καὶ ἀπέραντα, δι' ἐπιπλάσεως τῶν διηγημάτων κατασιγάουσι. Ταῦτα γὰρ οὐ μῦθος, ἀλλὰ λόγος ἀψευδῆς προκεκηρυγμένος φωνεῖ. Καὶ ἴσθι ἀκριβῶς ὅτι γενήσεται τῶν βεβιωμένων ἔλεγχος ἀκριβῆς.

Κατὰ γὰρ τὸν Ἰσραὴλ, *Κυκλώσει ἕκαστον τὰ διαβούλια αὐτοῦ.* Ὀφόμεθα γὰρ ἅμα πάντα οἰοῦναι παρεστῶτα ἡμῖν τὰ ἔργα, καὶ φαινόμενα ἀντιπρόσωπα τῇ διανοίᾳ ἡμῶν, κατὰ τῶν ἰδίων τύπων, ὡς ἕκαστον πέπρακται, ἢ ὡς λέλεκται. Οὐ μὴν χρόνους γε προσήκει νομίζειν καταναλωθῆσθαι, εἰς τὸ ἕκαστον ἰδεῖν ἑαυτὸν μετὰ τῶν ἑαυτοῦ πράξεων, καὶ τὸν Κριτὴν, καὶ τὰ ἀκόλουθα τῷ θεῷ δικαστηρίῳ· ἀφ' αὐτῶν δὲ δυνάμει ἐν βροτῇ καιροῦ φαντασιουμένου τοῦ νοῦ, καὶ πάντα ἀναζωγραφοῦντος ἑαυτῷ, καὶ οἰοῦναι ἐν κατόπτρῳ, τῷ ἡγεμονικῷ, ἐνορῶντος τοὺς τύπους τῶν πεπραγμένων.

Θεολόγου. — Ἡ βέλτιον εἶναι νῦν παιδευθῆναι καὶ καθαρθῆναι, ἢ τῇ ἐκεῖθεν βασάνῳ παραπεμφθῆναι, ἥνικα κρίσεως καιρὸς, οὐ καθάρσεως.

Χρυσόστ. — Καθάπερ ἡμεῖς τοῖς οἰκέταις τοῖς ἡμετέροις, οὐχὶ τῆς ἐξόδου μόνον (q), ἀλλὰ καὶ τῆς εἰσόδου ποιούμεν τὸν λόγον, ἐξετάζοντες πόθεν ὑπέδεξαντο τάδε καὶ τάδε· παρὰ τίνων καὶ πότε καὶ πῶς, καὶ ποῖα καὶ πόσα οὕτω καὶ ὁ Θεὸς, οὐχὶ τῆς δαπάνης μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς κτήσεως ἀπαιτεῖ τὰς εἰθύνας.

Οὐδὲν ὅλως τῶν ἀγαθῶν, καὶ μικρὸν εἴη, παροφθῆσεται ἐκεῖ παρὰ τοῦ Κριτοῦ. Εἰ γὰρ ἀμαρτημάτων καὶ ῥημάτων καὶ ἐνθυμημάτων τινύειν μέλλομεν τιμωρίας, πολλῶν μᾶλλον τιμωρίας, πολλῶν μᾶλλον τὰ κατορθώματα, καὶ μεγάλα ἢ, καὶ μικρά, λογισθήσεται.

Οἱ τὰ πολλὰ πταίοντες, καὶ μὴ κολαζόμενοι, φοβεῖσθαι καὶ δεδοικέναι ὀφείλουσιν. Αὕξεται γὰρ αὐ-

A erit: dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur; et uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit.

Eccle. xii, 14. — Omne factum adducet Deus in iudicium, in omni neglecto, sive bonum, sive malum.

Eccle. xvii, 19. — Surget Dominus, et reddet omnibus, et retributionem eorum in caput ipsorum reddet.

Basilii. — Ne me putaveris, velut matrem nutricem, falsa tibi terculamenta incutere; quod illæ solent, dum filii infantes incomposite lugent nec ejulandi finem faciunt, quos ad tacendum confictis narratiunculis cogunt. Hæc enim non fabula, sed sermo verax multo ante prædicatus docet. Itaque certo scias, eorum quæ in vita, dicta gesta que fuerint, aut cogitata, exactum esse instituendum examen.

Ut enim auctor Osee est: *Circumdabunt unumquemque adinventiones ejus (Osee vii, 2).* Videbimus enim simul omnia opera velut nobis astantia, et animi oculis coram exposita, cum propriis formis, uti singula facta dictave sunt. Haud tamen existimandum, trahendam ullam temporis moram, ut quisque seipsum cum actibus suis videat, atque Judicem, et quæ pro divino illo tribunali futura sunt ei que socia; quinimo vi quadam inenarrabili, momento temporis mente rationibus instructa ac cogitante, cunctaque animo depingente, velut in speculo, in principe animi parte, gestorum formas coram inspiciet.

Theologi. — Quamobrem præstat nunc castigari atque purgari seu expiari, quam ad futurum illic examen transmitti, cum iudicii tempus erit, non purgandi ac expiandi delicta.

Chrysost. — Quemadmodum a vernis nostris, non dati solum, sed et accepti rationem exigimus, exquirentes unde hæc illave acceperint, a quibus, quando, quomodo, qualia, quanta; sic et Deus, non solum sumptus rationem reposcet, **642** sed et ejus quod in censu habuimus aut comparavimus.

Nihil prorsus eorum, quæ bona sunt, quantumvis exiguum, a Judice illic (quasi scilicet minoris) negligetur. Nam si peccatorum, verborumque ac cogitationum pœnas daturi sumus, multo magis virtutis opera, sive magna sive parva, ad rationem vocabuntur.

Qui cum sæpius offendant, haud tamen puniuntur, ii metuant necesse est, paveantque. Inde enim

NOTÆ.

(p) Ἐν παντὶ παρεωραμένῳ. Vulg. in omni errato. Hebr. *קלוי*, quod est *occultum*, *absconditum*. Sic reddit Hier. nex ea vox τῶν LXX *ab-ludit*, habetque emphasisim; sonat enim, quod sic neglectum videatur, ut videntis oculos fallat, ac velut non viderit, eum latere videatur: huicque affine τὸ παρόραμα Theologi in lascivo aspectu, cum vix ipse aspiciens lascivum intelligat. Sym. quoque, περὶ παντὸς παροραθέντος, *de omni neglecto*.

(q) Οὐχὶ τῆς ἐξόδου μόνον. Hic quoque rudis κατὰ τὸ πρόχειρον interpr. Gesn. dum reddit, *non exitus solum, sed etiam introitus*. Aliud certe cuius rationem exigunt heri a servis ac vernis, nec clarius exprimi potest, quam ipse expressit Chrysostomus. Nempe expensi acceptique reddenda illis nobisque ratio. εἴσοδοι Hesych. πρόσοδοι, *proventus*, *reditus*. ἐξοδος, *sumptus*. ἐξόδοι, ἐξοδιάζειν, vox maxime Biblica. Vide et Saïd. ac Thes.

quod in eos non animadvertitur Deique lenitate, A τοῖς τὰ τῆς τιμωρίας διὰ τῆς ἀτιμωρησίας καὶ τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ.

Si enim qui solis usura non fruuntur, vitam omni morte acerbiorē ducere se existimant; quæ illorum merito putanda cruciatio, qui luce illa caruerint?

Εἰ γὰρ οἱ τὸ φῶς τὸ ἡλιακὸν μὴ θεώμενοι, παντὸς θανάτου πικροτέραν ὑπομένουσι ζωὴν, τὴν παθεῖν εἰκὸς τοῦς τοῦ φωτὸς ἀποστρηθέντας ἐκείνου.

Greg. Nyss. — Digna tibi pro sementis ratione messis constituta. Seminasti acerbiter? manipulos collige. Immanitatem coluisti? habe quod dilexisti. Fugisti misericordiam? te fugiet misericordia. Abominatus es pauperem? te ille abominabitur qui propter nos egenus factus est.

Γρηγ. Νύσσ.— Ἄξιόν σοι τῆς σπορᾶς τὸ θέρος. Πικρίαν ἐσπειρας; δρέπου τὰ δράγματα. Τὸ ἀνηλεὲς ἐτίμησας; ἔχε ὅπερ ἠγάπησας. Ἐφυγες τὸν ἔλεον; φεύξεται σε ὁ ἔλεος. Ἐβδελύξω πτωχόν; βδελύξεται σε ὁ θεὸς ἡμᾶς πτωχεύσας.

Philonis. — Fieri non potest, ut vel improbus bonam a Deo mercedem amittat, unius cujusdam boni, quod ipse inter non plura bona, peregerit; aut rursus ut probus supplicium evadat, B nec pœnam recipiat, si quid mali, etiam pluribus fretus bonis, commiserit. Necesse enim est, Deum æqua lance justoque pondere cuncta reddere.

Φίλωνος.— Οὐκ ἔστι παρὰ Θεοῦ, οὔτε πονηρὸν ὄντα ἀπολέσαι τὸν ἀγαθὸν μισθὸν περὶ ἑνὸς ἀγαθοῦ, μετ' οὐ πλείονων ἀγαθῶν πεπραγμένου (r)· οὔτε πάλιν ἀγαθὸν ὄντα ἀπολέσαι τὴν κόλασιν καὶ μὴ λαβεῖν αὐτήν, καὶ κατὰ πλείονων ἀγαθῶν, ἐάν τι γένηται πονηρὸν. Ἀνάγκη γὰρ ζυγῶ καὶ σταθμῶ πάντα ἀποδιδόναι τὸν Θεόν.

Non hic cruciari malum est, sed futuro illic dignum haberi supplicio.

Οὐ τὸ κολάζεσθαι ἐνταῦθα κακόν, ἀλλὰ τὸ ἄξιον τῆς ἐκείσε γενέσθαι κολάσεως.

Zaleuci. — Sic nobis præceptum esto, omnibus ejusmodi civibus, viris pariter atque feminis, ac inquilinis; ut meminerimus Deum esse, et iniquis pœnas infligere; nobisque ponamus ob oculos tempus illud, quo uniuscujusque futurus vitæ exitus est. Quisquis enim jam moriturus est, pœnitudo ejus animum incessit, eorum memoria que inique gessit, cunctaque juste ac sancte sibi gesta esse, enixe velit.

Ζαλεύκου.— Ὡδ' ἡμῖν παρηγγέλω πάσι τοῖς τοιοῦτοις πολίταις καὶ πολίταις καὶ συνοίκοις· μεμνησθαι Θεοῦ ὡς ὄντα, καὶ δίκας ἐπιπέμποντα τοῖς ὀδίκαις· καὶ τίθεσθαι πρὸ ὀμμάτων τὸν καιρὸν τοῦτον, ἐν ᾧ γίνεται τὸ τέλος ἐκάστου τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ ζῆν. Πᾶσι γὰρ ἐμπίπτει μεταμέλεια τοῖς μέλλουσι τελευτᾶν, μεμνημένοις ὧν ἠδικήκασιν, καὶ ὁρμὴ τοῦ βούλεσθαι πάντα πεπραχθαι δικαίως αὐτοῖς.

Apollonii.—Si quis sensus apud inferos est, Deique providentia, ut quidem existimamus, defunctos curat; haud dubie, qui labentibus divinis honoribus proclive auxiliati sunt, curam a Deo maximam consequantur.

Ἀπολλωνίου.— Εἰ δ' ἔστιν αἴσθησις ἐν ἄδου, καὶ ἐπιμέλεια τῶν οἰχομένων παρὰ τοῦ δαιμονίου, ὡςπερ ὑπολαμβάνομεν, εἴη τοῖς ταῖς τιμαῖς τῶν Θεῶν καταλυομέναις βοηθήσαντας, πλείστης ἐπιμελείας ὑπὸ τοῦ δαιμονίου τυγχάνειν.

Plutarchi. — Inferorum dehiscunt profundæ portæ, et ignei fluvii simul et stygis rivi permiscuntur, et variis tenebræ spectris ac simulacris implentur, quorum atrox 643 aspectus est, et voces eduntur miserabiles. Judices item et lictores et voragine, et innumeris pleni malis recessus pateſcunt.

Πλουτάρχου.— Ἄδου τινὸς ἀνοίγονται πύλαι βαθεῖαι, καὶ ποταμοὶ πυρὸς καὶ στυγὸς ἀπορρῶγες ἀνακεράννυνται καὶ σκότος ἐμπίπταται πολυφάντων ειδώλων, χαλεπὰς μὲν ὄψεις, οἰκτρὰς δὲ φωνὰς ἐπιφερόντων. Δικασταὶ δὲ καὶ κολασταὶ καὶ χάσματα, καὶ μυχοὶ μυρίων κακῶν γέμοντες.

SERMO XLVI.

De gloria.

Matth. vi, 32. — Querite regnum Dei, et gloriam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis.

ΛΟΓΟΣ ΜΓ' *

Περὶ δόξης.

* In Gesn. Stob. 162.

NOTÆ.

(r) Μετ' οὐ πλείονων ἀγαθῶν πεπραγμένου. Sic visum emendare, pro eo quod erat μετὰ πλείονων ἀγαθῶν, emendabatque Gesn. κακῶν, sed nihil necesse. Opponit bonorum penuriam, et bonorum copiam, quarum altera non gravetur bonum opus, et quod singulare, ne donetur justopræmio; altera non levetur malum opus, ne pœnæ obnoxium existat. Exigenda hæc ad theologiæ et ecclesiasticas regulas, de merito operum, divinaque in eis justitia.

(s) Καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ. Ita scripsit Maximus, sicque habet ms. cod. Balleſd. etsi Gesn. δικαιοσύ-

D Matth. 5'. — Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ (s), καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.

νην representat, quasi ex Melissa, sub eodem titulo, Περὶ δόξης; quomodo non apte vox δικαιοσύνη posita esset. Aliud enim est justitia, medium scilicet et via ad assequendum regnum: δόξα, gloria, splendor, quod magis spectat ad præmium. Sed est aliquid μνημονικόν, cum hujus lectionis in Bibliis Matth. vi, et Luc. xii, nullum vestigium sit. Sic sæpe Patres ex memoria aliter citabant, quam haberent ipsa eorum exemplaria; ut etiam monet Grot. ostenditque in Iren. Cypri. Ambr. ad Luc. illud, Baptismo habeo baptizari.

Ῥωμ. η'. — Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καὶ τοῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς.

Παροιμ. γ'. — Δόξαν σοφοὶ κληρονομήσουσι· οἱ δὲ ἀσεβεῖς, ὑψώσουσιν ἀτιμίαν.

Παροιμ. κα'. — Ὁδὸς δικαιοσύνης καὶ ἐλεημοσύνης εὐρήσει ζωὴν καὶ δόξαν.

Παροιμ. κβ'. — Γενεᾶ σοφῆ (t) φόβος Κυρίου, καὶ πλοῦτος καὶ δόξα καὶ ζωὴ.

Σιράχ ιη'. — Μὴ δῶς μῶμον ἐν τῇ δόξῃ σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ δόξης μὴ ἐπαίρου.

Σιράχ Ϛ'. — Μὴ ζήτηε παρὰ Κυρίου ἡγεμονίαν, μηδὲ παρὰ βασιλείως καθέδραν δόξης.

Σιράχ ια'. — Πολλοὶ δυνάσται ἠτιμάσθησαν σφόδρα, καὶ ἐνδοξοὶ παρεδόθησαν εἰς χεῖρας ἐτέρων.

Σιράχ θ'. — Μὴ ζηλώσης δόξαν ἀμαρτωλῶν.

Σιράχ δ'. — Μεγιστᾶνι ταπεινῶς τὴν κεφαλὴν σου.

Σιράχ η'. — Μὴ διαμάχου μετ' ἀνθρώπου δυνάτου, μήποτε ἐμπέσης εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ.

Σιράχ ιγ'. — Προσκαλουμένου σε δυνάτου, ὑποχωρῶν γίνου, καὶ τότε μάλιστα προσκαλέσεται.

Σιράχ λβ'. — Ἐν μέσῳ μεγιστάνων μὴ ἐξισάζου

Σιράχ μβ'. — Οὐκ ἐποίησεν οὐδὲν ἐλλείπον· ἐν τοῦ ἐνός ἐστερέωσε τὰ ἀγαθὰ· καὶ τίς πλησθήσεται ὄρων δόξαν αὐτοῦ;

Βασιλ. — Εἰ δόξης ἐπιθυμεῖς, καὶ βούλει τῶν πολλῶν ὑπερβαίνεσθαι, καὶ εὐδόκιμος ἐν τοῖς κοσμητικαῖς πράγμασι γίνεσθαι, ἔσο δίκαιος, σώφρων, φρόνιμος, ἀνδρείος, ὑπομονητικὸς ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας παθήμασιν. Οὕτω γὰρ καὶ σεαυτὸν σώσεις, καὶ ἐπὶ μείζοσιν ἀγαθοῖς μείζονα ἔξεις τὴν περιφάνειαν.

Τὸν προεστῶτα μὴ ἐπαίρετω τὸ ἀξίωμα, ἵνα μὴ ἐκπέσῃ τοῦ μακαρισμοῦ τῆς ταπεινοφροσύνης.

Ὁφείλεν ἀνθρώπων ἐν τῇ παρὰ Θεοῦ δόξῃ μεμνηκέναι, καὶ εἶχεν ἂν ὕψος οὐκ ἐπίπλαστον, ἀλλ' ἀληθινόν, δυνάμει Θεοῦ μεγαλυνόμενος. Ἐπειδὴ δὲ τὴν τῆς Θεῆς δόξης ἐπιθυμίαν μετέθηκε, καὶ μείζονα προσδοκήσας, σπεύσας ὑπερ οὐκ ἔδύνατο λαβεῖν, ἀπώλεσεν ὅπερ ἔχειν ἔδύνατο.

Βούλομαι σοὶ σφοδρότερον τῆς κτίσεως ἐνιδρυνθῆναι τὸ θαῦμα. Πρῶτον μὲν οὖν, ὅταν ἴδῃς βοτάνην γόρτου καὶ ἄνθος, εἰς ἐννοιαν ἔρχου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μεμνημένος τῆς εἰκόνης τοῦ σοφοῦ Ἰσαίου, "Ὅτι πᾶσα σὰρξ γόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος γόρτου. Τὸ γὰρ ὀλιγοχρόνιον τῆς ζωῆς, καὶ τὸ ἐν ὀλίγῳ περιχαρὲς καὶ ἠλαρδὸν τῆς ἀνθρωπίνης εὐημερίας, καιριοτάτης παρὰ τοῦ προφήτου τετύχηκε τῆς εἰκόνης. Σήμερον εὐθαλῆς τῷ σώματι, κατασσεσαρχωμένος ὑπὸ τρυφῆς, ἐπανθούσας ἔχων τὴν εὐχροίαν, ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀκμῆς σφριγῶν καὶ σύντονος, καὶ ἀνυπόστατος τὴν ὁρμήν· αὐριον ὁ αὐτὸς οὗτος ἐλσεινός, ἢ τῷ

Rom. viii, 18. — Non sunt condignae passionibus huius temporis, ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.

Prov. iii, 55. — Gloriam sapientes possident; impii autem exaltabunt ignominiam.

Prov. xxi, 21. — Via iustitiae et misericordiae inveniet vitam et gloriam.

Prov. xxii, 4. — Progeniei sapienti timor Domini, et divitiae et gloria et vita.

Eccli. xxxiii, 24; xi, 4. — Ne des maculam in gloria tua, et in die gloriae ne extollaris.

Eccli. vii, 4. — Noli quaerere a Domino ducatum, nec a rege sedem gloriae.

Eccli. xi, 6. — Multi potentes exhonorati sunt valde, et gloriosi traditi sunt in manus aliorum.

Eccli. ix, 16. — Ne aemuleris gloriam peccatorum.

Eccli. iv, 7. — Magnati humilia caput tuum.

Eccli. viii, 1. — Ne litiges cum homine potente, ne forte incidas in manus illius.

Eccli. xiii, 12. — Invitante te potente, modestia cede, et tunc magis invitabit.

Eccli. xxxii, 15. — In medio magnatum, ne aequalis videri velis.

Eccli. xlii, 25. — Non fecit quidquam imperfectum; unum unius confirmavit bona; et quis satietur videre gloriam illius?

Basilii. — Si gloriae cupiditate duceris, visque majori, quam quae vulgi sit, praecellere gloria, ac saeculi rebus probatus videri: esto justus, modestus, prudens, fortis, sustinendis pietatis causa malis strenuus ac patiens. Sic enim, et teipsum salvum facies, ac majoribus fultus bonis, majorem claritatem nancisceris.

Is qui praest, ne qua fulget dignitate, fastu effertur, ne modesti ac sobrii animi laudem amittat.

Utinam mansisset homo in ea claritate, quam a Deo nactus erat! sicque Deo potentia honestante, nihil ficta, sed vera celsitate fulgeret. Quod autem divinae claritatis posthabito desiderio, majora expectavit, ejus avidus quod **644** assequi non licebat, ejus ipsius quod licebat assequi, jacturam fecit.

Volo ut creationis miraculum, altius firmiterque animo tuo desigatur. Primum igitur cum graminis herbam floremque videris, humanam naturam tecum ipse mente cogita, simulacrum memoria recolens quod sapientissimus adduxit Isaias: *Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus sicut flos feni* (Isa. xl, 6). Vite enim angustioris moras, humanaeque felicitatis fugacem laetitiam ac jucunditatem, in hanc apte propheta imaginem traxit. Qui hodie vegeto corpore est, quibus se ingurgitat deliciis carnosus, coloris venustate floridus, aetatis vigore turgens ac torosus, cujus nemo impetum ferat ac prevalens; hic idem cras miserabilis, vel tempore

NOTE.

(t) Γενεᾶ σοφῆ. Graeca vulg. γενεᾶ σοφίας· videturque remotius ab Hebr. nisi γενεᾶ pro γέννημα fuit τῶν LXX, proles; et quod alii, fructus, merces, finis; id enim τὸ, גֵּנֵזָה τὸ αὐτὸν גֵּנֵזָה

alii, mansuetudinis; alii humilitatis sive afflictionis reddidere. Vulg. molestiae. Arab. ipsa ex Graecis expressa, perinde sapientiae finis sapientiae.

tabefactus, vel morbo dissolutus. Alius opum affluentia conspicuus, adulatorum turba circumscriptus, fucatorum amicorum agmine stipatus, qui in eo gratiam colant; cui et affinium præsto sit multitudo, quorum ipso obsequio simulate colatur. Infinita denique caterva comes, tum parasitorum, tum quavis alia causa ac necessitate ei adhærentium: quos et procedendo ac rursus redeundo trahens, apud eos in quos incidit, invidiam sibi conciliat. Præter divitias autem, videas et civili quadam potestate præstare, vel etiam principum munificentia honores accipere, procurandas provincias, vel etiam cum imperio regendos exercitus; præire præconem alta voce clamantem; lictores hinc inde gravissimum subditis terrorem incutere; verba, vincula, abductiones, carceres, ex quibus intolerabilis subditorum timor concrescit. At quid inde? Una nox, aut febris, aut costarum vel pulmonis acuta ægrotudo, abreptum ex vivis hominem ducit, omnique ac repente nudata scena, abit; omnisque hæc claritas ac cultus magnificus somnii in morem evanuit. Commode igitur vereque omnium maxime fragili flori humanam propheta gloriam comparavit.

Theologi.

*Æternæ semper tibi curæ gloria sit;
Hujus enim vitæ gloria, quotidie fallit.
Gloriam sequitor, nec omnem, nec nimium ambiens:
Nam præstat esse, quam videri; sin insatiabilis es,
Non inanem captes, nec quæ nova sit.*

Chrysost. — Cum enim ejus dignitatis causa, quæ sæculi usu præstatur, universam quis substantiam non raro impendat; quid nobis miserabilius esse possit, qui pro futura illa, nec unquam auferibili, ne pauca quidem impendamus?

Quæ enim ab hominibus est gloria, eorum qui illius auctores sunt, vilitatem imitatur; unde etiam facile dilabitur. Divina autem non sic se habet; sed manet immobilis in perpetuum. Quod utrumque ut significet propheta (tum scilicet illius summam lubricitatem, tum hujus firmitatem), sic ait: *Omnis caro fenum; et omnis gloria hominis, sicut flos feni: quibus verbis propheta omnem humanam felicitatem, ne feno quidem similem voluit, sed viliori materiæ comparavit, dum eam omnem feni florem nuncupavit. Nullam enim humanæ felicitatis partem proponens, puta divitias aut voluptatem, aut potentiam, aut honorem, aut eorum quodpiam ejus generis; sed omnia inter homines splendida, una gloriæ nuncupatione complexus, sic feni similitudinem subjecit, dicens: Omnis gloria hominis sicut flos feni; aruit fenum, et flos decidit.*

Cyrilli. — Hominum genus, inquit, naturæ graminis simile existit; ejus vero flores dicantur,

* ἄνθει melius; sub. ἔοικε.

(u) Ἐπαγωγία. Malim ἀπαγωγία, quod et Cæcilius conjecterat; ut post vincula sequatur duci, ipsum nempe patibulum, quod vox ipsa simplex

Ἀ χρόνῳ μαρανθεῖς, ἢ νόσῳ διαλυθεῖς. Ὁ δὲ ἴνα περιβλεπτός ἐπὶ χρημάτων περιουσία, καὶ πλῆθος περὶ αὐτὸν κολάκων, δορυφορία φίλων προσποιητῶν, τὴν ἐπ' αὐτοῦ χάριν θεραπευόντων πλῆθος συγγενείας, καὶ ταύτης κατεσχηματισμένης ἐσμός τῶν ἐφεπομένων μυρίας, τῶν τε ἐπισιτίων, καὶ τῶν κατὰ τὰς ἄλλας χρείας αὐτῷ προσεδρευόντων οὓς καὶ προῶν, καὶ πάλιν ἐπανιῶν ἐπισυρόμενος, ἐπίφθονός ἐστιν τοῖς ἐντυγχάνουσιν. Πρὸς δὲ τῷ πλούτῳ εὐροῖς καὶ πολιτικὴν τινα δύναμιν, ἢ καὶ τὰς ἐκ τῶν βασιλείων τιμὰς, ἐθνῶν ἐπιμέλειαν, ἢ καὶ στρατοπέδων ἡγεμονίαν, καὶ τὸν κήρυκά μέγα βῶντα προῖόντά πρὸ αὐτοῦ τοὺς ῥαβδοφόρους ἐνθεν καὶ ἐνθεν βαρυτάτην κατάπληξιν τοῖς ἀρχομένοις ἐμβάλλοντας τὰς πληγὰς, τὰς δεσμεύσεις, ἐπαγωγίαν (u), τὰ δεσμοτήρια, ἐξ ὧν ἀφόρητος ὁ παρὰ τῶν ὑποχειρίων συναθροίζεται φόβος. Καὶ τί μετὰ τοῦτο; μία νύξ, ἢ πυρετός, ἢ πλευρίτις, ἢ περιπνευμονία, ἀνάρπαστον ἐξ ἀνθρώπων ἀπάγουσα τὸν ἀνθρώπον ὀχεται, πᾶσαν τὴν κατ' αὐτὸν σκηνὴν ἐξαπίνης ἀπογυμνώσασα καὶ ἡ δόξα ἐκείνη ὡσπερ ἐνύπνιον ἀπηνέχθη. Ὡστε ἐπιτετεῦχθαι τῷ προφήτῃ ἢ πρὸς τὸ ἀδρανέστατον ἄνθος ὁμοίωσις τῆς ἀνθρωπίνης δόξης.

Θεολόγου.

*Δόξης ἀεὶ φρόντιζε τῆς αἰωνίου.
Ἡ γὰρ παρούσα ψεύδεται καθ' ἡμέραν.
Δόξαν δίωκε, μήτε πᾶσαν, μήτ' ἄγαν.
Κρεῖσσον γὰρ εἶναι τοῦ δοκεῖν. Εἰ δ' ἄμειρος εἶ,
Μὴ τὴν κενὴν θήρευε, μηδὲ τὴν νέαν.*

Χρυσοστ. — Εἰ γὰρ ὑπὲρ ἀξιωματός τις βιωτικῆς ὕλην πολλάκις τὴν οὐσίαν ἐπέδωκεν ὑπὲρ τῆς μελλούσης δόξης καὶ ἀναφαιρέτου, τί γένοιτ' ἂν ἡμῶν ἀθλιώτερον, μηδὲ ὀλίγα προῖεμένων;

Ἡ μὲν γὰρ παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξα τῶν δοξαζόντων μιμεῖται τὴν εὐτέλειαν, ὅθεν καὶ μεταπίπτει ῥαδίως. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ, οὐχ οὕτως ἄλλ' ἀκίνητος μένει διηνεκῶς. Καὶ ταῦτ' ἀμφοτέρωθεν δηλῶν ὁ προφήτης, κάκεινης τὸ εὐμετάπτωτον, καὶ ταύτης τὸ μόνιμον, οὕτως ἔλεγεν, *Πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς δόξα χόρτου.* Ἀπασαν τὴν ἀνθρωπίνην εὐημερίαν, οὐδὲ πρὸς χόρτον, ἀλλ' ἑτέραν ὅλην εὐτελεστέραν ὁ προφήτης παρέβαλεν, ἄνθος αὐτὴν ὀνομάσας χόρτου. Οὐδὲν γὰρ μέρος αὐτῶν προέθηκεν, ὅσον πλούτον, ἢ τρυφήν, ἢ δυναστείαν, ἢ τιμὴν, ἢ τι τοιοῦτον ἄλλὰ πάντα τὰ ἐν ἀνθρώποις λαμπρὰ, μὴ προσηγορίᾳ τῆς τῆς δόξης περιβαλὼν, οὕτως ἐπήγαγεν τὴν εἰκόνα τοῦ χόρτου, εἰπὼν, *Πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου ἔξηράνθη χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσεν.*

Κυρίλλου. — Φύσει μὲν γὰρ χόρτου, φησὶν, ἔοικε τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος ἄνθη δὲ χόρτου, ἢ ἐπι-

VARIAE LECTIONES.

NOTÆ.

sonat; vel carcer: qua potestate magistratus sic reos terrent.

γενομένη δόξα καὶ δυναστεία. Καὶ καθάπερ τοῦ χόρου του ξηραινομένου, τὸ ἄνθος ἐκπίπτει· οὕτω τοῦ θανάτου τοῖς ἀνθρώποις ἐπιόντος, ἡ δυναστεία καὶ ἡ ὑπερηφάνεια σβέννυται.

Πλουτάρχ. — Τὰ μὲν φυτὰ ἀπὸ τῆς ρίζης, ἡ δὲ δόξα, ἀπὸ τῆς πρώτης λήψεως αὖξει.

Οὐδεὶς φροντίζων δόξης ἀγαθῆς, γένοιτ' ἂν ἀνὴρ φαῦλος· καλὸν δὲ, ἀντὶ βραχείας ἀπολαύσεως ἀλλάξασθαι δόξαν αἰώνιον.

Ἀριστοτέλ. — Ἀξίωμα μέγιστόν ἐστιν, οὐ τὸ κεχρῆσθαι τιμαῖς, ἀλλὰ τὸ ἄξιον ἑαυτὸν [Ἰσ. αὐτῶν] εἶναι νομίζεσθαι.

Ἰσοκράτ. — Ὡν τὰς δόξας ζηλοῖς, τούτων καὶ τὰ ἀγαθὰ πράξης.

Ἰνδὸς τοξευτής. — Τὸν Ἰνδὸν τὸν μέγιστα δοκοῦντα, καὶ λεγόμενον διὰ δακτυλίου τὸν οἶστον ἀφιέναι, ἐκέλευσεν ἐπιδείξασθαι· καὶ μὴ βουλούμενον, ὀργισθεὶς ἀνελεῖν προσέταξεν. Ἐπεὶ δὲ ἀπαγόμενος ὁ ἀνθρώπος ἔλεγε πρὸς τοὺς ἄγοντας, ὅτι Πόλυς χρόνος ἐστὶν ἀφ' οὗ ἐπὶ χεῖρας τόξον οὐκ ἔλαβον, καὶ τὸ ἀποτυχεῖν ἐφοβήθη. Ἀκούσας ταῦτα Ἀλέξανδρος, ἐθαύμασε καὶ ἀπέλυσε μετὰ δώρων αὐτὸν, ὅτι μᾶλλον ἀποθανεῖν ὑπέμεινε, ἢ τῆς δόξης ἀνάξιος φανῆναι.

Θεοφράστ. — Οὐ γὰρ ἐξ ὀμιλίας δεῖ καὶ χάριτος τὰς τιμὰς, ἀλλ' ἐκ τῶν πράξεων λαμβάνειν.

Ἡράκλ. — Συντομωτάτην ὁδὸν ὁ αὐτὸς ἔλεγε εἰς εὐδοξίαν, τὸ γενέσθαι ἀγαθόν.

Φίλωνος. — Ὁ μαθὼν ἄρχεσθαι, καὶ ἄρχειν εὐθὺς μαθάνει. Οὐδὲ γὰρ εἰ πάσης γῆς καὶ θαλάσσης τὸ κράτος ἀνάψαιτό τις, ἄρχων ἂν εἴη πρὸς ἀλήθειαν, εἰ μὴ μάθη καὶ προπαιδευθεῖ τὸ ἄρχεσθαι.

Ἰωσήπου Ἀρχαιολ. — Πάντες οἱ ἄρχεσθαι καλῶς μεμαθηκότες, καὶ ἄρχειν εἰσονται παρελθόντες εἰς ἐξουσίαν.

ΛΟΓΟΣ ΜΖ' *

Περὶ γλωσσαλγίας.

Ματθ. ιβ'. — Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι πᾶν ῥῆμα, ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι λόγον περὶ αὐτοῦ. Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιοθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου κατακριθήσῃ.

Ἰάκ. ια'. — Ἔστω πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, καὶ βραδὺς εἰς τὸ λαλήσαι.

Σειρὰχ η'. — Γλωσσώδει ἄνθρωπῳ μὴ διαμάχου· μηδὲ ἐπιστοίθαζε ἐπὶ τὸ πῦρ αὐτοῦ ξύλα.

Παροιμ. ιγ'. — Ὅς φυλάττει τὸ ἑαυτοῦ στόμα, τηρεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.

Παροιμ. ς'. — Παγίς ἀνδρὶ ἰσχυρὰ, τὰ ἴδια χεῖλη· ἀλλίσκεται δὲ ῥήμασιν ἰδίου στόματος.

Παροιμ. ι'. — Ὁ ἄστεγος χεῖλεσιν (v), σχολιάζων ὑποσκαλισθήσεται.

* In Gesn. Stob. 134.

quæ illi gloria ac potentia accedunt. Ac sicut, feno exarescente, flos decidit; sic morte incessente exstinguitur quidquid humanæ potentiae ac claritatis existit.

Plutarch. — Stirpibus quidem a radice, gloriae vero a primo munere est ut augeatur.

Nemo, ejus gloriae quæ bona est (boni scilicet nominis) studiosus, facile vir malus exstiterit; bonum autem est, pro brevi voluptate, sempiternam gloriam commutare.

Aristotel. — Maxima dignitas est, non honorum compotem esse, sed illis dignum videri.

Isocrat. Quorum gloriae titulos æmularis, illorum etiam coles virtutes.

B Indus sagittarius. — Indum hominem sagittandi peritia clarissimum, quique per annulum sagittam transmittere diceretur, Alexander specimen artis dare jussit: quod imperium cum detrectaret, accensa in eum ira, occidi eum princeps imperavit. Is porro cum duceretur, lictoribus cœpit dicere, diu jam esse ex quo arcum in manus non sumpsisset, ac ne aberraret, timuisse. Quibus auditis, Alexander hominem miratus, quod mori maluisset, quam ut indignus gloria videretur, solutum cum muneribus dimisit.

Theophrast. — Non ex sermonis commercio atque gratia sumendi honores, sed ex iis quæ præclare exque virtute geras.

C Heraclitus. — Viam ad gloriam maxime compendiarum esse dicebat, si quis bonus esse studeret.

Philonis. — Qui didicit obedire, mox etiam imperare novit. Qui enim obediendi artem non didicerit, nec ea ante institutus fuerit, nec si terræ omnis ac maris impetum teneat, vere princeps exstiterit.

Josephi ex Antiquis. — Omnes qui recte obedire didicerint, etiam magistratu potiti cum imperio præesse ac imperare noverint.

SERMO XLVII.

De loquacitate et linguæ incontinentia.

Matth. xii, 36. — Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo. Ex verbis enim tuis judicaberis, et ex verbis tuis condemnaberis.

Jac. i, 19. — Sit omnis homo velox ad audiendum, et tardus ad loquendum.

Eccli. viii, 4. — Noli rixare cum homine linguoso, et ne struas in ejus ignem ligna.

Prov. xiii, 3. Qui custodit os suum, servat animam suam.

Prov. vi, 2. — Laqueus fortis viro propria labia; capietur autem verbis proprii oris.

Prov. x, 8. — Qui labiorum incontinens est, oblique agens supplantabitur.

NOTÆ.

(v) Ὁ ἄστεγος χεῖλεσι. Vulg. stultus labiis. Hebr. propinquius, a quo nec ol LXX abscedunt, PATROL. GR. XCI.

Prov. xxi, 14. — Fovea profunda os impii; qui a Deo exosus est, cadet in illam.

Prov. xxvi, 20. — In multis lignis viget ignis; os autem impotens facit ruinam.

Eccli. xxi, 35. — Quis dabit in ore meo custodiam, et super labia mea signaculum, ne forte clamam ab ea, et lingua mea perdat me?

Eccli. xx, 18. — Bona diffusa in ore clauso.

Basilii. — Noli linguæ omnia credere, ne quid tibi intempestive contingat: velut oculus hoc satagens ut in totum intendat solem ac capiat, ipsum quoque, quo præditus est, lumen amittit.

Theologi. — Ut ruinam homines faciant, facit lingua, quam ratio non regit.

Chrysost. — Temere prolatus sermo, integras everit domos: animasque subvertit ac interitu mersit. Ac quidem 647 pecuniarum opumque jacturam resarcire licet; sermonem autem semel emissum revocare non licet.

Cyritli. — Hirundines ne tecto accipito; homines scilicet loquaces et linguæ incontinentis, ne tibi contubernales asciveris.

Evagrii. — Loquere quæ decet, et cum decet, ac de quibus decet, nec audies unquam quæ non decet.

Nili. — Si quidem ventris continens es, esto et linguæ; ut ne alterius servus, ab altero autem stulte existas liber.

Isocratis. — Quidquid sermone dicturus es, prius animo considera; multis enim lingua mentem præcurrit.

Isocrates orator, cum Careon homo loquax ei vellet operam dare, duplex donativum petiit. Illoque rogante causam: Unum, inquit, peto ut loqui discas, alterum ut tacere noveris.

Clitarchi. — Quod nolis audire, neque dixeris, quod nolis dicere, neque audito: aurium linguæque ingens est periculum.

Socratis. — Pede, quam linguæ, labi præstare.

Demonact. — Magis auribus, quam lingua, utitor.

Demosth. — In convivio cuidam multa loquenti: Si tam multa, inquit, saperes, non tam multa verba funderes.

Rogatus: Quid causæ sit, cur unam habeamus linguam, aures vero duas, Quia, inquit, duplo plus audiendum, quam loquendum.

Παροιμ. κβ'. — Βόθρος βαθύς στόμα παράνομου· ὁ δὲ μισηθεὶς ὑπὸ Θεοῦ, ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν.

Παροιμ. κς'. — Ἐν πολλοῖς ξύλοις θάλλει πῦρ· στόμα δὲ ἄστεγον ποιεῖ ἀκαταστασίαν.

Σιράχ κβ'. — Τίς δώσει ἐπὶ τοῦ στόματός μου φυλακὴν, καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων μου σφραγίδα; ἵνα μὴ ἐμπέσω ἀπ' αὐτῆς, καὶ ἡ γλῶσσά μου ἀπολέσῃ με.

Σιράχ λ'. — Ἀγαθὰ κεχυμένα ἐπὶ στόματι κλεισμένῳ.

Βασιλ. — Μὴ πάντα θάρρει τῇ γλώσσει, ἵνα μὴ πάθῃς ἀκαίρως, καθάπερ ὀφθαλμὸς ὄλον τὸν ἥλιον θέλων ἀποβλέψαι, ἀπόλλει καὶ ὁ ἔχει φῶς.

Θεολόγου. — Ὅλισθος ἀνθρώποις, γλῶσσα λόγου· μὴ κυβερνωμένη.

Χρυσόστ. — Λόγος ἀπλῶς προενεχθεὶς, δλοκλήρους ἀνέτρεψεν⁶ οἰκίας· καὶ ψυχὰς ἀνέστρεψε καὶ κατέδουσε· καὶ τῶν μὲν χρημάτων τὴν ζημίαν διορθοῦσθαι πάλιν εἶη· λόγον δὲ ἐκπηδήσαντα ἅπασι, ἀνακτῆσαι πάλιν οὐκ εἶη.

Κυρίλλου. — Μὴ χελιδόνας οἰκίαις δέχεσθαι· τουτέστι λάλους ἀνθρώπους καὶ περὶ γλῶσσαν ἀκρατεῖς ὁμοροφίους μὴ ποιεῖσθαι.

Εὐαγρίου. — Λάλει ἃ δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ περὶ ὧν δεῖ, καὶ οὐκ ἀκούσεις ἃ μὴ δεῖ.

Νελλίου. — Εἰ κρατεῖς γαστρὸς, κράτει καὶ γλώσσης· ἵνα μὴ τῆς μὲν ὑπάρχῃς δούλος, τῆς δὲ τυγχάνῃς ἀνοήτως ἐλεύθερος.

Ἰσοκράτ. — Πᾶν ὅ τι ἂν μέλλεις ἐρεῖν, πρότερον ἐπισκόπει τῇ γνώμῃ· πολλοῖς γὰρ ἡ γλῶσσα προτρέχει τῆς διανοίας.

Ἰσοκράτης ὁ ῥήτωρ, Καρεῶνος ἔντος λάλου, καὶ σχολάζειν παρ' αὐτῷ βουλομένου, διττοὺς ἤτησε μισθοὺς. Τοῦ δὲ τὴν αἰτίαν πυθομένου, Ἐνα μὲν, ἔφη, ἵνα λαλεῖν μάθῃς· τὸν δὲ ἕτερον, ἵνα σιγῶν.

Κλειτάρχ. — Ὅ μὴ θέλῃς ἀκούειν, μηδὲ εἰπῆς· ὁ μὴ θέλῃς λέγειν, μηδὲ ἀκουε· ὧτων καὶ γλώττης μέγας ὁ κίνδυνος.

Σωκράτης⁷. — Κρεῖττον εἶναι τῷ ποδὶ ὀλισθαίνειν, ἢ τῇ γλώσσει.

Δημόνακτ. — Τοῖς ὡσὶ πλέον, ἢ τῇ γλώττει χρῶ.

Δημοσθ. — Ἐν συμποσίῳ πρὸς τὸν πολλὰ λαλοῦντα, Εἰ τοσαῦτα, ἔφη, ἐφρῶνεις, οὐκ ἂν τοσαῦτα ἐλάλεις.

Ἐρωτηθεὶς δὲ, Διαπὶ μίαν γλῶσσαν ἔχομεν, ὅσοι δὲ δύο; εἶπεν, Ὅτι διπλάσιον δεῖ ἀκούειν τοῦ λέγειν.

VARIÆ LECTIONES.

⁶ B. ἀνέτρεψεν. ⁷ Gesn. ἐστ

NOTÆ.

cum ἄστεγος reddunt. Est enim *linguæ impotens*, qui linguam tenere non potest, sed quidvis temere effudit; ab altera vocis στόμα significatione, qua usus Paulus I Cor. xiii, Charitas πάντα στέγει, omnia suffert, aut sustinet. Gesn. et Sixt. interpretes κατὰ πρόχειρον, qui labiis est detectis, qui non est tectus labiis: quæ parum apta et frigida sunt.

Τὸ, ὅποσκελισθήσεται *supplantabitur* optime ex Hebr. *עָרַב* expressum, Aben. Esr. *corrueit*. Geminus locus paulo post, στόμα δὲ ἄστεγον ποιεῖ ἀκαταστασίαν, vel, ut alii, ὀλισθημα· ubi perinde notati interpretes, *Os autem detectum*: ego potius, os impotens, loquax, susurrator, blatero, ex Hebræo *עָרַב*.

Πλάτων. — Πλάτων, Ἀντισθένης ἐν τῇ διατριβῇ ποτε μακρολογήσαντος, Ἄγνοοις, εἶπεν, ὅτι τοῦ λόγου μέτρον ἐστίν, οὐχ ὁ λέγων, ἀλλ' ὁ ἀκούων;

Νικοστράτ. — Εἰ ἐπὶ τῷ⁸ συνεχῶς καὶ πολλὰ καὶ ταχέως λαλεῖν ἦν τοῦ φρονεῖν παράσημον, αἱ χελιδόνες ἐλέγοντ' ἂν ἡμῶν φρονιμότεραι.

Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου καὶ Ἰσοκράτ. — Γλῶσσαν μίαν τοῖς ἀνθρώποις ἡ φύσις δέδωκεν, δύο δὲ ὦτα, ἵνα διπλάσιον ἢ λέγομεν, παρ' ἑτέρων ἀκούωμεν.

Πυθαγόρ. — Σίφους πληγὴ κουφοτέρα γλώσσης· τὸ μὲν γὰρ, σῶμα, ἡ δὲ, ψυχὴν τιτρώσκει.

Αἰσωπος. — Οὗτος ἐρωτηθεὶς, Τί ἐστὶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθόν τε καὶ φαῦλον; ἔφη, Γλῶσσα.

*Δημοκρίτ.*⁹ — Πλεονεξίη τὰ πάντα λέγειν, καὶ μηδὲν ἐθέλειν ἀκούειν.

Ἀπολλωνίου. — Πολυλογία πολλὰ σφάλματα ἔχει· τὸ δὲ σιγᾶν, ἀσφαλές.

Ὁ αὐτὸς τοὺς ῥήτορας ἔφη ὁμοίους εἶναι τοῖς βατράχοις· τοὺς μὲν γὰρ ἐν ὕδασι κελαδεῖν, τοὺς δὲ πρὸς κλεψύδραν.

Λύκωνος. — Καθάπερ αἱ χελιδόνες τῇ συνεχεῖ τῆς λαλιᾶς, τὴν ἡδονὴν τῆς ὁμιλίας ἀποβάλλουσιν· οὕτως οἱ ἀδολέσχοι ὀχλήσεις συνεχεῖς ποιούμενοι, ἀτρεῖς ἀποφαίνονται τοῖς ἀκρωμένοις.

Νομικῶ φλυάριον ἔφη τις, Οὐ δεῖ ἐν πολλοῖς λέγειν ὀλίγα, ἀλλ' ἐν ὀλίγοις πολλὰ.

ΛΟΓΟΣ ΜΗ¹⁰.

Περὶ προνοίας.

Ματθ. ι'. — Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἀνευ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν. Ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημένα: εἰσίν.

Ῥωμ. ια'. — Ὁ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ.

Σολομ. ιβ'. — Σὺ δεσπόζων ἰσχύος ἐν ἐπισεικίῃ κρίσεις, καὶ μετὰ πολλῆς φειδοῦς διοικεῖς ἡμᾶς.

Σαρ. ις'. — Μὴ εἶπης. Ἀποκρυβήσομαι, καὶ ἐξ ὕψους τίς μου μνησθήσεται; Ἰδοὺ ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ· ἄβυσσος καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ σαλευθήσεται. Τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ τίς ἐνθυμηθήσεται; καταίγῃς ἦν οὐκ ὄψεται ἄνθρωπος· καὶ τὰ πλείονα τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐν ἀποκρύφοις.

Βασιλ. — Πᾶν ὅπερ εἰς ἡμᾶς ἐκ θείας δυνάμεως ἀγαθὸν φθάση, τῆς πάντα ἐνεργούσης χάριτος ἐνεργειαν εἶναι φάμεν.

Οὐδὲν ἀπρονόητον οὐδὲ ἡμελημένον παρὰ τῷ Θεῷ. Πάντα σκοπεύει ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς· πᾶσαι πάρεστι, πορίζων ἐκάστῳ τὴν σωτηρίαν.

Θεολ. — Πολλάκις παραδόξους σωτηρίας οἶδε τὸ θεῖον καινοτομεῖν, νεῦον πρὸς τὸ φιλόανθρωπον τῇ ἑαυτοῦ προνοίᾳ.

Χρυσοστ. — Οὐδεὶς οὕτως ἑαυτοῦ φείδεται, ὡς

Plato. — Plato, cum Antisthenes aliquando in disputationibus longa ageret oratione: Ignoras, inquit, orationis modum esse, non in dicente, sed in auditore situm?

Nicostrati. — Si continenter et multa et celeriter loqui signum esset sapientiae, hirundines majore nobis sapientia praestare dici possent.

Ex Epictet. et Isocrat. — Linguam unam hominibus natura dedit, et aures duas, ut duplum eorum, quae dicimus, ab aliis audiamus.

Pythagor. — Gladii ictus lenior quam linguae: ille enim corpus, haec animum vulnerat.

Aesop. — Hic interrogatus: Quid in hominibus esset bonum et malum, linguam esse respondit.

Democrit. — Avidae rapacitatis genus quoddam est, dicere omnia, nec velle quidquam audire.

Apollonii. — Multiloquium multa errata habet, at tacere tutum.

Idem oratores ranis esse similes dicebat; has enim in aquis coaxare, illos **648** ad clepsydram vociferari.

Lyconis. — Quemadmodum hirundines continuo garritu, commercii linguae voluptatem perdunt; sic loquaces, dum jugiter obtundunt, auditoribus molestiam faciunt.

Juriconsulto loquaci dixit quidam: Non multis pauca, sed multa paucis esse eloquendum.

SERMO XLVIII.

De Providentia.

Matth. x, 29. — Nonne duo passeret minuto asserveneunt? et unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro. Sed et capilli capitis vestri omnes numerati sunt.

Rom. xi, 33. — O altitudo divitiarum et sapientiae et scientiae Dei! quam inscrutabilia sunt judicia ejus et impervestigabiles viae ejus!

Sap. xii, 18. — Tu, Dominator virtutis, in aequitate judicas, et cum magna indulgentia gubernas nos.

Eccli. xvi, 16. — Ne dicas: Abscondar, et ex alto quis mei memorabitur? Ecce caelum et caelum caeli; abyssus et terra, et quae in eis sunt, in visitatione ejus commovebuntur. Vias illius quis intelliget? Procella, quam non videbit homo; et pleraque ejus operum abscondita sunt.

Basilii. — Quidquid boni ex divina potentia ad nos venit, id gratiae omnia operantis effectum esse dicimus.

Nihil apud Deum non provisum; nihil ejus curis substractum. Omnia videt insoporabilis oculus; omnibus adest, praebens singulis quod incolumitatem praestet.

Theologi. — Novas haud raro et inauditas salutis vias Deus proferre novit, providentia sua ad humanitatem ac clementiam inclinans.

Chrysost. — Nemo sic ipse erga seipsum indat-

VARIAE LECTIOES.

⁸ B. ἐπὶ τὸ ⁹ Gesn. in Mel. Θεσφυλάκτ. ¹⁰ In Gesn. Stob. 284.

gentia agit, ac erga nos omnes Deus. Magis enim cupit nihil nobis mali accidere, quam nos curiamus.

Nescis tu, o homo, quæ ex tuis sint rationibus. Pierumque noxia petis, et quæ periculum habeant. At ille, qui magis tuam curet salutem, non attendit tuam petitionem; sed ante illam, quod in rem tuam sit, undique providet. Cum enim parentes carnales non omnia tribuant petentibus liberis; non quod eos contemnant, sed quod illis **649** melius consulant; multo magis Deus, qui et magis amat, æ præ omnibus novit, quod nobis utile sit.

Didymi. — Cum rerum Conditor omnium animorum occulta noverit, universis providet, nedum ex præsentis eorum affectu exque iis quæ operantur, **B** ad meliora provehens, verum etiam ex illis quæ prænoscit.

Beati Ephræm. — Mundum Deus tolerantia visitat ac curat, futurum subindicans, ac præsens manuum terminalis concludens; improbitatem præceptis refrenans, ultriceque conscientia sceleratas ac nefarias mentes castigans.

Epicuri. — Gratia beatæ illi naturæ, quod quæ necessaria erant, parabilia fecit; quæ autem non necessaria, paratu difficilia.

Socrates.

Si quid cura potest, cures; at si Deus ipse Te curat, cur tu sollicitus tibi sis?

Platonis. — Cum Deus faustum felicemque civitatis statum voluerit, viros bonos ac cives facit; cum vero futurum ut afflictis rebus laboret maleque habeat, bonos ex ea viros subducit. Ita fit ut virtus neque sub doctrinam cadat, nec sit naturalis, sed divino fato ac providentia, illis qui ea fulcian- **C** tur, advenit.

Deus omnia, ac cum Deo, fortuna et tempus, quæ humana sunt, gubernant omnia.

SERMO XLIX.

De humilitate sensusque modestia.

Luc. xiv, 11. — Omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur.

Rom. xii, 16. — Non alta sapientes, sed vos humilibus accommodantes.

Prov. xix, 23. — Modeste sapientes evehet gloria Dominus.

Eccli. iii, 20. — Quanto major es, tanto te humilia, et invenies gratiam in oculis Domini. Magna namque est potentia Domini, et ab humilibus glorificabitur.

Basilii. — Fieri non potest eum qui se infimum

¹¹ In Gesn. Stobæo 42.

(x) Πάντων τῶν λογικῶν. Nihil apte Gesn. Forte λογισμῶν, intulitque textui, *Omnium cogitationum abscondita*. Aptius, quod constanter codices habent, τῶν λογικῶν, *animorum et intelligentium*, qua voce passim Orig., Maximus aliique theologi

A πάντων ἡμῶν ὁ Θεός· πολλῶ γὰρ ἡμῶν αὐτὸς βούλεται μᾶλλον, μηδὲν ἡμᾶς πάσχειν κακόν.

Οὐκ οἶδας σὺ τὰ συμφέροντα, ἄνθρωπε. Πολλάκις αἰτεῖς ἐπιβλαῆν καὶ σφαλερά· ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ μᾶλλον κηδόμενός σου τῆς σωτηρίας, οὐ τῆ αἰτήσει σου προσέχει· ἀλλὰ πρὸ τῆς αἰτήσεως τὸ συμφέρον σοι πανταχοῦ προνοεῖται. Εἰ γὰρ οἱ πατέρες, οἱ σαρκικὸὶ οὐ πάντα αἰτοῦσι τοῖς παισὶ διδῶσιν, οὐκ ἐπειδὴ καταφρονοῦσι τῶν αἰτούντων, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτῶν μᾶλλον κηδόνται· πολλῶ μᾶλλον ὁ Θεός, ὁ καὶ μᾶλλον φιλῶν καὶ πλεον ἀπάντων εἰδώς, τὸ συμφέρον ἡμῖν ποιεῖ.

Διδύμι. — Πάντων τῶν λογικῶν (x) ἐπιστάμενος τὸ κρυπτὸν ὁ Δημιουργός, προνοεῖται τῶν ὄλων, οὐ μόνον ἐξ ὧν διάκεινται καὶ πράττουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν προγινώσκει ἄγων τὴν βελτίωσιν.

Τοῦ μακαρίου Ἐφραίμ. — Τὸν κόσμον ὁ Θεός ἀνεξικακίᾳ ἐπισκοπεῖ, τὸ μέλλον αἰνιττόμενος, καὶ τὸ παρὸν κακὸν ὄροις στοιχίζων· ἐκ μὲν τῆς ἀποφάσεως χαλινῶν τὴν πονηρίαν· διὰ δὲ τῆς συνειδήσεως τὰς ἐναγεῖς καὶ πονηρὰς διανοίας τιμωρούμενος.

Ἐπικούρου. — Χάρις τῇ μακαρίᾳ φύσει, ὅτι τὰ ἀναγκαῖα ἐποίησεν εὐπόριστα· τὰ δὲ δυσπόριστα, οὐκ ἀναγκαῖα.

Σωκράτης.

Εἰ τὸ μέλει δύναται τι, μέριμνα καὶ μελέτω σοι. Εἰ δὲ μέλει περὶ σοῦ δαίμονι, σοὶ τί μέλει;

Πλάτων. — Ὅταν βούληται Θεός εὖ πράξαι πόλιν, ἄνδρας ἀγαθοὺς ἐποίησεν· ὅταν δὲ μέλλῃ κακῶς πράξαι πόλιν, ἐξεῖλε τοὺς ἀνδρας τοὺς ἀγαθοὺς ἐκ ταύτης τῆς πόλεως. Οὕτως ἔοικεν οὔτε διδάκτον εἶναι, οὔτε φύσει, ἀρετῆ· ἀλλὰ θείᾳ μοίρᾳ παραγίνεται κτωμένοις.

Ὁ Θεός πάντα, καὶ μετὰ Θεοῦ τύχη καὶ καιρὸς, τὰ ἀνθρώπινα διακυβερνῶσι σύμπαντα.

ΛΟΓΟΣ ΜΘ' ¹¹.

Περὶ ταπεινοφροσύνης.

Λουκ. ιδ'. — Πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται· καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται.

Ῥωμ. ιβ'. — Μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι. **D**

Παροιμ. κθ'. — Τοὺς ταπεινοφρονοῦντας ἐγερῖ δόξῃ Κύριος.

Σιρὰχ γ'. — Ὅσον μέγας εἶ, τοσοῦτον ταπεινώσον σαυτὸν, καὶ ἔναυτι Κυρίου εὐρήσεις χάριν· ὅτι μεγάλη ἡ δύναμις Κυρίου, καὶ ὑπὸ τῶν ταπεινῶν δοξασθήσεται.

Βασιλείου. — Ἀμήχανον τὸν μὴ καταδεξάμενον

NOTÆ.

eo sensu utuntur, de angelis pariter et hominibus. Horum ergo secreta cordium, cum sciat Deus, ipse eorum conditor, cunctaque præsciat, sic illis providet, non pro præsentis duntaxat justitia, etc-

τὸ πρὸς πάντας ὑποδεὲς καὶ ἔσχατον, δυνηθῆναι ἄποτε, ἢ λοιδορούμενον, θυμοῦ κρατῆσαι· ἢ ολιθόμενον, διὰ μακροθυμίας περιγενέσθαι τῶν πειρασμῶν.

Γυμνάσιον ταπεινοφροσύνης ἐστὶν ἢ ἐν τοῖς εὐτελεστέροις πράγμασι διατριβή, τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας θεραπεύουσα.

Θεολόγου. — Κρεῖττον ὄντα σοφὸν ὑφίσταται δι' ἐπιείκειαν, ἢ ἀμαθῶς ἔχοντα διὰ θράσος ὑπερεκτείνεσθαι.

Μὴ ἐν ἐσθῆτι τὸ ταπεινὸν ἔχωμεν μόνον, ἀλλὰ ἐν ψυχῆς καταστάματι· μηδὲ θρύψις αὐχένος, ἢ φωνῆς ὕψις, ἢ προσώπου νεῦσις, ἢ βάθος ὑπῆνης, ἢ βαδίσματος ἦθος τὸ ταπεινὸν ὑποκρίνοιο, τὰ πρὸς ὀλίγον τυπούμενα καὶ τάχιστα ἐλεγχόμενα. Πᾶν γὰρ ὁ προσποιητὸν, οὐδὲ μόνιμον· ἀλλ' ὧμεν ὑψηλοὶ μὲν τῷ βίῳ, ταπεινοὶ δὲ τῷ φρονήματι· καὶ τὴν μὲν ἀρετὴν ἀπρόσιτοι (y), τὴν συνουσίαν δὲ καὶ λίαν εὐπρόσοδοι. Πολιτικοῦ μὲν γὰρ ἔργον εἶναι πάντα ποιεῖν καὶ λέγειν, ἐξ ὧν εὐδοκίμησι παρὰ τῶν ἐξωθεν· τοῦ πνευματικοῦ δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς, πρὸς ἐν μόνον βλέπειν, τὴν σωτηρίαν· ἢ τε ἀπλότης καὶ τὸ τοῦ ἡθους ἀδολὸν τε καὶ ἀμνησίκακον.

politicum profiteatur, hoc agit, id studet, ut quidquid præstet et loquatur, inde exterius gloria in- clarescat; vir autem spiritualis ac Christianus, unum duntaxat hoc spectat, quod est nancisci salutem; ut nimirum simplicitate morumque innocentia fulgeat, et ab omni immunis rancore ac simula- tate exsistat.

Χρυσοστ. — Οὐδὲν οὕτω τῷ Θεῷ φίλον, ὡς μετὰ τῶν ἐσχάτων ἑαυτὸν ἀριθμῆσαι.

Μηδεὶς ἀπονον οἰέσθω καὶ μετὰ ῥαστώνης ἐκποριζόμενον τὸ τῆς ταπεινοφροσύνης κατόρθωμα. Ἐμπέφυκε γὰρ τὸ κατὰ τὴν ἑπαρσίν πάθος παντὶ σχεδὸν τῷ κοινωνοῦντι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· διὸ πάντων τῶν κατ' ἀρετὴν ἐπιτηδευμένων τοῦτό ἐστὶν ἐπιπυνώτερον.

Κλήμεντ. — Τοσοῦτόν τις μᾶλλον ὀφείλει ταπεινοφρονεῖν, ὅσον δοκεῖ μᾶλλον εἶναι· καλὸν γὰρ (z) ἀεὶ τῷ κρεῖττονι τὸ χεῖρον ἀκολουθεῖν διὰ βελτιώσεως ἐλπίδα.

Νεῖλου. — Μακάριος ὁ τὸν βίον ὑψηλὸν ἔχων, ταπεινὸν δὲ τὸ φρόνημα.

Ἐκ τῶν Πατέρων. — Συναναστρέφου τοῖς ἔχουσι ταπεινώσειν, καὶ μαθήσει τοὺς τρόπους αὐτῶν. Εἰ γὰρ ἡ θεωρία τῶν εἰρημένων ὀφείλιμος, πόσω μᾶλλον ἢ διδασκαλία τῷ στόματι αὐτῶν;

Ἰσοκράτ. — Νόμῳ καὶ ἄρχοντι, καὶ τῷ σοφωτέρῳ εἶχειν κόσμιον.

A omnium ac postremum haberi non libens habeat, aut injuria pulsatum iram comprimere; aut malis affectum, animi lenitate tentationum victorem evadere.

650 Humilitatis modestique animi sensus palæstra quædam est, in vilioribus rebus exerceri, inanis gloriæ vitium curans.

Theologi. — Præstat, cum sapiens sis, per modestiam cedere; quam imperitum per audaciam primas tibi arrogare.

Non solo vestium cultu quod sit humile præferamus, sed animi quoque tranquillitate et constantia; neque fracta ac mollis cervix, aut vox submissa, aut vultus humi pronus, aut barba promissa, aut incessus composita ratio, humilitatem simulaverint; res scilicet ejusmodi, quæ ad modicum informando, quam celerrime vanæ deprehendantur falsaque ludentes specie. Quidquid enim simulatum est, id vero constans firmumque durare non potest: sed simus vita quidem sublimes, mentis vero spiritu humiles; ac virtute quidem inaccessi, et ut assequi facile nemo possit, ad vitæ autem socialia munia valde etiam faciles et affabiles. Qui namque

fulgeat, et ab omni immunis rancore ac simula- tate exsistat.

Chrysost. — Nihil sic Deo gratum, ac seipsum cum postremis numerare.

Nemo existimet labore vacare, levique opera modestiæ animi (id est humilitatis) virtutem præstari posse. Nemo enim fere est, quisquis humanæ consors naturæ est, cui a natura non insit, ac velut concreta, elationis labes. Idcirco inter omnia virtutis officia atque munia, istud cum primis difficile ac arduum est.

Clementis. — Tanto se quisque debet submissius gerere, quanto videtur major esse; bonum enim est, ut semper virtuti vitii aliquid comes sit, ob frugis melioris spem confovendam.

Nili. — Beatus cujus est vita excelsa, animi artem sensus humilis.

Patrum. — Cum illis veræare, atque illis utere, qui humilitate præditi sunt. Si enim eorum quæ dicta sunt consideratio utilis est, quanto magis doctrina, quæ ex illorum ore proficiscitur?

Isocratis. — Legi ac principi, eique qui sapientia præstet, cedendum honesti ipsa ratio pascit.

NOTÆ.

(y) *Τὴν ἀρετὴν ἀπρόσιτοι.* Glossat Gesn. *graves et difficiles*: nihil apte; neque enim hic character virtutis, ut sic morosum, ac morositate inaccessum efficiat; sed ut ipsa sua præstantia et eminentia, ad quem nemo facile eniti queat, et ut eam assequatur, si quæ est, quam dixit, vitæ sublimitas. Sic Deus lucem inaccessibilem habitare dicitur, etc.

(z) *Καλὸν γὰρ.* Lacinia hæc ex Melissa sumpta est, cum in Maximo exstet solum superior sententia. Difficile est, quomodo hæc ratio, ut modeste semper sit sentiendum, quantumvis magni nobis videatur, quod τὸ χεῖρον ἀκολουθεῖ ἀεὶ τῷ κρεῖττονι.

ubi Gesn. *Decet ut inferior semper superiorem sequatur.* Nihil apte. Ego potius, ut vitii aliquid ac defectus virtuti comes sit; ut modum nostrum semper agnoscamus, nec jam perfectos nos existimemus aut comprehendisse, sed magis sequi et eniti, uti nobis Apostolus in se ipse formam expressit. Sicque in nobis jugis spes βελτιώσεως perseveret, assequendæ scilicet perfectionis; quam, qui se adeptum arbitratur, quandiu mortali hac vita vivit, non eam adeptus est, sed in virtutis stadio defecit. Hæc tam alta et spiritalia Tigarinus Calvinista medicus capere non potuit.

Secratis. — In navigatione obtemperandum gubernatori; in vita, ei qui plurimum ratione valuerit.

651 SERMO L.

De medicis.

Matth. ix, 12. — Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.

Hebr. xii, 13. — Gressus rectos facite pedibus vestris, ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

Eccli. xxviii, 3. — Scientia medici exaltabit caput ejus, et in conspectu magnatum suspicietur.

Prov. xiv, 30. — Mansuetus vir, cordis medicus.

Basilii. — Neque omnino fugienda ars medica, nec vero par est, ut nostras omnes in eam jactemus spes. Sed, sicut utimur quidem agricultura, cum tamen a Deo fructus petamus; et gubernatori clavum credimus, sed a Deo a pelago liberari exposcimus; sic et medicum adhibentes, ab ea spe, quæ est in Deum, non abscedimus.

Indoctus medicus ad ægrotos admissus, nedum sanitatem illis non restituet, verum etiam quod exiguum illis virium superest auferet.

Theologi. — Nostram medicinam, ea quæ circa corpus versatur, longe difficiliorem puto, atque illiccirca honorabiliorem, quod illa, pauca quædam in profundo latentia considerans, plurimum circa ea, quæ sub oculos cadunt, versetur; nos autem occulto cordis homine sanando omne studium ac curam ponamus.

Indigus, atque mali insatiabilis, ulcera celans, Infelix semper patria membra geret.

Chrysost. — Existimo non frustra, nec nisi justa ratione statuisset veteres medicos, ut diversorum ad artem medicam ac chirurgicam instrumentorum exhibitio coram ac publice fieret, quo nimirum eos qui sani essent cautiores redderent, præmonstrantes quantum illis opus, si in composita, nec justa satis victus ratione, egerint.

Greg. Nyss. — Quanto præstantior est anima, quam corpus, tanto charior plurisque faciendus qui medetur animabus, quam qui corporibus curam conferunt.

Didymi. — Perfectum medicum dicimus, non qui omnes sanat, sed qui nihil omittit eorum, quæ ad ægri utilitatem curamque pertineant.

Trophilus. — Rogatus Trophilus medicus, quisnam sit perfectus medicus: Is, inquit, **652** qui ea quæ possint fieri, quæve non possint, dignoverit.

Neocles. — Neocles, malo quodam medico potentiam jactante: Næ, inquit, potentiam jactaveris, qui tam multos impune sustuleris.

Item felices medicos dicebat, quod eorum qui-

Σωκράτης. — Ἐν μὲν τῷ πλεῖν, πείθεσθαι δεῖ τῷ κυβερνήτῃ· ἐν δὲ τῷ ζῆν, τῷ λογίζεσθαι δυναμίνω βέλτιον.

ΛΟΓΟΣ Ν' 12.

Περὶ ἰατρῶν.

Matth. θ. — Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.

Ἐβραϊ. ιβ'. — Τροχίας ὀρθὰς ποιήσατε τρεῖς ποσὶν ὑμῶν, ἵνα μὴ τὸ χῶλον ἐκτραπῆ, ἰαθῆ δὲ μᾶλλον.

Σιρ. λη'. — Ἐπιστήμη ἰατροῦ ἀνοψώσει κεφαλὴν αὐτοῦ· καὶ ἐναντι μεγιστάνων θαυμαστωθήσεται.

Παροιμ. ιδ'. — Πραῦθυμος ἀνὴρ, καρδίας ἰατρός.

Βασιλείου. — Οὔτε φευκτέον πάντη τὴν τέχνην, οὔτε ἐπ' αὐτῇ πάσας τὰς ἐλπίδας ἔχειν ἀκόλουθον· ἀλλ' ὡς κεχρήμεθα μὲν τῇ γεωργικῇ· αἰτούμεθα δὲ παρὰ τῷ Θεῷ τοὺς καρπούς· καὶ τῷ κυβερνήτῃ μὲν τὸ πηδάλιον ἐπιτρέπομεν, τῷ Θεῷ δὲ προσευχόμεθα ἐκ τοῦ πελάγους ἀποσωθῆναι, οὕτω καὶ τὸν ἰατρὸν εἰσαάγοντες, τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος οὐκ ἀφιστάμεθα.

Ἄνεπιστήμων ἰατρός πρὸς κάμνοντας εἰσιδὼν, ἀντὶ τοῦ εἰς ὑγείαν αὐτοὺς ἐπαναγαγεῖν, καὶ τὸ μικρὸν λείψανον τῆς δυνάμεως ἀφαιρεῖται.

Θεολόγ. — Τὴν καθ' ἡμᾶς ἰατρικὴν τῆς περὶ τὰ σώματα ἐργωδεστέραν τίθεμαι μακρῶ, καὶ διὰ τοῦτο τιμιωτέραν· καὶ ὅτι ἐκείνους ὀλίγα τῶν ἐν τῷ βάθει κατοπτεύουσι, περὶ τὸ φαινόμενον ἢ πλεῖον τῆς πραγματείας· ἡμῖν δὲ περὶ τὸν κρυπτὸν τῆς καρδίας ἀνθρώπου ἢ πᾶσα θεραπεία τε καὶ σπουδὴ.

*Χρηζῶν παθέσσο' ἀλογέστως*¹², ἦν κακὰ κεύθη, οὔποτε σηπεδόνι φεύξεται ἀργαλέην.

Χρυσοστ. — Οἶμαι τοὺς ἀρχαίους τῶν ἰατρῶν οὐχ ἀπλῶς οὔδ' ἀλόγως νομοθετῆσαι δημοσιεύεσθαι τὴν τῶν ποικίλων ἐργαλείων ἐπίδειξιν· ἀλλ' ἵνα τοὺς ὑγιαίνοντας ἀσφαλίζωνται, προδεικνύοντες αὐτοῖς ὁπόσων ἀτακτοῦντες δεήσονται.

Γρηγ. Νύσσης. — Ὅσον κρεῖσσον ψυχὴ τοῦ σώματος, τοσοῦτω τιμιώτερος τῶν τὰ σώματα θεραπευόντων, ὁ τὰς ψυχὰς ἐξιώμενος.

Διδύμου. — Τέλειον ἰατρὸν λέγομεν, οὐ τὸν θεραπεύοντα πάντας, ἀλλὰ τὸν μηδὲν τῶν εἰς ὠφέλειαν ἠκόντων καὶ θεραπείαν παραλείποντα.

Τρόφιλος. — Τρόφιλος ἰατρός ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, Τίς ἂν γένοιτο τέλειος ἰατρός, Ὁ τὰ δυνατὰ, ἔφη, καὶ τὰ μὴ δυνατὰ δυνάμενος διαγινώσκειν.

Νικοκλέους. — Νικοκλῆς κακοῦ τινος ἰατροῦ λέγοντος, ὅτι μεγάλην ἔχει δύναμιν, ἔφη· Πῶς γὰρ οὐ μέλλεις λέγειν, ὅς τοσοῦτους ἀνηρηκῶς ἀνεύθυνος γέγονας;

Ὁ αὐτὸς τοὺς ἰατροὺς εὐτυχεῖς ἔλεγεν, ὅτι τὰς

VARIE LECTIONES.

¹² Est in Gesn. Stob. 245. ¹³ B. πάθοςιν ἀκέστορος.

μὲν ἐπιτυχίας αὐτῶν ὁ ἥλιος ὄρα· τὰς δὲ ἀπο-
τυχίας ἡ γῆ καλύπτει.

Στρατονίκ. — Στρατόνικος ἱατρὸν κολακεύων,
ἔλεγεν, Ἐπαινῶ σου τὴν ἐμπειρίαν, ὅτι οὐκ ἔα
τοὺς ἀρρώστους κατασαπῆναι· τάχιον αὐτοὺς τοῦ
ζῆν ἀπαλάσσω.

Δημόνακτ. — Τοῖς Ἀσκληπιάδαις μείζων ὀφεί-
λεται χάρις ἐπερχομένην ἀναστέλλουσι νόσον, ἢ
παραπεσοῦσαν ἰασαμένοις, τοῦ γὰρ ἀπηλλάχθαι
κακοῦ τὸ μὴ πύσχειν αἰρετώτερον.

ΛΟΓΟΣ ΝΑ' ¹⁶.

Περὶ πίστεως.

Ματθ. ιζ'. — Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχετε πίστιν
ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, Μετά-
θεθί ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταθήσεται· καὶ οὐδὲν
ἀδυνατήσει ὑμῖν.

Ἐφ. β'. — Χάριτί ἐστε σεσωσμένοι διὰ τῆς πί-
στεως, καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν· Θεοῦ τὸ δῶρον, οὐκ
ἐξ ἔργων, ἵνα μὴ τις καυχῆσται.

Ἑβρ. ια'. — Πίστις ἐστὶν ἐλπίζομένων ὑπόστασις,
πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων.

Παροιμ. ιβ'. — Ἐπιδεικνυμένην πίστιν ἀναγγε-
λεῖ (a) δίκαιος.

Σιράχ ια'. — Πίστευε τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔρμενε τῷ
πόνῳ σου (b)· ὅτι κοῦφον ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου
ἐξάπινα πλουτίσαι πένητα.

Σιράχ β'. — Δόσις Κυρίου παραμενεῖ εὐσεβέσι·
πίστευσον αὐτῷ, καὶ ἀντιλήψεται σου (c).

Βασιλ. — Πίστις ἡγεῖσθω τῶν περὶ Θεοῦ λόγων.
Πίστις, καὶ μὴ ἀπόδειξις. Πίστις ἡ ὑπὲρ τῆς λογι-
κῆς μεθοδείας τὴν ψυχὴν εἰς συγκατάθεσιν ἔλκουσα·
πίστις, οὐχ ἡ γεωμετρικαῖς ἀνάγκαις, ἀλλὰ ταῖς
τοῦ Πνεύματος ἐνεργεῖαις ἐγγινομένη.

Πίστις ἐστὶ συγκατάθεσις ἀδιάκριτος τῶν ἀκουσθέν-
των ἐν πληροφορίᾳ τῆς ἀληθείας τῶν κηρυχθέντων,
Θεοῦ χάριτι, ἦντινα ἐπεδείξατο Ἀβραάμ, μαρτυρη-
θεὶς, ὅτι Οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, ἀλλ' ἐνεδυνα-
μώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ Θεῷ, καὶ πλη-
ροφορηθεὶς ὅτι ὁ ἐπήγγελται Θεός, δύνατός ἐστι
καὶ ποιῆσαι.

Θεολ. — Τὸ γὰρ οὐκ ἐφικτὸν, οὐδὲ πιστὸν ποιεῖ
διὰ τὸν φόβον. Ψυχῆς γὰρ βεβήλοις οὐδὲν τῶν κη-
λῶν ἀξιόπιστον.

Χρυσοστ. — Τοῦτο μάλιστα πίστεως, μὴ ζητεῖν
εὐθύναις τῶν πραττομένων, ἀλλὰ παθεῖσθαι τοῖς ἐπι-
ταττομένοις.

VARIAE LECTIOES.

¹⁶ In Gesn. Stob. 285.

(a) Ἐπιδεικνυμένην πίστιν ἀναγγελεῖ. Futurum
Hebr. convenit. Est fides ejusmodi, quæ rebus ni-
scitur, ac se operibus prædat. Hebr. *Labium verita-
tis firmum in perpetuum.*

(b) Τῷ πόνῳ σου. Vulg. in loco tuo: proinde lo-
geti, ἐν τόπῳ. Syriac. In ejus lumine. Arab. amore:

dem successus, ac si quid fauste cederet, sol aspi-
ceret; errores autem et quod arte peccassent, terra
operiret.

Stratonie. — Stratonicus, lepide medico blan-
diens, aiebat: Laudo tuam medicæ artis peritiam,
quod ægrotos contabescere non sinas, citius illos
vita liberaans.

Demonact. — Medicis major gratia habenda, qui
ingruentem morbum arceant, quam qui jam laboran-
tes ægrosque curaverint; etenim malo non affici,
quam eo liberari longe præoptandum.

SERMO LI.

De fide.

Matth. xvii, 19. — Amen dico vobis, si habue-
ritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti
huic: Transi hinc illuc, et transibit: et nihil
vobis impossibile erit.

Ephes. ii, 8. — Gratia estis salvati per fidem, et
hoc non ex vobis; Dei enim donum est, non ex
operibus, ne quis glorietur.

Hebr. xi, 1. — Fides est sperandorum substan-
tia, argumentum earum rerum, quæ non videntur.

Ecli. xxix, 19. — Planam fidem annuntiabit
justus.

Ecli. xi, 22. — Confide in Domino, et move in
labore tuo. Facile enim est in oculis Domini subito
honestare pauperem.

Ecli. ii, 6. — Datio Domini permanebit piis.
Crede ei, et auxiliabitur tui.

Basilii. — Præeat fides sermonibus, qui de fide
habentur. Fides, inquam, non argumentorem pro-
batio. Fides, quæ supra logicas argumentationes et
rationum pondera animum ad assensum trahat.
Fides, ad quam non cogant geometricæ necessaria
probationes, sed quam divini Spiritus virtus affla-
tusque progignat.

Fides est eorum quæ auditu percepimus citra
omnem hæsitacionem assensus, cum certa persua-
sione veritatis eorum, quæ sunt prædicata, Dei
gratia. Hujus specimen exhibuit Abraham, istius-
modi celebratus elogio: *Non hæsitavit diffidentia,
sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissime
sciens, quia quæcumque promisit Deus, potens est et
facere* (Rom. iv, 20).

Theologi. — Quod enim alicui assequi non licet,
id ne fidem quidem apud eum præ invidia habet.
Profanus siquidem animus, nihil eorum quæ ho-
nesta sunt ac egregia, dignum creditu arbitratur.

Chrysost. — Hæc fidei maxime proprium est, ra-
tiones eorum, quæ fiunt, non inquirere, sed his
quæ jubentur obtemperare.

hec hujus diversitatis causam facile est aperire.

(c) Καὶ ἀντιλήψεται σου. Vulg. et Sixt. et non
parabit te. Paulo clarior alii, et erit tibi celsitudo
ut ipse reddebam, *Adiudicabit tui.* id est, ὅτι
λαχθήσεται et ἀντιλήψεται, quæ vox Grecorum a libris
sacris sanctissimæ est.

Qui religiosus in Deum ac fidelis sit, sic firmo et constanti animo erga Dei promissiones esse concedet, ut quamvis illis contraria evenire videantur, ne sic quidem turbetur, vel de eventu desperet. Vide sane fidelem Abraham, quam promissionem acceperit, et quænam ipse facere coactus sit.

Fides, virtutum parens et corona ac perfectio est.

Quemadmodum enim nisi plantata radice fructus non germinaverit, sic nec nisi jactis prius fidei fundamentis, doctrinæ unquam sermo processerit.

Greg. Nyss. — Sola fides incomprehensum comprehendit; sola conspicit qui a nullo videri potest; sola inaccessum, quoad ejus fieri potest ac licet, accedit.

Cyrilli. — Quod fide suscipitur, non debet curiose examinari. Quod enim rationibus inquiritur, quomodo adhuc creditur?

Arist. — Quemadmodum in medicina fieri aiunt, ut corpora non pura quo magis nutrieris, eo magis lædas, qui nimirum corruptis humoribus materiam ac sumentum subjicias; sic et qui pravæ opinionibus præoccupatus sit, quo plus docueris, eo magis lædes, majores subinde male falseque sentiendi occasiones præbens.

SERMO LII.

De memoria.

Luc. xii, 19. — Ἡδὲ est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in mei recordationem.

II Tim. ii, 8. — Memor esto Dominum Jesum surrexisse ex mortuis.

Prov. x, 7. — Memoria justi cum laudibus; nomen autem impiorum exstinguetur.

Eccli. vii, 40. — In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et non peccabis.

Basilii. — Fieri non potest, ut a via justa deflectant, 654 quorum animi oblivionis Dei morbo non laboraverint.

Memoria est, ejus quod noveris servata mente notio; recordatio seu reminiscencia, ejus quod illa effluerat, recuperatio.

Theologi. — Dei magis meminisse debemus, quam spiritum ducere.

Deum operibus cole, verbis lauda, mente venerare et cole.

Clementis. — Clara, ipsaque animo præsens, mortis memoria, ciborum excindit appetitum; quo in humilitate excisso, una quoque vitia ac libidines excinduntur.

Chrysost. — Religiosæ mentis indicium est, jugi memoria quæ sunt diviniora recolere, crebrisque Deum obsecrationibus placare.

¹⁸ In Gesn. Stob. 110.

Τὸν εὐσεβῆ καὶ πιστὸν ἄνδρα οὕτω βεβαίως διακείσθαι χρὴ πρὸς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ, ὥστε καὶ ἐναντία αὐτοῖς φαίνεται τὰ γινόμενα, μὴδὲ οὕτως ταράττεσθαι, μὴδὲ ἀπογινώσκειν τὴν ἔκθεσιν. Ὅρα γοῦν ὁ πιστὸς Ἀβραάμ τίνα μὲν ὑπόσχεσιν ἐδέξατο, τίνα δὲ πράττειν ἠναγκάζετο.

Πίστις μήτηρ καὶ στεφάνη καὶ συμπεραίωσις τῶν ἀρετῶν ὑπάρχει.

Καθάπερ γὰρ ῥίζης μὴ πεφυτευμένης, οὐκ ἂν βλαστήσειε καρπὸς· οὕτω πίστεως μὴ προκαταβεβλημένης, οὐκ ἂν προέλθῃ διδασκαλίας λόγος.

Γρηγ. Νύσ. — Πίστις μόνη κρατεῖ τὸν ἀκράτητον· πίστις μόνη κατανοεῖ τὸν ἀθέατον· πίστις μόνη προσπελάζει τῷ ἀπροσπελάστῳ, ὅσον ἐγγωρεῖ καὶ ὅσον ἐνδέχεται.

Κυρίλλου. — Τὸ πίπτει παραδεκτὸν, ἀπολυπραγμότητον εἶναι χρὴ. Τὸ γὰρ βασανιζόμενον πῶς ἐπιπεπίστευται;

Ἀρίστοτ. — Ὅσπερ φασὶν ἐν λατρικῇ, τὰ μὴ καθαρὰ τῶν σωμάτων ὀπόσω ἂν θρέψῃς, μᾶλλον βλάφεις ὕλην ὑποβαλὼν τῇ κακοχυμῇ· οὕτω καὶ ψυχὴν μοχθηροῖς δόγμασι προκατειλημμένην, ὀπόσω ἂν διδάξῃς, μᾶλλον βλάφεις, μείζονας ἀρχὰς αὐτῇ τῆς ψευδοδοξίας παρέχων.

ΛΟΓΟΣ ΝΒ' ¹⁹.

Περὶ μνήμης.

Λουκ. κβ'. — Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἑμὴν ἀνάμνησιν.

Α' Τιμ. β'. — Μνημόνευε Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν.

Παροιμ. ε'. — Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων· ὄνομα δὲ ἀσεβῶν σθέννυται.

Σιράχ ζ'. — Ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου (d) μιμνήσκου τὰ ἔσχατά σου, καὶ οὐχ ἁμαρτήσεις.

Βασιλείου. — Ἀμήχανον ἐτραπήναι τῆς δικαίας ὁδοῦ, μὴ λήθην Θεοῦ ταῖς ψυχαῖς νοσήσαντας.

Μνήμη ἐστὶν ἡ τοῦ γνωσθέντος τήρησις· ἀνάμνησις, ἡ τοῦ ἀπελθόντος ἀνάληψις.

Θεολόγου. — Μνημονευτέον Θεοῦ μᾶλλον, ἢ ἀναπνευστέον.

Τὸν Θεὸν ἔργοις μὲν σέβου, λόγοις δὲ ὕμνει, ἐννοία δὲ τίμα.

Κλήμεντ. — Μνήμη θανάτου ἐναργῆς περιέκοψε βρώματα· βρωμάτων δὲ ἐν ταπεινώσει κοπέντων, συνεξεκόπησαν πάθη.

Χρυσόστ. — Εὐσεβείας σημεῖον, τὸ συνεχῆ μνήμην ποιεῖσθαι τῶν θειοτέρων, καὶ τὸ πυκναῖς ἐντεύξεσιν ἐξιλεοῦσθαι τὸν Θεόν.

NOTÆ.

(d) Ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου. Sic et Vulg. Syriac. et Arabic. Græca vulg. λόγοις· quæ ipsa ἡγοῖς

habuisse, suadet tum Maximus codex, tum tantus interpretum consensus.

Εἰ εἰκόνα τις ἀψυχὸν ἀναθεῖς, παιδὸς ἢ φίλου ἢ συγγενοῦς, νομίζει παρεῖναι ἐκεῖνον τὸν ἀπελθόντα, καὶ διὰ τῆς εἰκόνης αὐτὸν φαντάζεται τῆς ἀψύχου· πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς διὰ τῶν θείων Γραφῶν, τῆς τῶν ἁγίων παρουσίας ἀπολαύομεν, οὐχὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν, ἀλλὰ τῶν ψυχῶν τὰς εἰκόνας ἔχοντες. Τὰ γὰρ παρ' αὐτῶν εἰρημένα τῶν ψυχῶν αὐτῶν εἰκόνας εἰσίν.

*Πλωτίνου*¹⁶. — Πλάτων ἔλεγε, τοὺς μὲν νέους σφόδρα καὶ τοὺς γέροντας, ἀμνήμονας εἶναι· ὑπορβεῖν γὰρ, τῶν μὲν, διὰ τὴν αὐξήσιν, τῶν δὲ, διὰ τὴν φθίσιν. Ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς λίαν ταχεῖς ἢ βραδεῖς· τοὺς γὰρ ὑγροτέρους εἶναι τοῦ δέοντος, τοὺς δὲ, σκληροτέρους· καὶ τοῖς μὲν οὐ μένειν ἐν τῇ ψυχῇ τὰ φαντάσματα, τῶν δὲ οὐχ ἄπτεσθαι τὸ παράπαν.

Πλάτωνος ἐν Κρατύλῳ. — Μνήμη πάντη που μνηύει, ὅτι μονή ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλ' οὐ φορά.

Τὴν κατοχὴν τῶν φαντασμάτων μνήμην ὀνομάζεσθαι· τὴν δὲ ἀναπόλησιν τούτων, ἀνάμνησιν· καὶ ὡς ἐπὶ πολὺ, μνημονεστέρους μὲν ὑπάρχειν τοὺς βραδεῖς· ἀναμνηστικωτέρους δὲ, τοὺς ταχεῖς καὶ εὐμαθεῖς.

Χαρικλῆ. — Μέγα γὰρ εἰς λήθην κακῶν, ἢ δι' ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς ὑπόμνησις ἀμαυρουμένη.

Ἐκ τῶν Ἐπικλήτου. — Ἀνανεούσθω ὁ περὶ Θεοῦ λόγος καθ' ἡμέραν, μᾶλλον ἢ τὰ σιτία.

Συνεχέστερον νόει τὸν Θεόν, ἢ ἀνάπνει.

Ἐὰν αἰετὶ μνημονεύης, ὅτι ᾧ ἐργάζῃ κατὰ ψυχὴν ἢ σῶμα Θεὸς παρέστηκεν ἔφορος, ἐν πάσαις σου ταῖς προσευχαῖς καὶ ταῖς πράξεσιν, οὐ μὴ ἀμάρτης· ἔξει δὲ τὸν Θεὸν σύνοικον.

Ὡς ἡδὺ τὴν θάλασσαν ἀπὸ γῆς ὄρᾶν, οὕτως ἡδὺ τῷ σωθέντι μεμνησθαι τῶν πόνων.

ΛΟΓΟΣ ΝΓ' ¹⁷.

Περὶ ψυχῆς.

Ματθ. ι'. — Ὁ εὐρῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ ἀπολέσας αὐτήν ἔνεκεν ἐμοῦ, εὐρήσει αὐτήν.

Β' Κορ. δ'. — Εἰ καὶ ὁ ἐξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται· ἀλλ' ὁ ἐσωθεν ἀνακαινοῦται ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ.

Σιράχ Μ'. — Τέκνον, ἐν πραύτητι δόξασον (e) τὴν ψυχὴν σου, καὶ ἴδε τί πονηρὸν αὐτῇ, καὶ μὴ δῶς αὐτῇ. Οὐ γὰρ πάντα πᾶσι συμφέρει· καὶ οὐ πᾶσα ψυχὴ ἐν παντὶ εὐδοκεῖ.

Ἡ καταστροφή τῶν παρνόμων (f) κακὴ· τῇ γὰρ ἀσεβείᾳ τὴν αὐτῶν ψυχὴν ἀφαιροῦνται.

VARIAE LECTIONES.

¹⁶ Bal. Πλάτωνος. ¹⁷ In Gesn. Stob. 293.

NOTÆ.

(e) Ἐν πραύτητι δόξασον. Forte lapsus memoria Maximus, sic assutis duobus locis, eum integer constet *Eccli.* xxxvii, 30. Τέκνον, ἐν τῇ ζωῇ σου πείρασον τὴν ψυχὴν σου. *Fili, in vita tua tenta animam tuam*, id est explora; ad quod sequuntur reliqua

Si quis filii, aut amici, seu affinis inanimi imagine posita, adesse eum putat qui defunctus sit, exque inanimi simulacro, ac si coram videret animi cogitatione delineat; quanto magis nos divinarum Scripturarum ope, sanctorum presentia fruimur, quibus non jam ipsorum corporum imagines, sed animorum præsto simulacra sunt? Quæ enim illi locuti sunt, hæc illorum animi sunt simulacra.

Plotini. — Aiebat Plato, parum felicitis memoriæ esse, qui valde juvenes, ac qui senes essent. Animo enim res diffluere, illis, quod augeantur; his vero, quod jam fatiscant et ad interitum tendant. Similiter quoque qui celeriore aut paulo tardiore ingenio sint: illos enim esse plus æquo molliores; hos vero duriores: ac illis quidem, non hæerere animo rerum simulacra; horum vero, ne prorsus quidem attingere.

Platonis in Cratylo. — Memoriæ ipsum prorsus vocabulum indicat, manere in animo, non extra illum ferri.

Quod rerum simulacra retineantur, memoriam vocari; quod vero in mentem redeant, recordationem. Plerumque vero, qui tardioris ingenii sint, tenacioris esse memoriæ; qui vero celerioris seu acrioris ac magis dociles, facilius reminisci.

Chariclii. — Multum prodest ut quis malorum obliviscatur, obscurata velut fere caligantibus animi oculis, commonitio.

Ex Epicteti sententiis. — Magis de Deo quotidie sermo renovetur, quam cibi ipsa sumptio.

Crebrius Deum cogitato, quam spiritum ducito. Si perpetuo memineris Deum tibi spectatorem adesse, quidquid agas, sive eorum quæ ad animum spectant, sive **655** quæ ad corpus, non peccabis in omnibus orationibus tuis et actionibus, Deumque tibi hospitem habebis.

Ut jucundum est e terra mare spectare, sic ei qui a periculis liberatus sit, laborum meminisse.

SERMO LIII.

De anima.

Matth. x, 39. — Qui invenerit animam suam, perdet eam; et qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.

II Cor. iv, 16. — Licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur; tamen is qui intus est, renovatur de die in diem.

Eccli. x, 51; xxxvii, 30, 31. — Fili, in mansuetudine glorifica animam tuam, et vide quid illi malum sit, et ne dederis ei. Non enim omnia omnibus prosunt, nec omni animæ omnia probantur.

Mala est sceleratorum subversio; impietate enim suam ipsi auferunt animam.

hic subjuncta. Non bene Gesn. illud, ἴδε τί πονηρὸν αὐτῇ. Vide quid in ea sit mali. Imo, quid sit malum ei, a quo scilicet cavendum. Boni interpretes, qui nobis una veri Dei verbi regula sint!

(f) Ἡ καταστροφή τῶν παρνόμων. Videtur ex

Prov. xi, 25. — Anima benedicta, omnis quæ est simplex.

Basilii. — Animæ thesaurus, egestas corporis; hoc enim divite, illa pauper est.

Natura bonum putari debet, quod est animi bonum.

Nemo negligit si filiam viderit in foveam cadere; vel si ceciderit, in ea positum eum deserit: quanto gravius, quod animam in altam malorum cadentem voraginem, in interitu ipso deserimus!

Theologi. — Quid tibi vis fieri, rogo, anima? Quid magni, quidve parvi, iis ex rebus quæ mortalibus in pretio sunt? Quære modo aliquid præclarum, et tibi dabo.

Animo potius Deo immola, quam voti modo.

Sapientum dictis fidem habeo, animum omnem qui sit bonus ac pius, ubi conjuncto sibi corpore salutis hinc discesserit, mox persentire ac contueri quod est consecuturus bonum, utpote illo quod tenebras offundebat expurgato, sive posito, vel si quid aliud dicendum est, mirifica quadam voluptate mulcet et exultat, et placidus ad Dominum suum proficiscitur; præsentem vitam haud secus ac gravem quemdam carcerem defugiens, et injecta sibi vincula, a quibus mentis ala detrahebatur, exeun- tiens; velutque jam cogitationis præsentia ipsoque obtutu fruatur felicitate reposita.

656 *Chrysost.* — Duplicia omnia contulit Deus humane nature; binos oculos, geminas aures, et manus, et pedes; ut si alterum duorum læsum fuerit, alterius opera necessarium usum vel partem impleamus; animam vero unicam dedit: quam si perdiderimus, cum quo tandem vitam sustentabimus?

Anima substantia quædam est incorporea et immortalis.

Anima est substantia genita; substantia vivens intelligendi facultate prædita.

Clementis. — Curis omnibus ac laboribus solutæ animæ, vitam habent, tametsi separatæ a corpore existant, inque illud desiderio affectæ: in Dei sinum convolant immortales; haud secus ac hiberna tempestate terreni vapores solis radiis attracti in eum feruntur.

Immortales sunt omnes animæ, etiam impiorum, quibus præstaret non esse immortales. Dum enim ignis inexstinguibilis perpetuo torquentur supplicio, nec unquam moriantur, nullum malo suo finem percipi possunt.

Prov. sumptum. Male Gesn. conversationem reddit. Est, *subversio, interitus, ruina*, et si quid est ejus generis, iis repositum, qui impietate animam suam perdunt. Nec istud aliud est, quam quod ait psalm. *Mors peccatorum pessima.*

(g) *Ἠάρτων ἀναπνεύσαι.* Quasi ab omnibus respirantes; ab omnibus quietem adeptæ: hæc enim hujus vis constructionis, in qua propositionem ἀπό subintelligi quidam volunt. Describit Clemens ip-

Ἠαροῦμ. ια'. — Ψυχὴ εὐλογημένη, πᾶσα ἀπλή.

Βασιλείου. — Ψυχῆς θησαύρισμα, σώματος ἐνδεια. Τούτου γὰρ πλουτοῦντος, ἐκεῖνη πένεται.

Φύσει καλὸν ἡγεῖσθαι χρῆ, τὸ τῆς ψυχῆς ἀγαθόν.

Οὐδαὶς περιωρᾷ τὸ ἑαυτοῦ τέκνον μέλλον καταπίπτειν εἰς βόθρον, ἢ ἐμπεσὼν ἐναφίησι τῷ πτώματι· πόσω δὲ δεινότερον ψυχὴν εἰς βάθος κακῶν ἐμπίπτουσαν ἐναφεῖναι τῇ ἀπωλείᾳ;

Θεολόγου. — Τί σοι θέλεις γενέσθαι; ψυχὴν ἐμὴν ἐρωτῶ. Τί σοι μέγα ἢ τί μικρὸν τῶν τιμῶν βροτοῖσι; Ζῆτει μόνον προθύμως τι λαμπρὸν, καὶ δώσω σοι.

Ψυχῇ θύε τῷ Θεῷ μᾶλλον, ἢ εὐχῆς τρόπῳ.

B Πείθομαι σοφῶν λόγοις, ὅτι ψυχὴ πᾶσα καλὴ τε καὶ θεοφιλῆς, ἐπειδὴν τοῦ συνδεδεμένου λυθεῖσα σώματος ἐνθένδε ἀπαλλαγῇ, εὐθὺς μὲν ἐν συναισθήσει ἐν θεωρίᾳ τοῦ μέλλοντος αὐτῇ καλοῦ γενομένη, ἅτε τοῦ ἐπισκοτοῦντος ἀνακαθαρθέντος, ἢ ἀποτεθέντος, ἢ οὐκ οἶδ' ὅ τι καὶ λέγειν χρῆ, θαυμασίαν τινὰ ἡδονὴν ἡδεται καὶ ἀγάλλεται, καὶ ἴλεως χωρεῖ πρὸς τὸν ἑαυτῆς Δεσπότην· ὡπερ τί δεσμωτήριον χαλεπὸν τὸν ἐντεῦθεν βίον ἀποφυγοῦσα, καὶ τὰς περιχειμένας ἀποσεισαμένη πέδας, ὑφ' ὧν τὸ τῆς διανοίας πτερόν καθεῖλκετο· καὶ οἷον ἤδη τῇ φαντασίᾳ καρποῦται τὴν ἀποκειμένην μακαριότητα.

Χρυσόστ. — Πάντα διπλᾶ δέδωκεν ἡμῶν ὁ Θεὸς τῇ φύσει, δύο ὀφθαλμοὺς, δύο ὠτα, δύο χεῖρας, δύο πόδας; ἐὰν ὁπότερον τούτων βλαθῇ, διὰ τοῦ ἐτέρου τὴν χρεῖαν παραμυθούμεθα· ψυχὴν δὲ μίαν δέδωκεν ἡμῖν· ἂν ταύτην ἀπολέσωμεν, μετὰ τίνος ἐμβιοτεύσομεν;

Ψυχὴ ἐστὶν οὐσία τις ἀσώματος καὶ ἀθάνατος.

Ψυχὴ ἐστὶν οὐσία γεννητὴ, οὐσία ζῶσα νοερά.

Κλήμεντ. — Πάντων ἀναπνεύσαι (g) αἱ ψυχαὶ, τὸ ζῆν ἔχουσι, καὶ χωρισθῶσι τοῦ σώματος, καὶ τὸν εἰς αὐτὴ εὐρεθῶσι πόθον ἔχουσαι, εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ κόλπον φέρονται ἀθάνατοι· ὡς ἐν χειμῶνος ὥρῃ οἱ ἀτμοὶ τῆς γῆς ὑπὸ τῶν τοῦ ἡλίου ἀκτίνων ἐφελκόμενοι φέρονται πρὸς αὐτόν.

D Ἀθάνατοι πᾶσαι αἱ ψυχαὶ, καὶ τῶν ἀσεβῶν, αἷς ἄμεινον ἦν μὴ ἀφθάρτους εἶναι. Κολαζόμεναι γὰρ ὑπὸ τοῦ ἀσθέστου πυρὸς ἀπεράντῳ τιμωρίᾳ καὶ μὴ θνήσκουσαι, ἐπὶ κακῷ τῷ ἑαυτῶν τέλος λαβεῖν οὐκ ἔχουσαι.

NOTÆ.

sum hoc quod Joan. in Apocalypsi, animorum requiem a laboribus, quibus solutæ, et a corporibus absolutæ, etsi non amissa ad ea necessitudine, in Dei sinum convolant. Inscite Gesn. *Omnium spirantes animæ*: ut et quod οὐσία ζῶσα νοερά, in Chrysostom. definitione reddat, *substantia viva intelligibilis*; non magis intelligens, seu intelligendi vi prædita.

Μοσχίωνος. — Ἐίρου πάντα τὰ θνητὰ καὶ γήϊνα ἀπολέσας, ἓνα ἀθάνατον καὶ οὐράνιον κτήσασθαι.

Δημοκρίτ. — Ἀνθρώπους ἀρμόδιον ψυχῆς μᾶλλον ἢ σώματος λόγον ποιῆσθαι. Ψυχὴ μὲν γὰρ τελειοτάτη σκῆνεος μοχθηρίην ὀρθοῖ· σκῆνεος δὲ ἰσχύς ἄνευ λογισμοῦ ψυχὴν οὐδὲν τι ἀμείνω τίθησιν.

Κλειτάρχου. — Τῆς ψυχῆς ὡς ἡγεμόνος ἐπιμελοῦ τοῦ δὲ σώματος ὡς στρατιώτου προνοεῖ.

Φιλιστίων. — Ψυχὴ σοφοῦ ἀρμόζεται πρὸς Θεόν. Ψυχὴν θάνατος οὐκ ἀπόλλυσιν, ἀλλὰ κακῆς βίης.

Ζαλεῦκου. — Ἐκαστον οὖν ἔχειν καὶ παρασκευάζειν δεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν πάντων καθαρὰν τῶν κακῶν. Ὡς γὰρ οὐ τιμᾶται Θεὸς ὑπ' ἀνθρώπου φαύλου, οὐδὲ θεραπεύεται δαπάναις, οὐδὲ τραγωδίαις τῶν ἀλίσκομένων (h), ἀλλ' ἀγαθῇ προαιρέσει τῶν καλῶν ἔργων καὶ δικαίων.

Ἐπικτήτου. — Ψυχὴν σώματος ἀναγκαιότερον ἰᾶσθαι· τοῦ γὰρ κακῶς ζῆν τὸ τεθνᾶναι κρεῖσσον.

ΛΟΓΟΣ ΝΔ' ¹⁸.

Περὶ φθόνου.

Ματθ. κ'. — Ἐλθόντες δὲ καὶ οἱ πρῶτοι, ἐνόμισαν ὅτι πλείονα λήψονται, καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δηνάριον. Λαθόντες δὲ ἐγόγγυζον, κ. τ. ἔ.

Ἰακ. γ'. — Ὅπου ζῆλος καὶ ἐριθεία, ἐκεῖ ἀκαταστασία καὶ πᾶν φῶλον πρᾶγμα.

Παροιμ. κγ'. — Μὴ συνδείπνει ἀνδρὶ βασκάνῳ, μηδὲ ἐπιθυμήσης τῶν ἐδεσμάτων αὐτοῦ.

Φθόνος οὐκ οἶδε προτιμᾶν τὸ συμφέρον.

Σιράχ λζ'. — Μὴ συμβουλεύου μετὰ ὑποβλεπομένου σου· ἀπὸ τῶν ζηλοῦντων σε κρύψον βουλήν σου.

Βασιλ. — Οὐχ ὀρθῶς ἡλίκον ἐστὶν ἡ ὑπόκρισις; Καὶ αὕτη καρπὸς ἐστὶ τοῦ φθόνου. Τὸ γὰρ διπλοῦν τοῦ ἥθους, ἐκ φθόνου μάλιστα τοῖς ἀνθρώποις γίνεται.

Τί στενάζεις, φθονερέ; τὸ ἴδιον κακὸν, ἢ τὸ ἀλλότριον ἀγαθόν;

Φθόνου γὰρ πάθος οὐδὲν ὀλεθριώτερον ψυχαῖς ἀνθρώπων ἐμφύεται.

Ὡς περὶ γὰρ ἴδς τὸν σιδηρον, οὕτως ὁ φθόνος τὴν ἔχουσαν αὐτὸν ψυχὴν ἐξανάλισκει.

Οἱ κύνες τρεφόμενοι ἡμεροῦνται, καὶ οἱ λέοντες χειροθήθεις θεραπευόμενοι γίνονται· οἱ δὲ βασκανοὶ ταῖς θεραπαίαις πλέον ἐξαγριαίνονται.

Ἔθος τῇ Γραφῇ πολλαχοῦ μετὰ τοῦ φθόνου τάσσειν τὸν φθόνον.

Ὡς περὶ ἡ ἐρυσίθη ἴδιόν ἐστι τοῦ σίτου νόσημα· οὕτως ὁ φθόνος φιλίας ἐστὶν ἀρρώστημα.

Οἱ μισόκαλοι δαίμονες, ἐπειδὴν οικείας ἐχυτοῖς εὔρωσι προαιρέσεις, παντοίως αὐταῖς ἀποχέχρηται

¹⁸ In Gesn. Stob. 140.

Moschionis. — Cunctis mortalibus ac terrenis amissis, unum immortalem ac cœlestem comparare optato.

Democriti. — Decet hominem animi potius, quam corporis curam gerere. Nam qui summam perfectionis arcem arripuit, animus, tabernaculi vitium corrigit; tabernaculi vero robur, si desit ratio, animum nihil meliorem reddit.

Clitarchi. — Animi tanquam ducis ac imperatoris curam habe; corpori autem ut militi provideto.

Philistionis. — Anima sapientis Deo conjungitur. Animam non mors, sed mala vita perdit.

Zaleuci. — Quisque igitur animam suam habeat, ac præstet ab omnibus malis puram. Nec enim Deus ab homine malo colitur, aut sumptibus placatur, vel damnatorum planctu ac lamentis, sed bona, honorum ac justorum operum, voluntate.

Epicteti. — Major animi, quam corporis sanandi necessitas est: mori enim præstat, quam male vivere.

SERMO LIV.

De invidia.

Matth. xx, 10. — Venientes autem et primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi: acceperunt autem et ipsi singulos 657 denarios. Et accipientes murmurabant, etc.

Jac. iii, 16. — Ubi æmulatio et contentio, ibi inconstantia et omne opus malum.

Prov. xxiii, 6. — Ne cœnes cum viro invido, nec illius escas appetas.

Nescit invidia, quod utile est eligere.

Eccli. xxxvii, 7. — Noli consiliari cum eo, qui te suspectum habet: æmulatores cœla consilium tuum.

Basilii. — Vides quare malum sit hypocrisis? Et hæc invidiæ proles est. Quod enim quis duplici animo sit, maxime ex invidia habet.

Quid, invide, gemis? tuumne malum, an alterius bonum?

Nullum invidia perniciosius hominum animis inolescit vitium.

Ut ærugo ferrum, sic invidia, ea laborantem consumit animum.

Canes nutritione cicurantur, leones quoque cultu mansuescunt; invidi vero ad obsequia magis efferantur.

Scriptura multis locis, eadem ac invidiam una jungere consuevit.

Quemadmodum rubigo proprium tritici vitium est, sic invidia amicitiae labes existit.

Honesti odio implacabiles demones, ubi necessitudinis conjunctas ac sibi congruas nacti fuerint

NOTÆ.

(h) Οὐδὲ τραγωδίαις ἀλίσκομένων. Supl. θεραπεύεται. Non declinatur, placatur reorum lamentis, diris

ejulatibus damnatorum. Male Gesn. neque tragadiis capitur; ac si ἀλίσκεται.

voluntates, modis omnibus ad suam libidinem illis abutuntur, ut et invidorum oculis explendo voluntatis suae obsequio utantur.

Quemadmodum bono comes est affluentia et liberalitas carens invidia, sic diabolo comes livor est et invidentia.

Ut vultures ad maleolentia corpora convolant, multaque prata aliaque loca amœna ac floribus odorata, eorum cupiditate transvolant; atque ut muscæ, omissis sanioribus membris, ad ulcera festinant; sic invidi, clara vitæ decora, magnaque ac laude digna facinora, ne aspiciunt quidem: si quid vero vitii hæret, ac putre videatur, ingruunt atque insident.

Theologi. — Cave illi invidias, cui prospere cedit ac qui recte agit, tanquam ille prior inviderit, teque ei invidiosum ratus, ac qui ea ratione illi offensus sis.

Pereat utinam ex hominibus invidia eorum qui ea laborant! ipsa pernicies eorum qui patiuntur, ærugo ac virus; inter vitia æquissimum simul ac iniquissimum; alterum quidem, quod bonis omnibus obtundit; alterum vero, quod illos ipsos lædit, qui eam habent.

658 *Chrys.* — O invidia mortis radix, multiplex ægritudo, cordis acutissime clava! Quis enim adeo acutus clavus, qui sic pungat, ac invidia cor ea laborans sauciat?

Invidet quidem dæmon, sed hominibus; nulli vero dæmonum: tu vero cum sis homo hominibus invides; equamnam veniam obtinebis?

Greg. Nyss. — Invidiæ, infortunium est non malum proprium, sed bonum alienum: rursumque felicitas, non bonum proprium, sed proximi malum.

Narrant, vultures, cadaverum vorax animal, unguento interire. Ea enim sunt indole, ut fetore taboque cadaverum atque sanie foveantur. Sic et qui hoc morbo tenentur, amicorum secundis rebus, velut admoto quodam unguento, emoriuntur. Sin autem adversi aliquid casus malique conspexerint, præsto advolant, osque aduncum infigentes, oculum extrahunt evulgantque miseriam.

Philonis. — Quæ honesta sunt, quanquam ex invidia ad breve tempus obscurata fuerint, per occasionem ac opportune soluta, rursus splendescunt.

Plutarchi. — Ad solem ambulantes, umbra necessario comes est; iisque qui honoribus ac vita clari habentur, proclive invidia hæret.

— Claritatis decus, velut morbo quodam, invidia cito corrumpitur.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹ B. φθόνος. ²⁰ B. συμφορᾶς.

NOTÆ.

(i) Ἐπεται τῷ ἀγαθῷ ἢ ἀφθονία. Nimis forte restringit Bud. eam vocem, dum reddit, *Æquitas animi carens omni invidia*. Malim τὸ ἀγαθόν, hic Basilio, ipsum Deum esse, et opponi diabolo, quod Deus vere ἀφθονός sit, ipsa boni ratione, liberalis

πρὸς τὸ ἴδιον βούλημα, ὥστε καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν βατκάνων εἰς ὑπηρεσίαν χρήσασθαι τοῦ ἰδίου θελήματος.

Ἵσπερ ἔπεται τῷ ἀγαθῷ ἢ ἀφθονία (i), οὕτως ἀκολουθεῖ τῷ διαβόλῳ ἢ βασκανία.

Ἵσπερ δὲ οἱ γῦπες πρὸς τὰ δυσώδη φέρονται, πολλοὺς μὲν λειμῶνας, πολλοὺς δὲ ἡδεῖς καὶ εὐώδεις τόπους ὑπεριπτάμενοι· καὶ αἱ μύραι, τὸ μὲν ὑγιαῖνον παρατρέχουσι, πρὸς δὲ τὸ ἔλκος ἐπείγονται· οὕτως οἱ βάσκανοι, τὰς μὲν τοῦ βίου λαμπρότητας καὶ τὰ μεγέθη τῶν κατορθουμένων οὐδὲ προσβλέπουσι, τοῖς δὲ σαθοῖς ἐπιτίθενται.

Θεολ. — Μὴ φθονήσεις τῷ κατορθοῦντι ὡς φθονηθεὶς, καὶ φθονεῖσθαι πεισθεὶς, καὶ διὰ τοῦτο κατενεχθεὶς.

Ὡς ἀπόλοιτο ἐξ ἀνθρώπων ὁ φθόνος, ἡ δαπάνη τῶν ἐχόντων, ὁ τῶν πασχόντων ἴος· τὸ μόνον τῶν παθῶν ἀδικώτατόν τε ἅμα καὶ δικαιοτάτον· τὸ μὲν, ὅτι πᾶσι διοχλεῖ καλοῖς, τὸ δὲ, ὅτι ἀδικεῖ τοὺς ἔχοντας.

Χρυσοστ. — Ὡ φθόνος ῥίζα θανάτου, ἡ πολύπλοκος νόσος, καρδίας ὀξύτατε ἦλε! Ποῖος γὰρ ἦλος ὀξύτατος οὕτως κεντᾶ, ὡς ὁ φθόνος τὴν ἔχουσαν αὐτὴν καρδίαν τιτρώσκει;

Ὁ δαίμων φθονεῖ μὲν, ἀνθρώποις δὲ· δαίμονι δὲ οὐδενί. Σὺ δὲ ἄνθρωπος ὢν, ἀνθρώποις φθονεῖς· καὶ ποίας τεύξεσιν συγγνώμης;

Γρηγ. Νύσ. — Φθόνῳ ¹⁹ ἀτύχημα μὲν ἔστιν οὐ τὸ ἴδιον κακόν, ἀλλὰ τὸ ἀλλότριον ἀγαθόν· κατορθώματα δὲ πάλιν, οὐ τὸ οἰκτεῖον κακόν, ἀλλὰ τὸ τοῦ πέλας κακόν.

Φθειρεσθαι τοὺς νεκροδόρους γῦπας τῷ μύρῳ λέγουσι. Πρὸς γὰρ τὸ δυσώδες καὶ διεφθορὸς αὐτῶν ἡ φύσις ὀφείωται. Καὶ ὁ τῇ νόσῳ ταύτῃ κρατούμενος, τῇ μὲν εὐημερίᾳ τῶν φίλων, οἷόν τινος μύρου προσβολῇ καταφθείρεται. Εἰ δέ τι πάθος ἐκ συμφορῶν ²⁰ ἴδοι, πρὸς τοῦτο καθίπτεται, καὶ τὸ ἀγκύλον ἐπάγει στόμα, τὰ κεκρυμμένα ἐξέλκων τοῦ δυστυχήματος.

Φιλωνος. — Τὰ καλὰ, κἂν φθόνῳ πρὸς ὀλίγον ἐπισκιασθῇ χρόνον, ἐπὶ καιρῷ λυθέντα, αὐθις ἀναλάμπει.

Πλουτάρχου. — Τοῖς μὲν διὰ τοῦ ἡλίου πορευομένοις ἔπεται κατ' ἀνάγκην σκιά· τοῖς δὲ διὰ τῆς δόξης βαδίζουσιν ἀκολουθεῖ φθόνος.

Τὸ τῆς δόξης κάλλος ὥσπερ ὑπὸ νόσου τοῦ φθόνου ταχὺ καταφθείρεται.

sui diffusionem et sine invidia. Diabolus semper φθονερὸς, malique auctor hominibus existens. Quod reddit Gesn. ut vir viro opponatur, bonus ac probus calumniatori, nihil approbo.

Ἀνάχαρσις. — Ἀνάχαρσις ὁ Σκύθης ἐρωτηθεὶς. A
Διὰ τίνα αἰτίαν ἄνθρωποι λυποῦνται πάντοτε; ἔφη,
Ὅτι οὐ μόνον αὐτοῦς τὰ ἴδια κακὰ λυπεῖ, ἀλλὰ καὶ
τὰ ἀλλότρια ἀγαθὰ.

Ἀριστοτ. — Φθόνος, φησὶν, ἀνταγωνιστὴς ἐστὶ
τῶν εὐτυχοῦντων.

Δημοκρίτ. — Ἡ τῶν ἀγαθῶν ἔρις ὠφελεῖ τὸν
ζηλοῦντα, μὴ βλάπτουσα τὸν ζηλούμενον.

Οὐκ ἂν ἐκώλυον οἱ νόμοι ζῆν ἕκαστον κατ' ἰδίαν
ἐξουσίαν, εἰ μὴ ἕτερος ἕτερον ἐλυμαίνετο. Φθόνος
γὰρ στάσιος ἀρχὴν ἀπεργάζεται.

Ὁ αὐτὸς τὸν φθόνον εἶπεν ἕλκος εἶναι τῆς ἀλη-
θείας.

Κλειτάρχου ²¹. — Ὡσπερ ὑπὸ τοῦ ἰοῦ τὸν σίδη-
ρον, οὕτω τοὺς φθονερούς ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἡθους κατ-
εσθίεσθαι.

Σωκράτης. — Πολλοὶ θανόντας ἀμείδουσι τοῖς
τάφοις, οὓς τῷ φθόνῳ πρότερον ἠλγυναν ζῶντας.

Ὁ αὐτὸς τὸν φθόνον ἔφη τῆς ψυχῆς εἶναι πρίονα.

Λευκίπ. — Ζηλοτυπία γὰρ ἅπαξ ἐμπροσθεῖσα
ψυχῇ, δυσέκλειπτον ἐστί.

Κλεόβουλ. — Κλεόβουλος ὁ Λίνδιος, ἐρωτηθεὶς
ὑπὸ τίνος, τίνα δεῖ μάλιστα φυλάττεσθαι; εἶπεν,
τῶν μὲν φίλων τὸν φθόνον, τῶν δὲ ἐχθρῶν τὴν
ἐπιβουλὴν.

Βίωνος. — Βίων ὁ σοφιστὴς, ἰδὼν τίνα φθονερόν
σφόδρα κεκυφότεν, εἶπεν, Ἡ τοῦτω μέγα κακὸν συμ-
βέβηκεν, ἢ ἄλλῳ μέγα ἀγαθόν.

Ἀγάθωνος.

Οὐκ ἦν ἂν ἀνθρώποισιν ἐν βίῳ φθόνος,
εἰ πάντες ἡμεν ἐξ ἴσου πεφυκότες.

Θεόφραστ. — Θεόφραστος εἶπε, τοὺς μοχθη-
ροὺς τῶν ἀνθρώπων, οὐχ οὕτως ἡδεσθαι ἐπὶ τοῖς
ἰδίοις ἀγαθοῖς, ὡς ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις κακοῖς.

Πλάτων. — Ἀγαθὸς ἦν· ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς περὶ
οὐδενὸς οὐδέποτε γίνεται φθόνος.

Ἀριστωνύμ. — Ὁ φθόνος, ὡσπερ φαῦλος δημα-
γωγός, ταῖς καλαῖς ἀντιπολιτεύεται πράξεσιν.

Θουκυδίδου. — Φθόνος τοῖς ζῶσι πρὸς τὸ ἀντίπα-
λον· τὸ δὲ μὴ ἐμποδῶν, ἀνανταγωνίστῳ εὐνοία τετί-
μηται.

Ἀναξιμέν. — Ὅσοι γὰρ τὰ καλῶς βηθέντα ἢ
πραχθέντα διὰ φθόνον οὐκ ἐπαινοῦσι, πῶς οὗτοι ἂν D
τοῖς ἔργοις ὠφελήσειαν;

Κάτωνος. — Ἡκιστα φθονεῖσθαι ἔλεγε τοὺς τῆ
τύχῃ χρωμένους ἐπιεικῶς καὶ μετρίως. Οὐ γὰρ
ἡμῖν, ἀλλὰ τοῖς περὶ ἡμᾶς φθονοῦσιν.

Ἀνωνύμου. — Οὐδενὶ φθονητέον· ἀγαθὸν μὲν
γὰρ ἀξιοί· κακοὶ δ' ἂν εὐτυχῶσιν, κακῶς ζῶσιν.

Θεμιστοκλῆς μειράκιον ὢν, οὐδὲν ἔφη πράττειν
λαμπρόν· οὐπω γὰρ φθονεῖσθαι. Καθάπερ γὰρ αἱ
νανθαρίδες ἐμφύονται μάλιστα τῷ ἀκμάζοντι σίτῳ,
καὶ τοῖς εὐθαλέσι βόδοις· οὕτω ὁ φθόνος ἀπτεται

Anacharsis. — Anacharsis Scythia rogatus, quid
causæ esset cur homines semper doleant : Quod,
inquit, non solum sua mala doleant, sed et aliena
bona.

Aristotel. — Invidia illorum adversarius est, qui
rebus secundis utuntur.

Bonorum contentio juvat æmulantem, nec ei cui
æmuleris, aliquid nocet.

Democrit. — Nunquam leges suo quemque jure
ac arbitrato vivere vetarent, nisi alter alterum
læderet : invidia enim, seditionis origo est.

Idem, invidiam ulcus esse veritatis dicebat :

Clitarchi. — Ut ferrugine ferrum, sic invidos sua
ipsos indole consumi.

Socrates. — Multi quasi grati animi significa-
tione, defunctis monumenta ponunt, quos prius in
vivi agentes mœrore confecerant.

Idem aiebat invidiam animi esse serram.

Leucippis. — Æmulatio enim cum animum semel
invaserit, ægre potest aboleri.

Cleobulus. — Cleobulus Lindius, cum ex eo quæ-
reretur : **659** Quæ maxime vitanda putaret; Ami-
corum, inquit, invidiam, et inimicorum insidias.

Bionis. — Bion sophista, cum aliquem invidum
tristi valde ac demisso vultu incedentem vidisset :
Aut, inquit, huic ingens malum accidit, aut alteri
ingens bonum.

Agathonis.

Nullus in vita livor esset mortalibus,
Nobis ita comparatis, ut omnes æquales essemus.

Theophrast. — Theophrasti sententia erat : Malos
homines ac morosos, non tam suis bonis, quam
alienis malis delectari.

Plato. — Bonus erat : ei autem qui bonus sit,
nulla ex causa ullus suboritur livor.

Aristonymi. — Invidia, sicut malus orator popu-
lique ductor, honestis actibus adversatur.

Theucydid. — Invidiam mortales exercent, in id
quod adversatur : quod vero nulli obstaculo est,
nihil invita benevolentia colunt.

Anaximen. — Qui per invidiam quæ rite dictæ
aut gesta sint non laudant; hi, quo tandem modo
ipsa re juverint?

Catonis. — Haud sane invidiæ obnoxios esse di-
cebat, qui modeste ac temperate fortuna utantur.
Non enim nos invidiam petere, sed res nostras ac
quæ circa nos existant.

Incerti. — Nemo prosequendus invidia : boni
enim, digni sunt qui rebus secundis utantur : mali
si utantur, male vivunt.

Themistocles adhuc adolescentior, nihil dum
se splendidum agere dicebat; quippe qui invidia
minime peteretur. Nam sicut canthari (scarabeos
vocant) robusto maxime innascuntur tritico, ac

VARIÆ LECTIONES.

²¹ ἄλλ. Πλουτάρχου.

rosis pulchre florentibus; sic invidia probos maxime A μάλιστα τῶν χρηστῶν καὶ αὐξανομένων πρὸς ἀρε-
invadit, ac qui virtutis cultu proficiant, indolisque τήν, καὶ δόξαν ἰθῶν καὶ προσώπων κεκτημένον.

SERMO LV.

De voluntario et involuntario.

Luc. xii, 47. — Ille servus, qui cognovit voluntatem domini sui, et non fecit, vapulabit multis.

I Cor. ix, 16. — Væ mihi si non evangelizavero! Si enim volens hoc ago, mercedem habeo; si autem invitus, dispensatio mihi credita est.

Eccle. x, 5. — Involuntarium exiit a facie principis.

Prov. xxx, 53. — Mulge lac, et erit butyrum: nares vero si compresseris, exhibit sanguis.

650 *Eccle. xviii, 30.* — Post concupiscentias tuas ne eas; et a desideriiis tuis avertere. Si enim præstiteris animæ tuæ, quod concupiscentiæ proclive placet, inimicorum gaudium facies.

Basilii. — Malorum apud inferos, non Deus, sed nos ipsi auctores sumus. Origo enim et radix peccati, quod nostri juris sumus, ac arbitrii facultas, existit.

Eos laudamus qui sua ipsi voluntate boni sunt; non qui aliqua necessitate eo adiguntur. Ubi enim prompta voluntas est, nihil est quod obstare possit.

Vis, aut formido, nunquam virtutis parentes exstiterint. Honestæ enim voluntaria sunt, non necessitatis.

Voluntarius dolor, involuntariæ præstat jucunditati.

Theologi. — Voluntarium involuntario constantius est atque firmiter tutiusque; atque alterum quidem, ejus est qui vim adhibet; alterum nostrum est: atque alterum, divinæ clementiæ; alterum, per vim cogentis potentie.

Quod vi cogitur ac subigitur, ubi se occasio dederit, ad libertatem eniti solet.

*Pastor, si velit, hircos etiam mulget;
Pro lacte tamen, sanguinis rivus hauriet.*

Chrysost. — Non illos Deus præmio donat ac coronat, qui necessitate a vitio abstinent, sed qui voluntate.

Deus, non necessitate aut vi aliqua nos adducit, sed animi sententia ac voluntate

Nullus necessitatis fructus, sed merces omnis, volentis animi est. Non enim Deus ea reputat, quæ necessitate, sed quæ libera quis præclare gesserit voluntate.

VARIE LECTIONES.

²³In Gesn. Stob. 5. ²³ Ἄλλ. ἀνωδύρου.

NOTÆ.

(j) Ἐὰν δὲ ἐκπιέξης μυκτῆρας. Eleganter Vulg. Qui vehementer emungit, elicit sanguinem. Utrouque eadem voces Hebr. consulto aliæ aliis interpretibus mutatae. Quod in Syr. ex Polygl. Anglicanis est, Si comprimas manum tuam super frumentum, emanabit sanguis, prorsus vitiosum est.

ΛΟΓΟΣ ΝΕ΄ 22.

Περὶ ἐκουσίου καὶ ἀκουσίου.

Λουκ. ιβ΄. — Ἐκεῖνος ὁ δοῦλος, ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολλάς· ὁ δὲ μὴ γνοὺς, δαρήσεται ὀλίγας.

Α΄ Κορ. θ΄. — Οὐαὶ δέ μοι ἔστιν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι. Εἰ γὰρ ἐκὼν τοῦτο πράττω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι.

Σολομ. ι΄. — Ἀκουσίον ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου ἐξουσιάζοντος.

Παροιμ. λ΄. — Ἀμελγε γάλα, καὶ ἔσται βούτυρον. Ἐὰν δὲ ἐκπιέξης μυκτῆρας (j), ἐξελεύσεται αἷμα.

Σιράχ ιη΄. — Ὅπισω τῶν ἐπιθυμιῶν σου μὴ πορεύου, καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέξεων σου κωλύου. Ἐὰν γὰρ χρηρηγήσης τῇ ψυχῇ σου εὐδοκίαν ἐπιθυμίας, ποιήσεις ἐπίχαρμα ἐχθρῶν.

Βασιλείου. — Τὰ ἐν ἄδου κακὰ οὐ Θεὸν ἔχει τὸν αἴτιον, ἀλλ' ἡμᾶς αὐτοὺς. Ἀρχὴ γὰρ καὶ ρίζα τῆς ἁμαρτίας, τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ τὸ αὐτεξούσιον.

Ἐπαινοῦμεν τοὺς κατὰ προαίρεσιν ἀγαθοὺς, οὐ τοὺς ὑπὸ τινος ἀνάγκης εἰς τοῦτο ἤκοντας: Ὅπου γὰρ προαίρεσις ἐτοίμη, τὸ κωλύον οὐδέν.

Βία γὰρ ἢ φόβος, ἀρετῆς οὐκ ἂν ποτε γένοιτο δημιουργός. Ἐθελούσια γὰρ, καὶ οὐκ ἀνάγκης τὰ καλά.

Τὸ ἐκούσιον λυπηρόν, τοῦ ἀκουσίου τερπνοῦ τιμιώτερον.

Θεολόγου. — Τὸ μὲν γὰρ ἐκούσιον, μονιμώτερόν τε καὶ ἀσφαλέστερον· καὶ τὸ μὲν τοῦ βιασαμένου, τὸ δὲ ἡμέτερον· καὶ τὸ μὲν ἐπιεικείας Θεοῦ, τὸ δὲ τυραννικῶς ἐξουσίας.

Φιλεῖ τὸ βία κρατούμενον ἐλευθεριάζειν καιροῦ λαβόμενον.

*Ποιμὴν ἀμέλγει, εἰ θέλει, καὶ τοὺς τράγους,
Ἄλλ' ἀντὶ γάλακτος, αἱμάτων πηγὰς οἴσει.*

Χρυσοστ. — Οὐ τοὺς ἀνάγκη τῆς κακίας ἀπεχομένους, ἀλλὰ τοὺς προαίρεσει, στεφανοὶ ὁ Θεός.

Οὐκ ἀνάγκη καὶ βία, ἀλλὰ βουλήσει καὶ γνώμῃ προσάγεται ἡμᾶς ὁ Θεός.

Οὐδεὶς καρπὸς ἀνάγκης, ἀλλὰ πᾶς μισθὸς προαίρεσως. Οὐ γὰρ λογίζεται ὁ Θεὸς τὰ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ τὰ ἐκ προαίρεσως κατορθούμενα.

Quid enim frumentum ejusque compressio ut sanguis eliciatur? nisi aliqua vox ὀμῶνομιαν fecit. Targum quod reddit, *De expressione furoris exil sanguis*, metaphora est, a voce *ἤξ* *naris*, seu *nasus*; quæ sæpius iræ symbolo et furoris in Scriptura usurpatur.

ὡς περ τῶν στρουθῶν τῶν περὶ τὸν οὐρανὸν οὐδὲν ὄφελος ὑπὸ τῆς παγίδος ἀλόνει, ἀλλ' εἰκῆ καὶ μάτην περὶ ῥύσσεται· οὕτω καὶ σοὶ τῶν λογισμῶν οὐδὲν ὄφελος, ἐὰν κατακράτος ὑπὸ τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας ἀλῶς.

Διονυσίου. — Οὐκ ἠναγκασμένην ζωὴν ἔχομεν οἱ ἄνθρωποι. Οὕτε γὰρ διὰ τὴν τῶν προνοουμένων αὐτεξουσιότητα τὰ θεῖα φῶτα τῆς προνοητικῆς ἐλλάμψεως ἀπαμβλύνεται.

Διδύμου. — Τὰ μὲν ἀκούσια ἀμαρτήματα καὶ νόμος συγχωρεῖ, καὶ θεὸς παρορᾷ φιλόανθρωπος ὢν, καὶ οὐκ ἀπηνῆς καὶ τῶν ἐκουσίων.

Φίλων. — Οὐχ ὡς τὸ ἐκουσίως ἀμαρτάνειν ἐστὶν ἄδικον, οὕτω καὶ ἀκουσίως καὶ κατὰ ἄγνοιαν, εὐθύς δίκαιον· ἀλλὰ τάχα που μεθόριον ἀμφοῖν, δικαίου καὶ ἀδίκου, τὸ ὑπὸ τινῶν καλούμενον ἀδιάφορον. Ἀμαρτήματα γὰρ οὐδὲν ἔργον δικαιοσύνης.

Κλήμεντος. — Μάλιστα πάντων Χριστιανοῖς οὐκ ἐφίεται τὸ πρὸς βίαν ἐπανορθοῦν τὰ τῶν ἀμαρτημάτων πταίσματα. Οὐ γὰρ τοὺς ἀνάγκη τῆς κακίας ἀπεχομένους, ἀλλὰ τοὺς προαιρέσει στεφανοῖ ὁ θεός.

Οὐ δυνατόν τινα ἀγαθὸν εἶναι βεβαίως, εἰ μὴ κατὰ προαίρεσιν οἰκείαν. Ὁ γὰρ ὑφ' ἑτέρου ἀνάγκης ἀγαθὸς γινόμενος, οὐκ ἀγαθός· ὅτι μὴ ἰδίᾳ προαιρέσει ἐστὶν ὃ ἐστίν. Τὸ γὰρ ἐκάστου ἐλεύθερον, ἀποτελεῖ τὸ ὄντως ἀγαθόν, καὶ δεικνύει τὸ ὄντως κακόν. Ὅθεν διὰ τῶν ὑποθέσεων τούτων ἐμπεχάνησθε ὁ θεὸς φανερωσάτω τὴν ἐκάστου διάθεσιν.

Χορικίου. — Τὸ ἐκ φύσεως καλόν, ἀδόκιμον· τὸ δὲ ἐκ προαιρέσεως, ἐπαινετόν.

Ἐπικτήτου. — Εἰ βούλει ἀταράχως καὶ εὐαρέστως ζῆν, πειρῶ τοὺς συνοικοῦντάς σοι σύμπαντας ἀγαθοῦς ἔχειν. Ἐξεῖς δὲ ἀγαθοῦς, εἰ τοὺς μὴ ἔχοντάς παιδεύεις, τοὺς δὲ ἄκοντάς [ἔπειτα κεχειρωμένους (k)] ἀπολύεις. Συμφερέεται γὰρ τοῖς φεύγουσιν ἢ μοχθηρία ἢ δουλεία· συναπολειφθήσεται δὲ τοῖς συμβαίνουσί σοι ἢ χρηστότης καὶ ἢ ἐλευθερία.

Σωκράτ. — Ὁ μὲν ἐκουσίως ταλαιπωρῶν, ἐπ' ἀγαθῇ ἐλπίδι πονῶν εὐφραίνεται· αἱ δὲ βραδουργίαι καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἡδοναί, οὕτε σώματος εὐεξίαν ἱκαναί εἰσιν ἐργάζεσθαι, οὕτε ψυχῆς ἐπιστήμην ἀξιόλογον οὐδεμίαν ἐμποιοῦσιν.

Θεαγοῦς Πυθαγορείου. — Τὸ μὲν ἀκούσιον, οὐκ ἄνευ λύπης καὶ φόβου· τὸ δὲ ἐκούσιον, οὐκ ἄνευ ἡδονῆς καὶ φιλοφροσύνης.

(k) Ἐπειτα κεχειρωμένους. Hæsit hic aqua Gesn. nec aliter expedit, quam dicendo, in Græco additur, ἔπειτα καὶ χειρωμένους· nos paulo emendatius ex Ball. κεχειρωμένους nec sensus adeo arduus. Vult nimirum, quos sic in familiam asceveris sintque duri ac pervicacis ingenii, ubi edo-

Ut passerulo nihil prodest quod alis præditus est, si laqueo irretitus teneatur; sed frustra nulla-que commodo concutit alas; sic et tibi rationum mentis nulla futura utilitas, si prava cupiditate omnino captus tenearis.

Dionysii. — Non ea nostra hominum vita est, quæ necessitate agatur. Non enim idcirco quod qui providentia reguntur, libertate arbitrii præditi sunt, divina lumina illustrantis providentiæ obscurantur.

Didymi. — Peccata non ex voluntate, et lex condonat, et Deus pene despicit, ut qui sit clemens ac misericors, nec vel eorum quæ voluntaria sunt, immitis ultor existat.

Philonis. — Non ut voluntarie peccare injustum est, sic non voluntarie et per imprudentiam, continuo justum; sed forte amborum confine aliquid (justi scilicet ac injusti) quod nonnulli, horum medium ac indifferens vocant. Eorum enim quæ sunt peccatum ac error, nullum justitiæ opus habetur.

Clementis. — Cum primis haud licet Christianis per vim emendare, si quid peccaverunt. Non enim qui necessitate a malo se abstinunt, Deus coronat, sed qui mentis proposito et voluntate.

Fieri non potest ut quis aliter firma constantia bonus sit, quam sua ipse voluntate. Nam qui alio cogente bonus redditus, bonus non est; quod non propria voluntate sit, id quod est. Qua enim quisque pollet libertate, id præstat, quod vere bonum est, proditque quod vere malum est. Quocirca sapienter disposuit Deus ut his argumentis quo quisque animo sit, monstraretur.

Choricii. — Quod ex natura bonum est, non probatur; quod autem ex voluntate animique proposito, id vero dignum laude habetur.

Epicteti. — Si vis sine perturbatione ac placide vivere, hoc stude, ut quos domesticos vernasque adhibueris, omnes boni sint. Id autem contigerit, si eos qui velint, erudias; eos autem qui nolint ac reluctantes (ubi deinde edomueris) dimittas. Una enim cum illis fugientibus improbitas ipsa aufugiet atque servitus; unaque cum illis quibus tecum convenit, probitas atque libertas tibi manebit.

Socrat. — Qui sponte in ærumnis versatur qua spe bona fulcitur, in laboribus lætatur. Otia autem et tumultuariæ voluptates ac libidines, nec bonam corporis habitudinem præstare possunt, nec animi scientiam ullam ingenerant, quæ alicujus pretii videatur.

Theagis Pythagorei. — Quod involuntarium, haud dolore metuque caret; quod autem voluntarium, voluptatem ac lætitiæ comitem habet.

NOTÆ.

mueris, ac tantisper delinieris, tunc placide ac sine strepitu dimittendos esse. Eo enim spectat τὸ, κεχειρωμένους. Hoc sane philosophum, ut nec in ipso discessu gravioris aliquid tumultus aut offensionis domi accidat.

Ex Nicolai Collectaneis de moribus — Thyni, naufragos humaniter suscipientes, sibi amicos constituent; hospites vero, qui sua voluntate accedant, magnifice colunt: qui autem inviti, iis poenas irrogant.

SERMO LVI.

352 *De illo quod scriptum est: « Nosce teipsum. »*

Luc. vi, 41. — Quid vides festucam in oculo fratris tui; trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras?

Rom. xiv, 4. — Tu quis es, qui iudicas alienum servum? domino suo stat, aut cadit; stabit autem: potens enim est Deus statuere illum.

Eccle. xi, 9. — Ambula in viis cordis tui immaculatus, et nosce teipsum; quia in omnibus his ducet te Deus in iudicium.

Prov. xiii, 10. — Qui ipsi seipsos agnoscunt sapientes sunt.

Eccle. xiii, 16. — Cave, et attende diligenter quia cum casu tuo (morte scilicet comite) ambulas.

Basilii. — Accurata tui cognitio, quantum sufficiat tibi viaticum præbebit, ut ad Dei adducaris intelligentiam.

Naturæ si memineris, nunquam fastu extolléris; illius autem memor eris, si tibi ipse attenderis.

Tu ipse, homo, hoc pateris, quod alteri vertis crimini: et alienum quidem malum acute vides, tuum vero dedecus nihili facis.

Plane enim res omnium summe ardua videtur, nosse seipsum. Non enim solus oculus, qui res extra videat, ipse seipsum non cernit; sed et mens nostra acute aliena errata videns, ad suorum tarda cognitionem existit.

Theologi.

Scrutare teipsum magis quam proximos; Illo enim teipsum, hoc ipsos iuvabis. Fac, quæso, noscas te qui sis, undeque profectus. Sic enim facile principis formæ decorem nancisceris.

Didymi. — Scire aliquem quod nesciat, sapientiæ est; ut et scire quod injuriam fecerit, est iustitiæ.

Chrysost. — Is maxime se novit qui se nihil esse putat.

* In Gesu St. b. 105.

(l) *Θύνοι.* Alia editione errore, *Θύμοι.* Suid. *Θύνοι;* atque esse gentis nomen; ex Maximo forsitan vel etiam Stobæo, Serm. 136. Stephanus paulo clarius exponit, *Θύνη πόλις Λιβύης, ὡς Πολυίστωρ Ἀλέξανδρος ὁ πολίτης, Θυναῖος, Θυνία ἡ χώρα τῶν Θύνων.* Ac *μικτὸν* Tunelum et Tunetanum regnum in Africa: Stobæus jungit Pransiis, et in utraque gente *χρηστότητος (humanitatis)* exempla ponit.

(m) *Καὶ γινῶθι σαυτόν.* Videtur vox *σαυτόν* adjectitia, ex loci et argumenti occasione, sicque iungendum cum reliquis, *Γινῶθι ὅτι, Scito quia, etc.* Quod autem habent Sixt. Basil. Argent. καὶ μὴ ἐν

Ἐκ τῶν Νικολάου ἐθῶν. — *Θύνοι (l)* τοὺς ναυαγοὺς φιλανθρώπως δεχόμενοι φίλους ποιοῦνται τῶν δὲ ξένων, τοὺς μὲν ἐκουσίως ἐλθόντας, σφόδρα τιμῶσι· τοὺς δὲ ἀκουσίως, κολάζουσιν.

ΛΟΓΟΣ ΝΓ' 23.

Περὶ τοῦ, « Γινῶθι σαυτόν. »

Λογκ. ζ'. — Τί βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς;

Ῥωμ. ιδ'. — Σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην; τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει· σταθήσεται δὲ δυνατὸς γὰρ ἐστὶν ὁ Θεὸς στήσαι αὐτόν.

Σολομ. ια'. — Περιπάτει ἐν ὁδοῖς καρδίας σου ἀμωμος, καὶ γινῶθι σαυτόν (m)· ὅτι ἐν πᾶσι τούτοις ἄξει σε ὁ Θεὸς εἰς κρίσιν.

Παροιμ. ιγ'. — Οἱ ἑαυτῶν ἐπιγνώμονες, σοφοί.

Σαρ. ιγ'. — Συντήρησον καὶ πρόσεχε σφοδρῶς, ὅτι μετὰ τῆς πτώσεώς σου περιπατεῖς.

Βασιλείου. — Ἡ ἀκριβὴς σαυτοῦ κατανόησις αὐτάρκη σοι παρέχει χειραγωγίαν πρὸς τὴν ἐννοίαν τοῦ Θεοῦ.

Μεμνημένος τῆς φύσεως, οὐκ ἐπαρθήσῃ ποτέ· μεμνήσῃ δὲ ἑαυτοῦ ἐὰν προσέχῃς σαυτόν.

Ἐπαθεῖς, ἀνθρώπε, ὃ ἐγκαλεῖς· καὶ τὸ μὲν ἀλλότριον κακὸν ἐπιμελῶς βλέπεις, τὸ δὲ σαυτοῦ αἰσχρὸν οὐδαμῶς τιθεῖς.

C Τῷ ὄντι γὰρ ἔοικε πάντων εἶναι χαλεπώτατον, ἑαυτὸν ἐπιγνῶναι. Οὐ γὰρ μόνος ὀφθαλμὸς τὰ ἔξω βλέπων ἐφ' ἑαυτὸν οὐ κέχρηται τῷ ὄρῳ· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἡμῶν ὁ νοῦς, ὁξέως τὸ ἀλλότριον ἀμάρτημα καταβλέπων, βραδύς ἐστι πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἐλαττωμάτων ἐπίγνωσιν.

Θεολόγ.

Ἐρεῦνα σαυτόν πλεῖον, ἢ τὰ τῶν πέλας. Τῷ μὲν γὰρ αὐτὸς κερδανεῖς, τῷ δ' οἱ πέλας. Γινῶθι σεαυτόν, ἀριστε, πόθεν καὶ ὅστις ἐτύχθη. Ῥεῖά κεν ὦδε τύχης κάλλεος ἀρχετύπου.

Διδύμου. — Τὸ εἰδέναί τινά ὅτι ἀγνοεῖ, σοφίας ἐστίν· ὡς καὶ τὸ εἰδέναί ὅτι ἠδίκησε, δικαιοσύνης.

Χρυσοστ. — Οὗτος μάλιστα ἐστὶν ὁ ἑαυτὸν εἰδῶς, ὁ μὴδὲν ἑαυτὸν εἶναι νομίζων.

NOTÆ.

ὁράσει τῶν ὀφθαλμῶν σου, quod et expressit interpretes Arabicus, haud mendo carere videtur, male adjecta negat. quam nec Hebr. habent, nec Vulg. interpret. aut Syriac. expunguntque cod. Alexandr. et Vatabl. Paraphrasis quoque Chaldaica. *Et esto cautus in visu oculorum tuorum: nec Amb. lib. De Virg. aliter legerit, Et in conspectu oculorum tuorum: reliqua enim, Et non in audacia oculorum tuorum, ipsius Ambrosii verba sunt, non sacri textus; male proinde adducta a Nobilio, quasi saveant codici Vaticano τῶν LXX in illa negatione.*

Κλήμεντ.

Εἰ βούλει γινῶναι θεόν, προλαβὼν γινῶθι σαυτὸν.

Ἀντιφάνους.

Εἰ θνητὸς εἶ, βέλτιστε, θνητὰ καὶ φρόνει.

Δημοσθ. — Οἶμαι τὸ μέλλον ἅπασιν ἀνθρώποις ἀδηλον· καὶ μικροὶ καιροὶ μεγάλων πραγμάτων αἴτιοι γίνονται. Διὸ δεῖ μετριάζειν ἐν ταῖς εὐπραξίαις, καὶ προορωμένους τὸ μέλλον φαίνεσθαι.

Ἡρακλείτου. — Ἡράκλειτος νέος ὢν, πάντων γέγονε σοφώτερος, ὅτι ἤδει ἑαυτὸν μηδὲν ὄντα.

Σωκράτ. — Σωκράτης ᾔφετο μηδὲν εἰδέναι, πλὴν αὐτὸ τοῦτο, ὅτι μηδὲν οἶδεν· τοὺς δὲ λοιποὺς μηδὲ τοῦτο εἰδέναι.

Οἱ μὲν σφοδρῶς πυρέττοντες, τὴν ἄρεξιν καὶ τὴν ῥώμην· οἱ δ' ἐν τοῖς βασιλείοις παροικούντες, τὸν νοῦν καὶ τὰ ἤθη πεφύκασι διαφθείρεσθαι, εἰ μὴ τὸ, *Γινῶθι σαυτὸν*, συχνῶς ἑαυτοῖς ἐπιλέγουσιν.

Φιλήμον.

Ἄνθρωπος ὢν, τοῦτ' ἴσθι, καὶ μενεῖς ἀεί.

Σωτάδου.

Εἰ καὶ βασιλεὺς πέφυκας, ὡς θνητὸς ἀκουσον.

Ἄν μακρὰ πτύης, φλεγματιῶ κρατῆ περισσῶ.

Ἄν εὐλματιῆς, ταῦτα πρὸ σοῦ προβάτιον εἶχεν.

Ἄν χρυσοφορῆς, τοῦτο τύχης ἐστὶν ἔπαρμα.

Ἄν πλούσιος ᾖς, τοῦτο χρόνων ἀδηλος ἰσχύς.

Ἄν ἀλαζονεὺς, τοῦτο ἀνοίας ἐστὶ φρούημα.

Ἄν δὲ σωφρονῆς, τοῦτο θεοῦ δῶρον ὑπάρχει.

Ἡ δὲ σωφροσύνη πάρεστιν, ἂν μετρηῖς σεαυτὸν.

Θάλης. — Καλεπὸν δὲ ἑαυτὸν γινῶναι, ἀλλὰ μακάριον· ζῆν γὰρ κατὰ φύσιν.

Πλάτωνος. — Οἱ οὐκ εἰδότες, ὡς ἔπος εἶπεῖν οὐδὲν, οἴομεθα τὰ πάντα εἰδέναι· οὐκ ἐπιτρέποντες δὲ ἀλλήλοις, ἃ μὴ ἐπιστάμεθα πράττειν, ἀναγκαζόμεθα ἀμαρτάνειν αὐτοὶ πράττοντες.

Μενάνδρου.

Κατὰ πολλῶν ἐστὶν οὐ καλῶν εἰρημένον,

Τὸ, Γινῶθι σεαυτὸν, χρησιμώτερον γὰρ ἦν,

Τὸ, Γινῶθι τοὺς ἄλλους.

Ξενοφῶντος. — Οἱ μὲν γὰρ εἰδότες ἑαυτοὺς, τὰ ἐπιτήδεια ἑαυτοῖς ἴσασιν, καὶ διαγινώσκουσιν ἃ τε δύνανται, καὶ ἃ μὴ. Καὶ ἃ μὲν ἐπίστανται πράττοντες, πορίζονται τε ὢν δέονται, καὶ εὖ πράττουσιν· ὢν δὲ μὴ ἐπίστανται ἀπεχόμενοι, ἀναμάρτητοι γίνονται καὶ διαφεύγουσι τὸ κακῶς πράττειν.

Οὗτος ἔμοιγε δοκεῖ, ὁ μὴ εἰδὼς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, ἀγνοεῖν ἑαυτὸν. Ἐκεῖνο δὲ οὐ φανερόν, ἔφη, ὅτι μὲν διὰ τὸ εἰδέναι ἑαυτοὺς πλεῖστα ἀγαθὰ ἰσχύουσιν ἄνθρωποι· διὰ δὲ τὸ ἐψεῦσθαι ἑαυτῶν, πλεῖστα κακὰ;

Ἐπὶ μηδενὶ ἐπαρθῆς ἀλλοτρίῳ προτερήματι. Εἰ ὁ ἵππος ἔλεγεν ἐπαιρόμενος, ὅτι Καλὸς εἰμι, ἀνεκτὸν ἦν· σὺ δὲ ὅταν λέγεις, ὅτι Ἴππον καλὸν ἔχω, ἴσθι· ὅτι ἐφ' ἵππου ἀγαθῶ μέγα φρονεῖς. Τί οὖν ἐστὶ σόν; Χρησις φαντασιῶν, ἣν ὅταν κατὰ φύσιν ἔχῃς, τότε

A

Clementis.

Si vis nosse Deum, ipse prior nosce teipsum.

Antiphanis.

Si mortalis es, bone vir, etiam mortalia sapias.

Demosth. — Futurum opinor cunctis mortalibus incertum esse, parvaque momenta res magnas parturire. Quapropter secundo rerum statu tenenda moderatio est, eaque **663** tenenda consilii ratio, ut quod futurum est videamur prospicere.

Heraclitus. — Heraclitus, cum juvenis esset, omnium sapientissimus exstitit, quoniam sciebat se nihil esse.

Socratis. — Socrates unum hoc se scire existimabat, quod nihil sciret; alios, ne id quidem scire.

B

Qui gravius febris tentantur, appetitum viresque deperdunt; qui vero principum aulas sequuntur moramque in eis trahunt, mentem ipsam ac ingenuos mores, nisi crebrius proloquii hujus sententiam, *Nosce teipsum*, secum ipsi repetant.

Philemon.

Homo cum sis, hoc scito, et semper eris.

Sotatis.

Quanquam rex es, tanquam mortalis audi.

Si multum spuīs, pituita redundas.

Si pulchris nites vestibus, has te prior ovicula habuit.

Si auro fulges, hæc fortunæ elatio est.

Si dives es, hoc temporum incertum robur.

Si fastuosus ac arrogans es, hæc dementiæ superbia est.

Si modeste sapis et sobrius es, hoc Dei donum est.

Præsto vero sobrietas est ac modestia, si te ipse me-

[tiaris.

Thales. — Res quidem difficilis, *Nosce seipsum*, beata tamen: est enim ex naturæ rationibus vivere.

Platonis. — Qui, ut verbo dicam, nihil scimus, scire nos omnia arbitramur: dumque alii alios, quæ nescimus, non permittimus agere, dum hæc ipsi præsumimus, necessario peccamus atque erramus.

Menandri.

Multos non bonos dictum illud perstringit.

Nosce teipsum, quippe utilis,

Nosce alios, illis diceretur.

Xenophont. — Qui seipsos norunt ea quæ sibi convenient non nesciunt; quæque valeant, ac non **D** valeant rationis libra discernunt: dumque ea quæ norunt, agenda sibi constituunt, parant quæ sint necessaria, ac felices agunt, ab iisque se abstinendo quorum rudes existunt, nihil errant, ac ne male agant, effugiunt.

Is sane seipsum nescire videtur, qui vires suas, quantæ sint, compertas non habet. Ac, nonne liquet, inquit, homines, quod se noverint, complura nancisci bona; quod autem sui cognitione errent, plurimis se malis inserere?

Nulla te aliena excellentia ac præstanti **664** dote efferas. Si equus, qua præstat generositate, se bonum diceret, ferri id certe posset; sin autem tu ipse, te bonum equum habere dixeris, scito equi te bonitate gloriari. Quid igitur tuum est?

Cogitationum usus, qui si ex naturæ rationibus fuerit, ipse te efferto. Tunc enim præclara, qua polles, dote te ipse extuleris.

Chilo.—Chilo interrogatus quid esset difficillimum: Nosse, inquit, seipsum. Hac enim commedum admonitione superbi castigantur, qui supra virtutem inepte gloriantur atque gestiunt.

SERMO LVII.

De bonitate seu benignitate ac lenitate.

Luc. vi, 35. — Benefacite, et mutuum date, nihil inde sperantes; et erit merces vestra multa; et eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos et malos.

Ephes. iv, 32. — Estote invicem benigni et misericordes, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis.

Coloss. iii, 12. — Induite vos viscera misericordiæ, benignitatem, modestiam animi, lenitatem, mansuetudinem.

Prov. ii, 21. — Boni erunt habitatores terræ, et innocentes remanebunt in ea.

Christus, qui bonus est ac suavis, viso homine quem formaverat, non dimisit eos neque dereliquit, clementer eis utens.

Basilii. — Imagine fulgeo, quod sum præditus ratione; nanciscor vero similitudinem, quod benignus ac comis flo.

Adversarios subjugare, viri fortis sit ac vere principis; victis autem jugumque subeuntibus lenem se et mansuetum præbere, ejus qui magnitudine animi ac placiditate omnibus præstet.

Dionysii Arcopagita. — Quod modis omnibus boni expers est, id nusquam prorsus, vel erat, vel est, vel erit, vel esse potest.

Theologi. — Bonitatis habet laudem feritatem lenitate vincere; ac quibus malis affecti patienter ferimus, injuriæ auctores melioris frugis elicere.

Cunctis benignus esto, sed maxime proximis. Dei tibi benignitatem, ipse benignus mitisque concilia. Quodnam lenitatis documento documentum brevius? 665 Talis esto amicis et proximis, Quales tibi ipsi illos esse vis.

Chrysost. — Deus non solum munera conferendo, verum etiam pœnas irrogando, bonus et benignus ac clemens est. Ejus enim animadversionis ac castigationis ipse rigo r, beneficii atque muneris pars maxima est. Nam et medicus, non tunc solum cum in hortorum pratorumque amœna, aut in balneas ac piscinas educit ægrotum, sed et cum a cibis abstinentiam jubet, cum secat, cum amara

¹⁰ In Gesn. Stob. 137.

(n) Χριστός χρηστός ὢν. Utraque editione addita vox Σειράχ, quasi locus sit ex Eccli. sumptus, apud quem non exstat. Sap. xv, 1. Θεός χρηστός dicitur, hisque illi affinia tribuuntur. Ball. quoque

ἐπάρθητι· τότε γὰρ ἐπὶ τῷ σὺ πλεονεκτήματι ἐπάρθησι.

Χείλων. — Χείλων ἐρωτηθεὶς, τί τὸ χαλεπώτατον, τὸ γινώσκειν ἑαυτὸν, ἔφη. Χρήσιμον γὰρ εἰς νοθεσίαν τῶν ἀλαζδόνων, οἱ ὑπὲρ τὴν ἑαυτῶν δύναμιν φλυαροῦσιν.

ΛΟΓΟΣ ΝΖ' ¹¹.

Περὶ χρηστότητος.

Λουκ. ζ'. — Ἀγαθοποιεῖτε καὶ δανεῖζετε, μηδὲν ἀπελπίζοντες, καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς, καὶ ἔσεσθε υἱοὶ Ὑψίστου, ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστὶν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηροὺς.

Ἐφ. δ'. — Γίνεσθε εἰς ἀλλήλους χρηστοὶ καὶ εὐσπλαγχοὶ, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐν Χριστῷ ἐχαρίσατο ὑμῖν.

Κολοσσ. γ'. — Ἐνδύσασθε σπλάγγνα οἰκτιρμοῦ, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, μακροθυμίαν, πραότητά.

Παροιμ. β'. — Χρηστοὶ ἔσονται οἰκήτορες γῆς· ἀκακοὶ δὲ ὑπολειφθήσονται ἐν αὐτῇ.

Χριστὸς χρηστός ὢν (n), καὶ ἰδὼν τὸ πλάσμα αὐτοῦ, οὔτε ἀνῆκεν αὐτοῦς, οὔτε κατέλιπε φειδόμενος αὐτῶν.

Βασιλ. — Τὸ κατ' εἰκόνα ἔχω, ἐν τῷ λογικῷ εἶναι· τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν γίνομαι, ἐν τῷ χρηστός γενέσθαι.

Τὸ μὲν γὰρ τοὺς ἀντιτείνοντας ὑπὸ χεῖρα λαμβάνειν, ἀνδρείου τε καὶ ἄρχοντος ὡς ἀληθῶς· τοῖς δὲ ὑποπεπτωκόσι χρηστὸν εἶναι καὶ πρᾶον, μεγαλοφροσύνη πάντων καὶ ἡμερότητι διαφέροντος.

Διονυσίου τοῦ Ἀρειοπαγίτου. — Τὸ κατὰ πάντα τρόπον τοῦ ἀγαθοῦ ἔστερημένον, οὐδαμῆ οὐδαμῶς οὔτε ἦν, οὔτε ἐστίν, οὔτε ἔσται, οὔτε εἶναι δύναται.

Θεολόγου. — Ἀγαθὸν χρηστότητι νικᾶν θρασύτητα, καὶ βελτίους ποιεῖν τοὺς ἀδικούντας, οἷς καρτεροῦμεν πάσχοντες.

Πᾶσι μὲν ἴσθι χρηστός, πλέον δὲ τοῖς ἐγγιστα. Ζῆτει Θεοῦ σοὶ χρηστότητα, χρηστός ὢν. Τί χρηστότητος δόγμα συντομώτερον; Τοιοῦτος ἴσθι τοῖς φίλοις καὶ τοῖς πέλας, Οἴους σεαυτῷ τοῦσδε τυγχάνειν θέλεις.

Χρυσοστ. — Οὐκ εὐεργετῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ κολάζων ἀγαθός ἐστι καὶ φιλόανθρωπος ὁ Θεός. Καὶ γὰρ αἱ κολάσεις αὐτοῦ καὶ αἱ τιμωρίαι, μέγιστον εὐεργεσίας μέρος εἰσὶν· ἐπεὶ καὶ ἰατρός, οὐχ ὅταν εἰς παραδείσουσιν καὶ λειμῶνας ἐξάγῃ τὸν κάμνοντα μόνον, οὐδ' ὅταν εἰς βαλανεῖα καὶ κολυμβήθρας ὑδάτων, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἄσιτον κελυῆ διαμείναι, ὅταν τέμνη, ὅταν πικρὰ προσάγει φάρμακα, τότε καὶ ἰατρός ἐστίν

NOTÆ.

Κύριος χρηστός, etsi brevitate Χριστός potius scriptum est. Nec aliter Maximus scripserit ex laudate illo Sap. Illud, Χριστός χρηστός, durius quam pro ejus vena videatur, nec affectatior carens.

εμείως, καὶ τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπιδείκνυσιν ἅπλουν.

Γρηγ. Νύσσ. — Ὁ τῆ φύσει ἀγαθός, καὶ ἀγαθῶν πάντων παρεκτικός.

Ἴδιον πάντως ἀγαθοῦ, τὸ ὠφελεῖν.

Δημοσθ. — Οὐ τοσοῦτον ὁ λόγος, ὅσον χρηστὸς τρόπος πείθειν δύναται.

Ποσιδίππου.

Οἷσιν ὁ τρόπος ἐστὶν ἐδτακτός, τουτέοισι καὶ [βίος συντέκταται.

Τέχνη μὲν γνωρίμους ἐκτησάμην
Πολλούς· διὰ τὸν τρόπον δὲ, τοὺς πλείστους [φίλους.

Θεμιστοκλ. — Θεμιστοκλῆς χωρίον πωλῶν ἐκέλευσε κηρύττειν, ὅτι καὶ γείτονα χρηστὸν ἔχει.

Μενάνδρου.

Σὺ μὲν παραινεῖς ταῦτα ὅσα σοι πρέπει,
Ἐμὲ δὲ ποιεῖν τὸ καθήκον, οὐχ ὁ σὸς λόγος,

Εὖ ἴσθι ἀκριβῶς· ὁ δ' ἴδιος πείθει τρόπος.
Οὐδεὶς πονηρὸν πρᾶγμα χρηστὸς ὦν ποιεῖ.
Οὐ παρτελώς δεῖ τοῖς πονηροῖς ἐπιτρέπειν.
Ἄλλ' ἀντιτάττεσθαι· εἰ δὲ μὴ, τ' ἄνω κάτω
Ἡμῶν ὁ βίος λήσει μεταστραφείς ὁλος.

Λευκίππου. — Χρηστότης, τυγχάνουσα μὲν χάριτος, ἐτι μᾶλλον αὐξεται· προπηλακισθεῖσα δὲ, εἰς ὀργὴν ἐρεθίζεται.

Περίθου.

Πολλῶν χρημάτων, τὸ χρηστὸν εἶναι λυσιτελέ-
[στερόν ἐστι.

Τρόπος ἐστὶ χρηστὸς ἀσφαλέστερος νόμος.
Τὸν μὲν γὰρ οὐδεὶς ἂν διαστρέψαι ποτὲ
Ῥήτωρ δύναται· τὸν δ' ἄνω τε καὶ κάτω
Λόγος τυράσσων κολλᾷς λυμαίνεται.

ΛΟΓΟΣ ΝΗ' 20.

Περὶ νόμου.

Ἰωάν. η'. — Ἡ κρίσις ἢ ἐμὴ δικαία (ο) ἐστίν, ὅτι μόνος οὐκ εἰμὶ, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με. Καὶ ἐν τῷ νόμῳ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται, Ὅτι δύο ἀνθρώπων μαρτυρία ἀληθῆς ἐστίν.

Ῥωμ. β'. — Ὅσοι ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται.

Παροιμ. κθ'. — Τὸ νόμον γινῶναι, διανοίας ἐστὶν ἀγαθῆς.

Σιράχ κα'. — Ὁ φυλάσσων νόμον Κυρίου, κρατεῖ (p) τοῦ ἐννοήματος αὐτοῦ.

20 In Gesn. Stob. 145.

(ο) Ἡ κρίσις ἢ ἐμὴ δικαία. Reliqui ἀληθῆς. Verum iudicium. Ex Pers. tamen rectum redditur: ac, num et ipse δικαίαν legerit?

(p) Νόμον Κυρίου, κρατεῖ. Alii omnes, νόμον, κατακρατεῖ, vel una in duas divisa voce, vel ex duabus una conflata. Placet quod ita habet Maximi codex, aptiusque videtur simplex κρατεῖ· cum alioqui lex, cum adjecto illo Κυρίου, id est Domini, ubique fere in sacris paginis habeatur. Qui ergo custodit legem Domini, κρατεῖ τοῦ ἐννοήματος αὐτοῦ, tenet illius sensum; quasi callet eique mor-

præbet medicamenta, p̄ræque medicus est, suæque humanitatis specimen exhibet.

Greg. Nyss. — Qui natura bonus est, idem et bonorum omnino largitor est.

Quisquis bonus est, aliis prodesse proprium habet.

Demosth. — Non tanta verborum vis ut suadeant, quanta bonorum morum.

Posidippi.

Quorum mores sunt bene compositi, eorum pariter [vita ordinata existit.

Arte quidem familiares, non paucos Paravi; sed moribus plurimos amicos.

Themistocl. — Themistocles prædium venale habens, præconem clamare jussit, bonum etiam vicinum habere.

Menandri.

Tu me mones quæ te decent,
Me tamen non impellit sermo tuus ad id quod officii [est;

Crede mihi; sed si quid tibi morum est.
Nemo qui vir probus ac frugi sit, malum aliquod facit.
Nulla prorsus improbis malisque facienda licentia est.
Sed eis resistendum; sin autem vita nostra,
Sis deque tota malò exitu nobis subvertetur.

Leucippes. — Mansuetudo, nacta quidem gratiam, adhuc magis augetur; suggillata autem, in iram concitatur.

Perithi.

Multis opibus lenitas utilior est.

C Boni mores tutiores lege sunt.
Illos enim nullus unquam orator,
Everterit. Hanc vero verbis,
Sis deque miscens ac turbans, non raro corrumpit.

SERMO LVIII.

De lege.

Joan. viii, 16. — Judicium meum justum est quia solus non sum; sed ego, et qui misit me. Et in lege vestra scriptum est: 666 Quia duorum hominum testimonium verum est.

Rom. ii, 12. — Quicumque sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: et quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur.

Prou. xxix, 18. — Scire legem, probæ mentis est.

Eccli. xxi, 12. — Qui custodit legem Domini tenet sensum ejus.

NOTÆ.

dicus adhæret Hebr. iv, 14. κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας. Teneamus confessionem Athen. κρατεῖν γὰρ οἶμαι τῆς λέξεως οὕτως ἐχούσης· Existimo memoria tenere dictionem, quæ sic habet. Qui sensus hic commodus; durior, quo Vulg. et Sixt. interpr. reddunt, cogente voce illa κατακρατεῖ, continebit sensum ejus: quasi sibi subjiciet, subiget. Aptius ad voluntatem animumque servantis referatur, uti retulit Syriac. Qui servat legem, comprimit voluntatem suam.

Basilii. — Cum bruta mutaque animantia suæ consulant salutem sibi, ac piscis, quid sibi prosequendum, quidve fugiendum sit, non nesciat; quid nos dicturi sumus, qui doctrinis exculti, legibus instituti, promissis invitati, Spiritu edocti, mutis tamen piscibus a ratione sermonisque cultu magis alieni, legi cedere recusamus?

Fieri non potest ut is salutem consequatur qui Dei mandata non servaverit; nec vacat periculo, vel unum quid eorum quæ nobis sint præcepta negligere. Gravis enim elatio est, ut ejus qui legem tulit ipsi judices sedeamus, aliaque ejus scita approbemus, alia improbemus ac rejiciamus. Cum enim oporteat Dei hominem perfectum esse, omnino necesse est ut per omne mandatum, in mensuram staturæ plenitudinis Christi (*Ephes.* iv, 13), perficiatur: quando ex divina lege, quanquam mundum est quod immolatur [nisi perfectum ac integrum] acceptum Deo in sacrificium non habeatur (*Levit.* xii, 29).

Theologi. — Si quod eramus, perseverassemus, atque mandatum servassemus, id quod non eramus utique exstitissemus.

Dulcius quid est doceri de Deo, quam docere.

Verbis quidem parce, operibus autem abunde pietatem prodentes; legumque potius observatione, quam quod legislatorem admiremur, amoris in eum affectum ostendamus.

Legibus subjectus es ac Dominicis regulis, ex quarum norma vitam te componere convenit. Atque id primum ex teipso considera, ipsum quoque animum tuum virtutis præceptis undique esse obnoxium. Corpus etiam ejus qui condidit, munere accepisti, quinque sensibus ad vitæ munia communitum. Ac ne ii quidem liberi sunt, sui que penitus juris, sed singuli legibus mancipati. Primusque in eis audit oculus: Vide, inquit, et contuere quæ visu honesta sint; præstare item ipsum eruere, ubi inhoneste et quæ noxia sint, aspexerit (*Matth.* xviii, 9). Auris quoque in mandatis habet; habet et **667** lingua ac similiter sensus reliqui.

Nec navigantes tutum est extra portum appellere, nec caret periculo, qui vivant, extra disciplinam vivere.

*Leges observans, metum foras mittes;
Ab eo enim immunis est, quisquis leges servat.*

Duo sunt quibus regimur, natura et lex; vincit autem legem natura.

Chrys. — Peccata ex necessitate commissa etiam leges solent condonare.

Legum genus triplex: lex naturæ, lex scripta Moysi tradita, et lex gratiæ.

Βασιλ. — Εἰ τὰ ἄλογα ἐπινοητικὰ καὶ φυλακτικὰ τῆς αὐτῶν σωτηρίας εἰσὶ, καὶ οἶδε τὸ αἰρετὸν αὐτοῦ καὶ τὸ φευκτὸν ἰχθύς· τί ἐροῦμεν ἡμεῖς οἱ λόγοις τετιμημένοι, καὶ νόμοις πεπαιδευμένοι, ἐπαγγελίας προτραπέντες, Πνεύματι σοφισθέντες· εἶτα τῶν ἀλόγων ἰχθύων ἀλογώτερον τὰ καθ' ἑαυτοῦς διατιθέμενοι, μὴ πειθόμενοι τῷ νόμῳ ὑπέκτειναι;

Οὐ δυνατὸν σωθῆναι μὴ ποιῶντα τὰ κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἔργα· οὔτε τὸ παριδεῖν τι τῶν προστεταγμένων ἀκίνδυνον. Δεινὴ γὰρ ἡ ἔπαρσις, κριτὰς ἡμᾶς τοῦ νομοθέτου καθέζεσθαι, καὶ τοὺς μὲν ἐγκρίνειν τῶν νόμων, τοὺς δὲ παραπέμπεσθαι. Εἰ γὰρ δεῖ τέλειον εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον, ἀνάγκη πᾶσα διὰ πάσης ἐντολῆς καταρτισθῆναι, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ· ἐπεὶ κατὰ τὸν θεῖον νόμον κἂν καθαρὸν ἢ τὸν τελούμενον, [ἂν μὴ τέλειον καὶ ὁλόκληρον,] ἀπρόσδεκτον (q) εἰς θυσίαν τῷ Θεῷ.

Θεολόγου. — Εἰ μὲν οὖν ἐμείναμεν ὅπερ ἦμεν, καὶ τὴν ἐντολὴν ἐφυλάξαμεν, ἐγενόμεθα ἂν ὅπερ οὐκ ἦμεν.

Ὡς ἡδιόν τι μανθάνειν, ἢ διδάσκειν περὶ Θεοῦ.

Λόγῳ μὲν εὐσεβοῦντες ὀλίγα, ἔργῳ δὲ πλείονα· καὶ τῇ τηρήσει τῶν νόμων μάλλον, ἢ τῷ θαυμάζειν τὸν νομοθέτην, τὸ περὶ αὐτὸν φίλτρον ἐπιδεικνύμενοι.

Νόμοις ὑπόκεισαι καὶ κανόσι Δεσποτικοῖς, καθ' οὓς σε προσήκει ζῆν. Καὶ τοῦτο ἀπὸ σαυτοῦ πρώτον κατανόησον, ὅτι καὶ ἡ ψυχὴ σου πανταχόθεν τοῖς τῆς ἀρετῆς ὑπόκειται παραγγέλμασιν. Ἔλαβες καὶ σῶμα παρὰ τοῦ Κτίσαντος, πέντε αἰσθήσεων εἰς τὰς τῆς ζωῆς χρείας οἰκονομούμενον. Εἰσὶ δὲ οὐδὲ αὗται ἐλεύθεροι καὶ αὐτόνομοι· ἀλλ' ἐκάστη δούλη νόμων ἐστὶ. Καὶ πρῶτος ἀκούει ὁ ὄφθαλμός. Βλέπε, φησὶν, καὶ θεώρει ἃ βλέπειν καλόν· καὶ, βέλτιον ἐκκόπτειν αὐτὸν, ὅταν ἄτακτα βλέπη καὶ ἐπιζήμια. Ἔχει καὶ ἡ ἀκοὴ παράγγελμα, καὶ ἡ γλῶσσα καὶ αἱ λοιπαὶ ὁμοίως.

Οὔτε πλείοντα παρὰ τόπον ὁρμεῖν ἀσφαλές, οὔτε ζῶντα παρὰ νόμον βιοῦν ἀκίνδυνον.

D *Νόμους φυλάττων, τοὺς φόβους ἐξω βαλεῖς·
Φόβου γὰρ ἐξω πᾶς ὁ τοῦ νόμου φύλαξ.*

Δύο μὲν τὰ διάγοντα ἡμᾶς ἐστὶ· φύσις καὶ νόμος· κρατεῖ δὲ τοῦ νόμου ἡ φύσις.

Χρυσοστ. — Ἴσασι καὶ οἱ νόμοι τὰ ἐξ ἀνάγκης συγγινώσκουσιν ἁμαρτήματα.

Ἐἶδη τῶν νόμων τρία· νόμος ὁ τῆς φύσεως, νόμος ὁ τοῦ γράμματος, ὁ τῷ Μωϋσεὶ δοθεὶς, νόμος ὁ τῆς χάριτος.

NOTÆ.

(q) *Κἂν καθαρὸν, ἀπρόσδεκτον.* Quod vel desideretur, vel insinuatum Basilio sit, adjeci, ac clausum represento. Palam enim est, referre *Levit.* xxii, 23, ubi integritas vituli, ut sit hostia

accepta, describitur, præter ejus ἀμωμον, quod est puritas. Utque in victima, sic in nostra justitia, necesse ut plena sit, cunctaque impleat, ut Deo sit placita.

Ζαλεύκου. — Ζάλευκος ὁ τῶν Λοκρῶν νομοθέτης, τοὺς νόμους τοῖς ἀραχνίοις εἶπεν ὁμοίους εἶναι. Καὶ γὰρ εἰς ἐκεῖνα ἐὰν ἐμπέσῃ μύτα ἢ κώνωψ, κατέχεται· ἐὰν δὲ σφήξ ἢ μέλισσα, διαρρήξασα ἀφίσταται. Ἐν τοῖς νόμοις ἐὰν ἐμπέσῃ πένης, συνέχεται· ἐὰν δὲ πλούσιος ἢ δυνατὸς λέγειν, διαρρήξας ἀποτρέχει.

Σόλων. — Σόλων ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, πῶς ἀριστα αἱ πόλεις οἰκοῦνται, ἔφη· Ἐὰν μὲν οἱ πολῖται τοῖς ἀρχουσι πείθονται, οἱ δὲ ἀρχοντες τοῖς νόμοις.

Δημάδους. — Τοῖς μὲν δούλοις, ἡ ἀνάγκη νόμος· τοῖς δὲ ἐλευθέροις, ὁ νόμος ἀνάγκη.

Ἐπικτήτου. — Νόμος βούλεται μὲν εὐεργετεῖν βίον ἀνθρώπων· οὐ δύναται δὲ ὅταν αὐτοὶ βούλωνται πάσχειν (r). Ἐν γὰρ τοῖς πειθομένοις ἐνδείκνυται τὴν ἰδίαν ἀρετὴν.

Ὡσπερ τοῖς νοσοῦσιν ἰατροὶ σωτῆρες, οὕτω καὶ τοῖς ἀδικουμένοις οἱ νόμοι.

Νόμοι ἀληθέστατοι οἱ δικαιοτάτοι.

Νόμῳ καὶ ἀρχοντι καὶ τῷ σοφωτέρῳ εἶχειν κόσμιον.

Τὰ παρὰ νόμον γινόμενα, ἀντὶ μὴ γινομένων εἰσίν.

Δημοσθ. — Δημοσθένης ὁ ῥήτωρ ἔφη, πόλεως εἶναι τὴν ψυχὴν, τοὺς νόμους. Ὡσπερ γὰρ σῶμα στερηθὲν ψυχῆς πίπτει, οὕτω καὶ πόλις, μὴ ὄντων νόμων καταλύεται.

Κύρου. — Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, τίνας ἀδίκους νομίζεις εἶναι; τοὺς μὴ χρωμένους, εἶπε, τῷ νόμῳ.

Θεοφράστ. — Ὀλίγων οἱ ἀγαθοὶ νόμων δέονται· εὐ γὰρ τὰ πράγματα πρὸς τοὺς νόμους, ἀλλ' οἱ νόμοι πρὸς τὰ πράγματα τίθενται.

Ἀγωνόμου. — Κρατίστην εἶναι δημοκρατίαν, ἐν ἣ ὅι πάντες ὡς τύραννον φοβοῦνται τὸν νόμον.

Ἀρκεσίλαος. — Ἀρκεσίλαος ἔλεγεν· Ὡσπερ ὅπου φάρμακα πολλὰ καὶ ἰατροὶ πολλοὶ, ἐνταῦθα νόσοι πλεῖστα· οὕτω δὲ καὶ ὅπου νόμοι πλεῖστοι, ἐκεῖ εἶναι καὶ ἀδικίαν μεγίστην.

ΛΟΓΟΣ ΝΘ' ²⁷.

Περὶ λογικοῦ καὶ λογισμοῦ.

Λουκ. ζ'. — Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐκβάλλει ἀγαθὰ· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει πονηρά.

Β' Κορινθ. ι'. — Τὰ γὰρ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθαί-

Zaleucus. — Zaleucus Locrensiū legislator, leges aiebat aranearum telis similes esse. Illis enim si musca vel culex inciderit, detinetur; sin vespa aut apis, lacerat telam et avolat. Et in leges, si pauper inciderit, detinetur; sin dives quispiam aut disertus, perrumpens evadit.

Solon. — Solon, interrogante quodam, Quomodo civitates optime habitarentur, dixit: Si cives magistratibus, magistratus vero legibus obsequantur.

Demadis. — Servis quidem necessitas lex est; liberis autem, lex necessitas existit.

Epicteti. — Legis scopus est, ut de hominum vita bene mereatur; nec tamen potest, cum illi ipsi male habere velint. Quid enim valeat ejus virtus in illis ostendit, qui ei morem gerunt.

Quemadmodum ægris medici servatores, sic et iis qui injuria afficiuntur, leges.

Leges verissimæ sunt, quæ summa nituntur æquitate.

Legi et principi, ac ei qui sapientiæ laude præpollet, cedere, modestia et honestas suadent.

Quæ fiunt præter legem, tanquam non facta habenda sunt.

Demosth. — Demosthenes orator, civitatis animam leges esse dicebat. Ut enim corpus, quod anima careat, emoritur, sic et civitas nullis communita legibus dissolvitur.

Cyri. — Idem interrogatus, Quosnam arbitraretur injustos esse; Eos, respondit, qui non utantur lege.

Theophrast. — Qui boni ac probi sunt, paucis egent legibus; non enim negotia pro legum ratione, sed prout negotia exigunt, ponendæ sunt leges.

Incerti. — Præstantissimum esse popularem statum, in quo omnes legem velut tyrannum metuunt.

668 Arcesilaus. — Aiebat Arcesilaus: Sicut ubi medicamentorum ac medicorum copia est, ibi et morborum plurima labe; sic et ubi plurimæ leges, illic maximam vigere iniquitatem.

SERMO LIX.

D De parte rationis animique rationibus ac cogitatione.

Luc. vi, 45. — Bonus homo de bono thesauro cordis profert bona; et malus homo de malo thesauro profert mala.

II Cor. x, 4. — Arma enim militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo, ad demolitionem

²⁷ In Gesn. Stobæo 26.

NOTÆ.

(r) Ὅταν αὐτοὶ βούλωνται πάσχειν. Clara sententia; non posse legem, quam propositam habet, utilitatem præstare, cum ii, quibus lata, male habere volunt et ægrotare; eoque ejus medicinam respuunt, quæ in illis duntaxat vim habet, qui sunt morigeri, seque illi sponte curandos subdunt. Nihil apte Gesn. Non potest cuivis benefica esse

cum et beneficium accipere voluerit. Quod et falsum, nihilque argutum. Lex enim quæ in communem utilitatem instituta sit, omnes juvat qui velint, nihilque ipsi impediunt. Cæterum ὁ πάσχων Hippocr. pro ægroto, hæcque una hic apta ejus vocis acceptio: non quod alias exponitur, beneficio affici.

munitionum : quibus consilia demolimur, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei; et in captivitate redigimus omnem cogitatum in obsequium Christi.

Prov. xv, 24; xii, 14. — Viæ vitæ cogitationes prudentis : de cogitationibus suis replebitur vir bonus.

Prov. xii, 5. — Cogitationes justorum judicia.

Prov. xix, 21. — Multæ cogitationes in corde viri; consilium autem Dei vincet in æternum.

Eccli. xxvii, 5. — In concussione cribri remanent sordes : sic quisquiliæ hominis in cogitatione ejus.

Basilii. — Ex rationali enim et parte rationis experte, velut Centaurum quemdam (ut Græcorum fictio habet relata ad rerum explicandam naturam) rerum conditor Deus, hominem totum constituens, humanæ formæ, id est, a capite usque ad pectus, superiori parti, eam quæ est ab umbilico usque ad lumbos, quasi equi naturam (ad ventris voluptates belluino more pronam, et ad coitum temere propensam) inferius supposuit : non quod rationem a parte rationis experte abripi vellet; sed quod eam rationi subjectam, illius nutu regendam, ac naturæ necessarios usus sapientissime indiderit.

Ejusdem. — Qui divinam imperturbationem sedatisque affectibus tranquillitatem nancisci studet, nulli addictum affectui, seu libidini, animum suum servare debet.

Theologi. — Præstat animus seu ratio, quam actiones aut pecuniæ. Nam istæ intereunt, ratio permanet.

Chrys. — Idcirco aviculis datæ sunt alæ, ut fugiant laqueos : et ratio hominibus, ut evitent peccata.

Non cessat animus cogitationes parere; **669** tu vero malas evelle, bonas cole.

Clementis. — Non inde fidelis justus evadit, quod ne ab actibus abstineat; sed quod castis purisque cogitationibus fulgeat.

Plutarchi. — Soli sæpe nubes offundunt tenebras; rationem affectus obscurant.

VARIAE LECTIONES.

²⁸ Ἄλλ. Χρυσοστ.

NOTÆ.

(s) Ἀπὸ τῶν διανοημάτων αὐτοῦ. Videtur secundum aliam litteram, *Prov. xii, 14*, ubi Hebr. *De fructu oris ejus satiabitur bono*, οἱ LXX, ἀπὸ καρπῶν στόματος, ψυχὴ ἀνδρὸς πλησθήσεται ἀγαθῶν · perindeque Syrus. Non liquet an sic Maximus ex libro habuerit, vel memoria suggerente mutaverit. Fructus oris; cogitationes animique rationes dicantur, eo sensu, quo ratio ipsa animi os dicitur: ex quibus cum bonæ sunt, homo bonis repletur, id est virtutibus.

(t) Ἐν σείσματι κοσκίνου. Clara in Græcis sententia. Sic certe cribri agitatione, eoque excernente, surfures aliaque crassioris substantiæ remanent, ac sordes pani inutiles; quæ omnia Sirach. κοπρίαν, quasi *stercora* (sæces scilicet) vocavit. Vulg. tamen cum reddit, *remanebit pulvis*, legisse videtur *χόνις* · quod ipsum non satis aptum

Ἀρεσιν ὀχυρωμάτων · λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὑψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοήν τοῦ Χριστοῦ.

Παροιμ. ιε'. — Ὅδοι ζωῆς διανοήματα συνετοῦ · ἀπὸ τῶν διανοημάτων αὐτοῦ (s) πλησθήσεται ἀνὴρ ἀγαθῶν.

Παροιμ. ιβ'. — Λογισμοὶ δικαίων κρίματα.

Παροιμ. ιθ'. — Πολλοὶ λογισμοὶ ἐν καρδίᾳ ἀνδρός · ἡ δὲ βουλή τοῦ Θεοῦ κρατήσει εἰς τὸν αἰῶνα.

Σιράχ κζ'. — Ἐν σείσματι κοσκίνου (t) διαμείνει κοπρία · οὕτως σκύβαλα ἀνθρώπου ἐν λογισμῶ αὐτοῦ.

Βασιλ. — Ἐκ λογικοῦ γὰρ καὶ ἀλόγου, κατὰ τὸ Ἑλληνικὸν πρὸς φυσιολογίαν πλάσμα, ὡσπερ τινὰ κένταυρον, συνθεῖς ὁ Δημιουργὸς ὅλον τὸν ἀνθρώπον τῷ ἀνθρωπομόρφῳ ἀπὸ κεφαλῆς ἕως στέρνων ἀνωθεν μέρει, τὸ ἀπὸ ὀμφαλοῦ ἕως ὀσφύος καθάπερ ἵππου, φύσιν (πρὸς τε τὰς γαστρὸς ἡδονὰς κτηνώδεις ὑπάρχον, καὶ πρὸς τὰς μίξεις ἀλόγους κινούμενον) κάτωθεν φέρον προσήρμοσεν · οὐχ ὑπὸ τοῦ ἀλόγου μέρους τὸ λογικὸν ἐξαρπάζεσθαι βουλευθεῖς, ἀλλὰ τῷ λογικῷ ὑποβεβλημένον ἔχοντι τὸ ἀλογον μέρος, ἡνιοχεῖσθαι πρὸς τὰς τῆς φύσεως ἀνάγκας, πανσόφως ἐνθεῖς.

Τοῦ αὐτοῦ ²⁸. — Ὁ τὴν θεῖαν ἀπάθειαν κατορθῶσαι σπουδάζων, ἀδούλωτον παντὶ πάθει ὀφείλει φυλάξαι τὴν ἑαυτοῦ λογισμὸν.

Θεολόγου. — Κρείσσων λογισμὸς πράξεων ἢ χρημάτων · τὰ μὲν γὰρ τῆς φθορᾶς ἐστίν, ὁ δὲ ἴσταται.

Χρυσοστ. — Διὰ τοῦτο περὰ τοῖς στρουθίοις, ἵνα φύγη παγίδα · καὶ διὰ τοῦτο λογισμὸς τοῖς ἀνθρώποις ἵνα ἐκφύγῃσιν ἀμαρτήματα.

Οὐ παύεται λογισμοὺς ἡ διάνοια τίχτουσα · σὺ δὲ, τοὺς μὲν φαύλους ἐκτίλλε, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς γεώργει.

Κλήμεντ. — Οὐχ ἡ τῶν πράξεων ἀποχὴ δικαιοῦ τὸν πιστὸν, ἀλλ' ἡ τῶν ἐννοιῶν ἀγνεῖα καὶ εἰλικρίνεια.

Πλούτάρχ. — Ἐπισκοτεῖ τῷ μὲν ἡλίῳ πολλάκις, τὰ νέφη · τῷ δὲ λογισμῷ, τὰ πάθη.

ad metaphoram. Pulvis enim, cum sit quid tenuissimum, per cribri foramina ante omnia excernitur; nec ipse remanet, sed triticum, cum sic integrum nec commolitur cribratur, ut a pulvere mundetur. Longe remotius quod Syr. et Arab. *Quemadmodum multus fumus incumbit igni, ita sermones hominis cogitationi.* Et: *Qualis fumus copiosus super ignem, talia hominum verba tempore cogitationis.* Habuerint hi alia Græca, ex quibus hæc expresserint. Sequentia, οὕτως, σκύβαλα ἀνθρώπου. Vulg. sic *aporia hominis*, quam forte Græcam vocem habuerit; estque egestas et penuria, σκύβαλα. Paulo Phil. iii, *stercora*, sic vetus interpr. vel etiam *relicula*, *quisquiliæ*; *acus*, *palex*, *gluma* in frumento; *res nihili nulliusque frugis*, quibus sit hominis *ἀπορία*, egestas, penuria, inopia.

Ἐκ μὲν τοῦ ποδὸς τὴν ἀκανθάν, ἐκ δὲ τῆς ἀλόγου A
ψυχῆς, τὴν ἀγνοίαν ὑπεξελέσθαι δεῖ.

Φιλήμονος ²⁹. — Ὁ τῷ λογισμῷ πάντα παρ'
ἑαυτῷ σκοπῶν, τὸ κακὸν ἀφαιρεῖ, τὰγαθὸν δὲ λαμ-
βάνει.

Ἰσοκράτους ³⁰. — Ἄ ἄν. σοι λογιζομένῳ βέλτι-
στα, ταῦτα τοῖς ἔργοις ἐπιτέλει.

Δεῖ ὡσπερ ἐξ εὐνομουμένης πόλεως φυγαδεύειν
στασιαστὴν ἄνθρωπον, οὕτως ἐκ τῆς ψυχῆς τὸν
πρὸς τὰ φαῦλα κεκλικότα λογισμὸν.

Τῷ γὰρ πάθει τοῦ σώματος, καὶ τὸ νοερόν τῆς
ψυχῆς συνομολογεῖν ἀνέχεται.

Ἐπικτήτου. — Ἄ μὴ δεῖ ποιεῖν, μηδὲ ὑπονοοῦ
ποιεῖν.

Πυθαγόρου. — Δίσχυρον τοῖς τῶν μελιττῶν δω-
ρήμασι γλυκάζοντα τὴν κατάποσιν, τὸ τοῦ Θεοῦ B
δῶρον πικράζειν, τὸν λόγον, τῇ κακίᾳ.

Θεόφραστου. — Τὸ γὰρ ἀντέχειν μὴ δύνασθαι τοῖς
πόντοις, ἐπικρατεῖν δὲ τὴν ἡδονὴν, οἰκειὸν ἐστὶ τῷ
ἀλόγῳ μέρει τῆς ψυχῆς· ἃ δὲ προαίρεσις ἐν ἀμφο-
τέροις αὐτοῖς γίνεται, καὶ τῷ λόγον ἔχοντι μέρει
τῆς ψυχῆς, καὶ τῷ ἀλόγῳ.

ΛΟΓΟΣ Ε' ³¹.

Περὶ ἀφροσύνης, ἀφρονος καὶ ἀνοήτου, καὶ ἀπαι-
δεύτου καὶ μωροῦ.

Ματθ. ζ'. — Πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους,
καὶ μὴ ποιῶν αὐτοὺς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ.

Α' Κορ. ιδ'. — Μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν, C
ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζεσθε· ταῖς δὲ φρεσὶ, τέλειοι
γίνεσθε.

Καρδία ἀφρονος, ὀδύνη τῷ κτισσαμένῳ αὐτῇ.

Σολομ. ι'. — Χεῖλη ἀφρονος καταποντιοῦσιν αὐ-
τόν. Ἀρχὴ λόγων στόματος αὐτοῦ, ἀφροσύνη, καὶ
ἐσχάτη στόματος αὐτοῦ περιφέρεια πονηρά.

Παροιμ. ις'. — Ἄνθρωπος ἀφρων ὀρύσσει ἑαυτῷ
κακά· ἐπὶ δὲ τῶν ἑαυτοῦ χειλέων θησαυρίζει πῦρ.

Παροιμ. ιη'. — Οὐ χρεῖαν ἔχει σοφίας ἐνδεῆς
φρενῶν· μᾶλλον γὰρ ἀγεται ἀφροσύνη.

Σιρὰχ κβ'. — Μετὰ ἀφρονος μὴ πληθύνῃς λό-
γους, καὶ πρὸς ἀσύνετον μὴ πορεύου.

Σιρὰχ κβ'. — Ἐπὶ νεκρῷ κλαῦσον, ἐξέλιπε γὰρ
φῶς· καὶ ἐπὶ μωρῷ κλαῦσον, ἐξέλιπε γὰρ σύνεσις.

Σιρὰχ κβ'. — Ἄμμον καὶ ἄλας καὶ βῶλον σιδη-
ροῦν, ἀκοπώτερον ὑπενεγκεῖν, ἢ ἄνθρωπον ἀφρονα.

Σιρὰχ δ'. — Μὴ ὑποστρώσης ἀνθρώπῳ μωρῷ σε-
κυτόν.

Σιρὰχ η'. — Μετὰ μωροῦ μὴ συμβουλεύου.

Σιρὰχ κβ'. — Συγκολλῶν ἑστρακόν, ὁ διδάσκων
μωρόν.

Δίσχυος νόμιζε τὴν φρενῶν ἀκοσμίαν.

Βασιλείου. — Ὡσπερ οἱ ἀσθενοῦντες χρήζουσιν
ιατρικῆς, οὕτω σοφίας ἀφρονες ἐπιδέονται.

Pedi spinam, animæ a ratione aversæ ignoran-
tiam eximere oportet.

Philemonis.—Qui omnia secum ratione conside-
rat, malum removet, bonum autem carpit.

Isocratis. — Quæ tibi cogitanti optima videntur,
hæc rebus ipsis perfice.

Quemadmodum ex civitate bonis legibus insti-
tuta, hominem seditiosum; sic ex animo rationem
ad mala vergentem profligare necesse est.

Corporis namque affectui ac libidini, etiam mens
consentire sustinet.

Epicteti. — Quæ facere non licet, ea ne facere co-
gitaveris.

Pythagor. — Turpe est apum munere potionem
dulcem reddere; ac Dei donum (rationem scilicet
atque sermonem) malitia atque vitio in amari-
tudinem vertere.

Theagis. — Laboribus non posse resistere, ac vo-
luptatis premi tyrannide, proprium est partis ani-
mæ a ratione aversæ; eligentis autem animi pro-
positum, utrique parti, tum quæ ratione utitur,
tum quæ est illius expers, commune est.

SERMO LX.

De insipientia, insipiente et stolido et imperito et
stulto.

Matth. vii, 26. — Omnis qui audit verba mea,
et non facit ea, similis erit viro stulto.

I Cor. xiv, 20. — Nolite pueri effici sensibus, sed
malitia parvuli estote; sensibus autem perfecti
estote.

Cor insipientis, dolor ei qui ipsum habet.

Eccle. x, 12. — Labia insipientis præcipitabunt
eum. Initium sermonum oris ejus, insipientia; et
extremum oris ejus, error pessimus.

Prov. xvi, 27. — Vir imprudens fodit sibi mala,
et in labiis suis ignem condit.

Prov. xviii, 2. — Non opus habet sapientia in-
digens corde; magis enim ducitur imprudentia.

Eccle. xxii, 14. — Cum stulto ne multiplices ser-
mones, et ad insensatum non eas.

670 Eccle. xxii, 10. — Super mortuum plora,
defecit enim lux: et super stultum plora, defecit
D enim prudentia.

Eccle. xxii, 18. — Arenam et salem et massam
ferri facilius est sustinere, quam virum insipien-
tem.

Eccle. iv, 31. — Ne subjicias te homini stulto.

Eccle. viii, 20. — Cum stulto ne consilium in eas.

Eccle. xxii, 7. — Conglutinans testam, qui docet
stultum.

Probrum æstima, mentis neglectum.

Basilii. — Sicut infirmi egent medicina, sic in-
sipientes opus habent sapientia.

VARIÆ LECTIONES.

²⁹ Ἀλλ. Φιλιστ. ³⁰ Ἀλλ. Χαριχλ. ³¹ In Gesn. Stob. 55.

Theologi.

*Turpe est juvenem sive imbecillio-
rem esse, senemque stolidiorem juvene.
Sonitus fluctuum maris insipientis verba,
Littora feriunt, nec herbas impingunt.*

Chrysost. — Nihil sic stultum reddit ac improbitas. Cum enim fraudulentus exstiteris, cum ingratus, cum nulla affectus injuria ipse injuriam feceris, quomodo non extremæ dementiæ de te exemplum producis?

Philonis. — Insipiens nulla in re solet intelligere aut stare; sed est tota illorum vita in suspensio, nullo firmo fundamento nixa ac constabilita.

Nullum majus hominis malum quam insipientia; ejus nimirum cui rationis, quæ hominis dos propria est, jacturam facere obtigit.

Solet stultus qui ad futilem sermonem concito semper animo sit, ejus tranquillæ otia ac quietem odisse.

Nec ægroti ictus metuendus, nec insipientis ratiæ.

Plutarchi. — Qui cæcum viæ ducem adhibet, et qui stultum consultorem, idem faciunt.

Non tam pupilli, quam viri stulti tutoribus egent.

Qui leves homines sunt, tanquam vasa vacua, auribus facile gestantur.

Fastidiosus est ad utilem sermonem stultorum animus, qui salutarem intelligentiam non recipiat, ut remedium.

Crates. — Crates, qui stulti essent, terebris dicebat esse similes; quod absque fune ac nisi necessitate adacti, quæ officii sint, nihil velint agere.

Serti. — Neque vox in piscibus quærenda est, neque virtus in imperitis et indisciplinatis.

Zenonis. — Eorum qui in academiâ versabantur juvenis quidam dementi sensu de studiis loquebatur. Cui Zeno: Nisi lingua **671** in mentem intincta disputaveris, longe etiam plura in doctrinis peccabis.

Demades. — Demades Athenienses dicere solebat, tibiis similes, quibus si quis linguam abstulerit, nihil fore quod reliquum sit.

SERMO LXI.

De luxuria seu prodigalitate.

Luc. xv, 13. — Et post non multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, et ibi dissipavit omnem substantiam suam vivendo luxuriose.

Eph. v, 18. — Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.

A

Θεολόγου.

*Αισχροὺν νέον γέροντος ἀσθενέστερον
Εἶναι, γέροντα δ' ἀφρονέστερον νέου.
Ἦχοι θαλάσσης ἀνδρὸς ἀφρονος λόγοι,
Θλίβοντες ³² ἀκτὰς, οὐ πιαίνουσι χλόαν.*

Χρυσόστ. — Οὐδὲν οὕτω ποιεῖ μωροὺς ὡς πονηρία. Ὅταν γὰρ ὑπουργὸς ᾖ, ὅταν ἀχάριστος, ὅταν οὐδὲν ἡδικημένος λυπῆ, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας ἐξοίσει δείγμα;

Φίλωνος. — Πέφυκεν ἄφρων ἐπὶ μηδενὸς αἰσθάνεσθαι πράγματος ἢ ἐστάναι· καὶ ἐστὶν αὐτῶν ζωὴ πᾶσα κρεμαμένη, βάσιν ἀκράδαντον οὐκ ἔχουσα.

Μεῖζον ἀνθρώπῳ κακὸν ἀφροσύνης, οὐδὲν ἐστὶ, τῷ ἴδιον τοῦ λογιστικοῦ γένους τὸν νοῦν ζημιωθέντι.

B

Πέφυκεν ὁ ἄφρων αἰεὶ ἐπὶ τὸν ὀρθὸν [ἀργὸν] (u) λόγον κινούμενος, ἡρεμία καὶ ἀναπαύσει δυσμενῆς εἶναι.

Οὔτε ἀρρώστου πληγὴν, οὔτε ἀνοήτου ἀπειλήν δεῖ εὐλαβεῖσθαι.

Πλουτάρχ. — Ὁδηγὸν τυφλὸν λαθεῖν καὶ συμβουλον ἀνόητον, ἴσον ἐστίν.

Οὐχ οὕτω τοῖς ὀρφανοῖς παισὶν, ὡς τοῖς ἀνοήτοις ἀνδράσιν ἐπιτρόπους δεῖ παρεῖναι.

Οἱ ἐλαφροὶ τῶν ἀνθρώπων, ὡς περὶ τὰ κενὰ τῶν ἀγγείων, εὐβάστακτοι τοῖς ὠτίοις εἰσίν.

Κακόσιτός ἐστι πρὸς τὸν συμφέροντα λόγον ἢ τῶν ἀνοήτων ψυχῇ, οὐ παραδεχομένη τὸν σώζοντα νοῦν, ὡς περὶ φάρμακον.

C

Κράτης. — Κράτης ἀπέικαζε τοὺς ἀνοήτους τῶν ἀνθρώπων τοῖς τρυπάνοις· ἀνευ γὰρ δεσμοῦ καὶ ἀνάγκης, μηδὲν ἐθέλειν τῶν δεόντων ποιεῖν.

Σέξτον. — Οὔτε ἐν ἰχθύσι φωνήν, οὔτε ἐν ἀπαιδέτοις ἀρετὴν δεῖ ἐπιζητεῖν.

Ζήνων. — Τῶν τις ἐν ἀκαδημίᾳ νεανίσκων περὶ ἐπιτηδευμάτων διελέγετο ἀφρονῶν. Ὁ δὲ Ζήνων, Ἐὰν μὴ τὴν γλῶσσαν, ἔφη, εἰς νοῦν ἀποδρέξας διαλέγῃς, πολὺ πλεῖον ἔτι καὶ ἐν τοῖς λόγοις πλημμελήσεις.

Δημάδης. — Δημάδης τοὺς Ἀθηναίους εἰκαζεν αὐλοῖς, ὧν εἴ τις ἀφέλοι τὴν γλῶτταν, τὸ λοιπὸν οὐδὲν ἐστίν.

ΛΟΓΟΣ ΕΑ' ³³.

Περὶ ἀσωτίας.

D

Λουκ. ιε'. — Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακρὰν, καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ζῶν ἀσώτως.

Ἐφ. ε'. — Μὴ μεθύσκεσθε οἴνω, ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσωτία (v-x).

VARIÆ LECTIONES.

³² B. θλίβοντες ³³ in Gesn. Stob. 64.

NOTÆ.

(u) Ἐπὶ τὸν ὀρθὸν λόγον. Emendo ἀργὸν, cum vox, ὀρθὸν, secus omnino suadeat; nec ad rectum continue verti sermonem vitio dandum sit, sed virtuti, præsertim si intelligatur interior sermo et animi, non ejus sola ore prolatio. At sermo otiosus, evangelicè, hic vel maxime solitudini ejusque quieti et silentio adversatur, ad quem semper in-

siens animo versus est. Potuit et σαθρὸν Philo scribere, σαθροὶ λόγοι Euripidî, inepti, futiles et mendaces sermones; quam alterutram vocem imperitus librarius voce ὀρθὸν contrario sensu mutaverit.

(v-x) Ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσωτία. Hanc luxuriam exponit Chrysost. non venereorum, uti passim solent,

Παροιμ. κθ'. — Ὅς κατασπαταλᾷ ἐκ παιδὸς ἄσώτως, οἰκέτης ἔσται· ἔσχατον δὲ ὀδυνηθήσεται ἐφ' ἑαυτῷ.

Σιράχ ς'. — Τὰ φύλλα σου καταφάγεσαι ἄσώτως (y), καὶ τοὺς καρπούς σου ἀπολέσεις, καὶ ἀφῆσεις σεαυτῷ ὡς φύλλον ξηρόν.

Βασιλείου. — Οὐδὲ γὰρ φειδόμενα καθάπαξ πλοῦτου, ἐρρίμμενους χαμαὶ παρατρέχομεν ἀδελφούς, οὐδὲ τοῖς παισὶν ἢ τοῖς ἄλλοις οἰκείοις τὴν εὐπορίαν φυλάττοντες, ἀποκλείομεν τοῖς δεομένοις τὰς ἀκοάς· ἀλλὰ τὴν δαπάνην μετατιθέντες ἐπὶ τοῖς χεῖρουσι, καὶ τὸ φιλότιμον ἀκόνην πονηρίας ποιοῦμενοι τοῖς ταύτην ἐπιτηδεύουσι. Πόσαι γὰρ ἢ πόσοι τῶν ἐνίων περιεστῆκασιν τράπεζαν; Οἱ μὲν αἰσχροῖς ῥήμασι τὴν ἐστιάτορα θέλγοντες, οἱ δὲ ἀτόποις βλέμμασι τε καὶ σχήμασι τὸ τῆς ἀκρασίας ἐκκαλοῦσι πῦρ· οἱ δὲ τοῖς εἰς ἀλλήλους σκώμμασι γέλωτα τῷ κεκληκῶτι κατασκευάζειν ἐθέλοντες· καὶ οὗτοι δὲ, οὐ τὸ ἐστιαθῆναι λαμπρῶς μόνον κερδαίνουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας πεπληρωμένας πολυτελῶν δώρων καταγοῦσιν.

Θεολόγου. — Τῆς αὐτῆς δυσχερείας ἐστὶ, καὶ κτήσασθαι τι τῶν ἀγαθῶν οὐχ ὑπάρχον, καὶ κτηθὲν διασώσασθαι.

Τοῦ μὲν γὰρ δαπανᾶν ἢ φιλοδοξία τοῖς πολλοῖς παρέχει τὸ πρόθυμον· οὗ δὲ ἀφανῆς ἢ ἐπίδοσις, καὶ τὸ παρέχειν ἀμβλύτερον.

Χρυσόστ. — Εἰ παιδὸς ἐπετρόπευες, καὶ λαθῶν τὰ αὐτοῦ περιεώρας αὐτὸν ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὄντα, μυρίους ἂν εἶχες κατηγόρους, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν νόμων ἔδωκας ἂν δίκην· τὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ λαθῶν, καὶ οὕτως μάτην ἀναλίσκων, οὐχ ἡγῆθῃ δώσειν εὐθύναν.

Δίωνος. — Μηδέποτε μάτην χρήματα σπούδαζε ἀναλίσκειν, ἐξ οὗ οὐδεμία προσγίνεται εὐκλεία. Πλοῦτος γὰρ ἀκριθῆς, οὐχ οὕτως ἐκ τοῦ πολλά λαμβάνειν, ὡς ἐκ τοῦ μὴ πολλά ἀναλίσκειν ἀθροίζεται.

Μενάνδρου.

Τοὺς τὸν ἴδιον δαπανῶντες ἀλογίστως βίον,
Τὸ καλῶς ἀκούειν, ταχὺ ποιεῖ πᾶσι κακῶς.

Χίλωνος. — Δαπανώμενος ἐφ' ἃ μὴ δεῖ, ὀλίγος ἔσθ' ἐφ' ἃ δεῖ.

Τὸ μὴ κεκτηῆσθαι πλοῦτον, βλάβην οὐ κομίζει τοσαύτην· τὸ δὲ τοῖς οὖσι κακῶς κεχρηῆσθαι, ἀπόλλυσι τὸν οὕτως, φασί, κεχρημένου βίον (z).

sed morum incompositorum, maxime furoris et præcipitis animi, ac emotæ mentis. Sic enim ait, Καὶ τούτου γὰρ ἀμετρία θυμώδεις ποιεῖ καὶ θρασεῖς καὶ ἀχροσφαλεῖς, ὀργίλους τε καὶ χαλεπούς. Hujus quoque immoderatio feroces reddit et audaces et præcipites et iracundos, gravesque ac molestos. Hic certe vini intemperate poti proclivior effectus, et quo potissimum laborare videtur ebrietas, ut a peccato excusari non possit: cui non deest τῶν ὑπὸ γαστέρα, despumante vinoso ventre in venerem, accensis humoribus, remotoque rationis obice.

(y) *Καταφάγεσαι ἄσώτως.* Vox ἄσώτως utraque

Prov. xix, 21. — Qui deliciatur a puero luxuriose, servus erit; et ad extremum dolebit in semetipso.

Eccli. vi, 3. — Folia tua comedes luxuriose, et fructus tuos perdes, et tibi ipse velut folium aridum relinques.

Basilii.—Neque enim quod omnino parcius divitiis utamur, projectos humi fratres præterimus; nec quod liberis aliisque necessariis, qua sumus locupletes, substantiam servemus, egenis aures claudimus; sed quod in ea quæ deteriora sunt sumptus transferamus, effusamque nostram liberalitatem scelestis hominibus pravitate cotem faciamus. Quam multi enim utriusque sexus quorundam ambiunt mensam? Horum alii turpibus ac obscenis verbis convivii instructorem oblectant, alii aspectu gestuque impudico incontinentiæ pyram accendunt; alii denique aliorum in alios dicteris, eum qui invitavit, ad risum ac cachinnos provocant: hique adeo non solum sumptuosas epulas elucrantur, sed et manus magnificis donis referatas referunt.

Theologi. — Paris difficultatis est, boni aliquid parare, cum non habeas, et partum conservare.

Ad sumptus faciendos plerique ex ambitione alicriores redduntur: ubi vero obscura nec vulgo conspicua largitio, liberalitas hebescit.

Chrysost. — Si pueri suscepta tutela, ejusque acceptis bonis, extreme laborantem contemneres, innumeri essent qui rem vituperarent, nec pœnas legibus constitutas effugeres; nunc vero cum Christi bona acceperis sicque temere insumas, annon obnoxium te fore existimas?

672 *Dionis.* — Des operam ut nunquam pecunias temere insumas, unde nihil tibi ad claritatem obveniat. Veræ enim certæque divitiæ, non tam inde conflantur, quod multa accipias, quam quod non multa expendas.

Menandri.

Illos qui temere suas opes profundunt,
Quod bene audiunt, cito illis apud omnes in male
[vertitur.]

Chilonis.—Sumptibus largus in quibus non decet, in quibus decet parcus futurus es.

Non habere divitias ac parare, non adeo noxium est; iis autem quæ suppetant male uti, ejus qui sic utatur victum vitamque perdit.

NOTÆ.

auctoritate forte addititia, nec in Græcis vulg. exstat. Codex Alex. perinde habet, ὡς φύλλον ξηρόν, tanquam folium aridum, ubi reliqui, ὡς ξύλον ξηρόν, tanquam lignum aridum, sive arborem. Nec mutandum putavi, τὸ, σεαυτῷ. Mire enim quadrat, ut exesis foliis fructuque deperdito, emortuæ quasi arbori emortuum folium relinquatur. Sic enim illis tabescentibus non demutantur folia, sed in eis exarescunt, ut videmus experientia.

(z) *Τὸν οὕτως κεχρημένου βίον.* Sic emend. quod erat, τὸν ἔντως κεχρημένον· qua levi mutatione, clara sententia est ac auctoris acumen

Plutarch. — Luxuriosorum victus, quasi quotidie A moriens effertur.

Divitem prodigum contuitus olivas edentem et aquam bibentem. Si sic, inquit, pransus esses, non sic cœnares.

Cypseli. — Parcum præstat mori, quam ut vivens egestate premaris.

Plato. — Plato sapiens, ingenuis parentibus ortum adolescentem, patrimonio luxuriose consumpto, ad pandochii fores, panem comedentem sitimque aqua exstinguentem videns: Heus tu! inquit, si sic ipse sponte pransus esses, non sic cœnares.

Diogenes. — Is idem ad adolescentem quemdam accedens, decocto patrimonio, decem ab eo drachmas petebat, eoque causam percontante: Cur qui ab aliis obolum acciperet, decem ab illo drachmas peteret, respondit: Quod ab aliis sæpe me accepturum sperem, a te autem posthac nunquam.

Xenophont. — Non enim bona non nactum esse sic molestum est, ut cum nactus esses iis carere.

Diphili.

Difficile vim tantam pecuniæ longe tempore cumula-
[veris,
Quantam uno die facile prodegeris.

Zeno. — Zeno excusantibus suam luxuriam ac dicentibus, se sumptus facere ex locuplete penu, Etiamne, inquit, dignos venia coquos habebitis, qui præ salis copia, qua abundant, salsa se obsonia fecisse dixerint?

SERMO LXII.

De consuetudine ac more.

Rom. vii, 22. — Condelector legi Dei secundum interiorem hominem. Video autem 673 aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.

Sap. xiv, 16. — Tempore invalescens impia consuetudo, quasi lex observata est.

Eccli. xxiii, 20. — Homo assuetus verbis convitii, in æternum non emendabitur.

Basilii. — Neque ut in cera scribas fieri potest, quin prius illi inhærentes notas deleveris; nec ut animo divina committas, nisi quas invexit consuetudo occupatas opiniones abstuleris.

Nihil est tam desiderabile, quod sui fruendi jugi assiduitate in contemptum non veniat. Quæ autem rarius nanciscimur, horum charior usus ac perceptio habetur.

Veteratum vulnus, malique studium longi temporis usu firmatum, ægre admodum, aut ne quidem

³⁶ In Gesn. Stob. 144.

Πλουτάρχ. — Ὁ τῶν ἀσώτων βίος, ὡς περ καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκων ἐκφέρεται.

Πλούσιον δὲ ἄσωτον θεασάμενος ἐλαίας ἐσθίοντα καὶ ὕδωρ πίνοντα, ἔφη· Εἰ οὕτως ἠρίστας, οὐκ ἂν οὕτως ἐδείπνεις.

Κυψέλλου. — Φειδόμενον κρεῖττον ἀποθανεῖν, ἢ ζῶντα ἐνδείσθαι.

Πλάτων. — Πλάτων ὁ σοφός, ἰδὼν μεῖρακιον εὐγενὲς ἀσώτως τὴν γονικὴν οὐσίαν ἀναλώσαντα, καὶ ἐπὶ θύραις πανδοχείου ἄρτον ἐσθίοντα καὶ ὕδωρ πίνοντα, πρὸς αὐτὸν ἔφη· Εἰ οὕτως κατὰ γνώμην ἠρίστας, οὐκ ἂν οὕτως ἐδείπνεις.

Διογένης. — Ὁ αὐτὸς προσελθὼν τινὶ μεῖρακιῳ, καταβεβρωκότι τὰ πατρῶα, ἤτει αὐτὸν δέκα δραχμάς. Τοῦ δὲ τὴν αἰτίαν ἐρομένου, δι' ἣν παρὰ μὲν τῶν ἄλλων ὀβολὸν λαμβάνει, παρὰ δὲ αὐτοῦ δραχμάς δέκα αἰτεῖ, εἶπεν, ὅτι Παρὰ μὲν τῶν ἄλλων ἐλπίζω λήψεσθαι πολλάκις· παρὰ σοῦ δὲ οὐκέτι.

Ξενοφῶντ. — Οὐ γὰρ μὴ λαβεῖν τὰ ἀγαθὰ οὕτω χαλεπὸν, ὡς τὸ λαθόντα στερηθῆναι.

Διφίλου.

Ἔργον συναγαγεῖν σωρὸν ἐν πολλῷ χρόνῳ, Ἐν ἡμέρᾳ δὲ διαφορῆσαι ῥῆδιον.

Ζήνων. — Ζήνων πρὸς τοὺς ἀπολογουμένους ὑπὲρ τῆς αὐτῶν ἀσωτίας, καὶ λέγοντας, ἐκ πολλοῦ περιόντος ἀναλίσκεῖν, ἔλεγεν· Εἴ που καὶ τοῖς μαγείροις συγγνώσεσθε, ἐὰν ἀλμυρὰ λέγωσι πεποιηθέναι τὰ ὄψα, ὅτι πλῆθος ἄλων αὐτοῖς ὑπάρχει.

C

ΛΟΓΟΣ ΕΒ' ³⁶.

Περὶ συνηθείας καὶ ἔθους.

Ῥωμ. ζ'. — Συνήδομαι τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον· βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου.

Σολομ. ιδ'. — Χρόνῳ κρατυνθὲν τὸ ἀσεβὲς ἔθος, ὡς νόμος διεφυλάχθη.

Σιράχ ιδ'. — Ἄνθρωπος συνεθιζόμενος λόγοις ὀνειδισμοῦ, εἰς τὴν αἰῶνα (α) οὐ μὴ παιδευθῆ.

Βασιλ. — Οὕτε ἐν κηρῷ γράψαι δυνατὸν, μὴ προκαταλεάναντα τοὺς ἐναποκειμένους χαρακτῆρας· οὕτε ψυχῇ θεῖα παραθέσθαι, μὴ τὰς ἐκ τοῦ ἔθους D προλήψεις ἐξελόντα.

Οὐδὲν οὕτως ἐπιθυμητὸν, ὡς μὴ τῇ συνεχείᾳ τῆς ἀπολαύσεως εὐκαταφρόνητον γίνεσθαι· ὧν δὲ σκάνια ἢ κτῆσις, περισπούδαστος ἢ ἀπόλαυσις.

Παλαιωθὲν γὰρ τραῦμα ψυχῆς, καὶ κακοῦ μελέτη χρόνῳ βεβαιωθείσα, δυσίατός ἐστιν, ἢ καὶ παντελῶς

NOTE.

Posse divitias nulla culpa deesse: cum adsint, non posse quis male uti, quin se cum illis perdat: id enim βίος Græce, et vita et victus: sicque sequenti sententia eodem acumine, dilapidatione bonorum quasi mortuus victus vitæque (βίος) efferrī dicitur.

(α) Εἰς τὸν αἰῶνα. Alii constanter, eodem sensu, ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ. Nec aliter Vulg. In omnibus diebus suis non erudietur. Desiderari hic sententiam ex Evangelio, notant Maximi codices. Reliqua etiam in Ballest. cod. oblita et omissa.

ἀνάτοσ, ὡς τὰ πολλὰ τῆς ἕξεωσ εἰς φύσιν μεθιστα-
μένησ.

Ἔθουσ χωρισμὸσ, καὶ τοῖσ ἀλόγοισ ἐστὶ δυσφο-
ρώτατοσ. Καὶ ποτε εἶδον ἐγὼ βοῦν ἐπὶ φάτνησ δα-
κρύνοντα, τοῦ συννόμου αὐτοῦ καὶ ὁμοζύγου τελευτή-
σαντοσ.

Θεολόγου. — Ῥᾶον γὰρ ἀπ' ἀρχῆσ μὴ ἐνδοῦναι
κακία καὶ προσιῶσαν διαφυγεῖν, ἢ προβαίνουσαν
ἀνακόφαι καὶ φανῆναι ταύτησ ἀνώτεροσ.

Δικτύω κομίζεῖν ὕδωρ καὶ πλίνθον πλύνειν εὐπε-
τέσ, ἢ κακίαν φυτευθεῖσαν χρόνω πολλῶ ἐν ἀνθρώ-
που ψυχῇ ἐξελεῖν δυνατόν.

Χρυσοστ. — Οὐδὲν οὕτωσ ἰσχυρόν παρὰ ἀνθρώ-
ποισ, ὡσ συνηθείασ παλαιᾶσ τυραννίσ.

Τινὲσ τῶν ἕξωθεν, δευτέραν φύσιν τὴν συνήθειαν
ἐκάλεσαν.

Δεινὸν ἢ συνήθεια κατασχεῖν πρὸσ ἑαυτήν, καὶ μὴ
συγχωρῆσαι πάλιν διαναστῆναι ἐπὶ τὴν πρώτην ἕξιν
τῆσ ἀρετῆσ.

Ψυχῇ ἅπαξ ἀμαρτία ἁπεισαμένη, καὶ ἀναλγήτωσ
διατεθεῖσα, πολλὴν παρέχει τῷ νοσήματι τὴν προσ-
θήκην.

Πολλάκισ τὴν φλόγα περὶ τὴν ἀρχὴν μὴ σβεννύν-
τεσ, εἰσ μέγα ναυάγιον κατήντησαν. Μὴ ἔχουσα γὰρ
ἀμαρτία τὸν εἰσ πρόσω προβῆναι κωλύοντα, ἔκπερ
ἔοικε τὸν χαλινὸν ἀπορρίψαντι καὶ τὸν ἀναβάτην
κρημνίζοντι.

Κλήμεντοσ Ῥώμησ. — Ὁ γὰρ μισεῖ τισ διὰ τὴν
ἐπιούσαν τῇ ἡλικίᾳ σύνεσιν, τοῦτο διὰ τὴν πολυ-
χρόνιον τῶν κακῶν συνήθειαν πράττειν συναναγ-
κάζεται, δεινὴν σύνοικον τὴν ἀμαρτίαν παρειλη-
φώσ.

Βοιωτῶν ἔνιοι τοῦσ χρεώστας οὐκ ἀποδιδόντασ²²,
εἰσ ἀγορὰν ἄγοντεσ, καθῆσ[θ]αι κελεύουσιν· εἶτα κό-
φινον ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ· ὃσ δ' ἂν κοφινωθῇ, ἀτιμοσ
γίνεται. Δοκεῖ δὲ τοῦτο πεπονθέναι καὶ ὁ Εὐριπίδου
πατὴρ Βοιωτόσ ὦν τὸ γένοσ.

Πέρσαισ δὲ μὴ ποιεῖν ἕξεσιν, οὐδὲ λέγουσιν. Ἐὰν
δέ τισ πατέρα κτείνῃ, λιτὸν αὐτὸν οἶονται (b)· ἐὰν δὲ
τινα προστάξῃ βασιλεὺσ μαστιγῶσαι, εὐχαριστεῖ ὡσ
ἀγαθοῦ τυχὼν, ὅτι αὐτοῦ ἐμνήσθη ὁ βασιλεὺσ. Ἄθλα
δὲ λαμβάνουσι παρὰ βασιλέωσ πολυτεκνίασ· οἱ δὲ
παῖδεσ παρ' αὐτοῖσ ὡσπερ μαθήματα τὸ ἀληθεύειν
διδάσκονται.

Φίλων. — Ἐγγρονίζον ἦθοσ φύσεωσ κραταιότε-
ρόν ἐστι· καὶ μικρὰ μὴ κωλυόμενα ἀμαρτήματα,
φύεται καὶ ἐπιδίδοται πρὸσ μέγεθοσ συναυξά-
νοντα.

Μηδαμῶσ τὴν φύσιν αἰτιώμεθα· πάντα γὰρ βίον
ἔδυν ἢ ἀηδῆ ἢ συνήθεια ποιεῖ.

Χαρικλ. — Πάθοσ γὰρ ἅπαν, τὸ μὲν ὀξείωσ γινω-

²² Alterius hæc quam Clementis Rom.

A omnino, curari possunt; ut quod plerumque ha-
bitus in naturam mutetur.

Ab assuetis disjungi, etiã mutis animantibus
molestissimum est. Memini quandoque ad præ-
sepe bovem vidisse, qui compascuum ac conjuga-
lem bovem extinctum defleret.

Theologi. — Facilius est a principio non se vitio
dedere, enascensque effugere, quam auctum inhi-
bere, eoque superiorem evadere.

Reticulo aquam ferre et laterem lavare facilius
est, quam longi temporis usu alta radice in homi-
nis animo defixum liceat vitium eximere.

Chrysost. — Nihil sic firmum inter homines, ac
veteris consuetudinis vis.

B Externi quidam consuetudinem alteram naturam
dixerunt.

Mira vis consuetudinis ut ad se detineat, nec ad
priorem rursus virtutis habitum assurgere sinat.

Animus icto semel cum peccato foedere, amis-
soque doloris sensu eoque attonita, ingentem
morbo accessionem facit

Qui flammam ab initio non extinguunt, ii sæpe
in magnum incidunt incendium. Peccatum enim
nullo ejus ulterius inhibente progressum, equo
simile est, qui freno abjecto sessorem in præceps
agit.

C Clementis Romani. — Quod quis odit, pro ea pru-
dentia quam ætas maturior invexit, id vero ob
longi temporis inolitam consuetudinem facere co-
gitur, peccatum gravem nactus contubernalem.

674 Bæotorum quidam eos, qui æs alienum non
solvunt, in forum adductos, sedere jubent; deinde
cophinum sedenti injiciunt. Qui autem cophino
intectus fuerit, infamis habetur: quod et patri Eu-
ripidis, Bæoto homini, accidisse fama est.

Persæ, quod facere non licet, ne dicendum qui-
dem putant. Quod si patrem aliquis occiderit, sub-
dititium eum putant. Si quem rex vapulare jusse-
rit, gratias agit, quasi muneris aliquid consecutus,
quod rex illius meminerit. Quod multas suscipiant
proles, præmia a rege constituta. Liberi apud eos
tanquam disciplinas discunt verum dicere.

D Philonis. — Diuturna consuetudo, natura fortior
est; leviaque peccata, nisi cohibeas, subinde na-
scuntur, nataque magnum capiunt incrementum.

Haudquaquam incusanda natura: omnem enim
vitam consuetudo aut jucundam aut injucundam
præstat.

Chariclis. Quidquid vitii ac morbi cito noscitur, fa-

NOTÆ.

(b) Λιτὸν αὐτὸν οἶονται. Probatius videtur
ὕποβλητόν, ut negent vere filium, sed subdititium
et suppositum, qui parenti manus intulerit; nec
proinde reus parricidii sit, sed solum homicidii. Τὸ
λιτὸν, quod simplicem, nec urbanum satis aut offi-

cium edoctum sonet, non sic crimen depellit, et ut
parricida non audiat, qui ea quasi stoliditate patrem
necaverit: cum præsertim λιτὸν, non tam stolidus
sit, quam tenuis fortunæ, cum de homine dicitur.

eille curari potest; quod autem differtur, prope A
insanabile redditur.

Choricii. — Natura, nacta semel delicias ac li-
bidinem, vix acquiescit ad labores redire.

Socratis. — Nihil plane natura jucundum aut in-
jucundum; sed euncta consuetudine alterutrum
induunt.

Vitam elige optimis moribus institutam: hanc
enim consuetudo præstabit jucundam.

Menandri.

Non potest

Longa consuetudo, brevi dissolvi tempore.
Quod enim ea inolitum est, non negligitur.

Polyæni. — Consuetudo ex parvis trahit origi-
nem; neglecta autem, vim magnam accipit.

Theocriti. — Insidiosos mores, et aliquid semper
mali, contraque omnes argute moliri, id ego non
solertiæ, ut nonnulli existimant, sed pessimæ parti
ascriptum velim.

Pronum est laudare, quæ non decet, ac vitu-
perare; utrumque vero pravi animi ac indolis est.

Ex Sereni scriptis. — Persarum reges antequam
sacrificent, de religione disputant; antequam
bibant, de sobrietate; ante bellum ac prælium, de
fortitudine.

Herodot. — Agathyrsi mollissimi sunt, auratis
plerumque induti vestibus. Uxoribus communiter
utuntur, ut alii aliis fratres sint ac cognati omnes,
eaque ratione nihil in eis livoris, nullus odii fo-
mes sit.

675 SERMO LXIII.

De nobilitate et ignobilitate.

Joan. iii, 6. — Quod natum est ex carne, caro
est; et quod natum est ex spiritu, spiritus est.

Rom. ix, 8. — Non qui filii carnis, hi filii Dei;
sed qui filii sunt promissionis, æstimantur in se-
mine.

Sap. iii, 19. — Generationis injustæ acerbi sunt
exitus.

Liberi in contemptu et imperitia gloriantes, co-
gnationis suæ ingenuitatem contaminant.

Liberi honestam vitam agentes, parentum suo-
rum ignobilitatem tegent.

Basilii. — Non est cur parentes ac majores illu-
stres producamus. Veritatis namque lex, proprias
cujusque requirit laudes. Nec enim idcirco equus
est celer, quod ex celerrimis ortus sit. Sed, sicut
cujusque reliquorum animalium virtus in eo spe-
ctatur; sic et viri laus ea est, quam ejus ipsius
propria ornamenta ac virtutes testantur.

VARIÆ LECTIONES.

³⁶ Ἄλλ. Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου καὶ Ἰσοκράτ. ³⁷ Meminit et Suidas. ³⁸ Est in Gesn. Stob. 217:

NOTÆ.

(c) Γενεᾶς ἀδίκου. Vulg. sic expressit, Nationis
iniquæ, diræ sunt consummationes. Uterque locus

σκόμενον, εὐδοκίτητον· τὸ δὲ χρόνῳ παραπεμπόμε-
νον, ἐγγὺς ἀνιάτου.

Χορικίου. — Λαβομένη ἅπαξ ἡδυπαθείας ἡ φύσις,
μόλις ἐθέλει πρὸς πόνους χωρεῖν.

Σωκράτ. ³⁶ — Οὐδὲν ὄντως ἡδὺ ἢ ἀηδὲς τῇ
φύσει ὑφέστηκεν· πάντα δὲ τῇ συνηθείᾳ γίνεται.

Βίον αἰροῦ τὸν ἀριστον· τοῦτον γὰρ ἡδὺν ἢ συν-
ῆθεια ποιήσει.

Μειάνδρ.

..... Ἀμήχανον
Μακρὰν συνηθείαν ἐν βραχεῖ λύσαι χρόνῳ.
Τὸ γὰρ σύνηθες οὐδαμοῦ παροπτέον.

Πολυαίνου. — Ἔθος ἀρχεται μὲν ἀπὸ μικρῶν·
B ἀμελούμενον δὲ, τὴν ἰσχὺν μείζονα λαμβάνει.

Θεοκρίτ. — Ἐπίβουλον ἦθος καὶ κακομηχανώτα-
τον διαπαντός ἔχειν καὶ κατὰ πάντων, οὐχὶ τῇ τοῦ
ἀγχινόου, ὡς τινες οἴονται, τῇ δὲ τοῦ πονηροτάτου
μερίδι προστίθημι.

Ῥάδιον μὲν ἐπαινεῖν, ἂ μὴ χρεῖ, καὶ φέγειν· ἐκά-
τερον δὲ, πονηροῦ τινος ἦθος.

Ἐκ τῶν Ζερήνου. — Οἱ Περσῶν βασιλεῖς, πρὸ
μὲν τῶν θυσιῶν, περὶ εὐσεβείας διαλέγονται· πρὸ
δὲ τοῦ πίνειν, περὶ σωφροσύνης· πολεμεῖν δὲ μέλ-
λοντες, περὶ ἀνδρείας.

Ἡροδότ. — Ἀγάθυρσοι ³⁷, ἀβρότατοι ἄνδρες εἰσὶ
καὶ χρυσοφόροι τὰ μάλιστα. Ἐπίκοινον δὲ γυναικῶν
τὴν μίξιν ποιοῦνται, ἵνα κασίγνητοὶ τε ἀλλήλων
ἐῷσι, καὶ οἰκεῖοι ἐόντες, μήτε φθόνῳ, μήτε ἔχθει
χρέωνται ἐς ἀλλήλους.

C

ΛΟΓΟΣ ΕΓ' ³⁸.

Περὶ εὐγενείας καὶ δυσγενείας.

Ἰωαν. γ'. — Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς,
σὰρξ ἐστὶ· καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος,
πνεῦμά ἐστιν.

Ῥωμ. θ'. — Οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκὸς, ταῦτα τέκνα
Θεοῦ· ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας, λογίζεται εἰς
σπέρμα.

Σολ. γ'. — Γενεᾶς ἀδίκου (c), χαλεπὰ τὰ τέλη.

Τέκνα ἐν καταφρονήσει καὶ ἀπαιδευσίᾳ γαυριώ-
μενα, συγγενείας ἑαυτῶν μολύνουσι τὴν εὐγένειαν.

Τέκνα ἐν ἀγαθῇ ζωῇ τὴν ἀναστροφὴν ἔχοντα, τῶν
ιδίῶν γεννητόρων κρύψουσι δυσγένειαν.

Βασιλείου. — Οὐκ ἔχομεν πατέρας λέγειν καὶ
D προγόνους περιφανεῖς. Ὁ γὰρ τῆς ἀληθείας νόμος,
ἰδιὰ ἐκάστου ἀπαιτεῖ τὰ ἐγκόμια. Οὐδὲ γὰρ ἵππον
ταχὺν ποιεῖ τὸ ἐκ ταχυτάτων φῦναι. Ἄλλ' ὥσπερ
τῶν ἄλλων ζώων ἡ ἀρετὴ ἐν ἑαυτῷ θεωρεῖται ἐκά-
στου, οὕτω καὶ ἀνδρὸς ἔπαινος, ὃ ἐκ τῶν ὑπαρχόν-
των αὐτῷ κατορθωμάτων ἐκμαρτυρούμενος.

sequens non occurrit, etsi Gesn. ascribit Sirachi
xxxiv et xxx.

Θεολόγ.

Κακός δ' ἀκούων αἰσχύνου, μὴ δυσγενής.
Γένος γάρ εἰσιν, οἱ πάλαι σεσηπότες.
Γένους προάρχειν, ἢ λύειν γένος θέλε,
Ὡς καλὸν εἶναι σ', ἢ καλῶν πεφυκέναι.

Γρηγ. Νύσσ. — Ἡ εὐγένεια καὶ ἡ σεμνότης τοῦ ὑπερηφάνου τὸ συγγενὲς πρὸς τὴν πλίνθον ἔχει.

Χρυσοστ. — Λαμπρὸν καὶ ἐπίσημον, οὐ περιφάνεια προγόνων, ἀλλὰ ψυχῆς ἀρετὴ ποιεῖν εἴωθε.

Εὐριπίδ.

Οὐδὲν ἢ εὐγένεια πρὸς τὰ χρήματα.
Τὸν γὰρ κάκιστον πλοῦτος εἰς πρώτους ἀγει.
Ὅταν δὲ κρηπίς μὴ καταβληθῆ γένους
Ὅρθως, ἀνάγκη δυστυχεῖν τοὺς ἐκτόνους.
Φεῦ, φεῦ, παλαιὸς αἴνος οὐ καλῶς ἔχει,
Οὐκ ἂν γένοιτο χρηστός ἐκ κακοῦ πατρός.

Θεοπόμπ. — Εὐγενεῖς εἶναι νόμιζε, μὴ τοὺς ἐκ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν γεγενημένους· ἀλλὰ τοὺς καλὰ καὶ ἀγαθὰ προαιρουμένους.

Θεσπίδου. — Ἐπὶ προγόνων εὐγενεῖα μηδεὶς ἔγκαυχάσθω· πηλὸν γὰρ ἔχουσι πάντες τοῦ γένους προπάτορα, καὶ οἱ ἐν πορφύρᾳ καὶ βύσσῳ τρεφόμενοι, καὶ οἱ ἐν πενίᾳ ἀδύσῳ δαπανώμενοι.

Σκληρίου.

Πολλοῖς, θνητῶν ἢ μὲν ὄψις εὐγενής·
Ὁ κοῦς δ' ἐν αὐτῇ δυσγενής εὐρίσκειται.

Σώστρατος. — Σώστρατος ὁ αὐλητῆς ὄνειδιζόμενος ὑπὸ τινος ἐπὶ τῷ γονέων ἀσῆμων εἶναι, εἶπε· Καὶ μὴ διὰ τοῦτο μᾶλλον ὠφειλὸν θαυμάζεσθαι, ὅτι ἀπ' ἐμοῦ γένος ἀρχεται.

Φαλαρίδος. — Σεμνύνεσθαι μὲν ὡς περ ἄλλω τινὲ τῶν καλῶν ἐπ' εὐγενεῖα, οὐκ ἀπεικός ἐστιν. Ἐγὼ δὲ μίαν ἀρετὴν οἶδα, τὰ δ' ἄλλα πάντα τύχην. Καὶ γένοιτ' ἂν, ὁ μὲν ἐκ φαύλων ἀγαθός, καὶ βασιλέων καὶ πάντων εὐγενέστατος· ὁ δὲ ἐξ ἀγαθῶν φαῦλος, αὐτὸς αὐτοῦ καὶ τῶν ταπεινοτάτων δυσγενέστατος. Ὅστε ψυχῆς ἔπαινον αὐχεῖ, μὴ προγόνων τεθνηκυῖαν εἰς ἀδοξοτέρους εὐγένειαν.

Ὁ ἐξ ἀρετῆς γεννηθεὶς, ἐκεῖνος εὐγενής εἰκονίζεται.

Δημοσθ. — Οὔτε σῖτον ἀριστον ἐκ τοῦ καλλίστου πεδίου κρῖνομεν, ἀλλὰ τὸν εὐθετον πρὸς τροφήν· οὔτε ἄνδρα σπουδαῖον ἢ φίλον εὖνοον, τὸν ἐξ ἐπιφανοῦς ὄντα γένους, ἀλλὰ τὸν ὑπάρχοντα τῷ τρόπῳ κρεῖττονα.

Τοῖς εὐγενέσι καὶ καλοῖς μάλιστα κατεπελγεῖ, κάλλος μὲν ἐπὶ τῆς ὄψεως, σωφροσύνην δὲ ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ἀνδρείαν δὲ ἐπ' ἀμφοτέρων τούτων· χάριν δὲ ἐπὶ πῶν λόγων διατελεῖν ἔχουσι.

Διογένους. — Πυνθανομένου τινός, Τίνες τῶν ἀνθρώπων εὐγενέστατοι; Οἱ καταφρονοῦντες, εἶπε, πλούτου, δόξης, ἡδονῆς, ζωῆς· τῶν δὲ ἐναντίων ὑπεράνω ὄντες, πενίας, ἀδοξίας, πόνου, θανάτου.

Ζήνων. — Ὁ αὐτὸς ἔφη, μὴ δεῖν ζητεῖν τοῖς

A

Theologi.

Malæ famæ pudeat; humile non te genus
Moveat. Genus sunt qui olim computruere.
Malis genus auspicari, quam solvere;
Uti bonus esse, quam ex bonis originem trahere.

Greg. Nyss. — Superbi nobilitas ac majestas operi figlino ac lateri affinis est.

Chrys. — Non majorum nobilitas, sed animi virtus, splendidum ac nobilem habet præstare.

Euripid.

Nihil generis nobilitas ad pecunias.
Nam vel pessimum opulentia inter primos collocat.
At si generis origo recta non fuerit,
Posteris in calamitate versari necesse est.
Non recte se habet vetus hæc sententia,
Ex malo patre nunquam nascetur bonus.

B Theopompi. — Nobiles existimato ac ingenuos, non qui ex honestis probisque parentibus oriuntur, sed qui honestos probosque mores profitentur.

Thespidis. — Majorum nobilitate nemo gloriari debet. Cunctis enim generis origo lutum est, tum iis, qui in purpura et bysso nutriuntur, 676 tum qui in altissima paupertate tabescunt.

Sclerix.

Multis mortalium ingenua facies;
Sub ea vero mens illiberalis obtegitur.

C Sostratus. — Sostratus tibicen, cum quidam objectaret, quod ex obscuris parentibus prognatus esset: Atqui, inquit, ob id ipsum debui magis laudari, quod a me genus initium duxerit.

Phalaridis. — Nobilitate generis quemadmodum aliqua re alia honesta gloriari, non indecorum est. Ad me quod attinet, unam virtutem novi; reliqua omnia fortunam. Et fieri potest, ut qui ex improbis est, ipse probus existat, regumque et omnium nobilissimus fulgeat; qui autem probis natus parentibus est, improbus audiat, ipseque seipso ac cunctis abjectissimis ignobilior sordeat. Quare laudem animi gloriose jacta, non in obscurioribus posteris extinctam majorum nobilitatem.

Qui ex virtute natus est, is generosus effingitur.

D Demosth. — Optimum triticum non ex optimo agro æstimamus, sed ex eo quod cibum optimum præbeat: nec virum bonum aut amicum benevolum, qui ex illustri prognatus genere sit, sed qui optimis moribus ipse niteat.

Ingenuis probisque maxime incumbit, ut in facie decorem, in animo sobrietatem et prudentiam, in ambobus fortitudinem, in sermone gratiam habeant.

Diogenes. — Diogenes, quodam ex illo sciscitante, Quinam hominum nobilissimi essent summeque ingenui: Il, inquit, qui divitias, gloriam, voluptatem, vitam contempnunt; atque his contrariis, paupertate, contemptu, labore, morte superiores existunt.

Zenon. — Is dicebat: Quærendum non esse, sint-

ne homines ex magna civitate, sed an digni magna civitate sint.

Epicharmi.

*Ægerrime fero, cum quis detrahit nobilitati,
Qui ipse moribus ignobilis ac homo nihili sit.
Quid enim rei cæco cum speculo existit?*

Charicleæ. — Nobilitatis enim conspicua vis, pulchritudinis aspectus, mores sicarii; nihil subigere ac domare potest, vel eorum quæ summe misabilia sunt.

Socrates. — Socrates philosophus, unum ex discipulis animadvertens agri cultura solertem, 677 moribus autem colendis negligentem, Heus tu! inquit, vide, ne dum agrum colere satagis, ipse silvescas.

Plutarchi. — Quid enim aliud nobilitatem esse existimamus, quam veteres divitias, aut veterem claritatem? cum neutrum horum nostræ sit facultatis, sed alia in incertæ fortunæ arbitrio posita sint, alia ad luxum spectent vitæ humanæ. Ex duobus itaque alienis pendet inflatum hoc nomen ac titulus, nobilitas. Cæterum opulentia non sui similes parit liberos; qui vero ex virtute progenitus est, is parentis nobilitatem illius in se simulacro reddit.

SERMO LXIV.

De risu.

Luc. vi, 25. — Væ vobis qui ridetis, quia lugebitis et flebitis.

Ephes. v, 4. — Turpitude aut stultiloquium aut scurrilitas, et quæ non decent, nec nominentur inter vos; sed magis gratiarum actio.

Eccl. vii, 7. — Sicut vox spinarum sub olla ita risus stultorum.

Eccl. xxi, 23. — Fatuus in risu exaltat vocem suam; vir autem sapiens, vix tacite subridebit.

Eccl. xxvii, 14. — Narratio stultorum odiosa, et risus eorum in luxuria peccati.

Basilii. — Ad lenem usque risum animi hilaritatem submonstrare, haud dedecet: hactenus solum ut prodatur, quod scriptum est: *Corde latante, floret facies* (*Prov. xv, 13*); cachinnari autem voce, et corpore concuti ac agitari velut fere bullientis in morem, non hominis animo compositi est ac modesti, vel ejus qui ipse sui compos sit. Confirmat enim quod sic dicimus sapientissimus Salomon, dum ait: *Fatuus in risu exaltat vocem suam; vir autem sapiens, vix tacite ridet* (*Eccl. xxi, 23*).

VARIAE LECTIONES.

³⁹ In Gesn. Stob. 91. ⁴⁰ Ἄλλ. φωνήν. ⁴¹ Ἄλλ. ἀναβράζεσθαι.

NOTÆ.

(d) Οὐδὲν ὑποτάττειν καὶ κρατεῖν. Gesn. corruptam sententiam credit; ego sola brevitate obscuriorem. Nempe velit auctor, eum qui nobilitate formæque decore præstans, sicarii moribus sit (præferoci scilicet animo et superbo) nulla re su-

ἀνθρώπους, εἴ τινες ἐκ μεγάλων πόλεων εἰσιν, ἀλλ' εἰ μεγάλων πόλεων δεῖοι.

Ἐπιχάρμου.

*Πνίγομ' ὅταν εὐγένειαν οὐδὲν ὦν κακῶς
Λέγει τις, αὐτὸς δυσγενῆς ὦν τῷ τρόπῳ.
Τίς γὰρ κατόπτρῳ καὶ τυφλῷ κοιωνία;*

Χαρικλείου. — Εὐγενείας γὰρ ἔμφασις καὶ κάλους καὶ ἔψις, ληστρικὸν ἦθος· οὐδὲν ὑποτάττειν καὶ κρατεῖν (d), καὶ τῶν ἀύχμηροτάτων, δύναται.

Σωκράτ. — Σωκράτης ὁ φιλόσοφος, θεασάμενός τινα τῶν μαθητῶν, τοῦ μὲν ἀγροῦ ἐπιμελούμενον, τῆς δὲ πράξεως ἀμελοῦντα, Ὅρα, ὦ οὗτος, ἔφη, μὴ τὸν ἀγρὸν ἐξημερῶσαι βουλόμενος, τὴν ψυχὴν ἀγριώσῃ.

Πλουτάρχ. — Τί γὰρ ἄλλο νομίζομεν εἶναι τὴν εὐγένειαν, εἰ μὴ παλαιὸν πλοῦτον, ἢ παλαιὰν δόξαν; οὐδέτερον ἐφ' ἡμῖν ὄν, ἀλλὰ τὰ μὲν τύχης ἀδήλου, τὰ δὲ ἀκρασίας χάριν ἀνθρωπίνης. Ὅστε ἐκ δυοῖν ἄλλοτριῶν κρέματα τὸ πεφυσωμένον ὄνομα, ἡ εὐγένεια. Καὶ ὁ πλοῦτος μὲν, οὐχ ὁμοίους αὐτῷ τοὺς γεννηθέντας ποιεῖ· ἀλλ' ὁ ἐξ ἀρετῆς γεννηθεὶς, ἐκείνος εὐγενῆς εἰκονίζεται.

ΛΟΓΟΣ ΕΔ' 20.

Περὶ γέλωτος.

Λουκ. ζ'. — Οὐαὶ ὑμῖν, οἱ γελῶντες, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε.

Ἐφ. ε'. — Αἰσχροῦ καὶ μωρολογίας καὶ εὐτραπέλια, καὶ τὰ οὐκ ἀνήκοντα, μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν· ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία.

Σολομ. ζ'. — Ὅσπερ φωνὴ ἀκανθῶν ὑπὸ τὸν λέβητα, οὕτως ὁ γέλως τῶν ἀφρόνων.

Σιράχ κα'. — Ὁ μωρὸς ἐν γέλωτι ἀνυφοῖ φωνὴν αὐτοῦ· ἀνὴρ δὲ σοφός, μόλις ἡσυχῇ μειδιάσει.

Σιράχ κζ'. — Διήγησις μωρῶν προσόχθισμα, καὶ ὁ γέλως αὐτῶν ἐν σπατάλῃ ἀμαρτίας.

Βασιλείου. — Ἄχρι μὲν γὰρ μειδιάματος φαιδροῦ τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς ὑποφαίνειν, οὐκ ἀπρεπές, ὅσον δεῖξαι μόνον τὸ γεγραμμένον, *Καρδίας εὐφραινομένης, πρόσωπον θάλλει*. Ἐκκαχλάζειν δὲ τῇ φωνῇ ⁴⁰, καὶ ἀναβράζεσθαι ⁴¹ τὸ σῶμα, οὐ τοῦ κατεσταλμένου τὴν ψυχὴν, οὐδὲ τοῦ περικρατῶς ἔχοντος ἑαυτοῦ. Βεβαιοῖ γὰρ τὸν λόγον ὁ σοφώτατος Σολομῶν, ὅτι Ὁ μωρὸς ἐν γέλωτι, ἀνυφοῖ φωνὴν αὐτοῦ· ἀνὴρ δὲ σοφός, μόλις ἡσυχῇ μειδιάσει.

bigi, nulla pietate emoveri, aut quidquam miserabilium personarum aspectu affici. Hoc enim est, τὸ, καὶ τῶν ἀύχμηροτάτων, *situ et squalore deformium*, non quod temere Gesn. nullaque interpretis fide, *robustissima quæque*.

Θεολ.

Γέλως γέλωτος εὖ φρονούσιν ἄξιος,
Μάλιστα μὲν πᾶς, τὸ πλεον δ' ὁ πορνικός.
Γέλως ἀτακτος, συλλέγει καὶ δάκρυον.

Γέλωτος θυμὸς ἐμφρων προτιμώτερος· αὐστηρὰ γὰρ διαθέσει προσώπου, κατορθοῦται ψυχῇ.

Αἱ μὲν τοίνυν τῶν σοφῶν ψυχαὶ σκυθρωπάζουσι καὶ συστέλλονται· αἱ δὲ τῶν ἀφρόνων ἐπαιρόμεναι διαχέονται.

Χρυσοστ. — Εἰ βούλει δείξαι σαφῶς ἡμῖν, ὅτι οὐ χαίρεις αἰσχρὰ φθεγγόμενος, μηδὲ ἀκούειν ἀνέχου. Νῦν δὲ πότε δυνήσῃ τοὺς ὑπὲρ τῆς σωφροσύνης ἰδρωτάς ἐνεγκεῖν, κατὰ μικρὸν ὑπορρέων ὑπὸ τοῦ γέλωτος, καὶ τῶν αἰσchrῶν τούτων ῥημάτων; καὶ ἀγαπητὸν, ἀπάντων τούτων καθαρεύουσαν ψυχὴν δυνηθῆναι γενέσθαι σεμνὴν καὶ σώφρονα.

Οὐ δεῖ φιλογέλωτα εἶναι. Σχεδὸν γὰρ ὅταν τις ἐφηδυνθεῖ τῷ πολλῷ γέλωτι, ἰσχυρὰν καὶ μεταβολὴν τὸν τοιοῦτον.

Ἐκ τῶν Ἐπικτητοῦ. — Τὰ πολλὰ δὲ τὸ γελᾶν ἀπέστω καὶ τὸ γέλωτα κινεῖν. Ὀλισθηρὸς γὰρ ὁ τόπος εἰς ἰδιωτισμὸν.

Ὁ γέλως μὴ πολὺς ἔστω, μηδὲ ἐπὶ πολλοῖς. Δείκνους τοῖς ἔξω καὶ ἰδιωτικοῖς τὸ πολὺ ἀπόταξαι· ἂν δὲ γένηται καιρὸς, φυλάσσω. Ἴσθι γὰρ ὅτι ἂν ἕτερος ἢ μεμολυσμένος, καὶ τὸν ἕτερον ἐμπλησθῆναι ἀνάγκη.

Ἰσοκράτ. — Μὴ παρὰ γέλοια σπουδαζε, μηδὲ παρὰ τὰ σπουδαῖα τοῖς γελοίοις χαίρε. Τὸ γὰρ ἀκαιρὸν, πανταχοῦ λυπηρὸν.

Μοσχίωνος. — Γελᾶν ὁ θέλων μετὰ μπειρακίου, αἰσchrᾶς ὕβρεις κερδήσει καὶ μέμψιν.

Κάτωνος. — Οἱ σπουδάζοντες ἐν τοῖς γελοίοις, ἐν τοῖς σπουδαίοις γίνονται καταγέλαστοι.

Στρατόνικ. — Στρατόνικος ὁ κιθαριστῆς θεασάμενός τινα ἀφυῶς τοξεύοντα, ἀπελθὼν ἔστη παρὰ τὸν σκοπὸν. Πυθανομένου δὲ τινος τὴν αἰτίαν, Ὅπως, ἔφη, μὴ πληγῶ.

ΛΟΓΟΣ ΞΕ' ⁴³.

Περὶ ἐνυπνίων.

Ματθ. κζ'. — Μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐχείνω· πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ' ἕναρ δι' αὐτόν.

Πράξ. θ'. — Ἦν δὲ τις μαθητῆς ἐν Δαμασκῷ, ὄνόματι Ἀνανίας, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν ὁ Κύριος ἐν ὄραματι· Ἀνανία. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἰδοὺ ἐγὼ, Κύριε. Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτόν· Ἀναστάς πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύμην τὴν καλουμένην Εὐθειαν, καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ Ἰούδα, Σαῦλον ὄνόματι Ταρσεά. Ἰδοὺ γὰρ πρόσεύχεται, καὶ εἶδεν ἐν ὄραματι ἄνδρα ὄνόματι Ἀνανίαν εἰσελθόντα, καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ τὰς χεῖρας ὅπως ἀναδλέψῃ.

Σολομ. λδ'. Παραγίνεται ἐνύπνιον ἐν πλήθει πειρασμοῦ.

Σιράχ λδ'. — Ὡς ὁ δρασσόμενος σκιάς καὶ διώκων ἀνέμους, οὕτως ὁ προσέχων ἐνυπνίους.

A

Theologi.

Risus bene sanis risui habetur;
Risus quidem omnis, maxime meretricius.
Risus immodicus, etiam fletum parit.

Ira prudens risu potior; austera enim vultus compositione animus rite componitur.

Sapientium animæ mæstæ incedunt ac modestia componuntur; stultorum vero sese efferentes diffuunt.

Chrys. — Si clare nobis probare vis, te non delectari **678** obscenitate verborum, ne audire quidem sustineas. Nunc vero quando labores castitatis causa desudandos ferre poteris, qui subinde risu verbisque ejuscemodi obscenis diffluas? Bene namque agatur magnumque sit, ut his omnibus **B** mundus animus, honestus ac castus effici possit.

Cavendum ne risus amantes illoque indulgentiores simus. Sic enim fere comparatum, ut qui vehementiori risu delectatur, vehementiori quoque obnoxius mutationi reddatur.

Ex Epictet. sententiis. — Plerumque facessat risus, nec facile risum movere velis. Est enim lubricus locus, ut ad vulgares ineptias animus vertatur.

Risu profusiore ne utitor, nec promiscuo ac cum vulgi hominibus. Cœnas extraneas ac vulgares fere respue; sin tamen iis interesse occasio fuerit, ipse cautus esto. Scito enim, quod si alter fuerit pollutus, alterum quoque impleri necesse est.

Isocrat. — Noli serius esse in rebus jocosis, nec inter seria ridiculis gaude. Nam quod intempestivum est, ubique molestum est. **C**

Moschionis. — Qui cum adolescente ridere vult, turpes contumelias vituperiumque lucrabitur.

Catonis. — Aiebat Cato: Qui in ridiculis seriis sint, in rebus seriis fieri ridiculos.

Stratonic. — Stratonicus citharædus, viso quodam imperite jaculante, ad ipsum scopum accedens, stetit. Causam roganti cuidam, Ne feriar, ait.

SERMO LXV.

De somniis.

Matth. xxvii, 19. — Nihil tibi, et Justo illi: multa enim passa sum hodie per visum propter eum.

Act. ix, 10. — Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias; et dixit illi Dominus in visu: Anania. At ille ait: Ecce ego, Domine. Et Dominus ad eum: Surge, et vade in vicum, quod vocatur Rectus; et quære in domo Judæ, Saulum nomine Tarsensem: ecce enim orat. Et vidit virum Ananiam nomine introeuntem, et imponentem sibi manus, ut visum recipiat.

Eccli. xxxiv, 1. — Venit insomnium in multitudine tentationis.

679 Eccli. xxxiv, 2. — Quasi qui apprehendit umbram et persequitur ventum, sic qui attendit somnia.

⁴³ In Gesn. Stob. 90.

Basilii. — Plerumque enim nocturna in somnis A visa, residua quædam sunt diurnarum cogitationum.

Solent enim fere, quæ in somnis accidunt visa, diurnarum curarum quædam simulacra esse. Quælia enim sunt nostra in vita studia, talia necesse est esse et insomnia.

Assumptis noctes diurnis curis, per earum spectati ac visa menti illudunt.

Quod quis in somnis, quorum desiderio tenetur, videat. amoris solatium existit.

Ebriosi homines ac gulosi, neque genuinum sincerumque somnum capiunt, nec ab insomnia terroribus immunes existunt.

Theologi.

*Ne somniorum ludicris adhæreas,
Nec facile consterneris animo ad omnia;
Nec visa te tollant quæ bene ominata sunt.
Quod hæc mali insidiæ fere sint dæmonis.
Stulti insomnia ditiores sunt,
Quam qui abyssum possident divitiarum.*

Chrysost. — Somniis credens, ad omnia ineptus est.

Joan. Clim. — Solet Deus hominibus futura noctu exponere, non ut quæ eventura sunt, vitent (non enim fatum superare possunt), sed ut levius ferant ea quæ passuri sunt.

Nili. — Qui observat insomnia, similis est umbram suam persequentem.

Quando in somnis dæmonibus obedire cœperimus, tunc deinceps et vigilantibus illudunt.

Æschinis. — Plus quam decet dormire, mortuis magis convenit, quam vivis.

SERMO LXVI.

De innocentia et simplicitate, deque injuriarum memoria et simultate.

Matth. xviii, 3. — Amen, amen dico vobis, nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.

Matth. v, 23. — Si obtuleris munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te; relinque munus tuum, et vade, prius reconciliare fratri tuo, et tunc offeres munus tuum.

680 *I Thess. v, 15.* — Videte ne quis malum pro malo alicui reddat; sed semper quod bonum est sectamini.

Ephes. iv, 26. — Sol non occidat super iracundia vestra.

Galat. v, 15. — Quod si alii alios mordetis et comeditis, videte ne alii ab aliis consumamini.

¹ In Gesn. Stob. 9.

(e) *Φιλεῖ γὰρ τὸ δαιμόνιον.* Tum scilicet, cum rato Deus decrevit consilio; ut cum Davidi moriturum puerum prædixit, ex adulterio susceptum; ac plerumque sic visa videmus accidere, ut in Pharaone, Nabuchodonosore, etc. quibus tamen leniendis ali-

Βασιλείου. — Ὡς γὰρ ἐπὶ πολὺ, τὰ καθ' ὕπνον φαντάσματα, τῶν μεθημερινῶν ἐννοιῶν εἰσιν ἀπηχῆματα.

Πεφύκασιν γὰρ πῶς αἱ καθ' ὕπνον φαντασίαι, ὡς τὰ πολλὰ, ἀπηχῆματα εἶναι τῶν μεθημερινῶν φροντίδων. Ὅποια γὰρ ἂν ἦ τὰ κατὰ τὸν βίον ἡμῶν ἐπιτηδεύματα, τοιαῦτα ἀνάγκη εἶναι καὶ τὰ ἐνύπνια.

Αἱ νύκτες τὰς μεθημερινὰς φροντίδας παραλαβοῦσαι, ἐν ταῖς αὐτῶν φαντασίαις ἐξαπατῶσι τὸν νοῦν.

Τὸ κατ' ὄναρ ἰδεῖν τὰ ποθοῦμενα, φέρει τοῖς ἀγαπῶσι παραμυθίαν.

Οἱ μέθη καὶ ἀδηφαγία δεδουλωμένοι, οὔτε ὕπνον αἰροῦνται γνήσιον καὶ εἰλικρινῆ, οὔτε ὄνειράτων ἀπαλλάττονται φοβερῶν.

B

Θεολόγου.

*Μὴ σφόδρ' ἐπεσθαι παιγνίοις ἐνυπνίων,
Μηδ' εὐπτόητον εἰς ἅπαντ' ἔχειν φρένα,
Μηδὲ πτεροῦ μοι δεξιῶς φαντάσμασι
Λόγος τὸδ' ἐστὶ πολλάκις τοῦ δυσμενοῦς.
Πλουτοῦσι μωροὶ τοῖς ὄνειρασι πλέαν,
Ἡ χρημάτων ἀβυσσον οἱ κεκτημένοι.*

Χρυσοστ. — Ὁ τοῖς ὄνειροις προσέχων, εἰς ἅπαν ἀδόκιμος.

Ἰωαν. Κλίμ. — Φιλεῖ γὰρ τὸ δαιμόνιον (e) πολλάκις ἀνθρώποις τὸ μέλλον νύκτωρ λαλεῖν, οὐχ ἵνα φυλάξωνται μὴ παθεῖν (οὐ γὰρ εἰμαρμένης δύνανται κρατεῖν), ἀλλ' ἵνα κουφότερον πάσχοντες φέρωσιν.

Νείλου. — Ὁ τοῖς ὄνειροις προσέχων, εἰσὶ τῷ τὴν σκιάν αὐτοῦ καταδιώκοντι.

Ὅποταν ἐν τοῖς ὕπνοις τοῖς δαίμοσι πείθεσθαι ἀρξώμεθα, τότε λοιπὸν καὶ ἐγρηγορότας ἐμπαίζουσιν.

Αἰσχίν. — Τὸ πέρα καθεύδειν τοῦ πρέποντος, τοῖς τεθνηκόσι μᾶλλον ἢ περὶ τοῖς ζῶσιν ἀρμόδιον.

ΛΟΓΟΣ ΕΞ' ¹¹.

Περὶ ἀκακίας καὶ μνησικακίας.

Ματθ. ιη'. — Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐάν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Ματθ. ε'. Ἐάν προσενέγκῃς τὸ δῶρόν σου εἰς τὸ θυσιαστήριον, κάκει μνησθῆς ὅτι ἔχει τι ὁ ἀδελφός σου κατὰ σοῦ, ἄφες τὸ δῶρόν σου, καὶ ὑπάγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου.

Α' Θεσσ. ε'. — Ὅρατε μὴ τις κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδῶ τινι, ἀλλὰ πάντοτε τὸ δίκαιον διώκετε.

Ἐφ. δ'. — Ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν.

Γαλ. ε'. — Εἰ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ ὑπ' ἀλλήλων ἀναλωθῆτε.

NOTÆ.

quid inde liceat conferre. Quod ubi ita habet, haud dubium a Deo insomnia esset ac benefica natura; quam ipsam dæmonium vocare, non satis ecclesiasticum videri potest.

Παροιμ. κδ'. — Ἐάν πέσῃ ὁ ἐχθρὸς σου, μὴ ἐπιχαρῆς αὐτῷ· ἐν δὲ τῷ ὑποσκελισματι αὐτοῦ, μὴ ἐπαίρῃ, ὅτι ὄψεται Κύριος, καὶ οὐκ ἀρέσει αὐτῷ, καὶ ἀποστρέψει τὸν θυμὸν αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ.

Παροιμ. ιβ'. — Ὅδοι μνησικακῶν εἰς θάνατον.

Παροιμ. κα'. — Ὁ μνησικακῶν, παράνομος.

Παροιμ. ιδ'. — Ὁ ἄκακος πιστεύει παντὶ λόγῳ.

Παροιμ. α'. — Ὅσον χρόνον ἔχονται ἄκακοι τῆς δικαιοσύνης, οὐκ αἰσχυνηθήσονται.

Σιράχ κη'. — Ἄφες ἀδίκημα τῷ πλησίον σου, καὶ τότε δεηθέντος σου, αἱ ἁμαρτίαι σου λυθησονται.

Βασιλ. — Οὐ δεῖ ἐπὶ παροργισμῷ ἀδελφοῦ δύναι τὸν ἥλιον, μήποτε ἡ νύξ μεταστήσῃ μεταξὺ ἀμφοτέρων, καὶ καταλίπη ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἔγκλημα ἀπαραιτήτων.

Ἡκιστα κακίαν οὐχ ὑφορᾶται (f), τὸ κακίας ἐλευθερον.

Θεολόγου. — Ὁ μὲν γὰρ κακὸς τάχιστα ἂν καταγνοίῃ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ· ὁ ἀγαθὸς δὲ, οὐδὲ τοῦ κακοῦ ραδίως. Τὸ γὰρ εἰς κακίαν οὐχ ἔτοιμον, οὐδ' εἰς ὑπόνοιαν εὐχερές.

Οὐδεὶς κακῷ κακὸν ἰᾶται, ἀλλ' ἀγαθῷ τὸ κακόν.

Χρυσοστ. — Ὅταν ἐννοήσωμεν ἅπερ ἐπάθομεν παρὰ τῶν συνδούλων, λογισώμεθα καὶ ἅπερ ἐπαίησαμεν εἰς τὸν Δεσπότην, καὶ τῷ φόβῳ τῶν οικείων ἁμαρτημάτων, τὸν θυμὸν τὸν ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις πλημμελήμασι ταχέως ἀπίσασθαι δυνασώμεθα.

Εἰ γὰρ δεῖ μεμνησθαι ἁμαρτημάτων, τῶν οικείων δεῖ μεμνησθαι μόνον. Ἄν τῶν οικείων μνημονεύσωμεν, οὐδέποτε τὰ ἀλλότρια λογιώμεθα.

Ἄν ἀφῆτε τοῖς ἐχθροῖς ὑμῶν, ἀφεθήσεται ὑμῖν. Ἄφες δουρικὰ ἁμαρτήματα, ἵνα λάβῃς συγχώρησιν δεσποτικῆν ἁμαρτημάτων. Εἰ δὲ μεγάλα ἠδίκησεν, ὅσπερ ἂν μείζονα ἀφῆς, τοσοῦτω μείζονα λήψῃ τὴν συγχώρησιν. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐδιδάχθημεν λέγειν, Ἄφες ἡμῖν καθὼς ἀφίεμεν· ἵνα μάθωμεν, ὅτι τὸ μέτρον τῆς ἀφέσεως παρ' ἡμῶν πρῶτον λαμβάνει τὴν ἀρχήν. Ὡστε ὅσπερ ἂν ὁ ἐχθρὸς ἐργάζεται, καὶ τοσοῦτω μείζονως εὐεργετεῖ. Σπεύδωμεν τοίνυν καὶ ἐπειγώμεθα καταλλάττεσθαι πρὸς τοὺς λελυπηκότας, ἂν τε δικαίως ἂν τε ἀδίκως ὀργίζονται. Ἄν μὲν γὰρ ἐνταῦθα καταλλαγῆς, ἀπηλλάγῃς τῆς ἐκεῖ κρίσεως· ἂν δὲ μεταξὺ μενούσης τῆς ἐχθρας, θάνατος ἐπιστᾶς ἀπάγῃ, τὴν ἀπέχθειαν μεσολαθῆσας, εἰς τὸ δικαστήριον λοιπὸν ἐκεῖνο τὸ φοβερὸν εἰσαχθῆναι τὴν δίκην ἀνάγκη· καὶ τὴν ἐσχάτην δώσεις δίκην ἐπὶ τῇ ψήφῳ τοῦ δικαστοῦ πάντων ἐκείνων, καὶ ἀμφοτέροι τιμωρίαν ὑποστήσεσθε ἀπαραιτήτων, ὁ μὲν ἀδίκως ὀργιζόμενος, διὰ τοῦτο ὅτι ἀδίκως, ὁ δὲ δικαίως, διὰ τοῦτο αὐτὸ, ὅτι δικαίως ἐμνησικακήσεν.

idecirco quod injuria; is vero qui justī quadam specie simultatem fovit, quod vel sic injuriarum memor animo rancorem servaverit.

Prov. xxiv, 17. — Si ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas super eum: et in supplantatione ejus ne extollaris, quoniam videbit Dominus et non placebit ei, et avertet iram suam ab eo.

Prov. xii, 29. — Via eorum, qui memores sunt injuriarum, in mortem.

Prov. xxi, 24. — Qui injuriarum memor est, iniquus est.

Prov. xiv, 15. — Simplex credit omni verbo.

Prov. i, 22. — Quanto tempore simplices inhaerent justitiæ, non confundentur.

Eccli. xxviii, 2. — Dimitte injuriam proximo tuo; et tunc rogante te, peccata tua solventur.

Basilii. — Non decet ut sol super iracundia fratris occidat (*Ephes. iv, 26*), ne forte nox inter utrumque transeat, ac crimen nulla dignum venia in die judicii relinquat.

Simplicitas ac quod vacat malitia, minime omnium malorum suspicax existit.

Theologi. — Qui malus est, facile reprehendat et quod bonum est; bonus autem, ne malum quidem. Quod enim ad malitiam pronum non est, nec ad suspicandum facile est.

Nemo malum malo sanat, sed bono malum.

Chrysost. — Cum in mentem venerit, eorum quæ a conservis passi sumus: cogitemus etiam quæ ipsi in Dominum commiserimus; metuque nostrorum delictorum, iram ex alienis peccatis susceptam cito depellere poterimus.

Si quidem peccatorum licet meminisse, nostrorum duntaxat meminisse debemus. Quod si nostrorum memores erimus, nunquam aliena supputabimus.

(*Matth. vi, 14.*) Si dimiseritis inimicis vestris, dimittetur vobis. Ignosce servorum erratis, ut a Domino peccatorum veniam consequaris. Quod si gravem injuriam fecit, quanto majora remisit, tanto majorem veniam impetrabis. Idcirco etiam docti sumus dicere: *Dimitte nobis, sicut dimittimus* (*ib., 12*), ut noverimus dimissionis atque veniæ modum a nobis primum inchoari. Quanto igitur inimicus magis læserit, tanto etiam majore beneficio afficit. Festinemus igitur omnique **681** opera conemur, ut his qui injuriam fecerunt, reconciliemur, sive illi jure, sive injuria irascantur. Si enim vito hac mortali reconciliatus fueris, a futuro liber judicio evaseris; sin autem interim manente inimicitia, mors adveniens abduxerit, vigente animis simultate, ad tremendum illud deinceps tribunal causam deferri necesse est, extremoque supplicio addiceris, illius sententia, qui illorum omnium judex existit; amboque indeprecabilem luetis pœnam: is quidem qui injuria iratus est.

NOTÆ.

(f) Ἡκιστα κακίαν οὐχ ὑφορᾶται. Hic idem ἡκιστα, quod μάλιστα, qui usus vocis pervius, optime Phavorino expositus.

Quod itaque jejunio et lamentis, precibusque et A
cilicio et cinere, longaque ac multiplici confes-
sione vix alii impleverint, ut peccata sua abster-
gant; hoc nobis facile præstare licet absque cilicio
et cinere et jejunio, modo solum sincere exque
animo dimiserimus illis qui injuriam fecerunt.

Quovis peccato, injuriarum memoria ac simul-
tas deterior est.

Ingenium malitiæ expers, tardius quoque mala
suspiciatur.

Cum videris inimicum incidisse in tuas manus,
ne tempus illud vindictæ putaveris, sed præstandæ
salutis. Ideirco tunc maxime hostibus parcendum
est, cum eorum potiti fuerimus.

Fecit quis injuriam? tu ne reddideris; alioqui B
par illi ipse rursus evasisti. Nemo enim malum
malo sanat, sed malum bono.

Nili. — Qui pro bonis rependit mala, ab ejus
como mala non ejicientur.

Philonis. — Qui veniam delictorum petas, fac ut
et ipse illis ignoscas, qui in te deliquerunt. Nem-
pe, dimittenti dimittitur, quodque conservis re-
conciliatur, hoc assequimur, ut a divina ira libe-
remur.

Evagrii. — Dona injuriarum extinguunt memo-
riam; id quod ex Jacobo discere licet, qui Esau
fratrem cum trecentis illi obviam factum, muneri-
bus expugnavit. Nos tamen qui pauperes sumus,
quod usus est, mensa impleamus.

Martini anachoretæ. — Qui dæmonibus infen- C
sus odio est, haud idem infensus hominibus est;
pacem vero cum illis habet, qui in fratrem ira est
accensus.

Cræsus. — Ferunt Cræsum, ei, qui filium occi-
disset, iram remisisse, cum is ultro se ad pœnam
afferret; eaque ipsa ratione 682 magnum Cyrum
perta victoria, cum ipso amicitiam iniisse.

Moschionis. — In quibus alios lædere animo con-
stitutum est, in his damnum te accepturum majus,
expectato.

Epicuri. — Inimico rogante ne averseris, ac pe-
titionem differas: verum ipse cautus esto; nihil
enim a cane diversus est.

Theopompi. — Diligentiam habe, ut breves tibi D
inimicitia sint; dilectionem vero in longa produ-
cas tempora.

Æschines. — Æschines orator Atheniensium sen-
tentia civitate multatus, cum Demosthenes decem
millibus librarum Atticarum ei missis, forti animo
quod sic triste evenerat, ferre suaderet. At, qua
ratione, inquit, possum non discrucari, ea civitate
ejectus, ubi qui læsi injuria sunt, lædentes
etiam beneficiis demerentur?

SERMO LXVII.

De vitæ inæqualitate.

Joan. xvi, 20. — Amen, amen dico vobis, quia

60 In Cesn. Stob. 216.

Ὁ τοίνυν διὰ νηστείας, διὰ ὄσσην καὶ εὐχῶν,
καὶ σάκκου καὶ σποδοῦ καὶ μυρίας ἐξομολογήσεως
μόλις ἕτεροι κατορθοῦσι, τὸ τὰ ἁμαρτήματα ἐξαλεί-
φειν λέγω τὰ ἐσθῶν· τοῦτο ἔξεστιν ἡμῖν ῥαδίως
ποιεῖν χωρὶς σάκκου καὶ σποδοῦ καὶ νηστείας, ἂν
μόνον ἀπὸ τῆς διανοίας ἐξαλείψωμεν τὴν ὀργὴν, καὶ
μετὰ εὐκρινείας ἀφῶμεν τοῖς ἡδικοῦσιν ἡμᾶς.
Παντὸς ἁμαρτήματος τὸ μνησικακεῖν χεῖρον.

Τὸ κακίας ἐλεύθερον, καὶ ὑφορᾶσθαι κακίαν ἀρ-
γότερον.

Ὅταν ἴδῃς τὸν ἐχθρὸν ἐμπεσόντα εἰς τὰς χεῖρας
τὰς σὰς, μὴ νόμιζε τιμωρίας, ἀλλὰ σωτηρίας ἐκεί-
νον εἶναι τὸν καιρὸν. Διὰ τοῦτο τότε μάλιστα δεῖ
φείδεσθαι τῶν ἐχθρῶν, ὅταν αὐτῶν γενώμεθα κύριοι.

Ἐλύπησέ τις; μὴ ἀντιλυπήσης· ἐπεὶ γέγονας
ἐκείνῳ πάλιν ἴσος. Οὐδεὶς γὰρ κακὸν κακῷ ἴσται,
ἀλλ' ἀγαθῷ τὸ κακόν.

Νείλου. — Ὅς ἀποδίδωσι κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, οὐκ
ἐξενεχθῆ κακὰ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ.

Φίλωνος. — Συγνώμην αἰτούμενος ἁμαρτημάτων,
συγγίνωσκε καὶ αὐτὸς τοῖς εἰς σὲ πλημμελοῦσιν·
ὅτι ἀφέσει ἀντιδίδοται ἄφεσις, καὶ ἡ πρὸς τοὺς ὁμο-
δούλους ἡμῶν καταλλαγὴ, τῆς θείας ὀργῆς γίνεται
ἀπαλλαγὴ.

Εὐάγγ. — Μνησικακίαν σβέννυσι δῶρα· καὶ πει-
θέτω σε Ἰακώβ τὸν Ἠσαῦ δόμασιν ὑπελθὼν μετὰ
τριακοσίων εἰς ἀπάντησιν ἐξελθόντα. Ἀλλ' ἡμεῖς
πένητες ὄντες τραπέζῃ τὴν χρεῖαν πληρώσωμεν.

Μαρτίνου ἀναχωρητοῦ. — Ὁ δαίμοσι μνησικα-
κῶν, ἀνθρώποις οὐ μνησικακεῖ· εἰρηνεύει δὲ μετὰ
δαίμόνων, ὁ τῷ ἀδελφῷ μνηιῶν.

Κροῖσος. — Κροῖσος τῷ παιδοφόνῳ τὴν ὀργὴν
ἀφεῖναι λέγεται, ἑαυτὸν παραδόντι εἰς τιμωρίαν·
καὶ Κύρος ὁ μέγας αὐτῷ τούτῳ τῷ Κροίσῳ φίλος
γενέσθαι μετὰ νίκην.

Μοσχίωνος. — Ἐν οἷς πλήττειν ἄλλους ἐθέλεις,
ἐν τούτοις βλάβην ἔλαττε τὴν μείζονα.

Ἐπικούρου. — Ἐχθροῦ δεηθέντος μὴ ἀποστρα-
φῆς τὴν ἀξίωσιν· πλήν ἀσφαλίζου σεαυτὸν. Οὐδὲν
γὰρ κυνὸς διαφέρει.

Θεοπόμπου. — Σπούδαζε τὰς μὲν ἐχθρας, ὀλιγο-
χρονίους ποιεῖσθαι· τὰς δὲ ἀγάπας, πολυχρονίους.

Αἰσχίνης. — Αἰσχίνης ὁ ῥήτωρ, μετὰ τὸ Ἀθη-
ναίους αὐτοῦ καταψηφίσασθαι, Δημοσθένους αὐτῷ
μυρίας Ἀττικὰς πέμψαντος, καὶ γενναίως τὴν περ-
ίστασιν φέρειν παρακαλοῦντος, καὶ πῶς, ἔφη, δύ-
ναμαι μὴ λυπεῖσθαι τοιαύτης ἐκβαλλόμενος πατρί-
δος; ἐν ἧ ὁ ἀδικηθέντες καὶ προσωφελοῦσι τοὺς
ἀδικούντας;

ΛΟΓΟΣ ΕΖ' 66.

Περὶ βίου ἀνωμαλίας.

Ἰωάν. ις'. — Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι κλαῖ-

αετα καὶ θρηνησετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται· ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται. Ἡ γυνὴ ὅταν τίκτη, λύπην ἔχει, ὅτι ἤλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς· ὅταν δὲ γενῆσῃ τὸ παιδίον, οὐκ ἔτι μνημονεύει τῆς θλίψεως διὰ τὴν χαρὰν, ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον.

Α'. Τιμ. ζ'. — Τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι παρ-ἀγγελλε μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἠλπιεῖναι ἐπὶ κλοῦτου ἀδηλότητι, ἀλλ' ἐν τῷ Θεῷ τῷ ζῶντι.

Σολομ. β'. — Καπνὸς ἢ πνοὴ ἐν ῥίσι τῶν ἡμῶν· καὶ παρελεύσεται ὁ βίος ἡμῶν ὡς ἴχνη νεφέλης. Σκιάς γὰρ πάροδος ὁ βίος ἡμῶν.

Σολομ. ε'. — Τί ὠφέλησεν ἡμᾶς ἡ ὑπερηφανία ἡμῶν; Τί ὁ πλοῦτος μετὰ ἀλαζονείας συμβέβηται ἡμῖν; Παρῆλθε πάντα ἐκεῖνα ὡς σκιά, καὶ ὡς ἀγγεῖα διατρέχουσα· ὡς ναῦς διερχομένη κυμαίνον ὕδωρ, ἧς διαβάσης οὐκ ἔστιν ἴχνη εὐρεῖν, οὐδὲ ἀτραπὴν πορείας αὐτῆς (g) ἐν κύμασιν, ὡς ὀρνέου διαπτάντος ἀέρα οὐδὲν εὐρίσκειται τεκμήριον πορείας.

Σιράχ ια'. — Πολλοὶ τύραννοι ἐκάθισαν ἐπὶ ἐδάφους (h)· ὁ δὲ ἀνυπονόητος ἐφόρεσε διάδημα.

Βασιλείου. — Ὡς περ οὖν θάλασσαν ἀμήχανον ἐπὶ πολὺ τὴν αὐτὴν διαρκέσαι· τὴν γὰρ νῦν λείαν καὶ σταθεράν, μικρὸν ὕστερον ὕψει βίαις ἀνέμων τραχυνομένην· καὶ πάλιν τὴν ἀγριαίνουσαν καὶ βρασσομένην τῷ κλύδωνι, βαθεῖα γαλήνη κατεστόρεσεν, οὕτω καὶ τὰ τοῦ βίου πράγματα ῥαδίως λαμβάνει περιστροφὰς ἐφ' ἐκάτερα.

Θεολόγου. — Φύσει μὲν οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων βέβαιον οὐδὲ ὀμαλὸν οὐδὲ αὐταρχεῖ· ἀλλὰ κύκλος τις τῶν ἡμετέρων περιτρέχει πραγμάτων, ἄλλοτε ἄλλας ἐπὶ μιᾶς ἡμέρας πολλάκις, ἔστι δὲ ὅτε καὶ ὥρας, φέρων μεταβολὰς· καὶ αὖραις μᾶλλον ἔστι πιστεύειν οὐχ ἰσταμέναις, καὶ νηδὺς ποντοπορούσης ἴχνησιν, καὶ νυκτὸς ἀπατηλοῖς ὀνειράσιν, ὧν πρὸς ὀλίγον ἢ χάρις, καὶ ὅσα κατὰ ψάμμον πιῖδες τυποῦσι παίζοντες, ἢ ἀνθρώπων εὐημερίαις.

Χρυσοστ. — Ὡς περ γὰρ ἡ τῶν πλουσίων ὑδάτων φορὰ, δεξαμένη τὸ ἐπιρρέον, κομφόλυγας διανίστησι· καὶ αἱ μὲν αὐτῶν ἅμα τῷ γενέσθαι ἐρράγησαν, αἱ δὲ κλεῖον ὀγκωθεῖσαι, μετέπειτα καὶ αὐταὶ ἐρράγησαν· τὸν αὐτὸν τρόπον ἢ θάλασσα τοῦ βίου τούτου, τοὺς μὲν ὀλίγον φανέντας ἐκάλυψε, τοὺς δὲ ἐπιπλεῖον διαρκέσαντας καὶ αὐτοὺς κατεπόντισεν.

A plorabitis et flebitis vos; mundus autem gaudebit; sed dolor vester vertetur in gaudium. Mulier, cum parit, dolorem habet, quia venit hora ejus; cum autem pepererit puerum, jam non meminit angustiae, prae gaudio, quia natus est homo in mundo.

I Tim. vi, 17. — Divitibus hujus saeculi praecipere non sublime sapere, nec sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo.

Sep. ii, 2, 3, 5. — Fumus flatus in naribus nostris. Et: Transibit vita nostra sicut vestigium nebulae: umbræ enim transitus est vita nostra.

Sep. v, 8. — Quid nobis profuit superbia nostra? Quid divitiarum cum jactantia nobis contulere? Transierunt omnia illa tanquam umbra, et tanquam nuntius transeurrens; tanquam navis quæ præterit fluctuantem aquam, cujus, cum præterierit, non est vestigium invenire, neque semitam viæ ejus in fluctibus; sicut avis pervolantis aerem nullum invenitur indicium itineris.

Eccli. xi, 5. — Multi tyranni in solio sedere; et de quo nullus unquam suspicatus esset, diadema gestavit.

Basilii. — Quemadmodum fieri nequit, ut mare diutius idem ipsum perseveret: quod enim nunc placidum ac tranquillum est, brevi post ventorum vi exasperari conspiciet; 683 vicissimque exasperatum ac procella exæstuans, alta constravit sopivitque tranquillitas: ad eum modum vitæ rerum facilis ad utrumlibet inversio est.

C *Theologi.* — Humanarum rerum nihil natura firmum aut æquabile, vel sibi sufficiens; sed orbis quidam rerum nostrarum continuo vertitur, alias alio una plerumque die, quandoque vero etiam horula, mutationes ferens; præstetque auris nihil consistentibus, navisque pontum secantis vestigiis, aut falsa ludentibus specie noctis insomniis (quorum ad pusillum gratia est), quidquid denique pueri ludo in arena delineant, quam prosperis hominum rebus credere.

Chrysost. — Quemadmodum enim copioso latice aucti rivuli influentes aquas excipientes bullas excitant, aliæque mox natæ effringuntur, aliæque majori tumore distentæ, ipsæ quoque postea dirumpuntur; sic et saeculi mare, alios paululum illucentes, operuit; alios paulo amplius superstites atque exstantes, ipsos quoque profundo mersit.

NOTÆ.

(g) Οὐδὲ ἀτραπὸν πορείας αὐτῆς. Sixt. ἀτραπὸν τρόπιος, ut et Vulg. *semitam carinae*. Codex Alex. *τρόπιως*, insolito gignendi casu. Refertur et *τρόπιος* ex Arist. Scholiaste Arg.; aliaque habent *τρόπον*, *semitam viarum*; quod propius est nostro Maximî, πορείας.

(h) Ἐκάθισαν ἐπ' ἐδάφους. *Humi in solo sederunt*. Sic palam Græca, pro quo Vulg. *sederunt in throno*; putatque Nobilior ex solo factum solio, quod quispiam deinde mutaverit throno: quod tamen Romani correctiores nihil mutarant, ancipitem locum putaverunt. Fateor non occurrere vocem affinem huic ἐδάφους, quæ solium vel thronum po-

tuerit parere: perinde tamen Syr. et Arab. undecunque hauserint; qui et *tyranni* vocem, non satis commode, *despecti*, *ignobiles* reddunt; cum sit *potius*, *reges*, *principes*; in quibus ejus vicissitudinis clara omni ævo exempla, nostroque sæpius visa: ac pene coronis, in meo pauper merens ordiæ, religiosissimus P. Fr. Dominicus Othomannus, Ibrahim (si tamen vera rumor loquitur) primogenitus, ipse imperii Turcarum hæres, nisi eum Providentia Christi militantem acie, ac Prædicatorum implentem cuneum, magno illi parente duceque Dominico, meliori imperio destinasset.

Prosperè cedentibus tibi omnibus, mutationem A
exspecta; vicissimque inopinatis malis cinctus
undique ac obvolutus, quæ fausta sint ac secunda
spera.

Vitæ hujus splendida ac magnifica, mortuis ipsis
corporibus minus utilia.

In vitæ sereno constitutus, rerum quoque turbi-
nem quandoque exspecta.

Rebus in aspectum cadentibus diligentiam ha-
bere, illorum proprium est, qui ævi futuri nullam
animo statuunt spem.

Nili. — Ne nobis in sæculo hoc fraudi sint, quæ
præmagnifica ac splendida sunt. Prorsus enim
transeunt, nec quidquam stabile est, eorum, quæ
in sensum cadunt.

Cunctis tibi rebus secundis auris fluentibus
jacturam exspecta.

Dionis Romani. — Multi sunt, qui secundis rebus
doleant, multi vero etiam qui in malis gaudeant.
Quam multi etiam opibus affluentes, animo angun-
tur! quam multi vero paupertate pressi, sibi deli-
cias ducunt! Sunt quibus decor ac forma roburque
damnum attulit; sunt quibus turpis ipsa species
ac infirmitas utilis fuit. Nonnulli pacem præ bello
colunt; alii bellum quam pacem malunt. Nonne
quidam aliorum semper sulti imperio ac dominatu,
dire ejulantur? Ac (quod maximum) pars hominum
plurima, quod vivunt injucunde habent; longe
plurimi, dulciter moriuntur.

Socrates. — Idem est rebus secundis altum
sapere, 684 et via lubrica stadium currere.

Aristonymi. — Vita theatro similis est. Hincque
adeo est, ut haud raro, qui pessimi sunt, in huma-
nis optimum locum teneant.

Democrit. — Temporum vicissitudinibus, qui et
valde potentes sunt, infirmiorum necessariam opem
agnoscunt.

Hippothountis. — Homo cum sis, memor esto
communis fortunæ ac sortis.

Isidori. — Mortalis cum sis, conare ut videas
quæ retro sunt.

Euripid.

Nihil in mortali firmum genere consistit;
Nec enim qui vivat aliquis est, quo modo ipse velit.

Incerti. — Nemo est qui in omnibus præclare
et ex virtute agat:

Sed et te unum quemdam e vulgo esse existi-
mato.

Diogenes. — O mortale ac ærumnosum hominum
genus.

Quam nihil sumus! quam quod umbris similes,
Pondus terræ inutile oberramus!

Apelles. — Apelles pictor, cum ex eo quærere-
tur, quid causæ esset cur fortunam sedentem pin-
geret; Non enim, ait, stat.

Bias. — Aiebat idem, sic vitam metiendam, ut
qui et multum temporis, et pusillum victurus sis.

Πάντων σου τῶν πραγμάτων κατευοδουμένων,
ἐκδέχου μεταβολὴν· καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν ἀπροσδο-
κῆτων συμφορῶν κυκλούμενος, ἔλπιζε τὰ χρηστὰ
καὶ κρείττονα.

Νεκρῶν ἀχρηστότερα τὰ λαμπρὰ τοῦ παρόν-
τος βίου.

Ἐν τῇ εὐδία ὧν τοῦ βίου, ἐκδέχου ποτὲ καὶ χει-
μῶνα πραγμάτων.

Τὸ περὶ τὰ φαινόμενα τὴν σπουδὴν ἔχειν, ἰδίῳ
ἔστιν τοῖς μηδεμίαν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἑαυτοῖς
ὑποτιθεμένοις ἐλπίδα.

Νείλου. — Μὴ ἐξαπάτω ἡμᾶς ἐν τῷ κόσμῳ
τούτῳ περιφανῆ καὶ λαμπρὰ δεικνύμενα πράγματα.
Παρέρχεται γὰρ πάντως, καὶ οὐδὲν τῶν φαινομένων
B στασίμον.

Πάντων σου τῶν πραγμάτων κατευοδουμένων,
ἐκδέχου ζημίαν.

Δίωνος Ῥωμαίου. — Πολλοὶ μὲν ἐπὶ τοῖς ἀμει-
νοσιν ἀλγοῦσι, πολλοὶ δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς χεῖροσι χαί-
ρουσι. Πόσοι μὲν γὰρ πλουτοῦντες ἀχθόνται! Πόσοι
δὲ πενόμενοι ἡδόνται! Ἄλλους κάλλος καὶ ἰσχύς
ἔβλαψεν, ἄλλους αἰσχος καὶ ἀσθένεια ὠφέλησεν.
Ἄτεροι τὴν εἰρήνην πρὸ τοῦ πολέμου τιμῶσιν,
ἕτεροι πολεμεῖν μᾶλλον ἢ εἰρήνην ἐθέλουσι. Τί
δ' οὐκ αἰετὴ τυραννοῦντές τινες ὀλοφύρονται; Καὶ
τὸ μέγιστον, πλείστοι μὲν ὅσοι ἀηδῶς ζῶσιν· πλεῖ-
στοι δὲ ἡδέως ἀποθνήσκουσιν.

C Σωκράτης. — Ταυτόν ἐστιν ἐπὶ εὐτυχίᾳ μέγα
φρονεῖν, καὶ ἐπὶ ὀλισθηρᾷ ὁδοῦ σταδιοδρομεῖν.

Ἀριστωνύμου. — Ἐοικεν ὁ βίος θεάτρῳ. Διὸ πολ-
λάκις χεῖριστοι τὸν κάλλιστον ἐν ἑαυτοῖς κατέχουσι
τόπον.

Δημόκριτος. — Ταῖς τῶν καιρῶν μεταβολαῖς, καὶ
οἱ σφόδρα δυνατοὶ τῶν ἀσθενεστέρων ἐνδεεῖς γί-
νονται.

Ἰπποθοοῦντος. — Ἄνθρωπος ὧν, μέμνησο τῆς κοι-
νῆς τύχης.

Ἰσιδώρου. — Θνητὸς πεφυκῶς, τὰ ὀπίσω πειρῶ
βλέπειν.

Εὐριπίδου.

B Βέβαιον οὐδὲν ἐστὶν ἐν θνητῷ γένει,
Βιοὶ γὰρ οὐδεὶς δὴ προαιρεῖται τρόπον.

Ἀνωνύμου.

Οὐκ ἐστὶν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδοκιμεῖ.
Εἶναι δ' ὑπόλαβε καὶ σὲ τῶν πολλῶν ἕνα.

Διογένους.

Ὁ θνητὸν ἀνδρῶν καὶ ταλαίπωρον γένος,
Ὅς οὐδὲν ἐσμεν πλὴν σκιαῖς ἐοικότες,
Βάρος περισσὸν γῆς ἀνάστροφόμενοι!

Ὁ Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος ἐρωτηθεὶς, διατὶ τῆς
Τύχης καθημένην ἔγραψεν, εἶπεν, Οὐχ ἔστηκε γὰρ.

Βίας. — Ὁ αὐτὸς ἔλεγε, τὸν βίον οὔτω μετρεῖν,
ὥς καὶ πολὺν, καὶ ὀλίγον χρόνον βιωσόμενος.

Σοφοκλ. ἐν Αἴαντι.

Ὡς ἡμέρα κλίνει τε κἀνάγει πάλιν,
οὕτως ἅπαντα τὰ ἀνθρώπινα.

ΛΟΓΟΣ ΞΗ' ⁴⁵.

Περὶ τοῦ, ὅτι δεῖ τιμᾶν ἀρετὴν καὶ κολάζειν
κακίαν.

Ἰωάν. ε'. Ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαν-
τες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες,
εἰς ἀνάστασιν κρίσεως.

Β'. Πητρ. β'. — Οἶδεν Κύριος εὐσεβεῖς ἐκ πειρα-
σμοῦ ῥύεσθαι· ἀδίκους δὲ εἰς ἡμέραν κρίσεως
κολαζομένους τηρεῖν.

Παροιμ. κα'. — Ζημιουμένου ἀκολάστου, πανουρ-
γότερος γίνεται ἄκακος.

Παροιμ. κβ'. — Πανοῦργος ἰδὼν πονηρὸν τιμω-
ρούμενον, χροταιῶς αὐτὸς παιδεύεται.

Σειράχ ι'. — Οὐ δίκαιον ἀτιμάται πτωχὸν συνετὸν,
καὶ οὐ καθῆκον δοξάζει ἀμαρτωλόν.

Βασιλ. — Ἐάν οἱ σωφρονοῦντες τοὺς φαύλους
ἰδῶσιν ἀτιμαζομένους, πολὺ προθυμότερον τῆς ἀρε-
τῆς ἀνθέξονται.

Ἄλλος μὲν οὖν εἶη περὶ ταῦτα τολμηρὸς καὶ γεν-
νάδας· μᾶλλον δὲ εἶη μηδεὶς. Ἐγὼ δὲ ὀκνῶ κακίαν
δοῦναι πάντως τὴν ἐντεῦθεν κόλασιν, ἢ εὐσεβεῖα τὴν
ἀνεσιν. Ἄλλ' ἐστὶ μὲν ὅτε καὶ πρὸς τι χρήσιμον, ἢ
κακίας ἐγχοπτομένης, δυσπάθεια τῶν πονηρῶν· ἢ
ἀρετῆς ὁδοποιουμένης, εὐπάθεια τῶν βελτιόνων·
οὐκ ἀεὶ δὲ, οὐδὲ πάντως· ἀλλ' εἶναι τοῦτο μόνον
καιροῦ τοῦ μέλλοντος, καθ' ὃν οἱ μὲν τὰ τῆς ἀρετῆς
ἄθλα, οἱ δὲ τὰ τῆς κακίας ἐπιτίμια δέξονται.

Χρυσοστ. — Δὸς τῷ δεομένῳ, καὶ μὴ δῶς τῷ ὀρ-
χουμένῳ, ἵνα μὴ μετὰ τῶν σῶν χρημάτων καὶ τὴν
ψυχὴν ἀπολέσης τὴν ἐκείνου. Σὺ γὰρ αἷτιος εἶ τῆς
ἐκείνου ἀπωλείας, διὰ τῆς ἀκαίρου φιλοτιμίας. Εἰ
γὰρ οἱ ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας ἤδασαν, ὅτι τὸ ἐπιτήδευμα
αὐτοῖς ἀκερδὲς ἔμελλεν εἶσεσθαι, πάλαι ἂν ἐπαύσαν-
το ταῦτα ἐπιτηδεύοντες.

Ἠσαϊ. γ'. — Ἀδικεῖ τοὺς ἀγαθοὺς, ὁ φειδόμενος
τῶν κακῶν.

Ὅσοι τοὺς ἀδικοῦντας κολάζουσιν, οὗτοι τοὺς
ἄλλους ἀδικεῖσθαι κωλύουσιν.

Ὁ ἀρετὴν τιμῶν, πρώτην ἀλήθειαν τιμᾶ, καὶ
μάλιστα ὡς ἀγαθοῦ παντὸς ἡγεμονεύουσαν.

Σόλων. — Σόλων ὁ σοφὸς, ἐκείνην εἶπεν ἄριστα
οἰκεῖσθαι τὴν πόλιν, ἐν ἣ τούτους ἀγαθοὺς συμβαίνει
τιμᾶσθαι· κάκιστα δὲ οἰκεῖσθαι, ἐν ἣ τούτους κακοὺς.

Σέξτου. — Δύο ἀφορμαὶ κινουσιν ἄνθρωπον εἰς
θεοῦ ἐπιμέλειαν· τιμωρία δυσσεβείας, καὶ γνώμη
εὐσεβοῦς ἀμοιβῆς.

Ἀφόρητος γίνεται κακία ἐπαινουμένη.

Προκοπίου ῥήτορος. — Μὴ τιμωμένης ἀρετῆς,
ἢ κακία παρρησιάζεται.

⁴⁵ In Gesn. Stob. 3.

A

Sophoclis in Ajace.

Qua ratione inclinatur dies, ac rursus assurgit,
Sic et humanæ res omnes.

SERMO LXVIII.

Honori habendam virtutem, vitium puniendum.

Joan. v, 29. — Procedent qui bona fecerunt in
resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in
resurrectionem iudicii.

II Petr. ii, 9. — Novit Dominus pios de tenta-
tione eripere; iniquos vero in diem iudicii reser-
vare cruciandos.

Prov. xxi, 11. — Multato pestilente, astutior fit
simplex.

Prov. xxii, 3. — Callidus videns malum pœnas
dantem, valde ipse eruditur.

Eccli. x, 26. — Non justum est despiciere paupe-
rem sensatum, nec decet magnificare virum pecca-
torem.

Basilii. — Cum viri sobrii ac prudentes, malos
homines contemptos adverterint, majori longe
alacritate incumbunt ipsi virtuti.

685 Alius sane hisce in rebus audax præfiden-
tiorque exstiterit; quinimo nec quisquam fuerit.
Cæterum hæreo ego, nec me adduci sinor, ut præ-
senti ævo supplicia vitio, aut pietati remissionem
ac delicias, omnino ascribam: sed est quandoque
quidem, quod ita utile sit, ut nequitia inhibeatur,
tum malorum calamitas, tum ut virtus prosperos
successus habeat, ac provehatur ipsius cultorum
felicitas, sed non semper prorsusque; verum futuro
id ævo deditum, quo alii quidem virtutis præmia,
alii malorum pœnas recepturi sunt.

Chrysost. — Da indigenti, nec tripudianti dederis,
ne cum tuis opibus, ejus ipsius animam perdideris.
Tu enim, quod sic importune munificus es, perdi-
tionis illi auctor existis. Si enim qui in orchestra
ludunt, exploratum haberent, nullum sibi eo ex
instituto lucellum fore, illo pridem jam abstinuis-
sent.

Isaiæ. — In bonos injurius est, qui pareit malis.

Qui in eos ulciscuntur, qui injuria lædunt, hi,
ne alii lædantur, impediunt.

Virtutis cultor, primam veritatem colit, eaque
maxime ratione, quod omnis boni dux ac auspex
existit.

Solon. — Solon ille sapiens, eam optime civita-
tem habitari aiebat, in qua bonos coli contingeret;
pessimeque eam, in qua mali honores obtinerent.

Sexti. — Duo sunt quæ hominem moveant, ut
Deo curam impendat; impietatis pœna, ac religiosæ
mentis præmia.

Intolerabile vitium redditur, quod laudibus sul-
citur.

Procopii rhetoris. — Virtute honorem non ha-
bentem, effronti petulantia vitium proditur.

Philonis. — Si utrinque clarere, ac officio præclare defungi libet, eos qui se optime gerant in primis honora, ac qui vitio indulgeant, increpa ac castiga.

Socrates. — Interrogatus Socrates quænam civitas optime habitaretur, Ea, inquit, quæ legibus regitur, ac eos qui injuria lædunt, ulciscitur.

SERMO LXIX.

De cæco sui amore ac proprio.

Joan. xii, 25. — Qui amat animam suam, perdet eam; et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.

II Cor. x, 18. — Non qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.

Philipp. ii, 21. — Omnes quæ sua querunt, non quæ Jesu Christi.

Eccli. xxxvii, 50. — Fili, in vita tua tenta animam tuam, et vide quid malum sit ei, et ne dedertis illi: non enim omnia omnibus conducunt.

Prov. xxi, 2. — Omnis vir videtur sibi justus; appendit vero corda Dominus.

Prov. xxvii, 2. — Laudet te proximus, et non os tuum; aliena, et non tua labia.

Basilii. — Probrum est viro, qui hac vere dignus sit appellatione, superflui cultus ac deliciarum corporis appetentiores esse, siue cuivis alii degeneri animo, libidini studere. Omnem enim diligentiam conferre uti se corpus lautissime habeat, ejus sit qui ipse seipsum non cognoscat, nec quod ita sapienter injunctum est, intelligat.

Chrysost. — Nemo amicus, nemo frater. Unusquisque res nostras consideremus. Ea ratio est, cur et nostra accidamus, imbecillesque, ac tum hominibus, tum diabolo faciles expugnati simus, quod una quasi contesseratione inter nos minime convenimus. Nam et in prælio instructaque acie, quisquis miles hoc unum spectat, ut fuga salutem expediat, una secum perdit et reliquos: uti vero qui strenuus est, ac pro aliis arma sumit, sibi adeo cum reliquis auctor salutis est.

Qui non suscipit, quam ipsi frater adhibet curationem, ipse a se quoque dissentit.

Theologi. — Uno hoc capite omnes pii sumus, quod reliquos impietatis insimulamus: ipsi nobis lenes judices, aliorumque duri exactique censes.

Inter nos spiritaliter versemur: fratrum potius, quam ipsi nostri amantiore simus.

Philonis. — Qui in sui duntaxat gratiam cuncta agunt, cæco sui amoris, pessimo vitio studium operamque ponunt.

Critii. — Dirum vero, cum quis sanis rationibus esse sibi videatur, nec tamen sit.

Probi sumus atque acuti ut videamus aliorum malum.

Nos vero ipsi cum facimus, nescimus.

¹⁶ In Gesn. Stob. 105.

Φίλωνος. — Εἰ βούλει διττῶς εὐδοκίμειν, καὶ τοὺς κάλλιστα ποιῶντας προτίμα, καὶ τοὺς ἐὰ χεῖρονα πράττοντας ἐπιτίμα.

Σωκράτης. — Ἐρωτηθεὶς ποία πόλις ἀριστα οἰκεῖται, ἔφη, Ἡ μετὰ νόμου ζῶσα, καὶ ταῖς ἀδικούσιν ἐπεξιῶσα.

ΛΟΓΟΣ ΕΘ' ¹⁶.

Περὶ φιλαυτίας.

Ἰωάν. ιβ'. — Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ μισῶν αὐτήν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν.

β' Κορινθ. ι'. — Οὐχ ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν, ἐκείνός ἐστι δόκιμος, ἀλλ' ἐν ὃ Κύριος συνίστησιν.

Φιλιπ. β'. — Οἱ πάντες τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ τοῦ Χριστοῦ.

Σιράχ ιλ'. — Τέχνον, ἐν τῇ ζωῇ σου πείρασον τὴν ψυχὴν σου, καὶ ἴδε τί πονηρὸν αὐτῇ, καὶ μὴ δῶξ αὐτῇ· οὐ γὰρ πάντα πᾶσι συμφέρει.

Παροιμ. κα'. — Πᾶς ἀνὴρ φαίνεται ἑαυτῷ δίκαιος· κατευθύνει δὲ καρδίας Κύριος.

Παροιμ. κλ'. — Ἐγκωμιαζέτω σε ὁ πέλας, καὶ μὴ τὸ σὸν στόμα· ἀλλότρια, καὶ μὴ τὰ σὰ χεῖλη.

Βασιλ. — Ὅνειδος γὰρ ἀνδρὶ, τῷ γε ὡς ἀληθῶς τῆς προσηγορίας ταύτης ἀξίῳ, καλλωπιστὴν καὶ φιλοσώματον εἶναι, ἢ πρὸς ἄλλο τι τῶν παθῶν ἀγενῶς διαχειρῆσθαι. Τὸ γὰρ τὴν πᾶσαν σπουδὴν εἰσφέρεισθαι, ὅπως ὡς κάλλιστα αὐτοῦ τὸ σῶμα ἔξῃ, οὐ διαγινώσκοντος ἑαυτὸν εἶναι, οὐδὲ συνιέντος τοῦ σοφοῦ παραγγέλματος.

Χρυσοστ. — Οὐδεὶς φίλος, οὐδεὶς ἀδελφός. Τὰ ἑαυτῶν σκοποῦμεν ἕκαστος. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἑαυτῶν κολοβοῦμεν, καὶ ἀσθενεῖς καὶ εὐκαταγώνιστοι καὶ ἀνθρώποις καὶ διαβόλοις ἐσμέν, ἐκ τοῦ μὴ συνασπίζειν ἀλλήλους. Καὶ γὰρ ἐν πολέμῳ καὶ παρατάξει, ὁ πρὸς τοῦτο μόνον ὄρων στρατιώτης, ὅπως ἑαυτὸν διασώσῃ φυγῶν, καὶ τοὺς ἄλλους μεθ' ἑαυτοῦ συναπολλύσιν· ὡσπερ οὖν ὁ γενναῖος, καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων τὰ ὄπλα τιθέμενος, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἑαυτὸν διασώζει.

Ὁ μὴ καταδεχόμενος τὴν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ θεραπείαν προσαγομένην αὐτῷ, ἀσύμφωνός ἐστι καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ.

Θεολόγου. — Πάντες μὲν εὐσεβεῖς ἐξ ἑνὸς τοῦ καταγινώσκου ἀλλήλων ἀσέβειαν· τῶν μὲν ἰδίων πρᾶξι κριταί, τῶν δὲ ἀλλοτρίων ἀκριβεῖς ἐξετασταί.

Συνῶμεν ἀλλήλοις πνευματικῶς· γενώμεθα φίλοι ἀδελφοὶ μᾶλλον ἢ φίλοι.

Φίλωνος. — Οἱ ἑαυτῶν μόνον ἕνεκα πάντα πράττοντες, φιλαυτίας μέγιστον κακὸν ἐπιτηδεύουσιν.

Κριτίου.

Δεινὸν δ' ὅταν τις μὴ φρονῶν δοκῇ φρονεῖν· Ἄγαθοι δὲ τὸ κακὸν ἐσμεν ἐφ' ἑτέρων ἰδεῖν·

Αὐτοὶ δ' ὅταν ποιῶμεν, οὐ γινώσκομεν.

Μενάνδρ.

Οὐδείς ἐκ' αὐτοῦ τὸ κακὸν συνορᾷ. Πάμφιλε, ἕτέρου δ' ἀσχημονοῦντος, σοφῶς δέχεται.

Διογένης ⁴⁷. — Διογένης ἐρωτηθεὶς, Τί χαλεπώτατον; Τὸ γινώσκειν ἑαυτὸν, ἔφη. Πολλὰ γὰρ ὑπὸ φιλαυτίας ἕκαστον ἑαυτῷ προστιθέναι.

Ὁ αὐτός, τῶν ἀνθρώπων ἐνίους ἔφη τὰ δέοντα λέγοντας, ἑαυτῶν οὐκ ἀκούειν· ὡσπερ καὶ τὰς λύρας καλὴν φθειγγομένης οὐκ αἰσθάνεσθαι.

Πλάτων. — Τὸ ἐξαπατᾶσθαι αὐτὸν ὑφ' αὐτοῦ πάντων χαλεπώτατον. Ὅταν γὰρ μὴ μικρὸν [μακρὸν] ἀποσταθῆ, ἀλλ' ἀεὶ παρῆ ὁ ἐξαπατήσων, πῶς οὐ δεινόν;

ΛΟΓΟΣ Θ' ⁴⁸.

Περὶ τοῦ, ὅτι εὐκολοὶ ἢ κακία, καὶ δυσπρόριστος ἀρετή.

Ματθ. ζ'. — Εἰσεέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, ὅτι πλατεία ἡ πύλη, καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν.

Ἑβρ. ιβ'. — Πᾶσα παιδεία, πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης· ὕστερον δὲ, καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτῆς ἐγγεγυμνασμένοις ἀποδίδωσιν.

Παροιμ. ις'. — Ἔστιν ὁδὸς, ἣ δοκεῖ παρὰ ἀνθρώποις ὀρθὴ εἶναι, τὰ δὲ τελευταῖα αὐτῆς, ἐρχεται εἰς πυθμένα ᾗδου.

Σιρὰχ κα'. — Ὅδὸς ἁμαρτωλῶν ὠμαλισμένη ἀπὸ λίθων, καὶ ἐπ' ἐσχάτου αὐτῆς βόθρος ᾗδου.

Βασιλείου. — Τί τῶν ἀγαθῶν εὐκολοὶ; Τίς καθ' εὐδὴν τρόποιον ἐστῆσεν; Τίς τρυφῶν καὶ καταλούμενος, τοῖς τῆς καρτερίας στεφάνοις κατεκοσμήθη; Οὐδείς μὴ δραμῶν ἀνεῖλετο βραβεῖον. Πόνος γεννῶσι δόξαν· κάματοι δὲ προξενοῦσι στεφάνους.

Πολλοὶ πολλὰ συναθροίσαντες ἐκ νεότητος, περὶ τὰ μέσα τοῦ βίου γενόμενοι, ἐπαναστάντων αὐτοῖς πειρασμῶν ἐκ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, οὐκ ἤνεγκαν τοῦ χειμῶνος τὸ βάρος, διὰ τὸ τὴν κυβέρνησιν αὐτοῖς μὴ παρεῖναι· ἀλλὰ πάντων ἐκείνων τὴν ζημίαν ὑπέμειναν.

Οὔτε γὰρ πῦρ εὐκαταπρήστου ὕλης ἀψάμενον, ἕνα τὸν μὴ οὐχὶ ἐπὶ πᾶσαν αὐτὴν διαδῆναι, ἀλλῶς τε κἂν ἐπιτύχη πνεύματος ἐπιφόρου τὴν φλόγα διακομίζοντος· οὔτε τὴν ἁμαρτίαν ἐνδὸς ἀψαμένην, μὴ οὐχὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἐγγίζοντας διαλθεῖν, ἐξαπτόντων αὐτὴν τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας.

Θεολόγ. — Δυσκατόρθωτος ἡ ἀρετὴ, καὶ οὐ μικροῖς ἀλίσκεται πόνοις.

Σπάνιον ἡ τοῦ ἀγαθοῦ κτήσις καὶ πρόσαντες, κἂν εἰ πολὺ τὸ μεθέλκον εἶη καὶ προκλιούμενον.

Πρόχειρον πρᾶγμα ἡ μοχθηρία, καὶ οὐδὲν οὕτω ῥᾶδιον ὡς τὸ γενέσθαι κακόν.

Τῆς αὐτῆς ἐστὶ δυσχερεία, καὶ κτήσασθαι τι τῶν ἀγαθῶν οὐκ ὑπάρχον, καὶ κτηθὲν διασώσασθαι. Πολ-

A Menandri. — Nemo in seipso malum intelligit, Pamphile.

Alter vero si quid ab honesto deviet, liquido perspiciet.

Diogenes. — Diogenes interrogatus, qui difficillimum esset, respondit: Nosse seipsum. Multa enim, quo quisque cæco sui amore agitur, in suas rationes transferre.

687 Aiebat idem, nonnullos hominum, ea quæ officii sint, loquentes, haud seipsos audire; uti et lyrae cum suavissimos modos resonent, nullo eorum sensu afficiuntur.

Plato. — Omnium gravissimum est, quod quis seipsum decipiat. Cum enim haud procul dissitus, sed semper præsens sit, qui seductionem ministrat, B quomodo non itamane dirumque sit.

SERMO LXX.

Vitium esse facile, non facile parari virtutem.

Matth. vii, 13. — Intrate per angustam portam: lata enim est porta, et spatiosa est via, quæ ducit ad perditionem.

Hebr. xii, 11. — Omnis castigatio, in præsentem quidem videtur non esse gaudii, sed mæroris; post ea autem fractum pacatissimum exercitatis per eam reddit.

Prov. xvi, 25. — Est via, quæ videtur apud homines recta; extrema autem ejus vadunt in profundum inferni.

Eccli. xxi, 11. — Via peccatorum complanata est lapidibus, et in fine illius, fovea inferni.

Basili. — Quid eorum quæ bona sunt exque virtute, facile et expeditam? Quis dormiendo erexit tropæum? Quis indulgens deliciis tibiisque modulantibus, constantiæ fortisque animi coronis redimitus est? Nemo, qui non cursu perfunctus sit, palmam promeruit. Labores gloriam pariunt, ac certamina coronas conciliant.

Multi multis ab adolescentia congregatis, media circiter ætate, oborta illis, nequissimorum spirituum fraude, tentatione, concitæ tempestatis vim ferre non valuerunt, utpote imperiti gubernationis, sed omnium rerum suarum jacturam fecerunt.

Neque enim fieri potest ut ignis, ubi aridam nactus fuerit materiam, non totam absumat, præsertim si ventus secundus accedat, qui flammam devehat: sic peccatum, cum unum quemlibet invaserit, in vicinos omnes, succendentibus ipsum malignis spiritibus, pervadit.

Theologi. — Virtus difficile præstat, nec parvis comparatur laboribus.

Rara est et ardua boni acquisitio, licet multa sint quæ ad ipsum provocent et alliciant.

688 Res proclivis improbitas, nihilque sic expeditum, ac ut malus quis fiat.

Peræque arduum est bonorum aliquid comparare, cum non habeas, ac cum nactus fueris, inco-

VARIE LECTIONES.

⁴⁷ ΑΙ. Χίλων. ⁴⁸ In Gesn. Stob. I.

lume servare. Saepius enim quod industria conquistavit, negligentia perdidit; et quod ignavia pessumdedit, diligentia recuperavit.

Facilius est vitio imbui, quam virtutem impartiri.

Non facile humana natura bonum concipit, uti nec ignem, quæ materia humidior existit; plerique vero ad malum patrandum proni et idonei.

Ejus, qui deditus vitio sit, claritas, multos lubrico trahit animo, ut se perinde æmulentur.

Proclivius improba indoles sequatur malum, quam ut virtutis adminiculo inhibeatur.

Facilius est ab initio non cadere malitiæ ac enascentem vitare, quam ejus progressum inhibere, illaque superiorem evadere; quemadmodum et lapidem ab initio capere ac tenere, quam impetu ruentem repellere.

Multum lenocinii ac voluptatis vitio, multumque laboris atque sudoris virtuti conjunctum est. Nam alioquæ quæ tibi gratia deberetur, quamve mercedem acciperes, nisi res laborem haberet? Nam multos afferre licet, qui natura mulieri commisceri oderint. Hos ergo castos dicemus, aut eos coronabimus? Haudquaquam. Castitas enim continentia est, pugnaque, libidinum victorem evadere.

Greg. Nyss. — Magna ad vitium facilitas est, naturaque in id quod deterius est, proclivis delabatur.

Joan. Clim. — Labore multo atque sudore mitis in nobis ac bene composita indoles vitæ præstat; multoque labore partæ virtutes, fieri potest ut uno temporis momento perdantur.

Diogen. — Lucerna interdiu accensa oberrabat; rogantibus autem quibusdam quid ageret, respondit se hominem quærere.

SERMO LXXI.

Non semper majorem partem esse optimam.

Luc. xxi, 4. — Respiciens autem Jesus, vidit eos qui mittebant munera sua in gazophylacium, divites. Vidit autem et quamdam viduam pauperulam, mittentem 689 æra minuta duo. Et dixit: Vere dico vobis, vidua hæc pauper, plusquam omnes misit. Nam omnes hi ex eo quod ipsis exuberat, miserunt in munera Dei: hæc autem, ex penuria sua, omnem victum suum, quem habuit, misit.

I Cor. xiv, 19. — In Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, quam decem millia verborum in lingua.

⁴⁹ In Gesn. Stob. 15.

Α λάκεις γάρ ὁ μὲν σπουδῇ προσέλαβε βραθυμία διέφθειρεν· ὁ δὲ ὀκνος ἀπώλεσεν, ἀνακάλεσάτο ἐπιμέλεια.

Κακίας βῆρον μεταλαβεῖν, ἢ ἀρετῆς μεταδοῦναι.

Δύσληπτον μὲν τὸ ἀγαθὸν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ὡσπερ καὶ τὸ πῦρ ὑλῆ τῇ ὑγροτέρῃ· ἔτοιμοι δὲ πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ ἐργασίαν οἱ πλείστοι καὶ ἐπιτήδαιοι.

Τὸ ἐν κακίᾳ περιβλεπτον (i), πολλοὺς εἰς τὸν ὅμοιον ζῆλον τῶν εὐολισθητῶν ἐφέλκεται.

Πρόχειρον ἢ πονηρία τῷ κακῷ μᾶλλον ἀκολουθεῖν, ἢ ὑπὸ τοῦ κρείττονος ἀνακόπτεσθαι.

Ῥᾶον γάρ ἀπ' ἀρχῆς μὴ ἐνδοῦναι κακία καὶ προιοῦσαν διαφυγεῖν, ἢ προβαίνουσαν ἀνακόψαι καὶ φανῆναι ταύτης ἀνώτερον· ὡσπερ καὶ πέτραν ἀπ' ἀρχῆς αἰρῆσαι καὶ κατασχεῖν, ἢ φερομένην ἀνώσασθαι.

Πολλὴ μὲν ἡδονὴ τῇ κακίᾳ, πολὺς δὲ τῇ ἀρετῇ συνέζευκται πόνος καὶ ἰδρώς. Καὶ ποία σοι χάρις ἦν; Τίνα δ' ἂν ἔλαβες μισθόν, εἰ μὴ ἐπίπονον τὸ πρᾶγμα ἦν; Καὶ γὰρ πολλοὺς ἔχω δεῖξαι, φύσει τὸ μίγνυσθαι γυναικὶ μισοῦντας. Τούτους οὖν σώφρονας καλέσομεν ἢ στεφανώσομεν; Οὐδαμῶς. Σωφροσύνη γάρ ἐστιν ἐγκράτεια, καὶ τὸ μαχόμενον περιγενέσθαι τῶν ἡδονῶν.

Γρηγ. Νύσσ. — Πολλὴ πρὸς τὴν κακίαν ἐστὶν ἡ εὐκολία, καὶ ὀξύρροπος ἐπὶ τὸ χεῖρον ἢ φύσις.

Ἰω. Κλίμ. — Κόπῳ πολλῷ καὶ μόχθῳ καὶ ἰδρώτι κατορθοῦται ἐν ἡμῖν ἦθος χρηστὸν καὶ εὐκατάστατον· καὶ τὰ πολλῷ μόχθῳ κατορθούμενα, δυνατόν ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ ἀπολέσαι.

Διογένης. — Ἡμέρας ποτὲ λύχνον ἄψας περιῆει· πυνθανομένων δὲ τινῶν πρὸς τί τοῦτο, ἔλεγεν ἀνθρώπον ζητεῖν.

ΛΟΓΟΣ ΟΑ' ⁴⁹.

Περὶ τοῦ, ὅτι οὐκ ἀσὶ τὸ πλεῖστον ἀριστον.

Λουκ. κα'. — Ἀναβλέψας δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶδεν τοὺς βάλλοντας τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλουσίους. Εἶδε δὲ καὶ τινα χήραν πενιχράν, βαλοῦσαν ἐκεῖ δύο λεπτά, καὶ εἶπεν, Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ἢ χήρα ἢ πτωχὴ αὕτη πλείω πάντων ἔβαλεν. Ἄπαντες γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ· αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς ἅπαντα τὸν βίον, ὃν εἶχεν, ἔβαλεν.

α' Κορ. ιδ'. — Ἐν Ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγους διὰ τοῦ νοός μου λαλῆσαι, ἢ μυρίους λόγους ἐν γλώσσῃ.

NOTÆ.

(i) Τὸ ἐν κακίᾳ περιβλεπτον. Sententia clara est; nempe fortunas et splendorem perditorum hominum plurimum obesse illis, qui minus firmi sint, vixque non cogere, ut et ipsi relicta virtute, eadem sequantur: quam et sibi incidisse tentationem, sanctus propheta David professus est: *Mei autem pene moti sunt pedes*, etc. Sed obscurat Gesn. cum ita reddit, *Celebritas malitiæ multos allicit ad*

similem rerum lubricarum affectionem. Imo, πολλοὺς τῶν εὐολισθητῶν, multos sic lubricos, inconstantes nec firmi satis propositi, allicit, trahit illa claritas malorum. εὐολισθητός idem ac εὐόλισθος, et ὀλισθητός, quod exponit Suid. εὐχερῶς μετακινῶστων. Port. *Inconstans, facile mutans sententiam*. Pusillos vocat Dominus, qui Levi occasione scandalizentur, et in ruinam trahantur.

Σολομ. δ'. — Ἄγαθόν πλήρωμα δρακὸς ἀναπαύσεως, ὑπὲρ πληρώματος δύο δρακῶν ἐν μόχθῳ.

Σιράχ ις'. — Κρεῖσσον εἰς δίκαιος, ἢ μύριοι παράνομοι· καὶ ἀποθανεῖν ἄτεκνον, ἢ ἀσεβῆ τέκνα ἔχειν.

Ἄπὸ ἐνὸς συνετοῦ συνοικισθήσεται πόλις· φυλὴ δὲ ἀνόμων ἐρημωθήσεται ἐν τάχει.

Βασιλείου. — Πολλάκις γὰρ ὁ ἐν τῷ μέσῳ μικρόν τι κατορθώσας, μείζων ἐστὶ τοῦ ἐν ἀφθονίᾳ τὸ πᾶν κατορθώσαντος.

Ψαλ. ριγ'. — Εἰ γὰρ ἄρτος τὴν καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει, οὐ δεῖ πλεόν τοῦ ἀναγκαίου τῆς τροφῆς τὸ περισσῆμα ἀλόγως προσφέρεσθαι.

Θεολόγου. — Κρεῖσσων ὀλιγοχρόνιος βασιλεία μακρᾶς τυραννίδος, καὶ ὀλίγη μερὶς τιμῆς, πολλῆς κτήσεως ἀτίμου καὶ σφαλερᾶς, καὶ πολλοῦ σκότους ὀλίγον φῶς.

Χρυσοστ. — Οὐ τῷ μέτρῳ τῶν διδομένων ἐλεημοσύνη κρίνεται, ἀλλὰ τῇ δαψιλείᾳ τῆς γνώμης.

Ἐν ἀμίλλαις πονηραῖς ἀθλιώτερος ὁ νικήσας, διότι ἀπέρχεται τὸ πλεόν ἔχων τῆς ἀμαρτίας.

Πλάτωνος. — Τοῦ πλείονος βίου καὶ φαυλοτέρου, τὸν ἐλάσσω καὶ ἀμείονα ὄντα παντὶ πάντως προαιρετέον.

Ἰσοκράτ. — Προαιρετέον μέτριον μετὰ δικαιοσύνης μᾶλλον, ἢ μέγαν πλοῦτον μετ' ἀδικίας.

Δημοσθ. — Οὗτος θεασάμενός τινα ὄψαμα γινώσκων ἀφῆκε μέγα βοῶντα, ἔφη, Ἄλλ' οὐ τὸ μέγα, εὖ ἐστὶ· τὸ δὲ εὖ, μέγα.

*Ἐπικτήτου*⁸⁰. — Τῶν ἡδέων τὰ σπανιώτατα γινόμενα μάλιστα τέρπει.

Ἀλέξανδρος. — Ἀλέξανδρος ἀκούσας ὅτι Δαρεῖος τριάκοντα μυριάδας εἰς παράταξιν ἄγει, ἔφη· Εἰς μάγειρος οὐ φοβεῖται πολλὰ πρόβατα.

Ὁ αὐτὸς, κατασκόπου λέγοντας αὐτῷ, πλείους εἶναι τοὺς Δαρεῖου, ἔφη· Καὶ τὰ πρόβατα πλείονα ὄντα, ἐνὸς ἢ δευτέρου λύκου χειροῦνται.

⁸⁰ Ἄλ. Ἄνωμόμου.

Prov. xvii, 1. — Melior est manipulus unus plenus requietionis, quam pleni duo manipuli in labore.

Eccli. xvi, 3. — Melior est unus justus, quam decem millia iniquorum; præstatque mori sine liberis, quam habere filios impios.

Eccli. xvi, 5. — Ab uno sensato cohabitabitur civitas; gens autem iniquorum brevi desolabitur.

Basilii. — Haud raro enim, qui in mediocritate exiguum aliquid ex virtute gessit, eo melior est, qui in abundantia omnia implevit.

Psal. ciii, 16. — Nam si panis cor hominis corroborat, quid necesse supra necessarium cibum temere obsonium inferre?

Theologi. — Breve regnum, melius est longa tyrannide; parvaque portio cum honore, ampla sine honore fallacique substantia: multis denique tenebris, lux exigua.

Chrysost. — Eleemosyna, non ex eorum, quæ erogantur, modo æstimanda est, sed ex larga erogantium voluntate.

In malis certaminibus miserior est qui victoria potitur, quod primas peccati ferens abscedat.

Plato. — Copiosiori vitæ ac nequiori, quæ minor sit atque melior, cunctis omnino præponi debet.

Isocratis. — Præstat mediocris rerum copia cum justitia, quam ingentes divitiæ cum injustitia.

Demosth. — Is conspicatus tribunum plebis habebem, alte vociferantem, At, inquit, non quod magnum est, bene est; sed quod bene est, magnum est.

Epicteti. — Rarissimæ voluptates maxime delectant.

Alexanaer. — Alexander audiens Darium trecenta millia in expeditionem educere, unus Ianus, inquit, non timet multas oves.

Idem, cum explorator renuntiaret, plures esse Darii milites, Et oves, inquit, numerosiores ab uno aut altero lupo subiguntur.

ΕΚΘΕΣΙΣ

THE OMOLOGIAS THE PISTEWS TON LATINON,

Συγγραφεῖσα καὶ ἀποσταλεῖσα παρὰ Γρηγορίου Πάπα Ῥώμης, πρὸς Γερμανὸν τὸν ἀγιώτατον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως.

EDITIO

CONFSSIONIS FIDEI LATINORUM,

Scripta missaque a Gregorio Romano pontifice ad sanctissimum Germanum patriarcham Constantinopolitanum.

Πατὴρ ἐστὶ πλήρης Θεὸς ἐν ἑαυτῷ· ὁ Υἱὸς, πλήρης Θεὸς, ἀπὸ τοῦ Πατρὸς γεννητός· τὸ Πνεῦμα

690 Pater, Deus plenus est in seipso; Filius, Deus plenus ex Patre genitus; Spiritus sanctus,